

**ინოვაციური ეკონომიკა
და მართვა**

**INNOVATIVE ECONOMY
AND MANAGEMENT**

1

**Volume 1, Ussue 1.
2016**

სარედაქციო კოლეგია

მთავარი რედაქტორი

ბადრი გიგზავია, ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე

გელა მამულაძე, ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი. საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრი

პასუხისმგებელი რედაქტორი

პაატა არიშიძე, ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი

სარედაქციო კოლეგიის წევრები:

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორები, პროფესორები: **სილაგაძე ავთანდილ** (საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის აკადემიკოსი), **აბესაძე ნინო**, **აბესაძე რამაზ**, **აბრალაფა ანზორ**, **არჩვაძე იოსებ**, **აფხაზაფა თენგიზ**, **ბაბუნაშვილი თეიმურაზ**, **ბაკურაძე აკაკი**, **ბარათაშვილი ვეგენი**, **ბერიძე როსტომ**, **გოლეითანი ქეთევან**, **დათაშვილი ვახტანგ**, **დევაძე ანზორ**, **დურული ციური**, **ელაია ლია**, **ერქომაიშვილი გულნაზ**, **ვანიშვილი მერაბ**, **თაკალანძე ლარისა**, **თუთბერიძე გოჩა**, **კაკუ-**

ლია ნაზირა, **კოლუაშვილი პაატა**, **ლიპარტუ-ლიანი ნინო**, **მამულაძე რომან**, **მანველიძე რეზო**, **მესხია იაკობ**, **მიქელთაძე ნათია**, **სიჭინავა ალექსანდრე**, **ფარესაშვილი ნინო**, **ქოქიაური ლამარა**, **დავთაძე გიორგი**, **ღლონტი ვლადიმერ**, **ღურწყაია კარლო**, **ყორღანაშვილი ლარისა**, **შანიძე გოდერძი**, **შენგელია თეიმურაზ**, **შონია ნანა**, **ჩიხლაძე ნიკოლოზ**, **ჩხაიძე ირმა**, **ცინცაძე ასიე**, **წიკლაშვილი ნათია**, **ხარაიშვილი ეთერ**, **ხვედელიძე პარმენ**, **ჯალაღონია დავით**, **ჯიბუტი მიხეილ**, **ჯოლია გურამ**.

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები:

- ჰესუს ფერეირო აპარაციო** – ე.მ.დ. ბასკეთის უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის პროფესორი (ესპანეთი);
- შეარლეთი სერგეი** – ე.მ.დ. პროფესორი. ჩერნიგოვის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტი (ჩერნიგოვი, უკრაინა);
- კიზიმ ნიკოლაი** – ე.მ.დ. პროფესორი. უკრაინის მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი;
- რუდენკო ოლგა** – სახელმწიფო მართვის დოქტორი, პროფესორი. ჩერნიგოვის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის სახელმწიფო მართვისა და მენეჯმენტის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი;
- ვლოვენკო ნატალია** – ე.მ.დ. პროფესორი. უკრაინის ბიოლოგიისა და გარემოს დაცვის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გლობალური ეკონომიკის კათედრის გამგე (კიევი, უკრაინა);
- შიმანოვსკა-დიანიჩ ლიუდმილა** – ე.მ. დ. პროფესორი. პოლტავას ეკონომიკისა და ვაჭრობის უნივერსიტეტის მენეჯმენტის კათედრის გამგე (პოლტავა, უკრაინა);

ხაუსტოვა ვიქტორია	– ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოცირებული პროფესორი (უკრაინა);
ბადიდა მიროსლავ	– მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ქ. კომიცეს ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის პროცესებისა და ინჟინერიის კათედრის გამგე (კომიცე, სლოვაკეთი);
კუნაბსკი ალექსანდრე	– სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი (პოლონეთი);
ჩერნეცკი პაველ	– დოქტორი, პროფესორი. ვარშავის უმაღლესი მენეჯმენტის სკოლის რექტორი (ვარშავა, პოლონეთი);
ტრონიკოვსკი ტადეუშ	– მენეჯმენტის დოქტორი, პროფესორი (ვლოცლავეკი, პოლონეთი);
კელემენ მიროსლავ	– დოქტორი, პროფესორი. ქ. კომიცეს უსაფრთხოებისა და მენეჯმენტის უნივერსიტეტის რექტორი (კომიცე, სლოვაკეთი);
ლუკინი სერგეი	– ე.მ.დ. ბელორუსიის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი (მინსკი, ბელორუსია);
ზლოტნიკოვა ლიდა	– ე.მ.კ. პროფესორი. ბელორუსიის ვაჭრობისა და ეკონომიკის უნივერსიტეტი (გომელი, ბელორუსია);
ჩიხლაძე ლევან	– იურიდიულ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ხალხთა მეგობრობის უნივერსიტეტი (რუსეთი, მოსკოვი);
ისაყვი ნამიგ	– ბიზნესისა და მართვის დოქტორი, აზერბაიჯანის საერთაშორისო დიასპორის წარმომადგენელი საქართველოში (ბაქო, აზერბაიჯანი);
მიდელსკი სერგეი	– პროფესორი. მენეჯმენტის რეგიონული აკადემიის პრეზიდენტი (ყაზახეთი, პავლოდარი);
ვარხოლა მიხაილ	– დოქტორი, პროფესორი მიხაილ ბალუდიანსკის სამეცნიერო საზოგადოების პრეზიდენტი (სლოვაკეთი, კომიცე);
გაურანგ რამი	– ეკონომიკის დოქტორი, ვიერ ნორმანდის გუჯარატის უნივერსიტეტის პროფესორი (გუჯარატი, ინდოეთი);
რომანენკო ვეგენი	– სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი. პერსონალის მართვის რეგიონული აკადემიის საჯარო მმართველობის კათედრის გამგე, დოცენტი (უკრაინა, კიევი).

ა(ა)იპ ეკონომიკური კვლევების ეროვნული ინსტიტუტისა და ბათუმის ნავიგაციის სასწავლო უნივერსიტეტის საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალი „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“.

გამოქვეყნებული სტატიის სიზუსტეზე პასუხისმგებელია ავტორი. მისი პოზიცია შეიძლება არ ემთხვეოდეს ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის შეხედულებებს.

აკრძალულია გამოქვეყნებული მასალის გამრავლება ან გავრცელება კომერციული თვალსაზრისით.

EDITORIAL BOARD

Editor in Chief

Badri Gechbaia, Doctor of Economics, Associate Professor.

Deputy Editor

Gela Mamuladze, Doctor of Economics, Professor.

Responsible Editor

Paata Aroshidze, Doctor of Economics, Associate Professor.

Editorial Board Members:

Doctors of Economic Sciences, Professors: **Silagadze Avtandil** (Academician of the National Academy of Sciences of Georgia), **Abesadze Nino**, **Abesadze Ramaz**, **Abralava Anzor**, **Apkhazava Tengiz**, **Archvadze Ioseb**, **Babunashvili Teimuraz**, **Bakuradze Akaki**, **Baratashvili Evgeni**, **Beridze Rostom**, **Chikhladze Nikoloz**, **Chkhaidze Irma**, **Cincadze Asie**, **Datashvili Vakhtang**, **Devadze Anzor**, **Duruli Tsiuri**,

Eliava Lia, **Erqomaishvili Gulnaz**, **Gavtadze Giorgi**, **Glonti Vladimer**, **Goletiani Ketevan**, **Gurtckaia Karlo**, **Jabnidze Rezo**, **Jalagonia Davit**, **Jibuti Mikheil**, **Jolia Guram**, **Kakulia Nazira**, **Kharaishvili Eter**, **Khvedelidze Armen**, **Koguashvili Paata**, **Korganashvili Larisa**, **Liparteliani Nino**, **Mamuladze Roman**, **Manvelidze Rezo**, **Meskhia Iakob**, **Mikeltadze Natia**, **Paresashvili Nino**, **Qoqiauri Lamara**, **Shanidze Goderdzi**, **Shengelia Teimuraz**, **Shonia Nana**, **Sichinava Aleksandre**, **Takalandze Larisa**, **Tsiklashvili Natia**, **Tutberidze Gocha**, **Vanishvili Merab**.

FOREIGN MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

Aparacio Jesus Fereiro	– Professor of the Faculty of Economics and Business on the University of Basque Country (Spain);
Kyzym Mykola	– Doctor of Economic Sciences, Professor. Corresponding Member of National Academy of Sciences of Ukraine. Honored Economist of Ukraine
Shkarlet Serhii	– Doctor of Economic Sciences, Professor. Rector of Chernihiv National University of Technology (Ukraine);
Rudenko Olha	– Doctor of Public Administration, Associate Professor, Director of SRI of Public Administration and Management, Professor of the Department of Management of Chernihiv National University of Technology (Ukraine);
Vdovenko Natalia	– Doctor of Economic Sciences, Professor (Ukraine);
Shimanovska-Dianich Ludmila	– Doctor of Economic Sciences, Professor (Ukraine);
Khaustova Victoria	– Doctor of Sciences (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow, Department of Innovation Development and

- Competitiveness, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine;
- Badida Miroslav** – Doctor of Sciences, Professor, Pro-Dean of Machine Building Faculty of Technical University of Kosice (Slovak Republic);
- Kuchabskyi Oleksandr** – Doctor of Public Administration, Associate Professor (Poland);
- Chernetski Pavel** – Doctor of Sciences, Professor, Rector of Warsaw Management University (Poland);
- Trocikowski Tadeusz** – Doctor of Business Administration, Full Professor of Management, Correspondent Member of RAM (Poland);
- Kelemen Miroslav** – Doctor of Science, Professor, Rector of Kosice University of Security Management (Slovak Republic)
- Lukin Sergei** – Doctor of Economic Sciences. Belarusian State University, Professor (Belarus, Minsk);
- Zlotnikova Lidia** – PhD in Economics, Associate Professor. Belarusian Trade and Economics University of Consumer Cooperatives (Belarus, Gomel);
- Chihladze Levan** – Doctor of Law, Full Professor. Head of the Department Municipal Law. RUDN University (Russia);
- Isayev Namig** – PhD in Business Administration. Representation of Azerbaijan International Diaspora Centre in Georgia, (Azerbaijan);
- Midelski Sergey** – Professor. President of Regional Academy of Management (Kazakhstan);
- Varchola Michal** – Doctor of Sciences, Professor, President of the Academic Society of Michal Baludansky (Slovak Republic);
- Gaurang Rami** – PHD Professor, Department of Economics Veer Narmad South Gujarat University (India);
- Romanenko Yevchen** – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration of Interregional Academy of Personnel Management(Ukraine).

A (N) and the National Institute of Economic Research of the Teaching University of Batumi Navigation and Reviewing Scientific Journal “Innovative Economy and Management”

Author responsible for the accuracy of the published article. His position may not coincide with the views of the Editorial Board.

It is prohibited to publish or distribute copies of commercial terms.

ISSN: 2449-2418

ვილოსკვი

საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემია

АКАДЕМИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ
НАУК ГРУЗИИ

0177, Тбилиси, ул.Университетская, №2

GEORGIAN ACADEMY OF ECONOMICAL
SCIENCES

0177, Tbilisi, University St.№2

0177, თბილისი, უნივერსიტეტის ქ. № 2
ტელ: 230-40-53, 230-35-67phone

ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“

რედაქციას

წარმატებები რთულ, მაგრამ სასიამოვნო გზაზე

პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ახალი პერიოდული სამეცნიერო გამოცემა მკვლევართა დადებით ემოციას იწვევს ხოლმე. ბუნებრივია, მეც ძალიან გამიხარდა ეკონომიკური კვლევების ეროვნულ ინსტიტუტთან საერთაშორისო რეფერირებადი და რეცენზირებადი სამეცნიერო-პრაქტიკული ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“ დაარსება. მისი მიზანია ხელი შეუწყოს ეკონომიკური მეცნიერების განვითარებას, მოიზიდოს და გამოაქვეყნოს მნიშვნელოვანი სამეცნიერო გამოკვლევების შედეგები, ხელი შეუწყოს ქართული ეკონომიკური მეცნიერების მიღწევების პოპულარიზაციას და საერთაშორისო სამეცნიერო სივრცეში ინტეგრაციას. ყოველივე ეს ძალიან ჰუმანური და მიმზიდველი მისიაა, თუმცა ახალ ჟურნალს მოუწევს მწვავე კონკურენტულ ბრძოლაში ჩაბმა, რადგან დღეს საქართველოში ეკონომიკისა და ბიზნესის სფეროში 20-ზე მეტი სამეცნიერო ჟურნალი გამოიცემა. მათი რეიტინგი ოფიციალურად არავის დაუთვლია, მაგრამ უბრალო ზედაპირული ანალიზითაც შეიძლება იმის თქმა, რომ გარდა 2-3 გამოცემისა, დანარჩენები არ სარგებლობენ მაღალი ავტორიტეტით. ამ ბოლო დროს ბევრი ახალი ჟურნალიც დაარსდა, თუმცა მათმა ნაწილმა ვერ გაუძლო კონკურენციას და მოკლე დროში დაიხურა.

გულწრფელად მჯერა, რომ ამ ახლად დაარსებული ჟურნალის მენეჯმენტი ინოვაციურად მიუდგება ამ ეროვნული საქმის წარმატებულად წარმართვას, რისი პირველი სიმპტომებიც უკვე გამოიკვეთა. ჟურნალს სათავეში უდგანან ახალგაზრდა, ენერგიული, ნიჭიერი მკვლევარები, სარედაქციო საბჭოში წარმოდგენილია საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის, უნივერსიტეტების, ეკონომიკური პროფილის აკადემიების და ინსტიტუტების თვალსაჩინო მეცნიერები, აგრეთვე ცნობილი მკვლევარები ესპანეთიდან, უკრაინიდან, აზერბაიჯანიდან, რუსეთიდან, ბელორუსეთიდან, ჩეხეთიდან, პოლონეთიდან და სხვა ქვეყნებიდან, რაც ჟურნალის საერთაშორისო აღიარებას შეუწყობს ხელს. მისასალმებელია და სწორია ჩვენი ქვეყნის რეგიონული უნივერსიტეტებისა და ინსტიტუტების წამომადგენელთა ჟურნალის საბჭოში გაწევრიანება.

წინ დიდი საქმე ელის ჟურნალის მენეჯმენტს. კონკურენტული ბეჭდვითი პროდუქტის გამოშვება ურთულესი ამოცანაა დღევანდელი ინფორმაციული და ტექნოლოგიური რევოლუციის პირობებში. ჩემი გულწრფელი რჩევები ახალგაზრდა გამომცემლებს - არ შეშინდეთ: მთავარია მაღალი კონკურენციის პირობებში საგამომცემლო ბაზარზე შეღწევა და ადგილის მყარად დამკვიდრება, რისთვისაც გადამწყვეტია ხარისხიანი პროდუქტის გამოშვება. ამისთვის კი საჭიროა სამეცნიერო ნაშრომებისადმი მაღალი მომთხოვნელობა, სარედაქციო საბჭოს საქმიანი ჩართულობა რეცენზირების პროცესში, აქტუალურ თემატიკაზე მაღალკვალიფიციური ავტორების მოზიდვა, აქტიური ძალისხმევა ჟურნალის საერთაშორისო ელექტრონულ ბრუნვაში ჩართვის კუთხით, ჟურნალის დაგეგმილ დროში უწყვეტად გამოცემა, თითოეული გამოცემული ნომრის პოპულარიზაცია, სტატიების საერთაშორისოდ აღიარებული ფორმატით მომზადება-გამოცემა, სპონსორების მოზიდვა და ა.შ.

ჩემო ახალგაზრდა მეგობრებო, კოლეგებო, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის სახელით გილოცავთ ამ შესანიშნავ წამოწყებას, გისურვებთ თქვენი ჩანაფიქრების სრულად აღსრულებას და წარმატებებს ამ რთულ, მაგრამ სასიამოვნო გზაზე. უფალი გფარავდეთ.

იანა მისხია,

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის კათედრის ხელმძღვანელი,

საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის

პრეზიდენტი, საქართველოს სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი

ქ. თბილისი
№ 5/ - 028

12 მაისი 2016 წელი

საერთაშორისო რეფერირებად და რეცენზირებად სამეცნიერო ჟურნალ
„ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“-ს მთავარ რედაქტორს, ეკონომიკის
დოქტორს, პროფესორს, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა
აკადემიის აკადემიკოსს,

ბატონ ბადრი გეგზაიას

ბატონო ბადრი,

საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის სახელით მაქვს პატივი თქვენი ჟურნალის
შემოქმედებით კოლექტივს და აჭარის ინტელიგენციას გულითადად მოგილოცოთ ახალი
საერთაშორისო სამეცნიერო ჟურნალის დაფუძნება და გისურვოთ წარმატებები. ჩვენ
დარწმუნებულნი ვართ, რომ ეს ჟურნალი კიდევ ერთი, შინაარსობრივად დატვირთული,
ავტორიტეტული და საყოველთაოდ აღიარებული საერთაშორისო სამეცნიერო გამოცემა გახდება.

აჭარა ყოველთვის გამოირჩეოდა თავისი ინტელიგენციით, რომელსაც არა მარტო
საქართველოში, არამედ მის ფარგლებს გარეთ გაჰქონდა და გააქვს ქართული ინტელექტი
მეცნიერების, ხელოვნების, კულტურის, მწერლობისა და შემოქმედების კუთხით. ამ მიმართებითაც
გვჯერა, რომ თქვენი ჟურნალი აქტიურად იქნება ჩართული ამ პროცესებში.

აღსანიშნავი და მისასალმებელია ის ფაქტიც, რომ თქვენთან ერთად აჭარის სხვადასხვა
სამეცნიერო წრებიდან ჩვენს აკადემიაში წარმოდგენილნი ბრძანდებით რამოდენიმე მეცნიერი და
ჩვენ მივესალმებით ღირსეული წევრებით ჩვენი რიგების შევსებას თქვენი რეკომენდაციებით.

პატივცემულო კოლეგებო, საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემია კიდევ ერთხელ
ულოცავს თქვენს საერთაშორისო ჟურნალს დაფუძნებას და დარწმუნებული ვართ, რომ ჩვენი
თანამშრომლობა უფრო აქტიურ ფაზაში გაგრძელდება.

პატივისცემითა და კეთილი სურვილებით,

საქართველოს ბიზნესის მეცნიერებათა აკადემიის
პრეზიდენტი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი,
პროფესორი, ღირსების ორდენის კავალერი,
ქ. თბილისის საპატიო მოქალაქე

თეიმურაზ ბაბუნაშვილი

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І
НАУКИ УКРАЇНИ

MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

вул. Шевченка, 95, Чернігів, 14027,
Україна

тел. +38(04622) 3-16-51;
факс +38(04622) 3-42-44
E-mail: cstu@stu.cn.ua
www.stu.cn.ua
Код ЄДРПОУ 05460798

**CHERNIHIV NATIONAL
UNIVERSITY OF TECHNOLOGY**

95, Shevchenko str., Chernihiv, 14027,
Ukraine

10.05.2016 № 101/10-1066

На № _____ від _____

On behalf of Chernihiv National University of Technology and myself, I sincerely would like to thank all those who took the initiative and joined the foundation of a new International scientific journal "Innovative Economy and Management".

I hope that the International scientific journal "Innovative Economy and Management" will be of interest and will contribute to raising the professional level of mutual understanding and mutual enrichment of professionals engaged in research and development of economic sciences worldwide. We are very grateful and look forward to continue cooperation as well as to expand the partnership in the future.

On behalf of authors team of Chernihiv National University of Technology and myself, I thank you again for the honor to be published in your journal.

I am confident in the preservation of the existing business and friendly relations, I hope for further mutually beneficial cooperation! I wish the successful development and achievement of new heights in science!

*With respect and the best wishes,
Rector*

Serhiy Shkarlet

საქართველო
GEORGIA

საჯარო საზღვარსაღი იურიდიული ჰირი -
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
LEGAL ENTITY OF PUBLIC LAW -
AKAKI TSERETELI STATE UNIVERSITY

4600, საქართველო, ქუთაისი, თამარ მეფის ქ. №59
ტელ: (+995 431) 24 57 84; (+995 431 24 38 33)
ელ. ფოსტა: atsu@atsu.edu.ge

59, Tamar Mefe st., 4600 Kutaisi, Georgia
Tel.: (+995 431) 24 57 84; (+995 431 24 38 33)
E-mail: atsu@atsu.edu.ge

MES 0 16 00345804

06/04/2016

ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“
მთავარ რედაქტორს, ბატონ ბადრი გეგზაიას

ბატონო ბადრი,

გულწრფელად გილოცავთ ახალი საერთაშორისო რეცენზირებადი და რეფერირებადი ჟურნალის „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა“ გამოცემას.

თანამედროვე ქართული ეკონომიკური საზოგადოება არ არის განებივრებული სამეცნიერო-პრაქტიკული ხასიათის ისეთი გამოცემებით, რომლებიც იქნება რეფერირებადი, ჩაერთვება საერთაშორისო მიმოქცევაში, ექნება საკუთარი განახლებადი ვებ-გვერდი და დააკმაყოფილებს დღევანდელ მოთხოვნებს. ასეთ ვითარებაში ყოველი ახალი სამეცნიერო-პრაქტიკული ხასიათის ორგანოს დაფუძნება დიდი განსჯის, განხილვისა და საკუთარი ძალების მოსინჯვის საგანია.

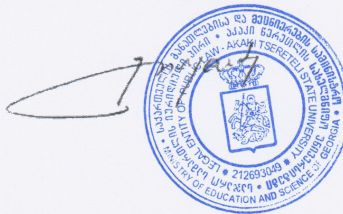
ამჟამად ქართულ ეკონომიკურ სივრცეს პრობლემათა რეალური შეცნობა-დიაგნოსტიკა და მათი გადაჭრის ახალი, ხშირად არაორდინალური გზების დასახვა ესაჭიროება. შესაბამისად, ქართულ სამეცნიერო მიმოქცევაში ძალზე აქტუალურია ღრმა მეცნიერული ცოდნით გაჯერებული შრომების არსებობა.

გვჯერა, რომ უაღრესად დიდი თეორიული ცოდნისა და პრაქტიკული გამოცდილების მქონე მეცნიერი ეკონომისტებით დაკომპლექტებული ჟურნალის სარედაქციო საბჭო სახელოვნად გაუმკლავდება ურთულეს თანამედროვე გამოწვევებს.

წარმატებების სურვილით,

გიორგი ღავთაძე

სსიპ - აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი რექტორი

004680

სარჩევი
CONTENTS

ბილოცვები 6

ინოვაციური ეკონომიკა – INNOVATIVE ECONOMY

ლამარა ქოქიაური, ბადრი გეჩბაია – სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები საქართველოში

Lamara Qoqiauri, Badri Gechbaia – Priority Directions of State Innovative Politics in Georgia..... 14

დავით ქათამაძე – ინოვაციური პროცესების გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე
David Katamadze – Impact of Innovative Processes on the Economy Georgia..... 35

პაატა აროშიძე – საქართველოსა და ევროკავშირის ენერგეტიკული თანამშრომლობის ინოვაციური ასპექტები
Paata Aroshidze – Innovative Aspects of Cooperation Between Georgia and the EU in the Energy Sector 41

გულიკო ქათამაძე – ტექნოლოგიური ინოვაციები საქართველოს სამრეწველო ფირმებში
Guliko Katamadze – Technological Innovations of Industrial Firms..... 46

ნატალია ზავგაროდნაია, ჟანნა დერეი – უკრაინის კვების მრეწველობის ინოვაციური განვითარება გლობალიზაციის პირობებში
Наталія Завгородня, Жанна Дерей – Інноваційне розвиття харчової промисловості України в умовах нестабільності..... 51

შიმანოვსკაია-დიანიჩ ლუდმილა, ბადრი გეჩბაია – ინოვაცია და ინოვაციური საქმიანობა როგორც საზოგადოებისა და ეკონომიკის განვითარების მამოძრავებელი ძალა: ფილოსოფიურ-ეკონომიკური ანალიზი

Шимановская-Дианич Людмила, Гечбаия Бадри – Інновації Інноваційна діяльність як рушійна сила розвитку суспільства і економіки: філософсько-економічний аналіз 59

ლიდია ზლოტნიკოვა – შრომის ფასეულობის მეთოდოლოგიური ასპექტები ინოვაციურ ეკონომიკაში

Лидія Злотникова – Методологічні аспекти цінності праці в інноваційній економіці..... 68

ნანული მახარაძე – ინოვაციების ბაზარი, მისი თავისებურებები თანამედროვე ეტაპზე
Nanuli Makharadze – Market of Innovations and its Features on Modern Stage 77

ლეილა ცეცხლაძე – ინოვაცია – ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის განმსაზღვრელი ფაქტორი
Leila Tsetskhladze – Innovation – Determining Factor of Business Competitiveness 82

მენეჯმენტი და მარკეტინგი – MANAGEMENT AND MARKETING

გელა მამულაძე – სოციალური პასუხისმგებლობა, როგორც კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მნიშვნელოვანი ფაქტორი
Gela Mamuladze – Social Responsibility, as a Significant Factor to Improve the Competitiveness Company..... 87

ემზარ ჯულაკიძე – წარმატებული მენეჯმენტის თანამედროვე მოტივატორები
Emzar Julakidze – Modern Motivators of the Successful Management..... 94

მანია გოგიძე, ნინო ლიპარტელიანი – როგორი კორპორაციული ლიდერი იყო და არის ქართველი მენეჯერი?

Mania Gogidze, Nino Liparteliani – What kind of Corporate Leader Was and It Is the Georgian Manager?	100
ვეგენი რომანენკო, ირინა ჩაპლაი – სახელმწიფო ორგანოების მარკეტინგული საქმიანობის საკანონმდებლო საფუძვლები	
Евгений Романенко, Ирина Чаплай – Законодательные основы маркетинговой деятельности органов государственной власти	106

დარბობრივი და რეგიონული ეკონომიკა – SECTORAL AND REGIONAL ECONOMY

ნატალია ვდოვენკო – გლობალურ ეკონომიკურ სივრცეში აგრარული სექტორის ინტეგრაცია სასურსათო უსაფრთხოების ორიენტაციის პირობებში	
Наталия Вдовенко – Интеграция аграрного сектора в глобальное экономическое пространство в условиях ориентации на продовольственную безопасность.....	111
ნიკოლოზ ჩიხლაძე, გოჩა უგულავა – სტრატეგიული დაგეგმვის როლი ადგილობრივი ტერიტორიული განვითარებისათვის	
Nikoloz Chikhladze, Gocha Ugulava – The Role of Strategic Planning in Local Territorial Development.....	121
გულნაზ ერქომაიშვილი – სამედიცინო ველნეს კურორტები - საქართველოს ბრენდ კოდი მსოფლიოში	
Gulnaz Erkomaishvili – Medical Wellness Resorts-Brend Code of Georgia in the World.....	129
გოდერძი შანიძე – ტურისტული ბიზნესი რეგიონის დონეზე აუცილებლად უნდა განვითარდეს	
Goderdzi Shanidze – Tourist Business Should be Definitely Developed at the Level of the Region Too	134
რეზო ჯაბნიძე, ნატო ჯაბნიძე – აგროტურიზმის როლი სოფლის მოსახლეობის ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტის საქმეში	
Rezo Jabnide, Nato Jabnide – Placing of Agro Tourism in Georgia and Its Sustainable Development	139
ანა ვერბიტსკაია – ევრო ინტეგრაციის გავლენა უმაღლესი განათლების სახელმწიფო პოლიტიკაზე უკრაინაში	
Anna Verbytska – The Impact of Eurointegration Proces on the State Policy in the Sphere of Higher Education of Ukraine.....	143
ანზორ დევაძე, ნანი გვარიშვილი – ეკოლოგიური ტურიზმის განვითარების შესახებ საქართველოში	
Анзор Девадзе, Нани Гваришвили – О развитии экологического туризма в Грузии	
Anzor Devadze, Nani Gvarishvili – About Development of Ecological Tourism in Georgia.....	152
ეკატერინე გვარიშვილი, ელიტა ხვედელიძე – ტელემედიცინა როგორც სამკურნალო-დიაგნოსტიკური პროცესის ეფექტიანობის გაზრდის ინსტრუმენტი	
Ekaterina Gvarishvili, Elita Khvedelidze – Telemedicine as a Tool to Increase the Efficiency of the Diagnostic and Treatment Process.....	157

ფინანსები და საბანკო პოლიტიკა – FINANCE AND BANKING POLICY

ლია ელიავა – საბანკო კრიზისის თავისებურებები რეფორმირებადი ეკონომიკის ქვეყნებში	
Lia Eliava – Features of Reforming the Banking Cisis Economies	164
დავით ბიძინაშვილი – ონლაინ-სესხები – დადებითი და უარყოფითი მხარეები	
Davit Bidzinashvili – Online Loans – Advantages and Disadvantages	170
მირზა ხიდაშელი – თავისუფალი მონეტარული სისტემის ფუნქციონირების საკითხის გააზრებისათვის	
Mirza Khidasheli – For Better Understanding of Free Monetary System	175

ლენკა დუბოვიცკა, ტატიანა ვარხოლოვა – ფინანსური მაჩვენებლებისა და ლიკვიდურობის ურთიერთკავშირი სლოვაკეთის სამრეწველო ფირმების მაგალითზე LenkaDubovická, Tatiana Varcholová – Relationship Between Performance and Liquidity on an Example of Selected Industries in Slovakia	181
ლუდმილა ადამაიტის – კომერციული ორგანიზაციების ფინანსური ანგარიშგება, როგორც ფინანსურ მენეჯმენტში გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი Ludmila Adamaytis – Financial Statements of Commercial Organizations as the Basis for Financial Management Decision Making.....	188
ანზორ დევაძე, სულხან დევაძე – უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების პრობლემები საქართველოში Anzor Devadze, Sulkhani Devadze – Foreign Investment Promotion and Usage Issues in Georgia	192
სერგეი შკარლეთი, მაქსიმ დუბინა – მომსახურების ბაზრის განვითარება ზემოქმედი არაფორმალური ფაქტორების როლის კვლევა ShkarletSerhii, Dubyna Maksim – Research of the Informal Factors Role in the Development of the Financial Services Markets.....	199

სოციალური ეკონომიკა – SOCIAL ECONOMY

იოსებ არჩვაძე – ჩინური „ერთში ერთის“ დასასრული Joseph Archvadze – The End of China’s One-Child Policy.....	209
ირმა ჩხაიძე – საქართველოს სახელმწიფო საპენსიო სისტემის უზრუნველყოფაზე მოქმედი ფაქტორები Irma Chkhaidze – Factors Affecting the Provision of the State Pension System	215
ასიე ცინცაძე, თამარ ლოლობერიძე – ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის როლი სოციალური რისკების მართვაში AsieTsintsadze, Tamar Ghogoberidze – The Role of Business Social Responsibility in Managing the Social Risks	220

რუბრიკა მილოცვები – RUBRIC GREETINGS

პროფესორ რევაზ გოგობიას 80 წლის იუბილე	225
---	-----

რუბრიკა ახალი წიგნები – RUBRIC NEW BOOKS

ლამარა ქოქიაური – ფინანსები. ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონი. წიგნი I. თბ., სტუ. 2014. გვ.1122, წიგნი II. თბ., სტუ. 2014. გვ.972.	226
გულნაზ ერქომაიშვილი – საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები.....	231
ვეენი ბარათაშვილი, მაია ჩენჭელაშვილი, მანანა მარიდაშვილი, თამარ ღამბაშიძე, ირმა მახარაშვილი – შედარებითი მენეჯმენტი და კლასიფიკაცია	232
ვეენი ბარათაშვილი, მანანა მარიდაშვილი, ლაშა ბაგრატიონი, ირმა მახარაშვილი მენეჯმენტი წიგნი I და II.....	233
ვეენი ბარათაშვილი, ლაშა ბაგრატიონი, თეა კვაბზირიძე, ირაკლი გაბისონია, მანანა მარიდაშვილი – სახელმწიფო ინვესტიციების ეკონომიკურ-სამართლებრივი რეგულირება...	234

ინოვაციური ეკონომიკა

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები საქართველოში

ლამარა ჟოქიაური

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ეკონომიკური კვლევების ეროვნული ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერ-თანამშრომელი.

LAMARA QOQIAURI

Doctor of Economics, Professor, Chief Science Colleague of Economic Search of National Institute.

ანოტაცია

შრომში გაშუქებულია სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის საკვანძო საკითხები; სოციალურ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო სტრუქტურა, მათი ჩამოყალიბებისა და განხორციელების ძირითადი პრინციპები, ინოვაციების დაფინანსების რესურსები და მექანიზმები. სტატიაში თანმიმდევრობით არის განხილული სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ინსტრუმენტარიუმი, მისი პრიორიტეტული მიმართულებები.

დღეისთვის მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია მეცნიერებისა და ინოვაციების განვითარების სფეროში ოპტიმალური სტრატეგიის შენარჩუნება, კერძოდ: მეცნიერული კვლევებისა

ბადრი გეჩბაია

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალ „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვის“ მთავარი რედაქტორი.

BADRI GECHBAIA

Doctor of Economics, Associate Professor, The Chief Editor of the Magazine «Innovative Science Economy and Management».

და დამუშავებების კონკურენტუნარიანი სექტორისა და მისი გაფართოებული კვლავწარმოებისთვის პირობების შექმნა; ეფექტიანი ეროვნული ინოვაციური სისტემის შექმნა; ეკონომიკის მოდერნიზაციის დაჩქარება ტექნოლოგიური ინოვაციების საფუძველზე; იმ სამრეწველო საწარმოების რიცხვის გაორმაგება, რომლებიც ახორციელებენ ტექნოლოგიურ ინოვაციებს.

სტატიაში დასაბუთებულია, რომ დღეს ჩვენი ქვეყნის ინოვაციური განვითარების უზრუნველყოფისთვის აუცილებელია: კონკურენტუნარიანი „ცოდნის გენერაციის“ სექტორის არსებობა, რომელიც მოიცავს ფუნდამენტური და გამოყენებითი ხასიათის კვლევებსა და და-

მუშავეებს; ეროვნული ინოვაციური სისტემის ეფექტიანი ფუნქციონირება, რომელიც ახალი ცოდნის პროდუქტად გარდაქმნის ტექნოლოგიებსა და მომსახურებას, იგი თავის თავში მოიცავს სამეურნეო სუბიექტების, ინოვაციური საქმიანობის ინსტიტუციონალური ბაზის, ინფრასტრუქტურისა და რესურსების ერთიანობას; სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში და სახელმწიფო მართვაში საინფორმაციო-საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება, რომელიც შესაძლებელს ხდის, ამაღლდეს შრომის მწარმოებლურობა და მოხდეს მმართველობითი და საწარმოო პროცესების ოპტიმიზაცია.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციები, ინოვაციური პოლიტიკა, ფუნდამენტური კვლევა, სამეცნიერო-კვლევითი, საკონკურსო დაფინანსება, ვენჩურული კაპიტალი.

PRIORITY DIRECTIONS OF STATE INNOVATIVE POLITICS IN GEORGIA

Abstract

The work highlights key points of state innovative politics; state structure of social – economical and scientific-technical development, the main principals of the formation and completion, the resources and mechanisms of funding of innovations. In the article you are able to find out the instrumentarium of innovative politics, its priority directions.

Nowadays we consider elaboration of optimal strategy in science and innovative development important that is; To create conditions for rivalry sector of scientific research and process and for its broadening reproduction; To create effective national innovative system; To hasten modernization of economics on the basis of technological innovation. To double the number of those enterprises that carry out technological innovations.

Thus, for innovative development of our country it's essential the existance of a sector of "Knowledge generation" that includes fundamental and practical research effective functionality of national innovative system that transforms new Knowledge into product of technologies and services. It includes unity of economic subjects, innovative institutional business, infrastructure and resources; wide usage of informative – communicative technologies that enables to grow up Labor productivity and optimization of industrial processes.

Key words: *Innovations, Innovative Politics, Fundamental Research, Scientific Research, Funding for Contest, Ventural Capital;*

შესავალი

ყველა ქვეყნის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების პერსპექტიული განვითარების პოლიტიკის საფუძვლები თავის თავში მოიცავს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების სფეროში სახელმწიფო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს, მის მიზნებს, ამოცანებსა და მათი რეალიზაციის გზებს, ასევე სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკური საქმიანობის მასტიმულირებელ ეკონომიკურ და სხვა ღონისძიებათა სისტემას.

მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სფეროში, სახელმწიფო პოლიტიკის საფუძვლების რეალიზაციის მექანიზმების სისტემაში დიდი ყურადღება ექცევა საპროგნოზო კვლევების ჩატარების აუცილებლობას, დასაბუთებას, სამეცნიერო-ტექნიკური და ტექნოლოგიური მიმართულებების პერსპექტივების განსაზღვრას, სამეცნიერო-ტექნიკურ სფეროში მიღებული მმართველობითი გადაწყვეტილებების შედეგების შეფასებას.

თანამედროვე პირობებში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზების შემუშავებისთვის მდიდარი ინფორმაციული ბაზა და ძირითადი პრინციპები მოკლევადიან და საშუალოვადიან პერიოდში, სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური განვითარების პროგნოზირების სახელმწიფო სისტემის სტრუქტურა და მისი ელემენტების ძირითადი ფუნქციები, სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს განვითარების კომბინირებული პროგნოზების მაჩვენებელთა მათემატიკურ-სტატისტიკური აპარატი და სხვ.

შრომში ჩვენი მიზანია და ამდენად ყურადღება გავამახვილეთ სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზული გათვლების ჩატარებისთვის საჭირო ინფორმაციულ ბაზაზე; სოციალურ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურაზე და მის მდგენელებზე, კერძოდ: ქვეყნის ინოვაციურ პოლიტიკაზე, სტრუქტურულ პოლიტიკასა და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკაზე.

საერთოდ, ინოვაციებზე, ინოვაციურ პროცესებზე, ინოვაციურ საქმიანობაზე, ინოვაციურ პოლიტიკასა და მისი შემუშავების მეთოდოლოგიურ საფუძვლებზე, დღეს ბევრს წერენ: გამოქვეყნებულია საყურადღებო მეცნიერული

შრომები: აბრალავა ა., (2009); ძამუკაშვილი დ., (2000); ჩიქავა ლ., (2006); ქოქიაური ლ., ქოქიაური ნ., (2015); დრუკერი პ.ფ., (2009); კემბელი კ., (2008); ბრუკინგი ა., (1997); ბრომბერგი გ.ვ., (2002); შუმპეტერი ი., (1982); დემერილი პ., (1994); ჯონსონი დ., (1998); სახტო ბ., (1990) და ა.შ.

XXI საუკუნეა და ქვეყნის თანამდროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ძირითადი ამოცანაა მისი ინოვაციურ ტრანსფორმაციაზე გასვლა, პოსტინდუსტრიული ინფორმაციული ეპოქისთვის დამახასიათებელი ეკონომიკური ზრდის პრინციპულად ახალი ფაქტორების მაქსიმალურად გამოყენება. ეს ამოცანა ძალზე მნიშვნელოვანია თანამედროვე საქართველოსთვის, სადაც ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ გზაზე გადასვლის აუცილებლობა მოითხოვს ინოვაციური საქმიანობის მძლავრ აქტივიზაციას, პირველ რიგში სამეურნეო სუბიექტების, საწარმოს დონეზე შესაბამისი სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების საინვესტიციო და სხვა პირობებს. ეს ეროვნული მეურნეობის რეორგანიზაციის შესაძლებლობას იძლევა. მეცნიერებატევად წარმოების საფუძველზე შესაძლებელი ხდება საქართველოს დიდი და ტრადიციულად მზარდი ჩამორჩენის დაძლევა (მეურნეობრიობის სხვადასხვა სფეროში მსოფლიოს მაღალგანვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით).

თანამედროვე პირობებში ჩვენი ქვეყანა საკმაოდ დონის სამეცნიერო-ტექნიკურ პოტენციალს ფლობს, თუმცა ეკონომიკური კრიზისის გამო გარდამავალი პერიოდის პირობებში ქვეყანა მნიშვნელოვნად ჩამორჩა წარმოების ინოვაციური განვითარების მსოფლიო დონეს. ამასთან დაკავშირებით ხელახლა გააზრებას საჭიროებს როგორც წარმოების ინოვაციური განვითარების დამახასიათებლად საჭირო ტერმინები და კატეგორიები, ასევე წარმოების ინოვაციური განვითარების ეფექტიანობის ანალიზის მეთოდოლოგია.

ამასთან, მეურნეობრიობის ეფექტიანობაზე ზემოქმედების ეკონომიკურ მეთოდებზე გადასვლა განაპირობებს წარმოების მართვის ახალი მექანიზმების ფორმირების აუცილებლობას, როგორც მთლიანად, ასევე ინოვაციური განვითარების მიმართ.

შემდგომ კვლევებს მოითხოვს ასევე ინოვაციების და ინტელექტუალური კაპიტალის შეფასების პრობლემები, მათი ზემოქმედება წარმოების საბოლოო სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე, რომლებიც სამეცნიერო-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარებისა და

ქვეყნის ეკონომიკის საბაზრო ორიენტაციის გაძლიერების შედეგად ახლის შექმნისა და არსებული სამრეწველო და სასოფლო საწარმოების ტექნიკური გადაიარაღების რესურსული უზრუნველყოფის დომინირებადი წყარო უნდა გახდეს.

სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური სფეროს განვითარების პროგნოზული გათვლების ჩატარებისთვის საჭირო ინფორმაციული ბაზა.

სამეცნიერო-ტექნიკური და ინოვაციური განვითარების სახელმწიფო პროგნოზირების სისტემაში პროგნოზირების ობიექტად აღებულია ის მაჩვენებლები, რომლებიც შედის სამეცნიერო და ინოვაციურ სფეროზე სახელმწიფო სტატისტიკური დაკვირვების ოფიციალურ ფორმებში. ამ ფორმებს ავრცელებს და აგროვებს ქვეყნის სახელმწიფო სტატისტიკის სამსახური.

სახელმწიფო სტატისტიკის სამსახურის მეთოდური მითითებების მიხედვით, სტატისტიკური ინფორმაცია სამეცნიერო-ტექნიკურ სფეროში ყალიბდება სამეცნიერო ორგანიზაციების, უმაღლესი სასწავლებლების, საპროექტო-საკონსტრუქტორო, ტექნოლოგიური, საპროექტო და საპროექტო-საძიებო ორგანიზაციების, სამრეწველო საწარმოების ყოველწლიური სტატისტიკური კვლევების საფუძველზე.

სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების სფეროში ჩამოყალიბებული მაჩვენებელთა სისტემა სრულყოფილად უნდა ასახავდეს: სამეცნიერო სფეროს ორგანიზაციულ სტრუქტურას; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების, ასევე სამეცნიერო კადრების მომზადების სფეროში სამუშაოების შემსრულებელი პერსონალის რიცხოვნობას, შემადგენლობასა და მოძრაობას; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების დაფინანსებას, მეცნიერების მატერიალურ-ტექნიკურ ბაზას, კვლევებისა და დამუშავების შედეგადად და ა.შ.

სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს განვითარების პროგნოზების შედგენისთვის ინფორმაციის სხვა წყაროებიდან მნიშვნელოვანია მეცნიერებათა აკადემიისა და მისი განყოფილებების ანგარიშგებები, ეკონომიკური განვითარების სამინისტროს ძირითადი მაკროეკონომიკური მაჩვენებლების პროგნოზული შეფასებები, სხვადასხვა სამინისტროების, მ.შ. მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს მონაცემთა ბაზები დარგობრივი სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის შესახებ; საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული

აკადემიის კვლევითი ცენტრისა და სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის კრებულების სტატისტიკური მონაცემები, საპროგნოზო მაჩვენებლების დინამიკის საქსპერტო შეფასებები; უცხოეთის საპროგნოზო-ანალიტიკური მასალები.

ზემოთ ჩამოთვლილი სტატისტიკური ანგარიშების ფორმებისა და მონაცემთა ბაზების გარდა პროგნოზული გათვლების დროს გამოიყენება პერიოდული პრესის მონაცემები, რომლებიც ეხება მეცნიერული კვლევებისა და დამუშავების დაფინანსებას; მრეწველობის, შრომისა და ხელფასის სტატისტიკური მონაცემები და ა.შ. ასევე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სამთავრობო პროგრამები, ოპერატიული (ყოველთვიური) სტატისტიკის მონაცემები, მოკლევადიანი მაკროეკონომიკური პროგნოზები და სხვა აუცილებელი მონაცემები.

მრეწველობის დარგების ინოვაციური განვითარების შედეგებს ახასიათებს შემდეგი სტატისტიკური მაჩვენებლები:

- სამამულო გამოგონებებზე და აღმოჩენებზე გაცემული პატენტები სამრეწველო ტექნოლოგიებისა და ინოვაციური სამრეწველო პროდუქციის სფეროში; სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგების გამოყენებაზე გაცემული ლიცენზიები (პატენტები გამოგონებებზე და აღმოჩენებზე, ნოუ-ჰაუ) სამრეწველო წარმოებაში;

ახალი ტიპის მანქანების, მოწყობილობებისა და აპარატურის ნიმუშების ათვისება;

დანახარჯები ტექნოლოგიურ ინოვაციებზე; გაგზავნილი (გადატვირთული) ინოვაციური პროდუქციის ოდენობა და მისი ხვედრითი წილი გაგზავნილი (გადატვირთული) პროდუქციის საერთო მოცულობაში.

ზოგიერთ ქვეყანაში, გარდა ზემოთ დასახელებულისა, ანგარიშებაში ინოვაციების შესახებ ასახულია:

დამოუკიდებელ ბალანსზე მყოფი სამრეწველო საწარმოები;

სათაო საწარმოს ადგილმდებარეობის ტერიტორიაზე განლაგებული სამეცნიერო-საწარმოო, საწარმოო გაერთიანებები;

სხვა ოლქის, მხარის, რესპუბლიკის ტერიტორიაზე განლაგებული საწარმოო ერთეულები.

ინოვაციური პროდუქციის მოცულობის შესახებ მონაცემების წყაროა აგრეთვე სტატისტიკური ანგარიშგების კვარტალური ფორმა. საწარმოთა ინოვაციური აქტივობის შეფასების ინფორმაციული მაჩვენებელია გაგზავნილი

(გადატვირთული) ინოვაციური პროდუქციის მაჩვენებელი და წარმოებული მაჩვენებელი – ინოვაციური პროდუქციის ხვედრითი წილი გაგზავნილი (გადატვირთული) პროდუქციის საერთო მოცულობაში.

მრეწველობის ინოვაციური განვითარების პროგნოზების შედგენისთვის სხვა მნიშვნელოვანი ხასიათის ინფორმაციული წყაროა მრეწველობისა და მეცნიერების სამინისტროს მონაცემთა ბაზა. იგი შეიცავს ინფორმაციას სამრეწველო საწარმოთა თანამედროვე პროგრესული (რესურსდამზოგი) ტექნოლოგიების შესახებ, ასევე საკონკურსო შერჩევის საფუძველზე მიღებული სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების პროექტებისა და ინოვაციური პროექტების პირობების შესახებ. მასში მითითებულია მონაცემები ინოვაციების განხორციელების ეტაპების, დასრულების და ამ დამუშავებების შემდგომი ეფექტიანობის შესახებ.

ეკონომიკური ცნებები: „სიახლეების ორგანიზაცია და მართვა“; „ინოვაციური პროცესი“; „ინოვაციური საქმიანობა“ – ურთიერთგანმსაზღვრელი და ურთიერთგანმაპირობებელი ცნებებია. მათ განხორციელებაზე გავლენას ახდენს ქვეყანაში გატარებული სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკა. ამ ცნებებს შორის ურთიერთკავშირი ვლინდება იმაში, რომ მეცნიერული სიახლეების შექმნასა და რეალიზაციაზე გავლენა ძალისხმევა, მრავალდონიანი მიმართულებისაა. აღნიშნული ცნებების ურთიერთგანპირობებულობა დამოკიდებულია სახელმწიფოს მიერ გამოყენებულ ინსტრუმენტარიუმზე, რომელიც ურთიერთხემოქმედებს სტადიის ციკლზე მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება. სახელმწიფოს ინოვაციური განვითარების გრძელვადიანი კონცეფცია შედგება სხვადასხვა სახის კონცეფციებისგან, რომლებიც წარმოადგენენ ინსტრუმენტების (ღონისძიებების) ნაკრებს. ისინი გავლენას ახდენენ ინოვაციური სფეროს განვითარებასა და ფუნქციონირებაზე. სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ინსტრუმენტები შეიძლება იყოს: სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული, ინსტიტუციონალური, ინოვაციური და ა.შ. პოლიტიკა.

სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის დონეზე გავლენას ახდენს ხელისუფლების მიერ დასახული მიზნები და ჩვენი აზრით, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა ამ მიზ-

ნის მიღწევის საშუალებაა. ძირითადი მიზანი ინოვაციის სფეროში არის ეკონომიკაში დადებითი ძვრების უზრუნველყოფა მშპ-ს ზრდის ხარჯზე და სოციალურ-ეკონომიკური გარემოს გაუმჯობესება საზოგადოების წევრებისთვის.

სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა (შემდგომში – სახელმწიფო პოლიტიკა) – ეს არის ორგანიზაციული, მმართველობითი, სამართლებრივი, სამეცნიერო-ტექნიკური, ეკონომიკური და სოციალური ღონისძიებები, რომელსაც ახორციელებს სახელმწიფო ციკლის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“, სტადიების ხელმძღვანელობისას ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფის მიზნით, მთელი საზოგადოების, მისი სოციალური ჯგუფებისა და ცალკეულ პიროვნებათა ინტერესების გამოხატვის გზით.

სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურა შეიძლება წარმოდგენილი იქნას კრისტალის სახით, რომლის ბირთვი და წიბოები გამოხატავენ მართვის სახელმწიფო ორგანოების მოქმედების ყველა მხარეს, ქვეყანაში ხელსაყრელი ეკონომიკური გარემოს შექმნის მიზნით (ნახ. 1).

თანამედროვე პირობებში სიახლეები იჭრებიან ეკონომიკური ცხოვრების ყველა სფეროში, ხოლო სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა მჭიდროდაა დაკავშირებული სახელმწიფო რეგულირების (ღონისძიებების) სხვა მდგენელებთან (წრის დამტრისხული სემენტები): სამეცნიერო-ტექნიკურ, სტრუქტურულ და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკასთან,

რომლებიც გავლენას ახდენენ სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების განვითარებაზე.

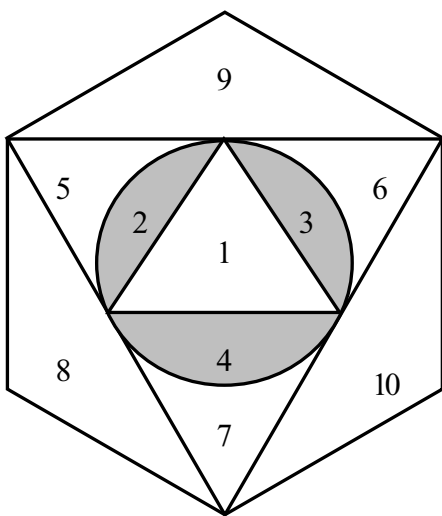
ინოვაციური პოლიტიკა, თავის მხრივ, მჭიდროდაა დაკავშირებული სამეცნიერო-ტექნიკურ და სხვა პოლიტიკასთან, მეცნიერებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების რეგულირების ჩათვლით.

ინვესტიციების სტიმულირებაზე მიმართული სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა, ერთდროულად ასტიმულირებს როგორც ინოვაციებს მათი მატერიალიზაციის გზით, ასევე მათ ფინანსურ შედეგებს. სხვა სიტყვებით, იგი ხელს უწყობს განათლებისა და მეცნიერების განვითარებას, ახალი ცოდნის მიღებას და ტექნიკური და ტექნოლოგიური ინოვაციების შექმნას.

სტრუქტურული პოლიტიკა ხსნის ინოვაციების სტიმულირების შესაძლო გზებს მაღალტექნოლოგიური დარგების მხარდაჭერის, ტრადიციული დარგების ახალტექნოლოგიურ ბაზაზე განვითარების გზით.

ინსტიტუციონალური პოლიტიკა განსაზღვრავს ინოვაციური პროცესების სოციალურ-ეკონომიკურ სივრცეს, ე.ი. სამეურნეო სუბიექტების საქმიანობას და ურთიერთობას მათ შორის.

ცნობილია, რომ თანამედროვე პირობებში ქვეყნის ეკონომიკური ზრდა და ხალხის კეთილდღეობა ბევრადაა დამოკიდებული სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის ეფექტიან გამოყენებაზე, სიახლეების მოქმედი სისტემის ფუნქციონირებაზე. სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის არსებობა ქვეყანაში – ეს არის აუცილებელი, მაგრამ არა საკმარისი პირობა სამეცნიერო-ტექნიკური

სადაც:

- 1 – ინოვაციური პროცესი.
- 1, 2, 3, 4 – ინოვაციური პოლიტიკა.
- 5 და 2; 6 და 3; 7 და 4; – სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა.
- 2, 3, 4 – ინოვაციური პოლიტიკის ურთიერთკავშირი სამეცნიერო-ტექნიკურ, სტრუქტურულ და ინსტიტუციონალურ პოლიტიკასთან;
- 8, 9, 10 – ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების მიმართულებები.

ნახ. 1. სოციალ-ეკონომიკური და მეცნიერულ-ტექნიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის სტრუქტურა

პროგრესის მიღწევების წარმატებით ათვისებისთვის ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების მიზნით, სასაქონლო პროდუქციის წინ წაწევისთვის გასაღების ბაზარზე, მისი კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფისთვის, ახლად შექმნილი ღირებულების გადიდებისთვის (მთლიანი შიდა პროდუქტი, ეროვნული შემოსავალი) და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლებისთვის. საჭიროა მიღწეული იქნეს სამეცნიერო-ტექნიკური, საწარმოო და საკადრო პოტენციალის გამოყენება საჭირო და სწორი მიმართულებით და მინიმალური დანახარჯების პირობებში მაქსიმალური უკუგების მიღება.

ცხადია, რომ დასაბუთებული პოლიტიკის გამოყენება (სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული, ინოვაციური, ინსტიტუციონალური) გააუმჯობესებს ახდენს ინოვაციური საწარმოების განვითარების ღონეზე და მათი პერსონალის სოციალურ-ეკონომიკურ სტატუსზე, შესაბამისად, მთელ საზოგადოებაზე.

ნებისმიერი ქვეყნის მ.შ. საქართველოს სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის მთავარი სუბიექტებია სამეცნიერო-კვლევებში და დამუშავებებში დაკავებული მეცნიერები და სპეციალისტები. ზოგადად, მათი საქმიანობა ხორციელდება შემდეგი მიმართულებით:

– **კვლევების ორგანიზაციის პროგრამულ-მიზნობრივი მეთოდების სრულყოფა და მათი შედეგების ათვისება წარმოებაში.** თანამედროვე პირობებში სხვადასხვა მეცნიერული მიმართულებით საქართველოში სრულდება XX სახელმწიფო პროგრამა. მათი ჩამონათვალი დამტკიცებულია მთავრობის მიერ და ფინანსდება სახელმწიფო ბიუჯეტიდან;

– **სამრეწველო საკუთრების ობიექტზე უფლებათა დაცვის სისტემის სრულყოფა და განვითარება.** ეკონომიკის ინოვაციური განვითარება გულისხმობს მეცნიერების მხრიდან შემოთავაზებული სიახლეების არსებობას, წარმოების მიერ მათ შერჩევას ეფექტიანობისა და გამოყენების შესაძლებლობების პოზიციებიდან, ასევე მონოპოლიის დროებით აღებას ინოვაციებზე, მათი ავტორებისთვის გარანტირებული დამატებითი მოგების მიღების მიზნით. ეს უკანასკნელი შესაძლებელია მაშინ, როცა სიახლეებზე უფლება კანონმდებლობითაა დაცული;

– **ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაცია.** ძირითადი ამოცანა ამ მიმართულებით არის ეროვნული ინოვაციური სისტემის ჩამოყალიბება, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ინოვაციური პროცესი – მეცნიერული იდეებიდან

დაწყებული და ინოვაციური პროდუქტის შექმნისა და მომხმარებელამდე მათი დაყვანით დამთავრებული.

ქვეყანაში მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ჯერ ერთი, გატარდეს სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა ტექნოლოგიების ბაზრის ეფექტიანი ფუნქციონირების უზრუნველყოფისთვის. მეორეც, ეს არის ერთ-ერთი გზა სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს რეფორმირებისთვის, რაც შესაძლებელს ხდის ქვეყანა აიყვანოს ეკონომიკური განვითარების უფრო მაღალ დონეზე. ამისათვის საქართველოში, უპირველეს ყოვლისა, უნდა არსებობდეს ინოვაციური სფეროს ყველა აუცილებელი ორგანიზაციული ფორმა: მცირე საწარმოები, ინკუბატორები, ტექნოპარკები და შესაბამისი ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა.

ქვეყანაში გატარებული სახელმწიფო პოლიტიკა შესაძლებელს გახდის გადაიჭრას შემდეგი ამოცანები (პრობლემები):

- ეროვნული მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება როგორც შიდა, ასევე საგარეო ბაზრებზე;
- წარმოების ფაქტორების რაციონალური გამოყენება;
- წარმოების ადაპტაცია სტრუქტურულ და ციკლურ კრიზისებთან;
- მეცნიერებისა და განათლების განვითარება;
- გარემოს დაცვა;
- ხალხის კეთილდღეობის ზრდა და ა.შ.

ჩამოთვლილი პრობლემების გადაჭრა უნდა განხორციელდეს ინსტრუმენტების (დონისძიებების) ნაკრების პირდაპირი, ირიბი და სინთეზური ზემოქმედების საშუალებით ციკლის „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ სტადიაზე.

ეკონომიკურ ზრდაზე ზემოქმედების პირდაპირ დონისძიებებს მიეკუთვნება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების საბიუჯეტო (სახელმწიფო) დაფინანსება, სახელმწიფო შეკვეთები, ზოგიერთი სახის სამრეწველო პროდუქციის გარანტირებული შესყიდვა და სხვა.

ირიბი დონისძიებები (მწვობრი სტაბილიზატორები) აიძულებენ ინოვაციურ საწარმოს და ქვეყნის ეკონომიკას, მთლიანად იმუშაოს თვითრეგულირების რეჟიმში. მათ მიეკუთვნებიან, მაგალითად: ინვესტიციების საგადასახადო სტიმულირება კვლევებსა და დამუშავებებში (ნოვაციები), საამორტიზაციო შეღავათები, სამეცნიერო-ტექნიკური კოპერაციის განვითარება და ა.შ.

საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება, ჩვენი აზრით, უნდა მივაკუთვნოთ სინთეზურ (შერეული) დონის ძიებებს. ჯერ ერთი, ესაა პირდაპირი ზემოქმედება ეკონომიკაზე. პრაგმატული მიდგომის გათვალისწინებით, თავისდროულად შემუშავებული და საკანონმდებლო გზით მიღებული ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა იცავს საქონელმწარმოებელს ინოვაციების შექმნისა და გამოყენების გარე ხელყოფისგან, ხელს უშლის მათ დიფუზიას. ეს უკანასკნელი უზრუნველყოფს დამატებით სარგებელს როგორც ინვესტორისთვის, ასევე ინოვაციისთვის და შემდგომში განაპირობებს ქვეყნის მშპ-ს და სხვა აგრეგირებული მაჩვენებლების გადიდებას.

მეორეც, იგი რეგულირების ირიბი ინსტრუმენტია. საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება გარკვეულწილად შეიძლება გამოვიდეს სხვა ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის შემაფერხებელ ფაქტორად, რამდენადაც ტექნიკური გადაწყვეტილებები არის პატენტის მფლობელის საკუთრება, მას უფლება აქვს, გადაწყვიტოს მისი გავრცელების შესაძლებლობები საგარეო ბაზრებზე. მოცემულ შემთხვევაში, ქვეყანა, როგორც ლიდერი, რომელიმე ინოვაციურ მიმართულებასთან მიმართებაში შეიძლება აღწევდეს უპირატესობას და დეზულობდეს დამატებით სარგებელს.

საპატენტო-სალიცენზიო რეგულირება შეიძლება ირიბ ზეგავლენას ახდენდეს ტექნიკური სიახლის შექმნელი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდაზე, რომელიც დაცულია პატენტით. იგი შეიძლება გახდეს შემაფერხებელი ფაქტორი დამატებითი სარგებლის მიღების საქმეში საწარმოსთვის, რომელიც აწარმოებს ანალოგიურ საქონელს. ეს მოვლენა განსაკუთრებით ფიქსირდება სამხედრო-თავდაცვითი კომპლექსის საწარმოებში, რომლებიც ხშირად მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების ტენდენციების შესაბამისი ანალიზის გარეშე ახანგრძლივებენ გამოგონების საიდუმლოების ვადას.

ამრიგად, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა გამოხატავს დამოკიდებულებას სახელმწიფოსა და საინოვაციო საქმიანობას შორის, განსაზღვრავს სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების მუშაობის მიზანს, მიმართულებებსა და ფორმებს ინოვაციის სფეროში და მეცნიერებისა და ტექნიკის მიღწევების დანერგვას წარმოებაში.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა და მისი პრიორიტეტული მიმართულებები

მსოფლიო გამოცდილება ადასტურებს, რომ ქვეყანა, რომელიც უპირატესობას ანიჭებს ეროვნული ეკონომიკის განვითარების ინოვაციურ გზას, შეიმუშავებს და ეფექტიანად იყენებს სახელმწიფო ინოვაციურ პოლიტიკას.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა არის სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი, რომელიც გამოხატავს სახელმწიფოს დამოკიდებულებას ინოვაციურ საქმიანობასთან, განსაზღვრავს ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ – მოვლენებთან სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების საქმიანობის მიზნებს, მიმართულებებს, საქმიანობის ფორმებს.

ჩვენი მოსაზრებით, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი მიზნები შემდეგნაირად შეიძლება ჩამოყალიბდეს:

- ტექნოლოგიური დონისა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლება ეკონომიკური დოვლათის წარმოებაში;
- ინოვაციური პროდუქციის გასვლის უზრუნველყოფა გასაღების შიდა და გარე ბაზრებზე;
- შიდა ბაზარზე იმპორტული პროდუქციის ჩანაცვლება სამამულო პროდუქციით და ამის საფუძველზე სამრეწველო წარმოების გადაყვანა მდგრადი ეკონომიკური ზრდის სტადიაზე;
- ინოვაციური საქმიანობისადმი სახელმწიფო მხარდაჭერის გაფართოვება; სახელმწიფო რესურსების გამოყენების ეფექტიანობის ამაღლება;
- ეკონომიკური, სამართლებრივი და ორგანიზაციული პირობების შექმნა ინოვაციური გარემოსთვის.

ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების გარემო, ეროვნული ინოვაციური სისტემა, რომელიც მოიცავს რიგ სუბსისტემებს (ნახ. 2). ინოვაციური საქმიანობის ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზა, ანუ სამართლებრივი სივრცის სპეციალური სუბსისტემა, რომელიც არეგულირებს ინოვაციურ პროცესებს. ინოვაციური ინფრასტრუქტურა, რომელიც თავის თავში მოიცავს: ინოვაციურ ცენტრებსა და ტექნოპარკებს, ვენჩურულ და სადაზღვევო ფონდებს, განსაკუთრებულ საწარმოებსა და სამეცნიერო-საწარმოო ცენტრებს. კადრების მომზადების სისტემა ინოვაციური საქმიანობისთვის, რომელიც მოიცავს უმაღლესი სასწავლებლებისა და აკადემიური მეცნიერების, კადრების მომზადებისა და გადაზიდვის ცენ-

ტრებს და ა.შ. სახელმწიფო მხარდაჭერის და მნიშვნელოვანი (პრიორიტეტული) სამეცნიერო მიმართულებების დაფინანსების სისტემებს (მექანიზმს). საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობის სეგმენტი, რომელიც ახასიათებს გამოძგონებლის, სიახლეების ექსპორტისა და იმპორტის, ცოდნის საერთაშორისო ბაზარზე გადახდების ბალანსის განვითარების დონეს. სხვა სიტყვებით, ინოვაციური სისტემის ეს სეგმენტი ასახავს მის შედეგიანობას, ასე მაგ.: დარგისტრიუბული პატენტები ასახავენ კვლევითი ძალისხმევის როგორც შედეგებს, ასევე პოტენციალს ეკონომიკური ზრდის მიზნით ცოდნის შემდგომი გამოყენებისთვის. ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქვეყნები, რომლებიც ლიდრობენ მშპ-ს მეცნიერებატეკვადობით, არის: შვეცია, ფინეთი, აშშ, გერმანია. მათ აქვთ პატენტების ყველაზე მეტი წილი 1 მლნ. მოსახლეზე. ის ქვეყნები, რომლებიც გამოირჩევიან მშპ-ს მეცნიერებატეკვადობის დაბალი დონით (პორტუგალია, საბერძნეთი, ესპანეთი), აქვთ უმნიშვნელო შედეგები სამრეწველო საკუთრების ობიექტების დაპატენტებაში (3-დან 20 პატენტი 1 მლნ. მოსახლეზე).

ინოვაციური სისტემის ყოველი ცალკეული სეგმენტი (ელემენტი) შეიძლება იყოს ინოვაციის შექმნის, ათვისებისა და ბაზარზე რეალიზაციის სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის მიზნების განხორციელების ბაზა. მეორეც, სტრატეგიული დაგეგმვა პრიორიტეტული მიმართულებების მიხედვით შესაძლებელს ხდის, მოხდეს ეკონომიკური ზრდის

ინტენსიურ გზაზე გადასვლა.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის ჩამოყალიბებისა და განხორციელების შემდეგ განვიხილავთ ძირითად პრინციპებს:

- ფაქტის აღიარება, რომ ინოვაციური საქმიანობა მიმართულია საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებაზე და მეცნიერებატეკვადი პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის ზრდაზე, გასაღების სხვადასხვა ბაზრებზე (საერთაშორისო, ეროვნული, რეგიონული, დარგობრივი, ადგილობრივი), მოსახლეობის ცხოვრების დონის, ეროვნული და ეკოლოგიური უსარფთხოების ამაღლებაზე;

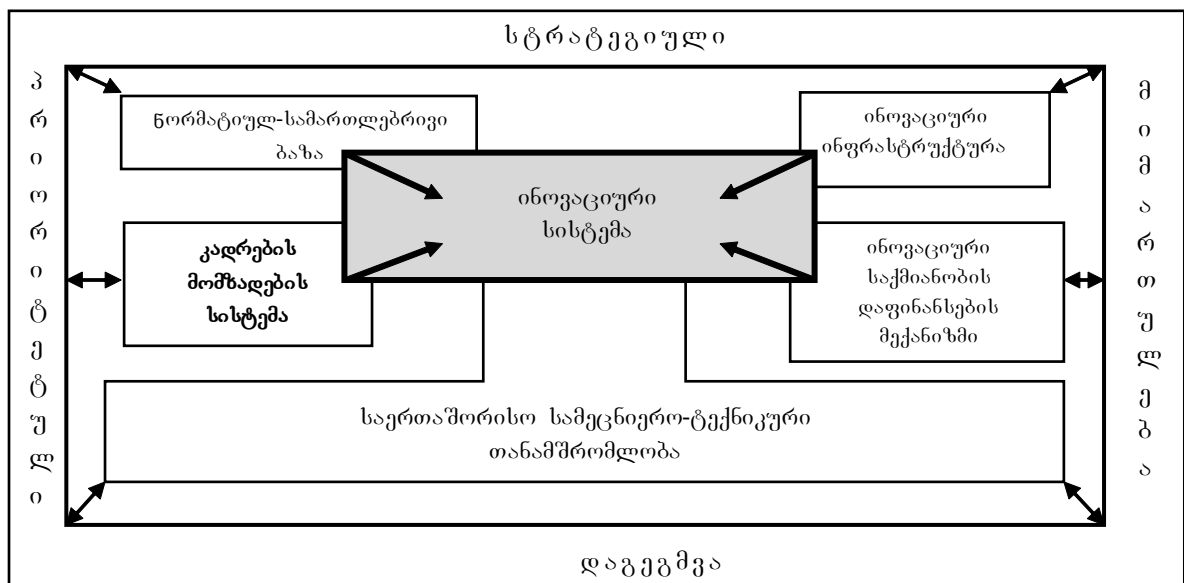
- სახელმწიფო რესურსების კონცენტრაცია საბაზისო სიახლეების შექმნაზე ეკონომიკაში სტრუქტურული ძვრების უზრუნველყოფის მიზნით;

- ინტელექტუალური საკუთრების, მ. შ. მრეწველობის, სუბიექტების, უფლებების სახელმწიფო დაცვა;

- ინოვაციური საქმიანობის რეგულირების სახელმწიფო უზრუნველყოფა ინოვაციურ სფეროში კონკურენტული მექანიზმის ეფექტიან ფუნქციონირებასთან შეხამებით.

ინოვაციური პოლიტიკის ძირითადი პრიორიტეტული მიმართულებები მიზანშეწონილად მიგვაჩნია შემდგენიარად დაჯგუფდეს:

- სამუშაოები საბაზო ტექნოლოგიების შექმნის მიმართულებით რესპუბლიკის, რეგიონების დარგებისთვის, რომელთაც უნარი შესწევთ უზრუნველყონ სიახლეების შედარებითი უპირატესობა, საწარმოს და მთლიანად

ნახ. 2. ინოვაციური სისტემის ძირითადი სუბეფენტიები (ელემენტები)

ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობა;

- სამუშაოები სახელმწიფო სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების დარგობრივი და რესპუბლიკური პროგრამების მიხედვით, რომლებიც მოითხოვენ რესურსების მასშტაბურ კონცენტრაციას, რაც არ შეუძლიათ ცალკეულ ინოვაციურ საწარმოებს;

- ცალკეული პროგრამებისა და პროექტების მიმართულების შესრულებული სამუშაოები.

ამრიგად, სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ინოვაციური პროცესების აქტივიზაციაზე ეკონომიკის ყველა სფეროში, ინოვაციური კლიმატის გაუმჯობესებაზე, ხელსაყრელი პირობების შექმნაზე სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის ეფექტიანი გამოყენებისთვის, ინოვაციური საქმიანობის სტიმულირების საბაზრო მექანიზმებისა და ეფექტიანი ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებაზე, მცირე საწარმოების ფუნქციონირებაზე, ვენჩურული სტრუქტურების ფორმირებაზე, სამეცნიერო-ტექნიკური სფეროს პერსონალისთვის სიახლეთა კომერციალიზაციის საქმიანი პრინციპების შესწავლაზე.

ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელების შედეგები შეიძლება იყოს:

- რესურსდაზოგვის ხარისხობრივად ახალი დონე, რომელიც მოწოდებულია უზრუნველყოს შრომის ნაყოფიერებისა და ფონდუკუგების ზრდა, მასალატევადობის შემცირება, პროდუქციის ენერგოტევადობის შემცირება, მისი კონკურენტუნარიანობის მიღწევა. წარმოების ფაქტორების რაციონალური გამოყენება მიმართულია სახალხო მეურნეობის სტრუქტურისა და საგარეო ვაჭრობის ძირეულ გარდაქმნაზე; მიზანი ერთია – მთლიანად ნედლეულისა და მასალების ეკონომია, რაც აუცილებელია სიახლეთა შექმნისა და რეალიზაციისთვის და რაც საბოლოოდ განაპირობებს გადამამუშავებელი დარგების რენტაბელობის ზრდას;

- სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ხარისხობრივად ახალი სოციალური მიმართულება – ესაა ეკოლოგიურად სუფთა, ტექნიკურად უსაფრთხო ტექნოლოგიების ფართო გამოყენება. ინოვაციური საქმიანობის სწორედ ამ სფეროში, როგორც არსად, საჭიროა სახელმწიფოს მუდმივად ორგანიზებული და ხელმძღვანელი საქმიანობა, ვინაიდან ახალი ინოვაციური ტექნოლოგიების არასრულყოფილად ჩატარებული კვლევები და ასეთი ტექნოლოგიების გამოყენება შეიძლება,

დამლუპველი აღმოჩნდეს ადამიანის ჯანმრთელობისა და სიცოცხლისთვის. უნდა ითქვას, რომ დღეისთვის, პირველ რიგში, მთავარი ამოცანაა არა მარტო „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ციკლის მუშაკთა ჯანმრთელობის შენარჩუნება და გადიდება, არამედ მთელი საზოგადოებისთვის იმავეს განხორციელება;

- მოსახლეობის ხარისხობრივად ახალი ცხოვრების დონე შეიძლება მიღწეული იქნას ქალაქისა და სოფლის მოსახლეობისთვის საყოფაცხოვრებო პირობების გაუმჯობესებით. მოსახლეობის კეთილდღეობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია იმ ქვეყნების ტექნიკური და ტექნოლოგიური გარღვევების (ჩამორჩენილობის) დაძლევაზე, რომლებიც ახორციელებენ ინოვაციურ საქმიანობას.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ სარეკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების პრინციპები და მექანიზმები.

ინოვაციური პოლიტიკის განხორციელების საფუძველია სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსება. ინოვაციური საქმიანობის დაფინანსების კარგად დასაბუთებული და ჩამოყალიბებული სისტემა ყველა პირობას ქმნის ფინანსური სახსრების დაგროვებისთვის, მათი შესაძლებლობების კონცენტრაციისთვის ინოვაციური პროცესების საკანძო მიმართულებებზე.

ინოვაციური სფეროს სუბიექტების ფინანსური რესურსები შეიძლება გამოყენებულ იქნას არამატერიალური აქტივების შესაქმნელად, სიახლეების დასაყვანად საწარმოო სტადიამდე, ნედლეულის, მასალების, მაკომპლექტებელი მოწყობილობის და ა.შ. შესაძენად. ისინი გამიზნულია ფინანსური ვალდებულებების შესასრულებლად ბიუჯეტის, სადანღვევო, ვენჩურული, სალიზინგო და სხვა კომპანიების წინაშე.

ფინანსური რესურსების ფორმირების წყაროებია სამეცნიერო დაწესებულების საკუთარი და სხვა წყაროებიდან მოზიდული სახსრები, საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო შემოსულობანი. გარდა ამისა, სამეცნიერო დაწესებულების ფინანსური რესურსების შემადგენლობაში შედის მისი ძირითადი საქმიანობიდან, ფინანსური ოპერაციების განხორციელებიდან მიღებული მოგება. მნიშვნელოვანი ფინანსური რესურსები შეიძლება იქნას მობილიზებული პირველადი და მეორადი ემისიის ფასიანი ქაღალდების რეალიზაციიდან, ასევე, საკრედიტო ინვესტიციების მეშვეობით. სამეცნიერო-კვლევითი და

საცდელ-საკონსტრუქტორო საქმიანობის დაფინანსება შეიძლება განხორციელდეს აგრეთვე არსებული ფულადი რესურსების შიდა გადანაწილების ხარჯზე.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ფინანსური რესურსები ასრულებენ სამ მნიშვნელოვან ფუნქციას: გამანაწილებელს, საკონტროლოს და სანაცის.

გამანაწილებელი ფუნქცია უზრუნველყოფს ფინანსების გადაადგილებას მეცნიერების ერთი დარგიდან მეორეში, მათ გადანაწილებას სამეურნეო საქმიანობის სუბიექტებს შორის. დაფინანსების სუბიექტები შეიძლება იყვნენ დამოუკიდებელი ინოვაციური საწარმოები, საფინანსო-სამრეწველო სტრუქტურები, მართვის ტერიტორიული და სახელმწიფო ორგანოები, კერძო პირები და ა.შ. ყველა ისინი, ასე თუ ისე, კვლავწარმოებით პროცესის მონაწილენი არიან და გავლენას ახდენენ საქონლისა და მომსახურების ბაზრის ფორმირებაზე. ბაზარი „წაახალისებს“ საწარმოების ეფექტიან მუშაობას და „სჯის“ ცუდი მუშაობისთვის. იგი გავლენას ახდენს უფრო მნიშვნელოვანი სიახლეების შერჩევაზე, რომლებიც პერსპექტივაში შეიძლება სარგებლობის მომტანი იყოს როგორც სიახლეთა დამუშავებისთვის, ასევე ინვესტირებისთვის. ფინანსების განაწილების პროცესი ხორციელდება მათი ეკონომიკური დანიშნულებისა და არსებული კანონმდებლობის შესაბამისად.

ფინანსების საკონტროლო ფუნქცია შესაძლებელს ხდის, მიღებულ იქნას ინფორმაცია ფულადი სახსრების განაწილების გზებისა და პროპორციების შესახებ.

იგი ეფუძნება ფინანსურ მაჩვენებლებს, რომლებიც ასახულია ინოვაციური საწარმოს ბუღალტრულ, სტატისტიკურ და ოპერატიულ ანგარიშგებებში. მათ შეიძლება მივაკუთვნოთ: მთლიანი შემოსავალი, დანახარჯები, მოგება, გადახდები ბიუჯეტში და ა.შ. ფინანსური მაჩვენებლების მეშვეობით შესაძლებელია ინოვაციური საწარმოების მუშაობის სხვადასხვა მხარეების დაფიქსირება და მათი სამეურნეო საქმიანობის შედეგების შეფასება.

ფინანსური კონტროლი ციკლის „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ სტადიების განხორციელებისას შეიძლება ხდებოდეს სხვადასხვა დონეზე: ინოვაციური საწარმოების სამსახურების მიერ, მესამე პირების მიერ (დამოუკიდებელი აუდიტორები), სახელმწიფო საგადასახადო ინსპექციების სპეციალისტების მიერ.

ფინანსების სანაცის ფუნქცია დაკავ-

შირებულია მოვალე-სამეცნიერო დაწესებულებისთვის ფინანსური მხარდაჭერის აღმოჩენასთან, მისი მდგრადი გადახდისუნარიანობის აღდგენის მიზნით და ურთიერთდამოკიდებულების აღდგენისთვის მოვალესა და კრედიტორს შორის დადგენილ ვადებში.

ინოვაციური საწარმოს ფინანსები ეკონომიკური არსით წარმოადგენს მისი ფულადი შემოსავლებისა და გასაღების, ფონდების ფორმირებისა და გამოყენებისას წარმოქმნილ ფულად ურთიერთობებს. ამიტომ ფინანსური რესურსების მისამართიანობის, მიმართულებების თავისდროული დადგენა ხელს შეუწყობს ინოვაციური საქონლის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, წარმოების ხარჯების შემცირებას, გავლენას მოახდენს მეწარმეობის ეფექტიანობაზე ინოვაციურ სფეროში.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების სისტემის ძირითადი ამოსავალი პრინციპები შემდეგნაირად შეიძლება დაჯგუფდეს:

- ფინანსების მიზნობრივი ორიენტაცია და დაკავშირება წარმოებაში სიახლეების დანერგვისა და ათვისების ამოცანებთან;
 - დაფინანსების წყაროების დასაბუთებულობა და იურიდიული დაცულობა;
 - მოზიდული ფინანსური წყაროების მრავალფეროვნება;
 - დაფინანსების მომცველობა და კომპლექსურობა. ამ დებულების პრაქტიკაში გამოყენება სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების სხვადასხვა სახის თემების შესაბამისად დასამუშავებელი სიახლეების დაფინანსების საშუალებას იძლევა;
 - დაფინანსების სისტემის მოქნილობა და მორგება (ადაპტირება) ბაზრის კონიუნქტურის დინამიკურ ცვლილებებთან.
- სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების რაციონალური სისტემა მოწოდებულია უზრუნველყოს ძირითადი ამოცანების გადაჭრა. კერძოდ:
- სახალხო მეურნეობის ყველა რგოლში ინოვაციების სწრაფად და ეფექტიანად დანერგვისთვის პირობების შექმნა;
 - ინოვაციური ინფრასტრუქტურის შენარჩუნება და განვითარება;
 - მეცნიერების საკადრო პოტენციალის შესანარჩუნებლად და ინოვაციური სფეროდან მისი გადინების თავიდან აცილებისთვის აუცილებელი პირობების შექმნა;
 - ინოვაციური საწარმოს გადახდისუნარი-

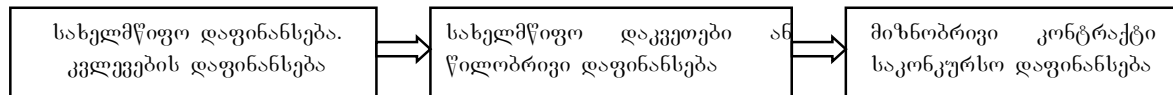
ანობის უზრუნველყოფა და მისი კაპიტალის გადიდება.

ჩამოთვლილი და კიდევ სხვა ამოცანები შეიძლება რეალიზებულ იქნას ინოვაციური პროექტების გაყიდვების ოდენობის ეფექტიანი დაგეგმვის, აღრიცხვის, ანალიზის, სტიმულირების შემთხვევაში, მოგების მიღებისა და რენტაბელობის ამაღლების შემთხვევაში.

ინოვაციების შემუშავებას, დანერგვას, წარმოებასა და გასაღებაზე მიმართული ფინანსური რესურსების გამოყენების განმაზოგადოებელი მაჩვენებელი არის წმინდა ფულადი ნაკადების ზრდა. მისი სიდიდის მიხედვით შეიძლება ვიმსჯელოთ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების ეფექტიანობაზე, დასახული მიზნების კანონზომიერებაზე და მისი გადაჭრის ოპტიმალურ გზებზე.

განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი, ასე თუ ისე, ჩამოყალიბებულია. სახელმწიფო, როგორც წესი, აფინანსებს არა მარტო ფუნდამენტურ კვლევებს, არამედ იმ სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებსაც, რომელთა შედეგები, რიგი მიზეზების გამო, ვერ იპოვიან ფართო გამოყენებას უახლოეს დროში კომერციულ სექტორში.

განვიხილოთ სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი სახელმწიფო ბიუჯეტიდან (ნახ. .3).

ნახ. 3. ფუნდამენტური კვლევის სახელმწიფო დაფინანსების სქემა

ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი აგებულია პროექტების არჩევის საფუძველზე შედარებით ავტორიტეტული სპეციალისტების დასკვნების გათვალისწინებით; კონტრაქტების მოპოვებაზე ადრე ჩატარებული კვლევების შედეგად მიღებული შედეგების მხედველობაში მიღებით; სამეცნიერო საზოგადოების ფართო ფენების აზრის საფუძველზე.

ფუნდამენტური კვლევების სტადიაზე დაფინანსების ძირითად წყაროდ მიღებულია სახელმწიფო ბიუჯეტი ანდა წილობრივი დაფინანსება. ამ მიზნით შეიძლება გამოყენებულ იქნას გამოყოფილი სახსრების განაწილების

ორი არხი: სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების მიზნობრივი ანდა საკონკურსო დაფინანსების განხორციელება; ინოვაციური სფეროს ნებისმიერი სუბიექტის მიერ, თუკი კვლევის შედეგები მიმართული იქნება მთელი საზოგადოების საკეთილდღეოდ, გრანტების მიღების თანაბარი შესაძლებლობების შემთხვევაში. პირველ რიგში ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსება ხორციელდება ისეთ სფეროებში, როგორცაა ეროვნული თავდაცვა, ტრანსპორტი, ენერჯეტიკა, აგრეთვე სამოქალაქო მიზნები. ამასთან, კვლევის შედეგები, რომლითაც პირველ რიგში დაინტერესებულია სახელმწიფო, შეიძლება გამოყენებული იქნას როგორც ეკონომიკის კერძო, ისე საზოგადოებრივ სექტორში.

ნეოკლასიკური ეკონომიკური თეორიის პოზიციებიდან, ასეთი დაფინანსების აუცილებლობა დასაბუთებულია განუსაზღვრელობის და რისკის ძალზე მაღალი ხარისხით, აგრეთვე, ფუნდამენტური კვლევების შედეგების სრული განუსაზღვრელობის პირობებში ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ შემდგომ სტადიებზე. უფრო ფართოდ სახელმწიფო დაფინანსების აუცილებლობა დასაბუთებულია ინოვაციური პროცესის განხორციელების ე.წ. წრფივი მოდელის შესაბამისად, რომლის თანახმადაც, მეცნიერება არის ახალი ტექნიკის, ტექნოლოგიებისა და ეკონომიკის პროგრესის წყარო.

განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევების დაფინანსება, როგორც წესი,

ხორციელდება კერძო სექტორის მიერ. გამონაკლის წარმოადგენენ სახელმწიფო დაკვეთით შესრულებული გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები სამხედრო მიზნებისთვის, ზოგიერთი სამედიცინო ხასიათის კვლევებისა და სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის პრიორიტეტული მიმართულებებისთვის. სახელმწიფოს მონაწილეობა გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო კვლევებში დაკავშირებულია იმასთან, რომ მიღებული სამეცნიერო ინფორმაცია საერთო ხასიათის მატარებელია.

გაცილებით რთულადაა საქმე გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მხრივ გარდამავალი

ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში. მაგ.: გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსებისადმი ასეთი მიდგომა დღეისთვის არ პასუხობს ეკონომიკურ მოთხოვნებს, რამდენადაც გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების შედეგები, რომლებიც მიიღება საბიუჯეტო ასიგნებების ხარჯზე, შეიძლება, გამოყენებული იქნეს საკუთრების სხვადასხვა ფორმის სუბიექტების მიერ. იმ გარემოების გათვალისწინებით, რომ სამეცნიერო კვლევებისა და დამუშავებების შედეგები საქონლისა და მომსახურების კონკურენტუნარიანობის ამაღლების საქმეში ერთგვარი საფუძველია. სხვადასხვა ფორმის საკუთრების მქონე სამრეწველო ფირმებმა სახელმწიფოსთან ერთად მონაწილეობა უნდა მიიღონ გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების ინვესტირებაში.

გამოყენებითი ხასიათის სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოების დაფინანსების მექანიზმი ფუნდამენტური კვლევების ინვესტირების მექანიზმის იდენტურია. იგი შეიძლება განხორციელდეს სახელმწიფო შეკვეთის ანდა წილობრივი მონაწილეობის გზით; მიზნობრივი, საკონკურსო ანდა სპეციალიზებული ფონდების მეშვეობით. ეს უკანასკნელი თავიანთ საქმიანობას ახორციელებენ სახელმწიფო კონტროლის ქვეშ. ზოგიერთ ქვეყანაში მათზე გამოყოფილი ფინანსური რესურსები 50%-მდე აღწევს. მოცემული სახის დაფინანსების მონაწილეები შეიძლება იყვნენ მეურნეობრიობის სხვადასხვა საკუთრების ფორმის სუბიექტები, რომლებიც დაინტერესებული არიან დაგეგმილი კვლევების განხორციელებით. ისინი მზად არიან, ამ მიზნით გამოყონ აუცილებელი ფინანსური სახსრები, ხოლო აუცილებლობის შემთხვევაში – მატე-

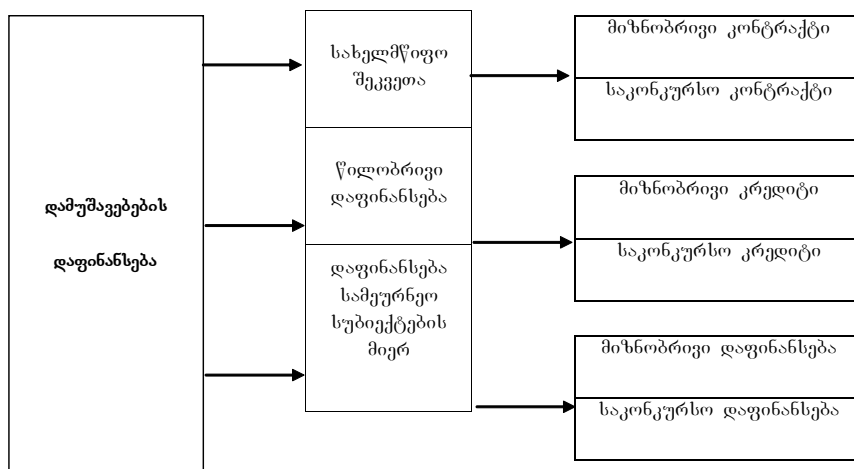
რიალურ-ტექნიკური რესურსებიც.

დამუშავებების დაფინანსება, ასევე, შეიძლება იყოს სახელმწიფო, წილობრივი და სხვადასხვა სახის საკუთრების სუბიექტების სახსრების ხარჯზე (ნახ. 4).

სახელმწიფო შეკვეთის რეალიზება შეიძლება მოხდეს მიზნობრივი კონტრაქტის გაფორმებით ანდა მ. შ. შეღავათიანი და საკონკურსო წესით გაცემული კრედიტით. ამასთან, მიზნობრივი დაფინანსება დაკავშირებული უნდა იყოს სახელმწიფო სპეციფიკური ამოცანების გადაწყვეტასთან. მაგალითად, საცდელი ნიმუშების შექმნა გარემოზე ეკოლოგიური კონტროლის განსახორციელებლად. შეღავათიანი დაკრედიტება მოიცავს ზემოქმედების ირიბ ღონისძიებებს სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის განსახორციელებლად.

სამეცნიერო-კვლევითი, ასევე, საცდელ-ტექნოლოგიური სამუშაოების დაკრედიტებისა და დაფინანსების წილობრივი და შეღავათიანი ფორმა ქვეყნის ბიუჯეტის ხარჯვითი ნაწილის შემცირების შესაძლებლობას იძლევა. გამოთავისუფლებული ფინანსური სახსრები წარმართება ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობის განსახორციელებლად. ამ უკანასკნელის შედეგები მომავალში შეიძლება გახდეს ეროვნული ეკონომიკის ზრდის საფუძველი.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსებისას ჩვეულებრივ, იყენებენ გარე (მოზიდული) და შიდა (საკუთარ) ფულად სახსრებს. გარე (მოზიდული) ფინანსური ფულადი სახსრები შედგება სახელმწიფო საბიუჯეტო ასიგნებებისგან, საფინანსო-საკრედიტო ორგანიზაციე-

ნახ. 4. დამუშავებების დაფინანსების სქემა

ბის კრედიტებისგან, ორგანიზაციებისა და მოქალაქეების ცალკეული ჯგუფების ნასესხები სახსრებისგან.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გარე ფინანსური წყაროა საბიუჯეტო ასიგნებები. ისინი უზრუნველყოფენ მსხვილმასშტაბიან სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების გადაჭრას. საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ასეთი სახის გამოკვლევებს დარგობრივი მეცნიერება ვერ განახორციელებს. ასეთი კვლევები უნდა დაფინანსდეს სხვადასხვა დონის სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრებიდან და სპეციალიზებული ფონდების ხარჯზე.

მაგალითად, ყოფილ პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ფულადი სახსრები სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსებაზე გამოიყოფა სახელმწიფო ბიუჯეტიდან, ადგილობრივი ბიუჯეტებიდან, ფუნდამენტური კვლევების ფონდიდან, სამინისტროებისა და სხვა ორგანიზაციების სახსრებიდან. ეს სახსრები ჩვეულებრივ, წარმართება სახელმწიფო მიზნობრივი ინოვაციური პროგრამების, ინოვაციური პროექტების დაფინანსებაზე საკონკურსო საფუძველზე და სხვ.

როგორც წესი, სახელმწიფო ბიუჯეტის სახსრები გამოიყოფა, პირველ რიგში, იმპორტშემცველი პროდუქციის, კონკურენტუნარიანი საქონლის წარმოებაზე, რომელიც სარგებლობს მაღალი მოთხოვნით, ასევე უფრო მაღალი ხარისხის და კლასისა ახალი საქონლის ათვისებასთან შედარებით.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების მნიშვნელოვანი წყაროა საბანკო კრედიტი. საბანკო კრედიტი ბანკის მიერ გაიცემა დადგენილ ვადაში, განსაზღვრული საბანკო განაკვეთით, განსაზღვრული მიზნით გამოსაყენებლად. საბანკო პროცენტის სიდიდე დამოკიდებულია სესხის ვადაზე, ინოვაციური პროექტის რისკის სიდიდეზე, მსესხებლის მახასიათებლებზე და ა.შ.

საბანკო დაკრედიტება, ჩვეულებრივ, ორიენტირებულია მინიმალურ საკრედიტო რისკზე, ამიტომ ინოვაციური საწარმოს კრედიტებზე ხელმისაწვდომობა ყოველთვის შეზღუდულია. კომერციული ბანკი, როგორც წესი, აკრედიტებს მხოლოდ იმ ინოვაციებს, რომელთაც აქვთ გამოსყიდვის რეალური ვადები, ხოლო საწარმოს უნდა გააჩნდეს კრედიტის დაბრუნების წყაროები მთლიანად დარგთან შედარებით უფრო მოკლე ვადებში.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონ-

სტრუქტორო სამუშაოების ფინანსური სახსრებით უზრუნველყოფის მიზნით, თანამედროვე პირობებში, მიღებულია არასაბიუჯეტო სახელმწიფო ფონდების შექმნა. ასეთი ფონდები შეიძლება შეიქმნას სამინისტროებში, რეგიონებში, მსხვილ ქალაქებში, საწარმოებში, სადაზღვევო, ვენჩურული (სარისკო) და ლიზინგური კომპანიების მიერ, არასახელმწიფო საპენსიო ფონდების, ლომბარდების მიერ და ა.შ. ისინი საკრედიტო არასაბანკო ფინანსური ორგანიზაციებია, ასრულებენ ბევრ საბანკო ოპერაციას და კონკურენციას უწევენ ბანკებს.

ინოვაციური პროექტების არასაბიუჯეტო (არასახელმწიფო) დაფინანსების მნიშვნელოვანი წყაროები შეიძლება იყოს: საწარმოს და ორგანიზაციის საკუთარი სახსრები, რომლებიც ახორციელებენ ინოვაციურ საქმიანობას. მაგალითად, წარმოების განვითარების ფონდი და საამორტიზაციო ანარიცხების ფონდი; სპეციალიზებული და საქველმოქმედო ფონდები; ადგილობრივი და უცხოური ინვესტიციები; სახსრები, რომლებიც შეიძლება მიიღონ ინოვაციურმა საწარმოებმა აქციების მეორადი ემისიის (ან სხვა ფასიანი ქაღალდების) განხორციელების გზით; ფინანსური ლიზინგი და ვენჩურული (რისკიანი) სახსრები; სხვა არასაბიუჯეტო წყაროები, რაც კანონით არ იკრძალება.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ინოვაციური პროექტების დაფინანსების წყაროებიდან, ჩვენი აზრით, უფრო პერსპექტიული წყაროები.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების საკმაოდ ფართოდ გავრცელებული ფორმაა ფასიანი ქაღალდების მეორადი ემისია. მისი მეშვეობით შეიძლება მოკლე დროში მოზიდული იქნას ფინანსური სახსრების საჭირო ოდენობა. დაფინანსების ეს ფორმა შედარებით ხელმისაწვდომია ღია და დახურული სააქციო საზოგადოებებისთვის. აქციების მეორადი ემისია შესაძლებელს ხდის აკუმულირებული იქნას მსხვილი ფულადი სახსრები, რომლებიც შემდგომში შეიძლება წარმართოს ახალი ინოვაციური პროექტის დაფინანსებაზე, კრედიტის დაფარვაზე, პირველადი ემისიის აქციების გამოსყიდვაზე და ა.შ. ფასიანი ქაღალდების მეორადი ემისიის მეშვეობით ხორციელდება ინვესტიციური კრედიტის შეცვლა საბაზრო სავალლო ვალდებულებებით, რაც ხელს უწყობს ფინანსური რესურსების სტრუქტურის ოპტიმიზაციას, რომლებიც ინვესტირებულია

ინოვაციურ პროექტებში.

ასე მაგალითად, აშშ-ს ფირმა „ლოდჯიკი“-პირველადი აქციების ხარჯზე ორგანიზებას უკეთებს ნახევარგამტარების გამოშვებას. აქციის ფასი იყო 60 ცენტი. აქციების მეორადი ემისიიდან ერთი წლის შემდეგ ამ აქციების ფასი 21 დოლარამდე გაიზარდა, რაც 35-ჯერ მეტია პირველადი გამოშვების აქციების ფასთან შედარებით. აღნიშნულმა გარემოებამ საშუალება მისცა კომპანიას, გადაეხადა კრედიტები და მიეღო მაღალი მოგება.

ვენჩურული (სარისკო) სახსრები, როგორც წესი, გამოიყენება მცირე ზომის კვლევითი და დამწერაკი ფირმების, სამეცნიერო-ტექნიკური დამუშავებების დასაფინანსებლად; ასევე აღმოჩენების, ნებისმიერი ნოვაციის, გამოგონებების, ინჟინირინგული გადაწყვეტილებების წარმოებამდე დასაყვანად და დასანერგად, დასაფინანსებლად, რომელსაც აქვს სარისკო და პერსპექტიული ხასიათი. ვენჩურული კომპანიები ფინანსურ სახსრებს იღებენ პროცენტის გადახდისა და მათი დაბრუნების გარანტიის გარეშე. ამიტომ მათი რისკი დიდია, მაგრამ წარმატების შემთხვევაში რისკი კომპენსირდება ზემოგებით, რაც გაწეულ ხარჯებს 30-200-ჯერ აღემატება. გამოკვეყნებული მონაცემების თანახმად, 15% ვენჩურული კაპიტალი მთლიანად იკარგება; 25% ზარალია დაგეგმილზე გამოსყიდვის დიდი ვადის პირობებში, 30% ვენჩურული კომპანიები იღებენ გარანტირებულ მოგებას და მხოლოდ 20-30% ღებულობს ზემოგებას. ვენჩურული დაფინანსების დროს დიდი დანაკარგების თავიდან ასაცილებლად საჭიროა ინოვაციური პროექტების გულდასმით შერჩევა. ეს უნდა მოხდეს სახსრების ერთდროული დაბანდებით რამდენიმე ინოვაციურ პროექტში, მათი განხ-

ორციელების სხვადასხვა ვადით.

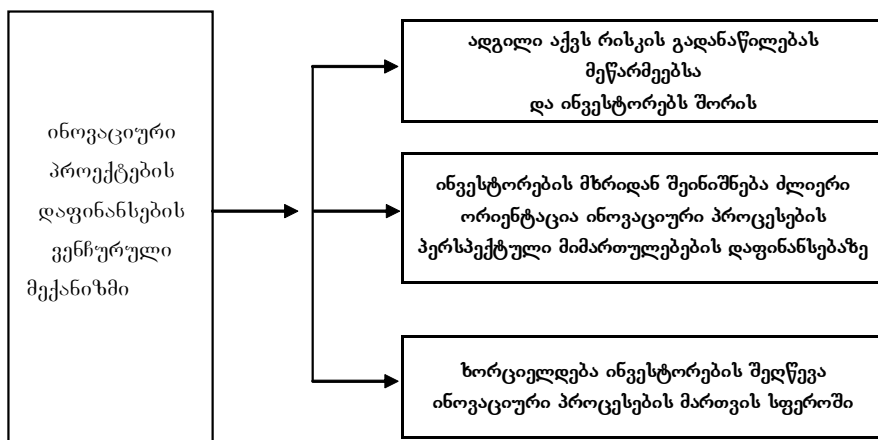
რიგ შემთხვევაში, ვენჩურული კაპიტალის მფლობელები აფინანსებენ ინოვაციურ პროექტებს მხოლოდ აქციების გამოშვების სტადიაზე. ისინი თამაშობენ რა აქციების კოტირებით, შეუძლიათ მიიღონ დაბანდებული ვენჩურული კაპიტალის სიდიდეზე გაცილებით მეტი ღირებულება. ინოვაციური პროექტების დაფინანსების ვენჩურულ მექანიზმს (ნახ. 5), სხვადასხვა სამეურნეო სუბიექტების მიერ კრედიტების მიღებისგან განსხვავებით, ახასიათებს რიგი განმასხვავებელი თავისებურებები.

უფრო დაწვრილებით განვიხილოთ ინოვაციების დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის თავისებურებები.

ინოვაციური პროექტის დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის პირველი თავისებურება ძირითადად დაკავშირებულია სიახლეების დანერგვაზე სპეციალიზებული წვრილი ფირმების პირობებთან.

ციკლის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“, ყოველი სტადია მოითხოვს მნიშვნელოვან ინვესტიციებს. ასეთი მოთხოვნა კრედიტზე, უმეტეს შემთხვევაში, უჩნდებათ მცირე მეწარმეებს, მეცნიერებს, გამოგონებლებს, კონსტრუქტორებს და ინჟინრებს, როცა ისინი დამოუკიდებლად ცდილობენ დანერგონ თავიანთი სიახლეები. ინვესტორებისთვის გამოყოფილ კრედიტზე კომპენსაცია შეიძლება იყოს მათთვის მოგების მიღებაზე უფლების მინიჭება (აქციების პაკეტი) დიდი მოთხოვნის მქონე ახალი ნაკეთობის გამოშვების პერიოდში.

ინოვაციური პროექტების დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმის მეორე თავისებურებაა ის, რომ ხორციელდება სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ყველაზე მოწინავე

ნახ. 5. ინოვაციური პროექტების სარისკო დაფინანსების ვენჩურული მექანიზმი

მიმართულებების დაფინანსება. რისკიანი კაპიტალის ინვესტორები ყოველთვის თვალყურს ადევნებენ მეცნიერებას, ტექნიკას, წარმოების განვითარების ტენდენციებს, რეაგირებენ ეკონომიკური პოლიტიკისა და ბაზრის კონიუქტურის უმნიშვნელო ცვლილებებზე. მითითებული ტენდენცია „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ სტადიაზე სერიოზულ გავლენას ახდენს ვენჩურული კაპიტალის გადანაწილება ეკონომიკის სხვადასხვა დარგებს შორის. მაგ.: აშშ-ში რისკიანი დაფინანსების წილი გამოთვლით ტექნიკაზე ხუთი წლის განმავლობაში (2004-2009 წწ.) გაიზარდა 26-დან 43%-მდე. მაშინ, როცა რისკიანი ინვესტიციების წილი შემცირდა 20-დან 2%-მდე. ცვლილების მიზეზები განპირობებულია ენერგორესურსებზე მსოფლიო ფასების რყევით დროის ამ პერიოდში.

რისკიანი კაპიტალდაბანდების შესამე თავისებურებაა ის, რომ ინვესტორები არ იხდლებიან მხოლოდ ფინანსური კრედიტის მიღებით. ისინი უშუალოდ ანდა თავიანთი წარმომადგენლების მეშვეობით აქტიურად მონაწილეობენ ახალი ფირმის მართვაში ციკლის: „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ ყველა სტადიაზე.

სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების დაფინანსების ერთ-ერთი ფორმაა ფინანსური ლიზინგი. ლიზინგი – ეს არის უფლების გადაცემა მოძრავი ანდა უძრავი ქონების სარგებლობაზე მისი მფლობელობაში გადაცემის გზით განსაზღვრული ვადით ანდა განუსაზღვრელი დროით კომპენსაციის პერიოდული გადახდით. იგი, როგორც წესი, წარმოადგენს ურთიერთობათა სამხრევი კომპლექსს, რომელშიც ლიზინგური კომპანია (მიმღები) მოსარგებლის თხოვნით და მითითებით შეიძენს მწარმოებლისგან მოწყობილობას, რომელსაც შემდეგ დროებით სარგებლობაში (არენდით) გადასცემს. კომპლექსში შედის ორი ხელშეკრულება:

ყიდვა-გაყიდვის ხელშეკრულება ლიზინგურ კომპანიასა (მიმღები) და მოწყობილობის დამამზადებელს (გამყიდველი) შორის;

ლიზინგის ხელშეკრულება ლიზინგურ კომპანიასა და მოწყობილობის მოსარგებელს შორის.

ფინანსური ლიზინგი წააგავს საქონლის გადავადებით შესყიდვას. მოსარგებლე (არენდატორი) ვალდებულია კისრულობს პერიოდულად განახორციელოს გადახდები კრედიტორ ბანკთან ანდა ლიზინგურ კომპანიასთან. რაც შემთხვევებში, მოსარგებელს ვადის გას-

ვლის შემდეგ შეუძლია შეიძინოს მოწყობილობა საკუთრებაში. სხვადასხვა ქვეყანაში ეს პროცესი სხვადასხვანაირად რეგულირდება.

ზოგში მოწყობილობის მოსარგებლის პირობა შესაძლო შესყიდვაზე არის აუცილებელი პირობა ლიზინგი-ხელშეკრულების მიხედვით (მაგ.: საფრანგეთი, ბელგია). სხვა ქვეყანაში ეს დამოკიდებულია მხარეთა შეხედულებებზე (აშშ). ხოლო ზოგიერთ ქვეყანაში ასეთი პირობის ჩართვა ხელშეკრულებაში აკრძალულია (მაგ.: დიდი ბრიტანეთი). საარენდო მოწყობილობა შეიძლება შეფასდეს მოცემულ მომენტში მოქმედი საბაზრო ფასებით.

ასე რომ, არენდატორი (მოსარგებლე) ხელშეკრულების ვადის პირობებში პერიოდული გადახდების გზით იხდის მიღებული აქტივების მთელ ღირებულებას და ხდება მისი მეპატრონე. ეს გადახდები ასრულებენ საკრედიტო გადახდების (პროცენტი კრედიტზე) როლს.

ფინანსურ ლიზინგს ხშირად უწოდებენ წმინდა ლიზინგს სრული გადახდით. ეს იმასთანაა დაკავშირებული, რომ იდეალური ვარიანტის დროს მიმღებმა (არენდის გამცემი) უნდა მიიღოს საბაზრო პერიოდის დროს სახსრების მთელი თანხა, რაც ჩაღებულია საკუთრების შეძენაში, ასევე ხარჯები, რაც დაკავშირებულია დაფინანსებასთან. შესაბამისად, მიმღების სარგო (არენდის გამცემის) შეადგენს საარენდო გადახდებს + საგადასახადო შეღავათების შეფასებითი ღირებულება + აქტივების ნარჩენი ღირებულება ანდა მოსარგებლის (არენდატორის) მიერ გარანტირებული აქტივების ნარჩენი ღირებულება. გადახდების სიდიდე ხელშეკრულების ძირითადი ვადის განმავლობაში უნდა ფარავდეს ლიზინგური კომპანიის ხარჯებს მოწყობილობის შეძენასა და შეფუთვაზე, ასევე უნდა უზრუნველყოფდეს პროცენტებს დაბანდებულ კაპიტალზე და მოგებას.

ლიზინგის მთავარი უპირატესობაა ის, რომ რენტაბელური ინოვაციური პროექტის არსებობის შემთხვევაში, სამეცნიერო-კვლევით დაწესებულებას შესაძლებლობა ეძლევა მიიღოს მოწყობილობა და განახორციელოს ინოვაციური პროცესი ერთდროული დანახარჯების გარეშე.

შიდა ფულადი სახსრები მოიცავს:

ინოვაციური საწარმოს შემოსავლები: მოგების ნაწილი სასაქონლო პროდუქციის რეალიზაციიდან, შემოსავლები შესრულებული სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებებიდან, სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოებიდან,

საფინანსო ოპერაციებიდან და ა.შ.;

შემოსულობანი: საამორტიზაციო ანარიცხვები, ამონაგები მწვობრიდან გამოსული ქონების რეალიზაციიდან. პასივები, მათ შორის საკუთარი კაპიტალი, მოკლევადიანი და გრძელვადიანი ვალდებულებები;

ფინანსურ ბაზარზე მობილიზებული ფინანსური რესურსები: საკუთარი აქციების, ობლიგაციებისა და სხვა სახის ფასიანი ქაღალდების გაყიდვა, ფინანსური ლიზინგი და საკრედიტო ინვესტიციები, მობილიზებული რესურსების სხვა სახეები;

გადანაწილების გზით შემოსული ფინანსური რესურსები: სადაზღვევო ანაზღაურება დამდგარი რისკის მიხედვით; შემოსული ფინანსური რესურსები კონცერნებიდან, ასოციაციებიდან, დარგობრივი და რეგიონული სტრუქტურებიდან; წილობრივი საწყისებით შემოსული ფინანსური რესურსები; დივიდენდები და პროცენტები სხვა ემიტენტების ფასიანი ქაღალდებიდან; საბიუჯეტო ასიგნებები და სხვა სახის რესურსები.

სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა: არსი, მიზნები და ამოცანები.

სამეცნიერო-ტექნიკური, სტრუქტურული და ინსტიტუციონალური პოლიტიკა, რომელიც არის სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პოლიტიკის ელემენტები, ინოვაციურ პოლიტიკასთან ერთად გავლენას ახდენს ინოვაციური სფეროს სუბიექტების ინოვაციურ საქმიანობაზე. მათი წარმატებული რეალიზაცია ადასტურებს, რომ ინოვაციები გარდაუვალია და მართვადია. ინოვაციების მართვა ეკონომიკური ზრდის გასაღები და მხარდამჭერი ფაქტორია.

სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკის ქვეშ იგულისხმება ღონისძიებების სისტემა, რომლებიც მიმართულია მეცნიერებისა და განათლების მხარდაჭერაზე და განვითარებაზე, სამეცნიერო-ტექნიკური, ორგანიზაციულ-ეკონომიკური და სოციალური ინოვაციების შექმნისთვის საზოგადოების წევრთა ზღვარდასრულებელ მოთხოვნათა დაკმაყოფილების მიზნით წარმოების შეზღუდული ფაქტორების არსებობის პირობებში.

სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა გამოიხსნება:

- სამეცნიერო კვლევების ორიენტაციასა და მხარდაჭერაზე;
- სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების მიმართულებების რეგულირებაზე;
- ინოვაციური საქმიანობის მორალური და

მატერიალური სტიმულების სრულყოფაზე;

- სამამულო მრეწველობის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებაზე;

- ეფექტიანი საპატენტო-ლიზინგური უფლებების (სამართლის) შექმნაზე, რომელიც უზრუნველყოფს ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას;

- ინოვაციური საქმიანობის რეგულირებაზე;

- ინოვაციური საქმიანობის შეფასების კრიტერიუმებისა და სტიმულირების კრიტერიუმების შერჩევაზე, ასევე, სამეცნიერო-ტექნიკური განვითარების მართვის მეთოდების კრიტერიუმების შერჩევაზე;

- სახელმწიფო და დარგობრივი სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრამების, ცალკეული საინოვაციო პროექტების ფორმირებასა და რეალიზაციაზე;

- ინოვაციური საქმიანობის განხორციელებაზე საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო ფულადი სახსრების ხარჯზე;

- სამეცნიერო, სამეცნიერო-პედაგოგიური და საინჟინერო-ტექნიკური მუშაკების ატესტაციის მოქმედი სისტემის შემუშავებაზე.

სტრუქტურული ეკონომიკური პოლიტიკა მიმართულია ეკონომიკაში არსებული დისპროპორციების გადალახვაზე: გარღვევის შემცირებაზე, წარმოების სფეროსა და მომსახურების სფეროს შორის; თავდაცვითი წარმოების წილის შემცირებაზე; მნიშვნელოვანი უთანასწორობის გადალახვაზე სხვადასხვა დარგის ინოვაციური საწარმოების ტექნიკურ აღჭურვასა და ეკონომიკის სექტორებს შორის. ეკონომიკის ოპტიმალური სტრუქტურის კრიტერიუმებია: ეფექტიანობა, კონკურენტუნარიანობა, მდგრადობა ციკლური რყევების მიმართ.

სტრუქტურული პოლიტიკის მიზანია მრეწველობის დარგებისა და სოფლის მეურნეობის, არამატერიალური წარმოების დარგების ეკონომიკური ზრდის უზრუნველყოფა. აღნიშნული გულისხმობს არა მარტო რეალიზებული სიახლეების სიდიდის რაოდენობრივ ზრდას, არამედ მშპ-ს სტრუქტურულ გაუმჯობესებას. ე.ი. ხანგრძლივი მოხმარების საქონლის წილის ამაღლებას. მაღალხარისხიანი პროდუქციის, თანამედროვე მომსახურების, მათ შორის, ფინანსურის და საინფორმაციოს წილის გადიდებას. სტრუქტურული პოლიტიკის რეალიზაციის შედეგად აუცილებლად უნდა იქნას მიღწეული ქვეყნის ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, მრეწველობის ტექნოლოგიური გარდაქმნა, ახალი პროდუქ-

ტის გამოშვება სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის საფუძველზე.

განსაკუთრებულ ადგილს სტრუქტურულ პოლიტიკაში იჭერს თანმდევ მიზნები: სტრუქტურულ-დეპრესიული წარმოების შერჩევა და ინოვაციური საწარმოების განთავისუფლება იმ ტექნიკისგან, რომელთა საექსპლოატაციო ვადა ამოიწურა. მოძველებული მანქანათმშენებელი პროდუქციის გამოშვების შეწყობა, ხოლო შემდგომში საერთოდ შეწყვეტა. ინოვაციური საწარმოების ძირითადი კაპიტალის გადაჯგუფება. უკანასკნელი მიმართულება მიზანშეწონილია განხორციელდეს საწარმოების შერწყმისა და შეერთების ჩარჩოებში. ამ პროცესების სტიმულირებისთვის მნიშვნელოვანია პრობლემური საწარმოების გაკოტრების პროცედურის თავიდან აცილება და მათი მესაკუთრის შეცვლა.

სტრუქტურული პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა ინოვაციებში ინვესტიციების უკუგების ამაღლება. მნიშვნელოვანია არა მარტო განახლდეს საწარმოო სიმძლავრეები, არამედ თავისდროულად შეიცვალოს მოძველებული მოწყობილობა სიახლეებით, რაზედაც დიდადაა დამოკიდებული ტექნიკისა და ტექნოლოგიების პროგრესი.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური პოლიტიკა დაკავშირებულია ფორმალური და არა-ფორმალური ინსტიტუტების საქმიანობასთან. სტანდარტული განმარტების მიხედვით, ინსტიტუტები – ესაა ერთგვარი თამაშის წესები საზოგადოებაში ანდა ადამიანის მიერ შეზღუდული ჩარჩოების შექმნა, რომლებიც ქმნიან ადამიანური საქმიანობის მასტიმულირებელ სტრუქტურას ინოვაციურ სისტემაში. ფორმალურ ინსტიტუტებს მიაკუთვნებენ მიღებული კანონებისა და თამაშის დადგენილ წესებს, რომლებიც მიმართულია ინოვაციური პროცესების განხორციელებაზე, ხოლო არა-ფორმალურებს – ჩვევებს, ქცევის დაუწერელ ნორმებს და საზოგადოებრივ პირობითობებს, რომლებიც განპირობებულია ეკონომიკური წყობის ისტორიული განვითარებით.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური პოლიტიკის, როგორც ეკონომიკური აზრის განვითარების ერთ-ერთი მიმართულების, პოზიციებიდან შეიძლება აიხსნას ადამიანთა საზოგადოების განვითარება და ფუნქციონირება ინსტიტუტების ცვლილებით (საერთო სახით ფორმალური და არაფორმალური თამაშის წესები), რომლებიც გავლენას ახდენენ ინოვაციურ საქმიანობაზე.

ინსტიტუციონალური ეკონომიკური

პოლიტიკა ხელს უწყობს, თავიდან იქნას აცილებული ნეგატიური შედეგები ამა თუ იმ ინოვაციური გადაწყვეტილებების მიღებისას, რომელიც ყალიბდება თამაშის ფორმალური და არაფორმალური წესების და ინოვაციების მართვის მექანიზმების იგნორირებისას. სიახლეების შემუშავების, დანერგვის, ათვისებისა და რეალიზაციის პროცესებზე გავლენას ახდენს (მასტიმულირებელი) მოტივები და სამეურნეო სუბიექტების ინტერესები; ინოვაციური მართვის იერარქიული სტრუქტურა, რომელიც ეფუძნება ქვეყანაში მოქმედ კანონებს, ბრძანებებს, დადგენილებებს და ა.შ. ადამიანის სიცოცხლის ხანგრძლივობასა და ინტელექტზე დამოკიდებულია ადამიანის, საწარმოს, მთელი ქვეყნის ინოვაციური აქტივობა, მისი ცხოვრების დონე, რომელიც იზომება რეალური მშპ-ით ადამიანის ერთ სულზე.

ინტელექტუალური შეზღუდვების იგნორირებისას, რომელთაც უნარი შესწევთ გავლენა მოახდინონ ინოვაციურ საქმიანობაზე, სუბიექტები შეიძლება მოხვდნენ ე.წ. „ინსტიტუციონალურ ხაფანგში“. „ინსტიტუციონალური ხაფანგი – ეს არის მდგრადი ხასიათის ნეგატიური შედეგი, რომელიც ზოგჯერ ყალიბდება ხისტი გადაწყვეტილების მიღების შედეგად. სხვა სიტყვებით, იგი წარმოადგენს ეკონომიკურ ჩიხს, რომლისგანაც გამოსვლა გაძნელებულია ინსტიტუციონალური შეზღუდვების იგნორირების გამო.

ამიტომ ფორმალური და არაფორმალური ინსტიტუტები ზოგჯერ სერიოზულ წინააღმდეგობას ქმნიან სტადიის – „მეცნიერება-ტექნიკა-წარმოება“ განხორციელებისთვის და შესაბამისად, ეკონომიკური ზრდისთვისაც. კარგად მოფიქრებულ და გააზრებულ საგადასახადო-საბიუჯეტო, საკრედიტო-ფულად, საგარეო-სავაჭრო პოლიტიკაზე საქონელსა და მომსახურებაზე ფასწარმოქმნის მოქმედ სისტემაზე, საკანონმდებლო ბაზაზე და ა.შ. დიდადაა დამოკიდებული საწარმოს ინოვაციური აქტივობა, კაპიტალის სოციალური მდგომარეობა. ეს უკანასკნელი იქმნება მემკვიდრეობითი ტრადიციების, ურთიერთხარდაჭერით და ურთიერთნდობით. ცხადია, აქ გათვალისწინებული უნდა იქნეს სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებისა და კლასების საერთო მიზნები და ინტერესები.

საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლა არ შეიძლება განხორციელდეს საწარმოს ინოვაციური საქმიანობის აქტივიზაციის გარეშე.

ინოვაციები ხელს უწყობენ საწარმოების ეკონომიკური განვითარების ახალ საფეხურზე ასვლას, უზრუნველყოფენ ტექნოლოგიურ ბაზაზე გადასვლას, მაღალი სამომხმარებლო თვისებების მქონე პროდუქციის გამოშვებას, განსაზღვრავენ ზღვარს განვითარებულ და განვითარებად ქვეყნებს შორის. სხვა სიტყვებით, ინოვაციები წარმოადგენენ საწარმოს საბაზრო სტრატეგიის წარმატების საფუძველს.

საწარმოს წარმატება განსაზღვრავს წარმოებული საქონლის კონკურენტუნარიანობას. პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის უზრუნველყოფა მიიღწევა უახლესი ტექნოლოგიების ბაზის, ასევე საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის ინსტრუმენტების გამოყენების მეშვეობით.

ამრიგად, საქონლის კონკურენტუნარიანობა – ეს არის მისი ბაზარზე წინ წაწევის საეიზიტო ბარათი. ახალი საქონლის შემუშავება და მისი გატანა ბაზარზე რიგ ეტაპებს მოიცავს: საჭირო ოდენობით სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შესრულება; სიახლის საცდელი პარტიის შემუშავება და შექმნა, მისი ათვისება და სერიული გამოშვება. ბაზრის იმავდროული ზონდირებით; ინოვაციური გამოშვების სიდიდის ზრდა, სიმწიფე და შეჩერება; აუცილებელი პირობების შექმნა სიახლის ახალი კლასტერის ათვისებისთვის, რომლებიც პასუხობენ სამომხმარებლო მოთხოვნას; უფრო პროგრესული სიახლეების დაფინანსების უნარის მქონე დაინტერესებული ინვესტორების მოძიება.

კონკურენტუნარიანობა გულისხმობს ინოვაციური პროცესის განხორციელების დროის შემცირებას. ვინაიდან ციკლის „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოება“ სტადიის ხანგრძლივობა მნიშვნელოვანწილად დამოკიდებულია საქონლის მორალურ ცვეთაზე. ამ პროცესის დაჩქარება შესაძლებელია შემდეგი მოთხოვნების დაცვის შემთხვევაში: სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების შედეგების რეალიზაციის დაჩქარებაში დაგეგმვის როლის ამაღლება; წარმოების ორგანიზაციის სრულყოფა ახალი ნაკეთობის ათვისების საქმეში; საფინანსო-საკრედიტო ბერკეტების აქტიური გამოყენება ახალი პროდუქციის შექმნისა და დანერგვის დაჩქარებისთვის; სამეურნეო ანგარიშის ურთიერთობების ფორმების და ურთიერთ-ეკონომიკური დაინტერესების და საგეგმო დავალებების შესრულებისთვის პასუხისმგებლობის სრულყოფა; საბითუმო ფასების მასტიმულირებელი ზემოქმედების გაძლიერება ნაკეთობის

ხარისხის გაუმჯობესებაზე; ყველა საწარმოო რესურსის ნორმირების გაუმჯობესება; საწარმოს ინოვაციური რეიტინგის შეფასება; ახალი პროდუქციის წარმატებლობის საბაზრო რისკის გათვალისწინების უნარი და იმ სიახლეებზე თავისდროული უარის თქმა, რომელმაც გასაღება ბაზარზე ვერ ჰპოვა.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით შეიძლება დავასკვნათ, რომ საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა – ეს არის საწარმოს ხელმძღვანელობის და სამეცნიერო-ტექნიკური ქვედანაყოფების მიერ ინოვაციური სტრატეგიის მიზნებისა და პრიორიტეტული პროგრამებისა და პროექტების განხორციელების მექანიზმების განსაზღვრა.

შეიძლება გამოიყოს საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავებისა და განხორციელებისადმი ორი ძირითადი მიდგომა:

1. პირველი მიდგომა გულისხმობს არსებული საქონლის შეცვლას იმ საქონლით, რომელთაც უფრო მაღალი სამომხმარებლო თვისებები გააჩნია. ამ უკანასკნელთა გამოშვება ხორციელდება პრინციპულად ახალი ტექნოლოგიური დამუშავებების საფუძველზე. ამ შემთხვევაში საწარმო ინვესტორები, როგორც პირველმკვლევარები, ახერხებენ, მიიღონ დროებითი სარგებელი (მოგება) წარმოების ხარჯების შემცირების ხარჯზე, მიწოდებისა და მოთხოვნის მკვეთრი ზრდით და ციკლის – „მეცნიერება–ტექნიკა–წარმოების“ სტადიის ორგანიზაციისა და მართვის ახალი ფორმების დანერგვით. ეს მიდგომა განხილულ უნდა იქნას, როგორც სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ნახტომისებური განვითარება.

2. მეორე მიდგომა დაკავშირებულია სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის ეკოლუციურ (თანდათანობით) განვითარებასთან. ეს შესაძლებელს ხდის თავდაპირველად უზრუნველყოფილი იქნას ბაზრის რომელიმე მცირე სეგმენტი და მიღებული იქნას მინიმალური მოგება. შემდგომში სამეცნიერო-ტექნიკური პოლიტიკა, მარკეტინგულ პოლიტიკასთან ერთად, ორიენტირებულია ბაზრის რაც შეიძლება მეტი წილის მოპოვებაზე, რამაც უნდა გამოიწვიოს მოგების გადიდება. საწარმოს ასეთი ინოვაციური პოლიტიკა გულისხმობს გრძელვადიანი სტრატეგიის შემუშავებას სამეცნიერო-ტექნიკური პროგრესის სფეროში. იგი ემყარება არა მარტო ახალი პროდუქციის გამოშვებას, არამედ პრინციპულად ახალ ინოვაციებს.

პრაქტიკაში საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკის ფორმირებისას ინოვაციის რე-

ალიზაციის აუცილებლობის შესახებ გადაწყვეტილების მიღება რთული ამოცანაა. საქონლის შექმნისას, პრინციპულად ახალი, თუნდაც, მცირე სიახლის გათვალისწინებით, ადგილი აქვს სირთულეებს მისი დამზადებისა და გავრცელების შედარებით მისაღები ვარიანტის შერჩევისას. კიდევ უფრო ძნელია გადაწყვეტილების მიღება პრინციპულად ახალი პროდუქციის წარმოების შესახებ.

ნებისმიერი სიახლის შემოსვლა გასაღების ბაზარზე უზარმაზარი შრომის შედეგია: კონსტრუქციის კვლევების ჩატარება; ინოვაციებზე ამა თუ იმ დაფარული მოთხოვნების დაკმაყოფილების ხერხების გამოვლენა.

ჩვენი აზრით, საჭიროა განვიხილოთ ინოვაციებზე დაფარული მოთხოვნის რამდენიმე სახე:

მოთხოვნის შეგრძნება – ესაა მოთხოვნები, რომელიც ადრე თუ გვიან გაჩნდება. ამ შემთხვევაში საწარმოს ინოვაციური პოლიტიკა წარმართული უნდა იქნეს მოქმედ და ახლად შესაქმნელ ინოვაციას შორის დროითი ლაგის შემცირებაზე;

ახლანდელი (მიმდინარე) მოთხოვნები ყალბდება ტექნიკური გადაწყვეტილების, სამრეწველო ნიმუშების, სასაქონლო ნიმუშების, ნოუ-ჰაუს შემუშავების, საწარმოში ეკონომიკური სიტუაციის ქვეყანაში პოლიტიკური მოვლენების შედეგად. მაგალითად, ორთქლის მანქანის შექმნამ განსაზღვრა სარკინიგზო ტრანსპორტის განვითარება, რენტგენის სხივების აღმოჩენამ განაპირობა სამედიცინო რენტგენის აპარატების შემუშავება და დანერგვა;

სამომავლო მოთხოვნები. მათი წარმოქმნა აღარ ხდება ხანგრძლივი დროით, აღმოჩენის ანდა გამოგონების შექმნის შემდეგ. ასე მაგ.: 1873 ვენის მსოფლიო ტექნოლოგიურ გამოფენაზე ექსპონირებული იქნა საბეჭდი მანქანის საცდელი ნიმუში. იგი შეიქმნა 1808 წელს იტალიელი გამოგონებლის პ. ტურის მიერ;

ნეგატიური მოთხოვნები. აღმოცენდება იმ შემთხვევაში, როცა ადამიანების ერთი ჯგუფი (ინოვაციების მოსარგებლები) აფერხებენ (უარყოფენ) ალტერნატიული ინოვაციების განვითარებას. ასე მაგალითად: სსრკ-ში ატომური ენერჯის აღმოცენება შემაფერხებელი ფაქტორი გახდა ქარის ენერჯის გამოყენების განვითარების გზაზე. ჩერნობილის ატომურ სადგურში ავარიის შემდეგ შევცდამ მთლიანად უარი თქვა ატომური ელექტროსადგურის მშენებლობის გეგმაზე. იგი იმელოვნებს, თავ-

ისი მოთხოვნა ელექტროენერჯიაზე დაფაროს სხვა ალტერნატიული წყაროებიდან მიღებული ელექტროენერჯით (ვთქვათ, ქარის ენერჯია).

ინოვაციაზე მოთხოვნის გამოვლენის პრობლემა მნიშვნელოვანწილად მარტივდება საწარმოს მიერ ტექნოლოგიური ორიენტაციის გამოყენების შემთხვევაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ყველა სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაო საწარმოში კოორდინირდება კლიენტ-საწარმოში ჩატარებული შესაბამისი დამუშავებებით.

ამრიგად, სამეცნიერო-ტექნიკური და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკის ზემოთ ჩამოთვლილი ინსტრუმენტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ინოვაციურ საქმიანობაზე, ხელს შეუწყობენ არა მარტო ინოვაციური სფეროს სუბიექტების, არამედ მთლიანად ქვეყნის დინამიკურ განვითარებას.

დასკვნა

ქვეყანაში ინოვაციის პროცესი სამი ძირითადი არხით მიმდინარეობს:

- ახალი სამეცნიერო-ტექნიკური ცოდნის მოპოვება ეროვნული კვლევითი სისტემის ჩარჩოებში და მისი გამოყენება;
- ინვესტიციები ინტელექტუალურ საკუთრებაში პატენტებისა და ლიცენზიების შექმნის გზით;
- განახლება და ცოდნის შექმნა იმპორტირებულ მაღალტექნოლოგიურ მანქანადანდგარებში ჩაქსოვილი ტექნოლოგიების მეშვეობით.

კონკრეტული საინოვაციო ღონისძიება შეიძლება ერთზე მეტ ან სამივე არხს იყენებდეს. პროცესი ძალიან რთულია, იგი მოიცავს როგორც კერძო, ასევე სახელმწიფო სექტორების საქმიანობასა და ურთიერთქმედებას. პროცესების სირთულისა და მნიშვნელობის გამო, თანამედროვე ქვეყნებში ჩამოყალიბდა მრავალღონიანი ეროვნული საინოვაციო სისტემები, რომლებიც მოიცავენ უზუნაესი ხელისუფლების ყველა შტოს, ადგილობრივ მმართველობას, სამინისტროებსა და უწყებებს, კვლევით ორგანიზაციებსა და უნივერსიტეტებს, სამეცნიერო მომსახურების ცენტრებს, მრეწველობაში მოქმედ სამეცნიერო და საცდელ ლაბორატორიებს.

ხელისუფლების, როგორც სისტემის მენეჯერის, ამოცანაა ინოვაციის სამივე არხზე მოახდინოს ისეთი ზემოქმედება, რომ მიიღოს მაქსიმალური ეფექტი როგორც სამთავრობო, ასევე კერძო ინვესტიციებიდან. ხელისუფლე-

ბა მოქმედებს, როგორც ინვესტორი, აბანდებს რა სახსრებს როგორც კონკრეტულ გამოყენებით კვლევაში, რომლის კომერციალიზაციაც მოსალოდნელია, ასევე (და უმთავრესად) განათლებაში, ფუნდამენტურ და გამოყენებით კვლევაში, ინფრასტრუქტურის განვითარებაში (სამეცნიერო მომსახურებაში). ხელისუფლება მოქმედებს, როგორც კატალიზატორი და რეგულატორი, რისთვისაც ქმნის პირობებს ინოვაციური პროცესის მონაწილეების მხარდასაჭერად, მათი თანამშრომლობის (მათ შორის – საერთაშორისო) გასაძლიერებლად; ქმნის წამახალისებელ საკანონმდებლო გარემოს (საგადასახადოს ჩათვლით); შეიმუშავებს გრძელვადიან გეგმებს, ადგენს პრიორიტეტებს და ეროვნული პროგრამების მიმართულებებსა და მოცულობებს; უზრუნველყოფს საინოვაციო სისტემის ფუნქციონირებას.

მეცნიერება, ანუ კვლევათა სისტემა, ის ერთადერთი ინოვაციის არხია, რომელზეც საქართველოს ხელისუფლება აქტიურად ზემოქმედებს რეფორმის პროცესში. სამწუხაროდ, ეს რეფორმა არ იხილავს კვლევათა სისტემის განვითარებას ქვეყანაში მიმდინარე ინოვაციის პროცესის კონტექსტში. საინოვაციო პოლიტიკის უქონლობის პირობებში სხვანაირად ვერც მოხდებოდა. მეორე მხრივ, ამის გარეშე ვერ ჩამოყალიბდება მიზანშეწონილი თანაფარდობა კვლევითი სისტემის სხვადასხვა ფუნქციებს/კომპონენტებს შორის. ამ შემთხვევაში „თანაფარდობა“ ნიშნავს თანაფარდობას მეცნიერთა, ორგანიზაციათა და სახსრების რაოდენობებს შორის, რომლებიც კონცენტრირებულია ცალკეული ფუნქციების შესასრულებლად, ხოლო „მიზანშეწონილი“ ნიშნავს ისეთს, რომელიც პასუხობს ქვეყნის ამოცანების დღევანდელ ხედვას. რეფორმის პროცესში ინოვაციასთან დაკავშირებული ფუნქციები თუ გამოგვრჩა ან არასაკმარისად შევაფასეთ, რეფორმა ამის ინსტიტუციონალიზაციას ახდენს, რაც შეცდომის შემდგომ გამოსწორებას აძნელებს. ასეც მოხდა. სახელმწიფო დაფინანსების გარეშე დარჩა სამედიცინო მეცნიერება, რაც მომავალში ჯანდაცვის სისტემის ხარისხის ზრდას შეზღუდავს. სხვადასხვა სამეცნიერო დისციპლინაში რამდენიმე ძლიერმა სამეცნიერო კოლექტივმა არსებობა შეწყვიტა. მრავალ კვლევით ორგანიზაციას მიენიჭა შპს-ს იურიდიული სტატუსი, რაც, პრაქტიკულად, კვლევითი სამუშაოების შეწყვეტას ნიშნავს.

ინოვაციის კონტექსტის იგნორირება ავტომატურად იწვევს სერიოზულ დისპროპორ-

ციას კვლევასა და კვლევით მომსახურებას შორის. „ოუნესკოსა“ და „ოისიდის“ (OECD) განმარტებით, ამ უკანასკნელს განეკუთვნებიან: სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკები და საინფორმაციო სამსახურები; სამეცნიერო-ტექნიკური ლიტერატურის თარგმანი, გამოცემა და სხვა; გეოლოგიური, ჰიდროლოგიური და მსგავსი გამოკვლევები; ძიებები: წიაღისეულის და სხვა; სოციო-ეკონომიკური მოვლენების შესახებ მონაცემების შეგროვება; პროდუქციის ტესტირება, სტანდარტიზაცია და ხარისხის კონტროლი, მეტროლოგია; საჯარო სასოფლო-სამეურნეო და სამრეწველო საკონსულტაციო სამსახურები; საპატენტო და სალიცენზიო საქმიანობა. კვლევაში ინვესტირება აზრს კარგავს, თუ არ ხდება ინვესტირება კვლევით მომსახურებაში.

შეერთებულმა შტატებმა ქართულ მეცნიერებას მრავალმილიონიანი დახმარება აღმოუჩინა ბოლო 10-12 წლის განმავლობაში საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური ცენტრის (ICRDF), ევროგაერთიანების, აშშ კვლევისა და შემუშავების ფონდის (ISTC) და აშშ ჯანდაცვის ეროვნული ინსტიტუტების (NIH) პროგრამებით. მათი შემადგენელი ნაწილი გახლავთ კვლევის შედეგების კომერციალიზაციაში დახმარება, ანუ ინოვაციასთან კვლევის კავშირი საგანგებოდაა ხაზგასმული. არსებობს აზრი, რომ ამ დახმარებით ამერიკელები საკუთარ მიზნებს ახორციელებდნენ, როგორცაა იარაღთან დაკავშირებული მეცნიერების უპასუხისმგებლო ქვეყნებში წასვლის პრევენცია და, აგრეთვე, ყოფილ საბჭოთა შემუშავებების შესახებ ინფორმაციის შეგროვება. ასეც თუ არის, მოიტანეს, მუქთად ხომ არ წაუღიათ რამე? ევროპამ, გარდა ISTC პროგრამით და რამდენიმე სხვა პროგრამით კვლევების პირდაპირი დაფინანსებისა, არაერთხელ აღმოგვიჩინა დახმარება საბაზრო პირობებში კვლევების დაგეგმვისა და მართვის სფეროში. ამავე სფეროში მსოფლიო ბანკის პროექტებიც შესრულდა. სწორედ იმ მსოფლიო ბანკის, რომელმაც „რენდ კორპორეიშენს“ დაუკვეთა გამოკვლევები. ერთ-ერთი პროექტის ფარგლებში მომზადდა რეკომენდაციები „ტექნიფორმისა“ და რესპუბლიკური სამეცნიერო-ტექნიკური ბიბლიოთეკის განვითარების შესახებ.

საქართველოში ინოვაციური საქმიანობის განვითარებას დიდად აფერხებს ინოვაციური ინფრასტრუქტურის განვითარების უაღრესად დაბალი დონე, დაუხვეწავი, არასრულყოფილი საკანონმდებლო ბაზა, ვენჩურული ფონდებისა

და ინოვაციური საქმიანობის რისკების დაზღვევის სისტემის არარსებობა, ინოვაციური მეწარმეობის ხელშემწყობი სატარიფო პოლიტიკის გაუტარებლობა, ინოვაციური საქონლის იმპორტის არაჯეროვანი წახალისება და სხვა.

მსოფლიო გამოცდილებიდან ვიცით, რომ მე-20 საუკუნეში მხოლოდ იმ ქვეყნებმა მიაღწიეს მაღალ შედეგებს, რომელთა მთავრობებმა მიზანდასახული გრძელვადიანი ინოვაციური პოლიტიკა განახორციელეს. ეროვნული ეკონომიკები განიცდიან როგორც ზრდის, ასევე ვარდნის პერიოდებს, მაგრამ ათობით წლის მონაკვეთზე გაზომილი საბოლოო ზრდა, შეიძლება მხოლოდ სამეცნიერო-ტექნიკურ ცოდნაში ინვესტირებას მივაწეროთ. იმ ქვეყნებში, სადაც პროგრესის შესახებ მხოლოდ რიტორიკული განცხადებები კეთდებოდა, ჩამორჩენა იზრდებოდა (ამ მხრივ გამოირჩევა აფრიკის მრავალი ქვეყანა). გან-

ვითარების უფრო მაღალი ტემპის გამო 21-ე საუკუნე ჩამორჩენილების მიმართ გაცილებით უფრო მკაცრი იქნება, ვიდრე მე-20 – დაშვებული შეცდომების გამოსასწორებლად ყველას გაცილებით ნაკლები დრო ექნება.

სახელმწიფო ინოვაციური პოლიტიკის შემუშავებისა და რეალიზაციის მექანიზმის კომპლექსური ანალიზი ცხადყოფს, რომ ამ მექანიზმის ელემენტთა შორის სახელმწიფო დონეზე მთავარი ყურადღება ექცევა სამ ელემენტს – მართვას, ფინანსურ უზრუნველყოფასა და ინოვაციურ კანონმდებლობას, ორგანიზაციული ელემენტი კი განიხილება, როგორც შედარებით მეორეხარისხოვანი.

ამ პირობებში, როდესაც საქართველოს ეკონომიკა ასეთ რთულ სიტუაციაშია, ძალზედ მნიშვნელოვანია ინოვაციური სფეროს წინ წამოწევა და განვითარება. მით უმეტეს, რომ ამის პოტენციული საქართველოში ნამდვილად არსებობს.

ლიტერატურა:

1. აბრალაფა ა., გვაჯაია ლ., ქუთათელაძე რ., 2009. საინოვაციო მენეჯმენტი. თბ.: სტუ. გვ. 263
2. **Brooking A.**, 1997. The Management of Intellectual Capital. Long Range Planing 30 (3), p. 364 – 365.
3. **Бромберг Г.В.**, 2007. Интеллектуальная собственность: от создания до использования М.: ИНИС роспатента. с. 207.
4. **Джонсон Д.**, 1998. Инновации. Пер. с англ. М.: Мир. с.14.
5. **Друкер П. Ф.**, 2003. Практикаменеджмента, М: Вильямс. с. 156.
6. **Друкер Питер Ф.**, 2009. Бизнеси Инновации. Пер. с англ. Н.: Экономика инновации. Под ред. В. Я. Горфинкеля. М., с. 157.
7. **Кристенсен К.**, 2004. Дилема инноватора. М.: Альпина Бизнес Букс. с. 181.
8. **Кэмпбелл К.**, 2008. Венчурный бизнес: новые подходы. М.: Альпина БизнесБукс. с. 17 – 30.
9. **Kim W.C., Mauborgne R.**, 1999. Strategy, Value Innovation and the Knowledge Economy // Sloan Management Review. Spring. p. 46.
10. **Kotter P.J.**, 1996. Leading Change. Boston. p.218.
11. **Лемерль П.**, 1994. Инновационнаятеория: истокииперспективывразвития. Пер. сфранц. Киев: Арена–Пресс. с.119.
12. **Porter M., Bjnd G.**, 1999. Innovative Capacity and Prosperity the Next Competitivenes Challenge in the Glabal Competition Venes Report. N.Y. p.12.
13. **Сахто Б.**, 1990. Инновация, каксредствоэкономическогоразвития. М. Прогресс, с. 43 – 44.
14. **ქოქიაური ლ.**, 2010. საინვესტიციო საქმე. თბ.: სტუ. გვ. 1035.
15. **ქოქიაური ლ.**, 2013. ინტელექტუალური კაპიტალი. თბ.: სტუ. გვ. 397.
16. **ქოქიაური ლ., ქოქიაური ნ.**, 2015. ინოვაციები. თბ.: სტუ. გვ. 661.
17. **Шумпетер И.**, 1982. Теория экономического развития. М.: Прогресс.
18. **ჩიქავა ლ.**, 2006. ინოვაციური ეკონომიკა, თბ.: გვ. 320.
19. **ძამუკაშვილი დ.**, 2000. ინტელექტუალური საკუთრების სამართალი. თბ.

ინოვაციური პროცესების გავლენა საქართველოს ეკონომიკაზე

დავით კატამაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

DAVID KATAMADZE

Doctor of Economics, Shota Rustaveli State University, Associate Professor. Georgia

ანოტაცია

თანამედროვე ეტაპზე ქვეყნების მიერ გამოიყენება ინოვაციური პოლიტიკის წარმართვის სამი – ტრადიციული, იმპლიციტური და ექსპლიციტური მოდელი. ტრადიციულ მოდელში ინოვაციის ათვისება უკავშირდება შედარებით ვიწრო ამოცანის გადაწყვეტას: მრეწველობის და კვლევის შეკავშირებას საგანგებო პროგრამების მეშვეობით. იმპლიციტურ მოდელში ინოვაციებისადმი სწრაფვა თან სდევს ყველა სამთავრობო სტრუქტურის მუშაობას. ის არაა „ხილვადი“ იმ თვალსაზრისით, რომ არ უკავშირდება სახელმწიფოს სათანადო ჩარევას მრეწველობის განვითარებაში.

საქართველოს შეუძლია, ინოვაციური პოლიტიკის არსებულ მოდელს შორის აირჩიოს მისთვის ხელსაყრელი ვარიანტი, რომლის მეშვეობითაც იგი შეძლებს საკუთარი ეკონომიკური და სოციალური ინფრასტრუქტურის გარდაქმნას ინოვაციების ათვისების მეშვეობით. საზღვარგარეთის ქვეყნებში განვითარებული ინოვაციური პროცესებისა და საქართველოში შექმნილი მდგომარეობის შესახებ ჩვენ მიერ წარმოებულმა კვლევებმა აჩვენა, რომ ჩვენი ქვეყნის ინოვაციური პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს შესაბამისი სამართლებრივი რეგულირების მექანიზმის ჩამოყალიბებას, თავისუფალი კონკურენციის

პირობებისა და ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას, შესაბამისი სტანდარტების დამუშავებას, მათი დაცვისა და სამრეწველო პროდუქციის ხარისხის კონტროლს. ის ხელს უნდა უწყობდეს მეცნიერებასა და მრეწველობას შორის კავშირების განმტკიცებას, უზრუნველყოფდეს ფირმებს სარისკო კაპიტალით და ინოვაციების ბაზრის შესახებ ინფორმაციით. კვლევის შედეგად გამოიკვეთა ის პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან საქართველოში ინოვაციური პროცესების განვითარებას. ნაშრომის ბოლოს მოცემულია ის რეკომენდაციები, რომელთა გატარებაც ხელს შეუწყობს ჩვენს ქვეყანაში ინოვაციური პოლიტიკის სწორად წარმართვას.

საკანძო სიტყვები: ინოვაციური პროცესები, ინოვაციური პოლიტიკა, ტექნიკური კულტურა, ტექნოლოგიური მწარმოებლურობა, ოპერაციული კვალიფიკაცია, სახელოვნო კვალიფიკაცია, სამრეწველო ინოვაცია, ინდუსტრიის დივერსიფიცირება.

IMPACT OF INNOVATIVE PROCESSES ON THE ECONOMY GEORGIA

Abstract

At the present stage of the country by using innovative policy three-traditional, implicit and explicit model. Mastering the traditional model of innovation is associated with a relatively narrow solution: industry and research programs through special connections. Implicit model innovation of aspiration followed by all government agencies to operate. It is not “visible” to the point that has to do with the state of the industry in the development of appropriate intervention.

Innovative politics of the models can choose between a favorable option, through which it will be able to transform its economic and social infrastructure through the utilization of innovations. Foreign countries developed innovative processes in Georgia and the current situation in our research we have shown that our country's innovation politics should be based on the relevant legal regulation mechanism, free competition conditions and intellectual property protection, the standards process, their protection and industrial production quality control. It should contribute to the strengthening of ties between science and industry, venture capital firms that provide services and information about innovations market. The research identified the problems that hinder the development of innovative process in Georgia. At the end of the paper's recommendations, the implementation of which will help our country to conduct innovative politics.

Key words: *Innovative processes, innovative policy, technical culture, technological productivity, operating skills, craft skills, industrial innovation, industry diversification.*

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაციისა და ინტერნაციონალიზაციის პირობებში ინოვაციების სფეროში დაგროვილი უახლესი მიღწევების ათვისებით განსაკუთრებით დაინტერესებულნი არიან განვითარებადი ქვეყნები, რომელთაც სურთ, ერთის მხრივ, უკეთ გამოიყენონ მათ მფლობელობაში არსებული აქტივები, მეორე მხრივ კი, ისწრაფვიან ინდუსტრიალიზაციის სფეროში საზღვარგარეთ დაგროვილი ინოვაციების, ცოდნისა და გამოცდილების ათვისებისკენ.

ამ მიზნის მისაღწევად საჭიროა მათ განხორციელონ შესაბამისი ინოვაციური პოლიტიკა. განვითარებადი ქვეყნების ინოვაციური პოლიტიკა უნდა ეფუძნებოდეს შემდეგ ორ პრინციპს: 1. ეკონომიკის ინოვაციებით უზრუნველყოფას; და 2. სახელმწიფოს მხრიდან მრეწველობის საქსპორტო პოტენციალის განვითარების აქტიურ ხელშეწყობას.

ნაშრომის კვლევის მიზანია ვაჩვენოთ თუ რამდენად მნიშვნელოვანია ინოვაციური პოლიტიკის სწორად წარმართვა საქართველოს ეკონომიკის ინდუსტრიალიზაციის დონის ამაღლების თვალსაზრისით. სტატიის კვლევის ამოცანაა ვაჩვენოთ, რომ თანამედროვე ეტაპზე საქართველოს ეკონომიკის სწრაფი განვითარების ერთადერთი გზაა არა საკუთარი ინოვაციური პროცესების დამუშავება (რაც ძალზე შრომატევადი და ხანგრძლივი პროცესია), არამედ საზღვარგარეთ აპრობირებული ინოვაციური პროცესებისა და ტექნოლოგიების გადმოტანა (რაც მნიშვნელოვნად ამცირებს დროისა და მატერიალურ-ფინანსურ დანაკარგებს). კვლევის ორიგინალობა მდგომარეობს იმაში, რომ ნაშრომში გამოვლენილია ის პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან ინოვაციური პროცესების სწორი მენეჯმენტის შედეგად საქართველოს ეკონომიკაზე დადებითი ეფექტის მაქსიმალურ ამოქმედებას. ავტორის წვლილი ამ სფეროში გამოიხატება იმ პრობლემების კვლევაში, რაც ხელს უშლის ინოვაციური პოლიტიკის წარმართვის ბერკეტების დროულ და რაციონალურ გამოყენებას. კვლევის პროცესში გამოყენებული იქნა უცხოური ქვეყნების ინოვაციური პროცესების შესახებ მონაცემთა თავმოყრის, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდი, აგრეთვე საქართველოს ინოვაციურ პროცესებზე დაკვირვების, შედარებისა და ანალოგიის გატარების მეთოდები.

საქართველოში ინოვაციური პროცესების განვითარების კომპლექსური შეფასებისთვის საჭიროა, განვიხილოთ ერთ დროს ჩამორჩენილი და სწორი ინოვაციური პოლიტიკის გატარების შედეგად დღეისთვის წარმატებული განვითარებადი ქვეყნების გამოცდილება ინოვაციური პროცესების განვითარების სფეროში. განვითარებადმა ქვეყნებმა, რომლებიც ინოვაციური „ბრძოლის წინა ხაზზე“ არ იმყოფებიან, ადგილობრივი ინდუსტრიის მწარმოებლობისა და მოსახლეობის კეთილდღეობის ამაღლება შეიძლება სცადონ საკუთარი კვლევის გაფართოებისა და ახალი ცოდნის დამოუკიდებლად შექმნის გზით, მაგრამ მათი

ეკონომიკის განვითარების ასეთი სტრატეგიის არჩევა ბევრად უფრო ხანგრძლივი და რთულია. ვიდრე უკვე არსებული ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება. ამასთან, განვითარებად ქვეყნებში არსებობდა ინოვაციების ინტენსიურად ათვისების შესაძლებლობები, ხოლო ინოვაციური პროცესების განვითარების პოტენციალი კი, შესაბამისად, არსებობდა მრეწველობაში.

განვითარებად ქვეყნებში მიმდინარე ინოვაციური პროცესები მოიცავს ადგილობრივი მეწარმეების მიერ ახალი ინოვაციების ან სამუშაო პრაქტიკის ათვისებას, მიუხედავად იმისა, დამოუკიდებლად იგი შემუშავებული თუ შექმნილია ტრანსფერის მეშვეობით. ამ პროცესს შედეგად მოჰყვა ხელმისაწვდომი ინოვაციების ადაპტირების მეშვეობით პროდუქციის ხარისხის გაუმჯობესება, ადგილობრივ ინდუსტრიაში პროგრესული მიღწევების გამოყენების საფუძველზე ახალი დარგების შექმნა, დამოუკიდებლად განვითარებული ინოვაციების სამეწარმეო ათვისების შედეგად სახელმწიფოს მიერ გლობალური კონკურენტუნარიანობის შექმნა.

განვითარებადი ქვეყნების მიერ ინოვაციების განვითარებასთან დაკავშირებული ამოცანების რეალიზაცია მოითხოვს შესაბამისი ტექნიკური კულტურის დამკვიდრებას, მეწარმეობის მასტიმულირებელი ინიციატივების ხელშეწყობას. ამ შემთხვევაში სულაც არ არის აუცილებელი, განვითარებადი ქვეყანა ბრძალ მისდევდეს ინდუსტრიული ქვეყნების პრაქტიკიდან აღებულ მოდელს, რომლის მიხედვითაც ინოვაცია იწყება და ვითარდება ორიგინალური კვლევებიდან. სამეცნიერო-კვლევით, საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოთა ჩატარება და მათ საფუძველზე ტექნოლოგიების განვითარება შეუძლიათ მხოლოდ მრეწველობით განვითარებულ ქვეყნებს.

იმისთვის, რომ ინოვაციური პროცესები დაინერგოს განვითარებად ქვეყნებში, საჭიროა, მათ აქ დახედეს სათანადო ტექნიკური გარემო. ამით დაბალშემოსავლიან ქვეყნებს შესაძლებლობა ეძლევათ, სხვების ინდუსტრიული მიღწევების ათვისებით მიაღწიონ სამრეწველო ინოვაციების თანდათანობით ჩანაცვლებას და გაუმჯობესებას, როგორც მიკრო-, ასევე მაკროდონეებზე [1. გვ.-84]. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია ტექნიკური კულტურისა და განათლების როლი, რადგანაც სწორედ ისინი განსაზღვრავენ ინოვაციური პროცესების მიმართ კომპანიების მგრძობიანობას, ქმნიან გლობალურ ცოდ-

ნასთან მიერთების, სტრატეგიულ ალიანსებში, ერთობლივ კვლევებში, საკომუნიკაციო და სხვა სახის ქსელებში მონაწილეობის შესაძლებლობას.

სამრეწველო ფორმები ინოვაციური პროცესების მწარმოებლურობის „აკრეფას“ იწყებენ ოპერაციული და სახელობო კვალიფიკაციის შექმნიდან. შემდგომ სტადიაზე ისინი უკვე დამოუკიდებლად აპროექტებენ და ამუშავებენ ნაწარმს. სამრეწველო ინოვაციების შექმნისთვის კვლევა მათში უფრო გვიან იწყება, მაშინ, როდესაც დაგროვდება ამისთვის აუცილებელი ინტელექტუალური და ფინანსური კაპიტალი.

თანამედროვე მსოფლიოში მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ შეუწყო ხელი ოდესღაც ეკონომიკურად ჩამორჩენილი მცირე ქვეყნების სწრაფ განვითარებას სწორად დაგეგმილმა, სათანადოდ რეალიზებულმა ინოვაციურმა პოლიტიკამ. საილუსტრაციოდ შეიძლება მოყვანილ იქნეს მავრიკიის, ჰონგ-კონგის, თურქეთის, ტაილანდის, მალაიზიისა და ფინეთის მაგალითი.

მავრიკიამ, ამ პატარა და ოდესღაც უღარიბესმა ქვეყანამ, მოკლე პერიოდში 1984 წლიდან, 10 წლის განმავლობაში შეძლო, გაეორმაგებინა შემოსავალი ერთ სულ მოსახლეზე, რომელმაც 1995 წელს 2.200 დოლარს გადააჭარბა, რაც იმ დროისთვის განვითარებადი ქვეყნების იშვიათი მიღწევა იყო. თუ 1983 წელს აქ უმუშევრობის დონე იყო 20%, 1988 წელს ეს მაჩვენებელი 4%-მდე დაეცა. ყოველივე ეს მიღწეული იქნა მავრიკიის მიერ მრავალ სფეროში წარმატებით გატარებული რეფორმების შედეგად. 1984 წელს ამ ქვეყნის მთავრობამ მკვეთრად შეამცირა საგადასახადო განაკვეთები, მოხსნა კვლევითი იმპორტზე და დააარსა ე.წ. საექსპორტო წარმოების ზონები, რომლებშიც ექსპორტისთვის განკუთვნილი პროდუქცია იწარმოება ზედმეტი ბიუროკრატიული შეზღუდვების, საქონლისა და კაპიტალის იმპორტისთვის ხელის შეშლის გარეშე. შედეგად, მრავალმა აზიურმა კომპანიამ მავრიკიაში დააარსა საკუთარი ოფშორული საწარმოები. ეს პროცესი ჯერ გადამამუშავებელ მრეწველობაში დაიწყო და მავრიკია შალის ექსპორტის მიხედვით მესამე ადგილზე გავიდა მსოფლიოში. ამჟამად, მან თითქმის შეწყვიტა ქსოვილის წარმოება და წარმატებით ახდენს მისი ინდუსტრიის დივერსიფიციერებას, ითვისებს რა საიუველირო და ნავთობ-ქიმიურ წარმოებას.

პონგ-კონგის ინდუსტრიული განვითარება კიდევ უფრო მეტ შთაბეჭდილებას ტოვებს. 1970 წელს მთლიანი ეროვნული პროდუქტი ერთ სულ მოსახლეზე 800 დოლარს შეადგენდა. 1992 წელს კი ამ მაჩვენებელმა 15 ათას დოლარს გადააჭარბა, ანუ მიაღწია ევროპის განვითარებული ქვეყნების დონეს. ეს ნახტომიც ამ ქვეყანაში მრეწველობის ინოვაციური დარგების განვითარების პრიორიტეტულობამ განაპირობა.

თურქეთმაც აირჩია ინდუსტრიული განვითარების მსგავსი გზა. იგი დაახლოებით 50-70 წლის განმავლობაში ნელდულის ექსპორტიორი და მძიმე ინდუსტრიის, რთული ნაწარმის (ნაკეთობის) იმპორტიორი ქვეყნიდან, მაღალი დამატებული ღირებულების მქონე ნაწარმისა და მძიმე მრეწველობის პროდუქციის მსოფლიო მიმწოდებლად გადაიქცა. ეს კი მიღწეული იქნა იმ მიზანმიმართული ინოვაციური პოლიტიკის გატარების შედეგად, რომელიც ჯერ (1930-70 წლებში) იმპორტის ჩამნაცვლებელი დარგების, შემდეგ კი ექსპორტზე ორიენტირებული მრეწველობის განვითარებას ითვალისწინებდა. განვითარების აღნიშნული პროცესი თავისუფალი არ იყო გაუთვალისწინებელი პრობლემებისგან. განსხვავებით ლათინური ამერიკის და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის რიგი ქვეყნებისგან, იმპორტჩამნაცვლებელი ინდუსტრიალიზაციის პირველი ფაზის დასრულებისთანავე, თურქეთმა შეძლო წარმატებით ჩართულიყო კონკურენციაში. ბოლო დროს თურქეთის მრეწველობამ შეძლო ტელეკომუნიკაციის სფეროში რამდენიმე ისეთი ინოვაციური სიახლის დანერგვა, რომელთა დამუშავების საფუძველი საკუთარი კვლევითი პროექტების შედეგები გახდა. [3. გვ-23]

ინოვაციური პოლიტიკის გამოყენების საფუძველზე ეკონომიკის წარმატებით განვითარების კარგი მაგალითია ტაილანდი, მაღაიზია და ფინეთი. მაგ., ინოვაციური პოლიტიკა ფინეთის განვითარების სტრატეგიის საფუძველია. ის აერთიანებს სახელმწიფო მართვის ორგანოების, პროფკავშირების, სხვა საზოგადოებრივ ინსტიტუტთა და კერძო ბიზნეს-სტრუქტურების ძალისხმევას. ექსპერტთა შეფასებით, თანამედროვე ეტაპზე ამ ქვეყნებს აქვთ რეალური შანსი, გადაიქცნენ მსოფლიოს ყველაზე კონკურენტუნარიან ქვეყნებად, რასაც ისინი სწორედ შედეგიანი ინოვაციური პოლიტიკის გატარების მეშვეობით აღწევენ. მათ მიერ განხორციელებული ინოვაციური პოლიტიკა ემყარება სპეციალ-

ური ინოვაციური პროცესების მხარდაჭერას, რეგიონულ სამეწარმეო დონეზე ინოვაციების ათვისების სტიმულირებასა და დარგთაშორისი ბალანსის კოორდინაციაში ინოვაციის როლის დადგენას [4. გვ-24].

თვისებრივად მსგავსი თანამიმდევრობით უნდა დაინერგოს ინოვაციური პროცესები საქართველოშიც, რომლის კრიზისიდან გამოსვლის გრძელვადიანი სტრატეგიაც სწორედ ეკონომიკის ინდუსტრიალიზაციაზე უნდა გადიოდეს. ჩვენს ქვეყანას შეუძლია ინოვაციური პოლიტიკის ზემოთ განხილულ მოდელებს შორის აირჩიოს მისთვის ხელსაყრელი ვარიანტი, რომლის მეშვეობითაც იგი შეძლებს საბაზრო ინფრასტრუქტურის გარდაქმნას სამრეწველო ინოვაციების ათვისების მეშვეობით.

საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს შესაბამისი სამართლებრივი რეგულაციების განვითარებას, თავისუფალი კონკურენციის პირობებისა და ინტელექტუალური საკუთრების დაცვას, სტანდარტების შექმნას და შესრულებას, იურიდიული სისტემის მუდმივ სრულყოფას, ბიუროკრატის შემცირებასა და მეწარმეებისთვის სხვა, ხელისშემშლელი ბარიერების მოხსნას. იგი ხელს უნდა უწყობდეს მეცნიერებასა და მრეწველობას შორის კავშირების განმტკიცებას, უზრუნველყოფდეს სამეწარმეო კომპანიებს საწყისი და სარისკო კაპიტალის წყაროებით, უქმნიდეს მათ სათანადო მატერიალურ, ინფორმაციულ და კულტურულ გარემოს.

მეწარმეთათვის ტექნიკური, ფინანსური, კომერციული, იურიდიული და სხვა სახის დახმარების გაწვევისთვის დიდი მნიშვნელობა აქვს საქართველოში შესაბამისი ინფრასტრუქტურის ჩამოყალიბებას — მცირე ბიზნესის ინკუბატორებს, ინდუსტრიულ პარკებს, მუდმივმოქმედ საინფორმაციო ცენტრებს, რომლებიც ექსპერტულ მომსახურებასა და სხვა რესურსებს მიაწვდის დამწვებ ფირმებს. მნიშვნელოვანია ფინანსური დახმარების სხვადასხვა ფორმების არსებობა, დაწვებული მიკროდაფინანსებიდან, ვენჩურული (სარისკო) კაპიტალის ფირმებით და ფონდებით დამთავრებული.

ამასთან, ჩვენს ქვეყანაში გასათვალისწინებელია ინოვაციის მომწიფების კვალობაზე, ფინანსური მოთხოვნილების ცვლილების ხასიათი. საქართველოში ინოვაციური პროცესის რეალიზაცია უნდა მოხდეს შემდეგი თანამიმდევრობით: ჯერ უნდა მოხდეს იდეის

ფორმულირება, შემდეგ ახალი პროდუქციის წარმოების ათვისება და რეალიზება, როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე საზღვარგარეთ. ამისთვის საჭიროა ჩვენს ქვეყანაში მოხდეს უცხოური კაპიტალის მოზიდვა, შემდეგ შეიქმნას ინოვაციური პოლიტიკისთვის ხელსაყრელი გარემო, „გადმონერგილ იქნეს“ უცხოეთის უახლესი მიღწევები, ინოვაციური მენეჯმენტისა და მარკეტინგის პროგრესული მეთოდები.

კაპიტალით დახმარების საჭიროება განპირობებულია იმით, რომ ჩვენს ქვეყანაში დამწვებ სამრეწველო ფერმებს, განსაკუთრებით რეგიონებში, არ გააჩნიათ ნაწარმის დაპროექტების, გამოცდისა და წარმოების მოსაწყობად საჭირო ფინანსური რესურსები. საქართველოში ინოვაციური სტრატეგიის რეალიზაციისთვის ხელსაყრელი გარემოს ფორმირებით დახმარების გაწევა გულისხმობს შესაბამისი ინფრასტრუქტურის (ინკუბატორების, ტექნოპარკების, საკონსულტაციო ცენტრებისა და სხვა) ქსელის შექმნას. მათი მეშვეობით ქვეყანა დამწვებ მწარმოებს უზრუნველყოფს ოფისებით, უქმნის გამოცდილების გაზიარებისა და ერთობლივი მოქმედების საშუალებას.

უცხოეთის უახლესი მიღწევების, ინოვაციური მენეჯმენტისა და მარკეტინგის პროგრესული მეთოდების ტრანსფერის მეშვეობით საქართველოს მიმართ გაწეული აქტიური დახმარება ითვალისწინებს გამოცდილი უცხოელი ექსპერტების მხრიდან კონსულტაციების მიღებას, მათ აქტიურ მონაწილეობას ახალი ნაწარმის დაპროექტებასა და გამოცდაში, საბაზრო პოტენციალის კვლევაში, დამწვები ფერმების პერსონალის ტრენინგში, დახმარებას პრეზენტაციების ჩატარებასა და საცდელ პროექტთა რეალიზებაში და ა. შ. ჩვენი ქვეყნისთვის გაწეულმა ინფორმაციულმა დახმარებამ უნდა გაარკვიოს მეწარმეები სპეციალურ პროგრამებში, ხელმისაწვდომი გახადოს შესაბამისი მონაცემები, მაგ., საბაზრო მოთხოვნისა და სამრეწველო ინოვაციების შესახებ.

საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს იქეთ, რომ ინოვაციებმა სტიმული მისცეს ახალ კვლევებს, ხელი შეუწყოს მათი წარმოებისთვის საჭირო რესურსების გენერირებას. სამეცნიერო-კვლევითი საქმიანობა უნდა გახდეს ჩვენი ქვეყნის წინსვლის მიმანიშნებელი კრიტერიუმი. ინოვაციური კვალიფიკაციის ფორმირება შესაძლებელია მხოლოდ სამეცნიერო კვლევების შედეგად, ამიტომ ჩვენს ქვეყანაში ინოვაციური პროცეს-

ების განვითარების ხელშემწყობ უმაღლეს ინსტიტუციონალურ სისტემას უნდა წარმოადგენდეს კვლევითი ორგანიზაციები, სასწავლო დაწესებულებები, სამეცნიერო შედეგების კომერციალიზაციის ცენტრები და ა. შ.

საქართველოში ეფექტიანი ინოვაციური პოლიტიკის გატარების შედეგად, აქცენტი თეორიული (ფუნდამენტური) სამეცნიერო კვლევებიდან უნდა გადავიდეს გამოყენებით, პრაქტიკულ საკითხებზე, რომელთა თემატიკა უნდა შეესაბამებოდეს ადგილობრივ მოთხოვნილებასა და შესაძლებლობებს. სამწუხაროდ, ჩვენი ქვეყნისთვის დამახასიათებელია მეცნიერების დისტანცირება პრაქტიკისგან. ამ პრობლემის დაძლევის ერთადერთი გზაა კვლევითი ორგანიზაციების დაფინანსებაში სათანადო მექანიზმების დროული გამოყენება. საქართველოსთვის მიზანშეწონილია მეცნიერების დაფინანსების ისეთი მექანიზმის ამოქმედება, რომელშიც ბიუჯეტის 50-70% უნდა შეიქმნას გარანტირებული რესურსებისგან, მაგ., სახელმწიფო ფინანსებისგან, ხოლო დარჩენილი 30-50% კი – კონტრაქტის საფუძველზე, სარისკო (ვენჩურული) კაპიტალისგან, მაგ., კერძო ბიზნესისგან. მაგ., ფინეთში კვლევა და განვითარებაზე ბოლო პერიოდში ინვესტირებული სახსრების ნახევარზე მეტი მხოლოდ ერთი კომპანიისგან – ნოკიასგან მომდინარეობდა [5. გვ-50]. გასაგებია, რომ დაფინანსების მსგავსი წყაროების გამოყენება ჩვენი ქვეყნის ინოვაციური კვლევების განხორციელებისთვის ნაკლებად შესაძლებელია. ამიტომ ჩვენს ქვეყანაში უფრო მნიშვნელოვანია ინოვაციურ კვლევაზე სახელმწიფოს მხრიდან შესაბამისი ფინანსური დახმარების გაწევა.

დასკვნა

ამრიგად, 1990-იან წლებში განვითარებულმა გლობალურმა პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა პროცესებმა მნიშვნელოვანი ძვრები მოახდინეს საქართველოს ეკონომიკაში. ქვეყანაში გამოიკვეთა მსოფლიოს დანარჩენ ქვეყნებთან შედარებით ინოვაციური პოლიტიკის არასრულყოფილი მენეჯმენტი, საწარმოთა მიერ მორალურად გაცვეთილი ტექნოლოგიების ფლობა და ინოვაციური პროცესების განვითარების საკმაოდ დაბალი დონე. საქართველო ვერ შეძლებს საკუთარი მატერიალური და ფინანსური სახსრებით თავისი ინოვაციური ტექნოლოგიების დამოუკიდებლად გამოგონებას, გამოცდასა და დანერგვას, ამიტომ დღის წესრიგში დგება სწორი ინოვაციური პოლიტიკის

გატარების შედეგად წარმატებული ქვეყნების მიერ ინოვაციური პროცესების განვითარების სფეროში დაგროვილი გამოცდილების გადმონერგვის აუცილებლობა.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოში ინოვაციური პროცესების არაეფექტური მენეჯმენტის ნიშნების გამოვლენაში. ნაშრომის კვლევის შედეგად მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ ინოვაციური პროცესებისა და ინოვაციური პოლიტიკის საკითხებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, მკვლევარებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებსა და ბაკალავრიატის სტუდენტებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები კი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სამეცნიერო-კვლევითი დაწესებულებების, საცდელ-საკონსტრუქტორო ლაბორატორიების, ინოვაციური-მეწარმეების, ეკონომიკის მდგრადი განვითარების სამინისტროსა და ინოვაციური პოლიტიკის რეალიზაციით დაკავებული სხვა აღმასრულებელი ორგანოების მუშაკთა მიერ.

რეკომენდაციები. ამრიგად, საქართველოს ეკონომიკურ აღმავლობაზე დიდი გავლენის მოხდენა შეუძლია ინოვაციური პოლიტიკისა და კვლევითი პროცესების სწორად წარმართვას, რისთვისაც საჭიროა გატარდეს შემდეგი ღონისძიებანი:

1. ინოვაციური პროცესების ინტენსიური

განვითარების მიზნით საჭიროა, ჩვენი ქვეყნის ხელისუფლებამ წარმართოს ისეთი ინოვაციური პოლიტიკა, რაც შექმნის პროგრესული სამრეწველო ინოვაციების მოზიდვის ხელსაყრელ გარემოპირობებს;

2. საქართველოში უნდა ამოქმედდეს ისეთი ინოვაციური პროექტები, რომელთა ფუნქციონირება მეწარმეებს მისცემს ლოკალურად არსებული რესურსებისა და გლობალური ბაზრების მაქსიმალური ეფექტიანობით გამოყენების შესაძლებლობებს;

3. საქართველოს ინოვაციური პოლიტიკის მთავარ ქვაკუთხედს უნდა წარმოადგენდეს უცხოეთის სამრეწველო ინოვაციების მიღებაში იმ კომპანიებზე დახმარება, რომელთაც ორგანიზაციული თუ ფინანსური პრობლემების გამო, არ შეუძლიათ მათთვის სასურველი პროგრესიული ინოვაციების დამოუკიდებლად შექმნა;

4. საქართველოს ხელისუფლების მხრიდან ინოვაციურ კომპანიებზე დახმარების გაწევა უნდა უკავშირდებოდეს მსოფლიოში მიმდინარე ინოვაციური პროცესების შესახებ მათთვის საჭირო ინფორმაციის მიწოდებას, სტანდარტების დამუშავებას, მათი დაცვისა და სამრეწველო პროდუქციის ხარისხის კონტროლს.

ლიტერატურა:

1. **სამადაშვილი ა.** სამეწარმეო და ტექნოლოგიურ ინოვაციათა მენეჯმენტი. გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2009.გვ. 239 {**A Samadashvili.** Management Entrepreneurial and Technological Innovation. Publishing House «Technical University», Tbilisi, 2009. pg. 239};
2. **S. Maital** Executive Economics, FREE PRESS, 1995;
3. **Paul Trott** “Innovation Management and New Product Development”, Third Edition, Prentice Hall, 2004
4. “Building of Knowledge Economies: Advanced Strategies for Development”, WBI Development Studies, The World Bank, Washington, D.C., 2007]
5. Hans-Peter Martin, Herald Shumann “Die Globalisierungsfalle”, Rowohlt Verlag GMBH, 1996.

საქართველოსა და ევროკავშირის ენერგეტიკული თანამშრომლობის ინოვაციური ასპექტები

პაატა აროშიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

PAATA AROSHIDZE

Doctor of Economics, Association Professor
of Batumi Shota Rustaveli State University,
Georgia

ანოტაცია

სტატიაში განხილულია საქართველო-ევროკავშირის თანამშრომლობა ენერგეტიკის სფეროში და მისი ინოვაციური ასპექტები. ენერგეტიკის ინოვაციური განვითარება აღიწერება ხანგრძლივი ციკლის ფარგლებში და წარმოადგენს ორ ურთიერთდაკავშირებულ კონტექსტს: ტექნოლოგიური განვითარება (არსებული ტექნოლოგიური პროცესების ეფექტურობის ზრდა, ახალი ტექნოლოგიების ჩამოყალიბება) და ორგანიზაციული განვითარება (სინერგეტიკული განვითარება, ასევე Smart მიმართულების განვითარება, მენეჯმენტი და ინოვაციების კომპლექსური მართვა). ევროპის ენერგეტიკული კონცეფცია გულისხმობს უსაფრთხო ენერგეტიკული პოლიტიკის წარმოებას ევროკავშირის წევრი ქვეყნებისთვის, რომლის საბოლოო შედეგი მიღწეულ უნდა იყოს 2020 წლისთვის, სტრატეგიაზე მუშაობა დაწყებულია 2007 წელს და 2008 წლისთვის შეთავაზებულ იქნა სხვადასხვა ინიციატივები, რაც საბოლოოდ სტრატეგიაში აისახა.

საკვანძო სიტყვები: ენერგეტიკა, ინოვაციები, ენერგეტიკული სტრატეგია, ევროკავშირი.

INNOVATIVE ASPECTS OF COOPERATION BETWEEN GEORGIA AND THE EU IN THE ENERGY SECTOR

Abstract

The article describes innovative energy development, described in the context of long cycles, appears today in a dual context: technological (increase effectively-existing processes, the emergence of fundamentally new technologies and energy) and organizational (development of synergies, as well as Smart directions, management organizations and integrated innovation management systems). European energy policy has been high on the EU agenda in the past few years. The European Commission adopted two Strategic Energy Reviews on January 2007 and October 2008 proposing a number of strategic initiatives for a new EU energy policy. Most of the proposals in the two Strategic Energy Reviews have been translated into community legislation. However, in the Commission's view, the growing challenges of energy security, climate change, the urge to recover economic growth, the urgency of stepping up efforts to deliver the 20-20-20 objectives for 2020 and the need to move to a more sustainable energy path call for a new European Energy Strategy.

Keywords: Energy; Innovations; Energy Strategy; The European Union

შესავალი

საქართველოს თანამედროვე ეკონომიკის მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს, ქვეყნის აქტიური ჩართვა საერთაშორისო ურთიერთობებში, ინოვაციური ეკონომიკის დანერგვით, რაც გახდება იმის საფუძველი, რომ სახელმწიფო ოფიციალურად დაიმკვიდრებს კუთვნილ ადგილს ევროპულ თანამეგობრობაში.

ენერჯის მიწოდება, მოხმარება და ინოვაციური საქმიანობების სტიმულირება, წარმოადგენს ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გამოწვევას ევროკავშირისა და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებისთვის ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის (ENP) ფარგლებში. ენერჯორესურსების ეფექტური გამოყენება და ინოვაციები განახლებადი ენერჯის სფეროში და მდგრად ენერჯეტიკაში საშუალებას იძლევა სწრაფად გადაიჭრას ისეთი სოციალურად აქტიური პრობლემები, როგორცაა: ენერჯორესურსების მიწოდება, ენერჯორესურსების მოხმარების ზრდა და კლიმატის ცვლილებით გამოწვეული საფრთხეები [2].

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს ევროკავშირის ენერჯეტიკული სტრატეგია 2020-ის შესწავლის საფუძველზე საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ენერჯოთანამშრომლობის განხილვა, იმ ასპექტების გამოყოფა, რაც აფერხებს თანამშრომლობის განვითარებას.

ნაშრომის ამოცანაა, გამოიკვეთოს საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ენერჯეტიკული თანამშრომლობის ძირითადი მიმართულებები და ის ასპექტები, რომლის შესრულება აუცილებელია ევროკავშირთან ასოცირების ხელშეკრულების მიხედვით.

საქართველოსა და ევროკავშირის შორის შეთანხმების ინოვაციური მიმართულება.

„საქართველო-ევროკავშირის ასოცირების შესახებ შეთანხმება“, რომელსაც ოფიციალურად ეწოდება „ასოცირების შესახებ შეთანხმება ერთი მხრივ, ევროკავშირს და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოს შორის,“ გულისხმობს საქართველოს ენერჯოუსაფრთხოების განმტკიცებას, მათ შორის ევროპულ კანონმდებლობასთან დაახლოვებას და თანამშრომლობის განვითარებას ისეთი მიმართულებებით, როგორცაა ელექტროენერჯეტიკა, ბუნებრივი აირისა და ნავთობის მოძიება, მოპოვება და ტრანზიტი, განახლებადი ენერჯია და ენერჯოეფექტიანობა. ასევე, შეთანხმება ითვალისწინებს

საქართველოს ევროპის ენერჯეტიკულ გაერთიანებაში გაწევრიანების შესაძლებლობას.

ვინაიდან „ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ მოიცავს არა მხოლოდ იმ სფეროებს, რომლებშიც ევროკავშირს ექსკლუზიური კომპეტენცია აქვს, არამედ სფეროებს, რომლებშიც ევროკავშირი ინაწილებს კომპეტენციას წევრ ქვეყნებთან, შესაბამისად, შეთანხმების მხარეებზე ევროკავშირთან ერთად გამოდიან მისი წევრი ქვეყნებიც. რაც შეეხება ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას (ევრატომი), მიუხედავად იმისა, რომ 1993 წელს (მაასტრიხტის ხელშეკრულებით) და 2009 წელს (ლისაბონის ხელშეკრულებით) მოხდა ევროპის გაერთიანების (ქვანახშირისა და ფოლადის გაერთიანება - European Coal and Steel Community და ევროპის ეკონომიკური გაერთიანება - European Economic Community) ჯერ შერწყმა, ხოლო შემდგომ ერთ სამართლებრივ სუბიექტად (ევროკავშირად, EU) ჩამოყალიბება, ევროპული ატომური ენერჯის გაერთიანებამ (European Atomic Energy Community) შეინარჩუნა დამოუკიდებელი სამართლებრივი სტატუსი. ვინაიდან „ასოცირების შესახებ შეთანხმება“ მოიცავს ატომური ენერჯის გაერთიანების კომპეტენციაში შემაჯავალ საკითხებსაც, ევრატომი წარმოადგენს შეთანხმების მხარეს.

ენერჯეტიკის სექტორში ინოვაციური პროექტების განხორციელება დამოკიდებულია როგორც შიდა, ასევე საგარეო ფაქტორებზე:

– მსოფლიო ეკონომიკის ტექნოლოგიური განვითარების დაჩქარება - კონკურენცია ხორციელდება არა მარტო ინოვაციის მხრივ ლიდერ ქვეყნებს შორის, არამედ განვითარებად ქვეყნებს შორისაც;

– გლობალური მასშტაბით კონკურენტუნარიანობის გაძლიერება ინოვაციური სისტემების განმსაზღვრელი ფაქტორების მხრივ - მიზნობრივი ინვესტიციები, მაღალკვალიფიციური მუშახელი და ა.შ.

– გლობალური გამოწვევები - კლიმატის ცვლილება, მოსახლეობის „დაბერება“, სასურსათო უსაფრთხოება - ეს ფაქტორები კარნახობს ცალკეული სფეროს ვიწრო ტექნოლოგიურ განვითარებას (სუფთა ენერჯეტიკა, გენური მედიცინა, სოფლის მეურნეობის ახალი ტექნოლოგიები), რომელ სფეროებშიც საქართველოს ნაკლები გამოცდილება გააჩნია.

ინოვაციური პროექტები საქართველოს ენ-

ერგეტიკაში.

მიუხედავად მრავალი სირთულისა, საქართველოს ენერგეტიკის სფეროში ხორციელდება ინოვაციური პროექტები. მათი განხორციელება განპირობებულია არა მარტო თანამედროვე ეკონომიკური მოთხოვნებით, არამედ ენერგეტიკის სექტორის, როგორც მაღალკონკურენტუნარიანი და მეცნიერებატევადი სფეროს თავისებურებებით, რადგან, თუ ამ სფეროში იარსებებს ინოვაციური ჩამორჩენა, ეს გამოიწვევს ქვეყნის ენერგეტიკული დამოუკიდებლობის შემცირებას. დღეისთვის საქართველოს ენერგეტიკულ სექტორში განხორციელებული და დაგეგმილი პროექტებია:

მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის - პროექტის სტრატეგიისა და პოლიტიკის დაგეგმვის ხელშეწყობა საქართველოში - განიხილავს „ევროკავშირის სტრატეგია: 2020-ს“, რომელიც ზოგად მიზანს ემსახურება ხუთი სტრატეგიული ამოცანის საშუალებით. ესენია: ენერგოეფექტურობა, ენერჯის განახლებადი წყაროების ათვისება, ინოვაციური და კვლევა-დანერგვის სამუშაოები, ენერგეტიკული ბაზრების განვითარება, თანამშრომლობა მეზობელ ქვეყნებთან. [3]

ენერგოეფექტურობა — ენერგოეფექტურობის მიზანი არის არა შეუზღუდავი მოხმარების დაკმაყოფილება, არამედ მიწოდებისა და მოხმარების დაბალანსება, რაც ოპტიმალურად მიიღწევა ორივე მხარეს ღონისძიებების გატარებით - როგორც მიწოდების ზრდით, ასევე მოხმარების შეზღუდვით. ამასთანავე ენერგოეფექტურობა ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას, ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას და კლიმატის ცვლილების შერბილებას, რის გამოც ხდება ენერგეტიკულ სტრატეგიებში მისი გათვალისწინება. ენერგოეფექტურობა შედის როგორც სტრატეგიის მიზნებში, ასევე მისი შესრულების ღონისძიებებში და ბოლოს დეტალურად განიხილება შესაბამის თავში. ენერგოეფექტურობის კონკრეტული ღონისძიებები და მიზნები განსხვავდება ქვეყნების მიხედვით, თუმცა უმრავლესობა ენერგოეფექტურობის ერთნაირ მაჩვენებლებს იყენებს. ესენია ეკონომიკის ენერგოტეკვალობა, მშპ-ს ერთეულზე მოხმარებული ენერჯის რაოდენობა. ზოგიერთი ქვეყანა ამ ინდიკატორს იყენებს სამიზნედ, ამბობს რა, რომ მშპ-ს ენერგეტიკულ ინტენსივობას შეამცირებს კონკრეტული პროცენტით საბაზისო წელთან შედარებით. სხვა ქვეყნების მიზანია პირველადი ან საბოლოო ენერჯის მოხმარების შემცირების

პროცენტული მაჩვენებელი საბაზისო წელთან შედარებით. ზოგიერთ ქვეყანას აქვს უფრო სპეციფიკური მიზნები როგორცაა სხვადასხვა სექტორში ენერჯის მოხმარების პროცენტული შემცირება. ზოგიერთ ქვეყანას კი არ მოჰყავს ენერჯის მოხმარების შემცირების რამე კონკრეტული მაჩვენებელი. ნაცვლად ამისა, მაგალითად, აშშ დეტალურად აღწერს დაგეგმილ ღონისძიებებს და ამ ღონისძიებების განხორციელებისთვის საჭირო ინვესტიციების მოცულობებს. ევროკავშირის წევრი ქვეყნები ენერგოეფექტურობის მიღწევაში ხელმძღვანელობენ ევროკავშირის 20/20/20 სტრატეგიით, სხვა ქვეყნები კი ხელმძღვანელობენ საკუთარი დამოუკიდებელი პრინციპებით. ენერგოეფექტურობის მიღწევის მიზნის განხილვას მოსდევს მისი მიღწევის ღონისძიებების აღწერა. ზოგიერთი ქვეყანა ცალკე გამოყოფს ტრანსპორტსა და შენობებს, როგორც ენერჯის ყველაზე დიდ მომხმარებლებს. ღონისძიებები ქვეყნების მიხედვით განსხვავებულია, თუმცა შესაძლებელია საერთო პრინციპების გამოყოფა:

- ენერგეტიკული ბაზრების ლიბერალიზაცია (ხშირ შემთხვევაში საუბარია მხოლოდ ელექტროენერჯიაზე) და/ან ჯვარედინი სუბსიდირების აღმოფხვრა რაც ზრდის ეფექტურობას როგორც მიწოდების, ასევე მოხმარების მხარეს;

- შენობებში ენერგოეფექტურობის გაზრდა;

- საკანონმდებლო ბაზის განვითარება ენერგოეფექტურობის კუთხით;

- სტანდარტები და მარკირება;

- მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლება ენერგოეფექტურობაზე.

ენერგოეფექტურობის პროგრამები ვერ განხორციელდება შესაბამისი დაფინანსების გარეშე. ქვეყნების უმრავლესობა განსახლავს ენერგოეფექტურობის ღონისძიებებისთვის საჭირო ფინანსურ რესურსებს და მათ წყაროებს. მაგალითად, გერმანიის ენერგოეფექტურობის ფონდის ბიუჯეტი 2010 წელს შეადგენდა €100 მილიონს. რუსეთს შეფასებული აქვს დაფინანსების წყარო, ზოგიერთი ქვეყანა კი, უბრალოდ, მიუთითებს სტრატეგიის განხორციელებისთვის საჭირო თანხას და ნაწილის ბიუჯეტიდან ნაწილის კი კერძო სექტორიდან დაფინანსებას გვემავს. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნების უმრავლესობას აქვს საერთო პრინციპები ენერგოეფექტურობასთან მიმართებით.

ენერჯის განახლებადი წყაროების ათვისე-

ბა — ენერგეტიკულ სტრატეგიებში ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას ენერჯის განახლებადი წყაროების (პიდრო, ქარი, მზე, ბიომასა და ბიოსაწვავი, გეოთერმული წყლები) ათვისება წარმოადგენს. ეგწ-ების ასეთი აქტუალობა ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფაში მათი განსაკუთრებული წვლილით აიხსნება, რაც სამომავლოდ მზარდი მოთხოვნების დაკმაყოფილებისა და იმპორტზე დამოკიდებულების შემცირების მძლავრ საშუალებად განიხილება. გარდა ამისა, მათი რესურსი ამოწურავია და გლობალურ გარემოს ნაკლებ ზიანს აყენებს. მდგრადი განვითარების პრინციპების სათანადოდ გათვალისწინების შემთხვევაში ეგწ-ების განვითარება მნიშვნელოვან სოციალურ და ეკონომიკურ სარგებელს ქმნის ახალი სამუშაო ადგილებისა და მშპ-ში ენერგეტიკის სექტორის წილის ზრდით.

ინოვაციური და კვლევა-დანერგვის სამუშაოებისთვის ქვეყნები ითვალისწინებენ კვლევით პროგრამების გაზრდილ დაფინანსებას და ტექნოპარკების განვითარებას. ამერიკაში უნივერსიტეტების გარდა არის სპეციალური ენერგეტიკული კვლევების სააგენტო ARPA-E 200 მილიონი დოლარის დაფინანსებით, ამასთან ხდება ინოვაციური ცენტრების (Hub) ორგანიზება ქვეყნის საუკეთესო ინტელექტუალური რესურსების მოზიდვით (US). 2011 წელს სამი ასეთი თემატური ცენტრი არსებობდა. 2012 წლიდან კი მათი რაოდენობის გაორმაგება იგეგმებოდა. აზერბაიჯანს შექმნილი აქვს ინოვაციური და ტექნოლოგიური განვითარების პოლიგონი. საბიუჯეტო დაფინანსებასთან ერთად, ენერგეტიკული კვლევის პროგრამები აქტიურად იზიდავს კერძო ინვესტიციებს. ხაზგასასმელია, რომ ეს ყველაფერი ემატება იმ აქტიურ კვლევა-დანერგვის სამუშაოს, რასაც უნივერსიტეტები თუ მსხვილი კერძო კომპანიების კვლევითი ცენტრები აწარმოებენ. ამდენად, სხვადასხვა ქვეყნებს განსხვავებულად აქვთ განხილული ენერგეტიკის ინოვაციური განვითარებისა და კვლევა-დანერგვის საკითხები თავიანთ ენერგეტიკულ სტრატეგიებში. ყველა შემთხვევაში ეს არის დაკავშირებული სტრატეგიის ამოცანებისა და ამ მიმართულებით ქვეყნის წინაშე მდგარი ამოცანების გადაწყვეტასთან და ითვალისწინებს არსებულ მდგომარეობას და მომავალ გამოწვევებს. ანუ ის განიხილება, როგორც ენერგეტიკული სტრატეგიის მნიშვნელოვანი კომპონენტი და ასევე, სტრატეგიის კონკრეტული მიზნების განხორციელების

ინსტრუმენტი. ინტელექტუალური ქსელების, მაღალი წარმადობის ტექნოლოგიების, განახლებადი ენერჯისა და ენერგოეფექტურობის ტექნოლოგიების განვითარება ქვეყნების ინოვაციური ტექნოლოგიური განვითარების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სტიმულს წარმოადგენს.

ენერგეტიკული ბაზრების განვითარება — ენერგეტიკული ბაზრის კონკურენტული განვითარება არის სტრატეგიების ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი. ევროპის ენერგეტიკული პოლიტიკის (EU) ერთ-ერთ მთავარ მიზანს ერთიანი ენერგეტიკული ბაზრის შექმნა, მისი გაფართოება და ეფექტურობის გაზრდა წარმოადგენს, რამაც საფუძველი უნდა დაუდოს როგორც მონაწილე ქვეყნების ენერგეტიკულ უსაფრთხოებას, ასევე ფასების შემცირებას კონკურენციის პირობებში. კონკურენცია განიხილება, როგორც ეფექტურობის გაზრდის, ხარჯების შემცირების და ენერგეტიკული უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მთავარი პირობა.

ენერგეტიკის სექტორში ხორციელდება სხვა პროექტებიც, რომლებიც შესაძლებელია, ინოვაციურ პროექტებად ჩაითვალოს, კერძოდ:

— გაზსაცავის მშენებლობა: გაზსაცავი სამგორის სამხრეთი თაღის საბადოს ბაზაზე აშენდება. მიწისქვეშა გაზსაცავის ამოქმედებით კრიტიკულ სიტუაციებში, გაზის მოწოდების შეფერხების შემთხვევაში აღმოიფხვრება მიწოდებაში არსებული პრობლემები. საქართველო რეგიონში ერთადერთი ქვეყანაა, რომელსაც გაზსაცავი არ გააჩნია, რაც მნიშვნელოვან პრობლემებს უქმნის ადგილობრივ მომხმარებელს ფორსმაჟორულ სიტუაციაში. „საქართველოს ნავთობისა და გაზის კორპორაციაში“ აცხადებენ, რომ გაზსაცავის მშენებლობის დასრულების შემდეგ მაისში 210-280 მილიონი კუბური მეტრი ბუნებრივი გაზის შენახვა იქნება შესაძლებელი, რაც დღევანდელი მთლიანი წლიური მოხმარების დაახლოებით 15%-ს შეადგენს. ეკონომიკური დასაბუთების ანგარიშით დადასტურებულია სამგორის სამხრეთი თაღის ნავთობის საბადოს ბაზაზე 210-280 მლნ კუბური მეტრი სასარგებლო ტევადობის მიწისქვეშა გაზსაცავის მშენებლობის შესაძლებლობა. პროექტის საერთო ღირებულება 230 მილიონი აშშ დოლარიდან 250 მლნ დოლარამდე იქნება. ვინ დააბანდებს თანხას ამ მეტად მნიშვნელოვან პროექტში, ეს ჯერჯერობით გადაწყვეტილი არ არის. გაზსაცავის ამოქმედების შემდეგ მისი საკონტრო-

ლო პაკეტი საქართველოს მთავრობის ხელში იქნება. [8]

— აჭარისწყლის ჰიდროელექტროსადგური: აჭარის რეგიონში მიმდინარეობს რამდენიმე ჰიდროელექტროსადგურის მშენებლობა. ერთ-ერთი მსხვილი პროექტის, აჭარისწყლის პესის მშენებელი არის ნორვეგიული კომპანია Clean Energy Group, რომელიც პროექტს ახორციელებს ინდოეთის ენერჯო კომპანია TATA POWER-თან და მსოფლიო ბანკის წევრ საერთაშორისო საფინანსო კორპორაციასთან (IFC) ერთად. ჰესები შუახევისა და ხულოში შენდება. ინვესტიციის მოცულობა 300 მლნ. აშშ დოლარია. მიმდინარე მშენებლობაზე 800 ადამიანი დასაქმებული. [9]

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანაში არსებული ენერგეტიკული პოლიტიკა შეესაბამება ევროკავშირის ანალოგიური პოლიტიკის ინოვაციურ მიმართულებას, არსებობს გარკვეული პრობლემები, რომელიც ხელს უშლის ინოვაციური ენერგეტიკული სექტორის პრაქტიკულ განვითარებას. ჩვენის აზრით ეს პრობლემებია:

— არ არსებობს მეცნიერული ბაზა, რომელიც შეისწავლის ამ საკითხს და მოამზადებს შესაბამის მეცნიერულ დასკვნებსა და წინადადებებს;

— დაბალია ბიზნესისა და ზოგადად კერძო სექტორის დაინტერესება ისეთი ინოვაციური პროექტების მიმართ, როგორცაა ალტერნატიული ენერგეტიკა, ენერგოეფექტურობის ღონისძიებების გატარება, გარემოსადმი სითბური ეფექტის შემცირება და ა.შ.

ამ პრობლემების გადაჭრა მწყობრი სახელმწიფო ინოვაციური ეკონომიკური და ენერ-

გეტიკული პოლიტიკის არსებობის გარეშე შეუძლებელია. სახელმწიფო ინტერესი უნდა იყოს მიმართული იმისკენ, რომ საზოგადოების ყველა რგოლი (ძირითადად, მაინც კერძო სექტორი — საზოგადოება — სახელმწიფო) უნდა ჩაერთოს ამ პრობლემის გადაჭრაში, თუმცა, შედეგი შეუძლებელია მოკლევადიან პერიოდში დადგეს, მაგრამ პრობლემის შემსუბუქება კი მოკლე პერიოდშიც ნათელი იქნება.

დასკვნები

ზემოთქმულის განხორციელებით შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ აუცილებელია ინოვაციური მიმართულების გაძლიერება ენერგეტიკაში, არა მხოლოდ იმის გამო, რომ ამას მოითხოვს საქართველოსა და ევროკავშირის შორის ასოცირების შეთანხმება, არამედ ინოვაციური პროექტების სიმრავლე და მათი განხორციელება, საფუძველს იძლევა, რომ ენერგეტიკის სექტორი გახდეს მოწინავე სექტორი ეკონომიკის განვითარებისა, რაზეც დიდად იქნება დამოკიდებული ქვეყნის ენერგეტიკული უსაფრთხოება. გარდა ამისა, ინოვაციური პროექტების განხორციელება გვაძლევს უპირატესობას, გაეზღეთ რეგიონში ამ მხრივ მიწხიდველნი და მოწინავენი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დაბანდების კუთხით. საჭიროა შეიქმნას თანამედროვე ენერგეტიკული სტრატეგია, რომელშიც საქართველოს ენერგეტიკული პოტენციალის გათვალისწინებით ასახული იქნება, ტრანზიტული როლის გაძლიერება, ინოვაციური მიმართულებების ჩამოყალიბება, ალტერნატიული ენერჯო პროექტების განხორციელება და ენერგოეფექტური ღონისძიებების მიმართულებით გასატარებელი ღონისძიებები.

ლიტერატურა:

1. ქოჩლაძე მ., გოჩიაშვილი თ. და სხვ. — საქართველო და ევროპის ენერგეტიკული გაერთიანება, ევროინტეგრაციის გამოწვევები — მწვანე ალტერნატივა, თბ. 2015
2. „თანამშრომლობის გაძლიერება ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის ქვეყნებთან ენერგეტიკულ კვლევებსა და ენერჯო-ინოვაციების შორის კავშირების გასაძლიერებლად“ (ENER2i)
3. ქვეყნის ენერგეტიკული სტრატეგია — საერთაშორისო გამოცდილების მიმოხილვა, თბ. 2013 (ნაშრომი მომზადდა „მსოფლიო გამოცდილება საქართველოსთვის“ პროექტის „სტრატეგიისა და პოლიტიკის დაგეგმვის ხელშეწყობა საქართველოში“ ფარგლებში)
4. Energy 2020 - A strategy for competitive, sustainable and secure energy
5. RESULTS OF THE PUBLIC CONSULTATION ON THE «STOCKTAKING DOCUMENT TOWARDS A NEW ENERGY STRATEGY FOR EUROPE 2011-2020»
6. М.В. Афанасьева, Д.А. Ваганов – Инновационная парадигма новой энергетической стратегии России, журнал «Энергетическая политика», №2, 2013
7. <http://www.eecgeo.org/ge/projects.htm>
8. <http://www.gogc.ge>
9. <http://www.transparency.ge>

ტექნოლოგიური ინოვაციები საქართველოს სამრეწველო ფირმებში

ანოტაცია

საქართველოს სამრეწველო ფირმებში სწრაფი ტემპით უნდა დაინერგოს ტექნოლოგიური ინოვაციები, რაც მკვეთრად გაზრდის მენეჯერთა მიერ ახალი იდეების მომგებიან სამრეწველო ნაწარმად ან მომსახურებად გადაქცევის შანსს. ჩვენი ქვეყნის ტექნოლოგიური ინოვაციები სამ ეტაპად უნდა განხორციელდეს. პირველია ე. წ. კონცეპტუალ-იზაციის ეტაპი, როცა ახალი იდეა შეფასებას გადის სამეცნიერო-კვლევით ლაბორატორიაში. ამ ეტაპის ბოლოს უნდა დადასტურდეს, რომ იდეა არ ეწინააღმდეგება ბუნების კანონებს. მომდევნო ეტაპი ეძღვნება სიახლის ქმედითუნარიანი პროტოტიპის ინოვაცია-პროდუქტის დამუშავებას. მესამე - ინოვაცია-ტექნოლოგიის ეტაპზე ვითარდება შესაბამისი საწარმო პროცესი, რომელიც ამყარებს ბალანსს ახალი პროდუქტის გამომშვების მოცულობას, ხარისხსა და მის ფასს შორის.

საკვანძო სიტყვები: ტექნოლოგიური ინოვაციები, ინოვაცია-პროდუქტი, ინოვაცია-ტექნოლოგიები, ტექნოლოგიური პროგრესი, ტექნოლოგიური ინოვაციების დაყოვნება, ტექნოლოგიის “სიმწიფის” დონე, ტექნოლოგიური ინოვაციების მართვა, ინოვაციური მეწარმეობა

გულიკო ქათამაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

GULIKO KATAMADZE

Doctor of Economics, Shota Rustaveli Shtate University Associate Professor, Georgia

TECHNOLOGICAL INNOVATIONS OF INDUSTRIAL FIRMS

Abstract

The rapid pace of industrial firms to introduce technological innovations, which will significantly increase by the managers of the new ideas into profitable industrial products or services into a chance. Our country should be carried out in three stages of technological innovations. The first minutes. Sec. Conceptualization phase, when a new idea through to the evaluation of the scientific-research laboratory. At the end of this stage should dadasturdes, that idea does not contradict the laws of nature. The next stage is dedicated to the new C-kmedunariani prototype innovation-product processing. Mesame -inovatsia-stage technology company developing the process, which is also supported by the balance of the first to release a new product, quality and price.

Key words: Technological innovations, innovation-product-technology innovation, Teknologuri progress, technological innovation delay, the maturity level of technology, management, technological innovation, innovative entrepreneurship

შესავალი

ტექნოლოგიური ინოვაციების წარმატება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ახალი იდეების, ინოვაცია-პროდუქტის და ინოვაცია-ტექნოლოგიების სწორ კომბინაციაზე. რომელიმე ეტაპის ამოვარდნა, ან არასაკ-

მარისი განვითარება ანგრევს ტექნოლოგიურ ინოვაციებს. ჩვენი მიზანია ჩვენება იმისა, რომ ტექნოლოგიური პროგრესი თავადაც ახ-დენს გავლენას მასთან უშუალოდ ან ირიბად დაკავშირებული სფეროების განვითარების ტემპზე. ჩვენი ამოცანაა ჩვენება იმისა, რომ არსებობს გარკვეული შეზღუდვები ისეთი განვითარებისთვის, რომლებიც უკავშირდებიან ტექნოლოგიის „სიმწიფის“ დონეს. ამიტომ ზოგჯერ ინოვაციური დაფოვნება ძალიან დიდ დროს მოიცავს. კვლევის ორიგინალობა იმაშია, რომ ვაჩვენებთ პრობლემათა ერთობლიობას, რომლებიც მიანიშნებენ, რომ აუცილებელია დაუფონებლივ დაიწყო ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვა საქართველოს სამრეწველო საწარმოებში, რაც ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის ინდუსტრიალიზაციისა და ინოვაციური მენეჯმენტის დონის ამაღლებას. ავტორების წვლილი გამოიხატება მოცემული პრობლემის კვლევაში საქართველოს სამრეწველო ფორმების მაგალითზე. კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ ზოგადმეცნიერული მეთოდები, კერძოდ: ანალიზი და სინთეზი, დაკვირვება, შედარება, ჰიპოთეზა და ანალოგია.

ტექნოლოგიური ინოვაციების მართვის სრულყოფამ ინოვაციური დაფოვნების მნიშვნელოვანი შემცირება გამოიწვია. სამეცნიერო კვლევაში ყოველთვის არსებობს საკმაოდ ძნელად გადასალახი ბარიერები. ამიტომ არ უნდა მოველოდეთ, რომ ტექნოლოგიური პროგრესი კვლევაზე გაწეული ხარჯების პროპორციულად განვითარდება. ტექნოლოგიური ინოვაციებში გაერცვლებულია რამდენიმე მიდგომა, რომლებიც აქტიურად შეიძლება იყოს გამოყენებული ინოვაციური დაფოვნების შემცირებისთვის.

ტექნოლოგიური ინოვაციების დაფოვნების შემცირების კიდევ ერთი გზაა ე. წ. ერთობლივი დაპროექტების მეთოდის გამოყენება. იგი წარმოადგენს ახალი პროდუქტის შექმნის ამოცანის გუნდურად გადაწყვეტის მეთოდოლოგიას, რომლის გამოყენებისას ერთიან გუნდში მომუშავე კვლევის, დიზაინის, ფინანსების, ბუღალტერიისა და ეკონომიკის სპეციალისტებს ახალი ნაწარმის დამუშავების დასაწყისშივე ეძლევათ პოზიციის დაფიქსირების შესაძლებლობა. აღნიშნული მკვეთრად განსხვავდება ტრადიციული და ბევრად უფრო ნელი პროცესისგან, რომლის მსვლელობაში ახალი პროდუქტი იქმნება თანამიმდევრული გადასვლებით კვლევიდან დაპროექტებაზე, შემდეგ წარმოების მომზა-

დებაზე და ა.შ., მისი ბაზარზე გატანის ჩათვლით. ერთობლივი პროექტირება იძლევა იმის საშუალებას, რომ მარკეტინგული პრობლემები გამოაშკარავდეს ახალი პროდუქტის ინოვაციური კვლევის საწყისივე სტადიაზე და არა არარეალიზებული ნაწარმით საწყობების გადავსების შემდეგ.

მეწარმეობის კლასიკურ მოდელში მეწარმე მიისწრაფვის მუშაობა მიმართოს დახარჯული რესურსებისგან მაქსიმალური უკუგების მიღებაზე. ამ მოდელის ფარგლებში ხდება წარმოების ზრდის მართვის კონცეფციის ჩამოყალიბება, რომლის განხორციელება სამეწარმეო ფირმისთვის ისეთი „გარე“ ფაქტორების ამოქმედებას უკავშირდება, როგორც არის მთავრობის მიერ განხორციელებული სუბსიდირება, პროტექციონისტული ღონისძიებები და ა. შ. რასაკვირველია, ამ მოდელის ფარგლებში იგულისხმება ფირმის შიგა რეზერვების ამოქმედებაც რენტაბელურობის გაზრდის, წარმოების მოდერნიზაციისა და პროდუქციის ასორტიმენტის განახლების მიზნით.

ინოვაციური (პროდუქტიული) მეწარმეობის მოდელი მოიცავს საწარმოს განვითარების ახალი გზების ძიებას, რაც შესაძლებლობას იძლევა, ვილაპარაკოთ ინოვაციების მართვაზე აგებული ზრდის კონცეფციის შესახებ. სამეწარმეო პრაქტიკა თავისთავში მოიცავს ტექნოლოგიური ინოვაციების რეალიზაციასაც. იმ შემთხვევაში, როდესაც წარმოება მთლიანად ეფუძნება ტექნოლოგიურ ინოვაციებს, მისი ამგვარი ორგანიზების შედეგს წარმოადგენს სრულიად ახალი პროდუქტი ან პრინციპულად ახალი მახასიათებლების მქონე ნაწარმი. მაგრამ ტრადიციული საქონლის წარმოებაც შეიძლება განხორციელდეს ახალი ელემენტების ან მეთოდების გამოყენებით, რომლებიც წარმოების ორგანიზაციასთან, მის ტექნიკურ ელემენტებთან ან ნაწარმის ხარისხის მაჩვენებლებთან არის დაკავშირებული. ამ შემთხვევაში, შეიძლება ვილაპარაკოთ ისეთი ტრადიციული საქონლის წარმოებაზე, რომელიც მიმდინარეობს ნაწილობრივი ტექნოლოგიური ინოვაციების განხორციელების მეშვეობით.

განვიხილოთ ტექნოლოგიათა კვლევის პროცესების რამდენიმე თავისებურება. ტექნოლოგიური კვლევებისა და ინოვაციების დაფინანსებაზე გაწეული ხარჯების ზრდის ფაქტის ახსნას ჰიპოთეზების სამი ჯგუფის მოშველიებით ცდილობენ:

1. კრიზისული ჰიპოთეზა ამტკიცებს, რომ ნავთობქიმიამი გამოყენებული ძირითადი ტექ-

ნოლოგიები განვითარების პიკს მიუახლოვდა 1980-იან წლებში. ამის შემდეგ მათი საგრძნობი გაუმჯობესება შეუძლებელი გახდა. მსოფლიო სანავთობო კრიზისებს მოჰყვა ნავთობ-კომპანიების მცდელობა, ნედლი ნავთობის ღირებულების ზრდის ფონზე შეემცირებინათ საწარმოო ხარჯები ან მოექმნათ ალტერნატიული ტექნოლოგიები. ამას კი, დასჭირდა მნიშვნელოვანი ინვესტირება ტექნოლოგიებში;

2. უწყვეტი ტექნოლოგიური პროგრესის ჰიპოთეზა აჩვენებს, რომ დროის შუალედი, რომელიც ახალი ცოდნის გაჩენიდან მის კომერციულ გამოყენებამდე გადის, სულ უფრო მოკლე ხდება. ამიტომ ტექნოლოგიების დროული დამუშავება სამრეწველო კომპანიების მხრიდან მოითხოვს თანხების მზარდი ინტენსიურობით ხარჯვას.

3. გლობალური კონკურენციის ჰიპოთეზა მიუთითებს იმაზე, რომ ე.წ. „ახალი“ ინდუსტრიული ქვეყნები კონკურენტუნარიანობას ჯერ მის დაბალტექნოლოგიურ სექტორებზე აღწევენ (სათანადო ტექნოლოგიები მათთვის აღვილად ათვისებადია), ხოლო შემდეგ მაღალტექნოლოგიური სექტორებისკენ მისწრაფვიან [2. გვ.–31]:

საკუთარი ღირებულების შენარჩუნებისთვის, სამრეწველო ორგანიზაციები ისეთ ინდუსტრიულ ქვეყნებში, როგორცაა იაპონია, შეერთებული შტატები, ჩრდილოეთ ევროპის სახელმწიფოები, იძულებულნი ხდებიან, მეტი კონცენტრირება მოახდინონ მაღალტექნოლოგიური დარგების განვითარებაზე, რაც ძვირადღირებული კვლევების წარმოებას მოითხოვს [3. გვ.–28]. მიუხედავად იმისა, რომ მთელ რიგ მიზეზთა გამო, ინდუსტრიული მიმართულებით განხორციელებული კვლევები ნაკლები მასშტაბით ტარდება. ამ თვალსაზრისით, ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავდება შრომის მაღალი ინტენსიურობით გამოყენების და კაპიტალის მაღალი ინტენსიურობით გამოყენების დარგები. შრომის მაღალი ინტენსიურობით გამოყენების დარგებში პროდუქციის დამატებული ღირებულების შექმნის ძირითადი წყაროა შრომა. მათ ისეთი ინდუსტრიული მიმართულებები მიეკუთვნება, როგორცაა მსუბუქი მრეწველობა, ფეხსაცმლის და ტანსაცმლის წარმოება და ა.შ. მათთვის დამახასიათებელია წარმოება დაბალი ფიქსირებული და მაღალი ცვლადი დანახარჯებით. კაპიტალის მაღალი ინტენსიურობით გამოყენების დარგებში კი დამატებული ღირებულება ძირითადად ქარხნების ტექნოლოგი-

ური აღჭურვილობის მეშვეობით იქმნება. ამის მაგალითებია ელექტრონული და ქიმიური მრეწველობა, რომლებიც მაღალი ფიქსირებული და დაბალი ცვლადი დანახარჯებით ხასიათდება. შესაბამისად, ამ დარგებში მეტი სტიმულები არსებობს ტექნოლოგიის განვითარებაზე მიმართული კვლევა-დამუშავების მხარდაჭერისთვის.

რასაკვირველია, ტექნოლოგია მნიშვნელოვანია შრომის ინტენსიური გამოყენების სექტორებისთვისაც, მხოლოდ აქ მისი განვითარება უპირველეს ყოვლისა, შიგა პროცესების სრულყოფაზეა მიმართული და არა რადიკალური ალტერნატივების შემუშავებაზე. ასეთი განვითარების მაგალითია ორი საწარმოო ოპერაციის გაერთიანება, საწარმოო პროცესების ავტომატიზაცია, ახალი ქსოვილების ან პოლიმერების შექმნა და ა.შ. მათი მეშვეობით შესაძლებელი ხდება წარმოების ან საბოლოო პროდუქტის დახვეწა და ძალზე იშვიათად – მნიშვნელოვანი სიახლეთა დამკვიდრება. ასეთ დარგებში პრაქტიკულად შეუძლებელია (ჯერჯერობით მაინც) რადიკალური ტექნოლოგიური ცვლილებების, ე.წ. გარღვევების მიღწევა. ოპერაციული საქმიანობა მათში ძირითადად ხელით შრომის გამოყენებას ეყრდნობოდა და ეყრდნობა.

შრომის ინტენსიური გამოყენების დარგებში საბოლოო ნაწარმის აწვობასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიური ოპერაციები ხელით მანიპულაციებს და ნაწილების გარკვეული, რთულად აღსაწერი წესით თავმოყრას მოითხოვს. მანამ, სანამ არ იქნება ნაპოვნი არარეგულარული ფორმის კომპონენტების სამგანზომილებიანი სივრცეში ადამიანის გარეშე გადანაცვლების და მაღალი სიზუსტით აგრეგირების ურთულესი ამოცანის გადაწყვეტა, ეკონომიკის ეს სექტორები იმ მნიშვნელოვანი ტექნოლოგიური ინოვაციების გარეშე დარჩება, რომელთა მეშვეობით შესაძლებელი გახდებოდა დარგში ტექნოლოგიური დანახარჯების სტრუქტურის მკვეთრი ცვლილება.

კაპიტალის ინტენსიური გამოყენების დარგებში სრულიად სხვა ვითარებაა, აქ ყველა წინაპირობა არსებობს მასშტაბური კვლევების სტიმულირებისთვის. მაგ., ფარმაცევტულ მრეწველობაში კონკურენტებთან შედარებით მნიშვნელოვანი უპირატესობის შესაძენად კომპანიას ახალი წამლის სინთეზირება სჭირდება ან არსებულის წარმოების ალტერნატიული გზის მოძიება. ორივე შესაძლებლობის რეალიზება სიღრმისეულ სამეცნიეროკვლევით საქმიანობას მოითხოვს. მსოფლიოს

წამყვანი ფარმაცევტული კომპანიები ამ კვლევების ჩატარებას დამოუკიდებლად ცდილობენ შემდეგი ორი მიზეზის გამო: 1. კომპანიები ცდილობენ მეტად რთულ კვლევით პროექტებზე სრული კონტროლის შენარჩუნებას, რამაც უნდა უზრუნველყოს კვლევისთვის გამოყოფილი არცთუ მცირე სახსრების ეფექტიანი ხარჯვა; 2. ფირმები ცდილობენ დაიცვან საკუთარი სამეცნიერო-კვლევითი და ინოვაციური საიდუმლოება (ინტელექტუალური საკუთრება), რაც კონკურენტუნარიანობის დაცვის აუცილებელი პირობაა.

საქართველოს სამრეწველო ფირმებში უნდა მოხდეს მიზნების ზუსტი ფორმულირება, რაც მნიშვნელოვნად დააჩქარებს ტექნოლოგიური ინოვაციების მიმდინარეობას. ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო ფირმებში უფლებამოსილების სწორი დელეგირება გამოიწვევს გადაწყვეტილებათა მიღების „ჩაცურებას“ ქვევით, სადაც შესაბამისი კვალიფიკაციის ადამიანები უშუალოდ ქმნიან ნაწარმს. აღნიშნული მკვეთრად გაზრდის გადაწყვეტილებების მიღების სიჩქარეს, რაც მეტად მნიშვნელოვანია ტექნოლოგიური ინოვაციებისთვის დამახასიათებელ სწრაფად ცვალებად ვითარებაში.

საქართველოში ინოვაციური მეწარმეები (ინტრაპრენიორები) უნდა წარმოადგენდნენ ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვისა და რეალიზაციის მთავარ სუბიექტებს. ჩვენს ქვეყანაში სწორედ მათ უნდა წარმოაჩინონ თავიანთი პროდუქციის ინოვაციურობა, განსხვავებით ენტრეპრენიორებისგან, რომლებიც მათი კონტროლის ქვეშ არსებული რესურსების მოხმარების ახლებური კომბინირებით ცდილობენ შექმნან ახალი სამეწარმეო შესაძლებლობები. ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო ფირმებში ინტრაპრენიორები უნდა განიხილებოდნენ, როგორც პრაგმატიკოსები, რომლებიც ოცნებიდან ყოველთვის მოქმედებაზე გადადიან. მათ, როგორც ინიციატორებს, უნდა დაეკისროთ ყველა ტიპის ინოვაციური იდეის საქართველოს სამრეწველო კომპანიებში გაერცვლების პასუხისმგებლობა, რასაც თან სდევს მათი ენერგიული ათვისება.

საჭიროა ჩვენს ქვეყანაში მოქმედმა ენტრეპრენიორებმა მათი ჩანაფიქრის რეალიზებისთვის შექმნან ახალი ორგანიზაცია [1. გვ.-37]. ამიტომ, თუ საქართველოს სამრეწველო კომპანიების მენეჯერებს სურთ, ტექნოლოგიური ინოვაციების მეშვეობით, აამაღლონ თავიანთი ფირმების კონკურენტუნარიანობა, საჭიროა მათ თავიანთი კომპანიების წიაღში შექმნან ინტრაპრენიორობისთვის ხელშემწე-

ვობ გარემო-პირობები. თანამედროვე მულტივალ ცვალებად, გაურკვევლობით და წინააღმდეგობით აღსავსე სამეწარმეო გარემოში, ტექნოლოგიური ინოვაციების სტრატეგიული მენეჯმენტის პროგრესული მეთოდების გამოყენების გარეშე, შეუძლებელია საქართველოს სამრეწველო კომპანიების წარმატებული ტექნოლოგიურ-ინოვაციური საქმიანობა.

ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური ინოვაციების მენეჯმენტის სრულყოფით დაინტერესებული უნდა იყოს უმაღლესი დონის ტოპ-მენეჯერები, რომელთა ძალისხმევაც მიმართული უნდა იყოს საშუალო და ქვედა დონის მენეჯერთა ინოვაციური აქტიურობის სტიმულირებისაკენ. ამის მიზეზი, უპირველეს ყოვლისა, არის ის, რომ ორიენტაცია სტრატეგიულობაზე ხელს უწყობს „შორსმჭვრეტელობის“ განწყობის განვითარებას კომპანიის შიგნით [3. გვ.-24].

საქართველოში ტექნოლოგიური ინოვაციების სტრატეგიული მენეჯმენტის მქონე სამრეწველო კომპანიების მახასიათებელი ერთ-ერთი თვისებაა ის, რომ სტრატეგიული ცნებებით მოაზროვნე მუშაკებს, უკეთ ესმით უმაღლესი მენეჯერების ინოვაციებთან დაკავშირებული იდეების მნიშვნელობა და ის, თუ რატომ არის მიღებული შესაბამისი გადაწყვეტილებები, რომელთა შესრულება მათ ეკისრებათ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, როცა სტრატეგიული პერსპექტივა გარკვეულია, საშემსრულებლო პოლიტიკა ტექნოლოგიური ინოვაციების სფეროში უფრო რაციონალური ხდება, ხოლო გადაწყვეტილებები – უფრო ადეკვატური.

საქართველოში ტექნოლოგიური ინოვაციების მენეჯმენტის მქონე სამრეწველო ფირმების მახასიათებელი კიდევ ერთი თავისებურებაა ის, რომ კომპანიების ინოვაციური საქმიანობის წარმატება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული იმ თანამედროვე ტენდენციებზე, რომელმაც ფეხი მოიკიდა ბიზნესციკლის დაგეგმვა/შესრულება/კონტროლის ნაწილში. კერძოდ, ეს არის გუნდური მუშაობა და კოოპერირება, რომელიც სულ უფრო მეტად აღმოფხვრის ტრადიციულ განსხვავებას დამკვეთსა და ამ გეგმების რეალიზატორებს შორის [4. გვ.-125]. ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური ინოვაციების სტრატეგიული მენეჯმენტის ჩამოყალიბების და მენეჯერთა როლის ფორმირების პროცესში მკაფიოდ ჩანს მბრძანებლურ, სიმბოლურ მეთოდებზე უარის თქმის ტენდენცია, რაციონალური, ტრანსაქციული, მაგენერირე-

ბელი მიდგომების სასარგებლოდ. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს სამრეწველო ფირმებში ტოპმენეჯერის „ძველი“, სტრატეგიის ერთპიროვნული უმაღლესი ხელმძღვანელის როლი, რომლის გადაწყვეტილებები უპირობოდ უნდა აღსრულებულიყო, სულ უფრო იცვლება თანამოსაქმის, ხელშემწყობისა და სპონსორის როლით.

საქართველოს სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური პროცესები ტრანზაქციული მოდელით უნდა იმართებოდეს, სადაც ყოველთვის დღის წესრიგში იქნება ინოვაციების მუდმივი სრულყოფა, ხოლო ამ პროცესში კი აქტიურად იქნებიან ჩართულნი როგორც საშუალო, ისე დაბალი დონის მენეჯერები და სპეციალისტები. ყოველივე ეს, ნაყოფიერ ნიადაგს შეუქმნის ჩვენი ქვეყნის სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური ინოვაციების განვითარებას. საქართველოს ინდუსტრიულ კომპანიებში ახალი ტექნოლოგიების მოზიდვა უნდა მოხდეს ნათელი და მკაფიო მიზნების მქონე კვლევითი პროექტების შესრულების შედეგად. დღესდღეობით დიდი იშვიათობაა მნიშვნელოვანი, ახალი ცოდნის შექმნა შემთხვევითი მიგნების ხარჯზე.

საზოგადოდ, სამეცნიერო აღმოჩენები და მათი ამსახველი ტექნოლოგიური ინოვაციები, მიზანმიმართული პროცესების მოქმედების შედეგია. ჩვენს ქვეყანაში, სამეცნიერო და საინჟინრო ნოუ-ჰაუ სრულიად გაცნობიერებულად უნდა იყოს კონცენტრირებული საზოგადოებრივ მოთხოვნილებებზე. მეცნიერების დაფინანსება როგორც ბიზნესის, ისე მთავრობის მხრიდან სოციალური, ინდუსტრიული და აგროსამრეწველო პრობლემების გადაწყვეტაზე უნდა იყოს მიმართული.

დასკვნა

ამრიგად, ტექნოლოგიური ინოვაციების წარმატება მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ახალი იდეების, ინოვაცია-პროდუქტის და ინოვაცია-ტექნოლოგიების სწორ კომბინა-

ციანზე. რომელიმე ეტაპის ამოვარდნა, ან არასაკმარისი განვითარება ანგრევს ტექნოლოგიური ინოვაციებს. ტექნოლოგიური პროგრესი თავადაც ახდენს გავლენას მასთან უშუალოდ ან ირიბად დაკავშირებული სფეროების განვითარების ტემპზე.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება შემდეგში: არსებობს გარკვეული შეზღუდვები ისეთი განვითარებისთვის, რომლებიც უკავშირდებიან ტექნოლოგიის „სიმწიფის“ დონეს. ამიტომ ზოგჯერ ინოვაციური დაყოვნება ძალიან დიდ დროს მოიცავს. ამის გათვალისწინებით აუცილებელია დაუყონებლივ დაიწყო ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვა საქართველოს სამრეწველო საწარმოებში, რაც ხელს შეუწყობს ჩვენი ქვეყნის ეკონომიკის ინდუსტრიალიზაციისა და ინოვაციური მენეჯმენტის დონის ამაღლებას.

რეკომენდაციები: ამრიგად, საქართველოს სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური ინოვაციების დანერგვის მიზნით საჭიროა გატარდეს შემდეგი ღონისძიებანი:

1. საქართველოს სამრეწველო კომპანიებში ტექნოლოგიური ინოვაციების წარმატებული გაძლიერებისთვის აუცილებელია შეიქმნას და დაცული იქნეს ისეთი პირობები, როგორცაა: მოქნილი სტრუქტურა, მისწრაფება ინოვაციების მეშვეობით ლიდერობისკენ, მომუშავეთა შემოქმედებითობისთვის ხელშეწყობა და ა.შ;

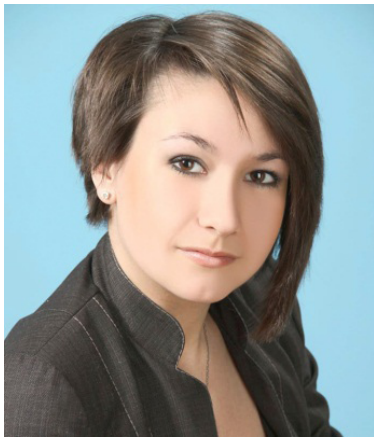
3. საქართველოს სამრეწველო ფირმებში ტექნოლოგიური პროცესები ტრანზაქციული მოდელით უნდა იმართებოდეს, სადაც ყოველთვის დღის წესრიგში იქნება ინოვაციების მუდმივი სრულყოფა, ხოლო ამ პროცესში კი აქტიურად იქნებიან ჩართულნი როგორც საშუალო, ისე დაბალი დონის მენეჯერები და სპეციალისტები.

3. ყურადღების ფოკუსირება უნდა მოხდეს შედეგებსა და გუნდურ მუშაობაზე, აგრეთვე უნდა მოხდეს ინოვაციურობის და რისკიანობის წახალისება, აუცილებელია განხორციელდეს გადაცდომებისადმი შემწენარებლობა და შეცდომებზე სწავლა, საჭიროა შენარჩუნდეს მოქნილობის და ცვლილებების წახალისებაზე ორიენტაცია.

ლიტერატურა:

1. **სამადაშვილი ა.** სამეწარმეო და ტექნოლოგიურ ინოვაციათა მენეჯმენტი. გამომცემლობა „ტექნიკური უნივერსიტეტი“, თბილისი, 2009. გვ. 239; {**A Samadashvili.** Technological Innovation and Entrepreneurial Management. Publishing House «Technical University», Tbilisi, 2009. p. 239;}
2. **D.L. Babcock** “Managing Engineering Technology: An Introduction to Management for Engineers”, 2nd edition, Prentice-Hill, 2012;
3. **Robert Kreitner**, “Management”, Tenth Edition, Houghton Mifflin Company, (2007);
4. **Dussauge, P., Hart, S. and Ramanantsoa, B.** (1994) Strategic Technology Management, Chichester; John Wiley.

ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

ნატალია ზავგაროდნია,
უკრაინის, ჩერნიგოვის ნაციონალურ
ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის, თეორიული
და გამოყენებითი კათედრის ასპირანტი

НАТАЛИЯ ЗАВГОРОДНЯЯ
аспирантка кафедры теоретической и
прикладной экономики
Черниговского национального
технологического университета, Украина

NATALIA ZAVHORODNIA
Ph.D student , Department of Theoretical
and Applied Economics, Chernihiv National
University of Technology

Аннотация

В статье рассмотрены инновационные механизмы эффективного развития пищевой промышленности Украины, которые включают в себя эффективное использование сырьевой базы, логистику места потребления готовой продукции, природные условия, а также научно-технический потенциал.

Проанализированы основные показатели, что проявляют неустойчивость в производственно-хозяйственной деятельности предприятий и крайне низкой конкурентоспособностью на внутренних и внешних рынках как самих предприятий, так и государства в целом. Одна из основных причин такого состояния отечественной экономики заключается в том, что процессы управления

ჟანა დერიი
ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, უკრაინის, ჩერნიგოვის ნაციონალურ ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის, თეორიული და გამოყენებითი კათედრის გამგე

ЖАННА ДЕРЕЙ
доктор экономических наук, профессор,
заведующая кафедрой теоретической и
прикладной экономики Черниговского
национального технологического
университета, Украина

ZHANNA DERII
Ph.D., Associate Professor Head of Department
of Theoretical and Applied Economics, Chernihiv National University of Technology

на большинстве промышленных предприятиях продолжают испытывать на себе бремя старых принципов управления. Рассмотрены факторы интеграции в мировую экономику и необходимость включения дополнительно к этим факторам фактор влияния процессов глобального, макро и микроуровней.

Проведен анализ потребительской корзины среднестатистического украинца и проведены разъяснения про необходимость в кратчайшие сроки пересмотра и внесения изменений в ее состав.

Обосновано идею о том, что Украина имеет огромный потенциал для реализации механизма внедрения инноваций в пищевую про-

мышленность. Изменение системы законодательства и институциональных компонент управления внешнеэкономической деятельностью способны дать новые импульсы для развития украинской пищевой промышленности.

Ключевые слова: инновации, пищевая промышленность, продукты питания, развитие экономики, продуктивность, инновационная деятельность, потребитель, социально-экономическое развитие.

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF FOOD INDUSTRY IN CONDITIONS OF INSTABILITY IN UKRAINE

Abstract

The article examines innovative mechanisms for the effective development of food industry in Ukraine, which include the efficient use of raw materials base, logistics space of finished products consumption, natural conditions, as well as scientific and technical potential.

Key indicators that exhibit instability in production and business activities of enterprises and extremely low competitiveness on domestic and foreign markets of both the enterprises and the state as a whole have been analyzed. One of the main reasons for this state of the domestic economy is that the management processes in most industrial enterprises continue to suffer the burden of the old management principles.

The factors of integration into the global economy and the need to include these factors in addition to the factor of influence global processes, macro and micro levels have been concerned.

Analysis of the consumption basket of the average Ukrainian and clarifications about the need to promptly review and make changes to its structure have been suggested.

The idea that Ukraine has great potential for the implementation of the mechanism of innovations introduction in the food industry. Changing has been developed of legislation the system and institutional foreign economic activity management component are capable for giving a new impetus to the development of Ukrainian food industry.

Keywords: innovation, food industry, food products, development of the economy, productivity, innovation consumer, social and economic development .

უკრაინის კვების მრეწველობის ინოვაციური განვითარება გლობალიზაციის პირობებში ანოტაცია

სტატიაში განხილულია უკრაინის კვების მრეწველობის ეფექტური განვითარების ინოვაციური მექანიზმები, რომლებიც თავის ტავეში მოიცავენ სანედლეულო ბაზის ეფექტურ გამოყენებას, შხა პროდუქციის მოხმარების ადგილის ლოგისტიკას, ბუნებრივ პირობებს და ასევე მეცნიერულ-ტექნიკურ პოტენციალს.

გაანალიზებულია ძირითადი მაჩვენებლები, რომლებიც ავლენენ არამდგრადობას წარმოების საწარმოო-სამეურნეო საქმიანობაში და უაღრესად დაბალ კონკურენტუნარიანობას როგორც თვით საწარმოს, ასევე სახელმწიფოს შიდა და გარე ბაზრებზე. სამამულო ეკონომიკის აღნიშნული მდგომარეობის ერთ-ერთი ძირითად მიზეზს წარმოადგენს ის, რომ მართვის პროცესი სამრეწველო საწარმოების უმეტესობაში თავის თავზე განიცდის მართვის ძველი მეთოდების ზემოქმედებას.

განხილულია მსოფლიო ეკონომიკაში ინტეგრაციის ფაქტორები და აღნიშნულ ფაქტორებთან დამატებით ისეთი ფაქტორების მიერთების აუცილებლობა, რომლებიც ზემოქმედებენ გლობალურ, მაკრო და მიკრო დონეების პროცესებზე.

ჩატარებულია საშუალო სტატისტიკური უკრაინელის სამომხმარებლო კალათის ანალიზი და მოყვანილია განმარტებები უმოკლეს ვადებში მისი შემადგენლობის გადახედვისა და მასში ცვლილებების შეტანის აუცილებლობის შესახებ.

დასაბუთებულია იდეა იმის შესახებ, რომ უკრაინას კვების მრეწველობაში ინოვაციის დანერგვის მექანიზმის რეალიზაციისათვის გააჩნია უზარმაზარი პოტენციალი. ცვლილებებს საკანონმდებლო სისტემაში და საგარეო ეკონომიკური საქმიანობის მართვის ინსტიტუციონალური კომპონენტებს გააჩნიათ უნარი იმისა, რომ ახალი იმპულსი მისცენ უკრაინის კვების მრეწველობის განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაციები, კვების მრეწველობა, კვების პროდუქტები, ეკონომიკის განვითარება, პროდუქტიულობა, საინოვაციო საქმიანობა, მომხმარებელი, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაცია, კვების მრეწველობა, კვების პროდუქტები, ეკონომიკის განვითარება, პროდუქტიულობა, ინოვაცია, სამომხმარებლო, სოციალური და ეკონომიკური განვითარება.

Вступление. Целью современного этапа развития экономики является достижение конкурентных преимуществ предприятиями на отечественном и зарубежном рынках, что становится возможным только при условии полного использования ресурсного потенциала, современных технологических процессов, внедрении инновационной деятельности и расширения инвестиционных потоков.

Развитие экономики Украины свидетельствует о том, что экономические реформы, направленные на обеспечение и поддержание перехода промышленных предприятий к рыночным условиям хозяйствования, до настоящего времени, не полностью смогли достичь ожидаемых результатов. Это подтверждается неустойчивостью основных показателей производственно-хозяйственной деятельности предприятий и крайне низкой конкурентоспособностью на внутренних и внешних рынках как самих предприятий, так и государства в целом. Одна из основных причин такого состояния отечественной экономики заключается в том, что процессы управления на большинстве промышленных предприятиях продолжают испытывать на себе бремя старых принципов управления.

В современных условиях развития экономики государства особое место занимает одна из ведущих отраслей – пищевая промышленность. От уровня ее развития и стабильности функционирования зависит состояние экономики, продовольственная безопасность, развитие внутренних и внешних рынков, уровень жизни населения. Основой для эффективного развития пищевой промышленности является наличие сырьевой базы, рынков сбыта готовой продукции, природные условия, а также научно-технический потенциал и возможности для развития отрасли.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические проблемы, связанные с определением роли инновационной деятельности в экономической среде всегда интересовали экономистов. Научные вопросы экономики пищевой отрасли и деятельности пищевых предприятий исследовали П.П. Борщевский, Н.П. Бутко, Л.В. Дайнеко, А.А. Заинчковський, И.А. Иртышева, Д.Ф. Крысанов, П. Купчак, П.В. Осипов, В.В. Прядко,

М.П. Сычевский, Т.В. Стройко, Н.Т. Шадура-Никипорець, Л.Г. Чернюк, С.Н. Шкарлет и другие украинские ученые. Однако, несмотря на значительные наработки ученых по этому направлению исследования, не достаточно изученными являются особенности влияния факторов формирования инновационного развития пищевой промышленности Украины.

Результаты исследования. Экономическая свобода предприятий в современных рыночных условиях характеризуется, как правило, самостоятельностью принятия решений в бизнеса при повышенном хозяйственном риске, обусловленным нестабильностью спроса, цен, поведения конкурентов, влиянием случайных факторов неэкономической природы на эффективность принятия управленческих решений, изменчивостью рыночной конъюнктуры и т.д.

В отечественной экономической литературе достаточно хорошо охарактеризованы основные факторы, вызывающие нестабильность экономики Украины. Учитывая высокую степень интеграции мировой экономики необходимо включить дополнительно к этим факторам элемент влияния процессов глобального, макро и микро уровнях (рис. 1) [2].

Пищевая промышленность имеет ряд особенностей, в частности: высокие санитарно-гигиенические и экологические требования к составу продуктов питания и технологии их производства; ограниченный срок хранения и доставки ряда видов готовой продукции; постоянное повышение требований безопасности для здоровья потребителей, ограничивающий использование ряда материалов. Специфика пищевой промышленности связана с особенностями рынка продуктов питания. С одной стороны, спрос на продукцию стабилен, что делает пищевую отрасль привлекательной для инвестиций по всей цепочке создания стоимости. В то же время, потребление многих видов продуктов питания тесно связано с уровнем платежеспособности населения и существенно колеблется на локальных рынках. Это требует постоянной работы по выбору ассортимента производимой продукции, способов ее фасовки и доставки до потребителя.

Рис. 1 - Факторы, обуславливающие нестабильность экономического положения в Украине

В рамках парадигмы устойчивого развития, задачи повышения не только экономической, но социальной и экологической эффективности особенно актуальны для пищевой промышленности. Их решение возможно только при резком повышении инновационной активности предприятий пищевой промышленности, которая обеспечивает производство новых видов продукции, осваивая новые виды и формы ее хранения, формы продвижения готовых продуктов в группы населения с разным уровнем доходов.

Пищевая промышленность является важной составляющей агропромышленного комплекса Украины, эта отрасль должна выполнять свое непосредственное назначение, а именно – как можно лучше сохранить и переработать сельскохозяйственную продукцию, превратив ее в товары высокого качества. Однако вопрос соблюдения качества и экологической безопасности продуктов питания все еще остается для нашего государства достаточно острыми.

В мировом сообществе Украина позиционируется как потенциальный лидер по производству сельскохозяйственной

продукции и основных продуктов питания: зерна, сахара, масла, мяса, продуктов переработки молока и др. Но реализация этого потенциала требует приложения больших усилий. Решение задач, поставленных в региональных программах развития сельского хозяйства и агропромышленного комплекса, позволит занять соответствующее место в национальном хозяйственном комплексе, как отдельных регионов, так и страны, создать оптимальные условия для расширения экспорта продукции сельского хозяйства и достойное вхождение ее в мировое сообщество.

Развитие предпринимательской деятельности в аграрной сфере возможно только в условиях экономической свободы, заинтересованности, ответственности, снижении затрат, новаторства, конкуренции, достижения внутривозможной синергии, регулирования контроля. В этих условиях необходимо создать структуру, которая позволит Украине перейти к устойчивому экономическому развитию аграрной сферы и предпринимательской деятельности в ней.

В последние годы обеспечение населения качественными продуктами питания в

большинстве стран мира значительно улучшилось, но Украину это не касается. Более того, Украина оказалась перед проблемой недостаточности продуктов питания. Значительная часть населения не имеет возможности покупать необходимое количество продуктов питания для обеспечения активного и здорового образа жизни, а некоторые группы населения могут потреблять только дешевые продукты, не получая необходимое количество калорий. К середине 90-х годов Украина потеряла половину докризисного уровня потребления мясopодуктов и с тех пор этот показатель не удается повысить.

Основным индикатором продовольственной безопасности является потребительская корзина, которая определена как минимальный набор необходимых для полноценной жизни человека продуктов питания, товаров непродовольственной группы и различных услуг [6]. В потребительскую корзину входят продукты, потребляемые отдельным человеком или семьей в течение месяца или года. От стоимости потребительской корзины зависят минимальная заработная плата и пенсия, объем социальной помощи, формирования бюджета Украины и местных бюджетов.

Содержание потребительской корзины украинца на 2016 год регулируется Постановлением Кабинета Министров Украины № 656 от 14.10.2000 г. Следует отметить, что, согласно законодательству Украины, он должен пересматриваться каждые 5 лет, ведь меняются цены, экономическая ситуация и вообще вкусы потребителей. По информации Министерства социальной политики Украины, в последний раз наша потребительская корзина немного изменилась в 2012 г. (в ней стало меньше хлеба, больше овощей). На сегодняшний день идет речь о необходимости пересмотра потребительской корзины.

В странах Европейского Союза потребительская корзина формируется не как в Украине: там оценивают, на что тратил деньги среднестатистический потребитель, а для украинского потребителя указывают, что ему можно купить за минимальную зарплату. Когда инфляция за 2014-2015 годы в совокупности превысила 50%, гривна девальвировала почти в четыре

раза, размеры основных государственных социальных стандартов и гарантий остались замороженными на уровне 2013 года. Сегодня прожиточный минимум для трудоспособных лиц, как и минимальная заработная плата, составляют 1218 грн. в месяц. Это почти на 400 грн. меньше суммы, которую тратили жители страны в январе 2016 г. на еду, непродовольственные товары и услуги (коммунальные платежи, транспорт и т. п.).

По данным Министерства социальной политики, фактический прожиточный минимум для трудоспособного человека составил 1611 грн. в месяц. И это посчитано в январских ценах. В конце февраля цены на товары первой необходимости в украинских магазинах подскочили на 150-200%, то разрыв между официальным и фактическим прожиточным минимумом увеличился до 40%.

Развитие и внедрение инноваций в пищевой промышленности может иметь различную целевую направленность – экономические инноваций, социальные инновации, экологические инновации. Экономические инновации направлены на обеспечение роста экономических показателей деятельности предприятий отрасли, например, за счет совершенствования маркетинговой, организационной политики. Социальные инновации имеют тесную связь с развитием общества. Выделение данного вида инноваций обусловлено обострением социальных и бытовых проблем. Формирование современной системы подготовки квалифицированных кадров, улучшение условий их труда можно отнести к социальным инновациям. Уменьшение выброса вредных веществ в атмосферу при обработке и создании продуктов питания, использование современных технологий при хранении и переработке сырья, уменьшение и даже полное исключение из состава продуктов питания вредных примесей, генномодифицированных продуктов, красителей и консервантов является направлением создания и внедрения экологических инноваций.

Внедрение инновационных процессов в пищевую промышленность зависит от многих объективных факторов (табл. 1.1) [4].

Для Украины характерна очень низкая инновационная активность частного

Таблица 1

ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИЙ В ПИЩЕВУЮ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ

Система факторов	Факторы, препятствующие внедрению инновационных технологий в пищевой промышленности	Факторы, способствующие внедрению инновационных технологий в пищевой промышленности
1	2	3
Экономические	<ul style="list-style-type: none"> — отсутствие источников финансирования; — высокий экономический риск; — отсутствие спроса на продукцию; — низкие доходы населения; — низкая интегрированность пищевой промышленности в мировую хозяйственную систему; — уменьшение спроса на некоторые виды продуктов пищевой промышленности 	<ul style="list-style-type: none"> — наличие необходимых финансовых ресурсов; — развитие конкуренции в пищевой промышленности; — государственная финансовая поддержка инновационной деятельности пищевой промышленности; — высокие доходы населения; — высокий уровень интегрированности пищевой промышленности в мировую хозяйственную систему; — появление новых требований потребителей к качеству продуктов пищевой промышленности
Технологические	<ul style="list-style-type: none"> — слабость материально-технической и научной базы; — устаревшая техника и технология; — низкий научно-технический потенциал предприятий, регионов и государства 	<ul style="list-style-type: none"> — появление необходимого научного потенциала; — наличие технической базы; — развитие техники, появление новых технологий в пищевой промышленности и смежных отраслях
Технологические	<ul style="list-style-type: none"> — слабость материально-технической и научной базы; — устаревшая техника и технология; — низкий научно-технический потенциал предприятий, регионов и государства 	<ul style="list-style-type: none"> — появление необходимого научного потенциала; — наличие технической базы; — развитие техники, появление новых технологий в пищевой промышленности и смежных отраслях
Организационно-управленческие	<ul style="list-style-type: none"> — устойчивые организационные структуры; — чрезмерная централизация; — отсутствие инновационной стратегии; — равнодушие руководителей к нововведениям; — сложность согласований интересов участников инновационных процессов; — недостаточность международного сотрудничества 	<ul style="list-style-type: none"> — гибкость организационных структур; — демократический стиль управления; — формирование творческих целевых групп; — децентрализация; — квалифицированный маркетинг; — международная научно-техническая кооперация, новые формы сотрудничества; — создание инновационной инфраструктуры
Правовые	<ul style="list-style-type: none"> — несовершенство законодательной базы по вопросам инновационной деятельности; — несовершенство законодательной базы по вопросам интеллектуальной собственности; — несовершенство законодательства в области пищевой промышленности 	<ul style="list-style-type: none"> — законодательные меры (льготы, законы), поощряют к инновационной деятельности; — поддержка развития пищевой промышленности властью; — разработка государственной концепции развития пищевой промышленности
Политические	<ul style="list-style-type: none"> — политическая нестабильность; — криминогенные обстоятельства; — форс-мажорные обстоятельства: экологические, техногенные катастрофы, террористические акты 	<ul style="list-style-type: none"> — политическая стабильность; — удовлетворительные обстоятельства в криминогенной среде
Социально-психологические	<ul style="list-style-type: none"> — сопротивление изменениям; — страх неопределенности; — низкий профессиональный статус новатора; — отсутствие материальных стимулов и условий творческого труда; — отток научных кадров; — низкий уровень условий оплаты труда 	<ul style="list-style-type: none"> — восприимчивость к изменениям, нововведений; — моральная и материальная вознаграждение; — возможность самореализации; — благоприятный психологический климат в коллективе; — развитие условий творческого труда; — высокий уровень условий оплаты труда

Информационно-коммуникативные	<ul style="list-style-type: none"> — недостаточная информация об инновациях, источники их разработки и распространения; — недостаточный обмен информацией для управления инновациями; — замкнутость и ограниченность межатраслевых связей; — отсутствие достаточной защиты всех видов собственности информационных ресурсов 	<ul style="list-style-type: none"> — возможность быстро получать необходимую информацию; — правильный выбор информационных каналов; — приобретение лицензий, патентов, ноу-хау; — постоянное пополнение информационного фонда пищевой промышленности; — расширение горизонтальных потоков информации.
-------------------------------	---	--

предпринимательского сектора (в среднем инновации используют менее 10% промышленных предприятий) [1]. Сдерживание инновационного процесса непосредственно в среде частного бизнеса происходит под влиянием ряда причин, к которым можно отнести:

1) низкая востребованность инноваций в украинской экономике, связана с ее монополизацией, слабостью механизмов конкуренции, отсутствием необходимых институтов инновационного менеджмента и др.;

2) низкая платежеспособность потребителей инновационных продуктов в результате низких доходов основной массы населения, неготовностью платить высокие цены за качественную продукцию, а также неспособностью предприятий покупать высококачественное оборудование через постоянное ограничение в доступе к ресурсам банковского кредитования;

3) недостаточная численность высококвалифицированных специалистов, способных работать в инновационной сфере, особенно в отраслях промышленности. В настоящее время только 5% экономически активного населения Украины относится к категории высококвалифицированных специалистов, в то время как в развитых странах этот показатель составляет около 50%;

4) отсутствие целого ряда специализированных институтов (в том числе, и опирающихся на целевую государственную поддержку), обеспечивающих функционирование экономики инновационного типа во всех ее составляющих (организация и управление разработками, их финансирование, маркетинг, коммерциализация и др.);

5) отсутствие эффективной государственной инновационной политики, опирающейся на императив повышения качества «человеческого капитала» как

главной движущей силы всех преобразований в современной экономике.

Процессы инновационного развития украинской промышленности, обеспечивающих повышение ее конкурентоспособности, тормозятся рядом факторов, связанных с неадекватностью и неэффективностью действия государственных институтов инновационной политики и источников ее финансирования. Государственная политика в инновационной сфере складывается из двух составляющих: прямого стимулирования наукоемких производств и привлечения в экономический оборот результатов научно-технической деятельности, созданных за счет бюджетных средств, так и косвенного стимулирования, включая налоговые льготы, условно-возвратные кредиты и другие рычаги [3]. К числу мер прямого бюджетного финансирования можно отнести сметное финансирование бюджетных научных организаций; государственный заказ на производство и поставку их продукции; гранты на научные исследования и публикации результатов проведенных исследований; бюджетное субсидирование организаций, осуществляющих работы, формирующих инновационную среду.

Вывод. Одной из важных отраслей экономики Украины, которая имеет возможности конкурировать с развитыми странами и требует инвестирования в разработки, является пищевая промышленность. В Украине инвестиционными ресурсами для пищевой промышленности являются заемные и собственные средства самих предприятий. Украина имеет достаточный кадровый потенциал для инновационного развития, но до сих пор не созданы условия для реализации новых разработок, а также для стимулирования роста инновационной активности. Инновационную деятельность отечественных предприятий сдерживают такие факторы

как отсутствие финансирования, инфляция, высокие кредитные ставки, нестабильная политическая ситуация, несовершенство законодательства, недостаточность информации о рынках сбыта.

Оценив современное состояние продовольственной безопасности, можно выделить ряд положительных характеристик, а именно: формирование рыночной инфраструктуры (система оптовых продовольственных рынков и маркетинговой информации); повышение самостоятельного обеспечения населения продуктами питания вследствие расширения размеров хозяйств населения и дачных участков. Однако имеют место и негативные характеристики, в частности: снижение покупательной способности населения; несовершенное государственное регулирование внешней отечественных товаропроизводителей.

торговли продовольствием; отсутствие условий для стабильного функционирования рынка продовольствия; отсутствие условий для стабильного роста объемов производства основных видов сельскохозяйственной продукции.

Для Украины приоритетными являются два основных направления достижения продовольственной безопасности. Во-первых, необходимо обеспечивать поставки продовольствия в таких количествах, которые могли бы обеспечить здоровое и полноценное питание населения, во-вторых, необходимо сделать акцент на достижении самообеспеченности продукцией сельского хозяйства (в частности продукцией, производимой в хозяйствах населения), а также на поддержке и защите государством

Список использованной литературы:

1. Шумпетер И. Теория экономического развития [Текст] /И. Шумпетер. – М.: Прогрес, 1982. – 455 с.
2. Кіндрацька Г. І. Економічний аналіз : підручник / Кіндрацька Г. І., Білик М. С., Загородній А. Г. – К. : «Знання», 2008. – 487 с.
3. Керцнер Г. Стратегическое управление в компании. Модели зрелого управления проектами / Керцнер Г. – [пер. с англ.]. – М. : ДМК Пресс, 2010. – 320 с.
4. Заяць В. М. Методи, алгоритми та програмні засоби для моделювання і аналізу динаміки складних об'єктів і систем на основі дискретних моделей: [монографія] / Заяць В. М. – Львів : Новий світ-2000, 2009. – 400 с.
5. Економічний простір регіону в інтеграційній стратегії розвитку : колективна монографія / під заг.ред. М.П. Бутка. – К. : Кондор-Видавництво, 2016 – 432 с.
6. Тарнавська Н. Інноваційне забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання України. // Економіст. №10, 2007. С. 56-61.
7. Дейнеко Л.В. Розвиток стратегічного потенціалу харчової промисловості України [Текст] / Л. В. Дейнеко, П. М. Купчак // Харчова і переробна промисловість. – 2009. – №6(358). – С. 5-9.
8. Крисанов Д.Ф. Харчова промисловість України в контексті розвитку національної інноваційної системи [Текст] / Д.Ф.Крисанов, К.О.Бужинська // Вісник Хмельницького національного університету. – Т.1. – 2009. - №5. – С.58-66.
9. Інноваційно-інвестиційна політика сталого розвитку регіонів України: від теорії до практики: колективна монографія в 2-х томах / під заг. ред. К.Ф. Ковальчука, Ж.В. Дерій. - Дніпропетровськ: «ІМА-прес», 2012. - С. 165-177.
10. Ж.В. Дерій, Н.В. Завгородня. Роль людського потенціалу в підвищенні конкурентоспроможності підприємств АПК Чернігівського регіону / Ж.В. Дерій, Н.В. Завгородня // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – Чернігів: ЧДТУ, 2014. – № 2. – С. 87-91
11. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143. – С. 5 – 16.
12. Департамент продовольства Міністерства аграрної політики та продовольства України [Режим доступу]: <http://minagro.gov.ua>

ИННОВАЦИИ И ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК ДВИЖУЩАЯ СИЛА РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА И ЭКОНОМИКИ: ФИЛОСОФСКО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

ლუდმილა შიმაწოვსკაია-დიანიჩი,
ე.მ.დ., პროფესორი, უკოოპკავშირის
„ეკონომიკისა და ვაჭრობის პოლტავის
უნივერსიტეტის“ მენეჯმენტის კათედრის
გამგე. პოლტავა, უკრაინა.

ШИМАНОВСКАЯ-ДИАНИЧ ЛЮДМИЛА,
д.э.н., профессор, заведующая кафедрой
менеджмента
ВУЗ Укоопсоюза «Полтавский университет
экономики и торговли»

SHIMANOVSKAYA-DIANICH LYUDMILA,
Doctor of Economics Sciences, Professor, Head
of Department of Management
University of Ukoopspilka «Poltava University
of Economics and Trade»

Аннотация

Статья посвящена исследованию феномена инноваций в современных реалиях и, в первую очередь, не столько в контексте узко прикладной научной значимости в таких сферах, как экономика, политология, социология, культурология и т.д., сколько в более общем - теоретическом плане. Кроме того проводится социально-философский и экономический анализ инновационной деятельности как движущей силы развития общества и экономики, определены основные характеристики инноватора.

Ключевые слова: инновация, инноватор, инновационная деятельность, модель, общество, экономика, развитие

ბადრი გეჩბაია,
ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული
პროფესორი. ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ГЕЧБАИЯ БАДРИ,
Доктор экономики, ассоциированный про-
фессор, Батумский государственный универ-
ситет им. Шота Руставели
Грузия, г. Батуми

GECHBAIA BADRI,
Doctor of Economics, Associate Professor,
Batumi State University., Shota Rustaveli
Georgia, Batumi

INNOVATION AND INNOVATION ACTIVITY AS A DRIVING FORCE FOR DEVELOPMENT SOCIETY AND ECONOMY: PHILOSOPHICAL AND ECONOMIC ANALYSIS

Abstract

The article investigates the phenomenon of innovation in today's realities and, above all, not so much in the context of a narrowly applied scientific importance in areas such as economics, political science, sociology, cultural studies, etc., but in a more general - theoretical terms. We describe the three main, in our opinion, the socio-cultural model of philosophical understanding of innovation processes: models of the Renaissance, Modern Times and the post-industrial stage of civilization development of the society.

The article presents the results of socio-economic analysis of the philosophical and innovation as the driving force of development of society and the economy and the main characteristics of the innovator.

Keywords: innovation, innovator, innovation, activities, model, society, economy, development

**ინოვაცია და ინოვაციური
საქმიანობა როგორც
საზოგადოებისა და ეკონომიკის
განვითარების გამომწვევები
ძალა: ფილოსოფიურ-ეკონომიკური
ანალიზი**

ანოტაცია

სტატია ეძღვნება თანამედროვე პირობებში ინოვაციის ფენომენის კვლევას და პირველ რიგში არა მარტო ისეთი მეცნიერული მნიშვნელობის გამოყენებით სფეროებში, როგორებიცაა ეკონომიკა, სოციოლოგია, კულტუროლოგია და ა.შ., არამედ მეტწილად უფრო ფართო – თეორიულ ასპექტში. გარდა ამისა, ჩატარებულია საინოვაციო საქმიანობის, როგორც საზოგადოებისა და ეკონომიკის განვითარების მამოძრავებელი ძალის, სოციალურ-ფილოსოფიური და ეკონომიკური ანალიზი, ასევე განსაზღვრულია ინოვაციური ძირითადი მახასიათებლები.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაცია, ინოვატორი, ინოვაციური საქმიანობა, მოდელი, საზოგადოება, ეკონომიკა, განვითარება.

Характерной чертой нашего времени является открытость к изменениям, стремление улучшить качество жизни, уровень конкурентоспособности продукции, услуг, всех видов ресурсов. Большинство индустриально развитых стран обеспечивают это благодаря инновационной деятельности как одного из важнейших стимулирующих факторов общественного развития. Этим и обуславливается актуальность исследуемой в статье проблемы.

Проблемам инновационной деятельности посвящены работы многих зарубежных и отечественных исследователей. Среди них назовем работы В. М. Коновалова, Л. Н. Никитина, А. И. Пригожина, В. Б. Яковенко, Р. Уотермена и других. Среди современных работ, посвященных исследованию феномена инноваций, можно назвать работы Г. Г. Азгальдова, А. В. Костина, Г. Я. Гольдштейна, П. Ф. Друкера, А. Г. Кирьякова, А. В. Тичинского, Е. Харгадо-

на, А. А. Слюсаренко, Д. Д. Огородникова, В. Л. Наконечного, В. М. Николко и многих других.

Несмотря на то, что изучение феномена инноваций и проблем инновационной деятельности проводится в самых разных направлениях и этим занимается много ученых, тем не менее, из-за сложности и относительной новизны этого явления, все еще остается недостаточно изученным вклад инновационной деятельности в развитие общества и экономики.

Целью данной статьи является исследования феномена инноваций в современных реалиях не столько в контексте узко прикладной научной значимости в таких сферах, как экономика, политология, социология, культурология и т.д., сколько в более общем - теоретическом плане и социально-философский и экономический анализ инновационной деятельности как движущей силы развития общества и экономики.

На первом этапе нашего исследования, для более адекватного отражения сущности инноваций как одной из фундаментальных характеристик творческой деятельности человека, в статье, через призму методов историко-философской компаративистики и методологической культуры нелинейного мышления, проводится оценка этого феномена. Коротко остановимся на трех основных, на наш взгляд, социокультурных моделях философского осмысления инновационных процессов: модели эпохи Возрождения, модели Нового времени и модели постиндустриального этапа цивилизационного развития общества.

1. Модель эпохи Возрождения.

В эпоху Возрождения способность видеть и творить прекрасное получает первостепенное значение среди личностных качеств человека. Например, выдающийся специалист в области Возрождения П. Бицilli подчеркивает: «Идеальный человек Ренессанса - virtuoso, чья индивидуальная virtu настолько просветленная знанием, что следуя ей, он безошибочно воспроизводит прекрасное» [3, с.158]. Как следствие, а данную эпоху символическое значение получает фигура художника, которая несет в себе идею человека-творца, создающего прекрасное. И именно в творчестве человек чувствует свою божественность; как отмечает А.Ф. Лосев, у теоретиков искусства эпохи Возрождения встречается даже такое сравнение: «художник должен творить так, как бог творил мир и

даже совершеннее...» [4, с.58].

В эпоху Возрождения, в силу ее мировоззренческих доминант, творчество, личность художника находятся в фокусе общественно-культурного интереса, о чем свидетельствует и возникший в то время культ гения. Гений, одаренная творческая личность, выступает, прежде всего, носителем таланта как определенного творческого начала. Это провоцирует возникновение рефлексии по поводу субъективного характера творческого процесса и изучение самого творческого акта человеческой личности [6, с.186].

Предметно-практическая деятельность наряду с теоретической признается общественно-значимой и полезной. Вместе с тем, как утверждает М.Т.Петров, «Возрождение оставило нам в наследство умственную деятельность как особую категорию общественного труда. Идеал культурного человека (*homo litteratus*), активного носителя образованности и знаний, личности, воспроизводя себя, действительно формулировалась в течение всего ренессанса и последовательно осуществлялась на практике» [7, с.27].

Поэтому не случайно, что в эпоху Возрождения отмечается рост интереса к различным областям знаний (естественных и гуманитарных) и к становлению научной сферы познания.

Ярким примером представителя нового типа ренессансной интеллигенции, который совмещал теоретика и практика, интеллектуала и деятеля, именуют Леонардо да Винчи. «Леонардо - первый теоретик, поставил целью осветить методы практического новаторства и интеллектуально-познавательного созидания» [8, с.117].

Выразим свое мнение по поводу ценностных ориентаций инновационных процессов, которые были провозглашены культурой эпохи Возрождения:

1. В эпоху Возрождения, в силу своих мировоззренческих доминант, наиболее важное, в ценностном отношении, место в культуре занимает творчество. Превознося в человеке созидательные способности, культура Возрождения проецирует творческий пафос на все сферы деятельности. Однако креативная активность человека культуры Возрождения, сосредоточена в теоретико-познавательной деятельности и, в полной мере, рядом со становлением научной сферы, развитием философии, реализуется в сфере художественной.

2. В антропоцентристской культуре воз-

рожденной происходит своеобразное открытие человеком самого себя как микрокосмоса; через стихийное самоутверждение своей индивидуальности - открытие другого; через осознание и культивирование эстетично созерцательных качеств - света вокруг себя; однако материально-практическая сфера культуры макрокосмоса еще не достаточно развита и в большинстве случаев остается второстепенной по сравнению со сферой духовно-теоретической. Таким образом, социокультурной моделью объективации нового в эту историческую эпоху выступают открытия.

2. Модель Нового времени

Культурой нового времени, культурой капиталистического буржуазно-протестантского общества называют период развития западно европейской цивилизации, который охватил XVIII, XVIII и XIX вв. Безусловно, эта культура была неоднородной и каждое столетие было своеобразным. Так столетия семнадцатое - столетие противоречий - знаменитое своей научной революцией, открывало Новое время и утверждало правление науки; восемнадцатое столетие - столетие ума и идеалов Просвещения; девятнадцатое столетие - время революционных переворотов, расцвета буржуазной культуры, время первых разочарований в унифицированной, аксиоматической силе рационального мышления и связанных с ним предвестников кризиса.

Научная революция кардинальным образом изменила привычную для того времени картину мира. Своеобразной точкой отсчета утверждения нового учета Вселенной и новой системы мировосприятия выступает гелиоцентристская теория М.Коперника «Гелиоцентризм - это не только новая позиция (не геоцентристская) для рассмотрения небесных явлений, но и начало нового мировоззрения, в котором человек смотрит «с позиций Господа Бога» (М.Коперник)» [11, с.93]. Следующее за этим бурное развитие научного знания, в лице Г. Галилея, И. Кеплер, И. Ньютона привело к тому, что к началу XVIII века на Западе каждый образованный человек знал: Бог создал Вселенную как сложную механическую систему, которая состоит из материальных частиц, которые движутся в бесконечном нейтральном пространстве в соответствии с несколькими основными принципами, которые поддаются математическому анализу, а именно: инерции и гравитации [12, с.228].

Революция научная сопровождалась и ре-

волюцией философской. Если в средние века философия занимала подчиненное место по христианской религии и выступает как «служанка богословия», то с началом Нового времени «философия начала освобождаться от пут религии, чтобы вступить в союз с наукой» [13, с.228] и, вместе с тем, утвердиться как «независимая сила» и интеллектуальной жизни. Этот этап в развитии философии представлен такими именами как Ф. Бэкон, Р. Декарт, и они не только закладывают такие мировоззренческие принципы и ориентиры культуры, как рационализм и эмпиризм, но одновременно с этим выступают создателями собственного научного метода.

Союз науки с философией приводит к утверждению ньютоново-картезианской космологии как основания для нового мировоззрения [14 с.228], а сама наука, развивается превращается в «распорядителя, судью и стража всего культурного мировоззрения». Однако не только союз с философией определил мировоззренческую функцию науки, но прежде всего - сама социокультурная реальность XVII века.

Заканчивая процесс рассмотрения формирования социокультурной матрицы эпохи Нового мира, следует подчеркнуть следующее. Мировоззренческий переворот XVII века, который был вызван религиозно-идеологическим течением Реформации, обусловил выдвижение в культурный авангард наукоориентированной культурной парадигмы, в которой главной ценностью выступает объективное знание, основными средствами познания - разум и опыт, а мерилем - практическая польза.

Эпоха Просвещения, по выражению В.Ж Келле, подхватывает эстафету научной революции XVII века. «Утверждение ума, значимости науки - главная тема просветителей. Пропаганда ньютоновской физики Вольтером, энциклопедия Дидро, развитая Кондорсе идея, основанная на научном знании общественного прогресса показали миру, какие перспективы открывает перед человечеством наука» [15 с.114].

Если мы обратимся к культурной действительности того времени, то заметим невероятный рост продуктов творческой деятельности, как материальных так и духовных: научных открытий, технических изобретений, теоретико-философских концепций, направлений, научных методов, художественных стилей и техник.

Анализируя эту тенденцию Нового времени и исходя из истории художественной культуры, М.С.Каган пришел к выводу, что «история постренесансной европейской художественной культуры делает исключительно наглядным вытеснение традиционализма - религиозного, политического, юридического, этического, эстетического, художественного - новой культурной доминантой - креативизмом, т.т. признанием абсолютной ценности новаторства, которое отвергает все старое и порождает все более быстрое восстановление всех сторон жизни общества» [18 с.493].

Определив основные мировоззренческие установки культуры Нового времени, сделаем выводы, касающиеся места и роли креативно-теоретической и предметно-практической деятельности человека на данном этапе развития западной цивилизации:

1. Социокультурные изменения, которые берут свое начало в эпоху Возрождения и Реформации и стимулируются развитием капиталистических производственных отношений, в Новое время обостряются научной революцией и приводят в первую очередь к духовному кризису, а затем к утверждению нового типа культурной личности, «человека, который во всем обязан сам себе», опирается в своей жизнедеятельности на свой ум и волю.

2. Трудовая деятельность становится основой общественного воспроизводства, задавая материально-практическую направленность западноевропейской культуре, выдвигая на первый план общественно-практическую пользу. Научное обоснование получает в Новое время и творчество. В конце XIX в. начала XX в. творчество начинает рассматриваться в своей противоположности механистически-технической деятельности как духовно-личностная сфера человеческого бытия [17 с.186-187].

3. Безусловно, важнейшее место в этой волне творческой активности Нового времени принадлежит науке и научной деятельности, которая постепенно все больше вступает в союз со сферой производственной, обуславливая научно-технический, и вместе с тем, социально-экономический прогресс общества. Иными словами, социокультурной модели объективизации новизны в данной эпохе есть изобретение.

3. Модель постиндустриального этапа цивилизационного развития.

В конце XX и начале XXI века наука по-

лучила международный характер. Наука понимается как надежный инструмент распределения информационно-экономического обеспечения государства - корпоративное управление и как сфера, с которой связываются надежды на предотвращение экономических катастроф. Современная постиндустриальная эпоха может быть охарактеризована такими цивилизационными факторами:

А) экологическим феноменом, который вызывает биосферизацию всех видов человеческой деятельности и всех отраслей науки и влечет за собой этический императив, который обязательства, связывает ученых с большой ответственностью относиться к результатам своих исследований;

Б) глубинными процессами медиатизации и информатизации, которые привели к компьютерной революции и виртуалистике, что стимулирует скачкообразно научно-технический и экономическое развитие, чревато изменением глобальной системы человеческого общения и привычных форм жизнедеятельности, а также обострением коммуникативно-психологических проблем;

В) идеями ноосферности, которые определяют пространственно-временную континуальность человеческой мысли и получают свое обоснование в квантовой космологии, согласно которой фиксируется уникальность существования не только нашей Вселенной и человеческой мысли, но и множества других вселенных, как и форм жизни и разума, которые отличаются от земных;

Г) глубокой дихотомией детерминизма и индетерминизма, которая проявляется не только в физике, но и в биологии, психологии, общественных науках и естествознании, и которая привела к отказу от абсолютизации устойчивости и стабильности нашего мира. Оказалось, что этот мир состоит в большинстве из открытых, неравновесных систем, которые постоянно находятся под влиянием многочисленных бифуркаций, флуктуаций и катастроф;

Д) синергетическим мировосприятием эволюции открытых систем, приведя к необходимости совершенствования стратегии нелинейного мышления, которое качественно отличалось от метафизического мышления (что доминировало в эпоху модерна) и основывалось на использовании различных категориальных дихотомий. Благодаря такому нелинейному мировоззрению наша Вселенная выступает перед нами в контрастных обра-

зах, от жестко детерминированного универсама до стохастического универсама, между которыми простирается широкое многообразие процессов «детерминированного хаоса».

Для фундаментальной науки XXI века знаменательным событием стало появление инновационной теоретико-вакуумной парадигмы космофизики и, как следствие, - нового мировоззрения. По мнению большинства ученых, стало авангардным постнеоклассическое направление междисциплинарных исследований процессов самоорганизации и эволюции, происходящих в открытых нелинейных системах, в соответствии с которым природа и творчество являются неотделимыми. Свидетельством тому есть появление жизни, человека и общества. Достижения в деятельности человека также связаны с творчеством, ведь человек остается частью природы и должен быть похожим на нее, но уровень и качество творческих потенциалов природы и человека, безусловно несравненно разные. К достижениям человечества принадлежат приручение животных, земледелие, деньги, искусство, письменность, религия, машины, освоения территорий, водного и воздушного пространства, право, производство, экономика, наука, информационная сеть.

Общий взгляд на человеческую деятельность показывает, что поведение человека направлено на выживание и расширение возможностей собственного потребления, а учиться творчеству трудно и тратиться на такое поведение рискованно. Потребительная активность природы человека, направленная на создание гарантий существования, вызывает появление целой сети нововведений, которая покрывает все стороны деятельности как конкретного человека, так и общества в целом. Элементами сети являются предметы - от простейших орудий труда до ПК, технологии - от сборки до лазерной техники и космического оружия, организации - от племенной к глобальной финансовой системе. С этой точки зрения исторический процесс можно представить как появление и развитие в природе инновационной деятельности. Носителем ее является человек с его инстинктивным стремлением к новизне [25, с.3].

Убытки и прибыли (или расходы и доходы) - вот тот основной индикатор, с помощью которого рыночная экономика отбирает лучшие методы ведения бизнеса (лучшие продукты, услуги) и отказывается от менее эффективных. Инновации нарушают существующее

равновесие и создают новые условия для движения экономики к новому равновесию. Это - нормальный процесс, который происходит каждый день, каждую минуту и позволяет обществу развиваться.

Кризисы, которые возникают вследствие определенных катастроф, политических событий или ошибок в подходе к управлению различными аспектами жизни общества, являются действенным стимулятором для активной инновационной деятельности. Кризис - это свидетельство определенного конфликта, противоречия. Нормальным ответом активной части общества на эти противоречия является активный поиск путей его преодоления. Как писал А. Тойнби: «Вызов побуждает к росту» [23 с.126].

Например, резкое увеличение цен на нефть в 1973 году стало сильным стимулом для поиска путей более экономного использования природных ресурсов. В результате энергоемкость ВВП стран «Большой семерки», то есть семи ведущих стран мира (США, Японии, Германии, Великобритании, Франции, Италии и Канады), упала к 1989 году до 4 раз по сравнению с 1973 годом. Проявился более осознанный интерес к альтернативным источникам энергии (солнечной, ветряной, геотермальной). По-новому, с учетом достижений науки, были просчитаны мировые запасы нефти, которые оказались, кстати, почти в 1,5 раза больше, чем это предполагалось ранее. Некоторые страны Северной Европы активизировали добычу углеводородного сырья в Северном море. Это привело к ослаблению зависимости ведущих западных стран от нефтеперерабатывающих стран и к снижению цены на нефть.

Как пример ответа на ошибки, допущенные в подходах к управлению экономическими процессами, можно привести ситуацию, которая сложилась в США в 70-80-х годах XX в. и способы ее преодоления. Тогдашняя американская практика делового администрирования рассматривала стабильность организационных структур, форм и методов управления как важнейшие условия эффективности. На рынке правили компании мирового значения. Средства, выделяемые на проведение научных исследований и внедрение их результатов, направлялись в основном на усовершенствование уже существующих изделий и технологических процессов или на выпуск новых товаров, производство которых базировалось на уже освоенных технологических принципах. Например, в авто-

мобильной промышленности большая часть средств направлялась на изменения внешнего вида автомобиля.

Как результат, определенные традиционные отрасли американской экономики оказались устаревшими. Необходимо было радикально модернизировать эти отрасли, а также принимать меры которые бы не позволили потерять конкурентоспособность экономики и страны в целом. США нашли выход в создании условий для резкой активизации интеллектуального потенциала - прежде всего путем создания благоприятных условий для инновационной деятельности. Особенно успешной оказалась поддержка так называемых «венчурных», или «рисковых» компаний. Был творчески осознан тот факт, что основная масса полезных для общества принципиально новых (революционных) инноваций появилась благодаря инициативе и предприимчивости отдельных новаторов, которые создали новые компании с целью коммерческого использования своих разработок.

Аналогичным образом - инновациями - активная часть человечества «отвечает» на природные и техногенные катастрофы. Например, «в ответ» на землетрясения были разработаны проекты сейсмостойких домов, системы мониторинга и предупреждения землетрясений [5, с.57].

Новации, нововведения, инновационные процессы имеют свою социальную базу, своих носителей. И определение предметной области инноватики не будет полным без характеристики человеческого фактора этих процессов, его деятельностной силы. Могут ли инновации быть самоцелью? Да, но для очень узкого круга людей. Для тех, кто является автором идеи или настолько соединился с ней, что вложил в ее реализацию все силы, знания, опыт, и, фактически, стал полноправным ее соавтором. Только для этих людей (и то даже не для всех) инновации являются самоцелью и средством самоутверждения, доказательством их творческой активности и самостоятельности в профессиональном плане. Для других людей важны только последствия инноваций [1, с.96].

Не секрет, что многие полезные для общества идеи оказались нереализованными только потому, что их потенциал не был должным образом раскрыт и подан. Сделать это лучше могут только те, кто готов бороться за превращение идеи в жизнь, потому что имеют непосредственное отношение к ней, будучи авторами, соавторами или просто вовлечен-

ными в ее «рождение» и развитие.

Продуктивная идея в которой заинтересовано большинство, имеет гораздо больше шансов для выживания, чем идея в которую верит только один человек. Поэтому автор идеи заинтересован прежде всего в увеличении своих сторонников. Это изобретатель может быть один, а инноваторов, которые «раскручивают» его изобретение, превращают изобретение в инновацию, должно быть много. И совсем не обязательно, чтобы инноваторы имели талант изобретателя, но важными и нужными качествами инноватора они должны обладать [21, с.112].

Под инновациями, как это отмечается в Законе Украины «Об инновационной деятельности», понимают заново созданные, использованные или усовершенствованные технологии, продукты или услуги, а также организационно-технические решения производственного, коммерческого или иного характера, которые существенно улучшают структуру и качество производства и социальной сферы [16, с.136-137]. Отсюда вытекает, что задача инноватора заключается во внедрении изобретения (идеи) в практическую деятельность людей. И здесь открывается широкое поле для деятельности. Инноватором можно считать:

- изобретателя, который преодолевает преграды, связанные с внедрением его изобретения (идеи);

- посредника (консультанта), который ориентирует общественное мнение или предпринимательские структуры на использование инноваций;

- администратора или владельца предпринимательской структуры (бизнеса), который получил на законных основаниях права использования изобретения (идеи) и внедряет его в хозяйственную деятельность;

- государственного служащего, общественного деятеля, которые продвигают изобретение (идею) с целью повышения его практического значения и внедрения в практику государственного управления или общественной жизни;

Кем прежде всего является инноватор? Чем он отличается от других людей, кроме наличия определенного «творческого потенциала»? Р.Уотерман утверждает, что инноватор - это не фанатик-крестоносец, а умный оптимист [24, с.35]. С таким утверждением можно согласиться лишь отчасти. Здесь можно вспомнить интересный эксперимент с крыса-

ми, которых запускали в помещение, которое было разделено перегородкой с маленьким переходом. В одной половине было то, что можно было назвать «крысиным раем»: вкусная еда, приятные ароматы, большое количество крыс другого пола и т.д. Во второй половине был оборудован «крысиный ад»: удары тока на каждом шагу, неприятные ароматы, свет и звук которые раздражали, плохая еда и т.д. Исследование показало, что 90% крыс, перейдя в «ад» и получив удар током, больше уже никогда туда не возвращались, но 10%, несмотря на опасность и неприятности, продолжали осваивать территорию «ада» до тех пор, пока не исследовали каждый уголок. Это и есть инноваторы.

Возможно есть возражение: то ж крысы, а то - люди. Однако на сходство в поведении тех и других в определенных условиях обращали внимание многие ученые, включая лауреата Нобелевской премии и основателя науки о поведении животных - сравнительной этологии - К.Лоренца [9, с.205-215]. Серьезные доводы в пользу сходства поведения людей и животных приводятся и в книге Джека и Линды Палмеров «Эволюционная психология. Секреты поведения Homo sapiens» [19].

В связи с вышеупомянутым экспериментом, возможно, стоит переосмыслить известное утверждение, что первая из крыс, которая находит незнакомую пищу, решает, будет ли крысиная семья ее есть или нет. Не исключено, что эта роль отведена не всем крысам, а только «инноваторам». От них соответствующая информация будет распространена среди сообщества, а затем будет передаваться из поколения в поколение, надолго пережив особь - источник информации.

Прежде всего, инноватор - это человек, который критически относится к авторитетам и к общепринятому стандарту. Он может и не показывать своего критического отношения, скрывать его, как хамелеон, сливаясь со средой обитания, а может наоборот, подчеркивать свою непохожесть.

Большинство инноваторов рассчитывают на получение серьезного финансового результата, то есть можно говорить, что ими владела и владеет жажда наживы. Даже если не очень владеет в «чистом» виде (вспомним сколько жертвует на благотворительность Билл Гейтс), то нажива была и остается формой самоутверждения. Успех или неудача во многих случаях измеряются количеством денег. Других интересуют карьерные во-

просы. Это также нормально, не лучше и не хуже. Хотя есть и другие точки зрения. Так, Н. Паркинсон утверждает: «Делать деньги - занятие не из самых благородных, но есть и куда более порочные желания. Стремление к власти, например» [20, с.247].

Для общества в целом, в отличие от отдельных идеалистов и моралистов, важно не то, что движет человеком и какой он изнутри, а то что приносит обществу его. Вообще, люди часто испытывают восторг и благоговение перед отдельными личностями, называют их гениями за тот вклад, который они сделали в развитие общества, культуры, науки, экономики и т.д. [5, с.65].

Есть основания считать, что инноваторы большие индивидуалисты нежели другие. Одна из причин их индивидуализма заключается в том, что инновационная деятельность начинается с Идеи, которую инноватор «родил» или «подхватил». Эта идея может и не иметь необходимой определенности, четкости. Многие еще построено на догадках, которые являются достаточно убедительными для инноватора, но малоубедительными для других.

Даже вынужденное объединение с другими людьми, которое необходимо для достижения цели, не делает их истинными коллективистами, если под коллективизмом понимать «принцип общественной жизни и деятельности людей, который проявляется в сознательном подчинении личных интересов общественным, в товарищеском сотрудничестве и взаимопомощи» [22, с.241].

Поэтому, инновационный тип дает лучшие результаты там, где общество более терпимо относится к «не таким, как все».

Из практики известно, что к индивидуализму склонны предприниматели. Наряду с предпринимателями наиболее склонны к индивидуализму люди творческих профессий: ученые, художники, музыканты. Только в конце XIX в. наука, которая ранее представляла собой разновидность искусства, начала превращаться, как говорил К.Маркс, в производительную силу общества. К этому времени предложенные фундаментальной наукой объяснения природных явлений, например электрических, стали уже малопонятными или недоступными здравому содержанию сколь угодно одаренных, но специально не подготовленных изобретателей. Безусловно, значительная часть достижений науки в конце XIX в. еще не была востребована промыш-

ленностью, но уже стали появляться инновации, которые были первоначально созданы научной деятельностью. Некоторые ученые совмещали собственно науку («чистую» или фундаментальную) с практическим использованием ее результатов. Это привело к появлению нового типа ученого - ученого-инноватора. Такой ученый-инноватор сознательно ориентирован на достижение коммерческого результата от внедрения научного знания.

Для появления внутренней мотивации к инновационной деятельности и, в частности, для удачного выбора предметной области творчества существенным является согласование поведения индивидуума с групповым поведением определенного вида, которое стимулирует или подавляет творческую инициативу. Существование такого поведения обусловлено научными школами, разрушение которых приводит к затуханию и смерти инновационной инициативы, но одновременно приводит к ее поиску в других сферах. Возникает явление сохранения инновационной инициативы как особого качества в отношениях человека и природы.

Инноваторы являются социально активными элементом общества, своей инициативностью вносят в нашу действительность конструктивную новизну. Инициаторы и проводники идей, которые появляются впервые; разработок и опыта, которые идут навстречу настоящим и будущим потребностям общества и составляют самое ценное достояние страны. В конечном итоге, творчески мыслящие и действующие люди есть самым большим богатством любого народа.

Таким образом, подводя итоги можно сделать вывод, что инновационная деятельность является результатом трансформации идей, исследований, разработок новых или усовершенствования научно-технических или социально-экономических решений, цель которых - удовлетворение потребностей социума. Инновационная деятельность призвана и обслуживает потребности общества, которые постоянно расширяются, выступая как стимулирующий фактор общественного прогресса и общественного развития.

Литература:

1. Долан Е.Дж. Микроэкономика: пер.с англ. / Э.Дж.Долан, Д.Линсей. – СПб.: Санкт-Петербург. Оркестр, 1994. – 239 с.
2. Ключевский В.О. Русская история. Полный курс лекций: В 3 кн/ В.О. Ключевский. – М.: Мисль, 1993. – Кн.1. – 590 с.
3. Князев В.Н. Человек и технология (социально-философский аспект)/ В.Н.Князев. – К.:Либідь, 1990. – 175 с.
4. Князева Е.Н. От открытия к инновации: синергетический взгляд на судьбы научных открытий / Е.Н.Князева // Эволюция, культура, познание. – М.: 1996. – 206с.
5. Коновалов В.М. Инновационная сага/ В.М.Коновалов. – М.: Вильямс, 2005 – 186 с.
6. Косарева Л.М. Рождение науки Нового времени из Духа культуры / Л.М.Косарева. – М.: Ин-ъ психологи РАН, 1997. – 360с.
7. Крючкова С.Е. Инновации: философско-методологический анализ / С.Е.Крючкова. – М.: МГТУ СТАНКИН, 2000. – 186 с.
8. Культура эпохи Просвещения: сб.ст. / отв.ред.К.М.Андерсон. – М.: Наука, 1993. – 255 с.
9. Лоренц К. Агрессия (так называемое зло) / Пер.с нем. Г.Швейника. – СПб.: Амфора, 2001. – 305 с.
10. Лужков Ю. Российские «законы Паркинсона»/ Ю.Лужков. – М.: Вагриус, 1999. – 137 с.
11. Маклюэн М. Галактика Гуттэнберга: становление человека печатающего / М.Макл.эн; перевод И.О.Тюриной. – М.6 Фонд Мир, 2005. – 495 с.
12. Маклюэн М. Понимание Медиа: внешние расширения человека: (пер.с англ.)/ М.Маклюэн. – М.: Жуковський: Канон-пресс-Ц; Кусково поле, 2003. – 464 с.
13. Манюшис А. Виртуальное предприятие как эффективная форма организации внешнеэкономической деятельности компании (Электронный ресурс)/ А.Манюшис, В.Смолянинов, В.Тарасов. – Режим доступа: <http://www.ptpu.ru/issues/4_03/16_4_03.htm>
14. Маслоу А.Г. Дальние пределы человеческой психики/ А.Г.Маслоу. – Спбю: Евразия, 1999. – 430 с.
15. Многоликая глобализация: культурное разнообразие в современном мире / под ред. Л.Бергера, С.Хантингтона. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 378 с.
16. Никитин Л.Н. Формообразующие факторы культуры XXI в. // Интеллект. Особистість. Цивілізація: Темат.зб.наук.пр. – Донецьк, 2006. – Вип.4.
17. Николко В.Н. творчество как новационный процесс (философско-онтологический анализ)/ В.Н.Николко. – Симферополь: Таврия, 1991. – 189 с.
18. Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред.. В.Л.Иноземцева. – М.: Akademia, 1999. -640 с.
19. Палмер Дж. Эволюционная психология. Секреты поведения HomeSapiens/ Дж.Палмер, Л.Палмер. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2003. – 384 с.
20. Паркинсон Н. Законы Паркинсона: Сб.: Пер.с англ. – М.: Прогресс, 1989. – 318 с.
21. Пригожин А.И. Нововведения: стимулы и препятствия/ А.И.Пригожин. – М.: Политиздат, 1989. – 238 с.
22. Словарь иностранных слов. – 18-е изд. – М.: Рус.яз., 1989. – 634 с.
23. Тойнби А.Дж. постижение истории: Пер.с англ. Е.Д.Жаркова. – М.: Рольф., 2001. – 414 с.
24. Уотермен Р.Фактор обновления: Пер.с англ. / Общ.ред. В.Т.Рысина. – М.: Прогресс, 1988. - 502 с.
25. Яковенко В.Б. Введение в инновационные технологии/ В.Б.Яковенко. – К.: ЕУФІМБ, 1999. – 134 с.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЦЕННОСТИ ТРУДА В ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

ლიდია ზლოტნიკოვა,

ე.მ.კ., დოცენტი.
ბელორუსის ვაჭრობისა და სამომხმარებლო
კოოპერაციის ეკონომიკური უნივერსიტეტი

ЗЛОТНИКОВА ЛИДИЯ

к.э.н., доцент,
Белорусский торгово-экономический
университет
потребительской кооперации

ZLOTNIKOVA LIDIYA

Doctor of Economics, Associate Professor.
Belarusian Trade and Economics University of
Consumer Cooperatives

Аннотация

В статье предпринята попытка на примере отношения гуманитарной науки и практики к труду сформулировать проблемы определения его ценности. В течение длительного времени труд отождествляется с простым фактором производства. Его цена находится в прямой зависимости от полученной производителем выгоды. Принципиальные различия между капиталом, землей и трудом до настоящего времени находятся за пределами научного интереса. Важность социальной компоненты, процессов социализации признается в основном на вербальном уровне. Системные исследования формирования человеческих качеств, поддержания высокой интеллектуальной трудоспособности практически не проводятся. Государственная политика инновационного развития экономики осуществляется в условиях противоречий между умственным и физическим трудом. С одной стороны, инновация – это результат эффективного использования умственного потенциала. А с другой умственный труд оценивается ниже физического. Действующая теория и практика заработной платы укрепляет обозначенные противоречия, тормозит формирование человеческих качеств, которые и обеспечивают инновационное развитие.

Ключевые слова: труд, физический, умственный, цена, ценность, заработная плата, социализация, собственность, противоречия, социальная сфера.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF VALUE OF WORK IN INNOVATIVE ECONOMY

Abstract

In article an attempt on the example of the relation of the humanity and practice to work to formulate problems of determination of its value is made. For a long time work is identified with a simple factor of production. Its price is in direct dependence on the benefit received by the producer. Basic distinctions between the capital, the earth and work are outside scientific interest so far. Importance social components, processes of socialization admits the basic at the verbal level. System researches of formation of human qualities, maintenance of high intellectual working capacity are practically not carried out. The state policy of innovative development of economy is carried out in the conditions of contradictions between intellectual and physical work. On the one hand, the innovation is a result of effective use of intellectual potential. And about other brainwork it is estimated below physical. The existing theory and practice of a salary strengthens the designated contradictions, slows down formation of human qualities which provide innovative development.

Keywords: work, physical, intellectual, price, value, salary, socialization, property, contradictions, social sphere.

**შრომის ფასეულობის
ამთოდოლოგიური ასპექტები
ინოვაციურ ეკონომიკაში**

ანოტაცია

სტატიაში მოყვანილია მცდელობა ჰუმანიტარული მეცნიერებებისა და პრაქტიკის შრომასთან ურთიერთობების მაგალითზე ჩამოვაყალიბოთ მისი ფასის განსაზღვრის პრობლემები. ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში შრომა გააიგივებული იყო წარმოების უბრალო ფაქტორთან. მისი ფასი პირდაპირ დამოკიდებულებაშია მწარმოებლის მიერ მიღებული სიკეთის ოდენობაზე. პრინციპული განსხვავებები კაპიტალს, მიწასა და შრომას შორის დღევანდელ დღემდე იმყოფებოდა სამეცნიერო ინტერესების მიღმა. სოციალური კომპონენტებისა და სოციალიზაციის პროცესების მნიშვნელობა ძირითადად აღიქმება ვერბალურ დონეზე.

ადამიანური თვისებების ფორმირებისა და მაღალი ინტელექტუალური შრომისუნარიანობის შენარჩუნების შესახებ სისტემური კვლევები, პრაქტიკულად, არ წარმოებს. ეკონომიკის ინოვაციური განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა ხორციელდება გონებრივი და ფიზიკური შრომის ურთიერთწინააღმდეგობრივ პირობებში. ერთი მხრივ, ინოვაცია – გონებრივი პოტენციალის ეფექტურად გამოყენების შედეგია. მეორე მხრივ, გონებრივი შრომა ფასდება ფიზიკურზე ნაკლებად. ხელფასის მოქმედი თეორია და პრაქტიკა აძლიერებს აღნიშნულ წინააღმდეგობებს, ამუხრუჭებს ადამიანის იმ თვისებების ფორმირებას, რომლებიც უზრუნველყოფენ ინოვაციურ განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: შრომა, ფიზიკური, გონებრივი, ფასი, ფასეულობა, ხელფასი, სოციალიზაცია, საკუთრება, წინააღმდეგობა, სოციალური სფერო.

В настоящее время цивилизация в буквальном смысле слова оказалась в состоянии системных противоречий. Сложность которых пока не осознана мировой гуманитарной наукой. В течение длительного времени изменения в производственно-общественных отношениях находятся в центре внимания экономической науки. Но интерес носит,

по нашему мнению, абстрактный характер. Основным аргументом приведенного утверждения может служить анализ экономических проблем, исследователи которых были удостоены Нобелевской премии. В перечне тем есть макроэкономическое моделирование, цикличность развития, функционирование банковской системы и многое другое, но сложно назвать работы, посвященные проблемам ценности труда, его доходности и значимости в развитии цивилизации. Априори со времен автора трех факторов Жана Батиста Сэя труд оценивается как простой фактор производства. Естественно, что в начале XIX в. теория трех факторов носила закономерный характер. Вся предыдущая история развития общественного производства характеризовалась определенной стабильностью. Преобладание физического труда в условиях низкого уровня развития, примитивных технологий и сохранение традиционных отношений между людьми позволяло отождествлять труд, капитал и землю. О моделировании, прогнозировании социальных последствий не могло быть и речи. Профессиональные навыки, способы участия в производственной деятельности оставались неизменными у нескольких поколений, собственность, власть, общественная иерархическая принадлежность устанавливалась фактом рождения. Человек и общество в целом не интересовались проблемами мотивации, сущности оплаты труда. Утилитарное тождество факторов производства позволило экономистам констатировать наличие прямой корреляционной зависимости между ценой реализованного товара и ценностью каждого из факторов. Таким образом, доход производителя, получивший определение заработной платы, приобрел зависимый статус не только от уровня эффективности реализации произведенного товара и услуги, но и отношения собственника к наемным работникам.

С середины XIX в. общественно-производственные отношения начинают подвергаться технико-технологическим по сути революционным преобразованиям. В настоящее время они приобрели массовый характер, нарушив стабильное функционирование производства. По разным оценкам радикальные преобразования техники и технологии проходят с временным интервалом в 6-7 лет. Около 200 лет тому назад человек получил двигатель, а вместе с ним абсолютно новые, ранее не существовавшие проблемы сложности и противоречивости труда. Физическое

мастерство уступае место умственнаму патэнцыялу, яго фарміраванню, эфектыўнаму іспользаванню. Собственик атрымае рэальныя ўмовы прывлечэння ў вытворчасць большага даражэйшага жанскага і дзіцяскага працы. Да з'яўлення рухавіка, стаўшага асновай вялікага машынага вытворчасці, чалавек, пакінуўшы працу, па вызначэнні А. Смита, сам зрабіў выбар. Замена фізічнага патэнцыяла умственным, усё часта лішае чалавека выбара. Проста гаворыць, не паспеў з'явіцца ў вытворчай дзейнасці, умственный праца вельмі за сабой вялікае колькасць праблем. Складна прызнаваць, але за мінулыя два стагоддзі праблемы каштоўнасці, рэдкасці умственнага працы застаюцца па-ранейшаму нерашанымі. Калі выкарыстаць словы М. Вебера, які напісаў у сваёй працы «Праваслаўная этыка і дух капіталізму»: «У самым справе, столь прывычна для нас цяпер, а па сутнасці аднак не сама сабой зразумелае прадстаўленне аб прафесійнай абавязках, якія кожны чалавек павінен адчуваць і адчувае па адносінах да сваёй «прафесійнай» дзейнасці, у чым бы яна ні заключалася і незалежна ад таго, прымаецца яна асобай як іспользаванне яго працоўнай сілы ці яго маёмасці (у якасці «капітала»)…» [1, с. 50]. Адрасаванне да адукацыі дазваляе нам сфармуляваць першую групу праблем, звязаных з коштам умственнага працы. Сутнасць іх заключаецца ў тым, што не толькі ў кожнадзёнай практыцы, мысленні асобных людзей, навуцы і дзяржаўнай практыцы пануюць стэратыпы.

Асноўным прадметам нашага невялікага даследавання заяўлена роля каштоўнасці працы ў ўмовах інавацыйнага развіцця. У межах прапанаванага фармату складна правесці аналіз існуючых тэарэтычных вызначэнняў інавацый і інавацыйнага развіцця. Тым большым тым у многіх выпадках інавацыя разглядаецца як сама сабой зразумелае з'яўленне і ідэнтыфікуецца толькі з змяненнямі тэхнікі і тэхналогій. Азначаны падыход пераважае ў дзяржаўных дакументах, распрацаваных праграмах па інавацыйнаму развіццю. У Рэспубліцы Беларусь дзесяць гадоў таму назад былі прыняты арганізацыйныя праграмы модернізацыі, якія ў агульнай складанасці змяшчаюць больш за 1000 старонак, распісаны абавязкі ўсіх служб, паказаны тэрміны выканання і адказныя асобы, прадстаўлены спісы

абнаўляемага абсталявання, тэхналогій і крыніцы фінансавання. Ні ў адной праграме, нацэленай на модернізацыю і інавацыйнае развіцце, няма ні радка аб механізмах падрыхтоўкі і перападрыхтоўкі кадраў, адсутнічае фінансаванне сістэм інавацыйнага адукацыі.

С вызначанымі часткамі завядзення можна ахарактарызаваць канец XIX і пачатак XX ст. «золотым векам» ў развіцці метадаў каштоўнасці працы. К. Маркс, Т. Веблен, М. Коммонс, М. Вебер, Э. Дзюркгейм, Й. Шумпетер, М. Кейнс імкнуліся зразумець прыроду працы, складанасць структуры і механізмы ўплыву працы на ўмовы вытворчасці і жыццядзейнасці. У эканамічным слоўніку праца трактуецца «як уклад працоўнай сілы, так і фізічным плане». У марксізме праца – гэта універсальная свядомая дзейнасць для рэалізацыі асобнага патэнцыяла, стварэння матэрыяльных і духоўных каштоўнасцей. У сучасных рынку праца – гэта механізм выканання выгаднай вытворчай заданні. Й. Шумпетер ацэньваў працу як спосаб пераафармлення фактараў вытворчасці, адрасаванне асноўнае ўвага на ролю умственнага працы. Яго асноўнае прызначэнне бачыў у іспользаванні новых, раней нікогды не існаваліх камбінацый фактараў вытворчасці. Інавацыя ў тэрмінах Й. Шумпетера з'яўляецца асновай не толькі павышэння эфектыўнасці і вытворчасці працы, але і стварэння аптымальных умоў вытворчасці і прасоўкі на рынку новых тавараў, паслуг, тэхналогій, арганізацыйна-управлінскіх форм і сацыяльных арганізацый. Сістэмна-тэарэтычнае адносінае да працы адукацыі абзначыў цвёрдым фундаментам развіцця чалавека і вытворчасці. Й. Шумпетер, пажадана, адзін з тых, хто ўпершыню абзначыў наяўнасць латэнтнай сувязі паміж эканамічным развіццём, тэмпамі эканамічнага росту і чалавечымі якасцямі. Спосаба чалавека да кожнаму абнаўленню, самасоўдаснавання адукацыі назваў прадпрымальніцкім фактарам, які кожнаму эвалюцыянуе.

У XIX ст. панавала асобная прадпрымальніцтва. XX ст. – гэта час фірмаў і карпарацый. Карпаратыўнае вытворчасць, дэперсоналізуе інавацыйнае дзейнасць, змяняе і ўзмацняе адказнасць калектыва, пры гэтым ролю кожнага асобна з'яўляецца многімі разоў. Калектывны

предприниматель привносит особенности в институт экономических и социальных ценностей. Индивидуальный предприниматель отвечает за принятые решения только своей собственностью. Коллективный распоряжается не принадлежащей ему собственностью, включая материальные, денежные ресурсы, человеческий интеллект и трудоспособность работников. Гипотетически возникает огромная потребность в изменении подходов к определению ценности таланта менеджеров, формированию доходов. Дискуссии по поводу вклада менеджера в диверсификации производства, повышении его выгоды длятся не одно десятилетие. Может быть использовано в качестве наглядного примера сложности оценки умственного потенциала и эффективности его использования.

Прошло около 100 лет со времени появления монографического труда Й. Шумперета, обосновавшего неизбежность и закономерность инновационного развития, определения его сути и основных требований к носителю умственного труда. В отношении труда и его значения в жизни существует не только огромное количество поговорок, пословиц, но различных научных оценок. Вербальное признание высокой ценности труда никто не оспаривает. В годы реформ сложилась уникальная ситуация, с одной стороны – высокая значимость труда. С другой – абсолютная мифологизация рыночной экономики. Несмотря на наличие большого количества негативных последствий рыночных отношений, рынок преподносится как саморазвивающаяся, саморегулирующаяся, обеспечивающая высокоэффективную производственную деятельность и справедливое распределение собственности социально-экономическая система. Труд в течение длительного времени оценивается на основе устойчивых стереотипов. Методология ценности, связи с заработной платой, источниками формирования доходов редко попадают в поле зрения научного интереса. Учитывая, что гуманитарное знание о человеке оказалось под серьезным воздействием разделения и специализации предметов исследования, экономисты, социологи, психологи изучают разные проявления труда и его оценки. Экономисты сосредоточили внимание на поиске путей повышения эффективности и сокращения затрат. По этой причине чаще всего используются понятия «производительность», «издержки», «производительные и непроизводительные затраты

труда» и т.д. Хотелось бы обратить внимание, что частое упоминание низкой производительности труда на постсоветском пространстве, сложно назвать корректным. Одной из причин низкой оценки трудовой деятельности служит методика расчета производительности. Обязательным элементом расчета выступает заработная плата. Чем она ниже, тем ниже производительность. Заработная плата пока остается компонентом цены. Как уже указывалось, она находится в прямой зависимости от цены реализованного товара и используется собственником как самый легкий и доступный источник сокращения издержек. Существующая система формирования заработной платы, его роли в мотивации труда, на наш взгляд, представляет собой целый комплекс теоретических и практических проблем отношений экономической теории, действующей практики и политики в вопросах государственного управления социальными и экономическими процессами.

Социологи, сформулировав частную теорию под названием «социология труда», сосредоточили основное внимание на замерах субъективного мнения занятых. О проблемах социологии П. Сорокин писал: «...*homosocius* социологией рассматривается как родовой и многогранный *homo*, одновременно и нераздельно экономический, политический, религиозный, этический, художественный, частью рациональный, частью утилитарный, частью нерациональный и даже иррациональный и при всем этом отличающийся непрерывным взаимодействием всех этих аспектов». [6, стр.162] с. 162 Экономист сторонник экономического либерализма Л. Мизес, оценивая роль науки в познании социальных и экономических процессов, установил четкое разделение между собственно общественным мнением и ролью отдельных личностей в развитии общества. «В широких массах, в толпе простых людей не рождается никаких идей – ни здравых, ни ложных... Если они предпочитают плохие доктрины, ничто не в силах предотвратить катастрофу». [3, стр.811] Труд, его место, роль, функции – это, пожалуй, единственное направление научного поиска и поле для эмпирических действий, изменение к которому способно создать действенные условия для предотвращения катастрофы.

Сегодня мир оказался в рабской зависимости от величины материального богатства. О негативных последствиях его возвеличивания в конце XIX в. социолог и экономист М. Ве-

блен писал в работе «Теория праздного класса»: «самыми высокими почестями, которые можно заслужить у народа, все еще остаются почести, добытые проявлением чрезвычайных хищнических склонностей на войне или квазихищнических способностей в государственном управлении». [2, стр.79] Прошло более ста лет после выхода названного труда. Преобразование отношений собственности на территории бывшего СССР является ярчайшим подтверждением гениальности Т. Веблена. Формирование новой социальной группы крупных собственников произошло не за счет собственного трудолюбия, высоко развитого интеллекта, а благодаря близости к государственным структурам. «Квазихищнические способности» продолжают играть решающую роль в обогащении. Доходы государственных чиновников, их родных, близких и друзей не подтверждаются талантом и высокой трудоспособностью.

Основополагающими причинами радикального несоответствия между отдачей и вознаграждением являются слабости рынка. Условия для успешного действия рыночных механизмов могут быть соблюдены только в головах ученых. Отрицание негативных последствий рыночного механизма, идеализация объективных законов функционирования экономики проявляется в желании понимать, как писал Ф. Теннис простые истины: «... единственная задача дельца состоит в том, чтобы дать как можно меньше, чтобы сделать как можно большей разницу в сравнении с его будущей выручкой, ибо эта разница является его целью, пределом устремлений». [7,стр.114] Для большинства людей, не отягощенных экономическими знаниями, идеи реформаторов о великой и могучей силе рынка, оказались привлекательными, были с одобрением поддержаны. Л. Мизес в работе «Человеческая деятельность» писал: «В области социальной организации и экономической политики ситуация такова, что самые хорошие теории являются бесполезными, если не разделяются общественным мнением... Верховность общественного мнения определяет не только исключительное место, занимаемое экономической наукой в мышлении и знании. Оно определяет весь ход человеческой истории». [3,стр.810]

Годы реформ не оставили иллюзий по поводу могущества стихийного регулирования, его эффективности, справедливости и объективности. Наступило время для отказа от

абстрактных символов и усиления внимания к социальным компонентам инновационного развития. Инновационный процесс не ограничивается технико-технологической базой. Ее состояние определяется человеком, мотивацией и адекватной оплатой труда. В упрощенном виде процесс, явление проходит три стадии. Первая стадия – это выработка идеи. Вторая стадия формирование общественного мнения для внедрения в практику. На заключительной стадии системное распространение результатов в обществе. Основной составляющей системы должна стать подготовка новых идей и механизмов эффективной реализации. Справедливое решение проблем ценности труда и адекватной оплаты требует создание образа человека, отвечающего требованиям инновационного развития. Крылатая фраза «Знание – сила», принадлежащая Ф Бэкону, чаще всего использовалась в отношении техники. Как показывает современная реальность, знания о человеке не менее важны и значимы.

Мы попытаемся сформулировать некоторые социальные и личностные характеристики человека, который будет способен не только генерировать новые идеи, но и воплощать в жизнь с оптимальными социальными и экономическими издержками. Проблема минимальных и оптимальных затрат требует дополнительных исследований. Гипотетически очевидно, что минимизация затрат, прежде всего, оплаты труда, влечет за собой большое количество негативных последствий. В нормативно-правовом понятийно-категорийном аппарате все чаще используется понятие «человеческий фактор». Проще говоря, без системно-глубинного изучения подлинных причин техногенных аварий и катастроф, устанавливается вина человека. В соответствии с оценками, данными Л. Эрхардом в монографии «Благосостояние для всех» (1956 г.): «Растущая социализация использования дохода, распространяющаяся коллективизация в планировании образа жизни, далеко идущее обезличивание человека и растущая зависимость от государства и коллектива...обостряют проблемы «снабжающего государства и социальной поданности человека». [10,стр.236]

Анализ созданной в результате квазирыночных реформ системы распределения доходов, собственности позволяет сделать вывод о появлении противоречий между тенденциями развития и социально-экономическим стату-

сом человека. Ускоренные темпы изменений в технике, технологиях и их комбинациях с одной стороны. А с другой – настойчивая политика ограничения социализации человека узкоспециализированным набором профессиональных навыков. Изобретение компьютера – это не только технико-технологическая инновация, но и новые решения социальных, философских и личностных проблем, радикально меняющие интеллектуальный статус и окружение человека. По меткому выражению польского режиссера Кшиштофа Занусси рожденный человек подобен чистому листу бумаги, строит свою жизнь сознательно или бессознательно, подражая окружению, выбирая ту или иную модель поведения. В течение длительного времени человеку не приходилось тратить усилия на овладение морально-нравственными, социально-экономическими принципами поведения, они формировались в семье в условиях жесткого социального контроля.

Накопленные знания, достигнув определенной, можно сказать критической массы, стали мощным двигателем, постоянно придающим ускорение общественным процессам. Подлинная стоимость знаний и ценность труда создающих все новое оказались заложниками утилитарной рыночной экономики. По-прежнему основной целью экономической политики государства выступает рост материального богатства. Валовый внутренний продукт (ВВП), экономический рост и его темпы противопоставляются социальным изменениям. Процессы социализации медленно, но последовательно превращаются в дополнительный источник государственного бюджета. Полное отрицание методологии марксизма не помешало реализации его основной идеи. Сегодня мало кто помнит, что автором идеи прямой корреляционной зависимости сознания от материального богатства был К. Маркс. Общество, осудив марксистскую идеологию в целом, оставило практически нетронутой идею обогащения. Коммерциализация социальной сферы стала визитной карточкой времени и характеризует отношение к ценности умственного труда. Образно говоря, хотите получать более высокий доход, торгуйте услугами, приносите прибыль. И неважно, что ученые, преподаватели, врачи работают на долгосрочный период, а на результаты их деятельности оказывает влияние огромное количество факторов. В образовании и здравоохранении результат достигает-

ся при активном и ответственном отношении всех участников процесса, часто это не только сам обучающийся или проходящий лечение, но и окружение, включая семью, друзей и даже окружающую среду. Жизнь человека в условиях высокой загрязненности гипотетически нивелирует результаты самого лучшего лечения.

Исторически неоправданный рост материального производства и потребления происходит на фоне обозначения человека «фактор», «винтик», ресурс» и т.д. Отношение общества к труду закрепляется в конституционном праве. В СССР «человек был обязан трудиться», сегодня «человек получил право на труд». В широком смысле слова государство обязано обеспечить условия для выбора сферы приложения труда. Однако вся ответственность на постсоветском пространстве оказалось перенесенной на человека. Диверсификация социальной и экономической неопределенности позволяет государству использовать отношение к труду и проблемы занятости в коммерческих целях. В Республике Беларусь впервые в истории цивилизации появилась законодательная норма, обязывающая человека, не имеющего постоянного места работы, платить налог. В лексике государственных управленцев появилось и широко используется при поддержке правоведов понятие «тунеядец». Введение нормы экономической ответственности за неучастие в промышленном производстве приобрело настолько уродливые формы, что статус «тунеядки» получили женщины, решившие воспитывать детей. Необходимо отметить, что государство «разрешило» женщинам, имеющим детей в возрасте до 10 лет, не платить налог.

Дифирамбы в адрес чудодейственности рынка сменились оценкой его негативных последствий. Несмотря на то, что автор рыночной свободы и личного эгоизма, как двигателя производства А. Смит, неоднократно указывал на необходимость социального рынка, функционирующего на принципах морали и нравственности, в ходе реформ была взята на вооружения идея, что только рынок способен решать подавляющее большинство экономических проблем. К сожалению, в настоящее время, признавая наличие негативных последствий рыночных отношений, его активные сторонники по-прежнему пытаются доказать, что лучшего регулятора макроэкономических отношений, чем рынок не существует. Государство основной акцент в осуществлении

экономической политики делает на различные макроэкономические тождества. Человек в математических формулах и моделях отсутствует, его заработная плата оказывается заложником рыночного макроэкономического регулирования. Повышение цен, процентных ставок, снижение стоимости национальной валюты в угоду стихийному рыночному регулированию ухудшает условия жизнедеятельности человека. Занятые в сфере умственного труда, неспособные приносить прибыль, все чаще теряют доходы, пополняют социальную группу бедных, снижается авторитет, создающих общественные блага.

Акцентируя внимание на проблемах формирования ценности и цены умственного труда, необходимо отметить, что рынок не способен решать принципиально важные задачи инновационного развития. Низкие доходы представителей интеллектуального труда во многом обусловлены господством абстрактно рыночных отношений. Дальнейший прогресс, да и вообще сохранение жизни на земле возможны только в условиях признания несостоятельности рынка и научного обоснования институциональной системы взаимовыгодных и ответственных отношений власти, общества и человека. Что это будет? Планы, программы, институты поддержания и развития коллективной ответственности – ответить сложно. Гуманитарная наука, как и на этапе зарождения, поставлена перед судьбоносным выбором: продолжать анализировать и объяснять существующую ситуацию или формировать научно обоснованную модель нового облика человека. Необходимо не вербальное, а реальное признание ценности человеческой жизни. Цена труда не тождественна количеству потребленных материальных товаров и темпов роста частной собственности.

Несостоятельность рынка в регулировании процессов социализации, адекватной оценки умственного труда, необходимых затрат на выявление, развитие и поддержание трудоспособного интеллекта на протяжении жизни не вызывает серьезных возражений. Использование выражения «трудоспособный интеллект» неслучайно. По утверждению медиков в мире огромную социальную и экономическую проблему создает болезнь Альцгеймера. По данным из различных источников на конец 2006 г. в мире официально насчитывалось около 25 млн. заболевших. Если учесть, что во многих странах статистический учет не отличается достоверностью,

то число людей с нарушением интеллекта будет намного больше. По прогнозам ВОЗ (Всемирной организации здравоохранения) к 2050 г. количество людей, страдающих болезнью Альцгеймера, может возрасти минимум в 4 раза. Одной из причин возникновения данного заболевания ученые считают отказ от занятий умственной деятельности. Рост продолжительности жизни ставит перед обществом еще один комплекс проблем использования умственного потенциала человека. Желание и объективные возможности человека продолжать трудиться, особенно в интеллектуальной сфере специалистам в возрасте, с каждым годом оказывается все сложнее. Неоправданно завышенная ценность материального богатства проявляется в том, что вещи с годами становятся дороже, человек, обладающий богатыми знаниями, навыками, и, наконец, опытом в буквальном смысле, оказывается ненужным.

Образование, здравоохранение, наука, культура, искусство, как базовые институты социализации в рыночной иерархии ценностей занимают низшие ступени. О том, что результаты их деятельности использует не одно поколение, не принимается во внимание. Данное положение удивительно. Основным предметом экономической науки как во времена ее зарождения остается частное потребление материальных товаров. Цивилизация динамично меняется. По утверждению Э. Тоффлера «скорость перемен имеет значение совершенно отличное и иногда более важное, чем направления перемен. Никакая попытка понять адаптивность не может быть успешной, если не осознать этот факт. Любая попытка определить «содержание» перемен должна включать последствия, вызываемые самим темпом, как часть этого содержания». [8, стр.45] Узкий профессионализм и практические навыки, признанные единственными критериями образованности, сопровождаются обесцениванием социального статуса человека. Государство, расширяя коммерческую деятельность, стремится с наименьшими затратами, осуществить конституционные обязанности. Надуманная, ничем необоснованная экономия на формировании человека, выражается в нарастающем общественном недовольстве морально-нравственными качествами, низким уровнем дисциплины, ответственности и многих других качеств.

Аурелио Печчеи в работе «Человеческие качества» дал следующую характеристику

современной цивилизации: «При всей той важной роли, какую играют в жизни современного общества вопросы его социальной организации, его институты, законодательства и договоры, при всей мощи созданной человеком техники не они, в конечном счете, определяют судьбу человечества. И нет, и не будет ему спасения, пока оно само не изменит своих привычек, нравов и поведения. Истинная проблема человеческого вида на данной стадии его эволюции состоит в том, что он оказался неспособным в культурном отношении идти в ногу и полностью приспособиться к тем изменениям, которые он сам внес в этот мир... Проблема в итоге сводится к *человеческим качествам* и путям их усовершенствования. Ибо лишь через развитие человеческих качеств и человеческих способностей можно добиться изменения всей ориентированной на материальные ценности цивилизации и использовать ее огромный потенциал для благих целей». [5, стр.5] И если мы действительно хотим сохранить этот мир, и себя самого в нем, необходимо радикально изменить отношение к ценности человеческого интеллекта, способам его развития и использования.

Максимум усилий должно быть направлено на формирование следующих способностей человека. На первое место, на наш взгляд, претендует умение проникать в суть проблемы и обращать основное внимание на причины процесса или явления. На второе место претендует способность к критическому мышлению. Естественно, что приведенная иерархия носит условный характер. Проникновение в суть реальной ситуации неотделимо от критики используемых практических навыков и имеющихся теорий. Как оценить временные и денежные затраты на формирование, широкое использование живого робота, а не принимающего на веру указания и распоряжения вышестоящего руководства? Как не скатиться в поле постоянных дискуссий и критических оценок? Где находится «золотое сечение» потребностей практики и ее совершенствования? Как научить отличать критику ради ее самой и нового видения ситуации? В современном понятийном аппарате мыслящий нестандартно получил определение «креативный». Гипотетически, только умеющий критически оценивать, способен креативно мыслить. Немаловажными качествами человека являются умения убеждать, управлять людьми, доносить новые идеи до

подавляющего большинства и привлекать их на свою сторону, как в качестве сторонников, так и оппонентов.

В 1995 г. была опубликована книга американского психолога Дэниела Гоулмана «Эмоциональный интеллект». По точной оценке автора очень мало уделяется внимания эмоциям человека, их пониманию и использованию в практической деятельности. Уровень эмоциональности человека Гиппократ назвал темпераментом, который передается по наследству. Продолжительный временной интервал использования понятия «темперамент» не означает, что в настоящее время его влияние на жизнь человека, производственную и политическую деятельность изучено и адекватно оценено. Однозначно можно утверждать следующее. Средства массовой информации переполнены эмоциональной неуравновешенностью, жестокостью вербального и невербального общения. По оценкам учителей, преподавателей раздражительность, непослушание, тревожность, импульсивность и агрессивность все чаще становятся приметой времени. По большому счету можно не проводить дорогостоящие социологические опросы, чтобы убедиться в некорректном использовании эмоций. Политики, парламентарии, государственные чиновники всех уровней не стесняются в выражениях, не только в адрес оппонентов, но людей, которые их содержат. Неумение управлять эмоциями находит выражение, по мнению врачей, в увеличении абсолютного и относительного количества депрессивного состояния человека. По данным Всемирной организации здравоохранения депрессия является самым распространенным психическим заболеванием. В возрасте свыше 40 лет им страдает каждый десятый. Депрессивное состояние давно перестало быть личным делом человека. В первую очередь у человека, находящегося в депрессивном состоянии, снижается производительность труда, ухудшается физическое здоровье. Именно депрессия названа ведущей причиной подростковой заболеваемости, приобщения к наркотикам и склонности к суицидальным поступкам. Экономические затраты от негативного влияния эмоций не рассчитываются, человеческие потери не учитываются.

Вопрос о том, что делать носит не праздный характер, поэтому попытаемся обратиться к Э. Тоффлеру: «Раньше люди изучали прошлое, чтобы пролить свет на настоящее.

Я повернул зеркало времени, уверенный, что четкий образ будущего поможет нам лучше понять настоящее. Сегодня нам все труднее осознавать наши личные и общественные проблемы без применения будущего в качестве интеллектуального орудия». [8,стр.18] В последние годы прошлое часто используется как орудие разъединения, активно культивируется ненависть между народами разных стран, стимулируются войны и т.д. В заключении хотелось бы обратить внимание на общие цели и задачи. Развитие человеческих способностей, самопознание, самоконтроль, дисциплина поведения и интеллектуальные эмоции в равной степени важны для всех живущих на земле. Только умения слушать, понимать, уважать друг друга способствуют уменьшению конфликтов, развитию сотруд-

ничества и созданию подлинных ценностей. Мультидисциплинарность изучения трудовой деятельности человека должна перейти из деклараций и пожеланий в реальную жизнь. Сложно не согласиться с Э. Тоффлером, что необходимо «перешагнуть» через технократию, заменить более гуманным, более дальновидным, более демократичным планированием, подчинить сам процесс эволюции сознательному человеческому руководству. «Ведь это высший ...поворотный пункт истории, в которой человек либо покоряет процессы перемен, либо исчезает, в который из бессознательной марионетки эволюции он превращается либо в ее жертву, либо в ее господина».[8,стр.25] Труд, его подлинная ценность должны стать ведущим направлением гуманитарных исследований.

Литература

1. Протестантская этика и дух капитализма. Вебер М.. Протестантская этика и дух капитализма — М.: Прогресс, 1990. — 808 с.
2. Теория праздного класса. Веблен Т. Теория праздного класса. —М.: Прогресс, 1984. — 368 с.
3. Человеческая деятельность. Мизес Л. Человеческая деятельность. — М.: ОАО «НПО» Экономика, 2000. — 878 с.
4. Человеческие качества. Печчеи А. Человеческие качества — М.: Прогресс, 1980. — 302 с.
5. Исследование о природе и причинах богатства народов. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. — М.: Эксмо, 2007. — 765 с.
6. Человек. Цивилизация. Общество. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество — М.: Политиздат, 1992. — 543 с.
7. Общность и общество. Тённис Ф. Общность и общество. — СПб: «Владимир Даль», 2002. — 454 с.
8. Шок будущего. Тоффлер Э. Шок будущего. — М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. —557с.
9. Теория экономического развития. Шумпетер Й. Теория экономического развития. — М.: Прогресс, 1982. — 203 с.
10. Благосостояние для всех. Эрхард Л. Благосостояние для всех. — М.: Начала-Пресс, 1991 — 336 с.

ინოვაციების ბაზარი, მისი თავისებურებები თანამედროვე ეტაპზე

ნანული მახარაძე,

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ასისტენტ-პროფესორი

NANULI MAKHARADZE,

PhD in economics. Assistant professor of Batumi
Shota Rustaveli Shtate University

MARKET OF INNOVATIONS AND ITS FEATURES ON MODERN STAGE

Abstract

Researching innovative market is important for functioning of innovative activity. At the present stage marketing research focus on satisfying the requirements of customers, which requires creation of new product and regulation of innovative market. The new production is important and decisive factor of innovative market, which must ensure the implement of modern scientific and technological achievements in practical application and exporting new product in the market.

Searching innovation ideas and detecting opportunities of new scientific results on the market takes place on the fundamental, exploration, research and development stages. The experience of the developed countries shows that the country's economic progress is stipulated by innovations, which begins with conducting fundamental researches.

Key words: innovation, innovation market, marketing, innovative process, marketing research, agency of innovations.

ინოვაციური საქმიანობის ფუნქციონირებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინოვაციური ბაზრის შესწავლას, რომელიც ინოვაციების ეფექტიანი ძიების, დამუშავების, დანერგვისა და ათვისების საშუალებას იძლევა. თანამედროვე ეტაპზე კვლევის პროცესში ყურადღების ცენტრში მომხმარებელთა მოთხოვნების სრულად დაკმაყოფილებაა, რომელიც ახალი საქონლის შექმნისა და ინოვაციური პოლიტიკის რეგულირების პრობლემებს მოიცავს.

ანოტაცია

ინოვაციური საქმიანობის ფუნქციონირებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ინოვაციური ბაზრის შესწავლას. თანამედროვე ეტაპზე მარკეტინგული კვლევის პროცესში ყურადღების ცენტრში მომხმარებელთა მოთხოვნების სრულად დაკმაყოფილებაა, რომელიც ახალი საქონლის შექმნისა და ინოვაციური ბაზრის რეგულირებას მოითხოვს. ახალი წარმოებები კი, ინოვაციური ბაზრის მნიშვნელოვან და გადამწყვეტ ფაქტორს წარმოადგენს, რომლებმაც უნდა უზრუნველყონ მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების თანამედროვე მიღწევების პრაქტიკაში დანერგვა, ათვისება და ახალი (ან განახლებული) საქონლის ბაზარზე გატანა.

ბაზარზე ინოვაციური იდეის ძიებისა და ახალი სამეცნიერო შედეგების შესაძლებლობების გამოვლენა მიმდინარეობს ფუნდამენტური, საძიებო, კვლევითი და დამუშავების ეტაპებზე. ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის ეკონომიკურ პროგრესს უმეტესწილად განაპირობებს ინოვაციები, რომლებიც ფუნდამენტური კვლევების ჩატარებით იწყება.

საკანძო სიტყვები: ინოვაცია, ინოვაციათა ბაზარი, მარკეტინგი, ინოვაციური პროცესი, მარკეტინგული კვლევა, ინოვაციების სააგენტო.

ბაზარზე ინოვაციური იდეის ძიებისა და ახალი სამეცნიერო შედეგების შესაძლებლობების გამოვლენა მიმდინარეობს ფუნდამენტური, საძიებო, კვლევითი და დამუშავების ეტაპებზე. ინოვაციური პროცესი კი, შეიძლება განვსაზღვროთ, როგორც საქონელში იდეის მუდმივი განახლების პროცესი, რომელმაც განვითარებაში რამდენიმე ეტაპი გაიარა. კერძოდ: ფუნდამენტური სამეცნიერო-კვლევითი და საკონსტრუქტორო სამუშაოები, მარკეტინგი, წარმოება და გასაღების ტექნოლოგიური პროცესი. მათი დანერგვა ყოველთვის დაკავშირებულია ბაზრის მოთხოვნებთან, რომლის მეშვეობითაც ინოვაციები განსაზღვრავენ, თუ რომელი სახეობის ახალმა საქონელმა, სამუშაომ და მომსახურებამ უნდა უზრუნველყოს ბაზარზე საჭირო წილი და რომელი საქონლი საჭიროებს მოდერნიზაციას. ინოვაციური პროცესის ყველაზე აქტუალური საკითხებია: ბაზრის კვლევა; მოსალოდნელი მოთხოვნის ელასტიკურობა საქონლის ფასზე; ახალი და მოდიფიცირებული საქონლისთვის ბაზრის შერჩევა, აგრეთვე საქონლის მომხმარებელამდე დაყვანის სტრატეგია (საქონლის სერტიფიკაცია, რეკლამა, მყიდველისთვის საქონლის გაცნობის მეთოდების შემუშავება); ახალი საქონლის სასიცოცხლო ციკლის სტადიისა დახასიათის საპროგნოზო საქმიანობა; ახალი საქონლის გაყიდვის პირობების განსაზღვრა; ბაზრის კონიუნქტურული კვლევა, კონიუნქტურული სტაბილურობის გამოვლენის პროგნოზირების ღონისძიებები; ახალი საქონლის დანახარჯების, ფასების, წარმოებისა და გაყიდვის მოცულობის, გამოშვების ოპტიმალური მოცულობის დაგეგმვა (მოკლე და გრძელვადიანი გეგმა), გასაყიდი ფასის დადგენა და სხვა.

საქართველოში ჩასახვის სტადიაში მყოფი საწარმოები საჭიროებენ მისდამი მეცნიერულ მიდგომას, რათა არა მხოლოდ გადაჭრას, არამედ ხელი შეუწყოს საბაზრო ურთიერთობების დანერგვას. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის განვითარებაში შეიმჩნევა ტექნიკურ სიახლეთა და ინოვაციათა ნაკადის მოდინებისა და გადინების გარკვეული პერიოდულობა, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის ექსტენსიური და ინტენსიური ნაწილების მონაცვლეობა. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ თუ ფირმა არ ახდენს საკუთარი ტექნოლოგიების შემუშავებისა და მათ გარე წყაროებიდან იღებს იგი უთუოდ ჩამორჩება ინოვაციურ პროცესებსა და დაკარგავს კონტროლს.

საკვალალო მდგომარეობაა, როდესაც საქმე ეხება ზოგიერთ უცხოურ ინვესტიციას, რომლებიც პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში არა უახ-

ლესი, არამედ უკვე ხმარებაში მყოფი, შედარებით მოძველებული (უფრო ზუსტად მსოფლიო სტანდარტებით მორალურად გაცვეთილი) ტექნოლოგიების სახით შემოდის, რომელთაც, ჩვენი აზრით, ყველაზე მეტად „სეკონდჰანდ“ ინვესტიციის“ (ჩვენი ანალოგიით „მეორადი მოხმარების“) კვალიფიკაცია შეშვენის; მათ ბაზარზე წარმოებული პროდუქცია მხოლოდ „ფორმირებადი ბაზრების“ ფარგლებშია მისაღები და ისიც დროის შეზღუდულ ინტერვალში [2. გვ. 10].

ბაზარზე ახალი იდეების, გამოგონებების, ორგანიზაციული ღონისძიებების დანერგვის, საკუთარი პასუხისმგებლობისა და რისკით მოქმედების პროცესში მეწარმე ახორციელებს ინოვაციებს. მსგავსი ინოვაციური საქმიანობა, შუმპეტერის თეორიის თანახმად, წარმოადგენს ეკონომიკური განვითარების მამოძრავებელ ძალას. მისი აზრით, სამეწარმეო ნიჭი მდგომარეობს უნიკალურ და საკმაოდ იშვიათ უნარში-სარისკო ბიზნესის მეშვეობით მოახდინოს ბაზარზე ინოვაციათა დანერგვა. ბაზრის ანალიზიდან გამომდინარე, ფირმები ცალკეული სეგმენტების მიხედვით, აფართოებენ წარმოებას იმ ჯგუფში, სადაც ყველაზე დიდი რაოდენობით არის მოსალოდნელი მოთხოვნა. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ აუცილებელია მყიდველის შესწავლა, მისი ინტერესების სფეროს განსაზღვრა, ვინაიდან საზოგადოების წევრთა მოთხოვნილებანი შესაბამისად განსხვავებულია.

ინოვაცია, როგორც ბაზრის პირობებში მოქმედების განსაზღვრული სისტემა, დაკავშირებულია ინოვაციური პროდუქციის წარმოებისა და რეალიზაციის ორგანიზაციასთან. ამ შემთხვევაში ბაზარზე ან მის ცალკეულ სეგმენტზე საწარმოს პოტენციური შესაძლებლობებისა და პოზიციების შეფასება ხორციელდება მარკეტინგული კვლევის საშუალებით. ნებისმიერი ინოვაციური საქმიანობის ძირითადი მიზანია მოგების მიღება. მარკეტინგი ყველაზე კარგად ხსნის ინოვაციურ გადაწყვეტილებებს, როგორც საბაზრო ორიენტაციას. უნდა აღინიშნოს, რომ ინოვაციური საქმიანობის დამამთავრებელი მარკეტინგული კონცეფცია შეიძლება დამუშავდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მონაცემები ბაზარზე შეფასებული და შესწავლილია [7. გვ. 86].

ინოვაციური პოლიტიკის საფუძველია მიზნობრივი ბაზრების ძიება, ახალი სახეობის საქონლისა და ტრადიციული პროდუქციის ახალი სფეროების მიღება [5. გვ. 255]. აღნიშნული პროგრამის მთავარი მიზანია მიმდინარე და პერსპექტიული პერიოდისთვის გამოშვე-

ბული პროდუქციის (ახალი, განახლებული) მოცულობით განსაზღვრება; საქონლის მიზნობრივი ბაზრის შერჩევა ან საბოლოო მომხმარებლის მოთხოვნისა და მოთხოვნილებების შესწავლა; წარმოების დანახარჯების, ფასებისა და მოგების გაანგარიშება თითოეული საქონლისთვის.

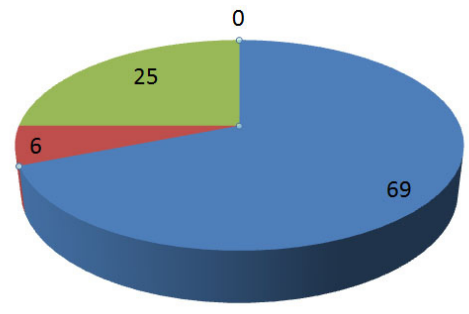
ახალი საქონლის შექმნის, დანერგვისა და გამოცდის საფუძველის წარმოადგენს მარკეტინგული კვლევები. კვლევის მიმართულება და მასშტაბები განისაზღვრება აგრეთვე საწარმოს სტრატეგიითა და მიზნებით, კერძოდ, ახალი საქონლის ბაზარზე გატანით, ცვლილებებით ასორტიმენტულ სტრუქტურაში და ა.შ. ასეთი მიდგომა საჭიროებს მარკეტინგული კვლევის კიდევ უფრო გაღრმავებას პერსპექტიული ბაზრების გამოსავლენად. ხშირად საწარმოს კონკურენტული პოზიციების მნიშვნელოვან მახასიათებელს წარმოადგენს გასაღების ამა თუ იმ ბაზარზე, ან მის სემენტზე წილი, რომელიც არასაკმარისია კონკურენტული პოზიციების დახასიათებისთვის. ამიტომ აუცილებელია იმისი ცოდნა, თუ რამდენად მყარია მოცემული პოზიციები, რადგან საბაზრო კონკურენცია ესაა მეტოქეობა გამყიდველებს შორის მომხმარებელთა მოთხოვნილებების დაკმაყოფილების მიზნით [4. გვ. 106]. გადაწყვეტილების მიღებისას საწარმო უნდა ფლობდეს ინფორმაციას ბაზრის შესახებ, სადაც უნდა მოახდენოს ინოვაციური საქონლის რეალიზაცია.

აღსანიშნავია ის გარემოებები, რომ ჯერჯერობით საზღვარგარეთიდან საქართველოში მეტწილად შემოდის ფიზიკურად და მორალურად გაცვეთილი ტექნიკა და ტექნოლოგიები, რომელთაც საზღვარგარეთ ბაზარი არა აქვთ. ამასთან, საქართველოში კონკურენტული ბაზრის იაფი, როგორც კვალიფიციური, ისე არაკვალიფიციური საშუალო ძალის გამოყენება უცხოელ ინვესტორებს საშუალებას აძლევს, ქვეყნიდან გაიტანონ დიდი მოგება. ეს გარემოება დიდ საფრთხეს უქმნის ეროვნულ ეკონომიკას, რაც გასათვალისწინებელია სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკაში და საინოვაციო პოლიტიკაში.

ამიტომ ბაზარზე საწარმოთა საქმიანობის პრიორიტეტი უნდა გახდეს არსებული მდგომარეობის მარკეტინგული კვლევა და ინოვაციური პროდუქციის რეალიზაციის ფორმებისა და მეთოდების ეფექტიანობის მკვეთრი ამაღლება.

მარკეტინგული კვლევის ეფექტურად წარმოება დაკავშირებულია ბაზრის კვლევასთან, მით უფრო, როდესაც ბაზარზე ახალი ინოვაციური საქონლის გატანაა გამიზნული.

ჩატარებული მარკეტინგული კვლევით განისაზღვრა, თუ როგორი იყო მომხმარებლის დამოკიდებულება ინოვაციისა და ინოვაციური საქონლისადმი. კვლევისას ყურადღება გამახვილებული იქნა ინოვაციის, ინოვაციური საქონლის, ინოვაციურ საქონელზე ინფორმაციის მიღების წყაროების, სიახლეში უპირატესობებისა და საქონლის შექმნის სიხშირეზე (სულ გამოკითხვაში მონაწილეობდა 500-ზე მეტი რესპონდენტი). მიღებული მონაცემების ანალიზით გამოვლინდა, რომ მომხმარებლის დამოკიდებულება ინოვაციის ცნებისადმი გამოკითხულ მომხმარებელთა 69% პასუხობს, რომ ის ახალი საქონელია; 25%-ის აზრით, ინოვაცია ახალი ხარისხია, ხოლო 6%-მა არ იცის ცნების შინაარსი (იხ. დიაგრამა 1). შედეგებიდან გამომდინარე თუ ვიმსჯელებთ, რესპონდენტთა 74% იცნობს ქართულ ინოვაციურ პროდუქციას, 26% კი არა. აღსანიშნავია, რომ რესპონდენტთა 95%-ს აინტერესებს კიდევ ქართული ინოვაციური პროდუქცია, ხოლო 5%-ს არც აინტერესებს იგი. მეწარმე-ინოვატორებისადმი სახელმწიფოს მხარდაჭერის თაობაზე რესპონდენტთა 60% პასუხობს დადებითად, 40%-ის აზრით, ასეთი მხარდაჭერა მეწარმეებს არ გააჩნიათ. ქართულ ბაზარზე მეტი ეროვნული პროდუქციის რეალიზაციის სურვილი აქვს რესპონდენტთა 94%-ს, ხოლო 3%-ს – არა, ასევე 3%-მა არ იცის პასუხი კითხვაზე.

დიაგრამა 1. ინოვაციის ცნებისათვის მომხმარებლის დამოკიდებულება

აღსანიშნავია, რომ ინოვაციებზე ნდობის თვალსაზრისით, რესპონდენტთა 71% ენდობა ეროვნულ ინოვაციურ პროდუქციას, ხოლო 29% – უცხოურს. თანაბარი ფასის შემთხვევაში, ქართულ ინოვაციურ პროდუქციას უპირატესობას მიანიჭებდა რესპონდენტთა 72%, ხოლო უცხოურ ინოვაციებს – 28%. ინოვაციურ საქონელზე ინფორმაციის მიღებაში უპირატესობას რესპონდენტთა 54% ტელერეკლამას ანიჭებს, 27% – საგაზეთო რეკლამას, 17% – ახლობელთა გამოცდილებას, ხოლო 4% – რადიო-რეკლამას. მათ შორის რესპონ-

დენტოა 2% – ტელერეკლამასა და ახლობელთა გამოცდილებას ერთად.

ინოვაციური ინფრასტრუქტურის ერთერთ მიმართულებას წარმოადგენს სამეცნიერო, სამეცნიერო-ტექნიკური და სამეცნიერო-სამრეწველო ტიპის პარკები. ასეთი პარკების სტრუქტურაში შედის: სამეცნიერო-ტექნიკური პარკები, ბიზნეს-ინკუბატორები, სამეცნიერო ცენტრები, საინოვაციო-ტექნოლოგიური ცენტრები და საინოვაციო სამრეწველო კომპლექსები [6. გვ. 82].

ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის ეკონომიკურ პროგრესს უმეტესწილად განაპირობებს ინოვაციები, რომლებიც მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესისა და ეკონომიკური მოთხოვნების გაერთიანების შედეგია. სხვადასხვა ქვეყნის ცენტრალური და ადგილობრივი ხელისუფლების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან პრიორიტეტს წარმოადგენს მაღალტექნოლოგიური მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერა. ამისთვის შექმნილია სხვადასხვა სახელმწიფო ორგანოები – ეკონომიკური განვითარების ოფისი, ინოვაციური ცენტრი, ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სააგენტოები და სხვა.

განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, საქართველოს მთავრობამ შეიმუშავა სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია 2020, რომლის მიხედვით განსაზღვრა პრიორიტეტული მიმართულებები, სადაც ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების განვითარება ერთ-ერთ მამოძრავებელ ძალას წარმოადგენს ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის განვითარებისა და ეკონომიკური კეთილდღეობის გასაუმჯობესებლად [1. გვ. 17]. საქართველოს მთავრობის დადგენილებით 2014 წელს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს დაქვემდებარებაში შეიქმნა სსიპ ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო - GITA.

ინოვაციებისთვის ინფრასტრუქტურის ხელშეწყობის მიზნით, ქვეყანაში გაიხსნა პირველი ტექნოლოგიური პარკი (ტექნოპარკი), ტექნოლოგიური პარკის საშუალებით, სახელმწიფო წაახალისებს ისეთი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას, რომელთა მთავარი ამოცანა მოწინავე ტექნოლოგიების შემოტანა-დანერგვაა.

მნიშვნელოვანია ასევე: „ფაბლაბის“ და ინკუბატორების სივრცის შექმნა, რომელიც არის ტექნოლოგიური პლატფორმა სწავლებისთვის და ინოვაციებისთვის. „ფაბლაბი“ ნიშნავს, დააკავშირო და ერთ სივრცეში მოაქციო მსოფლიოს განმანათლებლები, ტექნოლოგები, გამომგონებლები და ინოვატორები. როგორც

ცნობილია, ცოდნის გაზიარების ეს ქსელი მოიცავს 50 ქვეყანას.

ინკუბატორების შექმნით ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობა უმჯობესდება, იქმნება სამუშაო ადგილები და ხდება ინოვაციური იდეებისა და ინიციატივების მხარდაჭერა. ინკუბატორის პროგრამა განვითარების შესაძლებლობას აძლევს კომპანიებს და მთავარ მიზანს მათი დამოუკიდებლობა და ფინანსურად სტაბილურობა წარმოადგენს. ინკუბატორის მთავარი მიზანი არსებული კომპანიების მომსახურების ხარისხისა და ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებაა. წარმატებული ინკუბატორს დაახლოებით 8-20 მიმართულება უნდა ჰქონდეს. მნიშვნელოვანია იმ კომპანიის არსებობა, რომელმაც საინკუბაციო პერიოდი გაიარა.

ტექნოპარკი თავისთავში ასევე მოიცავს start-up აქსელერატორებს, სადაც ყველაზე კრეატიული, ინოვაციური და მეწარმული უნარ-ჩვევების მქონე სტუდენტები მოიყრიან თავს. რაც მთავარია, ეს უნდა იყოს ადგილი, სადაც სტუდენტები განავითარებენ საკუთარ ბიზნეს იდეებს, შექმნიან start-up-ებს. აქსელერატორი უნდა გახდეს ადგილი, რომელიც იქნება: 1. სამუშაო სივრცე ინოვაციური იდეების მქონე start-up-ებისთვის; 2. ადგილი, სადაც ინოვატორები განვითარებენ უნარ-ჩვევებს და აიმაღლებენ კონკურენტუნარიანობას. GITA-ს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი ქვეყანაში ცოდნისა და ინოვაციებზე დამყარებული ეკონომიკის შექმნაა. სწორედ ამიტომ სააგენტო აწარმოებს სხვადასხვა სახის ტრენინგებსა და სწავლებებს პრიორიტეტული მიმართულებებით. თანამშრომლობს მრავალ ქვეყანასთან თუ საერთაშორისო ორგანიზაციასთან საუკეთესო პრაქტიკების ქვეყანაში დანერგვის მიზნით. ასევე სააგენტო ხელს უწყობს start-up-ების განვითარებას. აქსელერატორების დაარსება ხელს შეუწყობს სტარტაპებს 3-4 თვის განმავლობაში მისცენ საკუთარ პროდუქტს საბაზრო ფორმა. start-up-ების მხარდაჭერა აუცილებელია ბიზნესის გარემოს გასავეითარებლად, რაც ემსახურება ეკონომიკის განვითარებას ქვეყანაში. start-up-ების ფორმირება ქვეყანაში ინოვაციური ეკონომიკის ფორმირების პროცესში გადაწყვეტ როლს თამაშობს. აქსელერატორები კი start-up-ებს განვითარების სწორი კურსის განსაზღვრას უწყობენ ხელს.

ინოვაციური start-up-ების კუთხით დიდი გამოცდილება აქვს ისრაელს, რომელიც მეორე ქვეყანაა მსოფლიოში და მსგავსი თანამშრომლობა მნიშვნელოვანია ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისთვის. პროგრამის მიზანია ხელი შეუწყოს საქართველოში ინოვაციურად მოახ-

როვნე და მეწარმული იდეების მქონე ახალგაზრდების განვითარებას, მათთვის მაღალი დონის, საერთაშორისო, პრაქტიკული ცოდნის გადაცემას და გლობალური მნიშვნელობის კომპანიების ჩამოყალიბებაში დახმარებას. განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო და საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო ერთად მუშაობენ მეწარმობის ახალ მოდულზე, რომელიც რამდენიმე უმაღლეს (ილის უნივერსიტეტი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტში და სხვ.) და პროფესიულ სასწავლებლებში „ფაბლაბების“ (Fab Lab (Fabrication Laboratory) – სამრეწველო ინოვაციების ლაბორატორიების დაფუძნებას გულისხმობს, რომლებიც დაეხმარება მომზადებულ კადრებს, ადგილი დაიმკვიდრონ სწრაფად და მუდმივად ცვალებად საერთაშორისო და ადგილობრივ შრომის ბაზარზე. „ფაბლაბების“ შექმნის მთავარი მიზანია ინოვაციურ ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესის დაჩქარება და მისი მდგრადი განვითარება. სააგენტო ორიენტირებულია სამეცნიერო სფეროს განვითარების ხელშეწყობისკენ ინოვაციური პროდუქტებისა და კვლევების წარმოების გზით.

ინოვაციების ლაბორატორია წარმოადგენს პროექტს, რომელიც საგანმანათლებლო სფეროში კომპანიისა და სასწავლო დაწესებულების თანამშრომლობას ითვალისწინებს. ლაბორატორიის პარტნიორი კომპანია კი სასწავლო პროცესებს ბაზრის მოთხოვნებზე ორიენტირებული ამოცანებით უზრუნველყოფს. ლაბორატორიები აღჭურვილია თანამედროვე, მაღალი ტექნოლოგიებით და კომპიუტერულად კონტროლირებადი ინსტრუმენტებით.

GITA-ის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პრიორიტეტი ქვეყანაში ცოდნისა და ინოვაციებზე დამყარებული ეკონომიკის შექმნაა. სწორედ ამიტომ სააგენტო აწარმოებს სხვადასხვა სახის ტრენინგებსა და სწავლებებს პრიორიტეტული მიმართულებებით. თანამშრომლობს მრავალ ქვეყანასთან თუ საერთა-

შორისო ორგანიზაციასთან საუკეთესო პრაქტიკების ქვეყანაში დანერგვის მიზნით.

GITA ხელს უწყობს კრეატიული ინდუსტრიის ფორმირებას საქართველოში. შემოქმედებითი აზროვნების ამაღლება განაპირობებს ინოვაციური ეკოსისტემის შექმნას ქვეყანაში. კრეატიული გარემო და ხალხი განაპირობებს ქვეყნის ინოვაციურ წინსვლას. ზრდადი მოთხოვნა საინფორმაციო ტექნოლოგიებში განპირობებულია ბაზარზე არსებული უსაზღვრო შესაძლებლობებით, რომელიც ჯერ კიდევ განვითარების პროცესშია. სააგენტო ასევე აქტიურად უჭერს მხარს ექსპორტზე ორიენტირებული ჩით სფეროს ჩამოყალიბებას. საინფორმაციო ტექნოლოგიები წარმოადგენს გასაღებს მსოფლიოს ციფრული სამყაროს განვითარებაში.

თანამედროვე მსოფლიოში მუდმივად მიმდინარეობს ინოვაციური პროცესები. სოციალური ინოვაციები აუცილებელია დადებითი და მარტივად აღქმადი საზოგადოებრივი მაგალითებისა და ინტერესების გამოსამუშავებლად. სააგენტო ასევე ხელს უწყობს სოციალურ ინოვაციური პროცესების დინამიურ დანერგვას.

საქართველოში ინოვაციის სფეროში ბაზრის ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას: საინოვაციო პოლიტიკის მიმართ დამოკიდებულება საქართველოში მკვეთრად ნეგატიურიდან პოზიტიურისკენ შეიცვალა; შეიქმნა წინაპირობები საქართველოში საინოვაციო მიმართულებით განვითარებისთვის შემუშავებისთვისა და აგრეთვე, მთავრობის მხრიდან რიგი პრაქტიკული ნაბიჯის გადადგმისთვის ინოვაციური განვითარების მიმართულებით. სახელმწიფო საინოვაციო პოლიტიკის აქტიურად გასატარებლად საჭიროა სახელმწიფო ინოვაციური ფონდის შექმნა. მას, ისევე როგორც მსოფლიოს ბევრ მოწინავე ქვეყანაში შესაძლოა პირობითად ეწოდოს „სახელმწიფო ინოვაციური ფონდი“ (ასეთი სახელმწიფო ფონდების ეფექტიანი საქმიანობა კარგადაა ცნობილი ბევრ ქვეყანაში).

ლიტერატურა:

1. საქართველოს მთავრობის 2012 წლის 10 სექტემბრის N 1722 განკარგულება. საქართველოს საინოვაციო კონცეფცია.
2. **პაპავა ვლ.** ნეკროეკონომიკა. ჟურნ. მაკრო-მიკროეკონომიკა. თბ., 2000, #10.
3. **ჩიქავა ლ.** ინოვაციური ეკონომიკა. გამომ. „უნივერსალი“ თბ., 2010 წ.
4. **Григорьев М. Н.** Маркетинг: уч. пособие для студентов вузов. М., Гардарики. 2006
5. **Дойль П. Штерн Ф.** Маркетинг, менеджмент и стратегии. 4-ое изд. /Пер. сангл. Санкт-Петербург, «ПИТЕР», 2007
6. **Каленская Н.В.** Маркетинг инновации. 2012 Медынский В.Г. Инновационный менеджмент. М., «ИНФРА-М», 2002
7. **Титов А. Б.** Маркетинг и управление инновациями. Санкт-петербург, „ПИТЕР“, 2001 .

ინოვაცია – ბიზნესის კონკურენტუნარიანობის განმსაზღვრელი ფაქტორი

ლეილა ცეცხლაძე,

ბიზნესის მართვის აკადემიური დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ასისტენტ-პროფესორი

LEILA TSETSKHLADZE,

PhD in Business Administration,
Assistant professor of Batumi
Shota Rustaveli Shtate University

ანოტაცია

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ინოვაციურმა პროცესებმა და ბიზნესზე მათი ზეგავლენის ასპექტებმა მკვლევართა განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო. ინოვაციები განიხილება ეკონომიკურ პროცესებში არსებული წინააღმდეგობებისა და ეკონომიკური კრიზისების დაძლევის მძლავრ ბერკეტად. თანამედროვე სწრაფად ცვალებად და კონკურენტულ გარემოში საწარმოს ინოვაციური მზაობა არის მისი გადარჩენის საფუძველი. ინოვაციური პროდუქციისა და მომსახურების წარმოება და ფართოდ გაერცელება წარმოადგენს წარმოების, დასაქმების, ინვესტიციების, პროდუქციის ხარისხისა და ექსპორტის, საწარმოო სიმძლავრეთა ეფექტიანობის ამაღლების მნიშვნელოვან ფაქტორს, ასევე განაპირობებს შრომითი და მატერიალური დანახარჯების ეკონომიას. ყოველივე ეს, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს საწარმოთა კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას შიდა და გარე ბაზრებზე.

საკვანძო სიტყვები: ინოვაცია, ინოვაციური პოლიტიკა, განვითარების ინოვაციური ტიპი, ინოვაციები მცირე და მსხვილ საწარმოებში, კონკურენტუნარიანობა.

INNOVATION – DETERMINING FACTOR OF BUSINESS COMPETITIVENESS

Abstract

In the last decades innovative processes and their impact on business gained researchers' big attention. Innovations are considered as a powerful force for overcoming economic challenges and crises. In modern fast-changing and competitive environment innovativeness is necessary for survival of an enterprise. Innovative products and services are important factors for raising effectiveness of enterprise, employment, investments, product quality and exports as well as they reduce labor and material costs. All this in turn ensures raised competitiveness of enterprises in internal and external markets.

Key words: innovation, innovative politics, innovative development, innovations in small and large enterprises, competitiveness

XX საუკუნის ბოლო მეოთხედსა და XXI საუკუნის დასაწყისში ბევრი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში გაჩნდა ახალი ტენდენციები. ინფორმაცია გახდა არა მხოლოდ წარმოების ფაქტორი, არამედ შრომის ობიექტიც. ამიტომაც, ახალი საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვა წარმოების საბოლოო შედეგის მნიშვნელოვან ეფექტიანობას განაპირობებს. ბიზნესში კონკურენტული უპირატესობები იცვლება ინდუსტრიამდელ, ინდუსტრიულ და განვითარების პოსტინდუსტრიულ სტადიებზე. ინდუსტრიულ საზოგა-

დობაში მიწასა და ბუნებრივ რესურსებს ცვლის შრომა და კაპიტალი, ხოლო თანამედროვე საზოგადოებაში კი თანდათანობით პირველ ადგილს იკავებს ცოდნა და ინტელექტუალური კაპიტალი. ამასთან, ეკონომიკური აქტივობის დომინირებულ სფეროს წარმოადგენს არა სოფლის მეურნეობა, როგორც ინდუსტრიაში, საზოგადოებაში იყო, და არც მრეწველობა, როგორც ინდუსტრიულში, არამედ მომსახურების სფერო. თანამედროვე პირობებში წარმოებაში განმსაზღვრელია გონებრივი საქმიანობა, ე.ი. არამატერიალური ზემოქმედება ინჟინრების, ბუღალტრების, კონსტრუქტორების, დიზაინერების, პერსონალის, გასაღებისა და მარკეტინგის სპეციალისტების, საინფორმაციო ქსელების ექსპერტების და ა.შ. მხრიდან.

ამრიგად, პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში ძირითადი კონკურენტული პოტენციალი ეყრდნობა ფირმის თანამშრომელთა ინტელექტუალურ კაპიტალს. ეფექტური ხდება ფულის დაბანდება ბიზნესის არატრადიციულ სფეროებში, მაგალითად, მატერიალურ აქტივებში, არამედ კრეატიულ და ინოვაციურ ბიზნეს იდეებში, რომელთა წყალობითაც ფირმას შეუძლია კონკურენტული უპირატესობის მოპოვება.

გლობალური პროცესების ანალიზი აჩვენებს, რომ ინოვაციები სულ უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს კონკურენტუნარიანი პროდუქტების წარმოების პროცესში. გამოძინარე აქედან, თუ დღემდე კონკურენტუნარიანობის ძირითად ფაქტორად მდიდარი ბუნებრივი რესურსები ითვლებოდა, ამჟამად მნიშვნელოვან განმსაზღვრელ ფაქტორებად მიჩნეულია სამეცნიერო-კვლევითი ინფრასტრუქტურა, მაღალი კვალიფიკაციის სამუშაო ძალა, თანამედროვე ტექნოლოგიები, კომუნიკაციის საშუალებები, ინოვაციური კულტურის განვითარება და სხვა. ინოვაციების შემდეგობით ხორციელდება ტექნოლოგიური პროგრესი, რომელსაც მიყვავართ მწარმოებლურობის ამაღლებასთან, წარმოების პროცესში ადამიანის როლისა და ფუნქციების შეცვლასთან, ქვეყნის საწარმოო შესაძლებლობათა ზრდასთან და ა.შ. შეიძლება ითქვას, რომ ეკონომიკური განვითარების პროცესი, ეს არის ინოვაციათა განხორციელების პროცესი როგორც ფიზიკურ კაპიტალში, ასევე წარმოების ორგანიზაციის ფორმებში, ადამიანურ კაპიტალში, ტექნოლოგიებში, ინსტიტუტებში, ადამიანთა ცოდნაში, უნარ-ჩვევებში, ტრადიციებში, სამართლებრივ და კულტურულ ნორმებში და ა.შ.

ბოლო ათწლეულების განმავლობაში ინო-

ვაციურმა პროცესებმა და ბიზნესზე მათი ზეგავლენის ასპექტებმა მკვლევართა განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო. ინოვაციები განიხილება ეკონომიკურ პროცესებში არსებული წინააღმდეგობებისა და ეკონომიკური კრიზისების დაძლევის მძლავრ ბერკეტად. თანამედროვე, სწრაფად ცვალებად და კონკურენტულ გარემოში საწარმოს ინოვაციური მზაობა არის მისი გადარჩენის საფუძველი. ინოვაციური პროდუქციისა და მომსახურების წარმოება და ფართოდ გავრცელება წარმოადგენს წარმოების, დასაქმების, ინვესტიციების, პროდუქციის ხარისხისა და ექსპორტის, საწარმოო სიმძლავრეთა ეფექტიანობის ამაღლების მნიშვნელოვან ფაქტორს, ასევე განაპირობებს შრომითი და მატერიალური დანახარჯების ეკონომიას. ყოველივე ეს, თავის მხრივ, უზრუნველყოფს საწარმოთა კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას შიდა და გარე ბაზრებზე.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ინოვაციები წარმოადგენს კონკურენციაში გამარჯვების მძლავრ იარაღს, მაგრამ მან თანამედროვე ეტაპზე გაცილებით უფრო მეტი დატვირთვა შეიძინა. იგი არის ისეთი გლობალური პრობლემების გადაჭრის საშუალება, როგორიცაა ეკოლოგიასთან, სიღარიბესთან და სურსათით მომარაგებასა და უენებლობასთან დაკავშირებული პრობლემები.

ეკონომიკის მეცნიერებაში ინოვაციების მრავალ ფორმას განიხილავენ, რომელთა კლასიფიკაცია შემდეგი ნიშნების მიხედვით შეიძლება:

- საქმიანობის სფეროების მიხედვით – პროდუქტიული, ტექნოლოგიური და მმართველობით-ორგანიზაციული ინოვაციები, რომლებიც იმაედროულად ინოვაციათა ძირითად ობიექტებს წარმოადგენენ;

- სიახლის სიღრმის მიხედვით – რადიკალური, გამაუმჯობესებელი და ფსევდოინოვაციები;

- სიახლის მასშტაბის მიხედვით – მსოფლიო მნიშვნელობის დარგობრივი ინოვაციები, ქვეყნის არეალის დარგობრივი ინოვაციები და ფირმის მასშტაბის ინოვაციები;

- ფირმის მასშტაბების მიხედვით – ლოკალური, სისტემური და სტრატეგიული.

არასწორი იქნება ინოვაციურად ჩავთვალოთ საწარმო, რომელიც მხოლოდ სამეცნიერო-ტექნიკურ მიღწევებს ნერგავს. ინოვაციური აქტივობა მრავალმხრივად ხორციელდება საწარმოში და ერთიანობაში მიმართულია კონკურენტუნარიანობის ამაღლებისაკენ არა მხოლოდ საქონლის (მომსახურების) წინ წაწევის მიზნით, არამედ ბიზნესის სისტე-

მაში არსებობისა და ფუნქციონირების მიზნითაც. გარდა ამისა, იმისთვის, რომ ესა თუ ის სიახლე სწრაფად დანერგოს, ინოვაციური ტიპის საწარმო უნდა ფლობდეს უზარმაზარ საინფორმაციო პოტენციალს, თვალს ადევნებდეს მტკ-ის მიღწევებს, კონტრაგენტებთან ურთიერთქმედებისას ფასეულობათა ჯაჭვის ახალ სქემებს, კლიენტებთან ურთიერთობების ახალ ხერხებს და ა.შ.

სხვადასხვა ქვეყანა ახალ ტექნოლოგიათა დანერგვისა და ინოვაციების განხორციელებისათვის სხვადასხვა გზას მიმართავს. მაგალითად, აშშ-ში სამეცნიერო-ტექნოლოგიური კვლევები ტარდება არასახელმწიფო ორგანიზაციების კონტრაქტებისა და გრანტების საფუძველზე. ამის შემდეგ ფედერალური მთავრობა სამუშაოთი უზრუნველყოფს საუკეთესო სამეცნიერო-კვლევით ორგანიზაციებსა და ტალანტიან მეცნიერებს.

გერმანიაში მაღალი ტექნოლოგიების სფეროში ეყრდნობოდნენ აშშ-ს გამოცდილებას და ახორციელებდნენ სამეცნიერო-საწარმოო პროექტებსა და პროგრამებს, ასევე იყენებდნენ იაპონიისა და დიდი ბრიტანეთის სამეცნიერო პარკების გამოცდილებას. თუმცა 1980-იანი წლების დასაწყისიდან პრიორიტეტი ენიჭება რეგიონული ინოვაციური ფონდების ქსელის შექმნას, საიდანაც უკვე აქცენტი კეთდება მცირე და საშუალო საწარმოების ინოვაციურ საქმიანობაზე.

აზიურ ქვეყნებშიც ინოვაციური პოლიტიკის რეალიზაციისას აქცენტი კეთდება მცირე და საშუალო ინოვაციურ საწარმოებზე. მაგალითად, იაპონიაში საწარმოთა მთლიან რაოდენობაში მათი რიცხვი შეადგენს 99%-ს ხოლო მშპ-ში წილი 52%-ის ტოლია. ტაივანი მცირე და საშუალო ბიზნესით უზრუნველყოფს დასაქმების 78%-ს და მშპ-ს 45%-ს. {6. გვ.95}

დღეისთვის სამეცნიერო ლიტერატურაში არ არის ჩამოყალიბებული ერთიანი აზრი იმის შესახებ, თუ სად არის ინოვაციური პროცესი უფრო ეფექტური: მსხვილ კორპორაციებში თუ მცირე ინოვაციურ საწარმოებში.

მსხვილი და მცირე ბიზნესის ინოვაციურობის ეფექტიანობის შედარებითი ანალიზის შედეგად ირკვევა, რომ ორივეს აქვს თავიანთი უპირატესობები და ნაკლოვანებები. ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობს, რომ მსხვილ ბიზნესს აქვს შესაძლებლობა უზრუნველყოს სამეცნიერო კვლევებისა და ცოდნის დივერსიფიკაცია, რაც გულისხმობს დასმულ ამოცანასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებისას სხვადასხვა დარგის სპეციალისტთა მოწვევის შესაძლებლობას.

ამავე დროს, მსხვილ ბიზნესს ინოვაციურ

სფეროში მნიშვნელოვანი მატერიალური, ფინანსური, ტექნოლოგიური და ინტელექტუალური რესურსების კონცენტრირება შეუძლია. შედეგად, მსხვილ კომპანიებს შეუძლიათ მნიშვნელოვანი რესურსები მიმართონ კონკრეტულ პროექტებზე, სწრაფად გადავიდნენ მეცნიერებატევადი ინოვაციური პროდუქციის მასიურ წარმოებაზე. მიუხედავად ამისა, მსხვილი კორპორაციები, ეს არის რთული სტრუქტურები მართვის მრავალდონიანი სისტემით, რის გამოც გადაწყვეტილების მიღების პროცედურები ხანგრძლივდება. შედეგად ქვეითდება მართვის მობილურობა, თანამშრომელთა შემოქმედებითი აქტივობა, ნელდება ბაზრის ქცევაზე რეაქცია. მცირე საწარმოები კი - პირიქით, მობილურები არიან, ოპერატიულად რეაგირებენ ბაზრის კონიუნქტურის ცვლილებებზე და რადგანაც წარმოების მოცულობა ასეთ საწარმოებში დიდი არ არის, დანაკარგთა რისკი, რაც ახლავს ახალ ტექნოლოგიებზე გადასვლას, მნიშვნელოვნად მცირეა მსხვილ საწარმოებთან შედარებით. მცირე ბიზნესი ავლენს ბაზრის რთულ პირობებთან სწრაფად ადაპტირების უნარს, რაც თავის მხრივ განაპირობებს ტექნოლოგიების სწრაფ სრულყოფა-დანერგვას. ამავედროულად, მცირე ბიზნესს არ შეუძლია სამეცნიერო კვლევისა და ცოდნის კონცენტრირება ერთი მიმართულებით და კაპიტალტევადი ინოვაციების შემუშავება.

ამდენად, მცირე ბიზნესის უპირატესობები მსხვილი ბიზნესისთვის ნაკლოვანებებია და პირიქით, მსხვილი ბიზნესის უპირატესობები მცირე ბიზნესისთვის ნაკლოვანებებს წარმოადგენს.

ემპირიული გამოკვლევები ამტკიცებენ მცირე საწარმოებში განხორციელებულ ბევრ ინოვაციათა წარმატებულობას. დღეისთვის მცირე ინოვაციური საწარმოები უნივერსიტეტებისა და ახალგაზრდა მეწარმეების მონაწილეობით ახორციელებენ ტექნოლოგიურ გარდევებსა და ინოვაციებს, რომლებიც წინ უსწრებენ მსხვილ კორპორაციებში განხორციელებულ ინოვაციებს. მცირე ინოვაციური საწარმოები წარმოადგენენ ცოდნის მნიშვნელოვან წყაროს; მათი იდეები, პროდუქტები, სტრატეგია, ინოვაციები და ტექნოლოგიები ხშირად შეიძინება და კომერციალიზდება მსხვილი კომპანიების მიერ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მსხვილი ბიზნესი დღესაც ასრულებს ინოვაციათა რეალიზაციაში მნიშვნელოვან როლს, რაც მოითხოვს მნიშვნელოვან კაპიტალდაბანდებას, მაგრამ მისმა როლმა ინოვაციათა შექმნაში ტრანსფორმაცია განიცადა. დღესაც სამეცნიერო კვლევათა დიდ ნაწილს მსხვილი ბიზნესი ახ-

ორციელებს, თუმცა მცირე ბიზნესი ნერგავს ინოვაციათა ნახევარს და რადიკალურ ინვესტიციათა 100%-ს, გარდა ამისა, ინოვაციური პროცესის ეფექტიანობა მცირე მეწარმეობაში მნიშვნელოვნად მაღალია, ვიდრე მსხვილში. ეს დაკავშირებულია მცირე ინოვაციური ფორმების რისკისაღმი მიდრეკილებასთან, რომელიც რადიკალურ ინოვაციათა რეალიზაციისას წარმოიქმნება და რომელიც განაპირობებს ამა თუ იმ სფეროში ტექნოლოგიურ რღვევას. მსხვილ კომპანიათა უმრავლესობა ორიენტირებულია არა რადიკალურ ინოვაციათა განხორციელებაზე, არამედ არსებულთა ინოვაციურ სრულყოფაზე.

ინოვაცია არ არის რაღაც დამოუკიდებელი ქმედება. მის განხორციელებას ემსახურება საბაზრო მექანიზმი და სახელმწიფოს ინოვაციური პოლიტიკა, ქვეყანაში არსებული მთელი ინოვაციური სისტემა და შესაბამისი ინფრასტრუქტურა. ინოვაციები მეცნიერთა, გამოგონებელთა, მეწარმეთა, ნოვატორთა, სახელმწიფო მოხელეთა დაუდალავი შრომის შედეგია. თუმცა მამოძრავებელი ძალა არის კონკურენცია და ადამიანთა ლტოლვა უკეთესი მერმისისთვის. {1. გვ.4}

საქართველოს ინოვაციური საქმიანობის განხორციელების გარკვეული პოტენციური შესაძლებლობები აქვს. თუმცა დღევანდელ პირობებში, როცა მსოფლიო ეკონომიკის სულ უფრო მეტი სექტორი ხდება მაღალტექნოლოგიური, საკმარისი ინოვაციური პოტენციალის გარეშე ქვეყნის განვითარება უკვე შეუძლებელია. მხოლოდ „ტრადიციულ“ დარგებზე ორიენტაცია ქვეყანას მომავალში განვითარების იმედს უკარგავს. მაგალითად, საქართველოში ყოველწლიურად ჩამოსული ტურისტების რაოდენობამ მოსახლეობის სამმაგ ოდენობასაც რომ მიაღწიოს, ამ სექტორის წვლილი ერთ სულზე შემოსავალში იქნება დაახლოებით 3 ათასი აშშ დოლარი წელიწადში, ანუ მდიდარი ქვეყნისთვის დამახასიათებელი მაჩვენებლის 10%-ზე ნაკლები. ასეთ შეფასებებს სხვა დარგების მიმართაც თუ ჩავატარებთ, აღმოვაჩინთ, რომ საქართველოზე, როგორც მდიდარ ქვეყანაზე საუბრის საფუძველი ნამდვილად ვერ გვექნება, თუ საინოვაციო მიდგომებს არ განვაავითარებთ“. {3. გვ.19}

მნიშვნელოვანია, რომ სამომავლოდ საქართველოს საექსპორტო მაჩვენებლების ამაღლება მოხდეს მაღალტექნოლოგიური პროდუქციის წარმოებისა და უცხოეთში რეალიზაციის ხარჯზე.

შიდა და გარე ბაზრებზე მუდმივად მზარდი კონკურენციული პირობები ადასტურებს, რომ რეგიონულ განვითარებაში მნიშვნელო-

ვანია მეწარმეობრივი ცოდნის და უნარების ამაღლება, ცოდნის გამოყენებით მიღებული დამატებითი ღირებულების შექმნა. დიდ ნაკლოვანებას წარმოადგენს დაბალი მეწარმეობრივი უნარები. მათ არ გააჩნიათ მომხმარებელზე ორიენტირებული წარმოების გამოცილება, ასევე ინოვაციური ცოდნის მიღების შესაძლებლობები. მეწარმეობრივი უნარების გაზრდის მიმართულებით დიდი წვლილის შეტანა შეუძლია არასამთავრობო სექტორს და საერთაშორისო ორგანიზაციებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მიმართულებით გარკვეული ძვრები არსებობს. საქართველოში შექმნილია დაფინანსების საგრანტო მექანიზმები. მაგალითად, რუსთაველის ფონდი აცხადებს კონკურსს კვლევით სამუშაოებზე, რომლებსაც კომერციალიზაციის/პრაქტიკული გამოყენების პოტენციალი გააჩნიათ; საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების მხარდაჭერი ევროკავშირის პროგრამა ENPARD მრავლად შეიცავს სამეცნიერო-ტექნოლოგიური ხასიათისა და სამეწარმეო უნარ-ჩვევების განვითარებისაკენ მიმართულ ღონისძიებებს; შეიქმნა საქართველოს ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სააგენტო, რომელიც მონაწილეობს კერძო და სახელმწიფო სექტორის მიერ ცოდნის, ინოვაციების და კვლევის შედეგების კომერციალიზაციისა და ინოვაციური მეწარმეობის ხელშეწყობაში. სააგენტოს ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიმართულებაა საინფორმაციო საზოგადოების ფორმირებისთვის აუცილებელი პროექტებისა და პროგრამების სახელმწიფო ერთიანი პოლიტიკის განხორციელების წარმართვა და კოორდინირება, საქართველოში შეიქმნა პირველი ტექნოლოგიური პარკი, სადაც დიდ და მცირე კომპანიებს შეეძლებათ ერთობლივად მუშაობა, კრეატიულ და საინჟინრო ინდუსტრიის წარმომადგენლებს მსგავსი ეკოსისტემა მისცემს საშუალებას, უფრო მაღალი ღირებულებისა და გლობალურ ბაზარზე გათვლილი საინტერესო პროექტების ინიცირება განახორციელონ.

საქართველოში, მისი ეკონომიკის დღევანდელი დონიდან გამომდინარე, ინოვაციური განვითარება ვერ განხორციელდება უპირატესად საკუთარი კვლევების კომერციალიზაციის ხარჯზე (კვლევითი ინოვაცია), როგორც ეს მოწინავე ქვეყნებში ხდება. საქართველოში იგი განხორციელდება უპირატესად ტექნოლოგიებისა და საუკეთესო პრაქტიკის იმპორტის გზით (არაკვლევითი ინოვაცია). დიდი მნიშვნელობა აქვს, აგრეთვე, ტექნოლოგიების გავრცელებას ქვეყნის შიგნით (დიფუზიას) და ამ პროცესის დაჩქარებას. საინოვაციო პოლი-

ტიკის ამოცანაა ხელი შეუწყოს როგორც საკუთარი ტექნოლოგიების შემუშავებასა და ათვისებას, ასევე მათ იმპორტს, ადაპტირებასა და დიფუზიის დაჩქარებას. სამივე ამ კომპონენტში უნივერსიტეტების, კვლევითი ორგანიზაციებისა და კვლევითი მომსახურების ორგანიზაციების როლი ძალიან მაღალია. ამიტომ, პოლიტიკის მიზანია, ამ ორგანიზაციების (ისევე როგორც საწარმოების) ჩართვა ინოვაციის პროცესში. წარმატებული პოლიტიკის განხორციელების შემთხვევაში, საკუთარი (ეროვნული) კვლევები გაძლიერდება (როგორც საჯარო, ისე კერძო სექტორში) და კვლევითი ინოვაციების წილი ამაღლდება. {4. გვ.6}.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინოვაციურ პოლიტიკასთან დაკავშირებული საკითხები ჩართულია ქვეყნის განვითარებაზე მსჯელობის დღის წესრიგში. საქართველოს მთავრობის მიერ შემუშავებულ „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიაში“ მოცემულია ინოვაციებისა და ტექნოლოგიური განვითარების დონის ასამაღლებლად განსახორციელებელი პოლიტიკის მიმართულებები. აღნიშნულ დოკუმენტში ნათქვამია, რომ ინოვაციის მხარდასაჭერად საქართველოს მთავრობა ხელს შეუწყობს: „შესაბამისი ინფრასტრუქტურის (ტექნოპარკები, ბიზნესინკუბატორები, რეგიონული განვითარების სააგენტოები და საინოვაციო ცენტრები) განვითარებას და სათანადო კვალიფიკაციის სამუშაო ძალის მომზადებას, კვლევისა და განვითარებისთვის აუცილებელი დამხმარე ინფრასტრუქტურის სრულყოფას უმაღლესი სამეცნიერო-საგანმანათლებლო და კვლევითი ლაბორატორიებისთვის, უმაღლესი განათლების სისტემაში სწავლისა და კვლევის პროცესების ინტეგრაციას. უმაღლეს საგანმანათლებლო და სამეცნიერო კვლევით დაწესებულებებში ამოქმედდება კვლევითი საქმიანობის შედეგების მონიტორინგის ერთიანი სისტემა და შედეგზე ორიენტირებული დაფინანსების მოდელები“. {5. გვ.42}.

ლიტერატურა:

1. **აბესაძე რ.**, „ინოვაციები – ეკონომიკური განვითარების მთავარი ფაქტორი“, საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის „ეკონომიკისა და ეკონომიკური მეცნიერების განვითარების აქტუალური პრობლემები“ 27-28 ივნისი, 2014 წ.;
2. **აბრალაძე ა.** „ეკონომიკისა და ბიზნესის გლობალურ-ინოვაციური პრობლემები“, თბ. 2014;
3. **შატბერაშვილი ო.**, საინოვაციო პოლიტიკა საქართველოში: მითები და სინამდვილე. <http://europeanchoice.ge/science/shatberashvili>
4. **შატბერაშვილი ო. ქორიძე გ. ცაცანაშვილი მ.** „საინოვაციო პოლიტიკა საქართველოში: რეკომენდაციები საქართველოს ეკონომიკას“. აღმოსავლეთის პარტნიორობის სამოქალაქო საზოგადოების ეროვნული პლატფორმა, მეორე სამუშაო ჯგუფი – „ეკონომიკური ინტეგრაცია“, თბ. 2013“
5. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია – საქართველო 2020
6. **ცეცხლაძე ლ.** „მცირე ბიზნესის ორგანიზაციისა და მართვის სტრატეგია თანამდროვე საბაზრო სისტემაში“ თბ. 2013.

2020 წლისთვის ინოვაციებისა და ტექნოლოგიების სფეროში საქართველოს მთავრობის მიერ გატარებული პოლიტიკის მთავარ შედეგად მიიჩნევა: „კომპანიების მიერ მოწინავე ტექნოლოგიების ტრანსფერი და პრაქტიკაში დანერგვის გაძლიერება, სამეცნიერო წრეებსა და ბიზნესს შორის კავშირის გამყარება, ინოვაციების დამაკმაყოფილებელი დონის არსებობა, ამის შედეგად ადგილობრივი წარმოების კონკურენტუნარიანობის ამაღლება, ქართული ექსპორტის უფრო მაღალტექნოლოგიურ პროდუქტებზე ორიენტაცია.“ {5. გვ. 44}

მიუხედავად გარკვეული ძვრებისა, საერთაშორისო ორგანიზაციების შეფასებით, ჩვენი ქვეყნის ინოვაციურობის მაჩვენებელი არასახარბიელოა. საინოვაციო საქმიანობის შეფასება ევროპული ინდიკატორების გამოყენებით ხორციელდება. ასეთ ინდიკატორებად აღიარებულია:

1. ინოვაციური პოტენციალის შეფასება, რითაც განისაზღვრება ინოვაციური პოტენციალისთვის საჭირო სტრუქტურული პირობები.
 2. კვლევისა და განვითარებაში ჩადებული ინვესტიციების რაოდენობა;
 3. კორპორატიულ დონეზე ინოვაციებზე გაწეული ხარჯები;
 4. ინოვაციურ სექტორებში ცოდნის გამოყენებით მიღებული დამატებითი ღირებულება, მეწარმეობრივი ცოდნა და უნარები;
 5. ინტელექტუალური საკუთრების რაოდენობა, რომლითაც გაიზომება ნოუ-ჰაუს საკითხებში მიღწეული შედეგები.
- GCI-ის რეიტინგის მიხედვით, 2014-15 წლებში საქართველოს 121-ე პოზიცია უკავია ინოვაციების მიხედვით. არახელსაყრელი მდგომარეობა გვაქვს ისეთ კომპონენტებში, როგორცაა: ინოვაციური შესაძლებლობები (110), სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტების ხარისხი (119), კომპანიის ხარჯი კვლევისა და განვითარებაზე (126), მეცნიერებისა და ინჟინრების არსებობა (122), ინდუსტრიული ინსტიტუტების მონაწილეობა კვლევა-განვითარებაში (128), პატენტებით სარგებლობა (65).

მენეჯმენტი - მარკეტინგი

სოციალური პასუხისმგებლობა, როგორც კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მნიშვნელოვანი ფაქტორი

გელა მამულაძე

ეკონომიკის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

GELA MAMULADZE,

Doctor of Economics,
Professor of Batumi Shota Rustaveli Shtate University

ანოტაცია

წარმოდგენილ სტატიაში შესწავლილი და გაანალიზებულია კომპანიის სოციალური პასუხისმგებლობის თეორიული და პრაქტიკული ასპექტები, გამოკვეთილია მისი როლი როგორც ბიზნესის, ისე საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. შესწავლილია სოციალური პასუხისმგებლობის მხრივ არსებული ვითარება, როგორც ევროპულ და ამერიკულ, ისე ქართულ კომპანიებში; წარმოდგენილია სხვადასხვა კომპანიების მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის ამსახველი ზოგიერთი ღონისძიებები, რომლებიც ბოლო წლების განმავლობაში განხორციელდა (ხორციელდება) საქართველოში ამა თუ იმ კომპანიის მხარდაჭერით.

ნაშრომში ასევე გაანალიზებულია სოციალური პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმა — ქველმოქმედება. გამოკვეთილია ყველაზე გამორჩეული კომპანიები, რომლებიც დღესდღეობით საქართველოში ქველმოქმედების მიმართულებით ახორციელებენ საქმიანობას და გამოკვეთილია ქართულ სინამდვილეში კომპანიების მიერ განხორციელებული ქველმოქმედების მანკიერი მხარეები. ასევე შესწავლილი და განხილულია საქველმოქმედო

საქმიანობის ძირითადი მიმართულებები დასავლეთისა და აშშ-ს მაგალითებზე.

ნაშრომის ბოლოს, დასკვის სახით, აღნიშნულია, რომ მაშინ, როცა ბაზარზე კონკურენცია ღილია და იგი ყოველდღიურად მძაფრდება, ბაზარზე პოზიციების შენარჩუნებისა და მისი შემდგომი განმტკიცებისთვის საჭიროა, კომპანიებმა განსაკუთრებული ყურადღება დაუთმონ კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხების წინ წამოწევის, რადგანაც სოციალური პასუხისმგებლობა კომპანიას ნდობასა და ერთგულებას მოაპოვებინებს, რაც მისი წარმატებული და მდგრადი მომავლის გარანტიაა. კომპანიებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ წარმატების მისაღწევად მათ უნდა იხელმძღვანელონ კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის მაღალი სტანდარტებით და აწარმოონ ანგარიშგება საზოგადოების წინაშე. წარმოდგენილია წინადადებები, რომელთა გათვალისწინება ხელს შეუწყობს კომპანიის სოციალური პასუხისმგებლობის ამაღლებას. ეს ყოველივე კი გაზრდის მომხმარებელთა ლოიალობასა და ბიზნესის კონკურენტუნარიანობას.

საკვანძო სიტყვები: კონკურენტუნარიანობა, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა, იმიჯი, რეპუტაცია, ქველმოქმედება.

SOCIAL RESPONSIBILITY, AS A SIGNIFICANT FACTOR TO IMPROVE THE COMPETITIVENESS COMPANY

Abstract

The article explored and analyzed the theoretical and practical aspects of social responsibility, Highlights its role as a business, as well as the socio-economic development. It has investigated social responsibility of the current situation, as an European and American, as well as the companies; Various companies represented some measures reflecting the social responsibility, which in recent years has been carried out (implementing) in Georgia with the support of some company.

The paper also analyzes one of the forms the social responsibility - Charity. The most featured companies are identified, which now in Georgia implementing the activities by the charity direction and demonstrates the charity faulty points of the Georgian companies. Also it has been studied and discussed the main directions of the charitable activities of the West and the US example.

At the end of the paper, in the form of conclusions, the report states that while the market competition is high and it is growing daily, To maintain and further strengthen its position in the market, companies need to pay special attention to corporate social responsibility issues and problems, because the social responsibility gives trust and loyalty to the company as it is the guarantee of a successful and sustainable future. Companies need to understand that to succeed they should be guided by the highest standards of corporate social responsibility and carry out reporting to the public. Taking in to account the represented suggestions will promote social responsibility awareness. All this will increase the tolerance of consumers and the competitiveness of businesses.

Key words: *competitiveness. Corporate Social Responsibility. Image. Reputation. Charity*

შესავალი.

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე წარმოუდგენელია მაღალი რეპუტაციის მქონე კომპანია, რომელიც არ აქტიურობს სოციალური პასუხისმგებლობის კუთხით. იგი გახლავთ ერთგვარი ინსტრუმენტი გაძლიერებული კონკურენციის პირობებში ბაზარზე უპირატე-

სობის მოსაპოვებლად, რადგან პროდუქცია იძენს დამატებით სოციალურ ღირებულებას. კომპანიის სოციალური პასუხისმგებლობა დადებით გავლენას ახდენს კომპანიის უშუალო ბიზნეს საქმიანობაზეც, რადგანაც ხელს უწყობს კომპანიის იმიჯის ფორმირებას და ამაღლებას, ხელს უწყობს კომპანიას შეინარჩუნოს გრძელვადიანი ურთიერთობები თანამშრომლებთან, კლიენტებთან და მთლიანად საზოგადოებასთან. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა აუცილებელია თუნდაც იმიტომ, რომ მხოლოდ სახელმწიფო სოციალური პროგრამები არაა საკმარისი ქვეყანაში სოციალურ ფონის გაუმჯობესებისთვის და უამრავი ადამიანი რჩება ამ პროგრამების გერეშე, რომელიც საჭიროებს მხარდაჭერას, იგი ეხმარება მთლიანად საზოგადოების გაძლიერებას. ამიტომ, ბიზნესის ჩართვა ამ პროცესში საზოგადოებისთვის მეტად მნიშვნელოვანია.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყნის შემდგომი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება მნიშვნელოვანწილად ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაზეა დამოკიდებული. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნულ საკითხის შესწავლას არაერთ სამეცნიერო ნაშრომი მიეძღვნა და არაერთხელ გამხდარა საზოგადოების (ექსპერტების) მსჯელობის საგანი, ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული საკითხების მიმართ არსებული მდგომარეობის შესწავლანალიზი განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მაინც აქტუალურია. კვლევის მიზანი მდგომარეობდა იმაში, რომ ჩვენს მიერ შესწავლილი და გაანალიზებული ყოფილიყო კომპანიის სოციალური პასუხისმგებლობის მხრივ დღეს არსებული ვითარება და შესაბამისი დასკვნების გაკეთება აღნიშნულ პრობლემატიკასთან დაკავშირებით.

ძირითადი შინაარსი. ბიზნესი ერთადერთი გზაა ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისთვის, თავისუფალი და მდიდარი საზოგადოების შექმნისთვის, რომელიც ასტიმულირებს უფრო მოქნილი ორგანიზაციული საწარმოო სტრუქტურების განვითარებას, ახალი სამუშაო ადგილების შექმნას, ეკონომიკის ინოვაციური პოტენციალის განვითარებას, წარმოების, გასაღებისა და ფინანსირების ახალი ფორმების დანერგვას. მის წილად მოდის საქონლისა და მომსახურების საერთო მოცულობის 60-80%. ბიზნესი მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს ადგილობრივი მუნიციპალური და რეგიონული ერთეულის, ქვეყნის და მთლიანად მსოფლიოს ეკონომიკური განვითარების ტემპებს. აქედან გამომდინარე, მის სრულფასოვან

ფუნქციონირებას დიდი სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობა გააჩნია [2. გვ., 55].

თანამედროვე პირობებში წარმატებული კომპანიები დიდ ადგილს უთმობენ კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის პრობლემას. თანამედროვე გაგებით, სოციალური პასუხისმგებლობა აერთიანებს ისეთ კომპონენტებს, როგორცაა: შრომითი საქმიანობის ძირითადი უფლებების დაცვა, კორპორაციული მართვა მომწოდებლებთან, მომხმარებლებთან და თანამშრომლებთან ურთიერთობის დროს, გარემოს დაცვა და მასზე მოქმედი უარყოფითი ზეგავლენის შემცირება, საზოგადოების საჭიროებებზე ზრუნვა, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა და პროდუქციაზე პასუხისმგებლობა; მომწოდებლებთან ურთიერთობა, გამჭვირვალობა და ანგარიშგება. ამრიგად, ეს ძალიან ფართო და მრავლის მომცველი კონცეფციაა¹.

კომპანიის საქმიანობაზე კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის ზეგავლენის საკითხი წლების განმავლობაში განიხილება სახელმწიფო და კერძო სექტორების, საზოგადოებრივი გაერთიანებების, საერთაშორისო ორგანიზაციებისა და ექსპერტთა დისკუსიებში. არსებობს მოსაზრება, რომლის თანახმად ბიზნესის საქმე მხოლოდ მისი უშუალო ფუნქციის შესრულება და კაპიტალის დაგროვებაა, ხოლო კორპორატიულ სოციალურ პასუხისმგებლობას მხოლოდ უარყოფითი გავლენის მოხდენა შეუძლია ამ ფუნქციის შესრულებაზე. თუმცა, ექსპერტთა უმრავლესობა ამტკიცებს, რომ კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა არის არა მხოლოდ საზოგადოების წინაშე მორალური ვალდებულებების შესრულება, არამედ ის კეთილმოფხვრელ გავლენას ახდენს კომპანიის უშუალო ბიზნეს საქმიანობაზეც. უკანასკნელი წლების კვლევები ერთმნიშვნელოვნად ადასტურებს ამ მოსაზრებას. კერძოდ, სხვადასხვა ქვეყნებში ჩატარებული კვლევების შედეგების თანახმად, ჭკვიანური და ეფექტური კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის შემუშავება და დანერგვა არის ნაბიჯი კომპანიის აღიარებისაკენ არა მარტო საერთაშორისო ბაზარზე, არამედ საკუთარ ქვეყანაშიც, კომპანიის, როგორც მოქალაქეთა პარტნიორის იმიჯის დამკვიდრებისკენ. სამყაროში, სადაც ბრენდი და რეპუტაცია კომპანიის ყველაზე ღირებული ქონებაა, სო-

¹ <http://24saati.ge/news/story/20133-korporatsiulisotsialuri-pasukhismgebloba-da-misi-mnishvneloba-qveynis-ganvitarebisatvis>

ციალური პასუხისმგებლობა კომპანიას ნდობასა და ერთგულებას მოაპოვებინებს, რაც მისი წარმატებული და მდგრადი მომავლის გარანტიაა. ის აძლიერებს აქციონერთათვის ბიზნესის მიზიდველობას, იწვევს კომპანიის პროდუქციაზე მოთხოვნილების ზრდას, ხელს უწყობს კლიენტების შენარჩუნებას, შრომითი რესურსების მოზიდვასა და პერსონალის მეტლოიალობას, აგრეთვე ხელისუფლებასთან ურთიერთობის გაუმჯობესებას, რაც, ერთობლიობაში, უფრო ხელშემწყობი ბიზნეს გარემოს შექმნაში აისახება.

დღეს მსოფლიოში წარმოუდგენელია ნორმალური იმიჯისა და რეპუტაციის მქონე კომპანია, რომელიც არ აქტიურობს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის კუთხით. იგი უკვე გახდა ბიზნესის საქმიანობის ჩვეულებრივი და გავრცელებული ფორმა, რადგან პროდუქცია იძენს დამატებით სოციალურ ღირებულებას². კომპანიის სოციალური პასუხისმგებლობა კეთილმოფხვრელ გავლენას ახდენს კომპანიის უშუალო ბიზნეს საქმიანობაზეც, რადგანაც ხელს უწყობს კომპანიის კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, მისი იმიჯის გაუმჯობესებას, ეხმარება კომპანიას უკეთ მართოს საკუთარ საქმიანობასთან დაკავშირებული რისკები, მოიხილოს ინვესტორები, ხანგრძლივად შეინარჩუნოს კარგი ურთიერთობა თანამშრომლებთან, მომწოდებლებთან, კლიენტებთან და ა.შ. კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა ორგანიზაციების მუშაობის ერთ-ერთი მასშტაბური საქმიანობაა. სოციეტის ქვეყანაში კანონმდებლობითაა განსაზღვრული საგადასახადო შედავათები. ამიტომ, სოციალური პასუხისმგებლობა დამატებითი მოტივაციაა კომპანიებისთვის. ჩვენთან არ არსებობს შესაბამისი კანონმდებლობა³.

წარმატებული ფირმები ქმნიან სტრუქტურებს, რომლებიც საზოგადოებასთან ურთიერთობაზე არიან პასუხისმგებელნი. ამ სტრუქტურების ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ კორპორაციის ყველა ქმედება უნდა აიგოს სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპზე. ასე მაგალითად, კომპანია „მაკდონალდსში“ არსებობს გარემოს დაცვის საკითხებში ვიცე-პრეზიდენტის თანამდებობა. ეს კომპანია ყოველწლიურად 100 მლნ დოლარს ხარჯავს ნარჩენების შემცირებისთვის.

საკონსულტაციო კვლევითი ცენტრის Next Consulting-ის დამოკვლევით, ევროპულ კომ-

² <http://forbes.ge/blog/33/biznesis-socialuri-pasuxismgebloba-saqarTveloSi>

³ <http://www.marketer.ge/csr-in-georgia/>

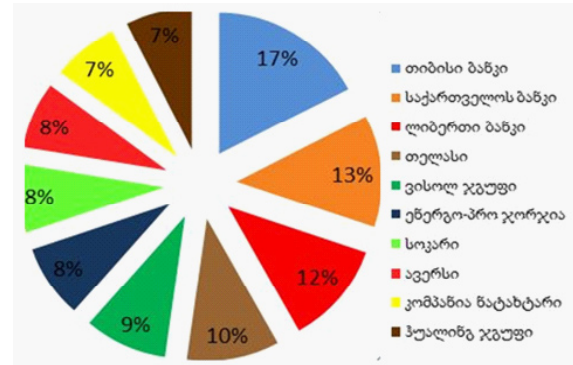
პანიებში სოციალური პასუხისმგებლობის ხარისხი ბევრად მაღალია, ვიდრე ამერიკულ კომპანიებში და ეს ამ ქვეყნებში არსებული ეკონომიკური სისტემის სპეციფიკით არის გამოწვეული. აღსანიშნავია, რომ ევროპულ ქვეყნებში ყველაზე მაღალი წილი სკანდინავიურ ქვეყნებს უჭირავთ, რომლებიც ცხოვრების და კეთილდღეობის დონით ლიდერები არიან მსოფლიოში. დღევანდელი მონაცემებით მაღალი სოციალური პასუხისმგებლობის მქონე კომპანიების 3/4 ევროპულია, 1/4 კი — ამერიკული. საქართველოში სოციალური პასუხისმგებლობის თემა თითქმის 10 წლისაა, თუმცა უკვე არსებობს პრეცედენტები სოციალური ანგარიშების წარმოების, კომპანიებმა — „ბრიტიშ პეტროლეუმ ჯორჯია“, „ბანკი რესპუბლიკა“, „ვისოლი“, ნატახტარი — უკვე შექმნეს პირველი ქართული სოციალური ანგარიშები⁴.

განვითარების თანამედროვე ეტაპზე საქართველოში კომპანიები, კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის მიმართულებით, ხშირ შემთხვევაში არანაირ აქტივობას არ ახორციელებენ, ან თუ ახორციელებენ მათი საქმიანობა და ინიციატივები ხშირად უსისტემო, სპონტანურ ხასიათს ატარებს და ერთჯერადი აქციებით შემოიფარგლება. მიუხედავად იმისა, რომ ისინი თავის შესაძლებლობებთან შედარებით, საკმაოდ დიდ ფულს ხარჯავს სოციალურ პროექტებსა თუ სხვადასხვა საზოგადოებრივად სასიკეთო საქმიანობებზე. კომპანიები, ხშირ შემთხვევაში ვერ აცნობიერებენ, რომ წარმატების მისაღწევად და კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად მათ უნდა იხელმძღვანელონ სოციალური პასუხისმგებლობის მაღალი სტანდარტებით და აწარმოონ ანგარიშგება საზოგადოების წინაშე. საჭიროა უფრო სისტემურ, სტრატეგიულ მიდგომებზე და გრძელვადიანი, მდგრადი შედეგების მქონე დაგეგმილ საქმიანობაზე გადასვლა.

ზემოთაღნიშნულის მიუხედავად კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობა, წლიდან წლამდე, უფრო ინტენსიური ხდება საქართველოში. ბოლო წლებში ბიზნეს სექტორი აქტიურად იყო ჩართული სოციალურ პროექტებში და საქველმოქმედო ღონისძიებებში. 2015 წლის მონაცემების მიხედვით წარმატებული 10 კომპანია, სოციალური და საქველმოქმედო აქტივობის თვალსაზრისით,

მედიაში ასე გამოიყურება (იხ. სქემა 1)⁵:

აქვე წარმოგიდგინთ რამდენიმე კომპანიის ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ამსახველ ზოგიერთ ღონისძიებას, რომლებიც ბოლო წლების განმავლობაში განხორციელდა (ხორციელდება) ამა თუ იმ კომპანიის უშუალო თაოსნობით თუ მხარდაჭერით.

სქემა 1. ქართულ მედია სფეროში გამოვლენილ სოციალურ და საქველმოქმედო აქტივობებში წარმატებული 10 ყველაზე რეზონანსული კომპანიების ხვედრითი წილი. 2015

„თიბისი ბანკი“. თიბისი ბანკმა არაერთ საინტერესო და საზოგადოებისთვის სასარგებლო პროექტს ჩაუყარა საფუძველი გასულ წელს, თუმცა მედიაში გასული ინფორმაციების სიხშირის თვალსაზრისით გამოჩენილია 20 000 ლარის გადარიცხვა სოლიდარობის ფონდში, რომელიც ონკოლოგიური დაავადებების მქონე პაციენტების დიაგნოსტიკასა და მკურნალობის დაფინანსებას მოხმარდება. არანაკლები რეზონანსით ხასიათდება „თიბისი ბანკის“ მიერ გაწეული კონტრიბუცია ახალი „მზიურის“ მშენებლობისთვის.

„საქართველოს ბანკი“. საქართველოს ბანკი 2015 წელს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებზე ფოკუსირდა. ასევე ბანკი მხარს უჭერს სოციალურ პროექტებს, მაგალითად, ისეთს, როგორცაა სოციალურად დაუცველი მოქალაქეების დახმარება (2012 წელს ბანკმა გადასცა ორი საცხოვრებელი ბინა სოციალურად დაუცველ ორ ოჯახს, დააფინანსა სამედიცინო პროცედურები (ოპერაცია) და სხვა სახის დახმარება.

კომპანია „ვისოლ ჯგუფი“. „ვისოლ ჯგუფში“ შემავალი კომპანიები საკმაოდ აქტიურად გამოხატავდნენ სოციალურ პასუხისმგებლობას. 2015 წელს „ვისოლ პეტროლიუმმა“ პროექტს — „წიგნი ყველა სოფელს“ გაუწია მხარდაჭერა, ხოლო „ვენდისმა“ ჯადოსნურ საახალწლო წარმოდგენაზე სოციალურად

⁴ <http://forbes.ge/blog/33/biznesis-socialuri-pasux-ismgebloba-saqarTveloSi>

⁵ <http://wom.ge/?p=7947>

დაუცველ ბავშვებს უმასპინძლა. „ვისოლ ჯგუფს“ განხორციელებული აქვს მთელი რიგი პროექტები ქართული სპორტის განვითარებასა და სოციალურად დაუცველი ოჯახების დახმარების მიმართულებით. კომპანიამ ჯამურად 30 მილიონამდე ლარი გაიღო საფეხბურთო კლუბ „ტორპედო ქუთაისის“, ბავშვთა საფეხბურთო სკოლა „ავანსთისის“. დაარსების დღიდან ფონდმა „იანანამ“ „ვისოლ ჯგუფთან“ ერთად 72 ოჯახს შეუძინა ბინა და 1 500-მდე ბავშვს მისცა საშუალება ოჯახურ თბილ გარემოში, უკეთეს პირობებში იცხოვროს.

„საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფი“. საქართველოს ინდუსტრიული ჯგუფში ჯანმრთელობის დაზღვევა ვრცელდება ყველა თანამშრომელზე 100% დაფარვის პირობით. მატერიალური დახმარება გაუწია სხვადასხვა მიზეზით დაზარალებული თანამშრომლებისა და მათი ოჯახების დასახმარებლად, გასულ წლებში, პოლდინგმა აქტიური მონაწილეობა მიიღო შეზღუდული შესაძლებლობების პირთა საქველმოქმედო პროექტებში. პოლდინგის მხარდაჭერით მოხდა ქაშუეთის ეკლესიის ადაპტირება. პოლდინგი ეხმარება მძიმედ დაავადებულ ადამიანებს, რომლებიც ოპერაციებს ან ძვირად ღირებულ მედიკამენტებს საჭიროებენ. სპორტის განვითარების ხელშეწყობაზე პოლდინგი ხარჯავს თანხებს როგორც მუდმივი, ასევე ერთჯერადი დახმარებების სახით. კომპანია ჩართულია სხვადასხვა ეკო პროექტებსა და ბუნების დაცვის კუთხით განხორციელებულ ღონისძიებებში. კომპანია აქტიურად აფინანსებს კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების აღდგენას და ეკლესიების მშენებლობას.

კომპანია „აჭარისწყალი ჯორჯიას“ (AGL). აჭარის რეგიონის გრძელვადიანი განვითარება გაცხადებული პრიორიტეტია კომპანია „აჭარისწყალი ჯორჯიას“ მიერ და ამ მიზნით 70-ზე მეტ სოციალურ პროექტს აფინანსებს. ადგილობრივი თემების განვითარება, მცირე ბიზნესის მხარდაჭერა და დაფინანსება, განათლების და ცნობიერების ამაღლება, სოფლის მეურნეობის დარგების მხარდაჭერა, ინფრასტრუქტურის განვითარება მცირე ჩამონათვალია იმ პროექტებისა, რასაც კომპანია „შუახევიკისის“ მშენებლობის არეალში აფინანსებს. კომპანია 416 მილიონი ლოლარის ინვესტიციას ახორციელებს საქართველოში, უმსხვილეს საინვესტიციო ინფრასტრუქტურულ პროექტს – „შუახევიკისის“ კასკადს აშენებს აჭარაში. პროექტის ფარგლებში, პე-

სის მშენებლობაზე და სოციალურ პროექტებში, ჯამურად 730 საქართველოს მოქალაქეა დასაქმებული ⁶.

კომპანია „ნიკორა“. სოციალური პოლიტიკა „ნიკორას“ სოციალური პასუხისმგებლობის პროექტების ბიუჯეტის დიდი ნაწილი სოციალურად დაუცველი ოჯახების მხარდაჭერისა და თანადგომისკენ გახლავთ მიმართული. თუმცა კომპანია პერიოდულად კულტურულ-საგანმანათლებლო პროექტებშიც იღებს მონაწილეობას. „ნიკორა“ უკვე მრავალი წელია თანამშრომლობს საქველმოქმედო სახლ „მომავლის გზასთან“. პროექტის ფარგლებში, კომპანია ყოველთვიურად სხვადასხვა სახის კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფს ორგანიზაციაში გაწევრიანებულ სოციალურად დაუცველ ოჯახებს. „ნიკორა“ წითელ ჯვართან ერთად ახორციელებს სხვადასხვა სახის პროექტებს, რომელთა ფარგლებში ხდება, საქართველოს ცალკეულ რეგიონებში მცხოვრები შეჭირვებული ოჯახების საკვები პროდუქტებით მომარაგება ⁷.

ექსპერტთა უმრავლესობის აზრით, ფირმის კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმაა ქველმოქმედება, რომელზეც დიდი ყურადღების გამახვილებაა საჭირო. დასავლეთის ქვეყნებში ქველმოქმედება ბიზნესის პრესტიჟულობის ნიშანია. იქ ყველა სოლიდურ კომპანიას სხვადასხვა ფონდი აქვს. მაგალითად, შიდსიანების ან კიბოთი დაავადებულების ფონდები აქვთ შექმნილი. აშშ-ის ათიდან ცხრა ზრდასრული ადამიანი თავისი ფულადი შემოსავლის ნაწილს ქველმოქმედების მიზნით სწირავს. აშშ-ის მოსახლეობის 95% გაიღებს ფულადი შემოსავლის გარკვეულ ნაწილს, თუ უშუალოდ დაუკავშირდებით მას. გარდა ამისა, აშშ-ის მცხოვრებნი უხელფასოდ მუშაობენ, ასწავლიან, ეხმარებიან. მთელი რიგი ცნობილი საერთაშორისო საქველმოქმედო ორგანიზაციები, როგორებიცაა „მსოფლიოს კორპუსი“ და „ექიმები საზღვრების გარეშე“, მთლიანად დაკომპლექტებულია მოხალისეებისაგან.

თანამედროვე ამერიკული ქველმოქმედების იდეის მამად ითვლება მილიონერი ენდრიუ კარნეგი. ჯერ კიდევ 1889 წელს მან გამოაქვეყნა ესე „The Gospel of Wealth“ (სიმდიდრის ქადაგება), რომელშიც ასაბუთებდა, რომ მდიდარი ადამიანები ვალდებული არიან, დაეხმარონ ღარიბებს. ერთ-ერთი ყველაზე უფრო

⁶ <http://batumelebi.netgazeti.ge/slideshow/36650/>

⁷ http://www.cso.ge/csr/full_business.php?id=35

ცნობილი ტვინების ცენტრი აშშ-ში „Carnegie Endowment for The International Peace“, ასევე „მშვიდობის სასახლე“ დაარსდა კარნეგის მიერ. გარდა ამისა, მან შექმნა აშშ-ში უფასო ბიბლიოთეკების ფართო ქსელი.

ქველმოქმედება უფრო ქმედითი გახადა არანაკლებ ცნობილმა მილიონერმა ჯონ როკფელერმა. 1891 წელს მან პირველად დაიქორთვა თანამშრომლები ქველმოქმედებისთვის გამოყოფილი თანხების სამართავად. 1913 წელს შეიქმნა მსოფლიოში უდიდესი საქველმოქმედო ფონდი „როკფელერის ფონდი“ („Rockefeller Foundation“), რომელიც დღესაც მოქმედებს. როკფელერმა ასევე დააარსა უნივერსიტეტი ჩიკაგოში და დიდი ხნის განმავლობაში აფინანსებდა მის მუშაობას. მან მშვენივრად იცოდა განათლების მნიშვნელობა ეკონომიკის განვითარებისთვის.

ქველმოქმედების მხრივ ყველაზე გამორჩეულ კომპანიებად დღესდღეობით სპეციალისტები ასახელებენ „ეკოფულს“, „კოკა-კოლას“, „პეპსის“, „მაკდონალდს“, „აჭარაბეთს“, „ტავ ჯორჯიას“, „თეგეტა მოტორსს“, ფიჭური კავშირის კომპანიებს შორის ქველმოქმედებით „ბილანინი“ გამოირჩევა, ბანკებს შორის კი „პროკრედიტ ბანკი“. სადაზღვევო კომპანიებს შორის ყველაზე ქველმოქმედ კომპანიად სააგენტოში „ალდაგი ბი სი აის“, ნავთობ კომპანიებში „ლუკოილს“ ფარმაცევტულ კომპანიებს შორის „ავერსს“ ასახელებენ [1. გვ., 55].

ზმირ შემთხვევაში ქართული ბიზნესის მიერ განხორციელებული საქველმოქმედო ღონისძიებები მცირე ჯგუფებზე — საკუთარი ნათესავებისა და ახლობლების წრეზეა ორიენტირებული. მათი ქველმოქმედება ახლობლების დახმარებით შემოიფარგლება (მაგალითად, ახლობლის ოპერაციის დაფინანსება), გაუპიროვნებელი - უცხო ადამიანების მიმართ და ანონიმური ქველმოქმედება ამ სფეროში იშვიათი მოვლენაა, ქართველი ბიზნესმენების კიდევ ერთ თვისებაა — საეკლესიო ქველმოქმედება.

საქველმოქმედო დახმარების გაწევის შესახებ საკითხს განიხილავს და საბოლოო გადაწყვეტილებას კომპანიის ტოპ მენეჯმენტი იღებს, ახლობლის ან უცხო ადამიანის მხრიდან შემოსული თხოვნის საფუძველზე, განსაკუთრებული განხილვის და შეფასების გარეშე, ან შემოსული მოთხოვნის განხილვის და მისი სიმწვავის, კომპანიის პრიორიტეტებთან თავსებადობის და მოსალოდნელი შედეგის შეფასების საფუძველზე.

რაც შეხება ქველმოქმედების ფორმებს, საქველმოქმედო საქმიანობას, უმეტესწილად, ფულადი დახმარების ხასიათი აქვს. თუმცა, ცალკეულ შემთხვევებში კომპანიები ქველმოქმედების სახით არაფინანსურ დახმარებასაც გაიღებენ ხოლმე. ასეთ შემთხვევაში კომპანია ცდილობს ქველმოქმედება საკუთარი საქმიანობის სპეციფიკიდან გამომდინარე გასწიოს, დაეხმაროს ადრესატს იმ მომსახურებით ან პროდუქციით, რომელსაც თავად აწარმოებს.

დასკვნა. განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, მაშინ როცა ჩვენ ვიმყოფებით გლობალურ გარემოში და კონკურენცია დღითი დღე მძაფრდება, კომპანიებმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაუთმონ სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხების წინ წამოწევის, რადგანაც სამყაროში, სადაც ბრენდი და რეპუტაცია კომპანიის ყველაზე ღირებული ქონებაა, სოციალური პასუხისმგებლობა კომპანიას ნდობასა და ერთგულებას მოაპოვებინებს, რაც მისი წარმატებული და მდგრადი მომავლის გარანტიაა. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილია კომპანიებმა ყურადღება გაამახვილონ შემდეგი ხასიათის საკითხებზე:

1. კომპანიებმა უნდა მოახდინონ ეფექტური სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის შემუშავება და დანერგვა, რადგანაც ეს არის ნაბიჯები კომპანიის აღიარებისაკენ არა მარტო მსოფლიო ბაზარზე, არამედ საკუთარ ქვეყანაშიც, კომპანიის, როგორც მოქალაქეთა პარტნიორის იმიჯის დამკვიდრებისკენ.

2. კომპანიებმა უნდა ჩამოაყალიბონ შესაბამისი სამსახურები, რომელთა ძირითადი ფუნქცია იქნება სოციალური პასუხისმგებლობის პრიორიტეტების გამოკვეთა, სტრატეგიის შემუშავება და აღნიშნული საქმიანობისთვის წინასწარ განსაზღვრული ბიუჯეტის შემუშავება. ამ სტრუქტურების მთავარი ამოცანა უნდა მდგომარეობდეს იმაში, რომ კორპორაციის ყველა ქმედება აიგოს სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპზე.

3. საქართველოში უკვე არსებობს კომპანიები, რომლებიც თავის შესაძლებლობებთან შედარებით, საკმაოდ დიდ ფულს ხარჯავს სოციალურ პროექტებსა თუ სხვადასხვა საზოგადოებრივად სასიკეთო საქმიანობებზე. თუმცა, ამგვარი ინიციატივები ხშირად უსისტემო, სპონტანურ ხასიათს ატარებს. აქედან გამომდინარე საჭიროა უფრო სისტემურ, სტრატეგიულ მიდგომებზე და გრძელვადიანი, მდგრადი შედეგების მქონე დაგეგმილ საქმიანობაზე გადასვლა, კომპანიებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ წარმატების მისაღწევად

და კონკურენტუნარიანობის შესანარჩუნებლად მათ უნდა იხელმძღვანელონ კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის მაღალი სტანდარტებით და აწარმოონ ანგარიშგება საზოგადოების წინაშე.

4. ფირმის კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის ერთ-ერთი ფორმაა ქველმოქმედება. ხშირ შემთხვევაში ქართული ბიზნესი მცირე ჯგუფებზე - საკუთარი ნათესავებისა და ახლობლების წრეზეა ორიენტირებული. საქველმოქმედო დახმარების გაწევის შესახებ საკითხის განიხილვა და გადაწყვეტილების მიღება უნდა მოხდეს შემოსული მოთხოვნის სიმწვავის, კომპანიის

პრიორიტეტებთან თავსებადობის და მოსალოდნელი შედეგის შეფასების საფუძველზე და არა ახლობლის, ან უცხო ადამიანის მხრიდან შემოსული თხოვნის საფუძველზე,

5. საქველმოქმედო საქმიანობის მიმართულებების განსაზღვრა უნდა მოხდეს წინასწარ განსაზღვრული პრიორიტეტების მიხედვით, საქველმოქმედო საქმიანობისთვის წინასწარ განსაზღვრული ბიუჯეტის გათვალისწინებით. კომპანიები უნდა ცდილობდნენ საქველმოქმედო საქმიანობა გასწიონ წინასწარ განსაზღვრული პრიორიტეტების და სტრატეგიის საფუძველზე.

ლიტერატურა

1. **გ. მამულაძე.** ვაჭრობის სფეროში არსებული პრობლემები და მათი სრულყოფის გზები საქართველოში. მონოგრაფია. თბილისი, 2013.
2. **გ. მამულაძე.** ფირმის კორპორატიული სოციალური პასუხისმგებლობის პრაქტიკული ასპექტები. ეკონომიკისა და ბიზნესის განვითარების ტენდენციები საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკისა და სამართლის სასწავლო უნივერსიტეტი. პაატა გუგუშვილის ეკონომიკის ინსტიტუტი. სამეცნიერო კონფერენციის შრომები. თბილისი. 2010. გვ. 55-58
3. <http://24saati.ge/news/story/20133-korporatsiuli-sotsialuri-pasukhismgebloba-da-misi-mnishvneloba-qveynis-ganvitarebisTvis>
4. <http://forbes.ge/blog/33/biznesis-socialuri-pasuxismgebloba-saqarTveloSi>
5. <http://www.marketer.ge/csr-in-georgia/>
6. <http://forbes.ge/blog/33/biznesis-socialuri-pasuxismgebloba-saqarTveloSi>
7. <http://wom.ge/?p=7947>
8. <http://batumelebi.netgazeti.ge/slideshow/36650/>
9. http://www.cso.ge/csr/full_business.php?id=35

წარმატებული მენეჯმენტის თანამედროვე მოტივატორები

ანოტაცია

თანამედროვე მენეჯმენტის უმთავრესი გამოწვევაა კომპანიის ბიზნეს-გარემოში მიმდინარე ცვლილებების არა მარტო იდენტიფიცირება, არამედ მისი წინასწარი განჭვრეტა და მათზე სწორი რეაგირება. ცვლილებები კი უამრავი მიმართულებით ხდება. შესაბამისად, წარმატების მსურველ მენეჯერთა მთავარ ამოცანას წარმოადგენს სამეწარმეო გარემოს ყველა შესაძლო პოზიტიურ და ნეგატიურ ტენდენციებზე სრული ინფორმაციის მოძიება და მისი შეხამება კომპანიის საქმიანობის ძლიერ და სუსტ მხარეებთან, რათა იოლად მოვახერხოთ ერთის მხრივ, ცვლილებებთან ადაპტაცია და მეორის მხრივ, მივალწიოთ წარმატებას.

იმისთვის, რომ მივალწიოთ წარმატებას, პირველ რიგში, აუცილებელია ჩვენი სამოქმედო ინდუსტრიის წარმატების ინდიკატორის დადგენა. ანუ, თუ რა მაჩვენებელი განაპირობებს ინდუსტრიაში წარმატების მოპოვებას და რა უნდა გავაკეთოთ იმისთვის, რომ ამ ინდიკატორის ყველაზე საუკეთესო მაჩვენებელი გააჩნდეს ჩვენს კომპანიას.

უნდა ითქვას, რომ წარმატების ინდიკატორის გამოცნობა რთული არ არის. მისი დადგენა შესაძლებელია ძლიერ კონკურენტებზე გარეგანი დაკვირვებითაც. მაგრამ ბევრად უფრო რთულია განვსაზღვროთ, თუ რა ფაქტორებს ეყრდნობა მათი ასეთი უპირატესობა. ჩვენი აზრით, წარმატებისთვის ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანია ორგანიზაციაში არსებული ადამიანური ურთიერთობები და

ემზარ ჯულაკიძე

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი

EMZAR JULAKIDZE

Doctor of Economics, Professor
Akaki Tsereteli State University, Georgia
ejulakidze@gmail.com

ყველა ის მოტივატორი, რომელიც ამ ურთიერთობების სრულყოფას უწყობს ხელს. მეტიც, კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის სხვა ფაქტორები (მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოება, უმაღლესი სამომხმარებლო სერვისის შეთავაზება, კონკურენტებზე ნაკლები დანახარჯების მიღწევა, მოსახერხებელი გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა, პროდუქციის უკეთესი დიზაინი, კომპანიის უკეთესი იმიჯის შექმნა და ა.შ.) აზრს კარგავს, თუ პერსონალის კომპეტენციები სწორად არ არის გამოყენებული. საქმე იმაშია, რომ თუ უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში საწარმოო რესურსების ტრიადაში (ადამიანური, მატერიალური და ფინანსური რესურსები) კომპანიის ბიზნეს-გარემოს, მისი განვითარების მიზნებისა და ამოცანების შესაბამისად იცვლებოდა თითოეული მათგანის სტრატეგიული მნიშვნელობა, ამჟამად კი, კომპანიის წარმატების ძირითად წყაროდ სწორედ ადამიანური რესურსების შესაძლებლობებია მიჩნეული. მართლაც, მტკიცებას არ საჭიროებს ის, რომ ტექნოლოგიური თუ ორგანიზაციული სიახლეების დანერგვას მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოაქვს სასურველი შედეგი, თუ არსებული სიახლე ინტეგრირებული და კოორდინირებულია საკადრო პოლიტიკასთან.

წარმატებული მენეჯმენტის უზრუნველყოფისთვის, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანია ის, რომ თანამედროვე მენეჯერი დაქვემდებარებული პერსონალისთვის უნდა იყოს რაციო-

ნაღური ავტორიტეტი; მას უნდა გააჩნდეს ბიზნესის სტრატეგიული ხედვის უნარი; მკვეთრად უნდა ამაღლდეს ნდობისა და პატივისცემის ფაქტორი მენეჯერსა და მის დაქვემდებარებულ პერსონალს შორის; საჭიროა პერსონალის სისტემური მოტივაციის უზრუნველყოფა და მათი გუნდურობა; აუცილებელია, რომ დაქვემდებარებული პერსონალისთვის შეიქმნას შესაბამისი სამუშაო პირობები და ა.შ., ვინაიდან ისინი თანამედროვე ადამიანის, როგორც პიროვნების და შესაბამისად, მათი მართვის მნიშვნელოვან მოტივატორებს წარმოადგენენ.

ამრიგად, როცა ორგანიზაციის წარმატებულ მენეჯმენტზე საუბარი, მთელი პრინციპულობით უნდა ითქვას, რომ ადამიანურ რესურსებში ინვესტიციების შეზღუდვა, ნდობისა და პატივისცემის ფაქტორის იგნორირება, პერსონალის არასათანადო მოტივაცია, მასზე ზრუნვის შემცირება და სოციალური დაუცველობა ბუმერანგით უბრუნდება კომპანიის განვითარებასა და მის წარმატებას.

საკვანძო სიტყვები: წარმატებული მენეჯმენტი; კონკურენტუნარიანი სტრატეგია; ცვლილებათა განჭვრეტა; ბიზნესის სტრატეგიული ხედვა; კონკურენტული უპირატესობა; წარმატების ინდიკატორი; ურთიერთნდობა და პატივისცემა; სისტემური მოტივაცია; ადამიანური კაპიტალი; პერსონალის გუნდურობა.

MODERN MOTIVATORS OF THE SUCCESSFUL MANAGEMENT

Abstract

The main challenge of the modern management is not only identifying the current changes into the business environment, but also foreseeing and conducting the correct reaction regarding to them. Changes are happening through different directions. Accordingly, the main reason of managers, willing to achieve success is to acquire the full information about all of positive and negative entrepreneurial circumstances and combine them to the company's strengths and weaknesses, to exercise the company's adaptation towards the changes and to achieve the success as well.

In order to achieve the success, first of all, we have to define the success indicator of our acting industry. Or what indicator implements success's achievement through the industry and what we should do for our company to have the

best index of this indicator.

Here it must be said, that guessing the success's indicator isn't a problem. Defining it is possible with an external observation of powerful rivals. But it's far too hard to define, on what kind of factors is based their advantage. We suppose, that for success in the company, one of the important is human relations and all of the motivators, which encourage the improvement of these relationships. Moreover, other factors acquiring the competitive advantage (Making the high-quality production, Offering the highest-quality consumer service, achieving less costs comparing with competitors, easy geographic location, production with better design, creating better image to the company) has no sense if the staff's competence isn't correctly applied. The point is, that during the recent decades in the company resource's triad (human, material and financial resources) according to the company's business environment, development aims and plans were changing each of their strategic meaning, but now, as the main source of company's success is regarded the possibility of human resources. Truly there is no doubt in it, that implementing technological or organizational innovations bring the desired result only in that case, when the existed innovation is integrated and coordinated with staff policy.

For implementing the successful management, in our opinion, it is necessary, that the modern manager should be rational authority for the staff; The manager should have ability to see the business strategy; There should be sharply increased factors of trust and respect between the manager and the staff; There is a need to ensure the staff with system motivation and being them as a group; It is necessary to create the relevant working conditions for staff, etc. because they represent the modern human, like person and accordingly the key motivators of their management.

So, when the case is about the company's successful management, as a whole on principle it can be said, limiting the investments through human resource branch, ignoring the factors of trust and the respect, staff's inappropriate motivation, decreasing the care on them and social vulnerability is returning like the boomerang towards the company's development and its success.

Key words: Successful management, competitive strategy, change forecasting, strategic

vision of a business, competitive advantage, the success indicator, reliability and respect, systematic motivation, human capital, staff cooperation.

მენეჯმენტის თეორიისა და პრაქტიკის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე მნიშვნელოვანი ცვლილებები იკვეთება. საქმე იმაშია, რომ თუ აქამდე ამ მეცნიერების თეორიტიკოსებმა სრულყოფილად ჩამოაყალიბეს მენეჯმენტის ფუნქციების, მართვის მეთოდების, სამეცნიერო მიდგომების, კომპანიის ორგანიზაციული სტრუქტურის ფორმირების, მისი მართვის პრინციპებისა და კანონზომიერებების ზედმიწევნით დახვეწილი წესები და პრაქტიკოსი მენეჯერებიც მასზე დაყრდნობით აღწევდნენ გარკვეულ წარმატებას, დღეისთვის ეს უკვე საკმარისი აღარაა, ვინაიდან მათ საქმიანობა უწყვეტ უწყვეტი ცვლილებების პირობებში და შესაბამისად, წარმატების მსურველი მენეჯმენტი სამეწარმეო გარემოს მუდმივად ცვლადი პირობების მიმართ მაღალი ადაპტირების უნარის გამოიმუშავებას მოითხოვს. როგორც თანამედროვეობის ცნობილი თეორიტიკოსი გ. ჰემელი აღნიშნავს, „მენეჯმენტი მოითხოვს მის ახლიდან გამოგონებას. ანუ, წინსვლისთვის საჭიროა, რომ თანამედროვე მენეჯერებმა, უპირველეს ყოვლისა, გაითვინონ ცნობიერონ და სრულად აღიქვან ცვლილებათა გარდუვალობა“ [1].

თანამედროვე ეტაპზე, მენეჯერთა უმთავრესი გამოწვევაა ცვლილებების არა მართო იდენტიფიცირება, არამედ მისი წინასწარ განჭვრეტა და მათზე რეაგირება. ცვლილებები კი უამრავი მიმართულებით ხდება. მათ შორის შეიძლება აღინიშნოს: კონკურენციის გამწვავება; წარმოებული პროდუქციის ასორტიმენტის გაფართოება; ტექნოლოგიათა სწრაფი განახლება; კომბინირებული პროდუქციის წარმოების მეტი შესაძლებლობა; საქონლის სასიცოცხლო ციკლის მკვეთრი შემცირება; თანამედროვე მსოფლიოს დამახასიათებელი დემოგრაფიული ცვლილებები; ბიზნეს-მონაწილეთა მჭიდრო ურთიერთკავშირი [5. გვ., 3] და მრავალი სხვა. შესაბამისად, დღეს მენეჯერების მთავარ ამოცანას წარმოადგენს სწორი სტრატეგიული ხედვა, ბიზნეს-გარემოს ყველა შესაძლო პოზიტიურ და ნეგატიურ ტენდენციებზე სრული ინფორმაციის მოძიება და მისი შესაძლება კომპანიის საქმიანობის ძლიერ და სუსტ მხარეებთან, რათა ერთი მხრივ, იოლად მოვახერხოთ ცვლილებებთან ადაპტაცია და მეორე მხრივ, მი-

ვალწიოთ წარმატებას.

იმისთვის, რომ მივალწიოთ წარმატებას, პირველ რიგში, აუცილებელია ჩვენი სამოქმედო ინდუსტრიის წარმატების ინდიკატორის დადგენა. ანუ, თუ რა მაჩვენებელი განაპირობებს ინდუსტრიაში წარმატების მოპოვებას და რა უნდა გავაკეთოთ იმისთვის, რომ ამ ინდიკატორის ყველაზე საუკეთესო მაჩვენებელი გააჩნდეს ჩვენს კომპანიას.

უნდა აღინიშნოს, რომ უმეტეს შემთხვევაში, წარმატების ინდიკატორის გამოცნობა რთული არ არის. მას არ სჭირდება რთული ეკონომიკური კვლევები ან სხვადასხვა კონკურენტი კომპანიების სამეურნეო საქმიანობის „შპიონაჟი“. მისი დადგენა შესაძლებელია ძლიერ კონკურენტებზე უბრალო გარეგანი დაკვირვებითაც კი. კერძოდ, რატომ აქვთ მათ უკეთესი პოზიციები ბაზარზე? რატომ იყიდება მათი პროდუქცია ჩვენზე უფრო სწრაფად? რა ფაქტორები განაპირობებს იმას, რომ ისინი ჩვენზე უკეთეს პირობებში იმყოფებიან? ზოგადად, მსოფლიო გამოცდილებით ცნობილია, რომ ნებისმიერ ინდუსტრიაში კონკურენტულ უპირატესობას წარმოადგენს: დაბალ ხარჯებზე ორიენტირებული ლიდერობა ინდუსტრიაში; ან დიფერენცირებული პროდუქციით ლიდერობა ინდუსტრიაში; ან/და ბაზრის ვიწრო სეგმენტზე ფოკუსირება-ლიდერობა. მაგრამ ბევრად უფრო რთულია დაავადგინოთ თუ რა ფაქტორებს ეყრდნობა მათი ასეთი უპირატესობა.

ინდუსტრიაში კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის მრავალი ფაქტორის (მაღალხარისხიანი პროდუქციის წარმოება, უმაღლესი სამომხმარებლო სერვისის შეთავაზება, კონკურენტებზე ნაკლები დანახარჯების მიღწევა, მოსახერხებელი გეოგრაფიული ადგილმდებარეობა, პროდუქციის უკეთესი დიზაინი, კომპანიის უკეთესი იმიჯის შექმნა და მრავალი სხვა) არსებობის მიუხედავად, არის ერთი, ჩვენი აზრით, ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი — პერსონალის ფუნქციების სწორი დაგეგმვა და გამოყენება. მეტიც, კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის უმეტესი ფაქტორები აზრს კარგავს, თუ კომპანიაში პერსონალის კომპეტენციები სწორად არ არის გამოყენებული. საქმე იმაშია, რომ თუ უკანასკნელი ათწლეულების განმავლობაში საწარმოო რესურსების ტრიადაში (ადამიანური, მატერიალური და ფინანსური რესურსები) კომპანიის ბიზნეს-გარემოს, მისი განვითარების მიზნებისა და ამოცანების შესაბამისად იცვლებოდა თითოეული მათგანის

სტრატეგიული მნიშვნელობა, ამჟამად კომპანიის წარმატების ძირითად წყაროდ სწორედ ადამიანური რესურსების შესაძლებლობებია მიჩნეული. „დღეს მენეჯმენტის წინაშე დგას ამოცანა — ორგანიზაციები უნდა გახდნენ უფრო ადამიანური, დემოკრატიული და ჰუმანური და..., რომ მართვისადმი ახლებური მიდგომები მოითხოვენ ადამიანურ შესაძლებლობათა რადიკალურ მობილიზაციას“ [1].

საწარმოო პერსონალის ეფექტურ გამოყენებაზე აქცენტის გადატანას განაპირობებს ის გარემოებაც, რომ თანამედროვე ეკონომიკური სისტემის ყველა რესურსის საერთო თავისებურებებთან (შეზღუდული რაოდენობით არსებობა, ცვეთა და განახლების აუცილებლობა) ერთად, ადამიანური რესურსები გამოირჩევა მთელი რიგი მისთვის დამახასიათებელი სპეციფიური თავისებურებებით, რითაც ფაქტობრივად გამოიხატება მისი განსაკუთრებული ადგილი და როლი წარმატების მიღწევაში. მანქანა-დანადგარებისა და მატერიალური რესურსებისგან განსხვავებით, ადამიანი არის პიროვნება, რომელსაც ინტელექტი და ემოცია ახასიათებს. ამ სახის რესურსის პროდუქტიულობას საზღვარი არ აქვს, ამიტომ სწორედ მასშია მენეჯმენტის წარმატების ყველაზე დიდი რეზერვები. მართლაც, მტკიცებას არ საჭიროებს ის, რომ ტექნოლოგიური თუ ორგანიზაციული სიახლეების დანერგვას მხოლოდ იმ შემთხვევაში მოაქვს სასურველი შედეგი, თუ არსებული სიახლე ინტეგრირებული და კოორდინირებულია კომპანიის საკადრო პოლიტიკასთან.

ამრიგად, შეიძლება დავასკვნათ, რომ თანამედროვე კონკურენტულ გარემოში წარმატებას ძირითადად განაპირობებს კომპანიაში არსებული ადამიანური ურთიერთობები და ყველა ის ფაქტორი, რომელიც ამ ურთიერთობების სრულყოფას უწყობს ხელს. მათ შორის, ჩვენი აზრით, მნიშვნელოვანია ის, რომ თანამედროვე მენეჯერი დაქვემდებარებული პერსონალისთვის უნდა იყოს რაციონალური ავტორიტეტი; მას უნდა გააჩნდეს ბიზნესის სტრატეგიული ხედვის უნარი; მკვეთრად უნდა ამაღლდეს ნდობისა და ურთიერთპატივისცემის ფაქტორი მენეჯერსა და მის დაქვემდებარებულ პერსონალს შორის; საჭიროა პერსონალის სისტემური მოტივაციის უზრუნველყოფა და მათი გუნდურობა; აუცილებელია, რომ დაქვემდებარებული პერსონალისთვის შეიქმნას შესაბამისი სამუშაო პირობები და ა.შ., ვინაიდან ისინი თანამედროვე ადამი-

ანის, როგორც პიროვნების და შესაბამისად, მათი მართვის მნიშვნელოვან მოტივატორებს წარმოადგენენ.

მენეჯერის ავტორიტეტი. როგორც ცნობილია, არსებობს ავტორიტეტის ორი ძირითადი ფორმა: რაციონალური და ირაციონალური ავტორიტეტი. ბიზნესში რაციონალური ავტორიტეტი ლიდერის სახელითაა ცნობილი, ხოლო ირაციონალური კი ბელადს უკავშირდება. კონკურენტულ უპირატესობაზე ორიენტირებული მენეჯერი დაქვემდებარებული პერსონალისთვის რაციონალურ ავტორიტეტს უნდა წარმოადგენდეს. ანუ, იყოს ამ ორგანიზაციის ფაქტობრივი ლიდერი [3. გვ., 49]. ამ შემთხვევაში, ხელმძღვანელი შეძლებს თვითგანვითარებაზე და, იმავდროულად, შედეგებზე ორიენტირებული ადამიანების შერჩევას და მათგან მოტივირებული გუნდის შეკვრას. ირაციონალური ავტორიტეტი კი მენეჯმენტს პერსონალის შიშზე ააწყობს, რაც ბუნებრივია, უარყოფითად აისახება კომპანიის წარმატებაზე.

სტრატეგიული ხედვა. თანამედროვე კონკურენტულ გარემოში ორგანიზაციის მართვა მენეჯერისგან განსხვავებულ მიდგომასა და სათანადო ხედვას მოითხოვს. თუმცა ფაქტია, რომ ბიზნესის სტრატეგიული ხედვის უნარი ყველას არ გააჩნია. არსებობს გარკვეული ანალოგია ბიზნესის ახალ ხედვასა და ლიდერის თვისებებს შორის. ადამიანს ან აქვს ლიდერის თვისებები, ან — არა. ძნელია ასწავლო ლიდერობა იმას, ვინც ლიდერად არ დაბადებულა [4. გვ., 41]. არადა, ბიზნესის ხედვის უნარი წარმატების მიღწევის ერთ-ერთი აუცილებელი წინაპირობაა. როგორც წესი, მენეჯერმა ზუსტად უნდა ჩამოაყალიბოს მისი სამომავლო ხედვა და მასთან ერთად, შეარჩიოს ამ მიზნის განხორციელების ალტერნატიული გზებიდან — საუკეთესო. ანუ, მენეჯერთა სტრატეგიული ხედვა და მათი წარმატება ფასდება სწორედ ისეთი მიზნების დასახვით, თუ რამდენად კონკრეტული, დროში გათვლილი და რეალურ შედეგებზე ორიენტირებული იგი. ბუნებრივია, ის მენეჯერები, რომლებიც ინდუსტრიაში მიმდინარე ცვლილებებს ვერ ხედავენ, ვერც წარმატებულ სტრატეგიულ გადაწყვეტილებებს შეიმუშავენ, რაც თავისთავად ნიშნავს კონკურენტებისგან ჩამორჩენას. მხოლოდ თანმიმდევრული კონკურენტუნარიანი სტრატეგია, რომელიც არის კარგად გათვლილი და დაგეგმილი, წარმოადგენს ინდუსტრიაში წარმატების გარანტიას.

ურთიერთობა და პატივისცემა. თანამედროვე მენეჯმენტი მკაცრად მოითხოვს ხელმძღვანელსა და ხელქვეითებს შორის ნდობისა და ურთიერთპატივისცემის პრინციპის მნიშვნელოვან გააქტიურებას, ვინაიდან მკაცრი ადმინისტრირება, ანუ შიშზე დაფუძნებული მენეჯმენტი ზღუდავს ორგანიზაციაში ინტერესთა ერთობის ჩამოყალიბებას და ხელქვეითთა თვითრეალიზაციის საშუალებას. მარტივად, ნდობა — ეს არის პოზიტიური მოლოდინი იმისა, რომ მეორე მხარე არ იმოქმედებს საკუთარი მერკანტილური მოსახრებებიდან გამომდინარე. ბუნებრივია, ნდობა — ეს პროცესია, რომელიც დროში ვითარდება. გაეხსენოთ ქართული ანდაზა — „ადამიანი, რომ შეიცნო, მასთან ერთად მისი წონა მარილი უნდა ჭამო“. შესაბამისად, ურთიერთობის პროცესის ინტენსივობა, ურთიერთპატივისცემა და დროის ხანგრძლივობა ცვლის ჩვენს დამოკიდებულებას ადამიანთან და ზრდის მისადმი ნდობას. ამასთან, აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ურთიერთობის ინციპიატივა მენეჯერიდან უნდა მოდიოდეს. როგორც ტომ პიტერსი მომავალ მენეჯერებს მიმართავს — „დაქვემდებარებული ადამიანი მაშინ იმსახურებს ნდობას, როდესაც თქვენ იწყებთ მის ნდობას“ [6. გვ., 24].

სისტემური მოტივაცია. თანამედროვე მენეჯმენტი მოტივაციას განიხილავს როგორც მენეჯერის უნარს, ისე მართოს ადამიანები, რომ თითოეულმა მათგანმა გააკეთოს ის, რაც საჭიროა, როცა საჭიროა და როგორც საჭიროა იმიტომ, რომ ეს თვითონ მას სურს. მართლაც, თუკი ადამიანს საკუთარი საქმე არ უყვარს, იგი მას წარმატებით ვერ შეასრულებს. სწორედ ამიტომ არის, რომ წარმატების მსურველი მენეჯერები საკუთარ საქმეზე შეყვარებულ თანამშრომელებს ეძებენ და ვაკანსიების განთავსებისას აპლიკანტებს ერთ-ერთ აუცილებელ პირობად თვითმოტივაციას უყენებენ. მოტივირება — ეს არის იმის მოლოდინი, რომ ძალისხმევა სასურველ შედეგს მოგვცემს, რომელიც გადადის იმის მოლოდინში, რომ მიღებულ შედეგს შესაბამისი დაჯილდოება მოჰყვება და ჯილდოს კი — სასურველი ფასეულობა [2]. მხოლოდ ასეთი გზით მივალთ განვითარებადი ორგანიზაციის ფორმირებამდე, პერსონალის გუნდურობამდე, რომელშიც მთელი ორგანიზაციის წარმატება პირდაპირ აისახება მასში მომუშავე თანამშრომელთა კეთილდღეობაზე. თუმცა, აუცილებელია აღინიშნოს ასევე, რომ მოტივაცია „ცოცხალი ორგანიზმია“ და ამიტომაც

საჭიროა მისი სისტემურობის შენარჩუნება. სწორედ აქ ღებება წარმატებული მენეჯმენტის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ამოცანა, რომელმაც ხელი უნდა შეუწყობს პერსონალის თვითმოტივაციას და ამ მოტივაციას კომპანიის წარმატებისაკენ წარმართავს.

პერსონალის გუნდურობა. კომპანიის წარმატების მიღწევის საქმეში ერთ-ერთი განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ეფექტური გუნდის ფორმირებას. გუნდი — ეს უფრო მეტია, ვიდრე თანამშრომელთა ერთობლიობა, რომლებიც ერთად მუშაობენ. ეს არის პერსონები, რომელიც მოქმედებენ როგორც ერთი მთლიანი ორგანიზმი. შესაბამისად, გუნდის ეფექტურობა დამოკიდებულია იმაზე, თუ რამდენად ენდობიან, მხარს უჭერენ, პატივს სცემენ, კომფორტულად გრძნობენ ერთად თავს გუნდის წევრები. ანუ, ჩვენი აზრით, როდესაც ცნობილია მიზანი და სტრატეგია, როდესაც გარკვეულია თითოეული წევრის როლი, როდესაც შეთანხმებულია მუშაობის პროცესი და პროცედურები, მაშინ გუნდი შეწყობილად მუშაობს, მათ შორის ურთიერთობაც შესანიშნავია და მიზნის მიღწევაც ადვილდება. ამასთან დაკავშირებით მინდა მოვიყვანო ბიზნესის წრეებში ისეთი ავტორიტეტის აზრი, როგორიცაა ლი იაკოკა. იგი წერს — „ყველა სამეურნეო ოპერაცია საბოლოო ანგარიშით შეიძლება დავიყვანოთ სამ სიტყვამდე: ხალხი, პროდუქტი, მოგება. პირველ ადგილზე არიან ადამიანები. თუ თქვენ არ გყავთ საიმედო გუნდი, მაშინ დანარჩენი ფაქტორებით ცოტას გაკეთება თუ შეიძლება“ [8. გვ., 38].

სამუშაო პირობები. პერსონალის სამუშაო დროის რაციონალური გამოყენებისა და საერთოდ, მათი მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლების მნიშვნელოვანი წინაპირობაა შრომის ნორმალური პირობები და კომპანიაში შრომისა და დასვენების რაციონალური შინაგანაწესის დამკვიდრება. შრომა ნორმალურ, კეთილსასურველ პირობებში უნდა მიმდინარეობდეს, ხოლო სამუშაო ადგილების დაგეგმარება და მისი ტექნოლოგიური აღჭურვა მაქსიმალურად უნდა ითვალისწინებდეს ტექნიკისა და ტექნოლოგიის თანამედროვე მიღწევებს. იგი არსებითად უწყობს ხელს პერსონალის დადებითობის შემცირებას, დროის დაზოგვას, პერსონალის შრომისუნარიანობის ამაღლებას და საბოლოო ანგარიშით — შრომის ეფექტიანობის ზრდასა და წარმატებას.

დასავლეთში საკმაოდ გაგრცელებულია, ე.წ. „ადამიანური კაპიტალის თეორია“. ამ თეორიის მიხედვით, მომუშავეთა ცოდნა

და კვალიფიკაცია მიჩნეულია მათი ორგანიზაციის კუთვნილებად, რომელსაც მოაქვს შემოსავალი. ხოლო, ამ ცოდნის მიღებაზე გაწეული დანახარჯები (პერსონალის მოზიდვაზე, შერჩევაზე, ხელფასზე, ადაპტაციაზე, ტრენინგზე, ატესტაციაზე, შრომის პირობების გაუმჯობესებაზე) მიჩნეულია ინვესტიციებად. იმის მიუხედავად, რომ ასეთი ინვესტიციების ეფექტიანობა ყველაზე მაღალია და მეტიც — მათთვის ადამიანები ყველაზე მნიშვნელოვანი რესურსია, ამ ქვეყნების სასწავლო და სამეცნიერო ლიტერატურაში მაინც გვხვდება ჩანაწერები იმის შესახებ, რომ თითქოს ეს სფერო ყველაზე ნაკლებად აქვთ განვითარებული, ვიდრე მაგალითად, ფინანსების, წარმო-

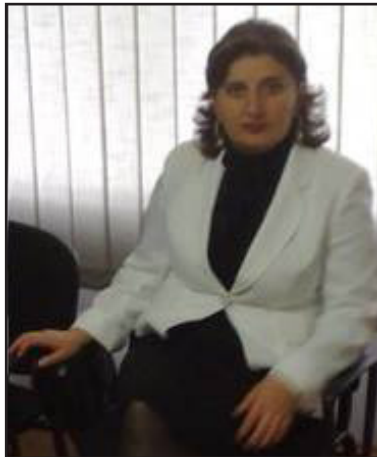
ბის, მარკეტინგის, მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების მენეჯმენტი. ქართულ სინამდვილეში კი, ამ მხრივ, ჯერ მხოლოდ პირველი ნაბიჯები იდგმება, ისიც ეკონომიკის განვითარების, შრომის ანაზღაურების, ადამიანთა დასაქმებისა და ცხოვრების დონის ძალზე ცუდ ფონზე.

ამრიგად, როცა ორგანიზაციის წარმატებულ მენეჯმენტზეა საუბარი, მთელი პრინციპულობით უნდა ითქვას, რომ ადამიანურ რესურსებში ინვესტიციების შეზღუდვა, ნდობისა და პატივისცემის ფაქტორის იგნორირება, პერსონალის არასათანადო მოტივაცია, მასზე ზრუნვის შემცირება და სოციალური დაუცველობა ბუმერანგივით უბრუნდება კომპანიის განვითარებასა და მის წარმატებას.

ლიტერატურა:

1. **ეჯიბაძე ო.** მართვის მომავალი, ელექტრონული ჟურნალი „საზოგადოებრივი მეცნიერებები“, 2011, №2, www.education.ge
2. **ვიქტორ ვრუმი.** მოლოდინის თეორია, ენციკლოპედიური ლექსიკონი. www.nplg.gov.ge
3. **მარკოზაშვილი ნ.** ადამიანური ურთიერთობების ეთიკა ორგანიზაციაში - I. ჟურნალი - ბიზნესი: ადამიანები, მეთოდები, სტრატეგიები. ოქტომბერი, 2007, №7, გვ. 47-50. www.sapientisat.ge
4. **მარკოზაშვილი ნ.** ნდობა. ჟურნალი - ბიზნესი: ადამიანები, მეთოდები, სტრატეგიები. მარტი, 2007, №1, გვ. 39-44. www.sapientisat.ge
5. **რამიშვილი ბ.,** სტრატეგიული მენეჯმენტი, თავი I. სტრატეგიული მენეჯმენტის არსი და მნიშვნელობა, თბილისი, 2013. old.press.tsu.ge/GEO/internet
6. **TOM PITERSI, RE-IMAGINE!** წარმოიდგინეთ! ბიზნესი: ადამიანები, მეთოდები, სტრატეგიები. თბილისი, 6(35), 2010., გვ. 24. www.nplg.gov.ge
7. **ჯულაყიძე ე.** მენეჯმენტის საფუძვლები, ქუთაისი, გამომცემლობა „ხანძთა“, 2013 წ.
8. **Ли Якокка** „Карьера менеджера“, [www.management.com: ua/vp/vp006.html](http://www.management.com:ua/vp/vp006.html)

როგორი კორპორაციული ლიდერი იყო და არის ქართველი მენეჯერი?

მანია გოგიძე,

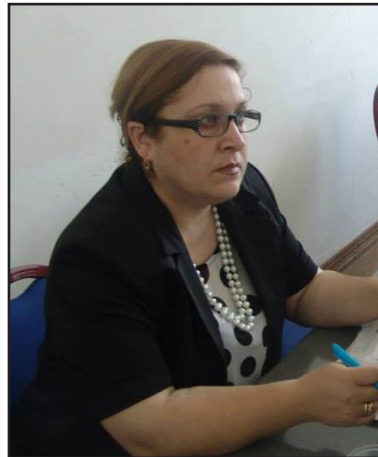
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის დოქტორანტი

MANIA GOGIDZE,

Doctoral Candidate of Caucasus International University

ანოტაცია

ბიზნესის ახალი ერა დიდი ხანია დაიწყო. მიზეზი გლობალური კონკურენციაა, ტექნოლოგიების უსწრაფესი განვითარება, ინფორმაციის შეუკავებელი ნაკადი, ფასეულობათა ცვლა და ა.შ. თანამედროვე ეტაპზე ბიზნესის წარმატებული განვითარების ერთადერთ გზას ინოვაციებისა და ცვლილებების მართვაზე სრული ორიენტაცია წარმოადგენს. გასული საუკუნის ბოლოს საქართველოში დაწყებულმა გლობალურმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა გარდაქმნებმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვიეს საწარმოო, კომერციული და სხვა სახის სამეურნეო საქმიანობის განხორციელებაში. ქვეყანაში იზრდება საწარმოებისა და ფირმების რაოდენობა და მოცულობები. როგორი კორპორაციული ლიდერია ქართველი მენეჯერი? ამის გასაგებად ჩვენ მიერ, გამოიკითხულ იქნა შიდა ქართლის საწარმოებში მომუშავე სხვადასხვა რგოლის მენეჯერები გორის საკონსერვო ქარხანაში „კულა“, გორის წისქვილკომბინატში „ფორტე“ — ახლა „კარმენი“, გორის ვაშლის გადამამუშავებელ ქარხანაში, მეჯვრისხევის ფაბრიკაში, ატენის ღვინის ქარხანაში, გორის უნივერსიტეტის რძის საწარმო „ნებიერაში“, გორში მდებარე შპს „სამეგობროს“ ჩირის დამამუშავებელ საწარმოში, გორის ცენტრალურ საავადმყოფო „გორმედში“, გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობაში. გამოიკითხვის შედეგად გამოიკვეთა პრობლემების ის ჯაჭვი,

ნინო ლიპარტელიანი

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის პროფესორი

NINO LIPARTELIANI

Professor of LEPL Gori State Teaching University

რომლებიც ხელს უშლიან ქართველ მენეჯერებს, რათა ისინი გზდნენ წარმატებული კორპორაციული ლიდერები. დადგა მომენტი, როდესაც აუცილებელია ორგანიზაციების და საწარმოების სათავეებში იდგნენ უმაღლესი დონის მენეჯერები: ერთი შეხედვით მოკრძალებულნი, თავმდაბალნი, ნაკლებად პრეტენზიულები და იმავდროულად საჭიროების შემთხვევაში გაბედული, შრომისმოყვარე, საკუთარი ორგანიზაციისთვის თავგანწირული, შინაგანად ძლიერი, მტკიცე ნებისყოფის ადამიანები, რომლებიც გამორჩეული იქნებიან საუკეთესო ადამიანური თვისებებით და მისწრაფიან იქითკენ, რომ შექმნან არა კარგი, არამედ საუკეთესო ორგანიზაციები, რისთვისაც ჩვენ კვლევის ბოლოს შესაბამის რეკომენდაციებს ვიძლევი.

საკანძო სიტყვები: მენეჯმენტი, ლიდერობა, კონკურენცია, ინოვაცია, სტრატეგია, პროფესიონალიზმი, ტრანსფორმაცია, ტოლერანტობა, რისკი, მოვალეობა.

WHAT KIND OF CORPORATE LEADER WAS AND IT IS THE GEORGIAN MANAGER?

Abstract

The new business era has started a long time ago. Its cause is global competition, also the fastest development of the technologies, the unvar-

nished flow of information, values shift, etc. At the present stage, the only way for successful development of the business is complete orientation on the management of innovations and changes. At the end of the last century, the global political and economic transition, started in Georgia, caused important changes in the implementation of industrial, commercial and other economic activities. There was increased the number and volume of business firms and enterprises. What kind of corporate leader is the Georgian manager? To understand, there were interviewed various managers, working in enterprises in Shida Kartli, between them: “Gori Feeding Cannery Kula”, “Gori mill enterprise «Forte», now «Carmen», Gori apple processing plant, Mejrviskhevi factory, Ateni Winery, Gori University Dairy factory «Nebiera», “Samegobro» _ Dried fruit processing factory, Gori Central Hospital “Gormedi” and the Gori Municipality. According to the survey, there were identified problems chain, which hamper the Georgian managers to become successful corporate leaders. The time has come when it is necessary, the organizations and enterprises run by the top_level managers: seemingly modest, humble, less fussy, and at the same time, if necessary, courageous, hardworking, self_sacrificing her own organization, inwardly strong, strong will have people. People differentiating the best human qualities and aims to prevent that form not good, but for most organizations for which we will give appropriate recommendations at the end of the research.

Keywords: Management, Leadership, Competition, Innovation, Strategy, Professionalism, Transformation, Tolerance, Risk, Duty.

შესავალი

მენეჯმენტი ნებისმიერი ორგანიზაციის საქმიანობის მთავარი მამოძრავებელი ძალაა. იგი ორიენტირებულია ორგანიზაციის მიზანსა და მისიანზე, იყენებს ტექნოლოგიებს და ორგანიზაციულ სტრუქტურას მმართველობითი პროცესების ეფექტურად განხორციელებისთვის. ბიზნესის ახალი ერა დიდი ხანია დაიწყო. მიზეზი გლობალური კონკურენციაა, ტექნოლოგიების უსწრაფესი განვითარება, ინფორმაციის შეუკავებელი ნაკადი, ფასეულობათა ცვლა და ა.შ. ბიზნესის წარმოების ჩვეულებრივი მეთოდებისა და ინსტრუმენტების საშუალებით წარმატების მიღწევა საეკვო ხდება, იმარჯვებს ის, ვინც ნოვატორი, სწრაფი და მოქნილია. მენეჯერების წინაშე გადაწყვეტილების მიღების ურთულესი სიტუაციაა, რომელიც ბალანსის ზუსტ დაცვას მოითხოვს, ანუ ისეთი გადაწყვეტილების

მიღებას, რომელიც სიტუაციის ადეკვატური და იმავდროულად განხორციელებადია. აქ კორექტები, მზა გადაწყვეტილებები არ არსებობს და ტრადიციული ინსტრუმენტები არ მუშაობს. ჩვენი მიზანია ჩვენება იმისა, რომ ორგანიზაციის სტრუქტურა, თავისთავად წარმატებას ვერ უზრუნველყოფს, ერთი შეხედვით უმნიშვნელო შეცდომას ადვილად შეუძლია, ნებისმიერი სტრატეგია წარუმატებლობისთვის გაწიროს. ჩვენი ამოცანაა ჩვენება იმისა, რომ თანამედროვე ეტაპზე ბიზნესის წარმატებული განვითარების ერთადერთ გზას ინოვაციებისა და ცვლილებების მართვაზე სრული ორიენტაცია წარმოადგენს. კვლევის ორიგინალობა იმაშია, რომ ვაჩვენებთ პრობლემების ჯაჭვს, რომლებიც ხელს უშლიან ქართველ მენეჯერებს, რათა ისინი გხდნენ წარმატებული კორპორაციული ლიდერები. ავტორების წვლილი გამოიხატება მოცემული პრობლემის კვლევაში შიდა ქართლის საწარმოთა მაგალითზე. კვლევის პროცესში გამოვიყენეთ ზოგადმეცნიერული მეთოდები, კერძოდ: ანალიზი და სინთეზი, დაკვირვება, შედარება, ჰიპოთეზა და ანალოგია.

გასული საუკუნის ბოლოს საქართველოში დაწყებულმა გლობალურმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა გარდაქმნებმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვიეს საწარმოო, კომერციული და სხვა სახის სამეურნეო საქმიანობის განხორციელებაში. ქვეყანაში იზრდება საწარმოებისა და ფირმების რაოდენობა და მოცულობები. დადგა მომენტი, როდესაც აუცილებელია, მათ სათავეებში იდგნენ უმაღლესი დონის მენეჯერები: ერთი შეხედვით მოკრძალებული, თავმდაბალი, ნაკლებად პრეტენზიული და იმავდროულად საჭიროების შემთხვევაში გაბედული, შრომისმოყვარე, საკუთარი ორგანიზაციისთვის თავგანწირული, შინაგანად ძლიერი, მტკიცე ნებისყოფის ადამიანები, რომლებიც გამორჩეულნი იქნებიან საუკეთესო ადამიანური თვისებებით და მისწრაფიან იქითკენ, რომ შექმნან არა კარგი, არამედ საუკეთესო ორგანიზაციები.

„ამერიკელმა მკვლევარმა ო.ტიდმა ერთერთმა პირველმა სცადა შეესწავლა ლიდერობის ხელოვნება. იგი ფიქრობდა, რომ ადამიანთა უმეტესობას სურს ეკუთვნოდეს რაღაც მიზნის მიღწევაზე ორიენტირებულ რომელიმე გუნდს, მაგალითად, სამეწარმეო კომპანიას, ეკლესიას, სინაგოგას, ანდა საზოგადოებრივ ორგანიზაციას. არც თუ ისე ბევრია მოწოდებული იყოს ლიდერი. ადამიანთა უმეტესობას უნდა, რომ მართავდნენ და თავს დაკმაყოფილებულად გრძნობდეს. ამ თვალსაზრისით სწორედ ის მცირერიცხოვანი ჯგუფი ადამიანებისა, რომლებიც ლიდერებად გვევლინები-

ან, მკვლევართათვის განსაკუთრებულ ინტერესს წარმოადგენენ. “[1. გვ.327] წარმატებული ლიდერები ფლობენ განსაზღვრულ და ზუსტად იდენტიფიცირებულ თვისებებს, კერძოდ:

— ფიზიკურ და ემოციურ ამტანობას, რადგან ლიდერობა ასოცირდება მძიმე სამუშაოსთან;

— ლიდერს უნდა შეეძლოს, წახალისოს და წააქეზოს თანამშრომლები ორგანიზაციის დანიშნულებისა და მისი საქმიანობის მიმართულებიდან გამომდინარე;

— კარგი ლიდერები ხშირად თავშეკავებულები არიან, მათი ენთუზიაზმი, ასე თუ ისე, ტრანსფორმირდება ძალაუფლებასა და გავლენიანობაში;

— კაცთმოყვარეობა და ადამიანების სიყვარული არის ის ფაქტორი, რომელიც მნიშვნელოვნად დაეხმარება ნებისმიერ ლიდერს;

ლიდერები უნდა იყვნენ ადამიანები, რომელთაც შეუძლიათ გადაწყვეტილების მიღება და ხალხის ნდობის დამსახურება. ხელქვეითები ღრმად უნდა იყვნენ დარწმუნებულები იმაში, რომ მათი საქმე საიმედო ხელშია. ლიდერები სწრაფად უნდა რეაგირებდნენ არასწორ გადაწყვეტილებებზე, უნდა იყვნენ კომუნიკაბელურები, ჰქონდეთ იუმორის გრძობა, ზოგადად ლიდერი მასწავლებელია ბევრი თანამშრომლით.

ქართული ბიზნესის ისტორიაში მენეჯმენტის ყველაზე საინტერესო ფურცლები დაკავშირებულია პერიოდთან — XIX საუკუნე და XX საუკუნის პირველ ოცწლეული. თუ ამერიკული ბიზნესის ისტორიას საფუძველს უყრიდნენ მორგანები, როკფელერები, დიუბონები, ფორდები და ა.შ. საქართველო ამავობს დავით სარაჯიშვილით, იაკობ ზუბალაშვილით, ელიზბარ ერისთავით, ზაქარია ჯორჯაძით, მიტროფანე ლალიძით და სხვებით... სწორედ ეს ადამიანები წარმოადგენდნენ იმ ძალას, რომელსაც ქართული ბიზნესი უნდა აეყვავებინა. მათზე ბევრი დაწერილა და ბევრიც თქმულა. რამდენადაც ეს მასალა მოგვეცემს საშუალებას, ყურადღებას გავამახვილებთ მათ საწარმოებში გუნდური მიდგომის თავისებურებებზე.

დავით სარაჯიშვილამდე მთელ რუსეთის იმპერიაში არავის უცდია, მოეხდინა კონიაკის სპირტების გამოხდა ფრანგული ტექნოლოგიით და მისი დაძველება მუხის კასრებში. სწორედ ასეთმა მეთოდმა მოუტანა მის წამოწყებას წარმატება.

— 1884 წელს დავით სარაჯიშვილი თბილისში ხსნის საბითუმო საწვობ-ქარხანას, რომელიც წელიწადში 200 000 მანეთის პროდუქციას აწარმოებდა.

— იმავე წელს ვლადიკავკაში (ორჯონი-

კიძეში) სარაჯიშვილმა შეიძინა არყის ქარხანა, რომელიც მდინარე თერგის სანაპიროზე, საქართველოს სამხედრო გზის პირას მდებარეობდა.

— ქარხანასთან დავითს გამართული ჰქონდა დიდი მეურნეობაც, რომელშიც შედიოდა წისქვილები, ბედლები, საკასრე, საზეინკლო, სამჭედლო და სანალბანდო სახელოსნოები.

— 1887 წელს დავით სარაჯიშვილი თბილისში ხსნის ლიქიორის ქარხანას.

— 1889 წელს ყიზლარში მწყობრში ჩაღვა დავით სარაჯიშვილის კონიაკის სპირტ-სახდელი ქარხანა.

— 1894 წელს მუშაობას იწყებს დავით სარაჯიშვილის ერევნის კონიაკის ქარხანა, რომელიც აწარმოებდა ექმადინისა და ერევნის მაზრებიდან მიღებული ღვინომასალების გამოხდას კონიაკის სპირტად.

— 1895 წელს მოლდავეთში, ბესარაბიის მაზრის ერთ-ერთ კუთხეში, კალარაში დავით სარაჯიშვილის მიერ დაფუძნდა კონიაკის ქარხანა.

— 1901 წელს აზერბაიჯანში, ბაქოს მაზრის ერთ-ერთ კუთხეში, გოგჩაიში დავით სარაჯიშვილმა დააფუძნა კონიაკის ქარხანა.

ეს გახლავთ სარაჯიშვილის მიერ დაარსებული შედარებით მსხვილი საწარმოები, ამის გარდა მას 23 სხვადასხვა ადგილზე ჰქონდა წარმოება გახსნილი, რაც ნათელ წარმოდგენას გვაძლევს საწარმოო პროცესების მასშტაბებზე და ბუნებრივია ერთი ადამიანი ფიზიკურად ვერ შეძლებდა ამ პროცესების მართვას. დავით სარაჯიშვილი მუშაობდა მმართველთა გუნდით, ყველგან ნიშნავდა გამოცდილებისა და შესაბამისი ცოდნის მქონე ადამიანებს. ისტორიამ ამ გუნდის წევრების ვინაობები ნაკლებად შემოგვინახა, ერთი რამ ცხადია, სწორედ გუნდური მუშაობის შედეგმა ქართული კონიაკის ღირსებაზე აალაპარაკა მთელი რუსეთის იმპერია და საზღვარგარეთის ქვეყნებიც.

XIX საუკუნის 30-იან წლებში საქართველოში შაქრის წარმოების ინიციატივით გამოვიდა იაკობ ზუბალაშვილი. მან მიიღო გაბედული გადაწყვეტილება დაგროვილი კაპიტალი წარმოებაში ჩაედო. გათვალა რა საწარმოო პროცესების მასშტაბები, იაკობმაც გუნდური პრინციპით მუშაობა გადაწყვიტა. იაკობ ზუბალაშვილმ, დავით თამაშშვემა, დავით ტერ-გუკასოვმა და ტარიელ ლორის-მელიქოვმა შექმნეს ე.წ. „ტოპ-მენეჯერთა გუნდი“, გადაინაწილეს ფუნქციები და აამუშავეს წარმოება. „შაქრის ქარხნის ამბავი საქართველოში მალე მოეფინა, ერთი თვის განმავლობაში მთელმა თფილისის მცხოვრებთ შეიტყვეს, რომ თფილისში შაქრის ქარხანა

იხსნებაო. შენობა გააკეთეს ფართო, რუსული შაქრის ქარხნის გეგმანზე. შაქარი კეთდებოდა იმოდენა, რომ იგი მთელ საქართველოს ერს საკმარისად ჰყოფნიდა და მის გარეშე სხვა ქვეყანაშიაც გაჰქონდათ. შაქარი შეხვეული იყო ლურჯ, სქელ ქაღალდში. შაქარს ფერი ჰქონდა მოყვითალო, იყო მეტად ტკბილი, დღევანდელ ინგლისურ შაქარს ზრდიელ წააგავდა, როგორც ფერით, ისევე ზომით და სიტკბო-სიღუნითაც. ამ შაქარს კაცი ყველა მეწვრილმანის დუქანში ნახავდა, ყველა სავაჭროში. ქართული შაქრის სახელწოდების გავრცელებას დიდათ ხელს უწყობდა იაკობ ზუბალაშვილის მოქმედება და ლტოლვა. შაქრის ქარხნის ოსტატები რუსეთიდან გამოუყვანიათ, ზოგნი მათში უცხონიც ყოფილან.“[2. გვ. 127—128]

წარმატებული მენეჯერი გახლდათ მიტროფანე ლალიძეც, 1900 წელს მან შექმნა ხილველი წარმოების ამხანაგობა და პირველმა გადაჭრა საქართველოში უალკოჰოლო სასმელების დასამზადებლად ნატურალური წველების გამოყენების საკითხი. მრავალმა პოლიტიკურმა ბატალიებმა გადაიარეს მის თავზე, მაგრამ იგი ბოლომდე შეუცვლელ მენეჯერად დარჩა.

ქართველი მეწარმეობის მეთაოსნეებიდან ბევრი დრო გავიდა, ქართული წარმოება დიდხანს იჯდა გეგმური ეკონომიკის ჩარჩოებში, ხოლო დღეს საქართველოში საბაზრო ეკონომიკის განვითარება ობიექტურად მოითხოვს მენეჯმენტის არსებული თეორიებისა და გამოცდილების შემოქმედებით გაზიარებას და ამის საფუძველზე ბიზნესის მართვის სისტემის ჩამოყალიბებას, ბიზნესის მართვის პრობლემებისადმი თეორიული და მეთოდოლოგიური პოზიციების შემუშავებას. როგორი კორპორაციული ლიდერია ქართველი მენეჯერი? ეს შეკითხვა ერთ—ერთ კომპონენტს წარმოადგენდა ჩვენს გამოკითხვაში, რამაც მოგვცა საშუალება ჩამოგვეყალიბებინა ქართველი მენეჯერის ფსიქოლოგიური ტიპაჟი.

„მსოფლიოში ცნობილი ინდური კომპანია Infosys ინოვაციების მართვის სფეროშიც გამოირჩევა. დავოსის მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე კომპანიის დამფუძნებელმა ნარაიანა მურტიმ გამორჩეული კომპანიის შექმნის 5 მისეული პრინციპი დაასახელა. ესენია: კორპორაციული ლიდერობა, მომავლის ხედვა, ბენჩმარკეტიგო, გაზომვა და გაუმჯობესება და ზოგადი ფასეულობები. მისი აზრით, ლიდერები, რომლებსაც შესწევთ უნარი თანამშრომლებს შთააგონონ და მოტივები გაუზიარონ, არიან კორპორაციული ლიდერები. უნდა ვიყოთ აქტიურები ასეთი ლიდერების გამოვლენის პროცესებში.“[3. გვ.7]

ჩვენს მიერ გამოიკითხულ იქნა შიდა ქართლის საწარმოებში მომუშავე სხვადასხვა რეგულაციის მენეჯერები გორის საკონსერვო ქარხანაში „კულა“, გორის წისქვილკომბინატში „ფორტე“ — ახლა „კარმენ“, გორის ვაშლის გადამამუშავებელ ქარხანაში, მეჯვრისხევის ფაბრიკაში, ატენის ღვინის ქარხანაში, გორის უნივერსიტეტის რძის საწარმო „ნებიერაში“, გორში მდებარე შპს „სამეგობროს“ ჩირის დამამზადებელი საწარმოში, გორის ცენტრალურ საავადმყოფო „გორმედში“, გორის მუნიციპალიტეტის გამგეობაში, რომლებმაც უპასუხეს შემდეგ შეკითხვებს:

— გემაყვებათ თუ არა კონკრეტულ გუნდში ყოფნა და რატომ?

— გაქვთ თუ არა განცდა, რომ „ძალა ერთობაშია“?

— როელი დავალების შესრულებისას რამდენად გაქვთ გუნდის წევრების დახმარების იმედი?

— რამდენად ტოლერანტური ხართ განსხვავებული აზრის მიმართ?

— რამდენად იმატა გუნდში წევრების მხრიდან ახალი პროექტების ინიცირებამ?

— როგორი კორპორაციული ლიდერია ქართველი მენეჯერი?

— რა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი კარგი მენეჯერისთვის?

გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა პრობლემების ის ჯაჭვი, რომლებიც ხელს უშლიან ქართველ მენეჯერებს, რათა ისინი გხდნენ წარმატებული კორპორაციული ლიდერები. აღმოჩნდა, რომ ფუნქციების ფაქტიური განაწილება, ძალიან ხშირად, რადიკალურად განსხვავდება ოფიციალურად გაწერილი განაწილებისაგან. სამუშაო ადგილის, სამსახურების, დეპარტამენტების თუ დივიზიონების დასახელებები არათუ არ ასახავენ იმ ქვედანაყოფებში და პოზიციებზე ფაქტობრივად განხორციელებულ სამუშაოს, არამედ სრულიად განსხვავდებიან მისგან. ეს ყველაფერი ხშირად უამრავი გაუგებრობის, კონფლიქტის, უსიამოვნო გარჩევის მიზეზი ხდება.

„სტატისტიკური მონაცემებით, საქართველოში მენეჯერთა რაოდენობა დაახლოებით 50-60 ათასი კაცია. აქედან მსხვილ ბიზნესში დასაქმებულია 10 ათასამდე ადამიანი, მცირე და საშუალო საწარმოთა 85%-ის მენეჯერი თვით მესაკუთრეებია, ანუ შეწევნილია კაპიტალის ფლობისა და მართვის, შესაბამისად მეწარმეებისა და მენეჯერის ფუნქციები. ამ პირობებში ხელმძღვანელის საქმიანობა გაცილებით რთული და მრავალფეროვანია. მეწარმეობა დაკავშირებულია საკუთარი კაპიტალის დაბანდებასთან, ინოვაციასთან, რისკთან, მენეჯერისა კი — პროფესიულ ცოდნასთან,

თანამდებობრივი მოვალეობების ზუსტად შესრულებასთან, ადამიანებთან მუშაობასთან. შესაბამისად გაზრდილია მენეჯერის თეორიული და პრაქტიკული მომზადებისადმი წაყენებული მოთხოვნები“.[4. გვ.138-148]

გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა გენერალური დირექტორისადმი დაქვემდებარებული სტრუქტურების სიმრავლე, შედეგად კი ვიღებთ რიგებს დირექტორის კართან, შეჩერებული და გადასაწყვეტი საკითხების სიმრავლეს, გადაღლილ და გაწამებულ დირექტორს, რომელსაც აღარავის დანახვა უნდა.

გამოკითხვის შედეგად ყველა მტკივნეულ პრობლემად გამოიკვეთა პასუხისმგებელი ქვედანაყოფების იერარქიული დაკნინება, საქმე იმაშია, რომ, რაც უფრო იერარქიულად ქვევით არის სამსახური ან პოზიცია, მით უფრო ნაკლებია მისდამი ყურადღება, როგორ პრიორიტეტულადაც არ უნდა იყოს აღიარებული ის საქმე, რომელიც ამ ქვედანაყოფს აბარია. შესაბამისად ნაკლებია მათთვის გამოყოფილი რესურსები, როგორც მენეჯერული, ისე ფულადი, ან სხვა სახის.

გამოკითხვის შედეგად გამოიკვეთა პრობლემა, რომ საწარმოთა უმეტეს ნაწილში პროდუქტების განვითარების მიმართულება მუდმივად „ჩხუბობს“ იმაზე, რომ პროდუქცია თავდაპირველი მოთხოვნის შესაბამისად არ იწარმოება, ხოლო წარმოება „ჩხუბობს“ იმის გამო, რომ თავდაპირველი მოთხოვნები არ იყო განხორციელებადი წარმოებაში, იქნება ე.წ. „ხელოვნური კონფლიქტი“ და ეს დაკვირვებები დირექტორატის დონეზე. საკმარისია, ეს სამსახურები ერთ ხელმძღვანელთან დავაჯგუფოთ, რომ ინფორმაციის დიდი ნაწილი აღარ ამოვა ტოპ მენეჯმენტის დონეზე. შესაბამისად, იზრდება იმის რისკი, რომ მნიშვნელოვანი სირთულეები, მათი მოკლე დროში განხილვის და გადაწყვეტის ნაცვლად საერთოდ უგულვებელყოფილ იქნება.

ჩამოთვლილი შეკითხვებიდან ბოლო მათგანზე რა არის ყველაზე მნიშვნელოვანი კარგი მენეჯერისთვის? პასუხები განაწილდა შემდეგნაირად:

შეფასების კრიტერიუმები:	%
გარეგნობა	8,3
ავტორიტეტი	16,7
ტექნიკური კომპეტენტურობა	11,2
ცხოვრებისეული გამოცდილება	8,3
არაორდინალურობა	5,5
ღვთის ნიჭი	50

ბიზნესის მართვის ეფექტურობის ამაღლების ერთ-ერთი საერთაშორისო ექსპერტი იცხაკ ადიხესი თავის ნაშრომში „იდეალური ხელმძღვანელი“, წერს: „თუ პრობლემები აღარ გაქვთ, ეს იმას ნიშნავს, რომ თქვენ უკვე მოკვდით. ნებისმიერ ცვლილებას თან მოაქვს პრობლემები. პრობლემები კი გადაწყვეტას მოითხოვს. თქვენც იწყებთ და გადაწყვეტთ მათ. მაგრამ რა აღმოჩნდება? ერთი მათგანის გადაწყვეტა სულ ახალ და ახალ პრობლემებს კბადებს. ბოლოს და ბოლოს ყველაფერი, რასაც აკეთებთ, ახალი თაობის პრობლემების გაჩენას უწყობს ხელს. და რაც უფრო წარმატებით წყვეტთ პრობლემებს დღეს, მით უფრო რთულ პრობლემებს შემოგთავაზებთ ცხოვრება ხვალ. საახალწლო ბარათზე, რომლებსაც ჩემს კლიენტებს ვუგზავნი ხოლმე, ყოველთვის ვწერ: „გისურვებთ ახალ წელს უფრო მეტ პრობლემებს, ვიდრე წარსულ წელში გქონდათ და უნარს მოუაროთ მათ.“ თქვენ ხომ ძლიერი ხართ იმდენად, რამდენადაც რთული ამოცანის გადაწყვეტა შეგიძლიათ. ზოგიერთი პატარა კომპანია ვერ ბედავს საქმე დიდ პრობლემასთან იქონიოს და ისინი მუდამ პატარა კომპანიებად რჩებიან“.[5. გვ.64]

საბოლოოდ გავცეთ პასუხი მთავარ შეკითხვას: როგორი კორპორაციული ლიდერია ქართველი მენეჯერი? უამრავი დადებითი თვისებების გვერდით ყურადღებას ნაკლოვანებებზე შევაჩერებთ: ქართველ მენეჯერებს უნდათ, რომ სწრაფად მიაღწიონ წარმატებებს, უნდათ, რომ იყვნენ დაფასებულები იმათგან, ვისი აზრიც მათთვის მნიშვნელოვანია. უნდათ, რომ ყველა აღფრთოვანებული საუბრობდეს მათზე, მათ მიღწევებზე, უნდათ, რომ უყვარდეთ და თან ეშინოდეთ თანამაშრომლებს, ჰქონდეთ მათდამი რიდი და პატივისცემა, აღიარებდნენ მათ შესაძლებლობებს და უნარებს, მათ წვლილს იმაში, რასაც მათი ორგანიზაცია აკეთებს. ქართველი მენეჯერები აღიარებენ, რომ არ უყვართ დაგეგმვა, რაც ძალიან ბევრ რამეში უშლით ხელს. არ გვგმავენ შეხვედრებს, სამუშაოებს, შესაბამისად, ხშირად არ იციან, რას აკეთებენ, რატომ აკეთებენ და რა უნდა მიიღონ შედეგად, ანუ ვერ გადიან საბოლოო მიზანზე. ქართველი მენეჯერების მეორე ნაწილს არ უყვარს სხვების მოსმენა, ან უსმენენ მხოლოდ ერთი მიზნით — რა უპასუხონ. ფიქრობენ, რომ ყველაზე მეტი ინფორმაცია მხოლოდ მათ აქვთ, ასევე სხვაზე მეტი აქვთ პასუხისმგებლობა და გამოცდილება, ამდენად მიაჩნიათ, რომ სხვების მოსმენა უფრო დროის კარგვაა, ვიდრე რაიმე ღირებული მიღების შესაძლებლობა. ქართველი მენეჯერების მესამე ნაწილს უჭირს სხვების შექება, მათი წვლილისა და დამსახურების

დანახვა, დაფასება, აღიარება. თითქმის არასოდეს აქებენ თანამშრომლებს, მაშინაც კი, როდესაც ნათლად ხედავენ, რამდენად მონიღომეს, ან რამდენად კარგი რაღაცა გააკეთეს. უჭირთ უთხრან მადლობა გაწეული ნაღვაწისთვის, მეორეს მხრივ, შესაძლოა ქვეცნობიერად, მაგრამ ხშირად პატარა წარმატებებსაც კი უფრო საკუთარ გამჭრიახობას და გამოცდილებას აწერენ, ვიდრე სხვების მონიღომებას და ძალისხმევას.

დასკვნა

გასული საუკუნის ბოლოს საქართველოში დაწყებულმა გლობალურმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა გარდაქმნებმა მნიშვნელოვანი ცვლილებები გამოიწვიეს საწარმოო, კომერციული და სხვა სახის სამეურნეო საქმიანობის განხორციელებაში. ქვეყანაში იზრდება საწარმოებისა და ფირმების რაოდენობა და მოცულობები. დადგა მომენტი, როდესაც აუცილებელია მათ სათავეებში იდგნენ უმაღლესი დონის მენეჯერები: ერთი შეხედვით მოკრძალებულნი, თავმდაბალნი, ნაკლებად პრეტენზიულები და იმავდროულად საჭიროების შემთხვევაში გაბედულნი, შრომისმოყვარე, საკუთარი ორგანიზაციისთვის თავგანწირულნი, შინაგანად ძლიერნი, მტკიცე ნებისყოფის ადამიანები, რომლებიც გამორჩეულნი იქნებიან საუკეთესო ადამიანური თვისებებით და მიისწრაფიან იქითკენ, რომ შექმნან არა კარგი, არამედ საუკეთესო ორგანიზაციები.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება ქართულ კომპანიებში არაეფექტური კორპორაციული მართვის ნიშნების ჩამოყალიბების მცდელობაში, ესენია კომპანიების მესაკუთრეების მხრიდან მენეჯერთა ჯგუფის უკონტროლობა, ინფორმაციის დახურულობა, გაუმჭვირვალობა,

ორგანიზაციული სტრუქტურა მკაფიოდ განსაზღვრული პრიორიტეტების გარეშე ვერ იქნება შედეგიანი. ის უნდა შეესაბამებოდეს სტრატეგიას, ეხმარებოდეს მას – იმუშაოს. სტრატეგიას, რომელიც, პირველ რიგში, უნდა გააჩნდეს მენეჯმენტს.

რეკომენდაციები:

– უნდა არსებობდეს ერთიანი მიდგომა ბიზნეს-მენეჯმენტის წამყვანი ფიგურის, საზოგადოების ყველაზე დინამიკური ელემენტის მენეჯერის შესახებ. იმის შესახებ, თუ ვინ ითვლება მენეჯერად, როგორია მათი შემადგენლობა და სტრუქტურა;

– ბიზნესის წარმატებული განვითარებისთვის უნდა მოხდეს ინოვაციებისა და ცვლილებების მართვაზე სრული ორიენტაცია;

– აუცილებელი ხდება ორგანიზაციული სწავლების პროცესების დანერგვა, იმისთვის რომ თანამშრომლებმა (უპირველესად მენეჯერებმა) მუდმივად ცვლად და რთულ გარემოში შეძლონ მუშაობა და ორგანიზაციის განვითარებაზე ზრუნვა;

– ქართველი მენეჯერები უნდა გახდნენ უფრო მეტად მობილურნი, აუცილებელია ჰქონდეთ უცხო კულტურულ გარემოსთან ურთიერთობა;

– ლიდერები სწრაფად უნდა რეაგირებდნენ არასწორ გადაწყვეტილებებზე, უნდა იყვნენ კომუნიკაბელურები, ჰქონდეთ იუმორის გრძნობა;

– საქართველოში მიუხედავად იმისა, რომ ხელმძღვანელთა მნიშვნელოვანი ნაწილი თავისი საქმია კარგი მცოდნე და პროფესიონალია, სამწუხაროდ, ადამიანური რესურსების მართვა დაბალ დონეზეა და ამის მთავარი მიზეზია ხელმძღვანელთა მიერ ადამიანებთან ურთიერთობის ფსიქოლოგიის არცოდნა.

ლიტერატურა:

1. **ე. ბარათაშვილი, ლ. ქოქიაური.** მენეჯმენტის პრინციპები. თბ. 2010. გვ.327 [Baratashvili E. Kokiauri I, «Management Principles». Tbilisi. 2010, p.327]
2. **ჭიჭინაძე ზ.** მრეწველობის წარმომადგენნი და ზუბალაშვილების გვარის ისტორია. თფილისი. 1903. გვ. 127-128 [Chichinadze Z. «The representatives of industry and surname history of Zubalashvili.» Tbilisi. 1903. p. 127-128]
3. **ა.ბაბუნაშვილი.** ცვლილებები და მენეჯერები, ჟურნალი „ბიზნესი“ #3 მაისი-ივნისი 2010 გვ.7 [Babunashvili A. “Changes and Managers”, magazine “Business” #3, May-June 2010, p. 7]
4. **ს. ვარდიშვილი.** თანამედროვე მენეჯმენტი და ქართული რეალობა. ეკონომიკა და ბიზნესი. თსუ – თბილისი, 2010. ივლისი-აგვისტო. – N4. – გვ.137-148 [Vardishvili S. Modern Management and Georgian reality. Economics and Business. TSU, Tbilisi, 2010. July-August. - N4. p.137-148]
5. **Ицхак Кальдерон Адизес.** Идеальный руководитель. Почему им нельзя стать что из этого следует. М. 2015 г. Стр. 64 [Isaac Calderon Adizes. The ideal leader. Why they can not be, and that it follows. M. 2015 p. 64]

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ ОСНОВЫ МАРКЕТИНГОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

ევგენი რომანენკო,

სახელმწიფო მართვის მეცნიერებათა დოქტორი, დოცენტი, პერსონალის მართვის რეგიონთაშორისი აკადემიის საჯარო ადმინისტრირების კათედრის გამგე

ЕВГЕНИЙ РОМАНЕНКО,

доктор наук по государственному управлению, доцент, заведующий кафедрой публичного администрирования Межрегиональной академии управления персоналом,

YEVHEN ROMANENKO,

Doctor of Science in Public Administration, Assistant Professor, Head of the Dept. of Public Administration of Interregional Academy of Personnel Management

Аннотация

В статье рассмотрены законодательные основы организации маркетинговой деятельности органов государственной власти, посредством проведения анализа зарубежной и отечественной нормативно-правовой баз. Сформулированы центральные противоречия маркетинговой деятельности органов государственной власти, которые требуют решения с помощью внедрение на законодательном уровне отношения к гражданину как к потребителю-клиенту.

Ключевые слова: законодательные основы, концепция маркетинга, маркетинговая деятельность органов государственной власти, административные услуги.

ირინა ჩაპლაი,

კიევის ეროვნული სავაჭრო-ეკონომიკური უნივერსიტეტის მარკეტინგისა და რეკლამის კათედრის ასპირანტი, პერსონალის მართვის რეგიონთაშორისი აკადემიის საჯარო ადმინისტრირების კათედრის უფოსი მასწავლებელი

IRYNA CHAPLAY,

Postgraduate of the Dept. of marketing and advertising of Kyiv National University of Trade and Economics, Senior Lecturer of the Dept. of public administration of Interregional Academy of Personnel Management

ИРИНА ЧАПЛАЙ,

аспирант кафедры маркетинга и рекламы Киевского национального торгового-экономического университета, старший преподаватель кафедры публичного администрирования Межрегиональной академии управления персоналом,

LEGESLATIVE BASIS OF MARKETING ACTIVITY OF THE PUBLIC AUTHOTITIES

Annotation

The article describes the legal basis of the organization of marketing activities of public authorities, through the analysis of foreign and domestic regulatory frameworks. Central contradictions of the marketing activities of public authorities, which need to be addressed with the help of the introduction on the legislative level, the relationship to the citizen as a consumer client are formulated.

Keywords: legal frameworks, marketing concept, marketing activities of public authorities, administrative services.

სახელმწიფო ორგანოების მარკეტინგული საქმიანობის საკანონმდებლო საფუძვლები

ანოტაცია

სტატიაში საზღვარგარეთისა და სამამულო ნორმატიულ-სამართლებრივი ბაზის ანალიზის მეშვეობით განხილულია სახელმწიფო ორგანოების მარკეტინგული საქმიანობის საკანონმდებლო საფუძვლები. ჩამოყალიბებულია სახელმწიფო ორგანოების მარკეტინგული საქმიანობის მნიშვნელოვანი წინააღმდეგობების ნუსხა, რომელიც საკანონმდებლო დონეზე მოითხოვს მოქალაქეებთან, როგორც მომხმარებელ-კლიენტებთან, ურთიერთობების დანერგვას.

საკანონო სიტყვები: საკანონმდებლო საფუძვლები, მარკეტინგის კონცეფცია, სახელმწიფო ორგანოების მარკეტინგული საქმიანობა, ადმინისტრაციული მომსახურება.

Постановление проблемы. На современном этапе маркетинг это признанная управленческая концепция, цель которой - сбалансирование экономических интересов товаропроизводителя и потребителя. В то же время, растущая взаимозависимость экономических, социальных и экологических интересов привела к тому, что в сферу внедрения концепции маркетинга вошли социальные, политические, государственно-управленческие и другие сферы общественных отношений.

Мировая практика государственно-управленческой деятельности свидетельствует о том, что маркетинг успешно используется органами государственной власти и местного самоуправления. Инструменты маркетинга позволяют им достичь своих целей, которые справедливо связываются с удовлетворением потребностей и запросов различных социальных групп населения. Внедрение принципов маркетинга в деятельность органов государственной власти полностью соответствует социально-рыночной переориентации государственного управления к формированию гражданского общества и его демократических стандартов функционирования и развития.

Исходя из этого, можно говорить, что формирование концепции маркетинга в деятельности органов государственной власти это

базисный и важный процесс реформирования государственного управления в Украине в контексте процессов социальной модернизации и государства, в целом.

Анализ исследований и публикаций. Отдельные научные и практические, организационно-правовые и государственно-управленческие аспекты модернизации и развития действующего в Украине маркетингового инструментария государственного управления, в частности, в сфере предоставления услуг органами государственной власти, уже нашли свое отражение в трудах таких украинских и зарубежных исследователей: С. Андреева, В. Бакуменко, Р. Войтовича, А. Другова, И. Колиушко, Ф. Котлера, С. Кравченка, Ю. Куца, А. Липенцева, К. Николаенко, А. Панкрухина, А. Поляка, Е. Романенка, Е. Ромата, В. Сороко, А. Старостиной, Ю. Сурмина, И. Чаплай, А. Чебана, А. Чемериса, Ю. Шарова и др.

Отдавая должное проведенным исследованиям, необходимо отметить, что большинство из них ориентировано на решение проблем предоставления качественных услуг органами государственной власти и местного самоуправления. Однако, несмотря на значительное количество научных исследований основных путей маркетинга рынка услуг, предоставляемых органами государственной власти, ряд вопросов, по их теоретико-методологическим аспектам совершенствования, остается недостаточно разработанным.

Именно поэтому, с целью повышения эффективности внедрения инструментов маркетинга в деятельность органов государственной власти, путем расширения участия общественности по вопросам реализации государственной политики в Украине, необходимо, в первую очередь, наладить управленческий процесс, на основе тщательного и полного учета интересов всех групп населения (незащищенных слоев, безработных, молодежи, пожилых людей, женщин, инвалидов, национальных меньшинств и т. д.), а не приоритетного удовлетворения потребностей отдельных административных структур.

Цель статьи - обоснование необходимости и целесообразности применения маркетингового инструментария в системе государственного управления в контексте современных исследовательских подходов как приоритетного средства приведения деятельности центральных и местных органов государственной власти и их аппаратов в соответствие с потребностями социальных групп

населения, что выступают в качестве объекта указанной деятельности.

Изложение материала. Для использования маркетингового инструментария в деятельности органов государственной власти особенно важно то, что в нем обосновывается социальная направленность маркетинга. Именно социальные характеристики инструментов маркетинга определяют цель его применения, как достижение определенной выгоды, создаваемой для общества в целом, или для отдельных групп населения, в частности.

Поэтому, можно сказать, что сегодня уже назрела необходимость использования целостной концепции маркетингового инструментария управления некоммерческими организациями, в том числе, правовыми, экономическими, политическими, мотивационными институтами органов государственной власти.

Целостный, системный анализ законодательной базы маркетинговой деятельности органов государственной власти свидетельствует о том, что процесс маркетингизации функций государственного управления постепенно начинает приобретать нормативно-правовую унормованность [1].

Обратимся к законодательству Украины. Примером этого есть реализация проекта Концепции дерегулирования экономики Украины (далее - Концепция), в которой обосновывается необходимость использования инструментов маркетинга органами государственной власти при управлении социально-экономическим развитием государства и его регионов [2]. Согласно проекту Концепции, дерегулирование предусматривает постепенный отход от прямой регулирующей роли государства и представляет собой совокупность мероприятий, направленных на уменьшение вмешательства органов государственной власти в предпринимательскую деятельность, устранение препятствий в развитии предпринимательства и т.д.

В свою очередь, ставится задача создать такую среду, которая бы способствовала росту деловой активности промышленных и предпринимательских кругов, восстановлению и развитию отечественного производства, производительных сил государства, повышению конкурентоспособности продукции и благосостоянию населения, в целом. Для обеспечения эффективного функционирования экономики, Концепция предусматривает создание гибкой системы влияния органов

государственной власти на экономические процессы, основой которой есть маркетинговые технологии государственного управления [3, с. 19].

В рамках проекта Концепции, отечественные исследователи активно разрабатывают проблематику маркетинговой деятельности органов государственной власти в Украине, фундаментом которой есть синтез микромаркетинга товаропроизводителей, макромаркетинга и мезомаркетинга органов государственной власти различных уровней.

Подытоживая проведенный анализ, можно сделать вывод, что Концепция усиления регулирующих функций органов государственной власти в обществе, с использованием методологии и инструментария маркетинга, имеет, прежде всего, практическое значение, поскольку она определяет реальные направления государственной политики в этой области и есть наиболее адекватным объектом для применения в научных исследованиях проблем маркетинга в государственном управлении [4].

Однако, несмотря на положительные моменты, имеющиеся в Концепции, все же, настораживает отсутствие четкого плана по внедрению инструментов маркетинга в деятельности органов государственной власти, что делает практически невозможным достижение поставленных целей. Считаем, что современные условия государства требуют серьезных изменений устаревшего стереотипного отношения к планированию, как к процессу, в полной мере управляемого государственными учреждениями. На первый план выходит необходимость нового понимания планирования деятельности органов государственной власти, формирования ее устойчивого положения, благодаря применению маркетинговых коммуникаций социального измерения, в контексте становления социально-рыночных факторов управленческой деятельности [5].

На сегодняшний день, одной из проблем, которая препятствует широкому использованию маркетинговых коммуникаций есть наличие проблем их правового регулирования.

Так, например, среди известных и давно апробированных основных средств маркетинговых коммуникаций, используемых в деятельности органов государственной власти в Украине, первое место удерживает реклама. Одним из главных направлений общественного регулирования рекламной деятельности

в развитых странах в последние годы стало движение саморегулирования, которое взяло на себя некоторые функции управления рекламной деятельностью. Субъекты государственной власти, контролирующие рекламную деятельность, должны функционировать в тесной связи и в сотрудничестве с другими участниками этого процесса [6].

Считаем, что сегодня для эффективного использования рекламы в органах государственной власти, в первую очередь, должны быть идентифицированы и ликвидированы пробелы в практике применения законодательства о рекламе [7].

Вполне понятно, что это вызывает необходимость внесения соответствующих изменений и дополнений в закон Украины «О рекламе» от 03.07.1996 № 270/96-ВР, а также детализации и конкретизации его норм в многочисленных подзаконных нормативных актах и актах саморегулируемых организаций в сфере рекламной деятельности [8].

Так, закон Украины «О рекламе» от 03.07.1996 № 270/96-ВР не решает таких принципиального вопроса как обеспечение свободы коммерческих коммуникаций, законодательное закрепление которого есть обязательным для всех демократических стран, где право на общение между производителями и потребителями охраняется государством. В свою очередь, действующий на сегодня Закон Украины «О рекламе» от 03.07.1996 № 270/96-ВР носит определенный запретительный характер и не содержит четкой и прозрачной процедуры применения этих запретительных норм, а также правил и норм обжалования решений, сводя разрешения споров на судебный уровень. Показательны в этом плане нормы статьи 26 закона Украины «О рекламе», а именно: «Органы государственной власти обязаны сообщать рекламодателям, производителям и распространителям рекламы о рассмотрении дел о нарушении ими законодательства о рекламе не позднее чем за три дня до такого рассмотрения, а в неотложных случаях - не позднее чем за один день» [8]. При этом, классификация случаев как неотложных совершенно не определена и она переводится исключительно на «фантазию» бюрократа, что де-факто делает невозможным участие представителя заинтересованной стороны в рассмотрении его дела. Следующая норма этой же статьи уже де-юре подчеркивает бесправие участников рекламного рынка перед государственными

регуляторами: «Рекламодатели, производители и распространители рекламы во время рассмотрения вопроса о нарушении настоящего Закона имеют право ... получать копию протокола заседания и решения органа государственной власти, принятого по их делу». То есть, получение субъектом решения органа государственной власти по своему делу есть только его правом, а не обязанностью органа государственной власти.

Понятно, что иное национальное законодательство компенсирует эти недостатки, но в связи с этим возникает следующий вопрос. Профессиональная деятельность участников рекламного рынка Украины определяется значительным количеством законодательных норм, среди которых: налоговое право, таможенное право, хозяйственный и гражданский кодексы, трудовое право и многие другие. Поэтому, закон Украины «О рекламе» от 03.07.1996 № 270/96-ВР есть специальным законодательством, и должен определять только те особенности взаимоотношений между государственными регуляторами и участниками рынка, не урегулирован общим законодательством, и должен определять специальные правила и регуляции, присущие именно рекламной деятельности, и наоборот [8]. Неопределенность в законе таких процедур, очевидно, повышает риск взяточничества, приводит к бесправию участников и нарушает базовые рыночные принципы. Наличие этих и многих других недостатков действующего закона Украины «О рекламе» от 03.07.1996 № 270/96-ВР, в целом, позволяет утверждать о его антирыночном, карательном характерах, что, в свою очередь, ставит под сомнение существование взвешенной и эффективной государственной политики органов государственной власти в отношении рекламной отрасли как таковой [8].

Недостаточная определенность границ полномочий государственных регуляторов, которыми в соответствии с нормами статьи 26 закона Украины «О рекламе» выступают: «специально уполномоченный центральный орган исполнительной власти в сфере защиты прав потребителей - относительно защиты прав потребителей; Антимонопольный комитет Украины - относительно соблюдения законодательства о защите экономической конкуренции; Национальный совет Украины по вопросам телевидения и радиовещания - относительно телерадиоорганизаций всех форм собственности; Министерство финансов

України - относительно рекламы государственных ценных бумаг и Государственная комиссия по ценным бумагам и фондовому рынку - по рекламе на фондовом рынке» приводит к отсутствию гарантий защиты прав потребителей, перекладывая решение спорных вопросов только на судебную систему. Это опять приводит к появлению вопросов о наличии надлежащей структуры государственного регулирования в области рекламы, ее качестве и эффективности.

Считаем, что в условиях присоединения Украины к Всемирной торговой организации и усиления интеграционных процессов в мировой экономики на времени становится корректировка национального законодательства в области рекламы и на первом этапе, должна быть разработка, на основе общественных консультаций с заинтересованными сторонами (потребителями, рекламными компаниями, распространителями рекламы, рекламодателями и органами государственной власти), Концепция государственной политики в области рекламы и инициирования, на ее основе, новой, современной, социально-ориентированной редакции закона о рекламе.

Выводы. По результатам промежуточного анализа, можно сделать вывод, что современная законодательная база, регулируемая маркетинговый аспект деятельности органов государственной власти, требует учета и изучения лучших практик мирового опыта по вопросам использования маркетинговой концепции. Их внедрение позволит усовершенствовать собственную практику государственного управления и повысит эффективность маркетинговой деятельности органов государственной власти. Также, отсутствие единого, унифицированного, законодательного подхода к разработке и применению маркетинга в деятельности органов государственной власти в Украине обуславливает необходимость принятия соответствующего закона, построенного на базе гипотезы, что условием достижения целей системы государственного управления есть определение нужд граждан-потребителей и обеспечение их желаемой удовлетворенности более эффективными и более продуктивными способами, подкрепленными комплексными усилиями маркетинга в механизмах государственного управления, нацеленными на создание потребительской удовлетворенности всех целевых аудиторий, в качестве основы для достижения целей органов государственной власти.

Литература:

1. **Ткач М.П.** Проблеми визначення поняття державного управління / М.П. Ткач // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. № 8. – С. 59-63.
2. **Концепції дерегулювання економіки України-** Режим доступу: http://ndc-ipr.com.ua/files/ekspertno-analitychni/inshe_2/koncept_dereg.pdf.
3. **Окландер М. А.** Проблеми формування маркетингової системи країни/ Окландер М.А.. — К.: Наукова думка, 2002. – 168 с.
4. **С. І. Чеботар** Маркетинг Методичний посібник / Чеботар С.І., Ларіна Я. С., Луцій О. П.; Київ «Наш час», 2007.- 504 с., режим доступу: http://referaty.pp.ua/abstracts/ua/marketing/marketing_14280_16.php.
5. Закон України “Про соціальні послуги” від 19.06.2003 № 966-IV, режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
6. **Кіслов Д.В.** Система маркетингових комунікацій у державному управлінні /Д.В. Кіслов // Вісник КНТЕУ. – 2013. - № 1. –С. 29-38.
7. **Ромат Е.** Реклама в системі маркетинга / Е. Ромат. — К. : Студцентр, 2008. — 608 с.
8. **Закон** “Про рекламу” від 03.07.1996 № 270/96-ВР, режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>.

ღარგობრივი და რეგიონული ეკონომიკა

ИНТЕГРАЦИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА В ГЛОБАЛЬНОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО В УСЛОВИЯХ ОРИЕНТАЦИИ НА ПРОДОВОЛЬСТВЕННУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ

ნატალია ვდოვენკო,

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბიორესურსებისა და ბუნებათ სარგებლობის უკრაინის ეროვნული უნივერსიტეტის გლობალური ეკონომიკის კათედრის გამგე

НАТАЛИЯ ВДОВЕНКО,

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой глобальной экономики Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

NATALIA VDOVENKO,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of Department of Global Economy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Ukraine

Аннотация

Значительный спрос населения на рыбу и рыбную продукцию в течение последних лет способствует выбору путей для развития рыбной отрасли как составляющей аграрного сектора экономики, которая связана именно с продовольствием. Такие шаги осуществляются в настоящее время на основе диверсификации рыбного хозяйства в направлении развития аквакультуры с одновременной переориентацией на полное использование ее потенциала в условиях глобализации.

В работе установлено, что функционированию аквакультуры для обеспечения мировой продовольственной безопасности, экономического роста, препятствует ряд глобальных проблем. К их числу относятся нерациональное управление в сфере рыбного хозяйства, разногласия в вопросах пользования природными биологическими ресурса-

ми, применение неэффективных методов государственного управления и инструментов государственного регулирования, неспособность учитывать приоритеты и права субъектов хозяйствования, занятых рыбохозяйственным производством, что и актуализирует исследования в этой сфере.

В статье рассмотрен опыт Украины. Также исследованы несколько национальных программ развития рыбной отрасли. Принятие ряда нормативно-правовых документов позволяет констатировать, что высшая законодательная власть страны, правительство высоко оценивает значение рыбной отрасли в развитии продовольственного комплекса страны, понимают необходимость формирования государственной политики в этой сфере на перспективу. Исследован предыдущий опыт выполнения государственных программ, который показал, что возможности бюджетные обеспечили необходимые объемы финансовой

поддержки производства, как рыбы, так и рыбопосадочного материала.

Во время исследования, нами были изучены недостатки, присущие государственным программам развития рыбного хозяйства, поскольку была попытка поддержать всех товаропроизводителей, в частности и неэффективно работающих, что искажало конкуренцию, разрушало фундаменты рыночной среды, нарушало законодательство в части создания государством равных условий доступа субъектов рыбного хозяйства к материально-техническим и финансовым ресурсам. Следовательно, в Украине бюджетная политика относительно рыбной отрасли впоследствии была недостаточно последовательной, как в вопросах реализации бюджетных программ, так и в объемах их финансирования. Проведенный анализ свидетельствует о том, что в рамках бюджетной программы «Воспроизводство водных живых ресурсов во внутренних водоемах Азово-Черноморском бассейне» не полностью согласована бюджетная политика государства инвестиционно-инновационной моделью развития. Установлено, что средства из государственного бюджета поступают на счета хозяйств отрасли в IV квартале, что приводит к невозможности проведения производственных работ с сетевыми и кефальевыми видами рыб, нерест которых происходит в ранний весенний период.

В работе обоснованы пути устранения технической ошибки в «Порядке выдачи разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях) или отказа в его выдаче, переоформлении, выдаче дубликата и аннулирования указанного разрешения». В работе изложены разработанные предложения к Проекту постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменения в пункт 3 Порядка выдачи разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях) или отказа в его выдаче, переоформлении, выдаче дубликата и аннулирования указанного разрешения». При разработке предложений к проекту постановления, в процессе исследования нами было предложено два альтернативных способа достижения вышеуказанных целей: а) оставить действующее законодательство без изменений, однако данный способ приведет к коллизии норм права и блокировке выдачи разрешения и осуществления специального использования

водных биоресурсов в правовом поле; б) принятие проекта постановления обеспечит приведение нормативно-правовых актов в сфере рыбного хозяйства с требованиями действующего законодательства и позволит урегулировать существующую коллизию норм права. В работе доказано, что по варианту 1 наблюдается уменьшение поступлений в бюджет, в связи с тем, что рыбохозяйственные предприятия не имеют возможности осуществлять свою деятельность. Кроме того, уменьшается количество субъектов хозяйствования, увеличивается социальная напряженность среди хозяйствующих субъектов. В то же время, при варианте 2 увеличиваются расходы, связанные с администрированием процесса регулирования государственными органами и принятием проекта постановления. По результатам исследования альтернативных способов достижения целей государственного регулирования, осуществлен выбор оптимального альтернативного способа на основе системы балльной оценки степени достижения поставленных целей.

Предложено стоимость баллов определять по четырехбалльной системе оценки степени достижения определенных целей, где: 4 - цели принятия регуляторного акта, которые могут быть достигнуты в полной мере (проблема больше существовать не будет); 3 - цели принятия регуляторного акта, которые могут быть достигнуты почти полностью (все важные аспекты проблемы существовать не будут); 2 - цели принятия регуляторного акта, которые могут быть достигнуты частично (проблема значительно уменьшится, некоторые важные и критические аспекты проблемы останутся нерешенными); 1 - цели принятия регуляторного акта, которые не могут быть достигнуты (проблема продолжает существовать).

Ключевые слова: регулирование, отрасль, аграрный сектор, производство, аквакультура, льготы, рынок, развитие

THE INTEGRATION OF AGRICULTURAL SECTOR INTO THE GLOBAL ECONOMIC SPACE IN TERMS OF ORIENTATION ON FOOD SECURITY

Abstract

Significant consumer demand for fish and fish products in recent years contributes to the choice

of ways for the development of the fishing industry as a component of the agricultural sector, which associated it with food. Such steps are currently being implemented through diversification of fisheries into the direction of aquaculture development with the simultaneous shift to full use of its potential in the context of globalization.

The work established that the operation of aquaculture for global food security, economic growth, hampered by a number of global problems. These include unsustainable management in the fisheries industry, differences in the utilization of natural biological resources, the use of inefficient methods of government and instruments of state regulation, failure to consider the priorities and rights of business entities engaged in fisheries production, and what makes it important to study in this field. The article describes the experience of Ukraine. Also investigated several national programmes for the development of the fishing industry. The adoption of a number of legal documents allows us to conclude that the Supreme legislative power of the country, the government appreciates the importance of the fishing industry in the development of food complex of the country, understand the need for the formation of state policy in this area in the future. Investigated previous experience of implementation of state programs, which showed that the budget did not provide the necessary level of financial support production of fish and fish stocking material.

During the study, we have studied the deficiencies of state programs for the development of fisheries, as was the attempt to support all producers, in particular inefficient and that distort competition, destroyed the foundations of the market environment, violate laws regarding the establishment of the state of equal conditions of access of fisheries to logistical and financial resources. Consequently, in the Ukraine budget policy regarding the fishing industry in recent years has been consistent enough, as in the implementation of the budget programs and the amount of funding they receive. The analysis suggests that within the budgetary program «Reproduction of water living resources in inland waters and Azov-black sea basin» is not fully agreed upon state fiscal policy with investment-innovative model of development. It is established that government funds go to the accounts of the households sector in the fourth quarter, which leads to the impossibility of carrying out reproductive works with mullets

and sturgeon fish species which spawning occurs in early spring.

This work suggests ways to address technical errors in the «Order of issuance of permits for special use of water biological resources in fishery water bodies (their parts) or refusal to grant, renewal, issuance of duplicate and cancellation of the specified permissions». In this paper the developed proposals to the Draft decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On amending item 3 of the Procedure for issuance of permits for special use of water biological resources in fishery water bodies (their parts) or refusal to grant», renewal, issuance of duplicate and cancellation of the specified permissions. In the development of proposals to the draft decree, during the study we proposed two alternative ways of achieving the above objectives: a) to leave the current legislation unchanged, but this method will lead to the conflict of law provisions and blocking of the permit and the implementation of the special use of water biological resources in the legal field; b) the adoption of the draft regulation will provide bringing the normative-legal acts in the field of fisheries with the requirements of the current legislation and will allow to resolve the existing conflict of law provisions. It is proved that under option 1, a decrease in budget revenues, due to the fact that fishing enterprises do not have the ability to carry out its activities. In addition, it reduces the number of entities, increases social tensions among economic entities. At the same time, under option 2, increase the costs associated with the administration of the regulatory process, public authorities and adoption of the draft resolution. According to the results of a study of alternative means of achieving the objectives of state regulation made the choice of an optimal alternative method based on a point system assessing the degree of achievement of goals.

The suggested price points to determine the four-point evaluation system to achieve certain goals, where: 4 - goals the adoption of regulatory act that can be fully achieved (the problem would not exist anymore); 3 - purpose of the adoption of the regulatory act, which can be reached almost completely (all the important aspects of the problem will not exist); 2 - goals the adoption of a regulatory act, which can be partially achieved (the problem is significantly reduced, some of the important and critical aspects of the problem will remain unsolved); 1 - purpose of adoption of regulatory act that cannot be accomplished (the problem persists).

Keywords: *regulation, branch, agriculture,*

manufacturing, aquaculture, exemptions, market, development

გლობალურ ეკონომიკურ სივრცეში აზარაული სექტორის ინტეგრაცია სასურსათო უსაფრთხოების ორიენტაციის პირობებში

ანოტაცია

ბოლო წლების განმავლობაში მოსახლეობის მოთხოვნილების მნიშვნელოვანი ზრდა თევზსა და თევზპროდუქტებზე ხელს უწყობს თევზჭერის დარგის, როგორც ეკონომიკის აგრარული სექტორის, განვითარების გზების შერჩევას, რომელიც უშუალოდაა დაკავშირებული საკვებ პროდუქტთან. თანამედროვე პირობებში ასეთი ნაბიჯები ხორციელდება თევზის მეურნეობის დივერსიფიკაციის საფუძველზე, აკვაკულტურის განვითარების მიმართულებით და იმავდროული პერეო-ენტაციით (გადაორიენტებით) მისი პოტენციალის სრული გამოყენებით გლობალიზაციის პირობებში.

ნაშრომში დადგენილია, რომ აკვაკულტურის ფუნქციონირებას მსოფლიო სასურსათო უსაფრთხოების უზრუნველყოფისა და ეკონომიკური ზრდის მიზნით ხელს უშლის გარკვეული გლობალური პრობლემები. მათ რიცხვს მიეკუთვნება: თევზის მეურნეობის (თევზჭერის) სფეროში არარაციონალური მმართველობა; აზრთა სხვადასხვაობა ბუნებრივი ბიოლოგიური რესურსებით სარგებლობის საკითხებში; სახელმწიფო მართვის მეთოდებისა და სახელმწიფო რეგულირების ინსტრუმენტების არაეფექტური გამოყენება; მეურნეობის სუბიექტების, რომლებიც დაკავებულნი არიან თევზის მეურნეობით, პრიორიტეტებისა და უფლებების გათვალისწინების უუნარობა. ყოველივე აღნიშნული აქტუალურს ხდის კვლევებს ამ სფეროში.

სტატიაში განხილულია უკრაინის გამოცდილება. ასევე განხილულია თევზის მეურნეობის განვითარების რამდენიმე ეროვნული პროგრამა. რიგი ნორმატიულ-სამართლებრივი დოკუმენტების მიღება საშუალებას იძლევა აღვნიშნოთ, რომ ქვეყნის უმაღლესი საკანონმდებლო ხელისუფლება, მთავრობა მაღალ შეფასებას აძლევს თევზჭერის დარგს ქვეყნის სასურსათო კომპლექსის განვითარებაში. აცნობიერებენ, პერსპექტივაში სახელმწიფო პოლიტიკის ფორმირების აუცილებლობას აღნიშნულ სფეროში. განხილულია თევზჭერის დარგში სახელმწიფო პროგრამის შესრულების წინა წლების გამოცდილება, რომელმაც გვიჩვენა, რომ ბიუჯეტმა ვერ უზ-

რუნველყო თევზჭერის აუცილებელი მოცულობებით ფინანსური მხარდაჭერა.

კვლევის დროს შესწავლილ იქნა ნაკლოვანებები, რომლებიც ახასიათებთ თევზის მეურნეობის განვითარების სახელმწიფო პროგრამებს, ვინაიდან იყო მცდელობა, მხარი დაეჭირათ ყველა საქონელმწარმოებლისთვის, კერძოდ, არაეფექტურად მომუშავეებისთვისაც, რაც აკნინებდა კონკურენციას, აზიანებდა საბაზრო გარემოს საფუძველს, არღვევდა კანონმდებლობას სახელმწიფოს მხრიდან ყველასთვის თანაბარი პირობების შექმნის კუთხით თევზის მეურნეობის სუბიექტების მატერიალურ-ტექნიკური და ფინანსური რესურსების წვდომის საქმეში. შესაბამისად, ბოლო პერიოდში უკრაინაში საბიუჯეტო პოლიტიკა თევზჭერის დარგთან მიმართებაში იყო საკმაოდ არათანმიმდევრული როგორც საბიუჯეტო პროგრამების რეალიზაციაში, ასევე მათი დაფინანსების მოცულობებით. ჩატარებული ანალიზი ცხადყოფს, რომ საბიუჯეტო პროგრამის – „მიდა წყალსაცავებსა და აზოვი-შავი ზღვის აუზში წყლის ცოცხალი რესურსების კვლავწარმოება“ – ფარგლებში სახელმწიფოს საბიუჯეტო პოლიტიკა არასათანადოდაა შეთანხმებული განვითარების საინვესტიციო-საინოვაციო მოდელთან. დადგენილია, რომ სახსრები სახელმწიფო ბიუჯეტიდან მეურნეობების ანგარიშებზე ხვდებიან IV კვარტალში, რაც შეუძლებელს ხდის კვლავწარმოებითი სამუშაოების ჩატარებას ზუთხისებრთა და კეფალის სახეობების თევზებისათვის, რომელთაც ქვირითობა ეწყებათ ადრეულ გაზაფხულზე.

ნაშრომში განხილულია აღნიშნული ტექნიკური შეცდომების გამოსწორების გზები, შემუშავებულია წინადადებები უკრაინის მინისტრთა კაბინეტის დადგენილებაში, რომელიც ეხება წყლის ბიორესურსებით სარგებლობაზე ნებართვების გაცემას, შესწორებების შეტანას. მიზნის მისაღწევად შემუშავებულია ორი ალტერნატიული ხერხი: ა) მოქმედი კანონმდებლობა დატოვებულ იქნას უცვლელად, მაგრამ აღნიშნული ხერხი გამოიწვევს ნებართვების გაცემის ბლოკირებას და სამართლის ნორმების კოლიზიას, წყლის ბიორესურსების სპეციალურ გამოყენებას სამართალთან შესაბამისობაში; ბ) დადგენილების პროექტის მიღება უზრუნველყოფს ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების მოყვანას თანამედროვე კანონმდებლობის მოთხოვნებთან შესაბამისობაში. ნაშრომში დასაბუთებულია, რომ პირველი ვარიანტის განხორციელების

შენთხვევაში შემცირდება ბიუჯეტის შემოსავლები, გარდა ამისა შემცირდება მეურნეობრიობის სუბიექტთა რაოდენობა და გაიზრდება სოციალური დაძაბულობა მეურნეობრიობის სუბიექტთა შორის. ამავე დროს, მეორე ვარიანტის გამოყენების შემთხვევაში იზრდება ხარჯები, რომლებიც დაკავშირებულია რეგულირების ადმინისტრირების პროცესებთან. განხორციელებულია ოპტიმალური ალტერნატიული ხერხის შერჩევა დასახული მიზნების მისაღწევად შესაბამისი ქულების მიხედვით ხერხის გამოყენების საფუძველზე.

გარკვეული მიზნების მიღწევის შეფასებისთვის შემოთავაზებულია გამოყენებული იქნას შეფასების ოთხ ქულიანი სისტემა, სადაც 4 არის რეგულარული აქტების მიღების მიზნები, რომლებიც შეიძლება მიღებული იქნას მთლიანობაში; 3 – რეგულარული აქტების მიღების მიზნები, რომლებიც შეიძლება მიღებული იქნას თითქმის მთლიანობაში; 2 – რეგულარული აქტების მიღების მიზნები, რომლებიც შეიძლება მიღებული იქნას ნაწილობრივ; 1 – რეგულარული აქტების მიღების მიზნები, რომლებიც შეიძლება არ იქნას მიღებული.

საკვანძო სიტყვები: რეგულირება, დარგი, აგრარული სექტორი, წარმოება, აკაკულტურა, შეღავათები, ბაზარი, განვითარება.

Вступление. Значительный приток населения на рыбоводную продукцию в последние годы способствует выбору путей для развития рыбной отрасли как составляющей аграрного сектора экономики, которая связанная именно продовольствием. Такие шаги осуществляются в настоящее время на основе диверсификации рыбного хозяйства в направлении развития аквакультуры с одновременной переориентацией на полное использование ее потенциала на принципах инвестиционно-инновационной модели.

Кроме того, следует учитывать, что за последние пятьдесят лет уровень глобального предложения пищевой рыбы превысил показатели прироста населения мира. Сейчас рыба является важным источником калорийной пищи и животного белка для многих жителей Земли. Рыбное хозяйство является источником жизнеобеспечения и дохода для значительной части населения. В последние годы наблюдается снижение объемов продукции промышленного рыболовства. Однако после введения исключительных экономических зон, в большинстве мировых рыболо-

вещких государств, осознали ограниченность природной сырьевой базы и сосредоточили свое внимание на сфере аквакультуры. В то же время, как утверждают ученые, функционированию отрасли аквакультуры для обеспечения мировой продовольственной безопасности, экономического роста, препятствует целый ряд глобальных проблем. К их числу относятся нерациональное управление в сфере рыбного хозяйства, разногласия в вопросах пользования природными биологическими ресурсами, применение неэффективных методов государственного управления и инструментов государственного регулирования, неспособность учитывать приоритеты и права субъектов хозяйствования, занятых рыбохозяйственным производством, что и актуализирует научные исследования в этой сфере.

Анализ последних исследований и публикаций. Наши исследования дают основания утверждать, что экономическая научная мысль формировалась в эпоху, когда наблюдались значительные колебания производства продовольствия, когда голод был распространенным явлением. Это объясняет тот факт, что все цивилизации возникали у крупных водоемов или рек. Самая низкая стадия дикости человечества был преодолен именно с введением рыбной пищи. Народы, являются первыми носителями цивилизации, жили у Средиземного моря [1]. Только при условии развитого сельского хозяйства, при расположении фермерского хозяйства у богатых рыбой водоемов, рента землевладельца отвечает не потому, что фермер может получить от земли, а потому, что он может получить одновременно от земли и от моря (рента входит как составная часть в цену рыбы) [1]. Хотя успешность ограничена и неопределенной в случае увеличения количества, как подчеркивает А. Смит, довольно важного продукта на рынке - рыбы и других водных биоресурсов, через топографию страны, близость или удаленность ее различных провинций от моря, количество ее озер и рек, богатство или бедность водоемов рыбой [1]. Именно земля, рудники и рыболовство, считает А. Смит, во-первых, являются главными источниками пополнения оборотного капитала, во-вторых, требуют для своей эксплуатации как оборотного, так и основного капитала. При этом наблюдается феномен, когда с помощью продукта земли извлекают рыбу из воды [1]. Поэтому впервые в теоретическом и методическом плане доказано, что и с помо-

щью продукта воды можно получать животноводческие продукты «с земли».

Мы также разделяем мнение Ф. Кене, который указывал, что руководители государства вместе с землевладельцами и фермерами должны способствовать увеличению продукции земель, ведь от этого прибыльного источника зависит успех регулирования всеми отраслями в государстве и аграрной сферы в частности [2]. Эволюция взглядов ученых свидетельствует о периодах, когда вмешательство государства в развитие национальных экономик стран было минимальным, а также страны, периоды и области с максимальным вмешательством, с всеобъемлющим характером [3-12]. Бесспорно, что каждая из стран в тот или иной период времени выбирала различные методы своего вмешательства в развитие национальных экономик, но и неоспоримым является тот факт, что все инструменты такого влияния сформированы в теориях по регулированию спроса, предложения, монетарной политики.

Среди значительного количества ученых, которые внесли свой научный потенциал в разработку мер воздействия мы отмечаем Й. Шумпетера [13], Дж. Гелбрейта [14], Ф. Хайека [15], Г. Саймона [16], Р. Коуза [17]. Многие известные ученые Советского Союза и отечественных исследователей посвятили свои научные труды проблемам формирования рыночной экономики. Именно взгляды ученых, позволили перейти от плановой экономики к базовым принципам рыночной экономики, а затем и к формированию дееспособных систем рыночной экономики. Среди них важно также отметить подходы И. Лукинова, который указывает на синтез стихийно-рыночного и сознательно государственного регулирования противоречивых социально-экономических процессов [18, 19]. Именно его научный потенциал в комплексной оценке других ученых, дал возможность выстроить для аграрного сектора систему государственных регуляторов влияния на спрос и предложение.

Целью исследования на данном этапе выступает государственная поддержка развития рыбного хозяйства и актуализация внимания на экономических вопросах возрождения отрасли, с ориентацией на продовольственную безопасность в условиях глобализации.

Изложение основного материала. Если взять за основу опыт Украины, то в последнее время было разработано и принято несколько национальных программ развития

рыбной отрасли. Принятие ряда нормативно-правовых документов позволяет констатировать, что высшая законодательная власть страны, правительство высоко оценивает значение рыбной отрасли в развитии продовольственного комплекса страны, понимают необходимость формирования государственной политики в этой сфере на перспективу. В отличие от Концепций развития рыбного хозяйства Украины, где сформулированы основная цель и приоритеты развития отрасли, в программах поставлены конкретные цели, которые имеют соответствующие цифровые параметры, определенные размеры и источники финансирования. Безусловно, реализация программ обеспечивается, прежде всего, необходимым финансированием. В то же время, на реализацию утвержденной Постановлением Кабинета Министров Украины «Государственной целевой экономической программы развития рыбного хозяйства на 2012-2016 г.» предусмотрено выделить из государственного бюджета 1 млрд. 671 млн. грн. Из них на строительство, модернизацию и обеспечение функционирования предприятий аква культуры, формирования племенной базы для совершенствования качества ее объектов, строительство рыбопитомников в размере - 587,8млн. грн. Однако предыдущий опыт выполнения государственных программ показывает, что возможности бюджета не обеспечили необходимые объемы финансовой поддержки производства, как рыбы, так и рыбопосадочного материала.

Во время исследования нами были изучены недостатки, присущие государственным программам развития рыбного хозяйства, поскольку была попытка поддержать всех товаропроизводителей, в частности и неэффективно работающих, что искажало конкуренцию, разрушало фундаменты рыночной среды, нарушало законодательство в части создания государством равных условий доступа субъектов рыбного хозяйства к материально-техническим и финансовым ресурсам. Следовательно, в Украине бюджетная политика относительно рыбной отрасли в последнее время была недостаточно последовательной, как в вопросах реализации бюджетных программ, так и объемах их финансирования. В течение последних лет объемы бюджетных ассигнований, направленных на финансирование рыбного хозяйства с начала по степенно выросло из 111,8тыс. грн до 438,9 тыс. грн на год, а потом мы можем наблюдать видетых снижение. При этом временный рост объемов

расходов из государственного бюджета неспособствовал повышению эффективности рыбохозяйственной деятельности. Признавая объекты вную необходимо стьподдержки отрасли, государству сложно необходимы финансовые ресурсы для ее реализации, а потом у все намерения остались на бумаге.

События последних лет не способствуют решению неотложных экономических заданий, но, заявиво европейской интеграции, стремление занять соответствующее местосреди развитых стран, нельзя так долго игнорировать экономические проблемы, которые будут иметь необратимые последствия. Именно эти обстоятельства подводят к оценке, что при таких условияхгосударственная поддержка, содной стороны, должна выходить из возможностей бюджета, из другой-быть достаточной для того, чтобы вместес другими рычагами государственного регулирования (налоговая, ценовая, инновационная, инвестиционная, внешнеэкономическая политика, формирование кредитного механизма) дать возможность рыбному хозяйству обеспечить устойчивое развитие. Решение вопроса на сыщения внутреннего рынка отечественной качественной, безопасной рыбой и рыбной-продукцией подоступным ценам может быть решено с учетом развития и надлежащего финансирования рыбовоспроизводственных комплексов. В Украине функционирует пять государственных учреждений, которые ежегодно проводят работы по воспроизводству и выпуску молодиразных видов рыб в рыбохозяйственные водные объекты. В этом контексте, кроме разведения рыбы для продовольственных целей, аквакультура играет важную роль в производстве рыбо по садового материала для за рыбления водоемов.

Бюджетное финансирование напроведение работпо воспроизводству рыбы осуществляют за направлениями: I. Обеспечение работы государственных рыбовоспроизводственных комплексов (ежегоднопроводят работы по воспроизводству и выпуску молодиразных видов рыб в рыбохозяйственные водные объекты. Эти ресурсы являются стратегическим государственным пищевым резервом страны). II.Проведение работпо воспроизводству рыбы в рамках бюджетной программы «Воспроизводство водных живых ресурсов во внутренних водоемах и Азово-Черноморском бассейне».

Проведенный анализ свидетельствует о том, что в рамках програм мы не полностью-согласована бюджетная политика государст

вас инвестиционно-инновационной моделью развития, поскольку средства из госбюджета поступают на хозяйства отрасли приходятв IV квартале, что приводиткневозможности проведения воспроизводительных работ со сетровыми и кефалевыми видам и рыб, не рест которых проходит в ранний весенний период.В течение 2004-2013гг. объемы бюджетных ассигнований, направленных на финансирование деятельности рыбовоспроизводственных комплексов постепенно возросло из 33млн. грн (включая расходы на регулирование рыболовства) до 116 млн. грн на год, а в 2013 год у снизилось до 44 млн. грн. Очевидно, что в настоящее время возможности бюджета не позволяют обеспечить необходимые объемы финансовой поддержки аквакультурного производства и, следовательно, бюджетные средства нельзя рассматривать как основной источник дляразвития данного сектора экономики. Необходимо объединить разные формыи методы государственного регулирования, формировать условия при влечения денежных средств для развития аквакультуры из разных источников (собственный капитал, кредиты, частные инвестиции) за счет чего влиять на расширение инвестиционной активности в исследуемой отрасли аграрного сектора экономики. Таким образом, имеем возможность сделать выводы, что ситуация в рыбной отрасли страны не дает оснований для осуществления переход акустойчивому развитию за счет только внутренних резервов и государственного бюджета. В тоже время вводинновационных технологий сдерживается экономическим положением: отсутствие надлежащей материально-технической базы, диспаратет цены недостаточностькредитования и инвестирования отрасли. Решение поднятых проблем требует продуманной политики со стороны государства. Поэтому, необходимо учитывать, что мероприятия относительно общей бюджетной и экономической политики недостаточны для решения сложных вопросов развития рыбного хозяйства и аквакультуры. Следует обеспечить достижение опережающих темпов при роста инвестиций-за счет внутренних и внешних источников.

Следует также отметить, что с целью устранения технической ошибки в «Порядке выдачи разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях) или отказа в его выдаче, переоформлении, выдаче дубликата и аннулирования указанного разрешения», утвержденного постановлением

Кабинета Министров Украины от 30 октября 2013 № 801 (далее - Порядок) необходимо разработать предложения к Проекту постановления Кабинета Министров Украины «О внесении изменения в пункт 3 Порядка выдачи разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях) или отказа в его выдаче, переоформлении, выдаче дубликата и аннулирования указанного разрешения» (далее - проект постановления). Как показали наши исследования, ошибка возникла в результате внесения изменений в Порядок постановлением Кабинета Министров Украины от 16.12.2016 № 1173 «О внесении изменений в некоторые постановления Кабинета Министров Украины относительно соответствия основным требованиям к разрешительной системе в сфере хозяйственной деятельности» (далее - Постановление). Допущена ошибка в абзаце втором пункта 3 Порядка, где указано, что для получения разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях) (далее - разрешение) субъект подает «заявление о получении разрешения на специальное использование водных биоресурсов за пределами юрисдикции Украины», не соответствует названию разрешения. В результате возникла коллизия, что блокирует получение разрешения. Поскольку для получения разрешения субъекты хозяйствования подают

заявление о получении разрешения на специальное использование водных биоресурсов в рыбохозяйственных водных объектах (их частях). Такая ситуация делает невозможным осуществление рыбохозяйственной деятельности и повышает социальную напряженность среди субъектов хозяйствования (табл. 1). Данная проблема не может быть решена с помощью рыночных механизмов, а также с помощью действующих регуляторных актов, поскольку процедура выдачи субъектам хозяйствования или отказа в его выдаче, переоформлении, выдаче дубликата и аннулирования разрешения определяется Порядком, в который внесены изменения Постановлением, что сделало невозможным осуществление деятельности основными пользователями водных биоресурсов.

Следует отметить, что при разработке предложений к проекту постановления, в процессе исследования нами было предложено два вариативных способа достижения вышеуказанных целей: а) оставить действующее законодательство без изменений, однако данный способ приведет к коллизии норм права и блокировки выдачи разрешения и осуществления специального использования водных биоресурсов в правовом поле; б) принятие проекта постановления обеспечит приведение нормативно-правовых актов в сфере рыбного хозяйства с требованиями действующего законодательства и позволит урегулировать

существующую коллизия норм права (табл. 2).

1. Основные группы (подгруппы), на которые проблема оказывает влияние

Группы (подгруппы)	Да
Граждане	уменьшение количества потребленной рыбной продукции, в связи с тем, что субъекты рыбохозяйственной деятельности не имеют возможности осуществлять специальное использование водных биоресурсов
Государство	уменьшение поступлений в государственный бюджет в связи с тем, что предприятия не имеют возможности осуществлять свою деятельность в правовом поле, повышает социальную напряженность среди граждан и субъектов хозяйствования
Субъекты хозяйствования, в том числе субъекты малого предпринимательства	отсутствие возможности осуществлять рыбохозяйственную деятельность, получать прибыль, платить налоги и обязательные платежи

2. Оценка влияния на сферу интересов субъектов хозяйствования

Показатель	Большие	Средние	Малые	Микро	Всего
Количество субъектов хозяйствования, которые подпадают под действие регулирования, единиц	0	16	196	369	581
Удельный вес группы в общем количестве, процентов	0	2,75	33,7	63,5	100%

При этом следует учитывать, что по варианту 1 наблюдается уменьшение поступлений в бюджет, в связи с тем, что рыбохозяйственные предприятия не имеют возможности осуществлять свою деятельность. Кроме того, уменьшается количество субъектов хозяйствования, увеличивается социальная напряженность среди хозяйствующих субъектов. В то же время, при варианте 2 увеличиваются расходы, связанные с администрированием процесса регулирования государственными органами и принятием проекта постановления. По результатам исследования альтернативных способов достижения целей государственного регулирования осуществлен выбор оптимального альтернативного способа на основе системы балльной оценки степени достижения поставленных целей (табл. 3).

Стоимость баллов определяется по четырехбалльной системе оценки степени достижения определенных целей, где:

4 - цели принятия регуляторного акта, которые могут быть достигнуты в полной мере (проблема больше существовать не будет);

3 - цели принятия регуляторного акта, условиях глобальных трансформаций.

которые могут быть достигнуты почти полностью (все важные аспекты проблемы существовать не будут);

2 - цели принятия регуляторного акта, которые могут быть достигнуты частично (проблема значительно уменьшится, некоторые важные и критические аспекты проблемы останутся не решенными);

1 - цели принятия регуляторного акта, которые не могут быть достигнуты (проблема продолжает существовать).

Выводы. В заключение имеем возможность отметить, что необходимость формирования соответствующей бюджетной политики для определения и обеспечения устойчивого развития предприятий отрасли рыбного хозяйства, которые занимаются воспроизводством, выращиванием, выловом рыбы и производством рыбной продукции, выступает важным современным требованием согласно начатым евроинтеграционным процессам. Поэтому аквакультура должна восприниматься как равноправный партнер аграрного сектора, а не как второстепенная и подчиненная ему отрасль или производство, отношение к которой осуществляется по остаточному принципу в

Выбор наиболее оптимального альтернативного способа достижения целей

Рейтинг результативности (достижение целей при решении проблемы)	Балл результативности (по четырехбалльной системе оценки)	Отзывы о присвоении соответствующего балла
Вариант 1	1	Данный вариант оценен соответствующим баллом в связи с тем, что в случае оставления действующего законодательства без изменений, останется коллизия норм права по неверно определенному названию заявления на выдачу разрешения, что делает невозможным ее подачу и получение разрешения, и приводит к блокированию осуществления хозяйственной деятельности. Поэтому цели принятия регуляторного акта не могут быть достигнуты. Проблема продолжает существовать.
Вариант 2	4	Данный вариант оценен соответствующим баллом в связи с тем, что проектом постановления, будет устранено двойственное толкование порядка выдачи разрешения, а также устранены коллизии, возникшей в результате принятия постановления. Поэтому цели принятия регуляторного акта могут быть достигнуты в полной мере. Проблема больше существовать не будет.

References

1. **Smith, A.** (2007). Investigation of nature and causes of wealth peoples. Moscow: Eksmo, 960.
2. **Quesnay, F.** (2008). Favourites Economic Works. Moscow: Dyrektmedya Pablyshynh, 538.
3. **Marx, K., Engels, F.** (1960). Capital. Moscow: Hospolytyzdat, 790.
4. **Marx, K., Engels, F.** (1961). Capital. Moscow: Hospolytyzdat, 490.
5. **Marx, K.** (1961). Capital. Criticism polytycheskoy ekonomyy. Moscow: Hospolytyzdat, 460.

6. Law of Ukraine (1990). № 400-XII On the priority of social development of rural areas and agriculture in the national economy. Supreme Council of Ukraine, № 45, 602.
7. **Sabluk, P.** (2008). Pricing and regulatory costs in agriculture (theory, methodology, practice). Kiev: NSC IAE, 697.
8. **Kvasha, S., Vdovenko, N. M.** (2013). Guidelines for the possibility of functioning public-private partnership in the fishing industry. Kiev: Vitas Ltd, 70.
9. **Kachnyi, A.** (2009). State as a governing body and regulation of fisheries. Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management: Coll Science. works, 4, 209.
10. **Kozyryatskaya, J.** (2007). Gosudarstvennoye regulation and support enterprises economy in terms of the market. Scientists note Taurian National University im. V. I. Vernadsky, 79.
11. **Lupenko, Y.** (2012). Strategic Direction of Agriculture of Ukraine for the period 2020. Kiev: NSC IAE, 182.
12. **Bodrov, V.** (2010). State regulation of the economy and economic policy: teach. guidances. Kiev: Akademydav, 520.
13. **Schumpeter, J.** (1982). Theory of Economic Development (Study of business profits, capital, credit, interest and cycle conditions). Moscow: Progress, 455.
14. **Galbraith, J.** (2004). New Industrial State. Moscow: AST, 602.
15. **Hayek, F.** (1992). Fatal conceit. Errors of Socialism. Moscow: News, 304.
16. **Simon, G.** (2001). Administrative Behavior: A Study of decision making in organizations that perform administrative functions. Kiev: Artek, 392.
17. **Coase, R.** (2007). Federal Politics in communication. Economic politic, 3, 146.
18. **Lukin, I.** (1997). Economic Transformation (late twentieth century). Kiev: IN NASU, 455.
19. **Lukin, I.** (2007). Selected Works. Kiev: NSC IAE, 816.

სტრატეგიული დაგეგმვის როლი ადგილობრივი ტერიტორიული განვითარებისთვის

ნიკოლოზ ჩიხლაძე,

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, თეოლოგიის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი, აკ. წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

NIKOLOZ CHIKHLADZE,

Doctor of Economics, Doctor of Theology, Professor of Kutaisi University, Professor of the Akaki Tsereteli State University,

ანოტაცია

საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბების და სრულყოფის პროცესში სახელმწიფოს როლი ეკონომიკაში მკვეთრად შემცირდა, რამაც გარკვეული დისბალანსი და პრობლემები წარმოშვა ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკურ განვითარებაშიც. ეკონომიკური ძვრები საქართველოში ხასიათდებოდა ძველი, არაეფექტური, მკაცრი დირექტიული დაგეგმვის სისტემის ნგრევით. დაგეგმვის უალტერნატივო და სწრაფი უარყოფა რიგ შემთხვევებში ნეგატიურ შედეგებს იწვევდა. განვითარებულ ქვეყნებში კი, პირიქით - სტრატეგიული დაგეგმვის, როგორც განსაზღვრული მიზნების მიღწევისთვის კერძო და საზოგადოებრივ ძალისხმევითაა გაერთიანების საშუალების მიმართ, ინტერესი გაიზარდა. არსებული სახით სტრატეგიულმა დაგეგმვამ 1980-იან წლებში მოიპოვა პოპულარობა ევროპის რიგ ქვეყნებში. ეს განპირობებული იყო კონკურენციის ზრდით, მართვის მექანიზმების გართულებით, კლასიკური სოციალური პრობლემების გაღ-

გოჩა უგულავა,

ქუთაისის უნივერსიტეტის დოქტორანტი

GOCHA UGULAVA,

Doctoral Student of Kutaisi University

აწვევების ძიებაში წინსვლის სურვილით. ნაშრომში განხილულია სტრატეგიული დაგეგმვის პოზიტიური როლის შესახებ ადგილობრივი ტერიტორიული განვითარებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: დაგეგმვა, კონკურენცია, მართვა, ტერიტორიული განვითარება, ეკონომიკური ზრდა, დირექტიული დაგეგმვა, ანალიტიკური ინსტრუმენტები.

THE ROLE OF STRATEGIC PLANNING IN LOCAL TERRITORIAL DEVELOPMENT

Annotation

In the process of establishing market relations and their improvement the state's role in the economy has declined. This gave rise to some imbalances and problems in the economic development of the territorial units. Economic shifts in Georgia are characterized by the destruction of the old, inefficient, strict directive planning system. Fast denial of unalternative planning in some cases led to negative consequences. In developed countries, on the contrary - interest in

strategic planning as defined instruments private and public efforts has grown. The strategic planning gained popularity in the 1980s, in the number of European countries.. This was due to increasing competition and complicated management mechanisms. The paper deals with the positive role of strategic planning in the local territorial development.

Key words: *planning, competition, management, territorial development, economic growth, the directive planning, analytical tools.*

შესავალი

დღევანდელ ეტაპზე, როდესაც ქვეყნის ეკონომიკაში სულ უფრო მკვეთრად აისახება განვითარების თანამედროვე ტენდენციები (გლობალიზაცია, მომსახურების სფეროს სწრაფი განვითარება, პოსტინდუსტრიული საზოგადოების ფორმირება, წარმოებაში ინტელექტუალური მდგენელის როლის ზრდა, თანამედროვე საზოგადოების ტოტალური ინფორმატიზაცია, ორგანიზების ქსელური ფორმების განვითარება, სოციალურ-ეკონომიკური ზრდის ტრადიციული წყაროების ამოწურვა და სხვა), სულ უფრო აქტუალური ხდება ადგილობრივი თვითგანვითარების ახალი გზებისა და გადამწყვეტი ფაქტორების მოძიება.

ადგილობრივი ტერიტორიული განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვისადმი და მისი პრაქტიკული რეალიზებისადმი მიდგომები ერთ-ერთი თანამედროვე აქტუალური პრობლემაა. პოსტსოციალისტურ საქართველოში დაგეგმვისა და მისი რეალიზების კუთხით ბევრი მნიშვნელოვანი პრობლემა წარმოიშვა. 1993 წლიდან საქართველოში სამჯერ (1993-1995, 1996-2000, 2001-2005 წლები) შემუშავდა ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების საშუალოვადიანი გეგმები. 1994 წელს მიღებულ იქნა კანონი „ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ინდიკატური საფუძვლების შესახებ“ (11.10.1994). სამი წლის შემდეგ, 1997 წლის ოქტომბერში მოქმედება დაიწყო ახალმა კანონმა, რომლის მიხედვით ინდიკატურმა გეგმამ სარეკომენდაციო ხასიათის დატვირთვა შეიძინა, ხოლო მისი საპროგნოზო გაანგარიშებით უნდა განსაზღვრულიყო სახელმწიფო ბიუჯეტის პროექტი. აღნიშნული კანონის მიხედვით, საქართველოს ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულები ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პროგრამებს შემუშავებდნენ საქართველოს ეკონომიკის სამინისტროს საერთო მეთოდური

ხელმძღვანელობით. ტერიტორიული განვითარების დაგეგმვის კუთხით არც დღევანდელი ვითარებაა სახარბიელო.

წარმოდგენილი სტატიის მიზანია განისაზღვროს კონცეპტუალური მიდგომები სტრატეგიული დაგეგმვის მიმართ, წარმოახინოს ცნობილ მკვლევართა და მიმდინარეობათა დამოკიდებულებები სტრატეგიული დაგეგმვის მიმართ, საკითხი წარმოდგინოს ტერიტორიულ ჭრილში და მოგვცეს საქართველოსათვის სათანადო დასკვნები და რეკომენდაციები.

1 სტრატეგიული დაგეგმვა სამეცნიერო ლიტერატურაში

სამეცნიერო ლიტერატურაში სტრატეგიული დაგეგმვის მრავალგვარ განმარტებას ვხვდებით. ზოგადი სახით, სტრატეგიული დაგეგმვა განისაზღვრება როგორც სტრატეგიის ფორმირების, რეალიზაციისა და მიღწეული შედეგების დასახულ მიზნებთან შესაბამისობის კონტროლის პროცესი. სტრატეგიული დაგეგმვის ობიექტად შეიძლება განვიხილოთ როგორც ფირმა, ასევე ქალაქი, თვითმმართველი ერთეული, რეგიონი, ქვეყანა.

მიუხედავად იმისა, რომ მართვის ზოგადი პრინციპები ერთიანია ფირმისა თუ თვითმმართველი ერთეულისთვის, თითოეული მათგანი მაინც რიგი თავისებურებებით ხასიათდება. სხვაობა დაკავშირებულია ტერიტორიული ერთეულის საქმიანობის სპეციფიკასთან, რომელიც ორიენტირებულია მოსახლეობის ეკონომიკური, სოციალური და სხვა საჯარო ინტერესების დაცვასა და მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებაზე, საჯარო პროდუქტის წარმოებაზე, ადამიანური პოტენციალის აღწარმოებისა და განვითარებისთვის პირობების შექმნაზე.

სტრატეგიული დაგეგმვა ტერიტორიული ერთეულის განვითარების თვალსაზრისით, გულისხმობს დასახული მიზნებისა და ამოცანების განხორციელების ტექნოლოგიას, იმ თანამიმდევრობის დამუშავებას, რომელიც ორიენტირებული იქნება მოსახლეობის ცხოვრების დონის, პირობების შემდგომ გაუმჯობესება-განვითარებაზე. სტრატეგიული დაგეგმვა ერთდროულად პროცესიცაა და პროდუქტიც, ანუ მოიცავს როგორც სტრატეგიის დამუშავებას, ასევე მის კონკრეტიზაციას, სტრატეგიული გეგმის — დოკუმენტის სახით. ამდენად, ტერიტორიული ერთეულის ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული დაგეგმვა არის სისტემატური და უწყვეტი პროცესი, რომლის მეშვეობითაც ადგილო-

ბრივი თემი, საზოგადოება აყალიბებს თავის მომავალს და ადგილობრივი რესურსების გათვალისწინებით განსაზღვრავს მისი მიღწევის ეტაპებს.

ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია განიხილება, როგორც ღონისძიებათა სისტემა, რომელიც მიმართულია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების გრძელვადიანი ამოცანების რეალიზებისთვის, ამ ამოცანათა გადაწყვეტაში ადგილობრივი რაციონალური წვლილის შეტანის გათვალისწინებით. ეს სტრატეგია ყველა ტერიტორიული ერთეულისთვის ერთგვაროვანი ვერ იქნება, რაც განპირობებულია ამ ერთეულების რესურსული უზრუნველყოფის, მეურნეობის სტრუქტურის, მიღწეული ღონის, ტრანსფორმაციის ტემპების და სხვა არსებითი განსხვავებებით. თავის მხრივ, მათი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა განისაზღვრება, როგორც ობიექტური (მაკროეკონომიკური პირობები, დარგობრივი სტრუქტურა, მდებარეობა, ბუნებრივი რესურსები და სხვა), ასევე სუბიექტური ფაქტორებით (მართვის მეთოდები). კრიზისის დაძლევისა და განვითარების რთულ პირობებში შედარებითი უპირატესობა უპირველესად იმ ერთეულებს გააჩნიათ, რომლებიც განვითარებისთვის იყენებენ მართვის ადეკვატურ მეთოდებსა და ინსტრუმენტებს.

ისტორიულად, სტრატეგიული აზროვნების აქტიური განვითარება გასული საუკუნის 50-იან წლებში საწარმოების ღონეზე იღებს საფუძველს, რაც შემდგომში ეკონომიკის სხვა ღონეებზეც გავრცელდა. სტრატეგიული დაგეგმვის თეორიულ და პრაქტიკულ ასპექტებს მრავალი სპეციალური კვლევა და სამეცნიერო ნაშრომი მიეძღვნა. ამ მიმართულების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში დიდი როლი შეასრულეს ფ. აბრამსმა, რ. აკოფმა, ი. ანსოფმა, ჯ. კუინიმ, კ. ენდრიუსმა, მ. პორტერმა, პ. მინცბერგმა, ჩ. ჰოფერმა, ჯ. სტაინერმა, ა. ტომპსონმა და სხვებმა [1, გვ.144].

ტერმინი „სტრატეგიული დაგეგმვა“ პირველად გამოყენებულ იქნა გასული საუკუნის 60-იანი წლების ბოლოს. მისი პირვანდელი დანიშნულება იყო მიმდინარე დაგეგმვისა და მართვის მაღალ ღონეებზე განხორციელებული დაგეგმვისაგან გამიჯვნა. პირველად, თავისი არსით, სტრატეგიული დაგეგმვა გრძელვადიან დაგეგმვას წარმოადგენდა, რომლის მეშვეობითაც ხდებოდა დაგეგმვის ობიექტის განვითარების ტენდენციების მომავალზე გად-

ატანა. ამ მიდგომით, ყველაზე მნიშვნელოვანი შედეგები მიიღწეოდა ეკონომიკური ზრდის ეტაპზე, როცა ზრდის ტენდენციების პროგნოზირება პერსპექტივით ხდებოდა. თუმცა, 1960-იანი წლების მიწურულს საქმიანი გარემო არასაკმარისად სტაბილური გახდა და გრძელვადიან დაგეგმვაში გამოყენებული ექსტრაპოლირების მეთოდები პრაქტიკაში გამოუყენებლად იქცა. [2]

2. სხვადასხვა სკოლები და მიმდინარეობები სტრატეგიული დაგეგმვის მიმართ

ბოლო პერიოდში დაისახა ტენდენციები სტრატეგიული დაგეგმვის სფეროში არსებული მრავალი კვლევის შედეგების გააზრებისა და განხილვისთვის. ამგვარი მცდელობა თავიანთ ნაშრომში — „სტრატეგიების სკოლები“ განახორციელეს პ. მინცბერგმა, ბ. ალსტრენდმა და ჯ. ლემპელმა. მათი მოსაზრებით, სტრატეგიული აზრის განვითარების პერიოდში ჩამოყალიბდა რამოდენიმე მიმართულება, რომლებიც გარკვეული ნიშნების მიხედვით ათ ძირითად სკოლად იქნა დაჯგუფებული: დიზაინის, დაგეგმვის, პოზიციონირების, მეწარმეობის, კოგნიტური, სწავლების, ხელისუფლების, კულტურის, გარემოსა და კონფიგურაციის სკოლები. [3, გვ.330]

ნაშრომის დამუშავებისას ჩვენ მიერ განხილულ იქნა ზემოაღნიშნული სკოლების დებულებები და ძირითადი შეხედულებები სტრატეგიულ დაგეგმვასთან მიმართებით. საკითხის თეორიულ ჭრილში განხილვამ ცხადვყო, რომ სტრატეგიული აზრის განვითარების არსებულ ეტაპზე ჩამოყალიბდა სტრატეგიის დამუშავების პროცესის რამდენიმე მნიშვნელოვანი მოდელი, რომელთაც ერთდროულად ჰყავთ როგორც მომხრეები, ასევე მოწინააღმდეგეებიც.

სტრატეგიული დაგეგმვის თეორიისა და პრაქტიკის ანალიზი შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვყოთ მისი განვითარების რამდენიმე ძირეული პერიოდი [4, გვ.507]:

1) სტრატეგიული დაგეგმვის პოპულარობის დინამიური ზრდის ეტაპი, პერიოდი, როდესაც ეკონომიკის პრაქტიკულად ყველა სუბიექტი აქტიურად იყენებდა მას (1960-იანი წლების ბოლო პერიოდი — 1978 წ.);

2) სტრატეგიულ დაგეგმვაზე თითქმის სრული უარის გაცხადების პერიოდი (გასული საუკუნის 80-იანი წლები) გამოწვეული იყო ეკონომიკაში კრიზისული მოვლენების პროგნოზირების შეუძლებლობით;

3) სტრატეგიული დაგეგმვის თანდა-

თანობითი დაბრუნების ეტაპი, მაგრამ უკვე სრულიად ახალ თვისობრივ დონეზე, როცა გათვალისწინებულ იქნა განვლილი პერიოდის ნაკლოვანებები;

4) გრძელვადიანი სტრატეგიებიდან მოკლევადიანზე გადასვლის ეტაპი, საწარმოთა რეინჟინირინგისა და რეკონსტრუქციების მოცულობების შემცირება (1980-იანების ბოლო);

5) სრულყოფილ სტრატეგიულ დაგეგმვასთან დაბრუნების პერიოდი (1990-იანი წლების შუახანებიდან — თანამედროვეობამდე).

3. სტრატეგიული დაგეგმვა ტერიტორიულ ერთეულებში

თანამედროვე მიდგომებით, სტრატეგიული დაგეგმვა რეალიზდება სოციალური პარტნიორობის მექანიზმის მეშვეობით, რომელიც არის სტრატეგიის დამუშავებისა და რეალიზების მნიშვნელოვანი გზა.

ამ პრინციპით ფორმირებული სახელმწიფო პოლიტიკა განაპირობებს პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ეფექტური გადაწყვეტის მიზნით სამოქალაქო საზოგადოების ინსტიტუტებით წარმოდგენილი მოქალაქეების ურთიერთქმედებას. ევროპულ პრაქტიკაში ფართოდაა დანერგილი ამგვარი ინტეგრირებული მიდგომის შედეგად, ხელისუფლების სხადასხვა დონეების დიალოგით, ე.წ. „ქვემოდან-ზემოთ“ პრინციპის გამოყენებით, კონსენსუსის საფუძველზე მონაწილე მხარეთა ინტერესების გათვალისწინება [5, გვ.131].

ტერიტორიული ერთეულებისთვის კვლავაც დიდ პრობლემად რჩება დაინტერესებული მხარეების სოციალური პარტნიორობის საფუძველზე გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში ჩართვის ფორმების, მეთოდების და გზების არცოდნა და გამუცდელობა. თუ უცხოელთათვის დამახასიათებელია დაგეგმვის პროცესში საზოგადოების აქტიური ჩართულობა, მათ ინიციატივებზე დაყრდნობა, ჩვენს შემთხვევაში ადგილობრივი მოსახლეობის ინტერესი და მონაწილეობა ამ პროცესებში შეზღუდულია და ის ძირითადად დასახლების სივრცით-ტერიტორიული განაშენიანების გეგმისადმი ზოგადი ყურადღებით შემოიფარგლება. ასევე უმნიშვნელო ინტერესს იჩენენ ბიზნეს-სტრუქტურებიც — ტერიტორიული განვითარებისთვის დარგთაშორისი და სექტორთაშორისი თანამშრომლობა, მათი წარმოდგენით, ნაკლებად მიმზიდველი თემაა. ადგილობრივი ხელისუფლებაც ხშირად ვერ აიგივებს სექტორთაშორისი თანამშრომლობის, საზოგადოებისა და ბიზნესის წარმო-

მადგენელთა აქტიურობის როლს, მათ მნიშვნელობას სტრატეგიული ინიციატივების, პროგრამებისა და პოლიტიკის ფორმირების, რეალიზებისა და შეფასების საქმეში.

ჯერ კიდევ ადრეულ თვითმმართველობის რეფორმის გატარებამდე არსებული „ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მიხედვით, როგორც ადგილობრივი მმართველობის, ასევე თვითმმართველობის კომპეტენციას განეკუთვნებოდა დაქვემდებარებული ტერიტორიის კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამების შემუშავება, დამტკიცება და შესრულება. სხვა საკითხია, თუ რა ხარისხით ხდებოდა ამ უფლებამოსილების განხორციელება, რა მეთოდოლოგიური ბაზა არსებობდა ამ პროგრამების დამუშავებისთვის, რამდენად რეალური და შესრულებადი და არა დეკლარაციული იყო ისინი.

საქართველოში ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოთა ჩამოყალიბების პერიოდისთვის (1997-1998 წლები) საქართველოს ორგანული კანონით „ადგილობრივი მმართველობისა და თვითმმართველობის შესახებ“ (მე-7 მუხლის პირველი პუნქტის „დ“ ქვეპუნქტით) ადგილობრივი თვითმმართველობის კომპეტენციად განისაზღვრა დაქვემდებარებული ტერიტორიის კომპლექსური სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამების შემუშავება, დამტკიცება და შესრულება.

ტერიტორიულ ერთეულებში წარმოიშვა პრაქტიკული დანიშნულების მქონე, მეცნიერულად დასაბუთებული გაანგარიშებისა და განხრახულობათა ერთიანი დოკუმენტის შემუშავების აუცილებლობა. მით უმეტეს, რომ თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოთა შორის ადგილი ჰქონდა საკრებულოთა სისტემატურ მოთხოვნას, რაიონული ბიუჯეტები განხილულიყო სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამების საფუძველზე.

სტრატეგიული განვითარების პროგრამის ფორმირების აუცილებლობა განისაზღვრა:

1. მიმდინარე გადაწყვეტილებების მიღებისას სტრატეგიული მიზნების გასათვალისწინებლად;
2. რეგიონის განვითარების რეგულირების უზრუნველსაყოფად;
3. ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პრიორიტეტების განსაზღვრისთვის;
4. ძლიერი და სუსტი მხარეების, ინდივიდუალური განსაკუთრებულობების გამოსავ-

ლენად;

5. რეგიონის ეკონომიკაში ინვესტიციების მოსაზიდად და სხვა პრობლემათა გადასაწყვეტად. [6, გვ. 48]

2002 წლის 20 მარტს გამოვიდა საქართველოს ეკონომიკის, მრეწველობისა და ვაჭრობის მინისტრის ბრძანება „საქართველოს ტერიტორიული ერთეულის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების პროგრამების შემუშავებისა და რეალიზაციის მეთოდური რეკომენდაციების შესახებ“. იგი განსაზღვრავდა ტერიტორიული ერთეულის პროგრამის რეალიზაციის შინაარსობრივ და ფუნქციონალურ მახასიათებლებს და მოიცავდა 6 განყოფილებას.

აღნიშნული დოკუმენტის შესაბამისად, საქართველოს რეგიონებში შემუშავდა 2003-2005 წლების სოციალური და ეკონომიკური განვითარების პროგრამები.

საქართველოში 2006 წლის 24 ივლისს ძალადაკარგულად გამოცხადდა კანონი „ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ინდიკატური დაგეგმვის საფუძვლების შესახებ“, თუმცა ამით მაკროდონეზ გარკვეული უხერხულობები მაინც არ შექმნილა. კერძოდ, საქართველოს მთავრობამ მოამზადა „საბაზისო მონაცემები და მიმართულებები 2007-2010 წლებისთვის“, რომელიც მოიცავს საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი სტრატეგიის მიმართულებებს და რეფორმის მოსალოდნელ შედეგებს 2007-2010 წლებისთვის.

2007 წლის 28 დეკემბერს მიღებული იქნა საქართველოს მთავრობის #300 დადგენილება „საქართველოს მთავრობის საშუალოვადიანი სამოქმედო გეგმის შედგენის მიზნით განსაზღვრულ დონისძიებათა, ძირითად მონაცემთა და მიმართულებათა შემუშავებელი სამთავრობო კომისიის შესახებ“. ამ აქტის მიხედვით, ავტონომიური რესპუბლიკების შესაბამისი აღმასრულებელი ორგანოებისა და ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულებში სახელმწიფო რწმუნებულების — გუბერნატორების მიერ წარდგენილი ინფორმაცია შესაბამისი განხილვების შემდეგ აისახება ქვეყნის 2009-2012 წლების ძირითადი მონაცემებისა და მიმართულებების დოკუმენტში.

ამჟამად საქართველოს ყველა რეგიონს აქვს განვითარების სტრატეგია, რომელიც დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის მიერ. სამწუხაროდ, მუნიციპალიტეტებში ამ მხრივ გაურკვეველი მდგომარეობაა.

თანამედროვე მენეჯმენტის ამ გამოცდი-

ლი მეთოდის მაღალი ეფექტურობა პრაქტიკითაა დადასტურებული. სტრატეგიული დაგეგმვის ყველა პროცედურა, შესაბამისი ადაპტაციის პირობებში, შეიძლება წარმატებით იქნას გამოყენებული არა მხოლოდ სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების კომპლექსური პროგრამების დამუშავებისას, არამედ ანტიკრიზისული ზომების გატარებისას, მასშტაბური ინფრასტრუქტურული პროექტების მართვაში და განვითარების სხვა მიმართულებებშიც. ანუ, სტრატეგიითა შემუშავების ძირითად მიზნებს წარმოადგენს ბოლო დროს გამძაფრებული კონკურენცია, მათ შორის საერთაშორისო მასშტაბებითაც, მართვის მექანიზმების შემდგომი გართულება და ტიპური ადგილობრივი პრობლემების გადაჭრისთვის მუდმივი სწრაფვა.

ადგილობრივი ხელისუფლებისთვის მათ წინაშე არსებული სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათის პრობლემების სიმწვავეს გათვალისწინებით, გასააზრებელია სტრატეგიითა განსაზღვრისა და დამუშავების აუცილებლობა, რომელიც ორიენტირებული იქნება უმუშევრობის შემცირებისა და ეკონომიკური ზრდის დაჩქარების საკითხებზე. ამ საქმიანობის ძირითად მიზნებს წარმოადგენს:

— ტერიტორიული ერთეულის ეკონომიკაში მიმდინარე ცვლილებების გააზრება და მათ მიმართ ერთიანი მიდგომების ფორმირება;

— განვითარების მიმართულების განსაზღვრა;

— ეკონომიკური პოლიტიკის სფეროში მოღვაწე ძირითადი აქტორების — ხელისუფლების, ბიზნესისა და საზოგადოების სავარაუდო ქცევის წინასწარი განსაზღვრა, რაც მსჯელობისა და მათთან ინფორმაციის გაცვლის საფუძველზე ხორციელდება;

— ადგილობრივი ეკონომიკური პოტენციალის ზრდისთვის საერთო ხედვებისა და მიდგომების ჩამოყალიბება;

— ეკონომიკური პოლიტიკის სუბიექტებისთვის, მათი მოქმედებების მიზანმიმართულობისა და კოორდინირების ზრდის მეშვეობით, გადაწყვეტილებათა მიღების პროცესში ხელის შეწყობა.

სტრატეგიის ფორმირების მოტივაცია ძირითადად ორ მნიშვნელოვან მიმართულებას მოიცავს. პირველი — ადგილობრივი ბიზნესისთვის ინფორმაციის მიწოდება, თუ რა საქმიანობას ეწევა ხელისუფლება ეკონომიკის სფეროში, იმ პრიორიტეტული მიმართულებების გამოკვეთა, რომელთა სტიმულირებასა და მხარდაჭერას განახორციელებს იგი. მეორე

— ეკონომიკური პოლიტიკის რეალიზებაში რაც შეიძლება მეტი მონაწილის ჩართვა. ამით სტრატეგიული დაგეგმვის მეთოდი განიხილება, როგორც ურთიერთგაგების მიღწევისა და ქმედებათა კოორდინაციის მძლავრი საშუალება.

სტრატეგიული დაგეგმვის დანერგვა საშუალებას იძლევა:

— წინასწარ განისაზღვროს განვითარების პირობები, რათა შესაძლო მოვლენებზე მოქმედებები იმგვარად დაიგეგმოს, რომ მოხდეს ნეგატიური ეფექტების მინიმიზება და პოზიტიური ეფექტების მაქსიმიზება;

— განხორციელდეს არსებული პოტენციალის წინასწარი კომპლექსური შეფასება;

— დაისახოს საერთო მიზნები და მიღწეული იქნას კონსენსუსი — განვითარების მიზნებზე საზოგადოებრივი თანხმობის მიღწევა სტრატეგიული დაგეგმვის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი და უძლიერესი მხარეა;

— მოხდეს რესურსების ოპტიმალურად და ეფექტიანად განაწილება, მათი მთავარ მიმართულებებზე კონცენტრირება;

— კოორდინირებაში იქნას მოყვანილი განვითარების სხვა ადგილობრივი პროგრამები;

— მიზნებისა და ამოცანების დასახვის გზით შეიქმნას მოძრაობის მიმართულების განსაზღვრის, შედეგების გაზომვისა და შეფასების ეფექტური ინსტრუმენტი.

მოკლედ მიმოვიხილოთ ის ფაქტორები და პრობლემები, რომლებიც განაპირობებენ ტერიტორიული განვითარების დაგეგმვაში არსებულ დაბალ ეფექტურობას. ამ მიმართულებით უმთავრესი ინსტიტუციური ხასიათის პრობლემების არსებობაა. რამოდენიმე ძირეულ ფაქტორს შორის პირველ რიგში აღსანიშნავია რეალური დეცენტრალიზაციის განხორციელების პროცესის შეფერხება. საქართველოში ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების მართვა და დაგეგმვა ცენტრალურ დონეზე ხდება. თავად ტერიტორიული ერთეულების როლი მხოლოდ წინადადებების წარდგენითა და მცირე დედეგირებული ფუნქციების განხორციელებით შემოიფარგლება. [7]

ამ ვითარებას ხელს უწყობს ის ფაქტორიც, რომ ტერიტორიული ერთეულებიდან, უმეტესს ძალზე მწირი ფინანსური და სხვა რესურსული შესაძლებლობები გააჩნია. მათ ბიუჯეტებს არა აქვთ საკმარისი საკუთარი შემოსავალი, რომ მასშტაბური განვითარების პროექტები თავად დააფინანსონ, ხოლო რეგიონულ სტრუქტურებს საერთოდ არ

გააჩნიათ საკუთარი ბიუჯეტები, როგორც ფინანსური ინსტრუმენტი. [8] იგივე შეიძლება ითქვას სხვა რესურსებთან მიმართებაშიც: მუნიციპალურ საკუთრებაში მიწისა და ქონების რეალური, სტაბილური და ჩამოყალიბებული ბაზის არ არსებობა აფერხებს ამ პროცესს. შედეგად განვითარების მიმართულებების ზოგადი განსაზღვრა, ღონისძიებათა დაგეგმვა, დაფინანსება და მათ განხორციელებასე კონტროლი ხისტად ცენტრალიზებულია, რაც, რა თქმა უნდა ამცირებს ადგილობრივი ინსტიტუციების როლს ამ პროცესებში, ხოლო თავად პროცესს მოუქნელს ხდის, ართულებს მიმდინარეობის კონტროლს, ამცირებს ცვლილებათა დაგეგმვისა და შეტანის ოპერატიულობას, ჯამში ეცემა მთლიანად პროცესის ეფექტურობა.

საყურადღებოა ბოლო პერიოდში რეგიონული განვითარების ერთიანი პოლიტიკის განსაზღვრაში „უთანაბრობის დაძლევის“ პოლიტიკის პრევალირება. ამ პოლიტიკის ფარგლებში პრიორიტეტულია ღარიბი და ჩამორჩენილი ერთეულების მხარდაჭერის ღონისძიებები და არა განვითარების სტაბილურობის უზრუნველყოფისთვის ღონისძიებების გატარება. პრაქტიკულად ეს გამოიხატება ნაკლებშემოსავლიანი ბიუჯეტების დეფიციტების გამოთანაბრებით შევსებაში, რაც ღონიერი ერთეულების დესტიმულირებას იწვევს. ამგვარი განვითარების ღონის გამოთანაბრების პოლიტიკამ დღეისთვის თავისი თავი ამოწურა. სწორი სტიმულების არქონის პირობებში, არსებული რესურსებისა და სტრატეგიული პრიორიტეტების ბაზაზე განვითარების დაგეგმვისა და ღონისძიებათა განხორციელების ნაცვლად ტერიტორიული ერთეულების განვითარების ღონის მექანიკურმა გამოთანაბრებამ, ზოგიერთი ერთეულის განვითარების ფორსირების ფონზე, სხვა ერთეულების ჭარბი დეინდუსტრიალიზაცია და დეპრესია გამოიწვია, რამაც კიდევ უფრო გააღრმავა დისპროპორციები მათ შორის. ამდენად, ამ გზით წარმოშობილი ახალი სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების კომპლექსი განსაზღვრავს და დღის წესრიგში აყენებს ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების მართვის ეფექტურობის ზრდის აუცილებლობას და მოითხოვს სტრატეგიულ აზროვნებაზე და პროგრამული მართვის განახლებულ მეთოდოლოგიაზე დაფუძნებულ ახალ კომპლექსურ მიდგომებს. ყოველივე ეს თავს იყრის განვითარების ღონის გამოთანაბრებისა და სხვაობათა შემცირების პოლი-

ტიკიდან სტრატეგიული დაგეგმვის და მართვის პროგრამულ-მიზნობრივ მეთოდებზე გადასვლის აუცილებლობაში.

ტერიტორიული ერთეულის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარება ადგილობრივი ხელისუფლების ცენტრალური ფუნქციაა, რომელიც განსაკუთრებით აქტუალური დღევანდელი ტრანსფორმაციის პერიოდში. თუ ეკონომიკური პროცესები თვითდინებით წარმართა, მთლიანი ტრანსფორმაცია მტკივნეული იქნება; იმავედროულად, თუ ადმინისტრაცია აქტიურად იმოქმედებს ეკონომიკური განვითარების პროცესებზე, გამოიყენებს არსებულ უპირატესობებს და შექმნის ახალს, „ახალი ეკონომიკის“ ჩამოყალიბება და განვითარება მინიმალური დანახარჯებით იქნება შესაძლებელი.

ჩვენთან, სამწუხაროდ, ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოთა მუშაობის უსისტემო სტილი მრავალ პრობლემას განაპირობებს, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიული საკითხებიც უკანა პლანზეა წანაცვლებული. რეალურად, ადგილობრივი ხელისუფლება ძირითად პოლიტიკურ საკითხად აღიქვამს წლიური ბიუჯეტის ფორმირებას.

ამ მიდგომის არასაკმარისობა უკვე ვლინდება ჯერ ერთი, განვითარების პროცესების სირთულისა და დაჩქარების გამო და მეორეც, საზოგადოებრივი და კერძო პარტნიორობის სულ უფრო მეტად გაერცვლების გამოც, რაც მრავალი ინსტიტუციის ძალისხმევით კოორდინაციას და შესაბამისი მიმართულების მიცემას მოითხოვს. ამის ნათელი გამოძახატველია თვითმმართველი ერთეულის უფლებამოსილებათა განმსაზღვრელ საკანონმდებლო ნორმაში სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პროგრამების შემუშავების ვალდებულების თაობაზე ჩანაწერის ცვლილებების ევოლუცია.

ნიშანდობლივია აღინიშნოს, რომ მოქმედი „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსის“ მიხედვით მუნიციპალიტეტის საკუთარ უფლებამოსილებათა ჩამონათვალი არ შეიცავს თვითმმართველობის ვალდებულებას ტერიტორიული ერთეულის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ზრუნვისთვის. პროგრამების, სტრატეგიების, სამოქმედო გეგმებისა და პროექტების შემუშავება, დამტკიცება და შესრულება მუნიციპალიტეტის უფლებამოსილებათა განხორციელების ზოგად ფორმებსა და მექანიზმებს წარმოადგენს. ამდენად, ტერიტორიული ერთეულის ეკონომიკური განვითარების დაგეგმვა თვითმ-

მართველობის საქმიანობის პრიორიტეტების მიღმა დარჩენილი — ის არაა სავალდებულო ხასიათის, თუმცა, თუ თვითმმართველობა ამ საკითხზე იზრუნებს, თითქოს მას არც არავინ დაუშლის. ამიტომაც, რომ ყველა სხვა სახის საქმიანობა (მათ შორის ბიუჯეტის ხარჯების მიმართულებებისა და პრიორიტეტების განსაზღვრა) არ ეფუძნება განვითარების მიზნების ერთიან, მწყობრ, ჩამოყალიბებულ ხედვას, სტრატეგიას და მეტწილად სპონტანურია. იგი ატარებს არასისტემურ, კამპანიურ, ხშირად გაუაზრებელ ხასიათს და მისი სამწუხარო შედეგია არაეფექტიანობა.

დასკვნები

დღესდღეობით, სრულყოფას საჭიროებს ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სახელმწიფო რეგულირების სისტემა. აუცილებელია რეგიონული და თვითმმართველი ერთეულების ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნების, ამოცანებისა და რეალიზების მეთოდების განსაზღვრა, საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პროცესში არსებული სოციალური და ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაში თვითმმართველობების როლის გაზრდა.

განხილული მდგომარეობის ანალიზით, ცხადია, რომ ბოლო დროს ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების მართვის ინსტრუმენტების დანერგვასა და მისი მეთოდების სრულყოფის ამოცანათა აქტუალობიდან გამომდინარე მიზანშეწონილია:

1) სტრატეგიული დაგეგმვის, როგორც ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების მძლავრი ინსტრუმენტის, აქტიური დანერგვა-გამოყენება, ამისთვის შესაბამისი საკანონმდებლო და სხვა სარეგულაციო-ნორმატიული ცვლილებების განხორციელება;

2) ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის სტანდარტების შემუშავება-დანერგვა, სტრატეგიული დაგეგმვის პროცესის ერთიანი მეთოდოლოგიის, ინსტრუმენტების, ეფექტურობის ინდიკატორების შემუშავება-დანერგვა;

3) ანალიტიკური ინსტრუმენტებისა და ცნებათა კომპლექსის შემდგომი დამუშავება-დახვეწა, რაც სტრატეგიული დაგეგმვის ეფექტურ გამოყენებას უზრუნველყოფს კონკურენტუნარიანობის ზრდის, ტერიტორიათაშორისი ურთიერთქმედების მექანიზმების სრულყოფის, განვითარების დაჩქარების მიზნების მისაღწევად;

4) სხვადასხვა დონეების სტრატეგიების შეთანხმებისა და სინქრონიზების მექანიზმების სრულყოფა, რაც ზრდის ტემპების დაჩ-

ქარებას და უზრუნველყოფს საბიუჯეტო სახსრების ეფექტიან გამოყენებას;

5) სოციალურ პარტნიორობაზე დაფუძნებული სხვადასხვა აქტორების ეფექტური თანამშრომლობის უზრუნველყოფა სტრატეგიული დაგეგმვის მთელი პროცესის განმავლობაში, კერძო-სახელმწიფოებრივი პარტნიორობის წახალისება;

6) საჭიროა შესწავლილ იქნას და განზოგადდეს მოწინავე უცხოური გამოცდილება საკითხთან დაკავშირებულ მოხელეთა სწავ-

ლება, კვალიფიკაციის ამაღლება სტრატეგიული დაგეგმვის ინსტრუმენტების პრაქტიკაში დასანერგად, სტრატეგიული დაგეგმვის ფართო გამოყენების პოზიტიური გამოცდილების დაგროვება;

7) ჩატარდეს საკითხის შემდგომი კვლევა, გამოიკვეთოს ტერიტორიული ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიულ დაგეგმვაში არსებული პრობლემები და დაისახოს მისი სრულყოფის გზები.

ლიტერატურა:

1. **Спирина А.**, Характеристики катеоретических подходов к стратегическому планированию на предприятии. Молодой ученый. – 2012. –№1. –Т.1.
2. Школы стратегического планирования. Электронный ресурс – Стратегическое управление и планирование: <http://www.stplan.ru/articles/theory/stplschl.htm>
3. **Минцберг Г.**, Школы стратегий. Стратегическое сафари: экскурсия по дедьям стратегий менеджмента. СПб.: Питер., 2002.
4. **Wilson I.**, Strategic Planning for the Millennium: Resolving the Dilemne. Long Range Planning. 1998. V. 31 –№4.
5. **Hoefsloot A., Berg L.**, Successful examples of participatory region planning at the meso-level. 1992.
6. **დავთაძე გ., ჩიხლაძე ნ.**, იმერეთის მხარის ეკონომიკური განვითარების პირობები და პერსპექტივები აკ.წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, 2009.
7. საქართველოს ორგანული კანონი „ადგილობრივი თვითმმართველობის კოდექსი“.
8. **ჩიხლაძე ნ., რუსაძე ნ.** ადგილობრივი თვითმმართველობის ეკონომიკური საქმიანობის ძირითადი ასპექტები. საერთაშორისო სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენციის «თანამედროვე განვითარების ეკონომიკური, სამართლებრივი და სოციალური პრობლემები – 2015» შრომების კრებული. (თანაავტორობით, 0,5 ნ.თ.), ქუთაისი, 2015. <http://atsu.edu.ge/EJournal/BLSS/eJournal/Papers/Economy/ChikhladzeNikoloz.pdf>

References

1. **Spirina A.** Characteristics of theoretical approaches to strategic planning company. Young scientist. - 2012. - №1. - Vol.1.
2. Strategic Planning Schools. Electronic resource - Strategic management and Planning:<http://www.stplan.ru/articles/theory/stplschl.htm>
3. Mintzberg, Strategy School. Strategic safari: excursion in the wilds strategies management. SPb .: Peter. 2002.
4. **Wilson I.**, Strategic Planning for the Millennium: Resolving the Dilemne. Long Range Planning. 1998. V. 31 –№4.
5. **Hoefsloot A., Berg L.**,Successful examples of participatory region planning at the meso-level. 1992
6. **Ghvtadze C., N. Chikhladze.**, Imereti region and economic conditions and prospects. Ak.Tseretlis State University, Kutaisi, 2009
7. The Organic Law»Local Government Code».
8. **Chikhladze M., N. Rusadze.** Main aspects of Local economic activity. International scientific-practical conference «Modern development of economic, legal and social issues “ - 2015» Works. (Co-authored, 0.5 n.t.), Kutaisi, 2015 <http://atsu.edu.ge/EJournal/BLSS/eJournal/Papers/Economy/ChikhladzeNikoloz.pdf>

სამედიცინო ველნეს კურორტები – საქართველოს ბრენდ კოდი მსოფლიოში

გულნაზ ერკომაიშვილი, ეკონომიკის დოქტორი, თსუ-ს ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი,

GULNAZ ERKOMAISHVILI,
Doctor of Economics, Assotiated Professor of Ivane Javakhishvili Tbilisi Shtate University, Tbilisi, Georgia

ანოტაცია

ნაშრომში შესწავლილი და გაანალიზებულია ტურიზმის ერთ-ერთი მიმართულება ველნეს ინდუსტრია. აღნიშნულია, რომ ველნეს ინდუსტრიაში არის კიდევ ერთი უახლესი ნიშა – ველნეს კურორტების ახალი სამედიცინო იდეოლოგიით ამუშავება. ნაშრომში განხილულია სამედიცინო ველნეს კურორტების განვითარების ტენდენციები საქართველოში, ის ეკონომიკური ეფექტები, რასაც ქვეყანას მოუტანს მისი განვითარება. კვლევის შედეგად გაკეთებულია დასკვნა, რომსაქართველო მსოფლიოში უნიკალური ადგილია სამკურნალო რესურსების მრავალფეროვნებით, რაც საშუალებას იძლევა შეიქმნას და წარმატებით იფუნქციონიროს სამედიცინო ველნეს კურორტებმა და იგი გახდეს საქართველოს ბრენდ კოდი მსოფლიოში.

საკვანძო სიტყვები: ველნესი, ველნეს ინდუსტრია, ველნეს ინდუსტრიის უახლესი ნიშა, სამედიცინო ველნეს კურორტი, საქართველოს ბრენდ კოდი. ველნესი და ველნეს ინდუსტრია

MEDICAL WELLNESS RESORTS – BRENDE CODE OF GEORGIA IN THE WORLD

Anotation

The Paper studies and analyzes wellness tourism, as one of the directions of tourism. There is the newest niche in wellness industry – triggering wellness resorts with medical ideology. The paper discusses the development tendencies of medical wellness resorts in Georgia and its main

economic preferences. The main finding of the research is that Georgia is unique place in the world according to the variety of medical recourses. This makes opportunity to create and successfully operate medical wellness resorts and form it as a brand code of Georgia in the world.

Keywords: Wellness, Wellness Industry, Wellness Industry newest niche, Medical Wellness Resort, Brand Code of Georgia, Wellness and Wellness Industry.

დღეს მსოფლიოში სულ უფრო პოპულარული ხდება ველნეს პროდუქტების გამოყენება, რომელიც ხელს უწყობს ადამიანის ფსიქოლოგიურ და ფიზიკურ რელაქსაციას, ნებისმიერ სიტუაციაში შინაგანი სიმშვიდის შენარჩუნებას, სწორ კვებას და საკუთარ თავზე ზრუნვას, ნებისმიერ ასაკში გარეგნული მომხიბვლელობის შენარჩუნებას, აქტიურ დღეგრძელობას. ველნეს მომსახურების მიღება ადამიანს აძლიერებს როგორც ფიზიკურად, ასევე სულიერად, უხანგრძლივებს ახალგაზრდობას. დღესდღეობით, იმის მიხედვით, თუ რამდენად მოვლილია ადამიანი, ხდება მისი სოციალური იდენტიფიცირება და პოზიცირება, შესაბამისად, პროფესიული და პირადი წარმატებაც. ველნესი შესაძლებლობას იძლევა თავიდან იქნეს აცილებული ან მაქსიმალურად შემცირდეს „ცივილიზაციის საუკუნის“ მრავალი დაავადება: გულ-სისხლძარღვთა სისტემის, საყრდენ-მამოძრავებელი აპარატის, დიაბეტის და სხვ. იგი ხელს უწყობს ასევე წონის

რეგულირებას.

ველნესი ფიზიკური, ფსიქოლოგიური და სოციალური ღონისძიებების ურთიერთკავშირის მოქნილი სისტემაა, რომელიც მიმართულია ადამიანის არა მხოლოდ ავადმყოფობისგან პროფილაქტიკაზე, არამედ ასევე სასიცოცხლო ძალების აღდგენასა და მკურნალობაზე. ველნეს მომსახურების მიზანია ადამიანს შესთავაზოს და განუვითაროს ჯანსაღი ცხოვრების ჩვევები, რაც გულისხმობს სპა მომსახურებას, ფიზიკურ ვარჯიშებს, ველნეს განათლებას, ჯანსაღ საშხარეულოს და ა.შ.

სწორედ ამ საინტერესო პრობლემას ეხება წინამდებარე ნაშრომი, რომელშიც გადმოცემულია ველნესისა და ველნეს ინდუსტრიის არსი, ველნეს ინდუსტრიის უახლესი ნიშის = სამედიცინო ველნეს კურორტების განვითარების ტენდენციები საქართველოში, ის ეკონომიკური ეფექტები, რასაც ქვეყანას მისი განვითარება მოუტანს. კვლევის შედეგად გაკეთებულია დასკვნა, რომ საქართველო მსოფლიოში უნიკალური ადგილია სამკურნალო რესურსების მრავალფეროვნებით, რაც საშუალებას იძლევა შეიქმნას და წარმატებით იფუნქციონიროს სამედიცინო ველნეს კურორტებმა და იგი გახდეს საქართველოს ბრენდ კოდი მსოფლიოში.

ტერმინი — ველნესი (ინგლ. Wellness) პირველად გამოიყენა ამერიკელმა ექიმმა ჰელბერტ დანმა 1959 წელს. წიგნში — „უმაღლესი დონე ველნესი“, მან ჩამოაყალიბა ჯანსაღი ცხოვრების წესის ძირითადი პრინციპები. მისი აზრით, ადამიანის ჯანმრთელობას განსაზღვრავს არა მარტო კარგი ფიზიკური მდგომარეობა, არამედ მისი სხეულის, სული-სა და გონების ჰარმონია. დანმა ამ მდგომარეობას უწოდა Wellness, ანუ უმაღლესი დონის კმაყოფილება [1, გვ.2].

ველნესის შესახებ გამოქვეყნებულია როგორც ჰელბერტ დანის, ასევე ჯონ ტრევისის, დონალდ არდელის, გერხარდა ჰეტლერის მრავალრიცხოვანი პუბლიკაციები, თუმცა საქართველოში მის შესახებ ლიტერატურა ნაკლებად მოიპოვება. 2000 წლიდან აღნიშნული ტერმინი შემოვიდა საქართველოშიც, მაგრამ იგი ძირითადად შვეიცარიიდან შემოტანილ კოსმეტიკურ საშუალებებთან ასოცირდებოდა.

ტერმინ ველნეს ინდუსტრიის ავტორია ამერიკელი პროფესორი პოლ ზეილ პილზერი. მისი აზრით, ბოლო წლებში, ველნესი, როგორც დარგი, სწრაფად ვითარდება. XXI

საუკუნე ველნესის ეპოქაა. აშშ-ში ჯერ კიდევ 2010 წლისთვის ველნეს ინდუსტრიაში ბრუნვამ 1 ტრლნ დოლარს მიაღწია. არც ერთ სხვა ინდუსტრიას ასეთი ტემპები არა აქვს. ჯანსაღი ცხოვრების წესის ინდუსტრია — მომავალი მრავალმილიარდიანი ინდუსტრიაა [2].

ველნეს ინდუსტრია მოიცავს სხვადასხვა სახეობის ნატურალური კვების პროდუქტების, კოსმეტიკის, პირადი ჰიგიენის საშუალებების, სხვადასხვა ტიპის ველნეს დანადგარების წარმოებას, ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიის გამოყენებას, ველნეს სასტუმროების განვითარებას და საერთოდ, მომსახურების ფართო სპექტრს. ველნეს ინდუსტრიის განვითარების მხრივფავორიტი ქვეყნებია აშშ, შვეიცარია, იტალია, საფრანგეთი. ეს ქვეყნები ტურისტებს ველნეს მომსახურების ფართო სპექტრს სთავაზობენ

სამედიცინო ველნეს კურორტი – უახლესი ნიშა ველნეს ინდუსტრიაში

ველნეს ინდუსტრიაში ერთ-ერთი წამყვანი სფეროა ველნეს კურორტები. მსოფლიოში რამდენიმე განსაკუთრებულად ცნობილი ველნეს კურორტია: „COMO“ შამბალა (ბალი, ინდონეზია), „4 სეზონი“ (მაუი, ჰავაის კუნძულები), „ჩივა-სოში“ (ჰუა ჰინი, ტაილანდი), „ჯივა გრანდ სპა“ (მადიკერი, ინდოეთი), სასტუმრო ვერნისაჟი (ცერმატი, შვეიცარია), „მერანო პალასი“ (იტალია).

ველნეს ინდუსტრიაში გამოიყოფა უახლესი ნიშა - ველნეს კურორტების ახალი სამედიცინო იდეოლოგიით ამუშავება. საქართველოში პირველი სამედიცინო ველნეს კურორტის ავტორი და დამფუძნებელია მედიცინის მეცნიერებათა დოქტორი თამაზ მჭედლიძე. მისი აზრით, სამედიცინო ველნეს კურორტის იდეოლოგია და კონცეფცია დაფუძნებულია ადამიანის არა ფსიქოლოგიურ კომფორტზე და სიამოვნებაზე, არამედ სამედიცინო მეცნიერულ თეორიებზე დამყარებულ, კონტროლირებად და გაზომვად გაჯანსაღების პროცესზე.

სწორედ ველნეს ინდუსტრიის ამ მიმართულებით არის შესაძლებელია საქართველო გავიდეს მსოფლიო ბაზარზე და თავი დაიმკვიდროს, როგორც სამედიცინო ველნეს კურორტების ქვეყანამ.

რა წინაპირობები არსებობს საქართველოში ველნეს ინდუსტრიის ამ მიმართულების განვითარებისთვის?

როგორც ცნობილია, საქართველო კურორტებისა და საკურორტო ადგილების ქვეყანაა, რომლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან

ფაქტორს მისი ჰავა წარმოადგენს. საქართველო თავისი ბიომრავალფეროვნებით უნიკალური ქვეყანაა, 69 ათას კვადრატულ კილომეტრზე 15 ნიადაგობრივი და 25-ზე მეტი კლიმატურ-ნიადაგობრივი ზონა არსებობს. კლიმატის მრავალფეროვნება განპირობებულია ჩრდილოეთის მხრიდან დიდი კავკასიონის, სამხრეთიდან მცირე კავკასიონის მაღალი ქედების არსებობით და დასავლეთიდან შავი ზღვის ფაქტორით. კლიმატური პირობები გამოირჩევა გამოხატული თერაპიული თვისებებით და მრავალი პათოლოგიის სამკურნალოდ გამოიყენება [3, გვ. 262].

საქართველო მდიდარია მტკნარი და მინერალური წყლებით. ისეთი მინერალური წყლები, როგორც არის „ბორჯომი“, „საირმე“, „ლუგვლა“, „უწერა“, თავიანთი იონური შემადგენლობით და სამკურნალო თვისებებით, მსოფლიოში უნიკალურია [4].

საქართველოში, აგრეთვე, ოდითგანვე მოიპოვებოდა და გამოიყენებოდა სამკურნალო ტალახები — პელოიდები, რაც ამჟამადც წარმატებით გამოიყენება ბალნეოლოგიურ ცენტრებში.

ასევე აღსანიშნავია ქვიშით თერაპია, მაგნიტური ქვიშების გამოყენება. მსოფლიოს 2-3 ქვეყანაში არის სამკურნალო ქვიშები, მაგრამ მაგნიტის კონცენტრაციით უნიკალურია ურეკის ქვიშები, რომელიც საქართველოში დიდი ხანია სამკურნალოდ გამოიყენება.

ბოლო პერიოდში მსოფლიოში იმატა მოთხოვნამ სამკურნალო მცენარეებზე. სამკურნალო მცენარეებით ოდითგანვე მდიდარია საქართველოს ფლორა. ნატურალური სამკურნალო საშუალებების წარმოება საქართველოში ხელს შეუწყობს ველურ ინდუსტრიის განვითარებას.

საქართველოში (მეღვინეობის საშობლო) ღვინოთერაპიის უნიკალური შესაძლებლობებია.

როგორც ყოველივე ზემოთქმულიდან ჩანს, საქართველოში ცალ-ცალკე არსებობს ღვინოთერაპიის, ტალახით თერაპიის, მინერალური წყლებით თერაპიის, მაგნიტური ქვიშებით თერაპიის, სპა თუ ფიტნეს ცენტრები და თანამედროვე დასვენების პრინციპზე აგებული სასტუმროები და ა. შ. შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში ველურ ინდუსტრიის განვითარების ყოველგვარი პირობები არსებობს.

სამედიცინო ველურ კურორტები საქართველოში.

საქართველოში ბევრი სამკურნალო-გამა-

ჯანსაღებელი კურორტია, რომელიც მიმართულია სხვადასხვადავადებების სამკურნალოდ. ასეთი კურორტებია: ბორჯომი, ბაკურიანი, ბახმარო, გრიგოლეთი, ქობულეთი, ურეკი, საირმე, შოვი, ნუნისი, წყალტუბო, გუდაური, აბასთუმანი, ბეშუმი. მაგალითად, წყალტუბო მრავალმხრივი კურორტია და განსაკუთრებით განთქმულია თერმულ-რადონული მინერალური წყლის აბაზანებით. წყალტუბოს წყაროები სამკურნალო თვისებებით შეუდარებელია და სამოცამდე დაავადებას ჰკურნავს. ჩამოთვლილი სხვა კურორტებიც განსხვავებული პროფილისაა და გამოიყენება ადამიანების ამა თუ იმ დაავადებების სამკურნალოდ. მაგრამ სამედიცინო ველურ კურორტი გულისხმობს ახალი სამედიცინო იდეოლოგიით ამუშავებას, რომელიც მიმართულია ადამიანის ჯანმრთელობის პრევენციაზე, პროფილაქტიკაზე, ამა თუ იმ დაავადების თავიდან აცილებაზე. მსოფლიოში ცნობილ სამედიცინო ველურ კურორტებს არა მარტო საკურორტო სეზონში, არამედ მთელი წლის განმავლობაში ჰყავთ ვიზიტორები.

ღვინოსთვის საქართველოში ფუნქციონირებს პირველი სამედიცინო ველურ კურორტი „ბიოლი“. იგი გაშენებულია თბილისთან ახლოს კოჯრის სარეკრეაციო ზონაში, ზღვის დონიდან 1200 მეტრზე. ყველა მსოფლიოში ცნობილი ველურ კურორტისგან ის მხოლოდ ტერმინით „სამედიცინო“ არ განსხვავდება.

„ბიოლი“ სიცოცხლის ერთეულის, ანუ უჯრედის ღონეზე ხდება ორგანიზმის ფუნქციონირების ეფექტურობის დიაგნოსტიკა და მიღებული შედეგების საფუძველზე ინიშნება ინდივიდზე მორგებული კონკრეტული ველურ პროგრამა, რაც მოიცავს როგორც ფუნქციონალურ კვებას სამკურნალო მცენარეების დამატებით, ასევე ანტისტრესულ ფიზიკურ აქტივობებს, სათანადო სპორტაპიებს და ინდივიდუალურად ორგანიზმზე მორგებულ სხვადასხვა პროცედურებს.

ზოგადად ცნობილ ველურ კურორტებს აერთიანებს ის, რომ თავდაპირველად ისინი იქმნებოდა როგორც დასასვენებელი ბიზნესი, ხოლო ორგანიზმის გაჯანსაღების იდეოლოგია, კონცეფცია და სათანადო პროცედურები წარმოიქმნა დამატებით სერვისად.

„ბიოლი“ კი, პირიქით, შექმნილია გაჯანსაღების და დაავადებების ადრეული პრევენციის თანამედროვე სამედიცინო თეორიაზე. შესაბამისად, 30 ჰექტარი ტერიტორიადა მთელი ინფრასტრუქტურა ამ ფილოსოფიანზეა მორგებული [5].

ორგანიზმის უჯრედებში მიმდინარე პროცესების მეცნიერული შესწავლა, მათი მუშაობის ოპტიმიზაციისთვის სპეციალურად შედგენილი ინდივიდუალური ველნეს პროგრამები, ქვეყნის ბუნებრივი ენერგეტიკისა და მრავალფეროვანი ბიოაქტიური რესურსის გამოყენება და გაზომვადი შედეგები, სამედიცინო კურორტ „ბიოლს“ მსოფლიოში უნიკალურს და ინოვაციურს ხდის.

ინოვაციურია ისიც, რომ საქართველოში პირველად დარეგისტრირდა ახალი საერთაშორისო სპეციალობა – ველნეს თერაპევტი, ხოლო სამედიცინო უნივერსიტეტში შეიქმნა შესაბამისი მაგისტრატურა.

სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კურორტი „ბორჯომი“ მდებარეობს ზღვის დონიდან 850 მ-ზე. იგი ცნობილია მსოფლიოში სახელგანთქმული მინერალური წყლით, რასაც დადებითი ეფექტი აქვს კუჭ-ნაჭლავთა პროფილაქტიკის დროს. კურორტ „ბორჯომში“ სულ ახლახანს ამოქმედდა თანამედროვე სტანდარტების სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსი „ბორჯომი პალასი“. აღნიშნულ კომპლექსში უახლესი აპარატურით აღჭურვილ სადიაგნოსტიკო კაბინეტებში ტარდება სხვადასხვა გამოკვლევები (ულტრასონოგრაფია, კუჭისა და ნაღვლის წვენის გამოკვლევა, ღვიძლისა და ნაწლავების პერისტალტიკის გასაუმჯობესებელი პროცედურები და სხვ.), ფუნქციონირებს სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი სპა ცენტრი, უახლესი აპარატურით აღჭურვილი კოსმეტოლოგიური კაბინეტი და სხვ. მხოლოდ „ბორჯომი პალასში“ არის სპა კაფესულა, რომელიც გულისხმობს მინერალური წყლით, რძით, თაფლით, გვირილისა და ორკბილას ნაყენით, ღვინის ექსტრაქტით ჰიდრო თერაპიას, ჰიდრო მასაჟს, ელექტროტალახის პროცედურებს და სხვ.

ჯერ კიდევ მეფის რუსეთის, შემდეგ საბჭოთა კავშირის პერიოდში „სამხედრო ჰოსპიტალი“, შემდგომში „სამხედრო სანატორიუმი“, ამჟამად „ბორჯომი პალასი“ კარგად ფლობდა და ფლობს კურორტული მკურნალობის მეთოდებს. „ბორჯომი პალასის“ სლოგანია „რელაქსაცია სულისა და გონებისთვის“ [6].

კურორტ „ბორჯომის“ უნიკალური კლიმატისა და სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსის ხელშეწყობით საუკეთესო პირობები იქმნება დასვენების, მკურნალობისა და პროფილაქტიკისთვის.

თბილისიდან აღმოსავლეთის მიმართულებით, 115 კილომეტრში, კახეთის ისტორიულ რეგიონში, მდებარეობს „ლო-

პოტასპარეზორტი“ – კავკასიის მთებით გარშემორტყმული „ლოპოტას“ ხეობის პატარა სამოთხე, რომლის რეკრეაციული ზონა მილიონობით კვადრატულ მეტრს მოიცავს [7].

აქ თითოეული სეზონი თავისებურად უნიკალურია. ეს არის იდეალური ადგილი რელაქსაციისთვის, ლოპოტას ტყის სპა უნიკალური საშუალებაა განტვირთვისა და სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი პროცედურებისთვის. ფიზიკური და სულიერი მდგომარეობის გაუმჯობესებისთვის ტარდება შემდეგი სახის პროცედურები: სარელაქსაციო და სამკურნალო-გამაჯანსაღებელი მასაჟები, ორგანიზმის გამოცოცხლებისა და ენერჯის აღდგენის პროცედურები, გამაახალგაზრდავებელი თერაპია, სახის მოვლის პროცედურები, გასახლოში, ანტი-ცელულიტური და დეტოქსაციური პროცედურები, წითელი მშრალი ღვინის აბაზანა ზღვის მარილებითა და არომატული ზეთებით, წიწვების აბაზანა, ტროპიკული აბაზანა ბალიდან და ა.შ

2015 წელს საქართველოში ასევე დაიწყო მსოფლიო დონის, პრემიუმ კლასის სარეკრეაციო-გამაჯანსაღებელი კომპლექსის „Wellness Clinic MEDI“-ის მშენებლობა, ოზურგეთის დაბა ურეკში. ურეკის გამაჯანსაღებელი კომპლექსის უნიკალურობა მდგომარეობს იმაში, რომ აქ არის მაგნიტური სამკურნალო ქვიშა. ურეკის მიდამოებში აღინიშნება მომატებული მაგნიტური ველი, რაც ბუნებრივ სამკურნალო ფაქტორად არის აღიარებული.

ზემოთ ჩამოთვლილი სამკურნალო ველნეს კურორტები უზრუნველყოფენ [8, გვ.130]:

- აქტიური, სრულყოფილი ცხოვრების წესს;
- სასიცოცხლო ძალების სწრაფ და ხარისხიან აღდგენას;
- კვებას ინდივიდუალური რაციონით;
- ყველა ადამიანის ფიზიოლოგიაზე მოქმედი ფაქტორის გამოყენებას: კლიმატოთერაპიას, მინერალური წყლებს, სამკურნალო ბალახებს და აბაზანებს, ღვინოთერაპიას, ტალახით მკურნალობას, მაგნიტური ქვიშის, ზღვის აბაზანებს, მცენარეულ ფლავონოიდებს (ანტიოქსიდანტებს) და წყალმცენარეებს;
- ორგანიზმის დეტოქსიკაციას უახლესი ტექნოლოგიებით;
- ტვინის ნორმალურ ფუნქციონირებას (მეხსიერების, შრომისუნარიანობის აღდგენას და ა.შ.);
- ინდივიდუალურად შერჩეულ ფიზიკურ დატვირთვას: ცურვას, სამთო სათხილამურო

სპორტს, სამკურნალო ფიზკულტურას, მასაჟს, სეირნობას და ა. შ.

- კანის სწორ მოვლას;
- ეკოლოგიურად სუფთა ტექნოლოგიას.

დასკვნა

საქართველო მსოფლიოში უნიკალური ადგილია სამკურნალო რესურსების მრავალფეროვნებით, რაც საშუალებას იძლევა, შეიქმნას და წარმატებით იფუნქციონიროს სამედიცინო ველნეს კურორტებმა. იმედაა, სულ მოკლე ხანში საქართველომსოფლიოში ასოცირდება, როგორც სამედიცინო ველნეს კურორტების ქვეყანა და ლიდერობასაც მოიპოვებს ამ მიმართულებით;

სახელმწიფომ უნდა გაითვალისწინოს, რომ სამედიცინო ველნეს კურორტები არის მსოფლიოში უახლესი მიმართულება, რომელშიც საქართველოს უდავოდ დიდი პრიორიტეტი გააჩნია თავისი ბუნებრივი მრავალფეროვნებით, რესურსული თუ ადამიანური პოტენციალით, თავისი კულტურით, განსაკუთრებული ფოლკლორით და ა.შ. ველნეს ინდუსტრიის ამ ახალმა მიმართულებამ სწრაფად რომ მოიკიდოს ფეხი საქართველოში, აუცილებელია, რომ იმ კურორტებს, რომლებიც ველნეს ტექნოლოგიებს გამოიყენებს და საერთოდ, სამედიცინო ველნესის მიმართულებით იმუშავენ, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში მოეხსნას მოგების გადასახადი, მიწის გადასახადი, დამატებული ღირებულების გადასახადი, სანამ ისინი არ იქცევიან ქვეყნის ბრუნდ კოდად და შეძლებენ ეკონომიკაში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანას;

ეკონომიკური ეფექტი, რასაც მოუტანს საქართველოს სამედიცინო ველნეს კურორტების ქვეყნად ჩამოყალიბება, შემდეგია:

- სამედიცინო ველნეს კურორტების ამო-

ქმედებით საქართველო შევა მსოფლიოს ელიტურ ველნეს ინდუსტრიის ქვეყნების შემადგენლობაში;

- მოხდება ქვეყნის პოპულარიზაცია მსოფლიო მასშტაბით;

- გააუმჯობესებს საინვესტიციო გარემოს და მნიშვნელოვნად გაზრდის უცხოური კაპიტალის დაბანდებს საქართველოში, რაც გამოიწვევს ეკონომიკური წესრიგის პოლიტიკის ევროპულ სტანდარტებთან გაერთიანებას;

- მოხდება მსოფლიოს მაღალშემოსავლიანი ადამიანების მოზიდვა;

- პროპაგანდა გაეწევა ჯანმრთელობის ახალ კულტურას, რაც იქნება ინტელექტუალური დისტრიბუცია;

- ველნეს ინდუსტრია მოითხოვს ადამიანის მაღალ ინტელექტუალურ პოტენციალს, რაც გაველნას მოახდენს მთლიანად ერის ინტელექტუალური პოტენციალის ზრდაზე;

- გაიზრდება შემოსავლები და შემონატანები;

- განვითარდება ინფრასტრუქტურა;

- შეიქმნება ახალი სამუშაო ადგილები;

- პოზიტიური მიმართულებით შეიცვლება ეკოლოგია;

- გაიზრდება მოთხოვნა ეკოლოგიურად სუფთა სოფლის მეურნეობის პროდუქციაზე (მეფუტკრეობა, მეღვინეობა, მარცვლეულის წარმოება, მეცხოველეობა, მეხილეობა, მებოსტნეობა, ჩაის წარმოება);

- გაიზრდება მოთხოვნა სუვენირებსა და ხალხური რეწვის პროდუქციაზე;

- გაიზრდება მომსახურების ისეთი დარგების გამოყენება, როგორცაა: ტრანსპორტი და კომუნიკაციის საშუალებები, დაზღვევა და საბანკო საქმიანობა, სამშენებლო-სამონტაჟო სამუშაოები, საინფორმაციო-სარეკლამო, ტურისტული და ტუროპერატიული და სხვა;

- განვითარდება კურორტოლოგია.

ლიტერატურა:

1. Halbert Dunn. High level Wellness. 1961, .www. Icaa.cc
2. Paul Zane Pilzer, The new Wellness Revolution, New York, 2011.
3. Kvesitadze, G., Khatishashvili, G., Sadunishvili, T, Ramsden, J.J. Biochemical Mechanisms of Detoxification in Higher Plants. Basis of Phytoremediation. 262 pages. Springer, 2006.
4. G. Erkomaishvili, R.Gvelesiani, E. Kharaishvili, M. Chavleishvili, Policy of Tourism and Opportunities of Development of Wellness Industry in Georgia. International Conference on Economics, Management of Business and Technology. World Academy of Science, Engineering and Technology, Dubai, UAE., 2014
5. www. Bioli.ge
6. www. borjomipalace.ge
7. www. lopota.ge
8. **ერქომაიშვილი გ.**, საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორი-ტეტული მიმართულებები. თბილისი, „უნივერსალი“, 2016. [Erkomaishvili G., Economic Policy Priorities for Development of Georgia. Tbilisi, „Universal“, 2016].

ტურისტული ბიზნესი რეგიონის ღონეშეს აუსილებლად უნდა განვითარდეს

გოდერძი შანიძე,
ბიზნესისა და მართვის დოქტორი
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

GODERDZI SHANIDZE,
Doctor of Business and Management
Associated Professor, Kutaisi University

ანოტაცია

საქართველოს რეგიონული განვითარების ხელშეწყობის მნიშვნელოვანი ფაქტორია შესაბამისი პოტენციის მქონე რეგიონებში ტურიზმისა და ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება. სახელმწიფოსთან ერთად მნიშვნელოვანია სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებების ჩართულობა ტურისტული ბიზნესის ხელშეწყობი ღონისძიებების შემუშავებაში.

იმერეთის რეგიონში სახელმწიფო სტრუქტურებთან ერთად საგანმანათლებლო დაწესებულებებმაც აქტიურად დაიწყო მონაწილეობა ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობი ღონისძიებების ჩამოყალიბებაში. ამის ნათელი მაგალითია ის, რომ ქუთაისის უნივერსიტეტმა შიდასაუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში მოახდინა ტურისტული ბაზრის კვლევა და ქ. ქუთაისის თვითმართვლობისთვის რეკომენდაციების შემუშავება. 2015 წლის თებერვლიდან აგვისტოს ჩათვლით ანკეტის საშუალებით გამოიკითხა 1012 უცხოელი ტურისტი.

იმისთვის, რომ ტურისტი უფრო მეტი ხნით დარჩეს რეგიონში და უფრო მეტი ფინანსები დახარჯოს, მნიშვნელოვანია ახალი ტურისტული ობიექტების გამოვლენა და პოპულარიზაცია, საერთაშორისო ღონისძიებების, ფესტივალების მოწვობა, მომსახურების სერვისის გაუმჯობესება და ა.შ.

ქ. ქუთაისში ტურისტების ვიზიტის დროს ძირითადი აქტივობებია: ბუნების მონახულება, ეროვნული სამზარეულოს დაგემოვნება და ისტორიული ღირშესანიშნაობების დათვალიერება ქალაქსა და მის შემოგარენში. ტურისტი საშუალოდ მხოლოდ 150-200 ლარს ხარჯავს ქუთაისში ვიზიტის დროს, ძირითადად სასტუმროს და კვების ხარჯებში.

კვლევის შედეგად მოხდა რეკომენდაციების შემუშავება და ქ. ქუთაისის მერიისთვის შეთავაზება.

საკვანძო სიტყვები: ტურისტული ბიზნესი, კვლევის შედეგები, ტურისტის ხარჯები, ტურისტის ძირითადი აქტივობები, ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, ქ. ქუთაისის ტურისტული პოტენციალი, რეკომენდაციები.

TOURIST BUSINESS SHOULD BE DEFINITELY DEVELOPED AT THE LEVEL OF THE REGION TOO

Annotation

Developing tourism and its infrastructure in the regions of the appropriate potential is the main supporting factor for regional development in Georgia. Together with the state it is important to involve scientific institutions in working out activities that support tourist business.

In Imereti region together with the state structures educational institutions began an active participation in developing activities supporting tourism development. A clear example is that Kutaisi University made a tourist market research in the frames of grant inside the university and worked out a recommendation for the Kutaisi government. From February 2015 to August 1012 foreign tourists filled the questionnaire.

In order to make tourists stay longer and spend more in the region it is important to identify new tourist destinations and their popularisation, arrange international activities and festivals, improve the service and etc.

While visiting Kutaisi the main tourist activities are the following: to see the nature, to taste national cuisine and to visit historical sights in the city and its surroundings. A tourist spends on

average 150 -200 laris during the stay in Kutaisi mainly on accommodation and food. Due to the research results a recommendation was worked out and offered to the Kutaisi government.

Key words: *tourist business; research results; tourists costs; the main tourist activities; National Tourism Administration; tourism potential of Kutaisi; Recommendations*

შესავალი

ტურისტული ბიზნესის განვითარებაზე მოქმედი ფაქტორების შესწავლა საკმაოდ აქტუალური საკითხია თანამედროვე პირობებში. უნდა ითქვას, რომ ცენტრალური ხელისუფლება უფრო მეტ ყურადღებას უცხოვლი ტურისტებისთვის ჩვენი ქვეყნის წარმოჩენას უთმობს, ეს, რასაკვირველია, მნიშვნელოვანი მომენტია, თუმცა უფრო მეტი არის გასაკეთებელი რეგიონის დონეზე ტურისტული ბიზნესის განვითარების ხელშესაწყობად.

კვლევის მიზანი იყო, ნათელი გამეხადა, რამდენად მნიშვნელოვანია რეგიონის დონეზე სასწავლო-სამეცნიერო დაწესებულებების ჩართულობა სახელმწიფო სტრუქტურებთან ერთად ტურისტული ბიზნესის ხელშეწყობი ღონისძიებების შემუშავებაში და იმის დანახვა, რომ ტურისტული ბიზნესი რეგიონის დონეზეც აქტიურად უნდა განვითარდეს.

დასახული ამოცანა ითვალისწინებდა იმერეთის რეგიონში არსებული ქუთაისის უნივერსიტეტის სამეცნიერო პოტენციალის გამოყენებას და უცხოელი ტურისტების გამოკითხვას. შესაბამისად, მიღებული შედეგების საფუძველზე რეკომენდაციების შემუშავებას და ქ. ქუთაისის თვითმართველობისთვის გადაცემას.

2015 წელს ქუთაისის უნივერსიტეტის შიდა საგრანტო პროექტის ფარგლებში მოხდა ტურისტული ბაზრის კვლევა ქ. ქუთაისისთვის და რეკომენდაციების შემუშავება, სტატისტიკური ავტორი გახლდით ამ საგრანტო პროექტის ერთ-ერთი მონაწილე. კვლევისას გამოვიყენე ანკეტით გამოკითხვისა და ანალიზის მეთოდები.

სახელმწიფოს როლი ტურისტული ბიზნესის განვითარებაში.

ტურისტული ბიზნესის განვითარებაზე მთავრობის სხვა სტრუქტურებთან ერთად, უსათუოდ ზრუნავს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია. მისი, როგორც სახელმწიფო პოლიტიკის გამტარებელ ორგანოს მისიაა, გაზარდოს საქართველოს, როგორც ტურისტული ქვეყნის, ცნობადობა საერთაშორისო

ბაზარზე, უზრუნველყოს ქვეყანაში როგორც შემოყვანის, ისე შიდა ტურიზმის განვითარების სტიმულირება, ხელი შეუწყოს ტურიზმის ბიზნესისთვის ხელსაყრელი გარემოს შექმნას, უზრუნველყოს უსაფრთხო ქვეყნის იმიჯის პოპულარიზაცია და ძლიერი ბრენდის ჩამოყალიბება. ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაციის პრიორიტეტული მიმართულებებია:

— საქართველოს, როგორც ტურისტული დანიშნულების ადგილის პოპულარიზაცია სხვადასხვა მარკეტინგული აქტივობების საშუალებით (გამოფენები, პრესტურები, სარეკლამო კამპანიები და სხვა);

— მაღალკვალიფიციური კადრების მომზადება ტურიზმის სფეროში მომსახურების ხარისხის გაუმჯობესების მიზნით;

— ტურისტული ღირსშესანიშნაობების (ბუნებრივი და კულტურული) სათანადო კონკურენტუნარიანი ფასის მქონე ტურისტულ პროდუქტად შეფუთვა;

— ქვეყნის მასშტაბით ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება და ა.შ.; [1. გვ.20]

საქართველოს რეგიონული განვითარების ხელშეწყობის მნიშვნელოვანი ფაქტორია

შესაბამისი პოტენციის მქონე რეგიონებში ტურიზმისა და ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარება. ამ მიმართულებით გვინდა ყურადღება გავამახვილოთ ძირითადად იმერეთის რეგიონის ტურისტულ პოტენციალზე. ტურიზმის განვითარებისთვის, რომელიც ხელს შეუწყობს რეგიონების გაძლიერებასა და ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, საქართველოში დიდი პოტენციალი და რესურსები არსებობს. ტურიზმის სხვა დარგებზე დამოკიდებულების გამო საჭიროა, შესაბამისი სექტორების განვითარების დაგეგმვისას გათვალისწინებულ იქნას რეგიონში ტურიზმის განვითარების შესაძლებლობები.

მდგრადი ტურიზმის რეგიონული განვითარებისთვის შესწავლილ უნდა იქნას ტურიზმის განვითარებისთვის ქვეყანაში არსებული პოტენციალი და რესურსები რეგიონების მიხედვით. საჭიროა, დეტალურად ადინუსხოს არსებული ინფრასტრუქტურის ობიექტები (შენობა-ნაგებობები), აგრეთვე ტურიზმის ცალკეული დარგების (ეკო-ტურიზმი, კულტურული ტურიზმი, რეკრეაციული და ა.შ.) განვითარებისთვის რეგიონებში არსებული ბუნებრივი და სხვა სახის რესურსები და ამ ინფორმაციის საფუძველზე შეიქმნას მონაცემთა შესაბამისი ბაზა.

რეგიონებში არსებული რესურსების შესახებ საინფორმაციო ბაზის გამოყენებით უნდა შემუშავდეს, გრძელვადიანი სტრატეგია ტურიზმის დარგის კომპლექსური განვითარებისთვის. საჭიროა, შემუშავდეს შესაბამისი მექანიზმები ტურიზმის სექტორის დივერსიფიცირებისა და შიდა ტურიზმის განვითარების მიზნით, რომელიც ხელს შეუწყობს ტურიზმის სხვადასხვა სახეობის განვითარებას ქვეყანაში.

ქვეყანაში ტურისტული ნაკადის ზრდის უზრუნველსაყოფად უნდა შემუშავდეს ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების ხელშეწყობის შესაბამისი პირობები, მათ შორის: საგზაო ტურისტული ნიშნებისა და საინფორმაციო დაფების განთავსება; ტურისტულ ობიექტებზე დაშვების წესის საინფორმაციო დაფების განთავსება და ა.შ. იმერეთის რეგიონში შეინიშნება ამ მიმართულების მოწესრიგება, რაც მისასალმებელია.

საქართველოში ტურიზმის განვითარების სტრატეგია ეყრდნობა ტურიზმის მდგრადი განვითარების მსოფლიოში აღიარებულ პრინციპებს და ამკარა უპირატესობას ანიჭებს ბაზრის მოთხოვნის სტიმულირებას. ისეთი მაღალი ტურისტული და საკურორტო პოტენციალის მქონე ქვეყანაში, როგორც საქართველოა, იკვეთება ტურიზმის პრიორიტეტულობის შემდეგი კრიტერიუმები:

- ტურიზმის ექსპორტაბელურობის მაღალი დონე და აქედან გამომდინარე, ქვეყნის შემოსავლების ზრდაში მისი დიდი პოტენციალი;
- მოსახლეობის დასაქმების მასშტაბური შესაძლებლობა;
- რეგიონული ეკონომიკური განვითარების დონის გამოთანაბრების რეზერვების არსებობა;
- ეკონომიკის სხვა დარგების (ტურიზმის მომიჯნავე დარგები) განვითარების სტიმულირება და სხვა. [1. გვ., 25]

რეგიონის დონეზე ქუთაისის უნივერსიტეტის ჩართულობა ტურისტული ბაზრის კვლევაში.

იმერეთის რეგიონში სახელმწიფო სტრუქტურებთან ერთად საგანმანათლებლო დაწესებულებებმაც აქტიურად დაიწყო ტურიზმის განვითარების ხელშეწყობი ღონისძიებების გატარება. ამის ნათელი მაგალითია ის, რომ ქუთაისის უნივერსიტეტმა შიდასაუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში მოახდინა ტურისტული ბაზრის კვლევა ქ. ქუთაისისთვის და რეკომენდაციების შემუშავება.

2015 წლის თებერვლიდან აგვისტოს ჩათვლით ანკეტის საშუალებით გამოიკითხა 1012

უცხოელი ტურისტი, მათ შორის:

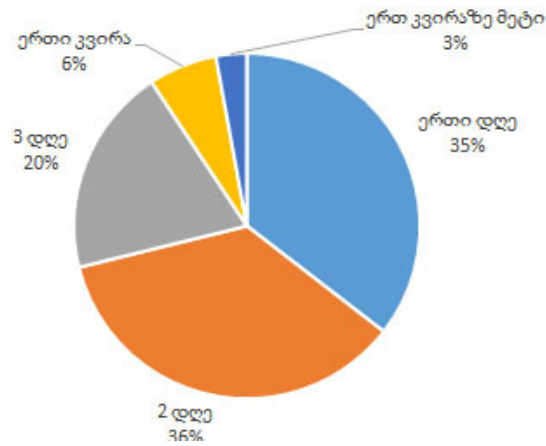
104 ტურისტი — თებერვალში

400 ტურისტი — მაისი-ივნისში

508 ტურისტი — ივლისის მეორე ნახევარსა და აგვისტოში. [2. გვ., 36]

ჩატარებული კვლევის ანალიზის საფუძველზე გამოვლინდა მნიშვნელოვანი შედეგები სხვადასხვა მიმართულებით, თუმცა ჩვენ რამდენიმე მათგანზე გავამახვილებთ ყურადღებას. კერძოდ, კვლევამ აჩვენა, რომ ზამთრის პერიოდში ქუთაისში დარჩენის საშუალო ხანგრძლივობა 3-4 დღეს შეადგენს (2 ან 3 ღამის გათვლა), ზაფხულში კი — 2 დღეს (1 ღამის გათვლა), რაც ზაფხულში ტურისტების მთიანი რეგიონებისკენ და ზღვისკენ მიდრეკილებით არის განპირობებული. გამოკითხულთა საქართველოში ყოფნის საშუალო ხანგრძლივობა კი 7-9 დღეა.

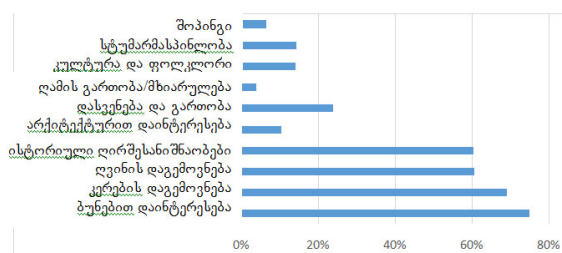
ქუთაისში დარჩენის ხანგრძლივობა

წყარო: ქუთაისის უნივერსიტეტის შიდასაუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში ჩატარებული კვლევის შედეგები. 2015 წ.

ტურისტების ქ. ქუთაისში ვიზიტის დროს ძირითადი აქტივობებია: ბუნების მონახულება, ეროვნული სამზარეულოს დაგემოვნება და ისტორიული ღირშესანიშნაობების მონახულება ქალაქსა და მის შემოგარენში.

ძირითადი აქტივობები ვიზიტის დროს

წყარო: ქუთაისის უნივერსიტეტის შიდასაუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში ჩატარებული კვლევის შედეგები. 2015 წ.

კვლევის შედეგები

ტურიზმიდან შემოსავლები ქალაქის ეკონომიკაზე ჯერჯერობით მნიშვნელოვან გავლენას ვერ ახდენს, ტურისტების მოკლევადიანი ვიზიტების, გართობა-სანახაობრივი ღონისძიებების, მუზეუმების ნაკლებობის გამო, თუმცა შესაძლებელია, რომ თუკი ტურისტების მოთხოვნის შესაბამისად განვითარდება არსებული ტურისტული პოტენციალი, მაშინ მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სარგებლის მიღება შეუძლია არა მარტო ქალაქის, არამედ რეგიონის ეკონომიკასაც. ტურისტი საშუალოდ მხოლოდ 150-200 ლარს ხარჯავს ქუთაისში ვიზიტის დროს, ძირითადად სასტუმროს და კვების ხარჯებში. მუზეუმებიდან ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიული, თუ კულტურული სანახაობებიდან შემოსავლები ფაქტობრივად არ არის, ხოლო კაფე-ბარების და კლუბების შემოსავლები მცირეა.

თუმცა ტურისტების უმეტესობა თვლის, რომ ქუთაისსა და მის შემოგარენში ვიზიტმა გაამართლა და ამიტომ, მათი 98% რეკომენდაციას გაუწევს ნაცნობ-მეგობრებს ეწვიოს ქუთაისს და მის შემოგარენს. გამოკითხულთა 66% უახლოეს წლებში შესაძლოა, კვლავ ესტუმროს ქუთაისს, ხოლო 23% აუცილებლად ეწვევა.

დამსვენებელთა ის ჯგუფი, რომლებიც უკმაყოფილოები არიან, მიზეზებს შორის ასახელებენ: ქუჩების რემონტით გამოწვეულ დისკომფორტს, გადაადგილების საშუალებების/ტრანსპორტის მოუწესრიგებელ მოძრაობას, გართობის ნაკლებობას. [2. გვ.36] იმ ვიზიტორთა შორის, რომლებიც არ აპირებენ სამომავლოდ დაბრუნებას, ყველაზე პოპულარული ფაქტორია ის, რომ ისინი დასასვენებლად ყოველთვის სხვადასხვა ქვეყნებს და ადგილებს ირჩევენ.

ტურისტები აღნიშნავენ ადგილობრივი ტრანსპორტისა და ტურისტული სანახაობების (ბილეთები) სიიაფეს. ზოგადი შეფასებით, ტურისტებისთვის არეალი სიიაფით გამოირჩევა და ეს მათ კეთილგანწყობაზე დადებითად მოქმედებდა.

ანკეტებში რესპონდენტებს შეეძლოთ საშუალოდ დახარჯული თანხების მითითება შემდეგ დასახელებებზე: ადგილობრივი ტრანსპორტი, საკვები – რესტორანი, განთავსება (სასტუმრო), ტურისტული სანახაობები, შოპინგი. მხოლოდ ნაწილმა მიუთითა თანხები. გასაშუალებული სიდიდეებით, დადგინდა შემდეგი მიახლოებითი დღიური ხარჯები: ტრანსპორტი – 40 ლარი; განთავსება – 80 ლარი;

საკვები. რესტორანი – 30 ლარი; ტურსანახაობები – 25 ლარი; შოპინგინი – 20 ლარი, რაც ჯამში 195 ლარია.

რეგიონის ღონეზე მდგრადი ტურიზმის განვითარება უნდა ექვემდებარებოდეს ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ადგილობრივ, რეგიონალურ და ეროვნულ გეგმას. ღონისძიებები გათვლილი უნდა იყოს: ეკონომიკურ მიზნებზე (შემოსავლების ზრდა, ღონისძიებათა დივერსიფიკაცია, ინტეგრაცია, კონტროლი, დარაიონება და ა.შ.) სოციალური მიზნებზე (სიღარიბის დაძლევა, შემოსავლების სწორად განაწილება, აუთენტური სოციალურ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა-შენარჩუნება, ადგილობრივი მოსახლეობის (თემის წარმომადგენლების თანამონაწილეობა და ჩართულობა); ეკოლოგიურ მიზნებზე (ეკოტურიზმის ფუნქციის დაცვა-შენარჩუნება, ბიომრავალფეროვნების მდგრადი განვითარება და ა.შ.) ტურიზმის განვითარების პოლიტიკისა და სამოქმედო გეგმის განხორციელება დიდი პასუხისმგებლობაა, როგორც სამთავრობო ისე, კერძო სექტორისთვის.

სამთავრობო სექტორი პასუხისმგებელია შეიმუშავოს სამოქმედო გეგმა და აწარმოოს კვლევა. ხელი შეუწყოს ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებასა და ტურისტული ატრაქციების გამრავალფეროვნებას, იზრუნოს გარემო პირობების გაუმჯობესებაზე, საზოგადოების ჯანმრთელობასა და უსაფრთხოებაზე.

კერძო სექტორი პასუხისმგებელი უნდა იყოს შემდეგი სახის ღონისძიებების გატარებაზე, მაგ., როგორცაა: განთავსების საშუალებები, კვების ობიექტები, ხარისხიანი მომსახურების შეთავაზება და ა.შ.

ტურისტულმა სააგენტოებმა, ფირმებმა უნდა იზრუნონ ტურისტული ატრაქციების განვითარებაზე, ხელი შეუწყონ ცნობადობის გაზრდას საერთაშორისო ბაზარზე და მარკეტინგული ღონისძიებების გატარებას.

ტურიზმის მიმართულებით ასევე მნიშვნელოვანი ასპექტია ადამიანური რესურსის განვითარება. კვალიფიციური ადამიანური რესურსი უზრუნველყოფს ხარისხიანი მომსახურების შეთავაზებას, ამიტომ, პერმანენტულად უნდა იქნას გამოკვლენილი საჭიროებები. საშტატო ერთეულისთვის სისტემატურად უნდა ხდებოდეს ტრენინგ მოდულების შეთავაზება, მოხდეს მათი გადაძაბება და ა.შ.

მარკეტინგული მიზნებისა და ამოცანების განსახორციელებლად უნდა შეიქმნას მასტიმულირებელი პროგრამები. მარკეტინგული აქ-

ტივობები განხილულ უნდა იქნას სამთავრო-ბო და ადგილობრივი სტრუქტურების, კერძო სექტორების ღონეზე, რადგან დადებითი იმი-ჯის მოპოვება ტურიზმის ახალ სექტორში პოტენციური ტურისტული ბაზრის შესახებ ძალზედ მნიშვნელოვანია.

დასკვნა

კვლევის შედეგად დგინდება, რომ ქვეყნის ტურისტული იმიჯის განმტკიცებასთან ერთად, აქტიურად უნდა მოხდეს რეგიონის ღონეზე ტურისტული ბიზნესის ხელშემწყობი ღონისძიებების ჩატარება. ასეთ დროს ადგი-ლობრივი მთავრობისა და სასწავლო-სამეც-ნიერო დაწესებულებების ერთობლივი მუშაო-ბა საკმაოდ მომგებიანი ხდება.

ჩვენს შემთხვევაში ქუთაისის უნივერ-სიტეტის შიდა საუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში განხორციელებულმა კვლევამ და რეკომენდაციების ქ. ქუთაისის მერიისთვის გადაცემამ რეალური სურათი გამოავლინა: თუ რა სიტუაციაში უხდებათ უცხოელ ტურ-ისტებს მოგზაურობა, ქვეყანაში მთლიანი მოგზაურობიდან რამდენ ხანს დაჰყოფენ უშუ-ალოდ რეგიონში, რა ძირითად აქტივობებს ეწევიან და ა.შ. რაც სახელმწიფოს მხრიდან უფროდ მნიშვნელოვანი გასათვალისწინე-ბელი კომპონენტებია ტურისტული ბიზნესის ხელშემწყობი ღონისძიებების გატარებისას.

იმისთვის, რომ ტურისტი უფრო მეტი ხნით დარჩეს რეგიონში და უფრო მეტი ფინანსები დახარჯოს, მნიშვნელოვანია ახალი ტურისტ-

ტული ობიექტების გამოვლენა და პოპულარ-იზაცია, საერთაშორისო ღონისძიებების, ფეს-ტივალების მოწეობა, მომსახურების სერვისის გაუმჯობესება და ა.შ.

კვლევის შედეგად მოხდა რეკომენდაციების შემუშავება და ქ. ქუთაისის მერიისთვის შეთ-ავაზება. ეს რეკომენდაციებია:

სარეკომენდაციო წინადადებები

აუცილებელია ტურიზმის პრიორიტეტ-ული სახეობების გამოვლენა და მათი ფარ-თო რეკლამირება, დამატებით ტურისტული ობიექტების გაჩენა.

ქუთაისის, როგორც საერთაშორისო კონ-ფერენციების, კონგრესებისა და შეხვედრე-ბის ჩატარების რეგიონული ცენტრის იმიჯის ჩამოყალიბების ღონისძიებების გატარება; საინტერესო იქნება ქართული ყველისა და ხაჭაპურის ფესტივალის ჩატარება; უცხოელი ტურისტებისთვის ქართული ფოლკლორის შეთავაზება.

ქუთაისის ტურისტული პროდუქტის ამსახ-ველი სარეკლამო ფილმების მომზადება და განახლებული ვებგვერდების შექმნა.

რეგიონში ტურისტული სამეცნიერო-სა-განმანათლებლო ცენტრის დაფუძნება და დარგისთვის მაღალკვალიფიციური სპეციალ-ისტების მომზადების უზრუნველყოფა.

რამდენადაც შესაძლებელია, რეგიონში (ქუთაისში) შემოსულ ადგილობრივ და უცხო-ელ ვიზიტორთა აღრიცხვიანობის მოწეს-რიგება.

ლიტერატურა:

1. ევროპის კავშირის საერთაშორისო საგრანტო პროექტის “An integrated approach for the sustainability of the tourism production” (Grant contract № 2010/204-103) ფარგლებში მომზადებული ნაშრომი „ტურიზმის განვითარების სტრატეგია და სამოქმედო გეგმა ქალაქ ქუთაისისთვის“. მოცულობა 49 გვ. [Tourism development strategy and action plan for Kutaisi city]
2. ქუთაისის უნივერსიტეტის შიდა საუნივერსიტეტო გრანტის ფარგლებში მომზადებული ნაშ-რომი „მიმზიდველობიდან ტურისტული შეთავაზებების კონკრეტულ ინტეგრირებულ პაკეტებამდე: ტურიზმის მარკეტინგული გეგმა თვითმმართველი ქ. ქუთაისისა და მისი შემოგარენისთვის“ 2015 წელი. მოცულობა 64 გვ. [“From the Attractors to the Integrated Packages of Tourist Offers (IPOT): Tourism Marketing Plan for Self-government City of Kutaisi and Its Surrounding Areas”].
3. http://gnta.ge/ge/saqarTvelos_turizmis_erovnuli_administracia. [Georgian National Tourism Ad- minisrration]

აგროტურიზმის როლი სოფლის მოსახლეობის ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტის საქმეში

რეზო ჯაბნიძე,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის პროფესორი

REZO JABNIDE,

Professors of Batumi Shota Rustaveli Shtate
University

ანოტაცია

აგროტურიზმის მნიშვნელობა დიდია ნები-
სმიერი ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში.
იგი გვევლინება ეფექტურ საშუალებად, რათა
განაახლოს და გააუმჯობესოს ჩამორჩენილი
სასოფლო-სამეურნეო რაიონები. შექმნას ახა-
ლი სამუშაო ადგილები, გაიზარდოს სამუშაოს
მრავალფეროვნება, მომსახურების დონე და
ცხოვრების პირობები. იგი პირდაპირ ზემოქ-
მედებას ახდენს სასოფლო-სამეურნეო საქმი-
ანობის განვითარებაზე, ხდება ფერმერებისა
თუ სოფლის მოსახლეობის კულტურული ინ-
ფორმაციის მიწოდების გაფართოება, პეიზა-
ჟებისა და ბუნების მოვლა, ხალხური რეწვის
საქმიანობის განვითარება.

აგროტურიზმი ვერ განვითარდება გარემო-
სთან ურთიერთქმედების გარეშე, მაგრამ მისი
განვითარების მართვისა და დაგეგმვის საშუ-
ალებით შესაძლებელია, შემცირდეს ნეგატი-
ური ზემოქმედება და გაიზარდოს დადებითი.
ამასთან, აგროტურიზმი აუმჯობესებს ქვეყნი-
სა თუ რეგიონის ინფრასტრუქტურას, რაც
თავის მხრივ, ხელს უწყობს სხვა ეკონომი-
კური საქმიანობის ზრდას აგრარულ რაიონ-
ებში. საქართველოში აგროტურიზმის გან-
ვითარების კარგი პერსპექტივები არსებობს,
რომელსაც პოზიტიური როლის შესრულება
შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარება-

ნატო ჯაბნიძე,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ასისტენტ-პროფესორი

NATO JABNIDE,

Asistent Professors of Batumi Shota Rustaveli
Shtate University

ში. მაგრამ საწყის ეტაპზე მას სახელმწიფო
მხარდაჭერა სჭირდება.

საკვანძო სიტყვები: აგროტურიზმი, სოფ-
ლის მოსახლეობა, ეკონომიკური პრობლემე-
ბი, საქართველოს ტერიტორია

PLSNING OF AGRO TOURISM IN GEOR- GIA AND ITS SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

Sustainable tourisms provides fair distribu-
tion of incomes and expenses. Products of agro
tourism should be exported to international mar-
ket mainly by tour agencies because the popula-
tion can not afford direct marketing, financing
the advertisement abroad or purchasing products
on the internet. The existence of tour operation is
necessary. Agro tourist product should be affor-
dable because main motivation of rural tourism is
a relaxation with les comport but environmen-
tally clean and nice atmosphere.

In order to select villages and host for agro
tourism tour agenciesshould have a list of nec-
essary conditions after satisfying of which the
specifichouse will be included in the list of ac-
commodation means. These means include:
Place safety, beautiful nature, landscape. It is

desirable that the house and yard of the peasant had a national image and the following elements of infrastructure: separate sleeping-room, and a toilet. Foreign tourist pay a great attention to the existence of historical building and other sight-seeing in the village. Informational – advertisement material should be prepared by taking consideration of foreign analogues

Keywords: *Agritourism, Rural population, Economic problems, Georgia Territory.*

ტურიზმის მნიშვნელობა დიდია ნებისმიერ ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. მის წილად მოდის მსოფლიო შიდა პროდუქტის 10%, ინვესტიციების 11,8%, დასაქმებულთა 10%. ტურისტული ბაზრობისა და სეგმენტების რიცხვი ყოველწლიურად იზრდება, ხოლო ბოლო პერიოდში ამ სფეროში სტრუქტურული ცვლილებებიც აღინიშნება. ტურისტული ბაზრის სეგმენტთა შორის გაფართოვდა რეკრეაციული და ეკოლოგიური მიზნებით მოგზაურობის მსურველთა რიცხოვნობა.

მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციის შეფასებით უახლოესი 15 წლის განმავლობაში ტურისტების მხრიდან მოთხოვნა აგროტურისტულ პროდუქტებზე ათეულში მე-6 პოზიციას იკავებს. საქართველოში აგროტურისტული პროდუქტების მდიდარი რესურსული პოტენციალია და მათ გონივრულ გამოყენებას პოზიტიური როლის შესრულება შეუძლია ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაში. აგროტურიზმი კულტურულ ტურიზმთან ერთად ტურისტული პროდუქტების მრავალფეროვნების შექმნისა და ეფექტიანი გამოყენების საფუძველია.

აგროტურიზმი იმყოფება მჭიდრო კავშირში გეოგრაფიის ახალ დარგთან – რეკრეაციულ გეოგრაფიასთან, რომელიც შეისწავლის აგროტურიზმის განვითარების ბუნებრივ-გეოგრაფიულ, კულტურულ-ისტორიულ და სხვა პირობებს.

მრავალმა ქვეყანამ გაითავისა აგროტურიზმის ეფექტურობა და ბევრ ქვეყანაში სახელმწიფო სტრუქტურების მიერ შემუშავებულ იქნა და წარმატებით ხორციელდება სხვადასხვა პოლიტიკა, რომელიც ხელს უწყობს აგროტურიზმის განვითარებისა და შენარჩუნების კონცეფციას. მაგალითად, ეს საკითხი, გერმანიის ტურისტული ინდუსტრიის მნიშვნელოვან ნაწილად ითვლება და მისი შესწავლის საგანია. დღეს გერმანელი მოსახლეობისთვის შევსებულების გატარების მთავარი მოთხოვნილება არის დასვენება სოფლის ტერიტორიაზე, სიმშვიდე და რელაქსაცია.

დღითიდღე აგროტურიზმს სულ უფრო

დიდი მნიშვნელობა ენიჭება და იგი ერთ-ერთ პრიორიტეტულ ტურისტულ დარგად გვევლინება ევროპის მთელ რიგ ქვეყნებში. სასოფლო ტერიტორიაზე დასვენების მსურველთა რაოდენობა საგრძნობლად გაიზარდა, მაშინ, როდესაც სასოფლო-სამეურნეო თავისებურებებიდან გამომდინარე, სოფლის ტერიტორიების დიდი ნაწილი გამოუყენებელია. ამ მიწების აქტიურად გამოყენება შესაძლებელია აგროტურიზმისთვის (აქვე იგულისხმება ევროკავშირის სასოფლო-სამეურნეო პოლიტიკა).

ყოველივე აქედან გამომდინარე, აგროტურიზმი გვევლინება ეფექტურ საშუალებათ, რათა განაახლოს და გააუმჯობესოს ჩამორჩენილი სასოფლო-სამეურნეო რაიონები. შექმნას ახალი სამუშაო ადგილები, გაიზარდოს სამუშაოს მრავალფეროვნება, მომსახურების დონე და ცხოვრების პირობები. იგი პირდაპირ ზემოქმედებას ახდენს სასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის განვითარებაზე, ხდება ფერმერებისა თუ სოფლის მოსახლეობის კულტურული ინფორმაციის მიწოდების გაფართოება, პეიზაჟებისა და ბუნების მოვლა, ხალხური რეწვის საქმიანობის განვითარება. აგროტურიზმი აუმჯობესებს ქვეყნისა თუ რეგიონის ინფრასტრუქტურას, რაც თავის მხრივ ხელს უწყობს სხვა ეკონომიკური საქმიანობის ზრდას აგრარულ რაიონებში.

მსოფლიოს გამოცდილება აჩვენებს, რომ იმ რეგიონებში, სადაც განვითარდა აგროტურიზმი, საგრძნობლად გაუმჯობესდა ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალური პირობები, იმ მოსახლეობისა, რომელიც ცუდი პირობების გამო იზოლირებულია და ცხოვრობს მიყრუებულ სოფლებში. იმ პერიოდში, როდესაც აგროტურიზმმა ზრდა დაიწყო, საკმაოდ რთული იყო აღრიცხულიყო ტურიზმის ამ ნაირსახეობის სტატისტიკა მსოფლიოს მასშტაბებით რადგანაც, ფაქტობრივად, მხოლოდ ცალკეული ქვეყნები ახორციელებენ ისეთ სტატისტიკას, სადაც აგროტურიზმის მონაცემები გამოიყოფა ტურიზმის სხვა სახეთა მონაცემებისაგან.

აგროტურისტული საქმიანობის პერიოდში გარდაუვალია გარემოს ცვლილება. ადრეულ წლებში აგროტურისტული საქმიანობის ანალიზის კვლევებს მცირე ყურადღება ეთმობოდა. თანამედროვე პირობებში გარემოს დაცვის პრობლემასა და მის გაუმჯობესებას თანამედროვე კვლევებში უკავია მნიშვნელოვანი ადგილი. აგროტურიზმი ვერ განვითარდება გარემოსთან ურთიერთქმედების გარეშე, მაგრამ აგროტურიზმის განვითარების მართვისა და დაგეგმვის საშუალებით შესაძლებელია, შემცირდეს ნეგატიური ზემოქმედება და გაიზ-

არდოს დადებითი.

თუ გავითვალისწინებთ, რომ დღეს საქართველოში სოფლად მოსახლეობის 47,3% ცხოვრობს, ნათელი გახდება, რომ იაფი და სოფლის ცხოვრების წეს-ჩვეულებების მცოდნე შრომითი რესურსების ეფექტიანი გამოყენებით ქვეყანაში აგროტურიზმის განვითარების მნიშვნელოვანი რეზერვები არსებობს.

მხედველობაშია მისაღები ერთი მნიშვნელოვანი გარემოებაც. საქართველოს ტერიტორიის 54,4% ზღვის დონიდან 1000 მეტრ სიმაღლეზე მდებარეობს. ამ ტერიტორიების უმეტეს ნაწილზე ინტენსიური აგრარული პროდუქტების წარმოების შესაძლებლობები შეზღუდულია. მთისა და მაღალმთიანი ზონის ეკონომიკურ აღმავლობაში ადგილობრივი არაინტენსიური ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტების წარმოებასა და ტრადიციებს, ფლორასა და ფაუნას, ლამაზ ბუნებრივ საცხოვრებელ გარემოს აგროტურიზმის განვითარებაში გადამწყვეტი როლის შესრულება შეუძლია. საქართველოს მთიანეთის სამ რეგიონს – აღმოსავლეთ, ჩრდილოეთ და სამხრეთ მთიანეთს განსხვავებული ტრადიციებით, რესურსული პოტენციალით, სოციალურ-ეკონომიკური პოტენციალით, სოციალურ-ეკონომიკური პირობებით დიფერენცირებული აგროტურისტული პროდუქტების შეთავაზებაც შეუძლიათ მომხმარებლისთვის. ამასთან, მთის რეგიონებისთვის დამახასიათებელი საერთო ნიშან-თვისებების ორიენტაციით კონკურენტული აგროტურისტული პროდუქტების მიწოდება, უკვე შესაძლებელია თანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენებით.

ინფრასტრუქტურა, ტურიზმი და სოფლის მეურნეობა არის საქართველოს ეკონომიკის ის სამი პრიორიტეტული მიმართულება, რომელთა საფუძველზე მომავალი ხუთი წლის განმავლობაში საქართველოს მთლიანი შიდა პროდუქტი გაორმაგდება. აღნიშნული სამი პრიორიტეტული მიმართულება მჭიდრო ურთიერთკავშირშია და ურთიერთხემოქმედებას განიცდის. განსაკუთრებით აღსანიშნაველია ტურიზმის, მათ შორის აგროტურიზმის, მულტიპლიკაციური ეფექტი, რომელიც ასტიმულირებს მასთან დაკავშირებულ ისეთ დარგებს, როგორებიცაა: ტრანსპორტი, სოფლის მეურნეობა, ვაჭრობა, კავშირგაბმულობა, სამომხმარებლო საქონლის წარმოება, სოციალური სფერო და ა.შ. სწორედ ამიტომ საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიაში განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს აგროტურიზმს, რომელიც სოფლის მოსახლეობას არასასოფლო-სამეურნეო საქმიანობის განვითარების

შესაძლებლობას აძლევს.

არსებობს აგროტურიზმის მოდელის ფორმირების ორი კონცეფცია. პირველი კონცეფციის თანახმად, აგროტურისტულ ბიზნესს აწარმოებენ მცირე ფერმერული და პირადი დამხმარე მეურნეობები საკუთარი ფინანსური და სხვა რესურსების გამოყენებით. რა თქმა უნდა, ასეთი დაფინანსების პირობებში ტურისტთა დიდი ნაკადის მოზიდვა, ფაქტობრივად, გამორიცხულია, მაგრამ ეს მოდელი ქმნის აგროტურიზმის განვითარების საფუძველს. მეორე კონცეფცია ითვალისწინებს აგროტურიზმის კომპლექსურ განვითარებას, ანუ სოფელში აგროტურიზმი ხდება ბიზნესის წამყვანი სახე, რომელიც უზრუნველყოფს ტურისტის რეკრეაციულ მომსახურებას სოფლის რესურსების გამოყენების საფუძველზე. ხშირად ეს ორი კონცეფცია ერთი და იმავე პროცესის ორი ეტაპის სახით განიხილება. მაგალითად, ევროპის ქვეყნებში აგროტურიზმი სწორედ ასეთი ეტაპების სახით ვითარდება და მისი განვითარების საწყისი მოტივები ძირითადად სოციალურ ხასიათს ატარებდა, ხოლო სახელმწიფო პოლიტიკა ლოკალური აგროტურიზმის მხარდაჭერაზე იყო გათვლილი. ამის გამო ევროპაში დღესაც აგროტურიზმის მხარდაჭერის სახელმწიფო პოლიტიკა ეკონომიკურად ჩამორჩენილ რაიონებზეა ორიენტირებული. ასეთი პოლიტიკის აუცილებლობა, როგორც წესი, განპირობებულია ადგილობრივი აგრარული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობის დაკარგვითა და სოფლის მეურნეობის ეფექტიანობის ამაღლებაზე გამიზნული რესტრუქტურისაციის აუცილებლობით. შესაბამისად, აგროტურიზმი განიხილებოდა და ახლაც განიხილება, როგორც ეკონომიკური საქმიანობის ალტერნატიული სახე, რომელსაც ჩამორჩენილი რეგიონების შემოსავლების უზრუნველყოფა შეუძლია.

აგროტურისტული პროექტი საერთაშორისო ტურისტულ ბაზარზე უნდა გაითანონ უპირველესად ტურისტულმა ფირმებმა, რადგან სოფლის მოსახლეობას ჯერჯერობით არა აქვს პირდაპირი მარკეტინგის, უცხოეთში რეკლამის დაფინანსების ან ინტერნეტით პროდუქტის გაყიდვის საშუალება. ამ თვალსაზრისით საჭიროა გათვალისწინებულ იქნას შემდეგი პრიორიტეტები:

1. აუცილებელია აგროტურისტული პროფილის ტუროპერატორის არსებობა. თანახმად არსებული პრაქტიკისა, ქართული ტურისტული ფირმების უმრავლესობა უნივერსალურობისაკენ მიისწრაფვის. მათ არ გააჩნიათ სურვილი, ერთი რომელიმე სეგმენტის სპეციალისტად იწოდებოდნენ, რაც ხელს

უშლის პროფესიონალიზმს და შესაბამისად ტურისტული პროდუქტი საერთაშორისო ბაზარზე მოუშნადელი გადის. მოუშნადე-ბლობაში ვგულისხმობთ უცხოელი ტურისტის მოთხოვნილებების არასრულყოფილად ცოდნას, რის გამოც მიწოდებული პროდუქტი არ შეიცავს მოსალოდნელ მომსახურებას;

2. აგროტურისტული პროდუქტი უნდა იყოს იაფი, რადგან ძირითადი მოტივაცია სოფლის ტურიზმისა არის იაფად, ნაკლები კომფორტით, მაგრამ ეკოლოგიურად სუფთა და სასიამოვნო გარემოში დასვენება. ეს გარემოება განსაკუთრებით საგულისხმოა საქართველოს პირობებში, რადგან დამწეები ბიზნესმენები გატაცებული არიან მაღალპროცენტუიანი მოგების მიღებით;

3. აგროტურიზმისთვის შერჩეულ სოფლებში უნდა ჩატარდეს საინფორმაციო-სააგიტაციო სამუშაოები ტურიზმის როლისა და ადგილის შესახებ ადგილობრივ დონეზე. უნდა მოხდეს სოფლის მოსახლეობის და მმართველობითი რგოლის მომზადება ტურისტების მისაღებად;

4. აგროტურიზმისთვის სოფლებში კონკრეტული მასპინძლის შერჩევითი ტურისტულ ფორმებს უნდა ჰქონდეთ აუცილებელი პირობების ჩამონათვალი, რომელთა დაკმაყოფილების შემდეგ კონკრეტული სახლი შევა განთავსების საშუალებათა ნუსხაში. ეს პირობებია: ადგილის უსაფრთხოება, ლამაზი ბუნება და ლანდშაფტი: ტყის, მდინარის, ტბის ან სამკურნალო წყლის არსებობა; სასურველია, გლეხის კარმიდამოს გააჩნდეს ეროვნული სახე და ინფრასტრუქტურის შემდეგი ელემენტები: ცალკე საძინებელი, საშხაპე და ტუალეტი. მასპინძლის ოჯახში კვების საშუალება, უცხოელი ტურისტები დიდ ყურადღებას აქცევენ სოფლებში ისტორიული ძეგლებისა და სხვა ღირშესანიშნაობის არსებობას, საცხოვრებლის სიახლოვეს რესტორნის, ტავერნის ან ეროვნული კერძების სამზარეულოს არსებობას;

5. გამოცდილების უქონლობის გამო სირთულეს წარმოადგენს აგროტურისტებისთვის სპეციალური პროგრამის შედგენა, რომელშიც გასათვალისწინებელია შემდეგი:

ლიტერატურა:

1. მ. მეტრეველი. ტურიზმი. 2003.
2. ვ. შუბლაძე. ტურიზმის როლი და მნიშვნელობა განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკაში. შურნ. „ფინანსები“, კვლევითი დეპარტამენტი. 2004.
3. ე. ზარაიშვილი. საქართველოს აგროტურისტული პროდუქტების კონკურენტუნა-რიანობა. საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის მასალები „ეკონომიკა და ბიზნესი“, ბათუმი 2010.
4. პ. კოლუაშვილი; გ. ჯაფარიძე. სწორი აგრარული პოლიტიკა წარმატების გარანტიაა. სამეცნიერო-საინფორმაციო შურნალი „აგრარული საქართველო. N7, 2015.
5. შ. ჩხეიძე. საქართველოს მოსახლეობისთვის დადგენილი არაადეკვატური საარსებო მინიმუმის შესახებ. სამეცნიერო-საინფორმაციო შურნალი „აგრარული საქართველო. N1. 2016.

სოფელში დამსვენებლები ძირითადად 2-4 კაციანი უცხოელთა ოჯახებია. მათთვის დასვენების ორგანიზებისთვის გასათვალისწინებელია შეთავაზებები ოჯახის თითოეული წევრისთვის ცალცალკე: მამაკაცისთვის ეს შეიძლება იყოს ნადირობა, თევზაობა, ცხენით ჯირითი, თიბვა ქართველ მასპინძელთან ერთად. დიასახლისისთვის ქსოვა, ქარგვა, კერძების მომზადება. სასურველია ბავშვებიანი ოჯახის ჩამოსვლის შემთხვევაში, მასპინძელ ოჯახში იყოს დაახლოებით იმავე ასაკის ბავშვები. უაღრესად დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მასპინძლების მიერ საკომუნიკაციოდ აუცილებელი უცხო ენის ცოდნას;

6. საინფორმაციო-სარეკლამო მასალების დამზადება უნდა მოხდეს საზღვარგარეთული ანალოგების გათვალისწინებით (კვიპროსი, ბულგარეთი და სხვ.). როგორც წესი, სოფლის ტურიზმის სარეკლამო მასალები უხვად არის ილუსტრირებული გლეხის კარ-მიდამოს ამსახველი ფერადი ფოტოებით, მიმღები რაიონების შესახებ ვრცელი ინფორმაციით, განსაკუთრებით, ადათ-წესებისა და ტრადიციების შესახებ, აგროტურისტული პროდუქტის გასაღების ერთ-ერთი საშუალებაა სპეციალიზირებული ბაზრობები, აგრეთვე ის ბაზრობები, სადაც მომხმარებლებს ჭარბობენ პროფესიონალებს.

საქართველოში აგროტურიზმის განვითარების კარგი პერსპექტივები არსებობს, მაგრამ საწყის ეტაპზე მას სახელმწიფო მხარდაჭერა სჭირდება და ეს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგიაში უნდა აისახოს. აგროტურიზმში სახელმწიფო მხარდაჭერა შეიძლება ითვალისწინებდეს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში აგროტურიზმის განვითარების პოტენციალის, ადგილობრივი და უცხოელი ტურისტების მოთხოვნილებების შესწავლას, აგროტურიზმის განვითარებით დაინტერესებული ოჯახების ინფორმაციულ უზრუნველყოფას, მათ მომზადებას ტურისტების მისაღებად და აუცილებელი პირობების გაცნობას, საერთაშორისო ბაზარზე ტურისტული პროდუქტის რეკლამირებას და სხვა.

THE IMPACT OF EUROINTEGRATION PROCESON THE STATE POLICY IN THE SPHERE OF HIGHER EDUCATION OF UKRAINE

Abstract

Nowadays higher education in Ukraine meets a number of challenges: insufficient funding, a weak connection with the labor market, missing of quality etc. Higher education institutions must be effective to succeed in research, to provide best academic practices and high quality of studies.

The purpose of the paper is to analyze the impact of impact of Eurointegration processes on the state policy in the sphere of the higher education of Ukraine and to determine the ways of adaptation of the best European practices to the the state policy in the sphere of higher education of Ukraine.

Benchmarking is crucial for the whole higher educational system as the method of searching for best practices that enables the achievement of the best results by learning from the others, using their experience and collaborating with them. To be appropriate to the educational system, research methodology includes external benchmarking and benchmarking of processes.

Benchmarking being a part of good governance principle in higher education is valuable research both in Ukraine and internationally (e.g. European Benchmarking Initiative). The benchmarking program boosts quality of Ukrainian higher education system, university strategic profiling and performance improving for ensuring the life-long-learning principles in Ukraine.

Key words: *public administration, mechanisms of public administration, higher education, state policy in the sphere of higher education, reformation of higher education, educational policy, educational benchmarking.*

სანა ვერბიტსკაია,

ჩერნიგოვის ეროვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის ასპირანტი, ჩერნიგოვი, უკრაინა

ANNA VERBYTSKA,

Postgraduate StudentChernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

АННА ВЕРБИТСКА,

Аспирантка Черниговского Национального технологического университета, Чернигов, Украина

ВЛИЯНИЕ ПРОЦЕССА ЕВРОИНТЕГРАЦИИ НА ГОСУДАРСТВЕННУЮ ПОЛИТИКУ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

УКРАИНЫ

Анотация

В настоящее время высшее образование в Украине встречается с целым рядом проблем: недостаточное финансирование, слабая связь с рынком труда, недостаточное качество и т.д. Высшие учебные заведения должны быть эффективными для достижения успеха в области исследований, чтобы обеспечить лучшие академические практики и высокое качество исследований.

Целью статьи является анализ влияния воздействия евроинтеграционных процессов на государственную политику в сфере высшего образования Украины и определение пути адаптации лучших европейских практик в государственной политике в сфере высшего образования Украины.

Сравнительный анализ имеет решающее значение для всей системы высшего образования в качестве метода поиска наилучших практик, что даёт возможность достижения наилучших результатов путем изучения практик других стран, используя свой опыт и сотрудничество с ними. Для того, чтобы соответствовать системе образования, методология исследования включает в себя внешние контрольные показатели и проведение сравнительного анализа процессов.

Бенчмаркинг как часть принципа надлежющего управления в сфере высшего образования является ценным исследованием как в Украине, так и на международном уровне (например, Европейская инициатива бенчмаркинга). Программа бенчмаркинга повышает качество украинской системы высшего образования, университетского стратегического профилирования и производительности для улучшения обеспечения принципов обучения на протяжении жизни в Украине.

Ключевые слова: публичное управление, механизмы публичного управления, высшее образование, государственная политика в сфере высшего образования, реформирование высшего образования, образовательная политика, образовательный бенчмаркинг.

ევროინტეგრაციის გავლენა უმაღლესი განათლების სახელმწიფო პოლიტიკაზე უკრაინაში

ანოტაცია

თანამედროვე პირობებში უმაღლესი განათლება უკრაინაში დგას მრავალი პრობლემის წინაშე: არასაკმარისი დაფინანსება, სუსტი კავშირი შრომის ბაზართან, არასაკმარისი ხარისხი და ა.შ. უმაღლესი სასწავლო დაწესებულებები უნდა იყვნენ ეფექტურები წარმატების მისაღწევად კვლევების სფეროში, რათა უზრუნველყონ უკეთესი აკადემიური პრაქტიკა და კვლევების მაღალი ხარისხი.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს ევროინტეგრაციული პროცესების ზემოქმედების ანალიზი სახელმწიფო პოლიტიკაზე უკრაინაში და სახელმწიფო პოლიტიკის სფეროში საუკეთესო ევროპული პრაქტიკების ადაპტაციის გზების განსაზღვრა უკრაინის უმაღლესი განათლების კუთხით.

უმაღლესი განათლების მთლიანი სისტემისთვის საუკეთესო პრაქტიკის მოძიების მეთოდის საქმეში გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება შედარებით ანალიზს, რაც შეიძლება მიღწეული იქნას სხვა ქვეყნების პრაქტიკების შესწავლის, ასევე საკუთარი გამოცდილების გამოყენებისა და მათთან თანამშრომლობის გამოყენების გზით. იმისათვის, რომ შეესაბამებოდეს განათლების სისტემას, კვლევის მეთოდოლოგია თავის თავში მოიცავს გარე საკონტროლო მაჩვენებლებს და შედარებითი ანალიზის ჩატარების პროცესებს.

ბენჩმარკინგი, როგორც უმაღლესი განათლების სფეროს საეკონომიკური მართვის პრინციპის ნაწილი, ღირებულია როგორც უკრაინაში, ასევე საერთაშორისო დონეზე

(მაგ. ბენჩმარკინგის ევროპული ინიციატივა). ბენჩმარკინგის პროგრამა ამაღლებს უკრაინის უმაღლესი განათლების სისტემის ხარისხს, უნივერსიტეტის სტრატეგიულ პროფილირებას ა და მწარმოებლურობას უკრაინაში სწავლების პრინციპების გაუმჯობესებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: საჯარო მმართველობა, საჯარო მმართველობის მექანიზმები, უმაღლესი განათლება, სახელმწიფო პოლიტიკა უმაღლესი განათლების სფეროში, უმაღლესი განათლების რეფორმირება, განათლების პოლიტიკა, განათლების ბენჩმარკინგი.

Introduction

The process of getting of the education is the activity to assimilate the material and spiritual cultural values. One of the missions of the education is to form in the young generation the responsible attitude to the preservation and enrichment of historical, scientific and cultural heritage. Education and culture are the focuses of the entire world community. They are the leading factors of social progress and the development of the civilization.

To ensure the global progressive development of the education is important to know the system specific of the education in different countries. These peculiarities are in the models of the education, educational purposes, educational content, forms, types and the quality of the education.

The state policy in the sphere of higher education of Ukraine is aimed at the reformation of the educational field according to the modern trends and the economical facilities of the state to provide human potential development. The mechanisms of public administration play the key role in the area of the implementation of the state policy. Therefore, the analysis of the mechanisms of the public management in the area of higher education is the prospective task.

In the period of dynamic changes in the services' market of state higher education strategic management of universities is of particular importance. The increasing interest for the competitiveness of higher education institutions has become not only a duty but a management standard. Public universities do not have any choice to operate in the global market of educational services, seeking to make their educational offer attractive and able to meet the needs of wider group of stakeholders. Therefore, the strategic benchmarking should be emphasized as the modern method and the tool

contributing to the increasing in the efficiency of the state policy in the field of higher education. For this reason, university authorities are interested in opportunities for improvement in various areas of universities, particularly in the area of strategic management and management accounting.

The Research that are related to the transformations in the education of Ukraine according to the European standards in the education demand new approaches and solutions. The active involving of the **Problem**

The issues publicity to the policy-making process is one of the main ways in the reformation of the system of public management of the higher education in Ukraine. The creation of the efficient system of public management is the prospective task for the modern Ukrainian education. The active position of the academic governance is the factor of the democratization in the higher education administration on the national, system and institutional level.

The increasing globalisation process created new challenges for higher education system, which is facing diversified pressures that impact on its governance management. The university no longer provides great prestige on which higher education can build a successful claim to administrative autonomy. Traditional university governance became a target and the tradition of collegial governance is today considered as an inefficient. Institutions should become more flexible, more autonomous to respond to changes in the organisational environment.

The Research Methodology

Data are gathered through all available channels of information. Specifically, the data are taken from publications by relevant Ukrainian and foreign institutions, from online sources.

Mechanisms of public administration by higher education

Comprehensive development of the higher educational institutions needs more attention from the state in the process of modernization of higher education. Nowadays the dependence of the performance of the higher educational institutions on economic factors increases, resource capacity of study and research increases too. On the one hand, state amounts of financing are not able to cover increasing needs of the higher educational institutions, on the other hand, it is necessary to elaborate effective and transparent mechanisms of regulation of their activities outside the budget [2]. Thus, the social nature of the relations in the sphere of the higher education

and growing dependence of higher educational institutions on economic factors require the formation of the mechanisms of the public regulation that are adequate to the market conditions and the development of a new regulatory state education policy, which would have directed the efforts of the higher education on the consistent improvement of its competitiveness.

In an increasing number of European countries governments are implementing policies to enhance the international competitiveness of universities and promote their role “in the innovation system, economic development, knowledge-based economy and competitiveness of nation-state” [6]. These developments show that a number of European countries moved from the traditional view that all national universities are of similar quality to a new position that promotes a stratified higher education system with a few research universities concentrating significant funding and a number of higher education institutions for provision of mass higher education with limited research capacity. The theme of institutional association will be treated in some detail because there is a recent emergence of policies aiming at consolidating already established institutions using different kinds of association of institutions to increase the overall efficiency of the system and the capacity of the new institutions to become competitive in an international or global scale.

The peculiarity of entrepreneurship in modern conditions is, in particular, that it extends from the sphere of material production to education, science, and culture. Nowadays higher educational institutions are gradually transformed into entrepreneurial structures of public sector [1]. As, on the one hand, their activities include satisfaction of public needs on the basis of outside budget funding (in whole or in part), and, on the other hand, higher educational institutions may be considered as commercial enterprises that offer services to individuals, who use education with a personal purpose with the intention of obtaining additional revenue in the future. Such variant has some advantages in the transitional economic conditions: focus on customer satisfaction, participation in market competition, desire for efficient use of resources.

Recent research shows a decline of trust in public institutions in general, and in higher education institutions in particular, as well as in professionals. And all recently implemented quality systems are based on accreditation rather than on quality assessment. This might reflect an in-

creased lack of trust in higher education institutions to satisfy the government and society about their capacity to ensure adequate standards of quality [5].

Impatience with academia's long-established norms and values, the crying up of higher education's economic mission and purpose, the rise at institutional level of "New Management", the "professionalization" of university management, the weight and influence of external stakeholders, the diversification of funding, the imposition of evaluation by performance criteria, inextricably tied in with economic productivity, the promotion of relevance in both teaching and research, all represent the central elements of higher education in a globalised world.

The implementation of markets as instruments of public policy has been accompanied by a loud cry in favour of increased institutional autonomy, made necessary to allow institutions to compete in the higher education market [1]. However, governments quickly realised that competing autonomous institutions were more difficult to steer and have taken with one hand what they had given with the other. Frequently, higher education reform has often meant replacing one form of government influence and control with another. The new autonomy is then a paradox: it is the autonomy to be free to conform. It remains to be seen if the present global crisis of the financial systems and the loss of credibility of pure market regulation will result in a reversal of the recent changes of the relationship between universities and government.

As a result of gradual abandonment of methods of administration, new possibilities are opened to higher educational institutions, especially the budget ones, leading to their functioning as economic entities like manufacturing companies. Therefore, economic development of the higher educational institution as a process of improving quality and structural parameters of financial and economic activities of the higher educational institution reflects their ability to qualitatively improve the basic functions. Economic development of higher educational institution is impossible without increasing the share of allocations earned by it.

Therefore, more attention should be paid to the problems of complex economic development of higher educational institution, which is not confined only to the problems of funding, in the process of modernization of social and economic development. The state must improve the mechanisms of necessity of achievements of higher

educational institution's scientific researches; strengthen the interaction of business, science and education. Given the above, there is a need to rethink the role of educational institutions not only in ensuring economic progress, but also in forming a highly educated specialist and a strong personality, competitive in today's world.

Almost all higher education institutions have autonomy. The administration of the university has its components in each country. Therefore, the management of the higher education is the interaction and the cooperation between all institutions of higher school divisions, teachers and students.

In the complex of the mechanisms of the public administration of the education budget financing is an important lever of the influence on the state as a whole system and on the individual educational institutions. The providing of the educational services integrates several significant problems of financing of the educational institutions of which rational solution the education system and the possibility of continuous development effectiveness depends [6].

Nowadays it is paid much attention to the research of the implementation of financial and economic mechanisms in higher education. The other mechanism of state policy in higher education is international cooperation. The management of the international activities of higher education is implemented by industry-territorial principle: central management level – at the level of the Ministry of Education and Science of Ukraine, regional level – regional departments of Education, municipal – municipal departments of education, and finally, the departments of international relations of the universities.

It is emphasized to inefficient interaction between the units of the managerial series, which nowadays needs the significant improvement, in particular it is important:

- to use more rational already accumulated experience of international activity of the leading world higher educational establishments both in the training of foreign specialists and in joint international educational programs;
- to activate the participation in contacts between the institutions at the regional level, that will promote the increasing of the efficiency of international academic mobility based on the distribution of the experience of the regional higher education institutions;
- to promote the spread of good experience of the universities for comparative analyzes of

international collaboration at national and international level;

- to cover international activity of universities in national and international specialized publications to potential customers and foreign partners;

- to require regular professional training of international service [3].

The other innovative mechanism of public management of higher education is the organizational mechanism of educational innovation that is aimed to the usage of computer and communication technologies in the educational sphere. Economic innovation in the sphere of the education are formed under the influence of modern educational technologies and the development of market mechanisms, in particular new mechanisms of public funding of education; diversification of education financing; new mechanisms of education financing companies; preferential stimulation of investment in education.

Reformation of higher education management system in the context of Eurointegration

In the increasing number of European countries governments are implementing policies to enhance the international competitiveness of universities and promote their role “in the innovation system, economic development, knowledge-based economy and competitiveness of nation-state” [4]. These developments show that a number of European countries moved from the traditional view that all national universities are of similar quality to a new position that promotes a stratified higher education system with a few research universities concentrating significant funding and a number of higher education institutions for provision of mass higher education with limited research capacity. The theme of institutional association will be treated in some detail because there is a recent emergence of policies aiming at consolidating already established institutions using different kinds of association of institutions to increase the overall efficiency of the system and the capacity of the new institutions to become competitive in an international or global scale.

The peculiarity of entrepreneurship in modern conditions is, in particular, that it extends from the sphere of material production to education, science, and culture. Nowadays higher educational institutions are gradually transformed into entrepreneurial structures of public sector [1]. As, on the one hand, their

activities include satisfaction of public needs on the basis of outside budget funding and, on the other hand, higher educational institutions may be considered as commercial enterprises that offer services to individuals, who use education with a personal purpose with the intention of obtaining additional revenue in the future. Such variant has some advantages in the transitional economic conditions: focus on customer satisfaction, participation in market competition, desire for efficient use of resources.

Recent research shows a decline of trust in public institutions in general, and in higher education institutions in particular, as well as in professionals. And all recently implemented quality systems are based on accreditation rather than on quality assessment. This might reflect an increased lack of trust in higher education institutions to satisfy the government and society about their capacity to ensure adequate standards of quality [3].

Impatience with academia’s long-established norms and values, the crying up of higher education’s economic mission and purpose, the rise at institutional level of “New Management”, the “professionalization” of university management, the weight and influence of external stakeholders, the diversification of funding, the imposition of evaluation by performance criteria, inextricably tied in with economic productivity, the promotion of relevance in both teaching and research, all represent the central elements of higher education in a globalised world.

The implementation of markets as instruments of public policy has been accompanied by a loud cry in favor of increased institutional autonomy, made necessary to allow institutions to compete in the higher education market [1]. However, governments quickly realized that competing autonomous institutions were more difficult to steer and have taken with one hand what they had given with the other. Frequently, higher education reform has often meant replacing one form of government influence and control with another. The new autonomy is then a paradox: it is the autonomy to be free to conform. It remains to be seen if the present global crisis of the financial systems and the loss of credibility of pure market regulation will result in a reversal of the recent changes of the relationship between universities and government.

As a result of gradual abandonment of methods of administration, new possibilities are opened to higher educational institutions, especially the budget ones, leading to their functioning as

economic entities like manufacturing companies. Therefore, economic development of the higher educational institution as a process of improving quality and structural parameters of financial and economic activities of the higher educational institution reflects their ability to qualitatively improve the basic functions. Economic development of higher educational institution is impossible without increasing the share of allocations earned by it.

Benchmarking as an instrument of state policy in the sphere of higher education

As innovation processes are developed the universities should use smart approaches and best practices for the improvement of their activities. The determination and dissemination of the best practices in universities` management are emphasized among the directions of the increasing of the efficiency in universities` operation. One of the instruments that promote the efficiency in the integration processes in the field of education is benchmarking.

The method of benchmarking research means the accentuation of one or more universities efficiently performing the defined function and the usage of its experience as a new idea for the improvement of the situation in own activity [6].

In the literature benchmarking has many definitions. It is possible to divide these definitions to three categories: practical definitions,

existential definitions and metaphorical definitions (Table 1).

The table is composed by the author based on the literature sources

Studying of the literature shows, that the most of authors determine benchmarking as the method of comparative analysis of results, practices and processes inside and between organizations and fields for the receiving the information for self-improvement. For higher educational establishments it means the comparing of similar functions of institutions that are not direct competitors.

Benchmarking in an academic context can be divided into four categories: benchmarking for exploration, for experience, for developmental comparison and for cooperation-building. Benchmarking for exploration represents scientific professionalism. This means ensuring the reliability of the data collected in the comparison process. The real performance level of one`s self is measured as accurately as possible and it is compared to that of a partner. This kind of assessment is close to comparative cultural study and comparative education and we can make a further categorization between qualitative and quantitative methodology and method criticism. The interest of benchmarking for exploration is primarily technical and aims for methodological explicitness. Benchmarking for experience is aimed to achieve an original individual

Table 1

Definitions of benchmarking in the literature

Practical definitions (what benchmarking is or what activities it includes)	“Benchmarking is the systematic study and comparison of a company’s key performance indicators with those of competitors and others considered best-in-class in a specific function” (Dervitsiotis, 2000)
	“... it is a way of comparing a product or process against others, with reference to specified standards” (Pepper, Webster & Jenkins, 2001)
Existential definitions (try to connect benchmarking with the experiences, emotions and basic processes of the human existence)	“... it is, at bottom, a systematic way of learning from others and changing what you do” (Epper, 1999)
	“It is actually a matter of imitating successful behavior” (Karlof & Ostblom, 1993)
	“Benchmarking is a form of human beings natural curiosity with which s/he explores the possibilities of cooperation and friendship” (Karjalainen, Kuortti & Niinikoski, 2002)
Metaphorical definitions (indicates how researchers, consultants, managers and others see the method)	“Benchmarking is a learning process, which requires trust, understanding, selecting and adapting good practices in order to improve” (ENQA workshop, 2002)
	“... it is the state of mind of an organization which encourages the continuous effort of comparing functions and processes with those of best in class, wherever they are to be found” (Zairi & Leonard, 1994)

experience. In this mode the comparison is intuitive and expressive. Its purpose is not to explicitly improve the organization, but to enrich the cultural capital of the person or group who is doing the benchmarking. Benchmarking for experience is not a systematic or carefully prepared measurement, but innocent learning by experience as an individual or as a group. Benchmarking for experience gives new ideas and teaches us new approaches to old tasks. The interest of benchmarking for experience is subjective. The assessment aims at an individual, authentic and often emotional experience. Benchmarking for developmental comparison stresses the point of view of the organization. The assessment is carried out systematically and it is well prepared. The aim is to find ideas to improve one's own work. The main challenge here is how to recognize the relevant issues and to use what we have observed and learned to improve the work. Benchmarking for cooperation-building could be compared to

a meticulously-prepared negotiation where the building of future cooperation is the main aim. In this mode the important factors are mutuality, respect and an enthusiasm to create something that together transcends the boundaries of cultural differences [7].

The university firstly should provide knowledge transfer and share own experience with the others. Using benchmarking university identifies its strong and weak sides according to benchmarking partners. Benchmarking also promotes the planning of long-term and current purposes. It provides for universities the opportunity to establish a network of lasting cooperation and exchange of experiences. Universities participating in the benchmarking enhance their competitiveness and ranking [8].

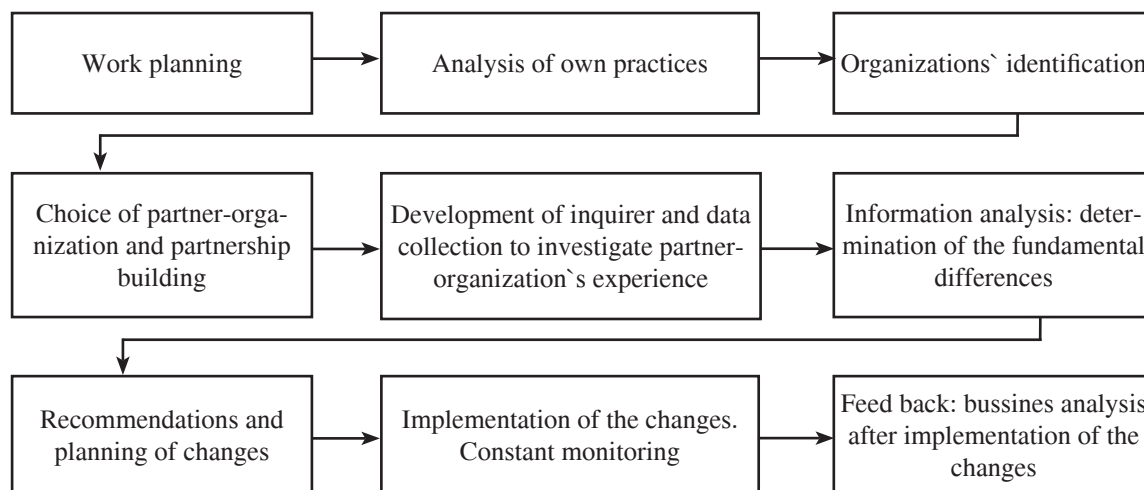
In university's environment may be used cooperative benchmarking, which is based on the cooperation and partnership in the experiences transfer. Examples of benchmarking initiatives that reflect the spectrum of possible applications are shown in Table 2.

Table 2

The examples of benchmarking initiatives in higher educational establishments

Project name (coordinator)	Geographic place	Scope
Global Research Benchmarking System (GRBS) (Global Alliance for Measuring University Performance)	Regional (USA, Canada, Asia Pacific)	Scientific analysis
Benchmarking Programme (Association of Commonwealth Universities)	Regional (International Unity – Commonwealth)	Students' education, processes management
Benchmarking and Pathfinder Programme (Higher Education Academy & Joint Information Systems Committee)	Regional (England, Scotland, Wales)	Students' education
European Benchmarking Initiative (EBI) European Centre for Strategic Management of Universities	Regional (Europe)	Students' education, processes management, cooperation between education and business
New Benchmarking Initiative (Council on Social Work Education)	National (USA)	Students' education

Benchmarking process could be divided into 6 stages (Picture).

Pic. Stages of benchmarking process

The signed below scheme is only a general algorithm of acts. Usually in real conditions the basic stages are divided into smaller ones. Each of them are provided by the appropriate feedback.

Conclusions

Therefore, there are several mechanisms for implementing public management of higher education that have already acted in the market. However, they are not completely efficient, that is why it is important to improve them. More attention should be paid to the problems of complex economic development of higher educational institution, which is not confined only to the problems of funding, in the process of modernization of social and economic development. The state must improve the mechanisms of necessity of achievements of higher educational institution's scientific researches; strengthen the interaction of business, science and education. Given the above, there is a need to rethink the role of educational institutions not only in ensuring economic progress, but also in forming a highly educated specialist and a strong personality, competitive in today's world.

Almost all higher education institutions have autonomy. The administration of the university has its components in each country. Therefore, management of higher education is an interaction and cooperation between all institutions of high school divisions, teachers and students.

There are innovative mechanism of public management of higher education is the organizational mechanism of educational innovation that is aimed to the usage of computer and communication technologies in

the educational sphere. Economic innovation in the sphere of the education are formed under the influence of modern educational technologies and the development of market mechanisms, in particular new mechanisms of public funding of education; diversification of education financing; new mechanisms of education financing companies; preferential stimulation of investment in education. However, they are not completely efficient, that is why it is important to improve them.

The most important statements:

1. It is important to develop the program of regional higher education systems to support the leading institutions of higher regional authorities.
2. It is needed to create single regional interuniversity centers to promote employment of graduates (the formation of regional data banks of the need for qualified specialists and job positions; the assistance in the employment of graduates; cooperation with international institutions of graduate employment, etc.).
3. It should be legally outlined the situations in that it is advisable to introduce tuition fees (for example in the case of a second higher education).
4. It is recommended to reform the statistical reporting of Higher School according to the formation of a considerable number of sources of funding.
5. It is needed to prepare managers of higher education aware of the financial and economic activity.
6. It is important to study the experience of leading universities in the field of financial and economic management that in recent years have

made most positive changes in their business.

The usage of benchmarking demands the atmosphere of openness and collaboration. Its lack is a considerable border for the benchmarking instrument. As the result it is the delay in implementation of Bologna process and in the development of education system.

References

1. **Amaral A.** From Quality Assurance to Accreditation – A Satirical View. Towards a cartography of higher education policy change. UNITISK, Czech Republic, 2007, pp. 79-86.
2. **Tilak J.** Higher Education between the State and the Market. Knowledge, Authority and Dissent: critical perspectives on research into higher education and the Knowledge Society. Paris, 2006.
3. **Tilak J.** Global trends and financing higher education. Journal Alma Mater (Herald High society school), Paris, 2005.
4. **Wynston G.** Subsidies, market power and the learning environment: Features Economy Education. Journal Questions of Education, 2006, № 8, 87 p.
5. **Woźnicki J.** Benchmarking w szkolnictwie wyższym. Fundacja Rektorów Polskich. Warszawa, 2012 [Vozhnitski J. Benchmarking in higher education. Foundation of Polish Rectors. Warsaw, 2012].
6. **Skelton M.** The Continuing Value of Benchmarking. APQC, 2012.
7. **Karjalainen A., Kuortti K., Niinikoski S.** Creative benchmarking. University modern management review, 2014.
8. **Kuźmicz K.** Korzyści i ograniczenia benchmarkingu w uczelniach [Kuzhmich K. Advantages and disadvantages of benchmarking in education]. Economics and Management, 2013, №4.

О РАЗВИТИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В ГРУЗИИ

ანზორ დევაძე,

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

АНЗОР ДЕВАДЗЕ,

Канд. экон. наук, профессор, Батумский Государственный университет им. Шота Руставели

ANZOR DEVADZE,

Candidate of economical sciences, Professor, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia, Batumi

Аннотация

Грузия одна из тех интересных стран мира, где на относительно малой территории представлена природа, характеризующая различные климатические зоны. Всего за несколько часов, а нередко и за несколько минут турист может очутиться из пустыни в субтропики, или искупаться в море а дальше заняться горнолыжным спортом. За последние годы правительство значительное внимание уделяет развитию и освоению экологического туризма. В этом направлении необходимо провести значительную по объему работы с точки зрения развития инфраструктуры.

Туризм, вместе с сельским хозяйством представляет отрасль, имеющий высокий потенциал для развития экономики Грузии. Развитие туризма будет способствовать социально-экономическому развитию регионов страны и повышению уровня благосостояния местного населения.

ნანი გვარიშვილი,

ბიოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, ასოც. პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

НАНИ ГВАРИШВИЛИ,

Канд. биол. наук, асоц. профессор, Батумский Государственный университет им. Шота Руставели

NANI GVARISHVILI,

Candidate of Biological sciences, Associated professor, Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia, Batumi

Для мировых туристических рынков Грузия представляет новое, зеленое направление. По современным тенденциям туристы для осмотра выбирают зеленые страны из-за существующих там дикой природы и экологически чистой внешней среды.

В статье подчеркнута, что в широких масштабах в Грузии на сегодня имеются только экотуристические ресурсы, но мы практически не располагаем реальными туристическими продуктами, как базовым товаром с характерными для него свойствами.

В настоящее время туризм в Грузии находится на новом, так сказать на начальном этапе своего развития и на фоне осуществляемых реформ этот процесс протекает достаточно медленно и тяжело. То, что Грузия располагает огромным туристическим потенциалом, не для кого не секрет, хотя эта древняя страна для туристов все еще является новой и не открытой.

На основе анализа внутренних и внешних факторов, сдерживающих развитие экотуризма авторами установлено, что действия по его развитию должны быть направлены с одной стороны на отстранение угроз и усиления слабых сторон, и с другой стороны на максимальное использование сильных сторон и благоприятных возможностей.

Представлены основные стратегические направления развития экологического туризма в Грузии.

Ключевые слова: экологический туризм, Грузия, охрана окружающей среды, иностранные инвестиции, защищенные территории.

ABOUT DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM IN GEORGIA

Abstract

Georgia belong to number of those interesting countries, where on the small areas there're is a natural diversity of different climate zones. In just a short amount of time a tourist can go from desert tu subtropics or tu swim in the sea and then go mountain-skiing. In recent years, government is bringing big attention for developing and maintaining ecological tourism. Tourism has a great potential in developing Georgia's economics. It helps the social-economic development of the regions of Georgia and improvement of people's level of lifestyle.

For the world's tourism markets, Georgia is the fresh new, green direction. According to modern tendencies, tourists choose green countries because of their wildlife and ecologically clean environment. Despite the fact than Georgia has big ecological resources, practically there is not enough tourist products or important services. On this level Georgia is on its new stage of development and this process is going in slow temps. The case that Georgia has a great tourism potential is not for arguing but this ancient country is new and undiscovered for many tourists yet. On the basis of analysis of inner and outer factors which get in the way of tourism development, it is stated by the authors, that all means should be made to strengthen the weaker point/factors and to use the stronger sides for better abilities and potentials. This work shows the opinions of the authors about the strategic directions for eco-tourism development in Georgia.

key words: ecological tourism(eco-tourism), Georgia, environmental safety, foreign investitions, preserved territories.

მკოლოგიური ტურიზმის განვითარების შესახებ საქართველოში

ანოტაცია

საქართველო მსოფლიოს იმ საინტერესო ქვეყანათა რიცხვს მიეკუთვნება, სადაც შედარებით მცირე ტერიტორიაზე წარმოდგენილია ბუნება, რომელიც სხვადასხვა კლიმატურ ზონებს ახასიათებს. რამდენიმე საათის შუალედში, ხოლო ხშირად რამდენიმე წუთში, ტურისტი შეიძლება აღმოჩნდეს უდაბნოდან სუბტროპიკებში ან იკურაოს ზღვაში და შემდეგ დაკავდეს სამთო-სათხილამურო სპორტით. ბოლო წლებში ქვეყნის მთავრობა მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობს ეკოლოგიური ტურიზმის ათვისებასა და განვითარებას.

ტურიზმი, სოფლის მეურნეობასთან ერთად, წარმოადგენს დარგს, რომელსაც საქართველოს ეკონომიკის განვითარების მაღალი პოტენციალი გააჩნია. ტურიზმის განვითარება ხელს შეუწყობს ქვეყნის რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას და ადგილობრივი მოსახლეობის კეთილდღეობის ღონის ამაღლებას.

მსოფლიო ტურისტული ბაზრებისთვის საქართველო წარმოადგენს ახალ, მწვანე მიმართულებას. თანამედროვე ტენდენციების შესაბამისად, ტურისტები ირჩევენ მწვანე ქვეყნებს იქ არსებული ველური ბუნებიდან და ეკოლოგიურად სუფთა გარე სამყაროდან გამომდინარე.

სტატიაში აღნიშნულია, რომ ფართო მასშტაბით საქართველოს დღეისთვის გააჩნია მხოლოდ ეკოტურისტული რესურსები, და ამავე დროს პრაქტიკულად არ გააჩნია რეალური ტურისტული პროდუქტები, როგორც საბაზო საქონელი, მისთვის დამახასიათებელი თვისებებით.

თანამედროვე ეტაპზე საქართველო იმყოფება თავისი განვითარების ახალ, ასე ვთქვათ, საწყის ეტაპზე და განხორციელებული რეფორმების ფონზე აღნიშნული პროცესი მიმდინარეობს საკმოდ მძიმედ და ნელი ტემპებით. ის, რომ საქართველოს გააჩნია მნიშვნელოვანი ტურისტული პოტენციალი, არავისათვის საკამათო არ არის, მაგრამ ეს უძველესი ქვეყანა ტურისტებისთვის ჯერ კიდევ ახალი და აღმოუჩენელია.

შიდა და საგარეო ფაქტორების ანალიზის საფუძველზე, რომლებიც აფერხებენ ეკოტურიზმის განვითარებას, ავტორების მიერ დადგენილია, რომ ღონისძიებები მისი განვითარების მიზნით მიმართული უნდა იყოს წინააღმდეგობების აღმოფხვრისა და სუსტი მხარეების გაძლიერებისკენ ერთი მხრივ, და ძლიერი მხარეებისა და კეთილსასურველი შესაძლებლობების უკეთ გამოყენებისაკენ, მეორე მხრივ.

ნაშრომში წარმოდგენილია ავტორების მოსაზრებები საქართველოში ეკოლოგიური ტურიზმის განვითარების ძირითადი სტრატეგიული მიმართულებების შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: ეკოლოგიური ტურიზმი, საქართველო, გარე სამყაროს დაცვა, უცხოური ინვესტიციები, დაცული ტერიტორიები.

Введение

В конце XX века туризм превратился в международную и интернациональную индустрию, чему способствовали два взаимосвязанных фактора: с одной стороны, предприятия туристической индустрии с целью увеличения прибыли систематически расширяют географию путешествия во всем мире, и, второе, с целью повышения рентабельности систематически производят инвестирование туристического бизнеса на международном уровне [1., ст. 145].

Грузия одна из тех интересных стран мира, где на относительно малой территории представлена природа, характеризующая различные климатические зоны. Всего за несколько часов, а нередко и за несколько минут турист может очутиться из пустыни в субтропики, или искупаться в море а дальше заняться горнолыжным спортом. За последние годы правительство значительное внимание уделяет развитию и освоению экологического туризма. В этом направлении необходимо провести значительную по объему работы с точки зрения развития инфраструктуры.

Целью настоящего исследования является показать, насколько важным представляется развитие экологического туризма в Грузии для дальнейшего совершенствования экономики страны. **Задачей исследования** является доказать, что для развития экологического туризма целесообразно использовать богатый опыт развитых туристических стран мира, а не разрабатывать свои инновационные методы (что в значительной степени сократит материальные и финансовые расходы). **Оригинальность исследования** заключается в том, что в работе авторами выявлены те ключевые проблемы, которые в условиях эффективного менеджмента позволят значительно совершенствовать развитие экологического туризма, что в свою очередь положительно повлияет на экономику страны. **В работе использованы** статистические данные МВД и статистического агентства Грузии, метод анализа и синтеза, методы сравнения и аналогии.

Всемирная туристическая организация

(WTO) в 2014 году опубликовала годовой отчет UNWTO Tourism Highlights, согласно которого в Грузии определен рост количества иностранных туристов. По итогам прошлого года в Грузии был зафиксирован самый высокий показатель темпов роста среди развивающихся туристических регионов. Такая оценка Грузии впервые попала в отчетах всемирной туристической организации. Отмеченный факт свидетельствует о привлечении внимания всемирного сообщества к вопросам развития туризма в Грузии, так как отмеченное издательство является очень достоверным и влиятельным источником информации.

Согласно статистических данных за 5 месяцев 2014 года, в Грузии побывали 1 299 685 визитера. По данным МВД Грузии в 2014 году границу Грузии пересекли 2 822 363 человек. Показатели 5-ти месяцев 2015 года составляют почти половину прошлогодних визитеров [5., ст. 2].

По показателям 2014 года самое большое количество туристов прибыло из Ирана (+109% роста), Турции (+105,2% роста), России (+ 99,2% роста), Армении (+38,3% роста), Азербайджана (+26,3:роста) и Украины)+20,5% роста). Количество туристов из Западной Европы превысило количество туристов из Украины и Ирана вместе взятых. [4., ст.5].

Что касается курортов Черноморского побережья Грузии, согласно заявления департамента туризма Аджарии , за январь-май 2015 года Аджарию посетили 239 742 визитера, что на 61,7% больше аналогичного показателя 2014 года [3., ст.14]. .

Туризм, вместе с сельским хозяйством представляет отрасль, имеющий самый высокий потенциал для развития экономики нашей страны. Развитие туризма будет способствовать социально-экономическому развитию регионов страны и повышению уровня благосостояния местного населения.

Грузия, как страна с замечательным туристическим назначением, может многое предложить туристам: восхитительная природа; разнообразные ландшафты; Кавказский хребет (688 ледниковых гор), субтропическая зона Черного моря (прибрежная полоса составляет 320 км); реки, озера и водопады (25000 рек и 860 озер); минеральные воды (1400 минеральных источников, из них более половины горячие); высеченные в скалах города, исторические памятники, традиционное грузинское гостеприимство и знаменитая грузинская кухня – превращают Грузию в привлекательную туристическую страну.

Следует отметить, что внутренних туристов Аджария привлекает Черным морем, а иностранные туристы отдают предпочтение высокогорным регионам Грузии. В связи с этим, в Грузии активно протекает работа для развития сферы туризма по различным направлениям с тем, чтобы регионы страны были привлекательными для туристов во все времена года.

В настоящее время в Грузии общая площадь защищенных территории составляет 495 892 гектаров, т.е. приблизительно 7% всей территории страны. Примерно 75% защищенных территории покрыты лесным покровом. В Грузии имеются 16 государственных заповедников, 8 национальных парков, 14 природных памятников и 2 защищенных ландшафтов [6., ст.11].

Основным мотивационным фактором развития экологического туризма является стремление народа причаститься к природе во время отдыха, дышать свежим воздухом, принимать экологически чистые продукты, а также получить эстетическое наслаждение от осмотра природных ландшафтов. Вместе с тем, к мотивам, определяющим выбор экологического туризма, относятся желание туристов во время путешествия ознакомиться животным и растительным миром новых территории.

Для мировых туристических рынков Грузия представляет новое, зеленое направление. По современным тенденциям туристы для осмотра выбирают зеленые страны из-за существующих там дикой природы и экологически чистой внешней среды.

Развитие экологического туризма в Грузии может принести ряд потенциальных выгод:

- Может стать значительным источником занятости местного населения, особенно в экономически слабо развитых регионах. Местное население в ранге сотрудников может заняться в системе гостеприимства;
- Дает возможность местному населению заняться самостоятельным бизнесом;
- Увеличивает доходы местных бюджетов;
- Сохраняет местную культуру, традиции и обычаи, способствует сохранению и реставрацию местных исторических достопримечательностей;
- Оказывает положительное воздействие на проведение мероприятия, способствующих охране окружающей среды, так как индустрия туризма относительно чист с экологической точки зрения, чем другие виды деятельности.

Вместе с тем экологический туризм имеет

и негативные стороны. В частности, со стороны туристов возможны действия, наносящие вред окружающей среде, нарушение традиции местного расселения. Отмеченное особенно сильно проявляются в развивающихся странах, где туристы из промышленно развитых стран своим нахождением навязывают местному населению для них характерный образ жизни и уровень обслуживания.

Необходимо отметить, что население Грузии настолько привыкло к красоте родного края, что уже не замечают ее и скептически относятся к тому, чтобы отдохнуть вблизи собственного дома и все больше стремятся на одну-две недели поехать в Турцию, Египет или другое место. В тоже время нужно подчеркнуть, в широких масштабах на сегодня у нас имеется только экотуристические ресурсы, но мы практически не располагаем реальными туристическими продуктами, как базовым товаром с характерными для него свойствами. Вместе с тем, развитию экологического туризма в Грузии препятствуют воздействие определенных факторов: несовершенное законодательство; не решен правовой статус экологического туризма (несовершенны соответствующие законы и положения); необходимо уточнение концепции развития экологического туризма; не наблюдается интерес к внедрению механизмов экономической кооперации и управления; муниципальные органы недостаточно используют свои управленческие функции, которые определяют политику муниципальных образований в сфере туризма, их роль в организации и регулирования развития туризма.

Не смотря на то, что Грузия фактически делает первые шаги по развитию экотуризма, в этом сегменте туристического бизнеса проблем предостаточно. Государство не уделяет достаточного внимания развитию экотуризма, считая его малоперспективным направлением в туристической индустрии Грузии.

Что касается иностранных инвестиций, следует отметить, что иностранцы не выказывают большого интереса. С учетом доходов населения Грузии, они не видят в грузинах крупных клиентов. Говоря о привлечении иностранных туристов, необходимо отметить, что их интересует не только комфортные условия, но и автентика (условия проживания, натуральные продукты питания, местные традиции и обычаи, фольклор и т.д.). В следствии, для развития в регионах отмеченного нового направления в туризме, считаем целесообразным объединить усилия всех участников проекта (организаторы

проекта, собственники средств размещения, финансовые организации, предприятия туристического комплекса). Только тесным взаимодействием отмеченных структур возможен эффективное, комплексное и прогрессивное развитие экологического туризма.

В настоящее время туризм в Грузии находится на новом, так сказать на начальном этапе своего развития и на фоне осуществляемых реформ этот процесс протекает достаточно медленно и тяжело. То, что Грузия располагает огромным туристическим потенциалом, не для кого не секрет, хотя эта древняя страна для туристов все еще является новой и не открытой. Ведь туризм относится к именно такой сфере, где успех зависит именно от того, насколько страна сможет удовлетворить потребности туристов и обеспечит их безопасность.

Турист после прибытия в Грузию сталкивается со многими проблемами. Напр. гостю, прибывшему в Рачу или Сванети трудно найти номер в гостинице или место в ресторане из-за крайне малого количества как таковых. Боржом-Харагаулскому национальному парку присвоен статус `PAN`, что удостоверяет его достопримечательность по европейским масштабам, однако и там отсутствуют такие обязательные объекты, как информационные доски, указатели дорог и направления тропинок, туалеты, пункты неотложной помощи и т.д.

Заключение

Анализ внутренних и внешних факторов, сдерживающих развитие экотуризма показывает, что действия по его развитию должны быть направлены с одной стороны на отстранение угроз и усиления слабых сторон, и с другой стороны на максимальное использование сильных сторон и благоприятных возможностей.

Исходя из вышеизложенного, по нашему мнению, в Грузии основными стратегическими направлениями развития экологического туризма представляются:

- на основе всестороннего изучения и системного анализа выработать национальную

стратегию развития экотуризма с учетом опыта ведущих туристических стран мира;

- Национальное агентство туризма должен обеспечить создание базы данных туристической инфраструктуры Грузии и созданные электронной карты.

- Необходимо диверсификация туристической отрасли. Основное внимание должно быть уделено тем видам туризма, для развития которых существуют наиболее благоприятные условия и которые будут привлекательны как для зарубежных, так и для местных туристов. - Представляется необходимым проведение активной рекламной кампании о Грузии и ее туристическом потенциале с использованием различных средств и возможностей;

- Повышение инвестиционной и рекреационной привлекательности охраняемых территории;

- повышение предпринимательской инициативы в сфере туризма;

- С целью улучшения социального и экономического положения местного населения, параллельно системы охраняемых территории, желательны подготовить проекты вспомогательных зон, что будет способствовать созданию альтернативных источников доходов (напр. Развитие экотуризма, создание семейных гостиниц и объектов общественного питания, нанять гидов и т.д.);

- Государственная и законодательная поддержка туризма. Считаем целесообразным законодательно урегулировать и конкретизировать вопросы относительно аренды земель охраняемых территории;

- Разработка нормативов (напр. разработка максимально допустимых норм антропогенного вмешательства, системы оплаты обслуживания и т.д.), которые позволят упростить организацию регулируемого туризма и отдыха;

- Разработка системы подготовки и переподготовки персонала охраняемых территории, ответственных на организацию регулируемого туризма и отдыха.

Литература:

1. Девадзе А.Х. Туризм (теория и практика). Тб. 2009с.286. (Devadze A. Kh. „Tourism (Theory and Practices)”, Tbilisi 2009, p.286).
2. Храбовченко В.В. Экологический туризм. - М.: Финансы-статистика, 2004с. 634 (Khrabovchenko V.V. „Ecological Tourism” – М. :Finances and Statistics, 2004, p. 634).
3. http://georgiantourizm.blogspot.com/2014/06/blog-post_04.html
4. <http://24saati.ge/index.php/category/business/2014-06-05/29426>
5. <http://www.for.ge/view>
6. http://moe.gov.ge/files/licenzia/bsap_ge.pdf

ტელემედიცინა, როგორც სამკურნალო- დიაგნოსტიკური პროცესის ეფექტიანობის გაზრდის ინსტრუმენტი

ეკატერინე გვარიშვილი,
მედიცინის დოქტორი, ბათუმის
ნავიგაციის სასწავლო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

EKATERINA GVARISHVILI,
MD, PhD, Associated Professor

TELEMEDICINE, AS A TOOL TO INCREASE THE EFFICIENCY OF THE DIAGNOSTIC AND TREATMENT PROCESS

Abstract

The aim of this work was the disclosure of the role of telemedicine in health care as a new direction in the modern world. The objectives of my work include coverage issues such as trends in the world of telemedicine, the need for information standards in medicine, the use of videoconferencing in telemedicine, consideration of telemedicine as a tool to improve the efficiency of the diagnostic and treatment process, the possibilities of telemedicine technologies.

Telemedicine technologies are the most promising tool for improving the efficiency of work in medical institutions (MPI). To realize the benefits introduced by the use of telemedicine, it is possible only within the framework of the medical system, which has developed infrastructure:

ელიტა ხვედელიძე,
მედიცინის დოქტორი, ბათუმის
ნავიგაციის სასწავლო უნივერსიტეტის ასო-
ცირებული პროფესორი

ELITA KHVEDELIDZE,
MD, PhD, Associated Professor
Batumi Navigation Teaching University. Ba-
tumi, Georgia

- an integrated information system of medical institutions, based workstations, local area networks, databases and knowledge bases;
- operational communication systems with the necessary bandwidth and the possibility of access to the global communications network.

Regional Telemedicine Network (hereinafter referred to TMS) is designed to solve problems of diagnosis, treatment and rehabilitation, as well as the dissemination of knowledge and expertise among the medical staff at various levels. Thus, TMS is the basis for building a single information space, which brings together all the elements of the regional health system.

TMS integrates all types of healthcare institutions - central and regional governments, central, regional and district clinics and hospitals, medical academies and institutes, archives and libraries, and other health care facilities.

So, telemedicine - it is the direction to the junction of several fields - medicine, telecommunications, information technology and educa-

tion. Telemedicine has been developed in many countries around the world, proved in practice to be highly effective, and has a comprehensive positive impact on the health structure, improves the quality of care and enhances general practitioners, primary health care.

In addition, telemedicine facilitate cooperation between healthcare organizations, it allows you to organize an effective system of training of medical personnel. Telemedicine priority development objectives were identified, among which are called standardization applied medical, computer and telecommunication technologies, development of information resources.

But the direction is quite new, especially in Georgia. Although it should be noted that every day there are more really good really working telemedicine systems and networks. But they need a lot more in order to solve the problems associated with high-altitude areas and fairly low-density population of Georgia. The best way - unification of efforts of telecommunication companies, health care managers, employees of medical institutions, experts on health insurance, medical research institutes, educational institutions and development companies in the field of telemedicine solutions. In the event of such a merger might prompt decision complicated medical, organizational, financial and legal problems. This association is necessary for the effective development of such promising areas as telemedicine.

Keywords: *Telemedicine, telecommunication, managers, especially, association*

ტელესამედიცინო სისტემების (და ქსელებ-ის) შექმნა ამჟამად წარმოადგენს ჯანდაცვის ინფორმაციზაციის ზოგადი მიმართულების შემადგენელ ელემენტს. ტელემედიცინის ტექნოლოგიათა ინტეგრაციის გარეშე ახლად შექმნილ თუ უკვე მოქმედ კლინიკურ (და პოს-პიტალურ) ავტომატიზებულ საინფორმაციო სისტემებში (აის) შეუძლებელია მივაღწიოთ სამკურნალო-დიაგნოსტიკურ პროცედურათა მხარდაჭერ რაიმე სიცოცხლისუნარიან გადაწყვეტილებას. ეს დაკავშირებულია იმასთან, რომ პაციენტის დიაგნოსტიკის, მკურნალობისა და რეაბილიტაციის თითოეულ ეტაპზე ექიმს უნდა ჰქონდეს საშუალება, მიმართოს კოლეგების გამოცდილებას. კარგია, თუ ეს კოლეგა მუშაობს ამავე სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებაში, და რა უნდა ექნათ, როცა პრობლემა იმდენად სპეციფი-

კურია, რომ მის გადასაჭრელად უნდა მოვიწვიოთ მაღალი კლასის სპეციალისტთა კონსილიუმი. სწორედ აქ ჩამოვარდება ლაპარაკი ტელემედიცინისა და ტელეკონფერენციების გამოყენების შესახებ.

წინამდებარე ნაშრომის თემა გახდა ტელემედიცინის, როგორც თანამედროვე მსოფლიოში ჯანდაცვის ახალი მიმართულების როლის გახსნა. ჩემი ნაშრომის ამოცანებს შეიძლება მივაკუთვნოთ ისეთი საკითხების გაშუქება, როგორცაა მსოფლიო ტელემედიცინის განვითარების ტენდენციები, მედიცინაში საინფორმაციო სტანდარტების აუცილებლობა, ვიდეოკონფერენციაკავშირის გამოყენება ტელემედიცინაში, ტელემედიცინის განხილვა სამკურნალო-დიაგნოსტიკური პროცესის ეფექტიანობის გაზრდის ინსტრუმენტად, ტელესამედიცინო ტექნოლოგიების შესაძლებლობების განხილვა.

ტელესამედიცინო ტექნოლოგიები არის სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებებში (სპდ) მუშაობის ეფექტიანობის ამაღლების ყველაზე პერსპექტიული ინსტრუმენტი. ტელემედიცინის გამოყენებით შემოტანილი უპირატესობების რეალიზება შეიძლება მხოლოდ განვითარებული ინფრასტრუქტურის მქონე სამედიცინო სისტემის ფარგლებში:

- სამკურნალო დაწესებულებების კომპლექსური საინფორმაციო სისტემებით, რომლებიც ეფუძნება ავტომატიზებულ სამუშაო ადგილებს, ლოკალურ გამოთვლით ქსელებს, მონაცემთა ბაზებსა და ცოდნის ბაზებს;

- ოპერატიული კავშირგაბმულობის სისტემებით, რომელთაც გააჩნია საჭირო გამტარუნარიანობა და გლობალურ საკომუნიკაციო ქსელებში გასვლის უნარი.

რეგიონალური ტელესამედიცინო ქსელი (შემდგომში ტმქ) განკუთვნილია ავადმყოფთა დიაგნოსტიკის, მკურნალობისა და რეაბილიტაციის ამოცანების გადასაჭრელად, აგრეთვე ცოდნისა და გამოცდილების გასავრცელებლად სხვადასხვა დონის სამედიცინო პერსონალს შორის. ამრიგად, ტმქ წარმოადგენს საფუძველს ერთიანი საინფორმაციო სივრცის ასაგებად, რომელიც აერთიანებს რეგიონალური ჯანდაცვის სისტემის ყველა ელემენტს.

ტმქ აერთიანებს ყველა ტიპის ჯანდაცვის დაწესებულებას — ცენტრალურ და რეგიონალურ სამმართველოებს, ცენტრალურ, საოლქო და რაიონულ კლინიკებსა და საავადმყოფოებს, სამედიცინო აკადემიებსა და ინსტიტუტებს, არქივებსა და ბიბლიოთეკებს და

სხვა სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებებს.

ტმქ უნდა შეესაბამებოდეს მოთხოვნებს ამგვარი ტიპის სისტემებისადმი:

- უზრუნველყოს წვდომა ყველა სერვისზე ყოველდღიურად, 24 საათის განმავლობაში;

- ეფექტიანად დაიცვას მთელი ინფორმაცია და უზრუნველყოს ტმქ-ის მომხმარებელთა იდენტიფიკაცია;

- უზრუნველყოს ტმქ-ის რაგინდარა აუცილებელი გეოგრაფიული და ფუნქციური გაფართოება;

- წარმოადგინოს ფუნქციათა აუცილებელი და საკმარისი ნაკრები ავადმყოფთა დიაგნოსტიკის, მკურნალობისა და რეაბილიტაციის ამოცანათა გადასატარებლად, სამედიცინო მუშაკების სწავლებისა და კვალიფიკაციის ასამაღლებლად, აგრეთვე მმართველობითი ინფორმაციის შეგროვება-გავრცელებისთვის;

- გააერთიანოს რეგიონალური ჯანდაცვის ობიექტები ერთიან საინფორმაციო ტელესამედიცინო სივრცედ;

- ბაზირება ჰქონდეს საინფორმაციო ინფრასტრუქტურაზე ავტომატიზებული საინფორმაციო სისტემების (აის) საფუძველზე ტმქ-ში გაერთიანებულ სამკურნალო დაწესებულებებში.

ტმქ-ის შემადგენლობაში შეიძლება გამოიყოს ოთხი ტიპის ელემენტი რომელთა ურთიერთქმედებაც ქმნის ტმქ-ს:

- არხწარმოქმნელი გარემო — აპარატული, პროგრამული საშუალებების, ინფორმაციის მატარებლებისა და ტექნოლოგიური გადაწყვეტილებების (პროტოკოლები და სტანდარტები) ნაკრები, რომელიც უზრუნველყოფს სხვადასხვაგვარი ინფორმაციის გადაცემას ტერიტორიულად განაწილებულ გარემოში;

- საკონსულტაციო ცენტრი — სამედიცინო დაწესებულება, რომელსაც შტატში ჰყავს მაღალკვალიფიციური ექიმები მედიცინის მიმართულებათა მიხედვით და შესაბამისი აღჭურვილობა დისტანციური კონსულტაციების, კონსილიუმებისა და სამკურნალო-დიაგნოსტიკური პროცედურების ჩასატარებლად, აგრეთვე ექიმების სწავლების ორგანიზებისთვის (სემინარების, ლექციების ჩასატარებლად) ტმქ-ის დაშორებულ სადგურებში;

- სადისპეტჩერო პუნქტი — გამოყოფილი ან ტმქ-ის სხვა ელემენტების შემადგენლობაში მოქმედი სტრუქტურა, რომელიც ასრულებს საკონსულტაციოდ მოთხოვნათა ფილტრაციის, კონსულტაციების დაგეგმვისა

და უზრუნველყოფის, კონსილიუმების ორგანიზების, აგრეთვე საკონსულტაციო ცენტრების შესაძლებლობების შესახებ ინფორმაციის შეგროვება-გავრცელების ფუნქციებს. აგრეთვე შეიცავს ადმინისტრირების სამსახურს, რომელიც ასრულებს ქსელური სტრუქტურის თანხლების ფუნქციებს;

- დაშორებული პუნქტები — საგანგებო წესით აღჭურვილი სამედიცინო დაწესებულება, რომლის პერსონალიც უშუალოდ ურთიერთქმედებს პაციენტებთან და ასრულებს სამკურნალო, დიაგნოსტიკური, პროფილაქტიკური და სარეაბილიტაციო პროცედურების კომპლექსს.

აუცილებლობის შემთხვევაში ტმქ-ის სტრუქტურაში ვალიდებდა დროებითი უჯრედები, მაგალითად, დაშორებულ სამედიცინო ქვედანაყოფთა კომპლექსი საბრძოლო მოქმედებებისა თუ ტექნოგენური კატასტროფების ადგილებში. ასეთი სადგურები გაიშლება და ჩაირთვება ტმქ-ში ამგვარ ადგილებში წარმოქმნილი ოპერატიული პრობლემების გადაჭრისას წამყვანი ცენტრების სპეციალისტების ჯგუფების გამოყენების მიზნით, ამასთან, ამ სპეციალისტთა დაკარგვის რისკი დაიფანება ნულზე, ხოლო კონსულტაციების მიღება შეიძლება მთელი დღე-ღამის განმავლობაში, სხვადასხვა საათობრივ სარტყლებში დროის სხვაობის გამოყენებით.

ტელესამედიცინო სისტემების აპარატული უზრუნველყოფის სისტემაში გამოიყოფა 4 ძირითადი მდგენელი:

- მულტიმედიური ინფორმაციის გადაცემის ინფრასტრუქტურა;
- საერთო პროფილის კომპიუტერული აღჭურვილობა;
- სპეციალიზებული კომპიუტერული აღჭურვილობა;
- სპეციალიზებული სამედიცინო აღჭურვილობა.

საერთო პროფილის კომპიუტერული აღჭურვილობა გამოიყენება ექიმ-კონსულტანტისა და მკურნალი ექიმის სამუშაო ადგილების ორგანიზებისთვის, აგრეთვე კონფერენც-დარბაზების მოსაწყობად. მის შემადგენლობაში შედის სხვადასხვა არქიტექტურისა და დანიშნულების კომპიუტერები (სამაგიდო პკ, სამუშაო სადგურები, Notebook-ისა და PDA-ს კლასის მობილური და გადასატანი კომპიუტერები, სპეციალიზებული და ჩასაშენი სისტემები). კომპიუტერების გარდა, აქ შედის სხვადასხვა პერიფერიული აღჭურვილობა — BKC კოდები, ვიდეოკამერები, აუდიოსისტემები, სხვა-

დასხვა დიჯიტალიზაციები და პრინტერები.

ტელესამედიცინო ქსელებში გამოსაყენებლად იდეალურად გამოდგება სპეციალიზებული სამედიცინო აღჭურვილობა, რომელსაც აქვს აკუსტიკური უკუკავშირი ექიმთან, აგრეთვე ჩაშენებული ქსელური მხარდაჭერა. კარდიოლოგიისთვის ეს შეიძლება იყოს ანგიოგრაფიული დანადგარები და სხვადასხვა ექოგრაფები, პულმონოლოგიაში — ბრონქოსკოპები, გასტროენტეროლოგიაში — გასტროსკოპები, დერმატოლოგიასა და ენდოსკოპიაში — დერმატოსკოპები და ვიდეოკამერები ენდოსკოპიური ბუნიკებით. ასევე ეს შეიძლება იყოს ფართო პროფილის დიაგნოსტიკური აღჭურვილობა — ულტრაბგერითი კვლევის აპარატები, MRI-ტომოგრაფები, მიკროსკოპები, სტეტოსკოპები და სხვა აღჭურვილობა.

ტელემედიცინის განვითარება მსოფლიოში

სპეციალისტთა წარმოდგენებით, ტელემედიცინა რჩება უპირველეს ყოფლისა დისტანციურ დიაგნოსტიკად, თუმცა მისი პოტენციური შესაძლებლობები გაცილებით ფართოა. ქსელური ტექნოლოგიები იძლევა ავადმყოფობის ისტორიის დოკუმენტური გადაცემის საშუალებას ავადმყოფთა გადაყვანისას კლინიკიდან კლინიკაში. დაზღვევისა და გადახდის საკითხების ოპერატიულ გადაწყვეტას, ექიმთა კვალიფიკაციის ამაღლების ახალ შესაძლებლობებს, ახალი სამედიცინო ტექნოლოგიებისა და მეთოდების ფართო დანერგვას, დისტანციურ სამედიცინო კონსულტაციებს, კონსილიუმებს, ტელეკონფერენციებსა და ტელემანიპულაციებს (აპარატურის დისტანციური მართვა და მანძილზე ქირურგიული ჩარევებიც კი).

პირველი ქვეყანა, რომელმაც ტელემედიცინა დააყენა პრაქტიკულ ნიადაგზე, გახდა ნორვეგია, სადაც არის ტრადიციული სამედიცინო დახმარებისთვის ხელმისაწვდომელი დიდი რაოდენობით ადგილები. მეორე პროექტი განხორციელდა საფრანგეთში სამოქალაქო და სამხედრო ფლოტის მეზღვაურებისთვის. დღეს კი უკვე ძნელი მოსაძებნია დასავლეთის ქვეყანა, სადაც არ ვითარდება ტელესამედიცინო პროექტები. განსაკუთრებული გაქანება „ტელემედიცინის“ სეანსებმა მიიღო აშშ-ში.

ამჟამად ბევრ ქვეყანაში საერთაშორისო ორგანიზაციაში მუშავდება მრავალრიცხოვანი ტელესამედიცინო პროექტები. ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციაში მუშავდება მედიცინაში ტელეკომუნიკაციების გლობალური ქსელის შექმნის იდეა. იგულისხმება

სამეცნიერო დოკუმენტებისა და ინფორმაციის ელექტრონული გაცვლა, მისი დაჩქარებული ძიება წვდომით ტელესაკომუნიკაციო ქსელების მეშვეობით, ვიდეოკონფერენციების, დაუსწრებელი დისკუსიებისა და თათბირების ჩატარება, ელექტრონული კენჭისყრა.

განვითარებას ჰპოვებს აგრეთვე სამედიცინო ტელეკომუნიკაციების საერთაშორისო ქსელებიც, რომლებიც მიმართულია სხვადასხვა მიზნებისაკენ: სისტემა «მატელლიფე» — განვითარებად ქვეყნებში სამედიცინო ცოდნის გავრცელებისა და კადრების მომზადებისთვის, «PlanetHeres» — ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ შემოთავაზებული გლობალური სამეცნიერო კომუნიკაციების, საერთაშორისო სამეცნიერო ექსპერტიზისა და სამეცნიერო პროგრამათა კოორდინაციის სისტემა, სხვა სისტემები და ქსელები.

ევროპის თანამეგობრობამ უკვე რამდენიმე წლის წინ დააფინანსა 70-ზე მეტი საერთაშორისო პროექტი, რომლებიც მიმართულია ტელემედიცინის სხვადასხვა ასპექტების განვითარებაზე: სასწრაფო დახმარებიდან (პროექტი HECTOR) შინ მკურნალობის ჩატარებამდე (პროექტი HOMER-D). პროექტების მთავარი ამოცანა არის სამედიცინო ინფორმატიკის მეთოდების განვითარება, რაც მიზანმიმართულია სამედიცინო მონაცემების რეგისტრაციასა და ფორმალიზებაზე, მათ მომზადებაზე გადასაცემად და მისაღებად. მუშავდება და გამოიცდება ინფორმაციის შეკუმშვის ალგორითმები, ინფორმაციის გაცვლის სტანდარტული ფორმები როგორც ამოსავალი მონაცემების დონეზე (გამოსახულებები, ელექტროსიგნალები, მაგ., ელექტროკარდიოგრამები, და ა.შ.), ისე ავადმყოფობის ისტორიის დონეზე. მიდის ავტომატიზებული სამუშაო ადგილების შემუშავება სხვადასხვა საექიმო და დიაგნოსტიკურ სპეციალობებში (ულტრაბგერითი დიაგნოსტიკა, კომპიუტერული ტომოგრაფია, რენტგენოლოგია, ბიოქიმია).

ყველა, ერთი შეხედვით დაქსაქსული პროექტი, სინამდვილეში, არის კარგად კოორდინირებული. არსებობს პროექტები, რომლებიც ახდენენ ყველა კონკრეტულ შემუშავებას (მაგალითად, ITHACA), აგრეთვე პროექტები, რომლებიც ახორციელებენ კერძო პროექტების ეფექტიანობის შეფასებასა და საუკეთესო გადაწყვეტილებების გავრცელებას (STAR). პრაქტიკულად, ყველა პროექტი დუბლირებულია, ე.ი. ევროკავშირი გამიზნულად მიდის ხარჯების გაზრდაზე, რათა მიიღოს საუკეთესო გადაწყვეტილებები.

ამჟამად მსოფლიოში ცნობილია 250-ზე მეტი ტელესამედიცინო პროექტი, რომლებიც თავისი ხასიათით იყოფა კლინიკურად (დიდი უმეტესობა), საგანმანათლებლოდ, საინფორმაციოდ და ანალიტიკურად. გეოგრაფიული გავრცელების მიხედვით პროექტები იყოფა: ადგილობრივად (ლოკალურები ერთი დაწესებულების შიგნით, ესაა 27%), რეგიონული (40%), ზოგადეროვნული (16%) და საერთაშორისო (17%). ბევრი პროექტი არის მრავალმიზნობრივი, შემთხვევათა ნახევარში (48%) ისინი დაკავშირებულია ტელეგანათლებასთან და ტელესწავლებასთან. ყოველ მეოთხე პროექტში ინფორმაციის გადაცემის ახალი არხები გამოიყენება მართვისა და ადმინისტრირების საჭიროებისთვის. 23%-ში ტელემედიცინა გამოიყენება სასოფლო და დაშორებული რაიონების მცხოვრებთა სამედიცინო მომსახურებისთვის.

თანამედროვე ტელესამედიცინო მიდგომები საშუალებას იძლევა, ჩატარდეს ყველაზე შორეულ რაიონში მყოფ ექიმთა და მათ პაციენტთა კონსულტაციები. ამასთან, მძიმე ავადმყოფისთვის კონსულტაციის ჩასატარებლად ექიმს შეუძლია ჰქონდეს არა მხოლოდ საკუთარი გამოცდილების იმედი. ტელესამედიცინო ტექნოლოგიების წყალობით ექიმებსა და სპეციალისტებს შეუძლიათ მოუსმინონ ცნობილ მეცნიერთა ლექციებს ჯანდაცვისა და სამედიცინო მეცნიერების ყველაზე აქტუალურ თემებზე, დაამყარონ პროფესიული კავშირები წამყვან მსოფლიო სამეცნიერო ცენტრებთან, აგრეთვე თავიანთ კოლეგებთან მეზობელი რაიონული საავადმყოფოებიდან ან საოლქო ცენტრის წამყვან სპეციალისტებთან. მეტად მიზნობრივია ვიდეოკონფერენციების ტექნოლოგიათა გამოყენება, რაც მხარეებს აძლევს ცოცხალი ურთიერთობის საშუალებას ვიდეოს რეჟიმში.

როდესაც ექიმი აწყდება რთულ შემთხვევას თავის პრაქტიკაში, ის ეთათბირება, კონსულტაციებს იღებს კოლეგებისაგან. საკმაოდ ხშირად თავს იჩენს ურთიერთობის მოთხოვნილება კოლეგებთან არა მხოლოდ თავისი საავადმყოფოდან, არამედ სხვა სამედიცინო ორგანიზაციებიდანაც როგორც საქართველოში, ისე საზღვარგარეთ, ამასთან, საჭირო ხდება სამედიცინო დოკუმენტაციის, სურათების, ვიდეოგამოსახულებების გაცვლა.

ტელემედიცინა და ინტერნეტი

ტელემედიცინა დაკავშირებულია ინტერნეტის გლობალური ქსელის განვითარებასთან,

რომლითაც პრინციპში შეიძლება განვახორციელოთ ყველა ამოცანა, რაც დაისმის ტელემედიცინის წინაშე. თუმცა, გატარების გარანტირებული ზოლის არარსებობა ტელეკონსულტაციის მონაწილეებს შორის იწვევს ვიზუალური ინფორმაციის გადაცემის შენელებასა და შეზღუდვას აუდიოინფორმაციის გადაცემაზე (ურთიერთობისა და ვიდეოფრაგმენტების გადაცემის პრაქტიკულ შეუძლებლობამდე მათი დიდი მოცულობის გამო). გარდა ამისა, ინტერნეტი არის ღია ქსელი, ხოლო პაციენტთა სამედიცინო მონაცემების გადაცემა და განხილვა ყველასთვის ღია რეჟიმში სამართლებრივი თვალსაზრისით დაუშვებელია. ინფორმაციის მკაცრი დაცვის შემოღება დაკავშირებულია სამედიცინო (პირადი, პაციენტის შესახებ) ინფორმაციის კონფიდენციალობის დაცვის აუცილებლობასთან.

ინტერნეტ- და ტელესაკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენება იქცა სამედიცინო მეცნიერებისა და პრაქტიკის განუყოფელ ნაწილად, რაც გავლენას ახდენს ექიმთა ქცევაზე. ასე მაგალითად, 400 ამერიკელი ექიმის შერჩევითმა გამოკითხვამ 2001 წ. მარტში აჩვენა, რომ მათგან 356 (89%) რეგულარულად სარგებლობს ინტერნეტით თავისი ცოდნის შესავსებად, მუშაობის ეფექტიანობის გასაზრდელად და პაციენტებთან საკონტაქტოდ. ინფორმაცია ინტერნეტიდან გარკვეულწილად გავლენას ახდენს ექიმების მიერ დასმულ დიაგნოზებზე და იმ წამლების არჩევანზე, რომლებსაც ისინი გამოუწერენ თავიანთ პაციენტებს.

ინტერნეტის მეშვეობით შეიძლება მოხდეს პროცედურებისა და ოპერაციების ტრანსლირება საგანმანათლებლო მიზნებით. მიუხედავად ამისა, ინტერნეტი ვერ განიხილება უწყვეტი სწავლების ძირითად ბაზად, თუმცა შეიძლება მისი შესაძლებლობების გამოყენება ამ პროცესის შემადგენელ ნაწილად. ხელსაყრელი პირობები იქმნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ შეერთება არ მოითხოვს დიდ დროს, ანუ ისეთი არხების არსებობისას, რომლებიც პასუხობს საკმაოდ მაღალ მოთხოვნებს, რასაც ძირითადად შეესაბამება კავშირგაბმულობის ოპტიკურბოჭკოვანი ან თანამგზავრული ხაზები.

ტელემედიცინა ინტერნეტთან ერთად საშუალებას მოგვცემს, უფრო რაციონალურად გამოვიყენოთ მედიცინისა და ჯანდაცვის მეცნიერული და პრაქტიკული პოტენციალი.

მედიცინაში საინფორმაციო სტანდარტების აუცილებლობა

სამედიცინო ინფორმაციის შეგროვების, დამუშავებისა და ანალიზის კომპიუტერული სისტემები დღეს აქტუალური უნდა იყოს საქართველოს ჯანდაცვის ყველა სტრუქტურისთვის. ამასთან, ორიენტაცია ვიწრო, ლოკალური საკითხების გადაჭრაზე, ერთიან საინფორმაციო სისტემაში სამედიცინო მონაცემების შენახვის, გარდაქმნისა და გადაცემის სტანდარტული წესების არარსებობა, ისევე როგორც ამგვარი სივრცის არარსებობაც, იქცევა საგრძნობ დაბრკოლებად ჯანდაცვის ეფექტიანი ინფორმატიზაციის გზაზე. შედეგად თავს იჩენს წინააღმდეგობა მუდმივად მზარდ საინფორმაციო მოთხოვნილებებსა და ჯანდაცვის დაწესებულებათა საინფორმაციო უზრუნველყოფის ღონეს შორის. დღეისთვის უნდა ვაღიაროთ, რომ საკვანძო როლს მედიცინაში საინფორმაციო ტექნოლოგიების დასაზღვრად თამაშობს სტანდარტიზაცია. ბოლო ათწლეულებში სამედიცინო ინფორმატიკის სპეციალისტთა ყველაზე დიდი ძალისხმევა თავმოყრილი იყო ორ ძირითად საგნობრივ დარგში, როგორცაა: სამედიცინო ტერმინოლოგიის სტანდარტიზაცია და სამედიცინო მონაცემთა გადაცემის სტანდარტიზაცია.

ფუნქციური სტანდარტების კონცეფცია გულისხმობს მედიცინის შემდეგი ძირითადი ამოცანების გადაჭრას:

1. შეუძლებელია სამედიცინო საინფორმაციო სისტემის შექმნა, რომლის შემადგენლობაშიც შევიდოდა მხოლოდ ერთი მწარმოებლის მიერ შემუშავებული კომპონენტები. ეს აიხსნება იმით, რომ ამჟამად დიდი რაოდენობით სამედიცინო ტექნიკა აღჭურვილია საკუთარი პროგრამული უზრუნველყოფის მქონე კომპიუტერებით. ამგვარ პროგრამებს ან არა აქვთ სხვა კომპონენტებთან ურთიერთობის უნარი, ან შეუძლიათ ურთიერთობა რაიმე საკუთარ ფორმატში, ანდა მზარს უჭერენ ინფორმაციის გაცვლის ამა თუ იმ სტანდარტს. ინფორმაციის გაცვლის ერთიანი სტანდარტის შემოღება იძლევა ამ პრობლემების გადაჭრის საშუალებას სამედიცინო საინფორმაციო სისტემის შიგნით.

2. ამჟამად მთავრდება ავტონომიური სამედიცინო კომპიუტერული სისტემების პერიოდი, რომლებიც იქმნება ავტონომიურად ცალკეული სამედიცინო ქვედანაყოფების მიერ საკუთარი ამოცანების გადასაჭრელად. დგება სხვა პერიოდი — ერთმანეთთან ურთიერთქმედ სამედიცინო კომპიუტერული სისტე-

მების პერიოდი. სტანდარტები სამედიცინო საინფორმაციო ტექნოლოგიებში საშუალებას იძლევა, მოხდეს ინფორმაციის გაცვლა არა მხოლოდ საკუთარი სისტემის შიგნით, არამედ გარეშე სისტემებთანაც. ეს უზრუნველყოფს რეგიონული სამედიცინო დაწესებულებების ურთიერთქმედებას მსხვილ ცენტრებთან, აგრეთვე ქართული დაწესებულებებისა — უცხოურთან.

3. სტანდარტები ხელს უწყობს მედიცინაში თანამედროვე საინფორმაციო ტექნოლოგიების დანერგვის გააძვირებას. სტანდარტის მხარდამჭერი პროგრამული უზრუნველყოფის გამოყენებით სამედიცინო დაწესებულებებს ექნებათ საშუალება, თანდათან დანერგონ საინფორმაციო სისტემები — ცალკეული განყოფილებებიდან დაწყებული, და თანდათან შექმნან დიდი მასშტაბის სისტემები.

4. სტანდარტების მხარდამჭერი პროგრამული უზრუნველყოფა უფრო დიდხანს არ ძველდება, ადვილად ექვემდებარება მოდერნიზებას, და, როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, მუშაობს უფრო სტაბილურად. თანაც ის უფრო იაფია, რადგანაც სტანდარტების შემოღება იწვევს კონკურენციის მკვეთრ მატებას პროგრამული უზრუნველყოფის ბაზარზე.

დასკვნა

მაშ ასე, ტელეკომუნიკაციების რეგულირების სააგენტოს მიერ მომზადებული საინფორმაციო სექტორის განვითარების სტრატეგიაში, საინფორმაციო ტექნოლოგიების, და ა. შ. რამოდენიმე დარგს მოიცავს. ტელეკომუნიკაციების განვითარება ჰპოვა მსოფლიოს ბევრ ქვეყანაში, პრაქტიკაში დაამტკიცა თავისი მაღალი ეფექტიანობა და კომპლექსურ დადებით გავლენას ახდენს ჯანდაცვის სტრუქტურაზე, ზრდის სამედიცინო დახმარების ხარისხს და აფართოებს ზოგადი პრაქტიკის ექიმების — ჯანდაცვის პირველადი რგოლის შესაძლებლობებს.

გარდა ამისა, ტელეკომუნიკაციები ხელს უწყობს თანამშრომლობას სამედიცინო ორგანიზაციებს შორის, იძლევა სამედიცინო კადრების მომზადების ეფექტიანი სისტემის ორგანიზების საშუალებას. განისაზღვრა ტელეკომუნიკაციების განვითარების პრიორიტეტული ამოცანები, რომელთა შორისაც დასახელდა გამოყენებული სამედიცინო, კომპიუტერული და ტელეკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სტანდარტიზაცია, საინფორმაციო რესურსების განვითარება.

ეს მიმართულება საკმაოდ ახალია, გან-

საკუთრებით საქართველოსთვის. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ყოველდღე ჩნდება სულ უფრო მეტი ნამდვილად კარგი, რეალურად მომუშავე ტელესამედიცინო სისტემა და ქსელი. მაგრამ ისინი გაცილებით მეტი საჭიროა იმისთვის, რომ გადაიჭრას პრობლემები, რაც დაკავშირებულია საქართველოს მაღალმთიან ტერიტორიებთან და მოსახლეობის საკმაოდ დაბალ სიმჭიდროვესთან. საუკეთესო გზა არის ტელესაკომუნიკაციო კომპანიების, ჯანდაცვის ორგანიზატორების, სამკურნალო

დაწესებულებათა თანამშრომლების, სამედიცინო დაზღვევის სპეციალისტების, სამედიცინო კვლევითი ინსტიტუტების, სასწავლო დაწესებულებებისა და ტელემედიცინის დარგში გადაწვევებიანათა შემუშავებლების ძალისხმევის გაერთიანება. ამგვარი გაერთიანების შემთხვევაში შესაძლებელია ურთულესი სამედიცინო, საორგანიზაციო, ფინანსური და იურიდიული პრობლემების სწრაფი გადაჭრა. ეს გაერთიანება აუცილებელია ისეთი პერსპექტიული დარგის ეფექტიანი განვითარებისთვის, როგორცაა ტელემედიცინა.

ლიტერატურა:

1. **Медведев О.С., Кербиков О.Б.** Телемедицина: технология будущего или возможность повысить уровень медицинского обслуживания уже сегодня. Компьютерные технологии в медицине. № 2, 1997 г., стр. 88-89.
2. Телемедицина и компания Telecom Finland. Компьютерные технологии в медицине. № 2, 1997 г., стр. 95.
3. **Новиков Л.А., Фургал С.М., Белевитин Л.Б., Корсун К.Ю.** Телемедицина в Российской военно-медицинской Академииг. Санкт-Петербурга. Компьютерные технологии в медицине. № 3, 1997 г., стр. 73.
4. Telemedicine Resources and Services: American Telemedicine Association// The Univ. of Texas at Austin. -1994.
5. **Буравков С.В., Григорьев А.И.** Основы телемедицины. - М.: Фирма Слово. - 2001.
6. **Григорьев А.И., Орлов О.И.** Клиническая телемедицина. - М.: Фирма Слово. - 2001.
7. **Лях Ю.Е., Владимировский А.В.** Введение в телемедицину. Серия «Очерки медицинской и биологической информатики.» - Донецк: ООО «Лебедь», 1999.
8. Телемедицина. Новые информационные технологии на пороге XXI века. Подъед. проф. Р.М.Ю суповаи проф. Р.И. Полонникова. - Санкт-Петербург. - ТОО Издательство «Анатолия». - 2003.

საბანკო კრიზისის თავისებურებები რეფორმირებადი ეკონომიკის ქვეყნებში

ლია ელიავა,

ეკონომიკის დოქტორი, ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი

LIA ELIAVA,

Doctor of economics, Professor of Kutaisi University

ანოტაცია

ნაშრომში გამოკვლეულია რეფორმირებადი ეკონომიკის ქვეყნებში საბანკო კრიზისის წარმოშობისა და განვითარების ძირითადი თავისებურებები. დასაბუთებულია, რომ ეკონომიკური ციკლის გავლენა საბანკო კრიზისის განვითარებაზე ვლინდება სამ ძირითად ფაზაში. პირველი, ინფლაციური ფაზა, ემთხვევა ეკონომიკური რეფორმების საწყის ეტაპს, როდესაც ინფლაცია საბანკო სექტორზე ზემოქმედებს რამდენიმე მიმართულებით. მეორე ფაზაში იწყება ფინანსური წესრიგის დამყარება, გონივრული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის გატარება და ფინანსური სტაბილიზაცია. მესამე, საკრედიტო ბუმის ფაზაში, ჭარბი საკრედიტო ექსპანსია წარმოადგენს საბანკო კრიზისების საკმაოდ ძლიერ მაპროვოცირებელ ფაქტორს. ნაშრომში საბანკო კრიზისის ნეგატიური შედეგების შერბილების მიზნით შემოთავაზებულია მეთოდური და ორგანიზაციული ხასიათის რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: საბანკო კრიზისი, ეკონომიკური ციკლები, ფინანსური ლიბერალიზაცია, ინფლაცია, დევალვაცია, დაკრედიტება.

FEATURES OF REFORMING THE BANKING CRISIS ECONOMIES

Annotation

The work analyzes main features of the origin and development of the banking crisis in the emerging economies. It is proved that the impact of economic cycles on the development of the banking crisis is manifested in three main phases. First, inflationary phase, coinciding with the initial stage of economic reforms, the inflation impact on the banking sector in several directions. The second phase begins with the financial order, a reasonable monetary policy and financial stabilization. Third, in the credit boom phase, credit expansion is quite strong provocation of the banking crises. To propose to mitigate the negative effects of banking crisis gives organizational and methodical recommendations.

Keywords: banking crisis, economic cycles, financial liberalization, inflation, devaluation, crediting.

ეკონომიკური გლობალიზაციის გაღრმავებას და მსოფლიოში ახალი წესრიგის დამყარებასთან დაკავშირებულ პოლიტიკურ დაპირისპირებებს თან სდევს ეკონომიკური და ფინანსური კრიზისების გახშირება, განსაკუთრებით რეგიონული და გლობალური საბანკო კრიზისების, რომელთა განმაპი-

რობებელი ფაქტორები მრავალფეროვანია და ერთმანეთთან მჭიდროდ არიან დაკავშირებული [1]. როგორც პრაქტიკა ადასტურებს, საბანკო კრიზისები ყველაზე ხშირია საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ ქვეყნებში, განსაკუთრებით ეკონომიკური რეფორმების საწყის ეტაპებზე, როდესაც ადგილი აქვს ინფლაციის საკმაოდ მაღალ დონეს. ამ ქვეყნებში შემდგომ ეტაპებზე დგება ფინანსური სტაბილიზაციის პერიოდი, რომელიც ასტიმულირებს ეკონომიკურ ზრდას, ხოლო, ბოლო ეტაპზე ეკონომიკა გადადის აქტიური ზრდის ფაზაში. ანალოგიური ციკლური განვითარება მეტ-ნაკლებად დამახასიათებელია განვითარებული ეკონომიკური სისტემებისთვისაც. ქვეყნის საბანკო სისტემის მდგრადობაზე გავლენას ახდენს სამი საკვანძო მაკროეკონომიკური ფაქტორი – ინფლაციის ტემპების ცვლილება, საკრედიტო პორტფელის ზრდის ტემპი და ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის ცვლილება, რომლებიც თავის მხრივ მჭიდროდ ურთიერთკავშირში არიან ერთმანეთთან. წინამდებარე სტატიის მიზანია გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში საბანკო კრიზისებზე ეკონომიკური ციკლისა და ფინანსური ლიბერალიზაციის გავლენის თავისებურებების გამოკვლევა და შესაბამისი კონკრეტული რეკომენდაციების შემუშავება.

რეფორმირებადი ეკონომიკების მქონე ქვეყნების პრაქტიკიდან გამომდინარე, ეკონომიკური ციკლის გავლენა საბანკო კრიზისის განვითარებაზე ვლინდება სამ ძირითად ფაზაში: ინფლაციური ფაზა, ფინანსური სტაბილიზაციის ფაზა, საკრედიტო ბუმის ფაზა [2].

პირველი, ინფლაციური ფაზა, როგორც წესი, ემთხვევა რეფორმების საწყის ეტაპს. ამ დროს ინფლაცია საბანკო სექტორზე ზემოქმედებს რამდენიმე მიმართულებით – საპროცენტო განაკვეთების მეშვეობით, ეროვნული კაპიტალის საზღვარგარეთ გადინებით, დანაზოგების შექმნის სტიმულების შესუსტებით და სადეპოზიტო ბაზის შემცირებით, აქტიური და პასიური ოპერაციების სტრუქტურის ცვლილებით. აღნიშნული ფაზისთვის დამახასიათებელია ბანკების რაოდენობისა და საბანკო აქტივების მოცულობის ზრდა. ასევე, იზრდება ბანკების მოგება, იმ შემთხვევაში, თუ ბანკები უზრუნველყოფენ მაღალი საპროცენტო მარჟის შენარჩუნებას. ასეთ ვითარებაში კრედიტების ცუდი ხარისხი შეიძლება გადაიფაროს მათი სწრაფი გაუფასურების ხარჯზე.

ინფლაციის ფაზაში უარეს მდგომარეობაში აღმოჩნდებიან ის ბანკები, რომელთა აქტივები

პასივებთან შედარებით უფრო გრძელვადიანია. ბუნებრივია, ფასების მაღალი ტემპებით ზრდისას შენარჩუნებული უარყოფითად რეაგირებენ რეალური საპროცენტო განაკვეთების შემცირებაზე, განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, თუ მათ გააჩნიათ დანაზოგების ინვესტირების უკეთესი ალტერნატიული ვარიანტები. თავის მხრივ, სადეპოზიტო ბაზის შესანარჩუნებლად ბანკები იძულებულნი ხდებიან, გაზარდონ ანაბრებზე საპროცენტო განაკვეთები. ამასთანავე, ბანკებს მოგება მკვეთრად უმცირდებათ, თუ მათი აქტიური ოპერაციებიდან შემოსავლიანობის ზრდის შესაძლებლობები შეზღუდულია დაბალიკვიდური ან არალიკვიდური გრძელვადიანი აქტივების არსებობის გამო.

მრავალ ქვეყანაში საქონელზე ფასების მაღალი ტემპებით ზრდისას ბანკები მნიშვნელოვნად ამცირებენ სახელშეკრულებო ვადებს და უპირატესობას ანიჭებენ კაპიტალის მაღალი ბრუნვადობის მქონე მსესხებლებს. ვინაიდან ბანკის ერთ-ერთი ფუნდამენტური ფუნქციაა დანაზოგების გარდაქმნა გრძელვადიან ინვესტიციებში, კონტრაქტების ვადების მკვეთრი შემცირება ინვესტიციების დაფინანსების გარდაუვალ შემცირებასთან ერთად, ჩვენი აზრით, შეიძლება განხილულ იქნას, როგორც მათი ძირითადი ფუნქციის შესუსტება, რითაც პირველ რიგში ზარალდება ეკონომიკა. გარდა ამისა, საკრედიტო კონტრაქტების ვადების შემცირება მნიშვნელოვანწილად ამცირებს ბანკების მდგრადობას და ხდის მათ მოწყვლადს კონიუნქტურული რყევების მიმართ.

საბანკო სისტემაში შექმნილი არასასურველი მდგომარეობის დარეგულირების მიზნით საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტები ქვეყნის მონეტარულ ხელისუფლებას ურჩევენ, კურსი აიღონ ისეთი ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის გატარებისაკენ, რომელიც უზრუნველყოფს ფინანსურ სტაბილიზაციას. ასეთი პოლიტიკის გატარება ნიშნავს მეორე ფაზაში გადასვლას, რომელიც ორიენტირებულია სახელმწიფო ფინანსებში წესრიგის დამყარებისაკენ. ფინანსური სტაბილიზაციის პროცესში საპროცენტო მარჟა მცირდება, ბანკები ცვლიან თავიანთი პორტფელების სტრუქტურას, ერთი მხრივ, იმ მიზნით, რომ მიესადაგონ მარჟის შემცირებას, ხოლო, მეორე მხრივ, იმის გამო, რომ ეკონომიკაში საინვესტიციო აქტივობის ზრდა იწვევს საკრედიტო რესურსებზე მოთხოვნის ზრდას. გარდამავალი ეკონომიკებისთვის ეს ფაზა ხასიათდება

შედარებით მაღალი საკრედიტო რისკებით, რაც ბანკებს აიძულებს გააუმჯობესონ მენეჯმენტი. საპროცენტო მარჟის შემცირების კომპენსირების მიზნით ბანკები იძულებულნი ხდებიან, მოიხილონ ახალი კლიენტები, ასევე გაზარდონ ძველი კლიენტების დაკრედიტება. ამასთანავე, საკრედიტო ორგანიზაციებმა, პირველ რიგში, მცირე და საშუალო ბანკებმა, რომლებმაც მარჟის შემცირების პერიოდში ვერ უზრუნველყვეს ფინანსური ოპერაციების გააქტიურება, აწვდებიან შემოსავლების შემცირების პრობლემებს, რის გამოც მათი გაკოტრების ალბათობა იზრდება.

ბოლო, მესამე, საკრედიტო ბუმის ფაზაში, რომელიც წარმოიქმნება გარდამავალ ეკონომიკებში წარმატებული ფინანსური სტაბილიზაციის შემდგომ ეტაპზე, ასევე განვითარებულ ეკონომიკებში ეკონომიკური ციკლის „გაფართოების“ შედეგად, ბანკების საკრედიტო პორტფელები სწრაფად იზრდება მათი რესურსული ბაზის ზრდის ფონზე. მოსალოდნელია, რომ ფინანსურმა სტაბილიზაციამ ბაზრის ზოგიერთ სუბიექტს, ზუსტი ინფორმაციის ნაკლებობის გამო, შეუქმნას არასწორი წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ მათ საინვესტიციო პროექტებზე არსებობს მაღალი საბაზრო მოთხოვნა. ასეთივე მცდარი წარმოდგენა შეიძლება წარმოექმნათ იმ ბანკებსაც, რომლებსაც უწევთ სულ უფრო მზარდი საკრედიტო განაცხადების დამუშავება. შემდგომ, როგორც კი კრედიტებზე მოთხოვნის ვარდნას ექნება ადგილი, ბაზარი თანდათანობით გაფილტრავს ამ პროექტების ნაწილს.

როგორც საბანკო პრაქტიკამ დაადასტურა, ეკონომიკური აღმავლობის პერიოდში საკრედიტო ბუმი, ანუ ჭარბი საკრედიტო ექსპანსია, წარმოადგენს საბანკო კრიზისების საკმაოდ ძლიერ მაპროვოცირებელ ფაქტორს. მისი ნეგატიური მხარეებია საკრედიტო პორტფელის ხარისხის გაუარესება, სესხების უზრუნველყოფის გადაჭარბებული, არაობიექტური შეფასება, საკრედიტო რისკის ზრდა. იმავდროულად, კრედიტის სწრაფი ზრდა და ბანკების საკრედიტო პორტფელის ხარისხის სწრაფი ცვლილება ართულებს საბანკო სექტორის მარეგულირებელი ორგანოების მხრიდან კვალიფიციური და ოპერატიული მონიტორინგის განხორციელებას.

საყურადღებოა, რომ საკრედიტო ექსპანსია წინ უძღოდა მრავალი ქვეყნის საბანკო კრიზისებს, მაგალითად, იაპონიაში, ლათინური ამერიკისა და სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნებში. მათი გამოცდილება მეტყველებს

იმაზე, რომ კრედიტის ზრდა, რომელიც ორჯერ და მეტად აჭარბებს მშპ-ს ზრდის ტემპებს, შეიძლება ჩაითვალოს საბანკო კრიზისის განვითარების პოტენციურ საფრთხედ [2].

ამგვარად, ეკონომიკის გაფართოების სტადიაზე, ბაზრის არსებითი „გადახურების“ შემთხვევაში, საკრედიტო პორტფელის ხარისხი უარესდება, ხელოვნურად იზრდება სესხების უზრუნველყოფის ღირებულება და იზრდება საკრედიტო რისკი. შემდგომ კი, ეკონომიკის შეკუმშვის სტადიაზე, პრობლემური კრედიტების რაოდენობის ზრდისას, საკრედიტო რესურსების ზრდის ტემპების შემცირებისა და მათი გადინების ფონზე, შეიძლება წარმოიქმნას საკრედიტო ორგანიზაციების ფინანსური მდგრადობის საფრთხეები. ამას თან ერთვის მარეგულირებელი ორგანოების მხრიდან საბანკო პორტფელების ხარისხის მონიტორინგის გართულება მათი სწრაფი ცვლილების შედეგად. ამგვარი საკრედიტო ექსპანსია წინ უძღოდა უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში მსოფლიოში განვითარებულ მეტ წილ საბანკო კრიზისს. კრიზისგამოვლილი ქვეყნების გამოცდილება მეტყველებს იმაზე, რომ მშპ მოცულობაზე ორჯერ მეტად კრედიტის მოცულობის ზრდა შეიძლება ჩაითვალოს მოახლოებული საბანკო კრიზისის უტყუარ სიგნალად. გამომდინარე აქედან, როგორც მსოფლიო პრაქტიკა აჩვენებს, „საკრედიტო ბუმების“ წარმოქმნა წინ უძღვის და, როგორც ჩანს, არის საბანკო კრიზისების განვითარების ერთ-ერთი მთავარი მიზეზი.

პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ხშირ შემთხვევაში ფინანსურ სტაბილიზაციას შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ეროვნული ვალუტის ფიქსირებული გაცვლითი კურსის პირობებშიც. ამ შემთხვევაში საბანკო სისტემა და მთლიანად ეკონომიკა შეიძლება რისკის ქვეშ აღმოჩნდეს, თუ ფინანსური სტაბილიზაცია ხორციელდება წინასწარი და საკმარისად ღრმა დეველუაციის გარეშე. იმპორტის ზრდისთვის ხელსაყრელი პირობების შექმნის შედეგად შეიძლება დაეცეს ეროვნული ვალუტის კონკურენტუნარიანობა. ეს უკანასკნელი კი იწვევს საგადასახდლო ბალანსის მიმდინარე ანგარიშის დეფიციტის ზრდას და ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილის შემცირებას. ამ მომენტში წარმოიშობა საკრედიტო პორტფელების ხარისხის გაუარესებისა და „ცული“ აქტივების შემდგომი გაუარესების წინაპირობები. მნიშვნელოვანია, რომ სავალუტო კურსის ასეთი ფიქსირება ასტიმულირებს სახელმწიფოს, კომერციული ბანკებისა და კომპანიების უცხოური ვალდებ-

ბულებების სწრაფ ზრდას, ვინაიდან ის საშუალებას იძლევა, შემცირდეს კრედიტებზე საპროცენტო განაკვეთები (თუ ადგილი არ ექნა მხარდ სავალუტო რისკს). სწორედ ამ სტაბილურ წარმოიშობა მომავალი დეველუაციის პოტენციალი, რომელიც ხდება გარდაუვალი ქვეყანაში სავალუტო შემოდინებების მკვეთრი შემცირების შემთხვევაში. ეროვნული ვალუტის შემდგომი დეველუაცია, ერთი მხრივ, გაუფასურების ხარჯზე არეგულირებს ეროვნულ ვალუტაში გაცემული ცუდი სესხების პრობლემას და, მეორე მხრივ, ასტიმულირებს ფინანსური სტაბილიზაციის შემდგომ ფაზაზე ეკონომიკურ ზრდას სამამულო საქონლის კონკურენტუნარიანობის ზრდის ხარჯზე.

ფულად სტაბილიზაციას, დაკრედიტების გაფართოებასა და ეროვნული ვალუტის დეველუაციას შორის არსებობს მჭიდრო კავშირი. წარმატებულ ფულად სტაბილიზაციას ხშირად თან ახლავს რეალურ გამოხატულებაში ფულის აგრეგატების სწრაფი ზრდა (საკრედიტო ექსპანსია). უფრო გრძელვადიან პერიოდში წარმოიქმნება ეროვნული ვალუტის დეველუაციის მაღალი ალბათობა, განსაკუთრებით ფიქსირებულ სავალუტო კურსზე დაფუძნებული სტაბილიზაციის პირობებში. დეველუაციისთვის ასევე მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს წინა პერიოდში დაკრედიტების ზრდა. ამრიგად, ყალიბდება უფრო სრული ციკლი: ინფლაცია – სტაბილიზაცია – საკრედიტო ბუმი – დეველუაცია – მაღალი ინფლაცია.

საბანკო სისტემისთვის ყველაზე მაღალი საფრთხის შემცველია ფულადი სტაბილიზაცია, ვინაიდან, როგორც წესი, საბანკო კრიზისები თავს იჩენს მისი დაწყების ეტაპზე ან მის მომდევნო წელს. მათ წინაპირობას წარმოადგენს დაკრედიტების ზრდის ტემპის შენელება და ეროვნული ვალუტის დეველუაცია. ფულადი სტაბილიზაციის პირობებში ინფლაციის ტემპების ცვლილების, საკრედიტო პორტფელის ზრდისა და ეროვნული ვალუტის რეალური კურსის ცვლილების მაჩვენებლები ერთმანეთთან მჭიდრო კავშირში იმყოფებიან. ამ დროს ინფლაციის ტემპების შენელება იწვევს საპროცენტო განაკვეთების სიდიდის ვარდნასა და საპროცენტო სპრედის შემცირებას. წმინდა საპროცენტო შემოსავლის შემცირების შედეგად სხვა ინფლაციურ შემოსავლებთან ერთად ბანკები განიცდიან ზარალს და, თუ შემცირებული შემოსავლები ვერ დაფარავენ მათ საოპერაციო ხარჯებს, იწეება შიდასაბანკო კრიზისი. ასეთ პირობებში დაკრედ-

იტების ზრდა იწვევს ბანკების საშემოსავლო ბაზის გადიდებას რეალურ გამოხატულებაში და ამცირებს საბანკო კრიზისის განვითარების ალბათობას.

ფულადი სტაბილიზაციისა და ეკონომიკის რეალური სექტორის აღდგენის პირობებში საკრედიტო პორტფელის ზრდასთან ერთად შეიძლება ადგილი ჰქონდეს საკრედიტო რისკების ზრდას. თუ ფინანსური სტაბილიზაცია განხორციელდა ეროვნული ვალუტის კურსის ფიქსაციის ხარჯზე, მაშინ ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობა თანდათანობით მცირდება, ხოლო კრედიტები, რომლებიც გაიცა ზრდის მოლოდინის რეჟიმში, შეიძლება აღმოჩნდეს ვადაგადაცილებული და მოახდინოს საბანკო კრიზისის პროვოცირება. ამიტომაც დაკრედიტების მოცულობის ზრდა ეროვნული ვალუტის რეალური კურსის ზრდის ფონზე არის მაღალი საფრთხის შემცველი.

ეროვნული ვალუტის დეველუაციის შემდგომი საბანკო კრიზისი არის განსაკუთრებული შემთხვევა. ეროვნული ვალუტის მნიშვნელოვანი დეველუაცია იწვევს საბანკო კრიზისს, რომელიც შეიძლება განპირობებული იყოს როგორც ბანკების უცხოური ნასესხობებით, ასევე შიდა მსესხებლების შეუძლებლობით, მოემსახურონ თავიანთ ვალდებებს, ასევე სხვა ფაქტორებით. ვალუტის დეველუაციას, როგორც წესი, წინ უსწრებს დაკრედიტების ზრდის ტემპების შემცირება ან მისი შევიწროვებაც კი. ამიტომაც ამ ტიპის საბანკო კრიზისს წინ უსწრებს რეალურ გამოხატულებაში საკრედიტო პორტფელის მოცულობის შემცირება ან მისი ზრდის ზომიერი ტემპები.

განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკების ქვეყნებში გაზიარებულ საბანკო კრიზისები მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული ფინანსური სახსრების მოძრაობის ლიბერალიზაციასთან. გლობალიზაციის გაღრმავების თანამედროვე ეტაპზე კაპიტალის თავისუფალი გადაადგილება საბანკო სისტემის დაბალი კაპიტალიზაციის, საკრედიტო პორტფელის კონცენტრაციის, ეკონომიკის გარკვეულ სექტორებში ინვესტიციებზე სამთავრობო გარანტიების გაცემის, ცენტრალური ბანკის დამოუკიდებლობის დაბალი დონის პირობებში, ქვეყნის ფინანსური სისტემა რჩება მოუშხადებელი მსოფლიო ეკონომიკაში პერიოდულად წარმოქმნადი შოკური რისკების შესახვედრად.

როგორც წესი, საკუთრივ კაპიტალის ანგარიშის ლიბერალიზაცია არ ზრდის პირდა-

პირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობას, მაგრამ იგი მნიშვნელოვანია ქვეყანაში ეკონომიკური რეფორმირების დაწყებით სტადიაზე. ამ დროს ქვეყნიდან გადინებული კაპიტალის უკან დასაბრუნებლად საჭირო ხდება პირდაპირი ან პორტფელის ინვესტიციების გამოყენება. ფინანსური ლიბერალიზაცია ქმნის ხელსაყრელ გარემოს უცხოური კაპიტალის საბანკო სექტორში მოსახიდად, რის გამოც ადგილობრივ ფინანსურ ინსტიტუტებს შორის მატულობს კონკურენტული ბრძოლა დაკრედიტების მოცულობისა და რესურსული ბაზის გაზრდისთვის. ინვესტორების მხრიდან საბანკო სექტორისადმი ნდობის ხარისხის ამაღლების მიზნით ცენტრალური ბანკი, კაპიტალის ანგარიშის ლიბერალიზაციით, ინვესტორებს ატყობინებს, რომ ინფლაციის შემცირება არის სახელმწიფოს სავალუტო პოლიტიკის პრიორიტეტი.

ფინანსური ლიბერალიზაცია რეფორმირებად ქვეყანაში იზიდავს პირდაპირ უცხოურ ინვესტიციებს, რომლებიც დადებით გავლენას ახდენენ ქვეყნის ეკონომიკურ განვითარებაზე. როგორც ჩატარებულმა კვლევებმა აჩვენა, ლათინური ამერიკის, აზიისა და აფრიკის 58 განვითარებადი ქვეყნისთვის 1979-1995 წლებში, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების ერთი დოლარი ზრდის შიდა ინვესტიციებს 50 ცენტით [3]. როგორც საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, საბანკო კრიზისს ყველაზე მეტად იწვევს საკრედიტო ბუმი. სწრაფად განვითარებად ქვეყნებში უცხოეთიდან კაპიტალის შემოდინება ხელს უწყობს როგორც ლიკვიდობის, ასევე დაკრედიტების მოცულობის ზრდას, რაც თავის მხრივ, საბანკო კრიზისის მაპროვიცირებელი ფაქტორი ხდება [1].

ფინანსური ლიბერალიზაციის პირობებში ქვეყანაში მეტი ოდენობის სპეკულაციური (პორტფელური) კაპიტალი შემოდინება, რაც საბანკო სისტემაში კრიზისის განვითარების საფრთხის სიგნალად აღიქმება. ასეთი მობილური და მოკლევადიანი კაპიტალის მიზანია მაღალი მოგების მიღება რეფორმირებად ქვეყნებში მაღალი საპროცენტო განაკვეთებისა და ხელსაყრელი სავალუტო კურსის ბაზაზე. აღნიშნული კაპიტალი არის ორმხრივ (შედინება-გადინება) სწრაფად გადაადგილებადი და ყველაზე ლიკვიდური. იგი პირველი ტოვებს ადგილობრივ საფინანსო ბაზარს მოახლოებული საფრთხის შემთხვევაში. თითქმის ყველა განვითარებად ქვეყანაში, რომელმაც უკანასკნელი 30 წლის განმავლობაში განიცადა საბანკო კრიზისი, ეკონომიკური აღმა-

ლობა და მისი ღრმა ვარდნა სწორედ ამ ფაქტორთანაა დაკავშირებული [2].

პორტფელის ინვესტიციების შემოდინების ეფექტი რეფორმირებადი ქვეყნის ეკონომიკაზე გამოიხატება დაკრედიტების ზრდაში, რომელსაც მოჰყვება ისეთი მოვლენები, როგორცაა იმპორტზე მოთხოვნის ზრდა, საგადასახდლო ბალანსის გაუარესება, ფულად-საკრედიტო და ფისკალური პოლიტიკის გამკაცრება, საპროცენტო განაკვეთის ზრდა, ეკონომიკური ზრდის შენელება, ეკონომიკის რეალური სექტორისა და საბანკო სექტორის ფინანსური მდგომარეობის გაუარესება. ასეთივე ნეგატიური შედეგი ქვეყნის ეკონომიკასა და მის საბანკო სექტორზე მოაქვს პორტფელის ინვესტიციების გადინებას, ანუ ქვეყნიდან საბანკო კაპიტალის გადინებამ შეიძლება გამოიწვიოს სავალუტო და საბანკო კრიზისების პროვოცირება.

ფინანსური ლიბერალიზაციის შედეგად საფინანსო დაწესებულებების საქმიანობაზე შეზღუდვების მოხსნამ ბანკებს მისცა სრული თავისუფლება, დამოუკიდებლად გადაეწყვიტათ ისეთი საკითხები, როგორცაა ვისზე და რა კრიტერიუმებით გასცენ კრედიტები, დაადგინონ კრედიტებზე და დეპოზიტებზე საპროცენტო განაკვეთები, სად დააბანდონ მათ განკარგულებაში არსებული სახსრები. თავისთავად ფინანსური ლიბერალიზაცია პოზიტიური მოვლენაა, ვინაიდან საშუალებას იძლევა დაზოგილი თანხები მიიმართოს იქით, სადაც ისინი უფრო ეფექტურად იქნებიან გამოყენებულნი. ამით ლიბერალიზაცია ხელს უწყობს ეკონომიკურ ზრდას. მიუხედავად ამისა, გარკვეული პირობების არსებობისას მან შეიძლება გამოიწვიოს ხარჯებისა და რისკების ზრდა და, დიდი ალბათობით, მოახდინოს საბანკო კრიზისის პროვოცირება. ასეთი არახელსაყრელი პირობებია: მაღალი საბაზრო საპროცენტო განაკვეთები; ისეთი ეკონომიკური მაჩვენებლების არასტაბილურობა, როგორცაა ფასები, რეფინანსირების განაკვეთი, სავალუტო კურსი და სხვათა. ფინანსური ლიბერალიზაცია ზრდის ბანკების მოწვევადობას მაკროეკონომიკური შოკების მიმართ, რაც ღრმავდება ბანკებზე ზედამხედველობის სისტემისა და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის ნაკლოვანებებით.

ამრიგად, გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან, შეიძლება დავასკვნათ, რომ საბანკო კრიზისი საბაზრო ეკონომიკის თანმხლები მოვლენაა და იგი სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ფაქტორების გავლენით წარმოიქმნება.

რაც შეეხება საბანკო კრიზისის გამოვლენის ფორმებს, ისინი ერთნაირადაა დამახასიათებელი როგორც განვითარებული, ასევე განვითარებადი და რეფორმირებადი ქვეყნების საბანკო სექტორისთვის. კერძოდ, საბანკო კრიზისის გამოვლენის ძირითადი ფორმებია საბანკო სისტემის უუნარობა, შეასრულოს მასზე დაკისრებული ისეთი ძირითადი ფუნქციები, როგორცაა დროებით თავისუფალი ფინანსური რესურსების მობილიზება და მათი გადანაწილება ეკონომიკაზე, ანგარიშსწორების განხორციელება ქვეყნის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთ. საბანკო კრიზისის დროს მკვეთრად იზრდება ტოქსიკური სესხების მოცულობა, ეცემა ბანკების ლიკვიდურობის დონე, ბანკები ხდებიან გადახდისუუნარონი. მიუხედავად საბანკო კრიზისების გამოვლენის ფორმების მსგავსებისა, მისი წარმოშობის ფაქტორები შეიძლება განსხვავებული იყოს განვითარებულ, განვითარებად და რეფორმირებადი ეკონომიკის ქვეყნებში. პირველი განმასხვავებელი ნიშანია განვითარებად და გარდამავალ ქვეყნებში საბანკო კრიზისის წარმოქმნის ფაქტორთა სიმრავლე, რომელთა შორის მნიშვნელოვანია არასათანადო ბიზნეს გარემო, საბანკო სექტორის ზედამხედველობისა და რეგულირების სისუსტე და არაადეკვატურობა, ეკონომიკის მკვეთრი დაცემა, საწარმოების დიდი ნაწილის მიერ სასესხო ვალდებულებების მომსახურების უუნარობა, ჭარბი საკრედიტო ექსპანსია, ინფლაციის მაღალი დონე, ეროვნული ვალუტის გაცვლითი კურსის ნახტომისებრი რყევა, ეკონომიკის დოლარიზაციის მაღალი დონე,

ფასების მკვეთრი ზრდა, ფინანსურ აქტივებზე და საპროცენტო განაკვეთზე ფასების მკვეთრი მატება, საბანკო სექტორისადმი მოსახლეობის დაბალი ნდობა, დიდი მოცულობის საგარეო დავალიანება როგორც სახელმწიფო, ასევე კორპორაციულ სექტორში, მცირე ზომის ეკონომიკის ჭარბი დიაობა და ეროვნული ეკონომიკის უსაფრთხოების დაცვის დაბალი დონე, ეკონომიკურ რეფორმებში დაშვებული შეცდომები და სხვა. რაც შეეხება განვითარებულ ქვეყნებს, საბანკო კრიზისის წარმოქმნაზე მეტ-ნაკლებად გავლენას ახდენენ ზემოქანმოთვლილი ფაქტორები, თუმცა, მთავარი ფაქტორი მაინც სხვაა. კერძოდ კი, საფონდო ბირჟებზე ფასიან ქაღალდებზე ფასის ვარდნა, რაც ბანკებისთვის ნიშნავს აქტივების ღირებულების შემცირებას და, შესაბამისად, საბანკო კრიზისის პროვოცირებას.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საბანკო კრიზისები საბაზრო ეკონომიკისთვის დამახასიათებელი ფენომენია, თუმცა, სწორი ეკონომიკური და ფულად-საკრედიტო პოლიტიკის გატარების პირობებში მისი ნეგატიური შედეგების შერბილება შესაძლებელია. ამ მიზნით საჭიროა ცენტრალური ბანკების რეალური დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფა, მონეტარული და საბიუჯეტო პოლიტიკების ოპტიმალურად ურთიერთშეხამება, საბანკო ზედამხედველობის ორგანოების ოპერატიული და კვალიფიციური საქმიანობა, ანტიკრიზისული საბანკო სტრატეგიის შემუშავება, პრობლემური ბანკების საკითხის ოპერატიული გადაწყვეტა და სხვა მეთოდური და ორგანიზაციული ღონისძიებების გატარება.

ლიტერატურა:

1. **Kovzanadze I.**, Systemic and Borderline Banking Crises, Lessons Learned for Future Prevention, iUniverse, Inc., New York, Bloomington, 2010.
2. **ელიაშვილი ლ.**, საბანკო კრიზისების პროგნოზირება, თბილისი, 2013.
3. **Bosworth B., Collins S.** Capital Flows to Developing Economies: Implications for Saving and Investment, Brookings Papers on Economic Activity: N1, 1999, pp. 143-169.
4. **ელიაშვილი ლ.**, საქართველოს თანამედროვე ფინანსური გამოწვევები, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი, 2015.
5. **Мамедов З.Ф.**, Роль кризиса в реформировании банковского сектора с трансформирующихся рынков. — Журнал «Финансы и кредит», 10(250). — 2007.

ონლაინ-სესხები – დადებითი და უარყოფითი მხარეები

დავით ბიძინაშვილი,

გორის სახელმწიფო სასწავლო
უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკის
დოქტორი

DAVIT BIDZINASHVILI,

Professor of Gori Teaching University

ONLINE LOANS – ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Abstract

Georgian consumers have been enjoying for several years online loans. No wonder, online loan is quick and easy. He fingertips whenever you need and helps you when you do not fit most, but many people wonder how reliable this or that company. Users interested in, how can you possibly believe the borrower, which is so easily and quickly, almost without any money issue?

Loan-online users issuing organizations, basically, are the people who are in urgent need of money and are forced to take out a one-sided terms of debt, which at the moment it is of vital importance.

Online Credit scale organizations in the country due to the poor economic conditions, low levels of user awareness of these companies and the aggressive marketing campaign.

Online Credit organizations will further increase the country's social situation, leading to the bankruptcy of individual families and personal tragedies. Onlainsakredito organizations unjustified in its economic sense, 1000% interest rate with a product may not be any positive effect on the economy, on the contrary, if you are a beginner or a similar loan products, the entrepreneur will benefit from the bankruptcy of a chance to grow. Such instances abound in our reality.

Keywords: Online-loans, Overdue loans, Microfinance institutions, Inflation, Pawn service, GEL functions, The annual effective interest rate, Debt, Credit history, Lien, Bankruptcy.

შესავალი: ქართველი მომხმარებელი უკვე რამდენიმე წელია, რაც სარგებლობს ონლაინ სესხებით. არც არის გასაკვირი, ონლაინ სეს-

ანოტაცია

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ქვეყნის წინაშე მდგომი ამოცანებიდან უმწვავესია ადგილობრივი მოსახლეობისთვის საკრედიტო რესურსებზე ხელმისაწვდომობა და კრედიტით სარგებლობის პროცენტი. მოცემულ პრობლემაზე მრავალი საინტერესო შრომაა გამოქვეყნებული ქართველი ეკონომისტ-მკვლევართა მიერ. მიუხედავად ამისა, აღნიშნული პრობლემის მრავალმხრივობის, სირთულისა და დროში მისი მდგომარეობის მუდმივი ცვალებადობიდან გამომდინარე, მასთან დაკავშირებული საკითხების მეცნიერული კვლევა კვლავაც აქტუალურია და ასე იქნება მომავალშიც. წინამდებარე სტატიაში ძირითადად განხილულია ონლაინ-სესხები, მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები, გაცემული ონლაინ-სესხების მოცულობა, მათი ზრდისა და შემცირების მიზეზები და შედეგები, ვადაგადაცილებული სესხების ზრდის ტემპები და მათი გამომწვევი მიზეზები, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების მიერ სესხებზე დაწესებული უკიდურესად კაბალური პირობები, ეროვნული ვალუტის კურსის დამცავი ღონისძიებები და ა.შ.

საკვანძო სიტყვები: ონლაინ-სესხები, ვადაგადაცილებული სესხები, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები, ინფლაცია, სალომბარდო მოსახურება, ლარის ფუნქციები, წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი, ვალი, საკრედიტო ისტორია, ვადალა, გაკოტრება.

ხის აღება სწრაფი და მარტივია. ის ხელთაა ყოველთვის, როდესაც გჭირდება და გეხმარება მაშინ, როდესაც ყველაზე მეტად გიჭირს, თუმცა ბევრ ადამიანს უჩნდება კითხვა, რამდენად სანდოა ესა თუ ის კომპანია. მომხმარებელი ინტერესდება, რამდენად შეიძლება ენდო მსესხებელს, რომელიც ასე მარტივად და სწრაფად, თითქმის ყოველგვარი დაბრკოლების გარეშე გასცემს თანხას?

მცირე თანხის გაცემის პრაქტიკა უკვე დიდი ხანია არსებობს. თავდაპირველად მსგავსი ბიზნესი სესხების გაცემას სალომბარდო მომსახურებით, ნებისმიერი ლიკვიდური საგნის უზრუნველყოფით (იუველირული ნაწარმი, ავტომობილი და სხვა) ითვალისწინებდა.

საქართველოში ფიზიკური პირებზე მცირე სესხების გაცემა 90-იანი წლების დასაწყისში, პირველი ლომბარდების გამოჩენისთანავე გახდა აქტუალური, რომლებიც უფრო აქტიურად 90-იანი წლების მეორე ნახევრიდან ამუშავდნენ.

რაც შეეხება სესხების გაცემის თანამედროვე პროცესს: ის ბევრად უფრო გამარტივებულია — თანხის მიღება ყოველგვარი უზრუნველყოფის გარეშე, მხოლოდ ხელშეკრულების საფუძველზე ხდება, ხოლო ფული პირდაპირ აპლიკანტის საბანკო ანგარიშზე ირიცხება.

მსჯელობა: ონლაინ სესხებს აქვს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები. მიკროკრედიტების უპირატესობად შეიძლება შემდეგი ფაქტორები ჩაითვალოს:

ა) დროის მინიმალური დანახარჯი სესხის მისაღებად;

ბ) პროცედურის სიმარტივე და ხელმისაწვდომობა.

მიკრო კრედიტის მთავარი ფუნქცია მომხმარებლის ფინანსური მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაა.

სესხის განაცხადის განხილვისა და თანხის გაცემის პროცესს, როგორც წესი, 30 წუთზე მეტი დრო არ სჭირდება, რამაც მსგავსი სერვისი პოპულარული და მოთხოვნადი გახდა როგორც საქართველოში, ისე მთელ მსოფლიოში.

კონკურენტული გარემო, რაც თავისთავად სერვისის სრულყოფასა და გაუმჯობესებას გულისხმობს, მომხმარებელს თავიდან არიდებს რუტინულ საბანკო პროცედურებსა და ფარულ გადასახადებს.

პირველი, რაც ონლაინ-სესხების გამცემი ორგანიზაციების შესახებ მომხმარებელმა უნდა იცოდეს ისაა, რომ მსგავსი ძვირადღი-

რებული კრედიტები საქართველოში არ არსებობს. ამის ნათლად წარმოსაჩენად ჩვენ რამდენიმე საკრედიტო ორგანიზაციის სესხების წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთები გამოვთვალეთ ეროვნული ბანკის სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის კალკულატორით, რომლის თანახმადაც, მიღებულმა შედეგმა მოლოდინს გადააჭარბა. ონლაინ სესხების სრული უძრაველობის წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი 500-დან 1 000%-მდეა, რაც ქართული საკრედიტო ბაზრისთვისაც არნახულად ძვირი საკრედიტო რესურსია.

განვიხილოთ კონკრეტული მაგალითები, ყველასათვის კარგად ცნობილ ონლაინ საკრედიტო ორგანიზაცია ვივუს.გე-ზე, მართალია პირველი სესხის აღება უპროცენტოა და ამაზე აქცენტსაც ხშირად აკეთებენ კომპანიის წარმომადგენლები, თუმცა, თუკი განმეორებითი სესხის აღებას გადაწყვეტთ მაშინ თქვენ საკმაოდ მაღალი, 450%-ის გადახდა მოგიწევთ. ვებგვერდზე კლიენტს 10-დან 650 ლარამდე სესხი აღება შეუძლია მაქსიმუმ 30 დღის ვადით. თუ კლიენტი 400 ლარს 30 დღის ვადით აიღებს, 60 ლარის საკომისიოს გადახდა მოუწევს, შესაბამისად, მომხმარებელს 1 თვის შემდგომ 460 ლარის დაბრუნება უწევს. ეროვნული ბანკის სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის კალკულატორის თანახმად ამ კრედიტის წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი 450%-ია.

საზოგადოებას კიდევ ერთხელ შევახსენებთ, რომ კრედიტის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი აჩვენებს სესხის რეალურ ღირებულებას, რომელშიც ასახულია ყველა ის ხარჯი, რაც კლიენტს კრედიტის დასაფარად უწევს. გამომდინარე იქიდან, რომ ხშირად ბანკები, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები თუ ონლაინ საკრედიტო ვებგვერდები კლიენტებს უცხადებენ, რომ სესხი უპროცენტოა, ხოლო ამ კრედიტის მომსახურებისთვის საჭირო თანხებს საკომისიოდ მოიხსენიებენ. სწორედ ამ დროს სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი ყველაზე ნათლად წარმოაჩენს კრედიტის სიძვირეს და მის დასაფარად საჭირო თანხების ოდენობას.

კიდევ ერთ ონლაინ სესხების Emma's Credit-ის ვებ გვერდზე კლიენტს 10-დან 300 ლარამდე სესხი აღება შეუძლია მაქსიმუმ 30 დღის ვადით. თუ კლიენტი 300 ლარს 30 დღის ვადით აიღებს, როგორც ვებგვერდი იუწყება, 50 ლარის საკომისიოს გადახდა მოუწევს, შესაბამისად, მომხმარებელს 1 თვის შემდგომ

350 ლარის დაბრუნება უწევს. ეროვნული ბანკის სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის კალკულატორის თანახმად, ამ კრედიტის წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი 555%-ია.

კიდევ უფრო მაღალი საპროცენტო განაკვეთი ონლაინ საკრედიტო ორგანიზაცია moneyman.ge-ს, ვებგვერდზე 50-დან 500 ლარამდე სესხის აღება შეგიძლიათ 31 დღის ვადით. თუ მომხმარებელი 500 ლარს აიღებს 30 დღის ვადით, 104 ლარი საკომისიოს გადახდა მოუწევს. ეროვნული ბანკის სესხის ეფექტური საპროცენტო განაკვეთის კალკულატორის თანახმად, ამ კრედიტის წლიური ეფექტური საპროცენტო განაკვეთი 902%-ია.

აღსანიშნავია, რომ ზემოთ მოყვანილი დათვლები გათვლილია სესხების პირნათლად, 30 დღის ვადაში დაფარვის შემთხვევაში. ხოლო თუ კლიენტმა აღებული თანხის დაბრუნება 1 თვის ვადაში ვერ შეძლო ყველა ონლაინ საკრედიტო ვებ გვერდს კრედიტის გადავადებისთვის დამატებითი საკომისიოები აქვთ.

ეს მხოლოდ მცირე ჩამონათვალი და რამდენიმე მაგალითია იმ ონლაინ საკრედიტო ორგანიზაციებისა, რომლებიც დღესდღეობით ქართულ ბაზარზე არსებობენ და საქართველოს მოსახლეობას არარეალურად მაღალი საპროცენტო განაკვეთით სთავაზობენ სესხებს.

ონლაინ სესხის გამცემი ორგანიზაციების მომხმარებელი, ძირითადად, ის ხალხია, ვისაც ფული სასწრაფოდ სჭირდება და იძულებულია, კაბალური პირობებით აიღოს ვალი, რომელიც იმ წუთში მისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. ასეთ დროს ძნელია ადამიანს მოსთხოვო, წინასწარ იფიქროს ყველა დეტალზე, რომელიც ვალის გასტუმრების ვადის ამოწურვისთანავე დაუდგება. თუ სახელმწიფოს მიზანია, დაიცვას მოქალაქეები სოციალურად, ალოგიკურია ისეთი საკანონმდებლო ბაზის უქონლობა, რომელიც მსგავსი ფინანსური ტერორისგან დაიცავს მოსახლეობას. საკანონმდებლო ბაზის უქონლობა საშუალებას აძლევს სწრაფი კრედიტის გამცემ ორგანიზაციებს, გაატყავონ ადამიანები.

საქართველოში ინტერნეტსესხის მომხმარებლები ონლაინკაზინოებისა და აზარტული თამაშების მომხმარებლებიც არიან. მათ სათამაშო ფული სჭირდებათ და ვერ ფიქრობენ იმაზე, რა დღეში იგდებენ თავს. ინტერნეტსესხი კი „ეხმარება“, რომ კიდევ მეტი ფული წააგონ და გასასტუმრებლად ბევრად მეტი გადაიხადონ, ვიდრე ისესხეს.

სესხის მიმღებისთვის სავალდებულო პირობები მარტივი და მიმზიდველია. მომხმარებელს მხოლოდ მის მიერვე შერჩეული კომპანიის ვებგვერდზე მოცემული აპლიკაციის შევსება ევალება. მითითებულ კალკულატორზე უნდა აირჩიოს სასურველი თანხა და მისი გასტუმრების ვადა, დააჭიროს ღილაკს — „სესხის აღება“, შეავსოს რეგისტრაციის ველები და გაიაროს იდენტიფიკაცია.

მაღალი საპროცენტო განაკვეთების მიუხედავად, სოკოებივით მომრავლდა ონლაინსესხების გამცემი ორგანიზაციები, რომელთა საქმიანობა უკონტროლოა. საკმარისია საჯარო რეესტრში დარეგისტრირდე იურიდიულ პირად, რომ მაშინვე შეგიძლია წამოიწყო ეს საქმიანობა. შესაბამისად, ამ ორგანიზაციების მიერ გაცემულ სესხებზე, მოგებაზე, ჩამორთმეულ ქონებაზე ერთიანი ინფორმაცია არ არსებობს.

ოფიციალურად არ არსებობს ინფორმაცია, თუ რა წესით აღასრულებენ ვალის ამოღებას. არ არსებობს მათთვის დადგენილი ერთიანი წესი და შესაბამისად, ვინც, როგორ ახერხებს, ისე ცდილობს ვალის ამოღებას, შანტაჟით, დაშინებით, ნერვებზე თამაშით.

2013 წლის 25 დეკემბერს სამოქალაქო სამართლის კოდექსში შევიდა ცვლილებები, რომელიც მიმართულია იმ კერძო გამსესხებელთა წინააღმდეგ, რომლებიც ფულის გასესხებით იღებენ სარგებელს, მაგრამ არ წარმოადგენენ კომერციულ ბანკებს, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციებს ან არასაბანკო სადეპოზიტო დაწესებულებებს. არ მინდა დავიჯერო, რომ ამ კანონის შემოქმედთ გულუბრველოდ ეგონათ, რომ მეგახშეობა კანონში ცვლილების შეტანისთანავე შეწყდებოდა... რა თქმა უნდა, ონლაინმსესხებელი ორგანიზაციების არსებობა ეწინააღმდეგება აღნიშნულ კანონს, თუნდაც საპროცენტო განაკვეთების თვალსაზრისით.

სამწუხაროდ, კანონმა ბევრი ვერაფერი შეცვალა და ამის დამადასტურებელია უპრეცედენტო რაოდენობითა და სისწრაფით მომრავლებული ონლაინსესხის გამცემი კომპანიები. მათი უსაშველოდ მაღალი საპროცენტო განაკვეთები მოსახლეობას გააღარიბებს, საბოლოოდ კი ქვეყნის ეკონომიკურ ზრდას შეაჩერებს.

მიუხედავად იმისა, რომ სესხი ქონებით უზრუნველყოფილი არ არის, გადაუხდლობის შემთხვევაში, მოვალეს ქონებას მაინც უყადალებენ. შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ

მევახშეებმა, ე.წ. კერძო იპოთეკარებმა შეიცვალეს სტატუსი და იურიდიული პირები გახდნენ. ონლაინსესხის გამცემი ორგანიზაციების საქმიანობა უკონტროლოა. ბაზარი აბსოლუტურად არარეგულირებადია, ისევე, როგორც ლომბარდები. წარმოიდგინეთ, მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების საქმიანობაც კი არ რეგულირდება. ეროვნული ბანკი ამ ორგანიზაციებს მხოლოდ ლიცენზიას აძლევს და მოითხოვს ანგარიშგებას. ეს არის ველური ბიზნესი, რომელიც არღვევს ადამიანის უფლებებს და არავინ არის დამცველი. მიმდინარეობს მოსახლეობის გაღატაკება, რაც მოსალოდნელია, გადაიზარდოს სოციალურ მღელვარებაში. ჩემი აზრით, ამ ტიპის საფინანსო ორგანიზაციების რეგულირება უნდა დაევალოს ეროვნულ ბანკს ან შეიქმნას სპეციალური კანონმდებლობა...

ბოლო ერთი წლის განმავლობაში, „კრედიტიფონში“ ჩანაწერების რაოდენობა 2 მილიონზე მეტი ერთეულით გაიზარდა. ეს ნიშნავს, რომ სესხზე საპროცენტო განაკვეთების სიძვირის მიუხედავად, სულ უფრო მეტი ფიზიკური თუ იურიდიული პირი მიმართავს ბანკსა თუ სხვა ფინანსურ ორგანიზაციას კრედიტის ასაღებად. ქვეყანაში, სადაც ოფიციალურად 4,5 მილიონი კაცი ცხოვრობს, 8 მილიონზე მეტი სასესხო ჩანაწერი არსებობს.

ხშირად მოქალაქეები რამდენიმე საკრედიტო პროდუქტით სარგებლობენ, ან ერთი ვალის დასაფარავად მეორე, მესამე სესხს იღებენ, რაც კიდევ უფრო ზრდის მათ ფინანსურ ვალდებულებებს და ხშირად ისეთ ღრმა ვალის ორმოში აღმოჩნდებიან ხოლმე, საიდანაც თავის დაღწევა ძალიან რთულია.

საქართველოს ეროვნული ბანკის (სებ) მონაცემებით, შარშან ბანკებსა და კლიენტებს შორის დადებული საკრედიტო ხელშეკრულებების რაოდენობამ 10 მილიონზე მეტი შეადგინა. მათ შორის ლარში 9 551 906 ხელშეკრულება დაიდო, ხოლო უცხოურ ვალუტაში — 486 983.

რაც შეეხება „კრედიტიფონს“ მონაცემებს, მიმდინარე წლის 9 თებერვლის მდგომარეობით იქ 8 524 483 ჩანაწერია, აქედან 1 995 000 ფიზიკური პირისაა, ხოლო 23 700 — იურიდიული პირის. ამ 8 მილიონზე მეტი ჩანაწერიდან ბანკების წილად 6 706 994 ჩანაწერი მოდის, ხოლო 1 817 489 შემთხვევაში სესხი მიკროსაფინანსო ორგანიზაციების მიერ არის გაცემული ან ონლაინსესხია.

მიკროსაფინანსო სექტორი ძალიან სწრაფად იზრდება. პორტფელის მოცულობით

შესაძლოა ახლოსაც ვერ მიდის საბანკო სექტორთან, მაგრამ რაოდენობრივად საკმაოდ ბევრ სესხს გასცემს. საგრძნობლად არის მომატებული ონლაინგამსესხებლების წილი, რომლებმაც ბოლო ორ წელიწადში ძალიან გაზარდეს თავისი პორტფელი. ფაქტია, რომ ბაზარზე სესხებზე მოთხოვნა არის და ამ მოთხოვნას მთლიანად ბანკები ვერ აკმაყოფილებენ — არა იმიტომ, რომ რესურსი არა აქვთ, არამედ იმიტომ, რომ ხშირად მსესხებელი ვერ აკმაყოფილებს ბანკის მოთხოვნებს.

შემდეგ ისინი მიდიან ჯერ მიკროსაფინანსო ორგანიზაციაში, შემდეგ ონლაინსესხების კომპანიასთან, რომლებიც ბანკებთან შედარებით გაცილებით მარტივად გასცემენ სესხებს. ასევე არ უნდა დავივიწყოთ ის სექტორი, რომელიც არ აღირიცხება და არავინ იცის, რა სასესხო პორტფელი მოდის კერძო მევახშეების წილად.

სტატისტიკა ცხადყოფს, რომ ყველაზე პრობლემურია 1.500 ლარამდე სესხები. ეს ის ფულია, რომელსაც, ძირითადად, თვიდან თვემდე თავის გასატანად იყენებენ. საინტერესოა, რომ იზრდება ლარში დადებული ხელშეკრულებების რაოდენობა. თუმცა, ჯერჯერობით მეტია დოლარში სესხები, რაც მსესხებელთა ფინანსურ მდგომარეობას ძალიან ართულებს.

— როცა ფული გჭირდება და ბანკი სესხზე უარს გეუბნება, დიდია ცდუნება მიმართო სხვა, თუნდაც არარეგულირებულ სექტორს...

— ბანკებმა რომც არ შეზღუდონ სესხების გაცემა, აუცილებლად გამოჩნდებიან სხვები, ვინც უფრო მარტივი პირობებით დააკმაყოფილებენ ამ მოთხოვნას.

ხშირად ვისმენთ რეკლამებსაც, სადაც გვეუბნებიან, რომ საკრედიტო ისტორიის გადამოწმების, შემოსავლების დადასტურების გარეშე შესაძლებელია გასცენ სესხი. ერთი მხრივ, ეს სარისკოა როგორც სესხის გამცემი კომპანიისთვის, ასევე მიმღებისთვის. ამ შემთხვევაში იღება ორმხრივი ხელშეკრულება, რომელშიც ჩადებულია პირობა: თუ მსესხებელი ვერ დაფარავს სესხს, კომპანიას უფლება აქვს, ყველა სამართლებრივი ბერკეტი გამოიყენოს გასესხებული ფულის დასაბრუნებლად. მათი საპროცენტო განაკვეთები იმდენად მაღალია, რომ ყველა გაცემული სესხის მეხუთედი — 20%-იც რომ პრობლემური გახდეს, იმდენად მაღალი საპროცენტო სარგებელი აქვთ დაწესებული, მაინც მოგებული დარჩებიან.

ონლაინ საკრედიტო ორგანიზაციების

საქმიანობის მასშტაბურობას განაპირობებს ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალური ფონი, მომხმარებლის გათვითცნობიერებულობის დაბალი დონე და თავად ამ კომპანიების აგრესიული მარკეტინგული კამპანია.

ზემოთ აღნიშნულიდან გამომდინარე მიგვაჩნია, რომ ონლაინ საკრედიტო ორგანიზაციების საქმიანობა კიდევ უფრო ამძიმებს ქვეყანაში არსებულ სოციალურ ფონს, იწვევს კონკრეტული ოჯახების გაკოტრებას და პიროვნულ ტრაგედიებს. ონლაინსაკრედიტო ორგანიზაციების საქმიანობა გაუმართლებელია თავისი ეკონომიკური მნიშვნელობითაც, 1000%-იანი საპროცენტო განაკვეთის მქონე პროდუქტი არ შეიძლება იყოს ეკონომიკაში რაიმე პოზიტიური ეფექტის მომტანი, პირიქით, თუ მსგავსი საკრედიტო პროდუქტებით დამწყები ან მიკრო მეწარმე ისარგებლებს, მისი გაკოტრების შანსი იზრდება. მსგავსი ფაქტები ჩვენს რეალობაში უხვადაა.

ღონისძიებები და დასკვნა:

როგორც ვხედავთ ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით შეგვიძლია დაგვასკვნათ, რომ:

- აუცილებელია ონლაინსაკრედიტო ორ-

განიზაციების მთელი ციკლი მოექცეს რეგულაციებში;

- სახელმწიფომ, მთავრობამ უნდა გაიაზროს ამ სექტორის სოციალური და ეკონომიკური განვითარების მიზანშეწონილობა;

- საზოგადოებამ უარი უნდა თქვას უძვირეს საკრედიტო პროდუქტებზე და უარი თქვას ონლაინსესხების კომპანიების მომსახურებით სარგებლობაზე;

- პრობლემურმა მსესხებლები არ უნდა შევიდნენ ურთიერთობაში ე.წ. ამომღებ კომპანიებთან, კოლექტორებთან და მაქსიმალურად უნდა სცადონ მათი საქმეების ცივილურ სივრცეში, სასამართლოში გადატანა;

- სამართალდამცავმა ორგანოებმა უნდა შეისწავლონ პრობლემური აქტივების მართვის კომპანიების საქმიანობის შინაარსი, რომელიც მრავალმხრივ კანონდარღვევას შეიცავს და უნდა დაიწვოს ადამიანის უფლებების კონკრეტული დარღვევების გამოძიება.

ლიტერატურა:

1. <http://www.economy.ge/ge/media/news/dimitri-qumsisvili-saqartvelosi-sastumroebis-martvisada-onlain-dajavnsis-axali-sistemis-prezentacias-daeswro>
2. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?kw>
3. <http://geostat.ge>
4. https://www.netcredit.ge/?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=nonbrand&gclid=CLmBufSwrsCFYdAGwod5dwAAA
5. <https://www.vivus.ge/?tid=aud-140179759935:kwd-53457083175&gclid=CPi4-aOxrsCFdM-V0wodS0Aiiw>
6. https://www.google.ge/?gws_rd=ssl#q=onlain+sesxebi&btnK=%D0%9F%D0%BE%D0%B8%D1%81%D0%BA+%D0%B2+Google

თავისუფალი მონეტარული სისტემის ფუნქციონირების საკითხის გააზრებისთვის

მირზა ხიდაშელი,

ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი,
ქუთაისის უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

MIRZA KHIDASHELI,

PhD Business Administration,

Associate Professor of Kutaisi University

ანოტაცია

2008 წლის ფინანსური კრიზისის შედეგების სალიკვიდაციოდ ფედერალურმა სარეზერვო სისტემამ რაოდენობრივი შერბილების 4 პროგრამის ფარგლებში დაახლოებით 4,5 ტრილიონი დოლარის ფასიანი ქაღალდების შექმნა განახორციელა. პროგრამის მასშტაბებისთვის ხაზგასმის მიზნით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ფედერალური სარეზერვო სისტემის ბალანსი 2008 წლის ჩათვლით 1 ტრილიონ დოლარზე ნაკლებს შეადგენდა.

როგორც კეიტოს ინსტიტუტის (FAO IFS-სტიტუტე) ერთ-ერთი უკანასკნელი კვლევა გვიჩვენებს, ეკონომიკურ ზრდასა და დასაქმებაზე რაოდენობრივი შერბილების პროგრამების დადებითი ზემოქმედება არ მტკიცდება. რაოდენობრივი შერბილების პოლიტიკის არადიარეული მარცხის ფონზე, აქტიურად მიმდინარეობს ნაღდი ფულის (ამ ეტაპზე, მაღალი ნომინალის ბანკოტების) შეზღუდვის იდეის კულტივაცია, რომელიც ეფუძნება კრიმინალთან და ტერორიზმთან ბრძოლას. 25-წლიანმა გამოძიებამ 90-ზე მეტი ქვეყნის მაგალითზე აჩვენა, რომ კორუფციის მხოლოდ ძალიან იშვიათ შემთხვევებში ფიგურირებს ნაღდი ფული, ძირითადი ტრანზაქციები ხორციელდება ბანკებით. შესაბამისად, ჩნდება ეჭვი, რომ ნაღდი ფულის წინააღმდეგ მიმართული კამპანია, მიხნად ისახავს არსებული (არასრულყოფილი) საფინანსო სისტემის მოდელისა და მონეტარული პოლიტიკის მარცხის შენიღბვას დეპოზიტებზე უარყოფითი საპროცენტო განაკვეთის დაწესების გზით, რათა მოხერხდეს

ინვესტირების პროცესის იძულებითი ფორმით წახალისება და ეკონომიკა დაუბრუნდეს ზრდის კრიზისამდე ტემპებს, რაც მარცვისა და ფინანსური დიქტატურის ერთგვარი ფორმაა და არღვევს თავისუფალი ბაზრის ფუნდამენტურ პრინციპებს.

ნაცვლად არსებული საფინანსო სისტემის ციფრულ გარემოში „გადარგვისა“, შესაძლებელია, განვიხილოთ ალტერნატიული რეალობა, ეკოლუციის ალტერნატიული გზა, რომელის საფუძვლებიც 1992 წელს აღწერა მილტონ ფრიდმანმა „The Island of Stone Money“, რომელშიც მიკრონეზიის მოსახლეობა ფულად იყენებს წინასწარ შეთანხმებულ თვალსაჩინო ადგილზე მათ მიერვე შეგროვებულ დიდი ზომის ქვებს, რომლებიც სავაჭრო ოპერაციების შედეგად საჯაროდ იცვლიდნენ მფლობელს, თუმცა არ იცვლებოდა მათი გეოგრაფიული მდებარეობა. მიუხედავად მისი ფორმებისა, სახეზე გვაქვს აბსოლუტურად თავისუფალი, ცენტრალური ინსტიტუტის გარეშე ოპერირებადი, მონეტარული ინტერვენციებისგან გარეშე მომუშავე სტაბილური სავალუტო სისტემა, რომელიც რეალურად ფუნქციონირებს. ფრიდმანის მიერ აღწერილი სავალუტო სისტემის მოხერხებელი და მოძველებული (XXI საუკუნისთვის შეუფერებელი) ფორმები სრულად გადაწყდა სატომო ნაკამოტოს სახელით ცნობილი ანონიმური პროგრამისტის მიერ 2009 წელს შექმნილ ბიტკოინ პლატფორმაში, რომელიც სულ უფრო მეტ პოპულარობას იხვეჭს.

თანამედროვე კაცობრიობის ფინანსური ცხოვრება დგას სტრატეგიულად მნიშვნელოვან გზათგასაყარზე, ის ან გააგრძელებს შინაარსობრივად გაუმართავ, კრიზისების ფართო პალიტრის მქონე საფინანსო სისტემაში ცხოვრებას ნაღდი ფულის გარეშე ან აირჩევს თავისუფალ მონეტარულ სისტემას, რომელშიც მას არ ეყოლება პოპულისტური მიზნებით განმსჭვალული „ყოვლის მცოდნე“ და „წინასწარმეტყველი“ პოლიტიკური ფიგურები, რომლებიც „გეგმავენ“ როგორ უნდა იზრდებოდეს ეკონომიკა, ფულის მასა, ინფლაცია და ა.შ.

საკანძო სიტყვები: მონეტარული სისტემა, ნაწილობრივი დარეზერვების სისტემა, კრიპტო ვალუტა, ბიზნესის ციკლი, ბიტკოინი, რაოდენობრივი შერბილება.

FOR BETTER UNDERSTANDING OF FREE MONETARY SYSTEM

Abstract

Since 2008 financial crisis Federal Reserve System has purchased vast sums of bonds - of \$4, 5 trillion. For better perception of Q.E. programs, it should be mentioned that, total assets held by Federal Reserve until 2008 was less than \$ 1 trillion.

As last researches of the CATO Institute show, there is no scientific evidences, which claims Q.E. programs impact on the real economic and employment. Amid of Q.E. programs failure, we see media campaign against physical cash. The official reason of “war on cash” is preventing criminal and terrorism by constraining financial support. 25-year investigation in 90 states showed that, there is very small amount of bribery and criminal cases where payments are made by cash, in most cases there are involved banks. Hence, we could have doubts about above mentioned reasons of a cash prohibition. Real aim of the campaign may be disguising inherent problems of current financial system and Q.E. interventions by applying negative interest rates on private deposits, for forcing investment and growth. It will be one more populist monetary experiment (after Q.E. failure) for saving fractional reserve banking and fiat money system which finally breaks principles of free market.

Instead of translocation an existing financial system into digital environment, we can discuss different reality, another way of the evolution, which was explained in 1992 by Milton Friedman „The Island of Stone Money“, The popula-

tion of Yap uses big round stones (heavier than a car) as a money. Stones are collected in the remarkable place and according to trade results, part of stones change an owner, but location of stones remain the same. Beyond the external forms, this is an example of free monetary system, which is operating without any central authority and monetary interventions. Anonymous programmer with nickname Satoshi Nakamoto solved the problem of external forms in 2009, by creating of bitcoin.

Now Mankind is on the crossroad of strategic importance, it will remain in the inherently incomplete monetary and financial system of fiat currencies or it will build a free monetary and financial system according core principles of bitcoin ecosystem, where populist politicians will not have a power and ambition to plan GDP, inflation and other growth rates.

Key Words: Monetary system, Fractional reserve Banking, Cripto Currency, Business Cycle, Quontitive Easening.

შესავალი

„დიდი რეცესია“ — ასე ეწოდება იმ რეალობას, რომელშიც თანამედროვე გლობალური ეკონომიკა 2008 წლის შემდეგ ცხოვრობს. ფინანსური და ეკონომიკური კრიზისები, ერთი მხრივ, ართულებენ ყოფით ცხოვრებას, ხოლო, მეორე მხრივ, ააქტიურებენ სამეცნიერო ასპარეზს დაშვებული შეცდომებისა და საკითხისადმი მიდგომებში არსებულ ხარვეზებთან დაკავშირებით. ქვემოთ მოცემული ნაშრომიც სწორედ ამ პროცესის ნაწილი და გაგრძელებაა. საფინანსო სისტემა და მისი მოწყობის საკითხი პერმანენტული კამათის საკითხს წარმოადგენს სამეცნიერო წრეებში და განსაკუთრებით ეკონომიკურ სკოლებს შორის. მოცემული ნაშრომი წარმოადგენს მონეტარულ სისტემაში მიმდინარე უმწვავესი პროცესების (რაოდენობრივი შერბილების პოლიტიკისა და ქაღალდის ფულის წინააღმდეგ მიმართული მედია კამპანიის) კრიტიკას ავსტრიული ეკონომიკური სკოლის ძირითადი პოსტულატების მიხედვით. კვლევის მიზანია მკაფიოდ ვაჩვენოთ: ერთი მხრივ, არსებული მონეტარული სისტემის შინაარსობრივი ხარვეზები, რაც წარმოადგენს გადაულახავ წინააღმდეგობას და ვლინდება მწვავე კრიზისების სახით. მეორე მხრივ, თავისუფალი მონეტარული სისტემის არსებობის შესაძლებლობა, მისი შინაარსობრივი სრულყოფილება და უპირატესობები.

რაოდენობრივი შერბილების მონეტარული პოლიტიკის შედეგები

2008 წლის ფინანსური კრიზისის შედეგების სალიკვიდაციოდ ფედერალურმა სარეზერვო სისტემამ რაოდენობრივი შერბილების 4 პროგრამის ფარგლებში დაახლოებით 4,5 ტრილიონი დოლარის ფასიანი ქაღალდების შექმნა განახორციელა. პროგრამის მასშტაბებისთვის ხაზგასმის მიზნით შეიძლება აღინიშნოს, რომ ფედერალური სარეზერვო სისტემის ბალანსი 2008 წლის ჩათვლით 1 ტრილიონ დოლარზე ნაკლებს შეადგენდა. ფასიანი ქაღალდებზე ხელშეწყობით შექმნილმა სტაბილურმა მოთხოვნამ ხელი შეუწყო ვოლ-სტრუქტურისთვის „ხელსაყრელი“ ფასების ფორმირებას საფონდო ბირჟაზე, მაგრამ უფრო საინტერესოა, რა დადებითი გავლენა ჰქონდა მოცემულ პროგრამებს რეალურ ეკონომიკასა და დასაქმებაზე.[7]

როგორც კეიტოს ინსტიტუტის (CATO Institute) ერთ-ერთი უკანასკნელი კვლევა გვიჩვენებს, ეკონომიკურ ზრდასა და დასაქმებაზე რაოდენობრივი შერბილების პროგრამების დადებითი ზემოქმედება არ მტკიცდება. არ არსებობს კვლევა, რომელსაც შეუძლია დაამტკიცოს, რომ არსებული ეკონომიკური ზრდა მონეტარული შერბილების პროგრამის შედეგია და არა სხვა ფაქტორების. [1] აღნიშნულ პოზიციები კიდევ უფრო ამყარებს სენტ ლუისის ფედერალური სარეზერვო ბანკის ვიცე-პრეზიდენტის შეფასება, რომ რაოდენობრივი შერბილების პროგრამებსა და ფედერალური სარეზერვო სისტემის ფუნქცია-მოვალეობებსა და მიზნებს შორის კავშირს ვერ ხედავს. [4] ფედერალური სარეზერვო სისტემა პასუხისმგებელია დასაქმებასა და ფასების სტაბილურობაზე, თუმცა 4,5 ტრილიონის ღირებულების მონეტარული ინტერვენცია აშშ-ში დასაქმებულთა ხელფასებში აისახა მხოლოდ 0,2%-იანი ზრდით. [3] სამშენებლო, სამრეწველო და ენერჯეტიკის სექტორში დასაქმებულთა რაოდენობა 2000 წელთან შედარებით 21%-ით არის შემცირებული. არაფინანსურ სექტორში დაფიქსირებული ზრდის ტემპი კი შეადგენს 1.1%, რაც 1953-2000 წწ არსებული ანალოგიური მაჩვენებლის ზუსტად ნახევარია. [6]

ამ მონეტარული ექსპერიმენტის შედეგების სრულად გამოვლენას, აღქმასა და გაანალიზებას წლები დასჭირდება. შესაბამისად, რთულია შედეგების ამსახველი ზუსტი ბალანსის შედგენა დღეს, თუმცა მისი არაეფექტიანობა მკვეთრად შესამჩნევია.

მოტივები ნაღდი ფულის წინააღმდეგ

რაოდენობრივი შერბილების მონეტარული ღონისძიებების პარალელურად აქტიურად განიხილება ნაღდი ფულის, როგორც გადახდის კანონიერი საშუალების აკრძალვის საკითხი. რიგ ქვეყნებში, ამ მიმართულებით უკვე შეიმჩნევა გარკვეული პროგრესი, თუმცა ზოგადად იდეა ჯერ მხოლოდ განხილვის ეტაპზეა.

არსებობს ორი მთავარი მიზეზი, თუ რატომ არ უყვარს სტატისტიკას (როგორც მეცნიერებას) ნაღდი ფული:

- საგადასახადო სტრუქტურებს არ აქვთ საშუალება თვალი მიადევნონ და დაბეგრონ თითოეული ფულადი ტრანზაქცია;
- კეინსიანელები ისურვებდნენ, ჰქონდეთ საშუალება (დანაზოგების დაბეგრის გზით), გვაიძულონ, ვხარჯოთ მეტი და დავზოგოთ ნაკლები.[2]

ოფიციალური პოზიცია, რომლის მიხედვითაც ხდება ნაღდი ფულის (ამ ეტაპზე, მაღალი ნომინალის ბანკნოტების) შეზღუდვის იდეის კულტივაცია, ეფუძნება კრიმინალთან და ტერორიზმთან ბრძოლას. ანუ, რეალურად საუბარია უსაფრთხოების მიზნებისთვის თავისუფლების მსხვერპლად გაღებაზე. ბრიტანელი ბანკირი, პიტერ სენდსი ამტკიცებს, რომ მაღალი ნომინალის ბანკნოტების გაუქმება არ გამოიღებს შედეგს კრიმინალთან ბრძოლაში. მისი თქმით, 25 წლიანმა გამოძიებამ 90-ზე მეტი ქვეყნის მაგალითზე აჩვენა, რომ კორუფციის მხოლოდ ძალიან იშვიათ შემთხვევებში ფიგურირებს ნაღდი ფული, ძირითადი ტრანზაქციები ხორციელდება ბანკებით. როდესაც საუბარია ანტიკვარიატით, ძვირფასი ლითონების ნაკეთობებით, ხელოვნების ნიმუშებით და ა.შ. არალეგალურ ვაჭრობაზე, მაღალი ნომინალის ბანკნოტების გაუქმება უმედეგო იქნება.[4]

2008 წლის ფინანსური კრიზისისა და მისი დაძლევის მექანიზმების არაეფექტიანობის შემდეგ გასაოცარია, რომ არსებული სისტემისა და მეთოდების მოქმედების არეალის გაფართოებაზე მიდის ძირითადი მსჯელობა და არა სისტემის არსებით რეფორმირებაზე. ჩვენ ვმსჯელობთ ტკივილგამაყუჩებლებზე და არა დაავადებაზე, მის ბუნებასა და პრევენციაზე.

კეინსიანური და (ჩიკაგოს სკოლის) რაოდენობრივი თეორიის ანტიციკლური მექანიზმები ემსახურება ნაწილობრივი დარეზერვებას სისტემის ნაკლოვანებებისა და მათგან გამოწვეული საფინანსო და ეკონომიკური კატასტროფების შენიღბვას. რაოდენობრივი

შერბილების მონეტარული მექანიზმების მიზანია, გამოაცოცხლოს სტრესულ მდგომარეობაში მყოფი ეკონომიკა და არა სტრესის გამომწვევი ფუნდამენტური მიზეზების აღმოფხვრა.

2008 წლის ფინანსური კრიზისი მნიშვნელოვანი ტესტი აღმოჩნდა კეინსიანელობისა და მონეტარისტიკისთვის, მკურნალობის მათი რეცეპტები ვეღარ ახერხებენ შენიღბონ ნაწილობრივი დარეზერვების სისტემისგან ეკონომიკისთვის მიყენებული ზიანი, რის შედეგადაც ჩვენ დღეს ვიმყოფებით „დიდი დეპრესიის“ შემდეგ არნახულ ეკონომიკურ რეცესიაში. თუმცა, ნაცვლად თავად სისტემის რეფორმირებისა, გვთავაზობენ ნაღდი ფულის მიმოქცევიდან ამოღებას, რათა არსებული სისტემის არასრულყოფილი ბუნება კიდევ უფრო შეუმჩნეველი გახდეს. კიდევ უფრო გაიზარდოს ისეთი ავანტიურული მონეტარული ინტერვენციების მოქმედების არეალი, როგორცაა უარყოფითი საპროცენტო განაკვეთის დაწესება. მიმდინარე წლის იანვარში იაპონიის ცენტრალურმა ბანკმა უკვე დაიწყო ამ მონეტარული ინსტრუმენტის გამოყენება, რათა აიძულოს კომერციული ბანკები დააკრედიტონ შესუსტებული ეკონომიკა.[9] რა მოხდება, თუ აღარ არ იარსებებს ქალაქის ფული და კომერციული ბანკები ზემოაღნიშნულ პირობებში ჩააყენებენ კლიენტებს? ხომ არ ხდება, ამ პროცესისთვის ნიადაგის მოშხადება?

გარდა ზემოაღნიშნული მიზეზებისა, ნაღდი ფულის საწინააღმდეგო კამპანიის ერთ-ერთ მთავარ მიზეზს წარმოადგენს საბანკო პანიკების „თავიდან აცილება“. აქ მკაფიოდ ჩანს ის არასრულყოფილი ბუნება, რომელიც ნაწილობრივი დარეზერვების სისტემას გააჩნია და მდგომის არსი და მიზანი, რომელსაც გვთავაზობენ.

ნაწილობრივი დარეზერვების სისტემაში ბანკებს შესაძლოა, მისი აქტივების მხოლოდ 1% ჰქონდეთ ნაღდი ფულის სახით. როდესაც ჩნდება ეჭვები და საფრთხეები საბანკო სისტემასთან მიმართებაში, ჩვენ ვიღებთ:

- შეზღუდვებს საბანკო ანგარიშებიდან ფულის მოხსნის მაქსიმუმის დაწესებით;
- შეზღუდვების გრძელვადიან პერიოდში შენარჩუნებით შესაძლოა განვითარდეს ფინანსური კრაზი.

მაგრამ, მას შემდეგ, რაც არ იარსებებს ნაღდი ფული, აღარ იარსებებს საბანკო სისტემის გარეთ არსებული ფული და მნიშვნელოვნად გაიზარდება საბანკო სისტემის უნარი — შე-

ნიღბოს ჭარბი დააკრედიტებთ გამოწვეული ფულის უკმარისობის ფაქტი. ჩვენ მივიღებთ არა უფრო გამართულ სისტემას, არამედ არსებულ სისტემას რომლის ნაკლოვანებებიც აღარ იქნება თვალნათლივ შესამჩნევი.

მონეტარული სისტემის ევოლუციის ზემოაღნიშნული გზის გარდა არსებობს ალტერნატიული გზაც. ტექნოლოგიური პროგრესი არის ინსტრუმენტი და შესაბამისად ობიექტური მოვლენა. წინააღმდეგობას ქმნის არა ტექნოლოგიური პროგრესი და კრიპტოვალუტა არამედ ნაწილობრივი დარეზერვების სისტემა და მონეტარული მანიპულაციები რომელიც მნიშვნელოვანი შინაარსობრივი წინააღმდეგობებისგან შედგება და პერიოდულად თავს გვასხეებს ლოკალური და გლობალური ფინანსური კრიზისების სახით, რომლის ანატომიაც სრულყოფილად ახსნა ავსტრიულმა ეკონომიკურმა სკოლამ.

თავისუფალი ბაზრის პირობებში, სარგებლის განაკვეთი სესხზე (ისევე, როგორც ყველა სხვა პროდუქტსა და მომსახურებაზე) ყალიბდება მოთხოვნა მიწოდების შეპირისპირებით. შესაბამისად, საპროცენტო განაკვეთის დონე დამოკიდებულია დაზოგვის სურვილზე, თუ დანაზოგების მოცულობა იზრდება, მცირდება საპროცენტო განაკვეთი და შესაბამისად იზრდება რენტაბელური ბიზნეს სექტორების რაოდენობა. დაზოგვის სურვილის ზრდის პარალელურად, მცირდება მოხმარება, რაც ამცირებს ფასს საწარმოო რესურსებზე და ხდის მას უფრო ხელმისაწვდომს მწარმოებლისთვის. როცა ცენტრალური ბანკი იღებს ფულის მიწოდების ზრდის გადაწყვეტილებას, ეს ფული ხვდება კაპიტალის ბაზარზე, რაც აიაფებს კრედიტს, რაც მისი ხელოვნური ბუნებიდან გამომდინარე არ ახდენს გაყვენას დაზოგვის სურვილზე, თუმცა იაფი კრედიტი ბიზნეს ოპერატორებისთვის ქმნის იგივე სტიმულს, რასაც მონეტარული მანიპულაციების გარეშე, საბანკო ძალების ურთიერთქმედების შედეგად გააიაფებული კრედიტი. ისინი იღებენ სესხებს დაბალი საპროცენტო განაკვეთის გამო, ამასთან სხვებს არ აქვთ სურვილი, შეინახონ დანაზოგი დაბალი საპროცენტო განაკვეთის გამო. დაზოგვის სურვილის შემცირება იწვევს ხარჯვის სურვილის სტიმულირებას და მოხმარებლებს უჩნდებათ მეტი სტიმული აიღონ კრედიტი საკუთარი სურვილების დასაფინანსებლად. მწარმოებლები აქტიურად იძენენ წარმოების საშუალებებს, რაც იწვევს იმ სექტორების გამოცოცხლებას, რომლებიც ცენტრალური

ბანკის „ჩარევაბდე“ იყენენ არარენტაბელურნი. შედეგად კი ვიღებთ „საყოველთაო კეთილდღეობას“. მონხარება იზრდება ყველა მიმართულებით, თუმცა ეს ხდება არა ახალი რესურსების ხარჯზე, არამედ მხოლოდ ახალი „მწვანე ქაღალდების“ საფუძველზე. ეკონომიკა არ უზრუნველყოფს რესურსების ეფექტურ გადანაწილებას წარმოებასა და მონხარებას შორის. იმპულსები, რომელსაც ეფუძნება ბიზნეს სექტორის გადაწვევტილებები, შექმნილია ხელოვნურად და არა ეკონომიკური ინდივიდების ურთიერთქმედების საფუძველზე, რაც ეკონომიკაში იწვევს პიკსა და დაცემას, შემდეგი გარემოებების გამო:

- წარმოების საშუალებებზე მოთხოვნის ზრდა გამოიწვევს მათზე ფასების მატებას;
- მონეტარული სტიმულების შეწვევტასთან ერთად მკვეთრად შემცირდება მონხარებისა და ინვესტირების შესაძლებლობები;
- ადამიანები გააცნობიერებენ ფალსიფიცირებულ რეალობას და შეიცვლება მათი (მოლოდინი) ქცევა. [8]

ცხოვრება ნადი ფულის გარეშე

ფულის მრავალი განმარტება არსებობს. იგი იცვლებოდა და იცვლება ფულის ფუნქციების ევოლუციის პარალელურად, თუმცა უნივერსალური თვალსაზრისით — ფულად უნდა მივიჩნიოთ ყველაფერი, რაც კონკრეტულ ისტორიულ პერიოდში ასრულებს ან შეუძლია შეასრულოს ფულის მთავარი ფუნქცია, იყოს ღირებულების საზომი და შესაბამისად, გადახდის საშუალება. თუ ჩვენ ვაშენებთ „Cashless Society“-ს მაშინ უნდა ვიზრუნოთ, თუ როგორ მოვაწყოთ ისე, რომ „უსაფრთხოებაზე ზრუნვის“ მოტივით ჩვენი ცხოვრების ერთერთი ყველაზე საკვანძო ნაწილი — „ფინანსური ცხოვრება“, იყოს მაქსიმალურად დაცული სანქცირებული ფინანსური მანიპულაციებისგან, როგორც ამას დემოკრატიის ერთ-ერთი მამამთავარი ბენჯამინ ფრანკლინი გვიჩვენებს: „They who can give up essential liberty to obtain a little temporary safety deserve neither liberty nor safety“.

ევოლუციის ალტერნატიული გზა

ნაცვლად არსებული მონეტარული სისტემის ციფრულ გარემოში „გადარგვისა“, შესაძლებელია განვიხილოთ ალტერნატიული რეალობა, ევოლუციის ალტერნატიული გზა, რომელის საფუძველებიც 1992 წელს აღწერა მილტონ ფრიდმანმა „The Island of Stone money“. აღწერილ შემთხვევაში მიკრონეზიას მოსახლეობა ფულად გამოიყენებს დიდი

ზომის მრგვალ ქვებს. ქვების სიმძიმის გამო მათი ტრანსპორტირება მეტად არახელსაყრელია, ამიტომ ისინი შეაგროვეს თვალსაჩინო ადგილზე. კონკრეტული ქვის მფლობელის შეცვლისას, ქვის ახალი მფლობელი საჯაროდ აცხადება მის უფლებებს ქვაზე, ხოლო ქვას არ უცვლის მდებარეობას, თუმცა იცვლებოდა კუნძულის მოქალაქეთა მეხსიერება ქვის მფლობელობასთან მიმართებაში, რაც გამორიცხავს დაპირისპირებას ქვის მფლობელებს შორის.[5]

მიუხედავად ჩამორენილი გარეგნული ფორმებისა, მოცემულ მონეტარულ სისტემას აქვს მნიშვნელოვანი შინაარსობრივი უპირატესობა. იგი დაზღვეულია დისკრეციული მონეტარული პოლიტიკისა და სხვა პოპულისტური მანიპულაციებისგან (რაოდენობრივი შერბილების პროგრამები, მიზნობრივი ინფლაციის დონე და ა.შ.), რომლის შინაარსსა და კრიზისულ შედეგებზეც ზემოთ უკვე ვისაუბრეთ.

ბიტკოინის ეკოსისტემა

მიკრონეზიის სავალუტო სისტემის მოუხერხებელი და მოძველებული ფორმები სრულად გადაწყდა სატოში ნაკამოტოს სახელით ცნობილი ანონიმური პროგრამისტის მიერ 2009 წელს შექმნილი ბიტკოინის მონეტარულ სისტემაში.

ბიტკოინი წარმოადგენს დია სისტემას, რაც ნიშნავს, რომ კომპიუტერული პროგრამა თავისუფლად ხელმისაწვდომია ყველასთვის. ასევე, იგი არ წარმოადგენს ვინმეს კერძო საკუთრებას. ტრანზაქციების განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ ონლაინ გარემოში და ამისთვის საჭირო არ არის არც კომერციული ბანკი და არც სხვა ცენტრალიზებული სტრუქტურა. ოპერაციები ხორციელდება Peer-To-Peer რეჟიმში, რაც გამორიცხავს ცენტრალური სერვერის საჭიროებას.

შესაბამისად, ტრანზაქციების განხორციელებას არ სჭირდება დრო და დამატებითი დანახარჯები საკომისიოების სახით. რაც შეეხება ემისიის სისტემას, ახალი ბიტკოინების მოპოვება ხორციელდება კომპიუტერის საშუალებით და ამ პროცესს ეწოდება „მინინგ“, პროგრამის პროტოკოლის მიხედვით ყოველ 10 წუთში მოპოვებისთვის ხელმისაწვდომია 25 ბიტკოინი და ყოველ ოთხ წელიწადში ემისიის აღნიშნული ტემპი განახევრდება.

თეორიულად, ნებისმიერი კომპიუტერი შეიძლება ჩაერთოს ბიტკოინის მოპოვების ამ სისტემაში, თუმცა დაბალი სიმძლავრის კომპიუტერის შემთხვევაში, მოპოვებულმა ბიტ-

კონიგებმა შესაძლოა, არ დაფაროს ელექტრო ენერჯის ხარჯებიც კი. ასევე აღსანიშნავია, რომ ბიტკოინების საბოლოო რაოდენობა შემოსახლერულია 21 მლნ ბიტკოინით, რითაც იგი ემსგავსება ოქროს სავალუტო სისტემას, რომელიც ასევე შემოსახლერულია და არა ისეთივე უსასრულო, როგორც არსებული ქალაღდის ფულის სისტემა. ასევე უნდა აღინიშნოს, ბიტკოინის აქვს უნარი, მისი თითოეული ერთეული დაიფოს უსასრულოდ, რაც გვაძლევს საშულებას ფასწარმოქმნის სისტემა იფო უფრო ეფექტიანი და მოსახერხებელი. ერთი ბიტკოინის ნებისმიერი მცირე ნაწილი შეიძლება ავილოთ და გადავცეთ ჩვენთვის სასურველ პირს ყოველგვარი ზედმეტი ძალისხმევის გარეშე.

დასკვნა

მიუხედავად რიგი ტექნიკური საკითხებისა, რომლებიც შემდგომ დახვეწას საჭიროებენ, ბიტკოინი არის რეალური მაგალითი მანიპულაციებისა და პოლიტიკური გადაწყვეტილებებისგან თავისუფალი, გამართული ეკონომიკური შინაარსის მქონე, თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული მონეტარული სისტემისა.

მსგავსი ტიპის მონეტარულ სისტემაში დაზღვეული ვართ მონეტარული მანიპულაციებისგან (რაოდენობრივი შერბილების პოლიტიკა, მიზნობრივი ინფლაციის თარგეთირების ღონისძიებები და ა.შ.). შედეგად ვიღებთ უფრო სტაბილურ, უფრო პროგნოზირებად გარემოს, სადაც გადამწვეტ როლს თამაშობენ საბაზრო ძალები და არა პოპულისტური მიზნებით განმსჭვალული „ყოვლისმცოდნე“ და „წინასწარმეტყველი“ პოლიტიკური ფიგურები, რომლებიც „გეგმა-

ვენ“ როგორ უნდა იზრდებოდეს ეკონომიკა, ფულის მასა, ინფლაცია და ა.შ.

ბიტკოინის პლატფორმაში ფასწარმოქმნის სისტემა არის უკიდურესად დახვეწილი, არ არსებობს არანაირი ფულადი ერთეული, რომლის დაყოფაც შეუძლებელია. შესაბამისად, ფასების დამრგვალების აუცილებლობაც არ არსებობს. ასევე არ არსებობს ინფლაციის აუცილებლობა, ფულადი მასა „გაიზრდება“, მოხდება არა ახალი ფულის, არამედ არსებული ფულადი ერთეულების უსასრულოდ დაყოფის შედეგად, რაც, თავის მხრივ, არა რომელიმე „ცენტრალური მგეგმავი“, არამედ საბაზრო ძალების ურთიერთქმედების შედეგად თავისთავად მოხდება.

არ არსებობს დროითი და სივრცითი შეზღუდვები და დაბრკოლებები. ნებისმიერ დროს, ნებისმიერ დღეს და ნებისმიერ მანძილზე ტრანზაქციების შესრულება შესაძლებელი ყოველგვარი დამატებითი დროითი და ფინანსური დანახარჯების გარეშე.

ბიტკოინის ეკოსისტემაში ახალი სტიმული მისცა თავისუფალი ბაზრის პრინციპებზე დაფუძნებული საფინანსო სისტემის მკვლევარებს. ორი უმთავრესი პრობლემა, რაც დღეს სისტემის წინაშე დგას არის პოტენციური ოლიგოპოლიებისა და ორმაგი ხარჯვის პრობლემის საკითხი. მსხვილი Mining ცენტრების გაჩენამ აჩვენა, რომ სისტემაში არის ოლიგოპოლიების გაჩენის საფრთხე, ისევე, როგორც ორმაგი ხარჯვის, რამდენადაც სისტემაში არ არსებობს ცენტრალური მაკონტროლებელი. თუმცა ორივე ეს პრობლემა უფრო ტექნიკური ხასიათისაა ვიდრე არსებითი და მათი გადაწყვეტა არ წარმოადგენს დაუძლეველ დაბრკოლებას.

ლიტერატურა:

1. Daniel L. Thornton - “Requiem for QE , CATO Institute” 17.11.2015
2. Daniel J.Mitchell – “The war against Cash, Part III. CATO Institute” 1.03.2016
3. Jeff Cox “Fed’s trillions haven’t helped worker paychecks” , CNBC 31.06.2015
4. Jeff Cox “St. Louis Fed official: No evidence QE boosted economy”, CNBC 18.07.2015
5. Kevin Dowd and Martin Hutchinson „Bitcoin Will Bite the Dust“ CATO Jurnal 2015
6. Frank Shostack – “How Easy Money Drives the stock market “ MISES Institute 9.04.2015
7. Neil Irwin – “Quantitative Easing Is Ending. Here’s What It Did, in Charts” – The New York Times 29/10/2014
8. Jonathan Newman – “Inflation, Central Bank and Business Cycles”, MISES Institute 18/04/2015
9. Toru Fujioka and Masahiro Hidaka - “Bank of Japan Adopts Negative Rates, Keeps Asset-Buying Target”. Bloomberg news 29/01/2016

RELATIONSHIP BETWEEN PERFORMANCE AND LIQUIDITY ON AN EXAMPLE OF SELECTED INDUSTRIES IN SLOVAKIA

ლენკა დუბოვიცკა,

ინჟინერიის მეცნიერებათა დოქტორი, სლოვაკეთის ცენტრალური ევროპის უნივერსიტეტი, სლოვაკეთის რესპუბლიკა

LENKA DUBOVICKÁ,

Ing., PhD. University of Central Europe in Skalica, Slovak Republic

Abstract

Performance and liquidity are the two areas, on which financial analysts most focus. The article dealt with the explanation of potential relationships between performance and liquidity measures and conclusions derived from these relationships. After theoretical analysis computations were performed for two industries – ISIC 28 - Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment and ISIC 31 - Manufacture of electrical machinery and apparatus. The results of these computations in most cases confirm the hypotheses suggested by the theory.

Key words: *Financial analysis of enterprise, performance of enterprise, performance measures, liquidity, liquidity measures, relationships among performance measures, relationship between performance and liquidity measures*

ტატიანა ვარხოლვა,

ეკონომიკის დოქტორი, პროფესორი

TATIANA VARCHOLOVÁ,

professor, CSc. University of Central Europe in Skalica, Slovak Republic

ფინანსური მაჩვენებლებისა და ლიკვიდურობის ურთიერთკავშირი სლოვაკეთის სამრეწველო შირობის მაბალითა ანოტაცია

ფინანსური მაჩვენებელი და ლიკვიდურობა ის ორი ტერმინია, რომლებზეც ფინანსური ანალიტიკოსები ყველაზე მეტად ამხვილებენ ყურადღებას. ნაშრომში გაანალიზებულია ფინანსურ მაჩვენებლებსა და ლიკვიდურობას შორის შესაძლო ურთიერთკავშირი და აღნიშნულის საფუძველზე გამოტანილია დასკვნები. სტატიაში თეორიული ასპექტების განხილვის შედეგად წამოჭრილია ჰიპოთეზები, რომელთა განმტკიცებაც შეეცადეთ 2 სლოვაკურ კომპანიაზე – ISIC 28 – ლითონის პროდუქციის მწარმოებელ (გარდა მანქანებისა და დანადგარებისა) და ISIC 31 – ელექტრომოწყობილობებისა და აპარატურის მწარმოებელ კომპანიებზე კონკრეტული გაანგარიშებების ჩატარებით.

საკანძო სიტყვები: *ფინანსური ანალიზი, ფირმათა ფინანსური მაჩვენებელი, ლიკვიდურობა, კავშირი ფინანსურ მაჩვენებლებსა და ლიკვიდურობას შორის, ფინანსური მაჩვენ-*

ებლების სეფასების მექანიზმები, ლიკვიდურობის შეფასების მექანიზმები, კავშირი ფინანსური მაჩვენებლებისა და ლიკვიდურობის შეფასების მექანიზმებს შორის

1 Introduction

Every time the financial analysis of the enterprise is done, the major orientation is on the performance of that particular enterprise. The performance of the enterprise is the tool to redistribute gains toward different groups of stakeholders – shareholders, creditors, employees, municipality, local and central government. That is why interested groups of stakeholders pay attention to the performance of enterprise. Also financial managers and analysts focus is on the performance while performing the financial analysis of the enterprise.

The enterprise performance is not the only category on which financial analysis concentrate. Very important to know is how sustainable the performance is, if good performance is only resulting from particular external factors which might change in the future or good performance is a proof of well-managed enterprise and might not change, move over improve in the future? Answering those questions effect how to implement necessary changes in order to adjust future performance of the enterprise.

One of the main conditions that must be fulfilled to ensure sustainable performance is the ability of an enterprise to pay all debts in time. This condition is known as solvency in a long-term period or as liquidity in a short-term period. If an enterprise does not fulfil this requirement, it results in a situation that shareholders and mainly creditors consider their investments as more risky and requires higher interest rates on their loans (creditors) or higher returns on their shares (shareholders). If such situation not solved, it might lead to bankruptcy. That is why ensuring a sustainable and good performance it is not only important to reach high returns, but also to manage the enterprise's debts. Move over, liquidity is also very important part of financial analysis.

The aim of the article is to determine theoretical fundamentals of performance and liquidity measures and adjust relations between them in two selected industries – manufacturing of fabricated metal products and manufacturing of electrical machinery and apparatus in year 2013 using statistical methods.

Firstly we focus on traditional performance measures and liquidity ratios. Secondly we explain relation between performance and liquid-

ity of enterprises from above mentioned groups determined by statistical characteristics.

2 Performance and liquidity measures

2.1 Performance measures

The purpose of performance measures is to show how effectively an enterprise uses the production factors in order to generate the output. We can differentiate many performance measures based on the way how returns and invested capital are calculated. These measures can be divided into the following groups:

a) based on the way how returns are calculated:

– performance measures based on profit (earnings calculated based on profit),

– performance measures based on cash-flow (earnings calculated based on cash-flow);

b) based on what is considered as invested capital:

– return on assets (all assets are considered as invested capital),

– return on equity (just the owners' share in the invested capital is taken into account),

– return on debt (just the creditors' share in the invested capital is taken into account),

– return on cost (just the value of production factors directly used in the production cycle is taken into account).

The above classification shows that there is a possibility to define many performance measures to analyse the performance of the enterprise. The selection of measures depends on the purpose of analysis. Mostly the following traditional performance measures are used in analyses: two performance measures based on profit (ROE, ROA) and two cash flow performance measures (CFROE, CFROA).

ROE (*Return on Equity*) shows how big profit after taxation was generated by equity capital after interest and taxes are deducted. This profit is only distributed among shareholders, so the profit used for the calculation should not include the interest paid to the creditors.

$$ROE = \frac{EAT}{Owner's\ equity} \quad (1)$$

Where:

EAT - earnings after interest and taxes deducted

ROA (*Return on Assets*) shows how big profit including interest before taxation was generated by company's assets. This profit is distributed among creditors and shareholders and the income taxes are paid. Different profit categories can be used instead of ROA (e.g. profit including

interest after taxation, profit without interest after taxation etc.) to calculate this ratio. While the decision whether to use the profit before taxation or profit after taxation depends on the purpose of the analysis, the profit should include the interest as this measure works with the value of total assets which are financed both by shareholders as well as creditors.

$$ROA = \frac{EBIT}{Total\ assets} \quad (2)$$

Where:

EBIT - earnings before interest and taxes deducted

CFROE (*financial return on equity*) and CFROA (*financial return on assets*) are similar to ROE and ROA. However, the main and very important difference between them is that financial returns calculated are based on the cash flow while ROE and ROA are calculated using profit. Regarding the recommended values of performance measures they depend on the situation in industry in which enterprise operates. It is the cash flow generated by profitability in conjunction with other cash events that enable a company to fund its operations.

Using these performance ratios, the analyst can specifically monitor the production of cash flows from operating activities scaled to equity (formula 3) and assets (formula 4) free of the potential accrual accounting distortions in tradi-

tional profitability ratios.

$$CFROE = \frac{Cash\ flow}{Total\ assets} \quad (3)$$

CFROE represents equity measure of firm's performance. The measure can be adjusted to include only contributed capital if desired. An investor is interested in a true return on equity, not an ambiguous return created via accrual accounting techniques. A firm with an above (below) market average over time provides a clear measure of return to the stockholders. Moreover, this measure may provide a signal to existing and prospective investors as to the future return on equity.

$$CFROA = \frac{Cash\ flow\ including\ interest\ and\ taxes}{Total\ assets} \quad (4)$$

CFROA represents the utilization of assets to create cash flows from operating activities. This ratio directly measures the cash flows from operating activities generated from the firm's assets base, which is a true indicator of performance.

2.2 Liquidity measures, relationships among liquidity measures

Liquidity is measured by cash flow and timeliness of assets conversion. As stated at the beginning of this article liquidity is capability of enterprise to pay all its debts in time. There are several measures to calculate this capability, for example:

$$Cash\ ratio = \frac{Cash\ and\ cash\ equivalents}{Current\ liabilities} \quad (5)$$

$$Quick\ ratio = \frac{Cash\ and\ cash\ equivalents + Current\ receivables}{Current\ liabilities} \quad (6)$$

$$Current\ ratio = \frac{Cash\ and\ cash\ equivalents + Current\ receivables + Inventory}{Current\ liabilities} \quad (7)$$

$$Liquidity\ index = \frac{CCE + CR * (1 - CP) + INV * (1 - CP - IP)}{Current\ liabilities * (1 - Settlement\ period)} \quad (8)$$

Where:

CCE – Cash and cash equivalents

CR – Current receivables

CP – Collection period

INV – Inventory

IP – Inventory turnover period

Current liabilities = short-term liabilities

Cash ratio, quick ratio and current ratio differ only in the concept of liquid assets. Cash ratio only works with the most liquid assets, quick ratio also takes into account current receivables (short-term receivables) and current ratio consid-

ers cash and its equivalents, current receivables and inventory as liquid assets. The decision on using any of these measures depends mainly on the time frame in which liquidity is measured. If an analyst is interested in very near-term liquid-

ity, cash ratio can be used. However, if long-term liquidity is to be considered, current ratio is the most suitable measure. The recommended values for current ratio, which is most frequently used, are between 1.5 and 2.5.

Regarding cash ratio, quick ratio and current ratio the situation is clear and can be expressed by the inequality: Cash ratio > Quick ratio > Current ratio. Significant deltas between these ratios stand for higher value of current receivables or higher value of inventory and these assets are less liquid than cash and cash equivalents. As for index of liquidity the comparison with other liquidity measures is more complicated.

On the other hand liquidity index represents a more complex liquidity measure. It is similar to current ratio but both liquid assets and current liabilities are weighted by their turnover periods. The longer these periods are the lower values are taken into liquidity index. However, it also can be misleading. Very high values of this ratio can be reached when the settlement period is long. Liquidity index can have negative value in a situation when the settlement period of current liabilities exceeds the accounting period. This generally means that current liabilities are in most cases settled only after the maturity date and such value indicates significant liquidity problems. Therefore, other factors of which the most important is the settlement period have to be considered in the interpretation of the value of the ratio as well.

3 Sample selection and research design on selected industries

3.1 Sample selection

The comparison of performance and liquidity ratios was performed for data from the year 2013 in 2 industries: ISIC 28 – Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment and ISIC 31 - Manufacture of electrical machinery and apparatus. The following measures were calculated and compared:

Performance:	Liquidity:
ROE –return on equity	CASH – Cash ratio
ROA –return on assets	QUIK – Quick ratio
CFROE – cash flow ROE	CURR – Current ratio
CFROA – cash flow ROA	LIQIN – Liquidity index

For each industry a sample of companies was selected from those available in the INFAN. For ISIC 28 the sample consisted of 82 companies and for ISIC 31 the sample consisted of 35 companies. For each sample the above mentioned measures were calculated. Subsequently the correlation matrix was calculated for each industry and several charts showing the mutual relationship between selected ratios were created.

The question of the relationship between performance and liquidity ratios is also important as performance and liquidity are the key areas to be analysed. The focus is not only on the relationship between performance and liquidity measures but also on the relationship between different performance ratios or different liquidity ratios. Further possible relationships between several selected ratios will be described.

3.2 Relationships of performance and liquidity measures

3.2.1 Relationship among performance measures

ROA measures the return that both shareholders and creditors have while ROE measures only the return of shareholders. The risk borne by shareholders is higher than the risk borne by creditors as in case of bankruptcy of enterprise any payments to the shareholders are made only after all liabilities have been settled. Therefore the returns required by the shareholders are higher than the returns required by the creditors. Thus ideally ROE should exceed ROA. However, it also should be considered that any interest paid to the creditors is deducted from the profit which can be distributed to the shareholders. Therefore if enterprise does not perform well or is in loss, ROA might be higher than ROE. In case when enterprise is in loss ROE is negative, while ROA might be positive. It depends on the values of EBIT and EAT. It also should be considered that high value of ROE might arise from small value of equity and if equity is negative, ROE calculation has no sense.

Relationship of ROA and ROE on selected industries

This relationship for ISIC 28 of 82 companies and for ISIC 31 of 35 companies is illustrated by the charts 1 and charts 2.

Chart1 - Relationship of ROE and ROA - ISIC 28

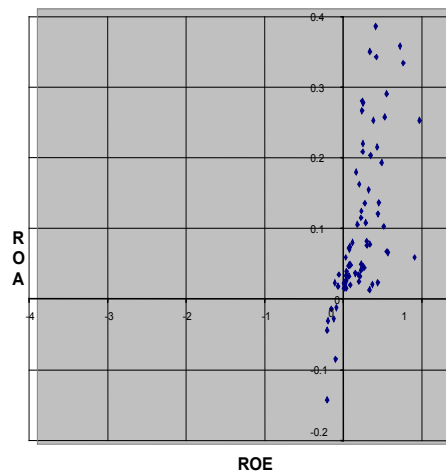
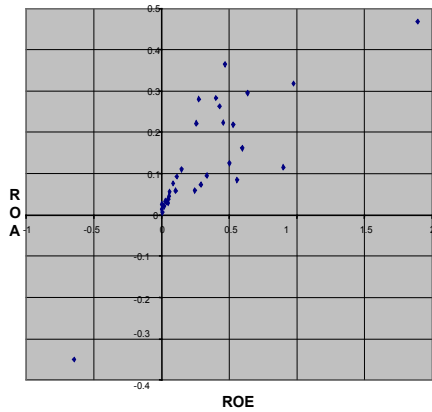

Chart 2 - Relationship of ROE and ROA - ISIC

From the charts we can conclude the following similarities of these industries:

- the required relation $ROA > ROE$ is valid for the big majority of companies;
- ROA and ROE are positively correlated;
- the majority of companies has ROE in the interval $<0; 0.5>$ and ROA in the interval $<0; 0.15>$;
- the variance among the possible ROE values is much higher for the companies with the higher ROA values than for the companies with the lower values of ROA.

3.2.2 Relationships of performance and liquidity measures

In ideal environment the enterprise should have very good performance and very good liquidity. The problem is that these two goals are usually in conflict. Cash and cash equivalents are the most liquid assets but they have no production capability. Therefore an enterprise which all assets are held only in cash and cash equivalents would have perfect liquidity ratios but very low performance. If the enterprise is focused just on the performance and do not pay much attention to liquidity, the most probably would not be able to settle the liabilities on time. Creditors would then require higher interest rates as a compensation for borne higher risk. Higher interest paid to creditors in this case result in decreasing profit or even loss for shareholders. From above mentioned we can sum up that enterprise should have sufficient performance and liquidity measures and maximization of any of these two categories of measures apart from the other category will lead to problems.

Relationship of ROE and current ratio in selected industries

The relationship of ROE and current ratio for ISIC 28 of 82 companies and for ISIC 31 of 35 companies is shown in the chart 3 and chart 4.

Chart 3 - Relationship of ROE and Current ratio - ISIC 28

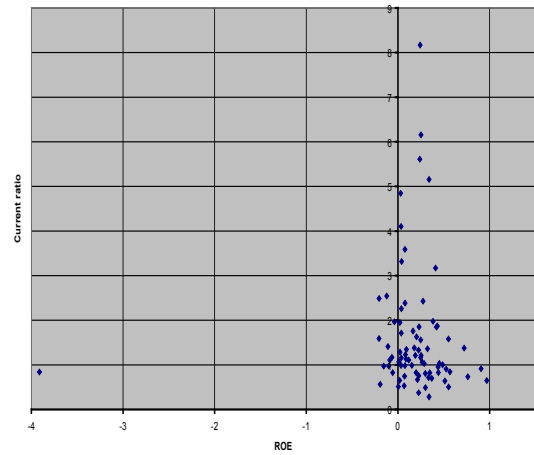
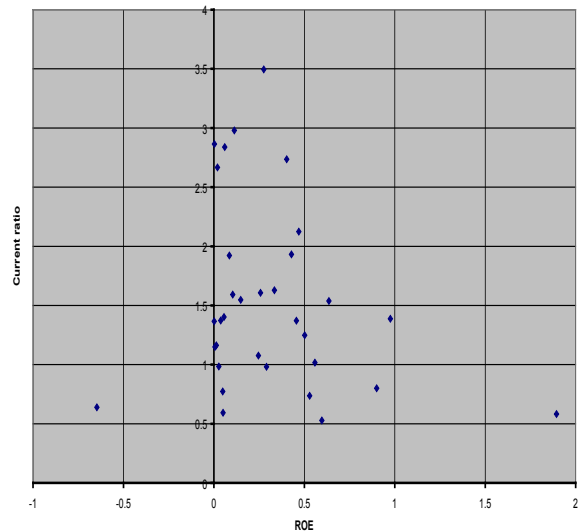

Chart 4 - Relationship of ROE and Current ratio - ISIC 31

In both industries in general we can see a very little or negative correlation between current ratio and ROE. *This is in accordance with the hypothesis stated above that companies with high liquidity measures usually have lower performance measures.* It seems that we could describe the relationship of these two groups of measures by a hyperbolic function in both industries (not taking into account very few extreme situations).

Relationship of ROA and current ratio in selected industries

The charts 5 and 6 show the relationship of ROA and current ratio. The correlation between these measures is slightly positive in both industries. While in ISIC 28 we can identify a cluster

of companies with ROA between 0 and 0.1 and current ratio between 0.5 and 1.5, no such cluster exists in ISIC 31. Although the correlation is slightly positive in both industries, many other different factors have impact on the values of both measures.

Chart 5 - Relationship of ROA and Current ratio - ISIC 28

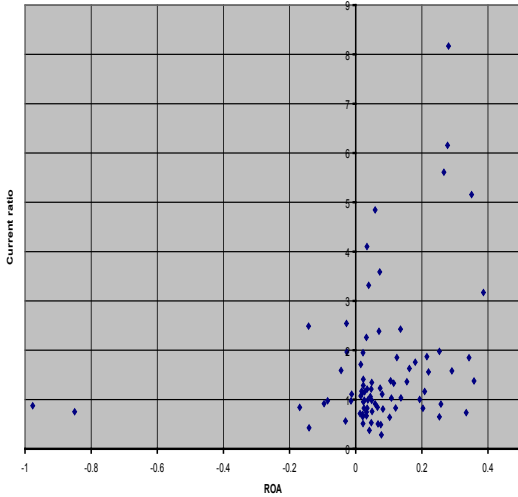
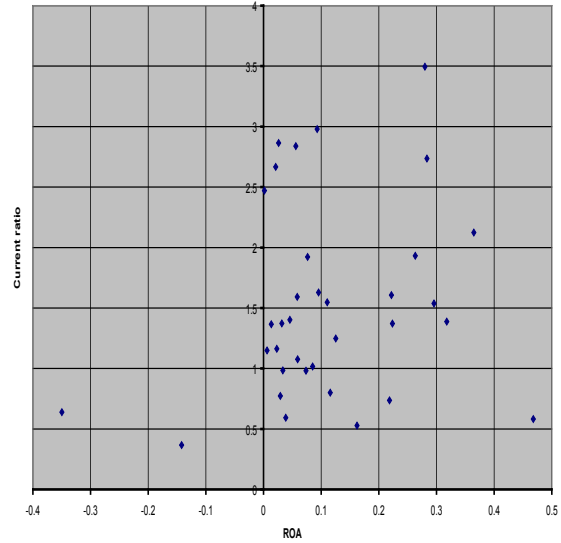

Chart 6 - Relationship of ROA and Current ratio - ISIC 31

Correlation matrices

The correlation matrices for both industries are shown in the table 1 and table 2.

Table 1: Correlation matrix for ISIC 28

	ROE	ROA	CASH	QUIK	CURR	LIQIN	CFROE	CFROA
ROE	1.00	0.53	0.07	0.02	0.01	0.12	0.49	0.41
ROA	0.53	1.00	0.30	0.30	0.29	0.34	0.09	0.59
CASH	0.07	0.30	1.00	0.93	0.82	0.88	-0.01	0.21
QUIK	0.02	0.30	0.93	1.00	0.94	0.94	-0.10	0.17
CURR	0.01	0.29	0.82	0.94	1.00	0.96	-0.12	0.18
LIQIN	0.12	0.34	0.88	0.94	0.96	1.00	-0.04	0.21
CFROE	0.49	0.09	-0.01	-0.10	-0.12	-0.04	1.00	0.57
CFROA	0.41	0.59	0.21	0.17	0.18	0.21	0.57	1.00

Table 2: Correlation matrix for ISIC 31

	ROE	ROA	CASH	QUIK	CURR	LIQIN	CFROE	CFROA
ROE	1.00	0.82	-0.19	-0.16	-0.20	-0.03	0.24	0.11
ROA	0.82	1.00	0.13	0.26	0.21	0.36	0.08	0.19
CASH	-0.19	0.13	1.00	0.70	0.64	0.59	-0.03	0.13
QUIK	-0.16	0.26	0.70	1.00	0.90	0.86	-0.17	0.00
CURR	-0.20	0.21	0.64	0.90	1.00	0.84	-0.27	-0.14
LIQIN	-0.03	0.36	0.59	0.86	0.84	1.00	-0.14	0.06
CFROE	0.24	0.08	-0.03	-0.17	-0.27	-0.14	1.00	0.70
CFROA	0.11	0.19	0.13	0.00	-0.14	0.06	0.70	1.00

ROA and ROE are positively correlated in both industries but the correlation is stronger in ISIC 31. All four liquidity measures are positively correlated and the correlation is much stronger, even providing the reason for linear relationship in ISIC 28. ROE is positively correlated with financial return on equity (FROE) and ROA is positively correlated with financial return on assets (FROA). This correlation is stronger in ISIC 28. On the other hand, the correlations between ROA and financial return on equity and ROE and financial return on assets are minimal, except the correlation between ROE and financial return on assets in ISIC 28. ROE is negatively correlated with liquidity measures in ISIC 31 while in ISIC 28 this correlation is not significant. ROA is positively correlated with all liquidity measures in both industries although this correlation is not strong. Very low negative correlation or almost no correlation appears between financial return on equity and all liquidity measures. The correlation between financial return on assets and liquidity ratios is positive but low in ISIC 28 and almost no correlation appears in ISIC 31.

4 Conclusion

ROA measures the return that both shareholders and creditors have while ROE measures only the return of shareholders. The risk borne by shareholders is higher than the risk borne by creditors as in case of bankruptcy of enterprise any payments to the shareholders are made only after all liabilities have been settled. Therefore the returns required by the shareholders are

higher than the returns required by the creditors. Thus, in ideal conditions ROE should exceed ROA. However, it also must be taken into consideration that any interest paid to the creditors is deducted from the profit which can be distributed to the shareholders. Therefore, if enterprise does not perform well or is in loss, ROA might be higher than ROE. In case the enterprise is in loss ROE is negative while ROA might be positive. It depends on the values of EBIT and EAT. It also must be taken into consideration that high value of ROE might arise from small value of equity and if equity is negative, ROE calculation has no sense.

In ideal conditions, the enterprise should have very good performance and very good liquidity. The problem is that these two goals are in conflict. Cash and cash equivalents are the most liquid assets but they have no production capability. Therefore, the enterprise which all assets are only held in cash and cash equivalents would have desirable values of liquidity measures but very low performance. If the enterprise focus was on the performance only and not on liquidity as well, it would not be able to settle the liabilities on time. Creditors would then require higher interest rates as a compensation for bearing higher risk. Higher interest paid to creditors would result in decreasing profit or even in loss for shareholders. From this we can abstract that enterprise should have sufficient performance and liquidity measures and maximization of any of these two categories of measures apart from the other category leads to problems.

References

1. DUBOVICKÁ, L.: Use of financial and non-financial measures in Slovak enterprises. In *Conference AMTP IV*. Bratislava : EKONÓM, 2010. ISBN 978-80-225-2926-6
2. HIGGINS, R. C.: *Analysis for Financial Management*, 10 th Ed., McGraw-Hill/Irwin. ISBN-10: 007803468X
3. KISLINGEROVÁ, E. at al.: *Manažerské finance [Managerial Finance]*. Praha : C. H. Beck, 2010. ISBN 9788074001949.
4. REŽŇÁKOVÁ, M.: *Řízení platobní schopnosti podniku [Management of the undertaking's solvency]*. Praha : GRADA, 2010. ISBN 9788024734415
5. SCHAMBACH V. R.: *The relationship between liquidity and profitability. An exploratory study of airline companies between 2005-2008*. Master Thesis. UMA Universitet, 2010. [www. diva-portal.org/smash/get/diva2: 409560/fulltext01](http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:409560/fulltext01).
6. VARCHOLOVÁ at al.: *Modelové prístupy k meraniu výkonnosti. [Model approach to performance measurement]*. Bratislava : EKONÓM, 2007. ISBN 978-80-225-2421-6.
7. WANG, Y. J.: Liquidity management, operating performance, and corporate value: evidence from Japan and Taiwan. *Journal of Multinational Financial Management*, Vol. 12, No 2, 2002, pp. 159-169. ELSEVIER, ISSN 1042-444X.

FINANCIAL STATEMENTS OF COMMERCIAL ORGANIZATIONS AS THE BASIS FOR FINANCIAL MANAGEMENT DECISION MAKING

ლიუდმილა ადამაიტიისი,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა
კანდიდატი, ასოცირებული
პროფესორი, ვიატკის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ
მეცნიერებათა ფაკულტეტი, რუსეთი

LIUDMILA ADAMAYTIS,
Candidate of economic sciences,
Associate Professor,
Vyatka State University of Humanities (VSHU),
Russia

Abstract

The financial management of the company, making the right decisions to external stakeholders is determined by the quality of information support of the analysis, in which special role is played by the accounting (financial) statements. From the perspective of content and analysis of the accounting reporting of the Russian Federation in article the main areas of decision-making as the formation of the target capital structure, liquidity management of assets and liquidity of the balance sheet, the profit and re-investment (dividend) policies, accounting policies are generalized and included, the role of forecasting and preparation of forward-looking statements in making managerial decisions is discussed.

Keywords: Accounting (financial) reporting, regulatory reporting in the Russian Federation, management decisions, target capital structure, financing sources.

კომპანიის ფინანსური მართვის ფინანსური ანგარიშგება, როგორც ფინანსური მენეჯმენტის გადაწყვეტილების მიღების საფუძველი

ანოტაცია

კომპანიის ფინანსური მართვა, გარე დაინტერესებული მხარეებისთვის სწორი გადაწყვეტილებების მიღება განისაზღვრება ინფორმაციული უზრუნველყოფის ხარისხით, რომელშიც განსაკუთრებულ როლს თამაშობს საბუღალტრო (ფინანსური) ან-

გარიშგება. რუსეთის ფედერაციის საბუღალტრო ანგარიშგების შინაარსისა და ანალიზის თვალსაზრისით, სტატიაში განხილულია გადაწყვეტილების მიღების ძირითადი მმართველობები, როგორცაა სამიზნე კაპიტალის სტრუქტურის ფორმირება, აქტივების ლიკვიდობის მართვა და ბალანსის ლიკვიდურობა, მოგებისა და დივიდენდის პოლიტიკა, რომელიც მოიცავს აღრიცხვის პოლიტიკასა და მმართველობით გადაწყვეტილებებში მომავალზე ორიენტირებული ანგარიშგების მომზადებას.

საკვანძო სიტყვები: ბუღალტერია, (ფინანსური) ანგარიშგება, რეგულაციები რუსეთის ფედერაციაში, მართვის გადაწყვეტილებები, კაპიტალის სტრუქტურა, დაფინანსების წყაროები

The rationality of the company management is largely determined by the quality of information support of the analysis of the financial activities of the organization, in which special role is played by the accounting (financial) statements. Objective analysis allows forming an opinion about the current financial situation of the organization, its prospects, and responding to negative phenomena and tendencies through appropriate management decisions.

The structure and content of the accounting reports of commercial organizations in the Russian Federation is currently regulated by the following main legislative and normative documents:

1. Federal law of the Russian Federation of 06.12.2011, No. 402-FL “On accounting”;

2. RAS 4/99 “Organization Accounting” approved by order of the Ministry of Finance of the Russian Federation of 6 July 1999 No. 43n (amended),

3. The order of the Ministry of Finance “On forms of accounting statements of organizations” № 66n of 02 July 2010. (as amended by the Order MF RF from 05.10.2011 №124 n)

4. RAS 23/11 “The statement of cash flows” approved by order of Ministry of Finance dated 2 February 2011 No. 11n.

Financial statements of commercial organizations of the Russian Federation (except for banks and other financial-credit organizations) presents:

1. Balance sheet
2. The report on financial results
3. Applications to the balance sheet and the report on financial results :
 - report of changes in equity
 - report on movement of funds
 - explanations to the accounting balance sheet and report on financial results
4. The final part of the audit report confirming reliability of accounting statements (if organization is in compliance with the requirements of the legislation subject to mandatory audit).

Small businesses have the right reporting in a simplified format, and only two form of accounting balance and report on financial results (Order of MF of the Russian Federation dated 17.08.2012 No. 113n).

Decisions based on the analysis of statements depend on many factors: industry sector organizations, credit conditions and prices of borrowed sources, the current patterns of sources and the rationality of their placement in assets, the scale of ongoing investment projects, turnover and profitability, management of money turnover, and from the identity of the decision makers (the management company or third-party users of the financial statements). The results of the analysis for management decision making should be primarily in identifying the degree of balance of financial resources, providing balance sheet liquidity, in the diagnosis and prognosis of the financial condition of the organization.

1. Management decisions regarding the structure of balance should be aimed at the substantiation and formation of the target capital structure. Target capital structure is the internal financial

regulations, in accordance with which is formed the ratio of own and borrowed capital specific for each organization. It is built taking into account the combined effect of all internal factors and external business environment of the organization, its targets concerning the future business:

- accelerated growth of business generally requires the involvement of equity capital (strategic or financial investor in the share);
- acquisition of long-term assets without one-time diversion of own funds - debt capital (long-term Bank loans, leasing, bonds);
- financing of current needs, eliminating seasonality - short-term Bank loans, including overdraft lending, maximize free external sources through proper management of payables;
- financing of projects, the disclosure of which renders the company competitive advantages of financing through internal (own) sources, the private (closed) placement of shares;
 - generating additional financial flows at the expense of internal sources requires, as a rule, the sale of non-core assets, “cutting” spending, etc.

Of course, any management decision to attract the appropriate funding source is associated with certain risks and limitations.

Decisions regarding the structure of balance should be aimed at eliminating disparities in the growth rates of individual items of assets and liabilities, in the ratio of borrowed and own sources. Imbalances can lead to lack of security with own current assets and the decrease in the level of liquidity. Lack of working capital, net working capital (negative value) for dangerous enterprises, and with the view that, if necessary, urgent repayment of indebtedness will require a forced sale of assets or freezing of debts to creditors.

In their actions to manage the financial capital structure the financial manager of the organization should also take into account the generally recognised rule that must be followed by businesses of all types in the formation of target capital structure: business owners prefer a reasonable increase in the share of borrowed funds, and lenders prefer companies with a high share of equity, which reduces the risk to lenders.

Of course, the actions of the financial manager should not be limited to the above-mentioned solutions. Every business is different, and in each case a course of action and its optimal form and extent of attracting equity and debt capital are

possible.

2. Liquidity management involves the adoption of certain decisions in respect of individual groups (species) of current assets. The increase in the degree of liquidity of current assets, the decline in the share of illiquid species play an important role in improving the solvency of the organization.

When making decisions in respect of tangible current assets are:

- assets involved in the production process, the lack of which can lead to problems in the core business;
- assets, the implementation of which is problematic (illiquid assets). If possible, you should get rid of this part of the assets at dumping prices;
- assets that can be implemented without compromising core activities (unnecessary, excessive).

Accounts receivable - main tasks in this part of the management decisions are in the control of refunds and acceleration of collection of receivables to minimize losses and to enhancing its liquidity.

Cash and short-term investments - many companies lack the available funds. But if the needs of the current activity are sufficiently covered by cash and there is a certain “reserve”, that the most rational decision is the placement of their monetary equivalents are short – term, highly liquid investments that are readily convertible to cash and subject to an insignificant risk of changes in value.

When making management decisions regarding liquidity of balance and solvency of the enterprise it is necessary to estimate the size and structure of short-term liabilities. The growth is especially dangerous when there is a significant increase in the share of the most expensive sources, including overdue debts on taxes, duties and deductions in unappropriated funds. In this situation, you should take steps for release of current assets by all possible means to optimize them and to repay the most urgent (expired), and then the most expensive obligations.

Assessing the liquidity of balance, financial manager should take into account that a high level of current liquidity means the excess of current assets over short-term liabilities only formally and characterizes only the theoretical ability to repay the obligations. If this calculation is possible in fact, actually depends on the

optimization of the operating cycle and the rational organization of money turnover.

3. Profit (as the main purpose of any business and the source of dividend payments) and profitability have traditionally been the objects of particular attention.

Of course, that the analysis and development of management decisions in this part are particularly important for unprofitable companies that require the identification of the causes of the loss and substantiation of possible reserves for its elimination or minimization. The person who takes management decisions, you must assess the nature of the loss is short-term or long-term. If the loss is due to some force majeure and is short-term, it is necessary to evaluate the probability of occurrence of these circumstances in the future and if possible to eliminate them. If the loss ratio is observed over an extended period, it is necessary to apply drastic influence, in particular, to implement anti-crisis measures.

Optimal proportions in the distribution of net profit should be considered in the development of re-investment and dividend policy, i.e. the justification of the most rational ratio of capitalized profit allocated for the development of business and increase the market value of the company, and consumed by the profit (dividends), providing current income and welfare of the owners and managers. With the problematic financial situation of the organization to ensure the exit from the crisis we need the option of capitalization of profits (up to a full waiver of dividend payments).

4. Important and needed in the modern world the question that should be addressed in the analysis of the accounting (financial) statements is the preparation of forward-looking statements. If you make management decisions in advance you will be advised in the forecast period the amount of income, expenses, cash flows, assets and sources of financing;

It allows:

- on the basis of forecast revenue and financial results to assess the sustainability of income and profit in the main activity and the dependence of future financial results from non-core activities, to determine the possible value of net profit as a source of replenishment of own capital and payment of dividends;

- on the basis of cash flow forecast (the forecast statement of cash flows) to determine the size and appearance of the periods of cash

shortages and consider the options to overcome them;

– on the basis of the forecast balance to prevailing rate in the forecast period the balance of assets and funding sources. The projected deficit raises the question on attraction of additional external resources (through equity and debt financing), or replenishment of own capital (at the expense of internal reserves), or sell unnecessary assets or finding other solutions. The excess of the “secured” sources of the forecast balance over assets (which is much rarer) gives the basis to make decisions about increasing investment or reducing debt to banks and creditors.

– finally, these forward-looking statements to assess the level and dynamics of indicators of financial stability and solvency in the forecast period.

5. Management actions of the financial manager in respect of both balance sheet structure and financial results should be related to the optimization of decisions in the field of financial accounting policies (with the understanding of the relationship between accounting and the value of many metrics reporting). The justification of tax accounting policies and development of optimal tax schemes under current legislation are directly connected with this issue.

references:

1. Adamaytis L.A. Construction of analytical balance and calculation of net assets on new forms of accounting statements // *International accounting*. – 2013. – No. 4. – P. 23–30.
2. Zonova A.V., Adamaytis L.A., Bachurinskaya I.N. Accounting and analysis. An integrated approach to managerial decision making: practical guide. – M.: Eksmo, 2009. – 512 p.
3. Zonova A.V., Adamaytis L.A. Accounting and analysis: study guide. – M.:M.: INFRA-M, 2014.– 576 p.

უცხოური ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების პრობლემები საქართველოში

ანზორ დევაძე,

ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი,
პროფესორი. ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ANZOR DEVADZE,

PhD in Economics Professor of
Batumi Shota Rustaveli State University

ანოტაცია

საქართველოს, როგორც საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირებული დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, ეკონომიკური რეფორმების მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავება და რეალიზაცია, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები და ეკონომიკის ეფექტურობის ამაღლება.

უცხოური ინვესტიციები არსებით ზეგავლენას მოახდენს ეკონომიკური გარდაქმნების განხორციელებაზე – რეალურად გააუმჯობესებს საქართველოს ეკონომიკის დეფორმირებულ სტრუქტურას, შექმნის მაღალტექნოლოგიურ საწარმოებს, მოახდენს ძირითადი ფონდების მოდერნიზებას და ტექნიკურად გადააიარაღებს მრავალ საწარმოს, აქტიურად გამოიყენებს ქვეყნის კვალიფიციური სპეციალისტების პოტენციალს და სამუშაო ძალას, დანერგავს ინოვაციებსა და მოწინავე გამოცდილებას მენეჯმენტისა და მარკეტინგის სფეროებში, შეავსებს ადგილობრივ ბაზარს ხარისხიანი სამამულო პროდუქციით და ა.შ.

სულხან დევაძე,

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

SULKHAN DEVADZE,

Batumi Shota Rustaveli State University Doc-
toral Student

ინვესტიციები დღეისთვის წარმოადგენენ ქვეყნის კრიზისიდან გამოსვლისა და გაჭიანურებული დეპრესიიდან ეკონომიკური აღორძინებისკენ გადასვლის ერთ-ერთ რეალურ ბერკეტს. სწორედ აღნიშნულის მკაფიო გაგების შედეგია საინვესტიციო პროცესების აქტივიზაციის კუთხით ქვეყნის მთავრობის მიერ ბოლო პერიოდში გადადგმული ნაბიჯები.

საზღვარგარეთელი ექსპერტების აზრით, საინვესტიციო კლიმატი საქართველოში მთლიანობაში ხელსაყრელია, მაგრამ ამავე დროს არსებობს სერიოზული ბარიერები ფინანსური რისკების, საგადასახადო კანონმდებლობასა და სადაზღვევო სფეროებში არსებული ხარვეზების და ა.შ. სახით, რომლებიც გარკვეულწილად აფერხებენ უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას. მეორეს მხრივ, უცხოელი ინვესტორების მხრიდან საქართველო, საქმიანი კლიმატის საბაზო მაჩვენებლების მიხედვით, საკმაოდ მიშხიდველ ბაზრად ითვლება: ქვეყანას გააჩნია საკმარისი საბაზრო პოტენციალი, ასევე ბუნებრივი და შრომითი რესურსების სიჭარბე.

ეკონომიკის პრიორიტეტულ სფეროებში უცხოური კაპიტალის მოზიდვის სტიმულირებისთვის მიზანშეწონილია გამოყენებულ იქნას როგორც საფინანსო – საკრედიტო და საგადასახადო სტიმულები, ასევე არასაფინანსო მეთოდები. ამ უკანასკნელს შეიძლება მივაკუთვნოთ უცხოური კაპიტალის ფუნქციონირებისთვის კეთილსაზურველი გარემოს შექმნა, წარმოების აუცილებელი ფაქტორებით – ინფორმაციით, მართვის სამსახურით, ტრანსპორტით, სხვადასხვა სახის კომუნიკაციებით, საბანკო მომსახურებით და საბაზრო ინფრასტრუქტურის სხვა ელემენტებით უზრუნველყოფა.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, უცხოური ინვესტიციები, სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკა, უცხოური კაპიტალის მოზიდვა, საინვესტიციო კლიმატი, საინვესტიციო აქტივობა, პირდაპირი ინვესტიციები.

FOREIGN INVESTMENT PROMOTION AND USAGE ISSUES IN GEORGIA

Abstract

Elaboration and realization of the State Investment policy is one of the most important directions in economical reforms for Georgia, as an independent state oriented on the market economy. This fact will promote states economical growth and effectiveness.

Foreign investments will make essential effects on states economical transformation; will improve Georgia's economical distorted structure; will make high tech enterprises; will reform basic funds and many enterprises; will use country's most qualified specialists; will introduce innovations; will fill the local market with national production.

Nowadays, investments are the most realistic levers for the country to overcome the crisis and enter the revival period after a long depression; the fact that government has made the steps towards investment process activation in last period means that the above mentioned was well analyzed and understood by the government.

From the point of view of foreign experts the overall investment climate in Georgia is quite profitable, but there still are serious difficulties in financial risks; some errors in tax code and insurance fields that partially impede the foreign investment inflow. On the other hand Georgia is quite attractive market for the foreign investors

depending on the business climate indicator; country has enough market potential, as well as native and labor resources.

In order to promote foreign investments in Georgia's priority spheres, it is advisable to use financial-credit and tax stimulus, as well as non financial methods; for example making a comfortable and goodwill atmosphere for the foreign capital functionary with all the information, management services, transportation; different types of communication; banking services and all the elements of market infrastructure.

Key words: Georgia; foreign investments, State investment policy, foreign investment promotion; investment climate; investment activity; direct investments.

შესავალი

საქართველოს, როგორც საბაზრო ეკონომიკაზე ორიენტირებული დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, ეკონომიკური რეფორმების მნიშვნელოვან მიმართულებას წარმოადგენს სახელმწიფოს საინვესტიციო პოლიტიკის შემუშავება და რეალიზაცია, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ქვეყნის ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები და ეკონომიკის ეფექტურობის ამაღლება.

აღნიშნული ამოცანის გადასაწყვეტად, ასევე ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნების უზრუნველსაყოფად მთავრობის მოქმედებების პროგრამის საფუძველზე და დაფინანსების შიდა წყაროების შესღუდულობის პირობებში, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს უცხოური კაპიტალის მოზიდვა ქვეყნის ეკონომიკაში, ვინაიდან მათი ეფექტური გამოყენება წარმოადგენს საქართველოს სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერთსასარგებლო და მომგებიანი ეკონომიკური თანამშრომლობის ერთ-ერთ ძირითად მიმართულებას.

უცხოური ინვესტიციები არსებით ზეგავლენას მოახდენს ეკონომიკური გარდაქმნების განხორციელებაზე – რეალურად გააუმჯობესებს საქართველოს ეკონომიკის დეფორმირებულ სტრუქტურას, შექმნის მაღალტექნოლოგიურ საწარმოებს, მოახდენს ძირითადი ფონდების მოდერნიზებას და ტექნიკურად გადააიარაღებს მრავალ საწარმოს, აქტიურად გამოიყენებს ქვეყნის კვალიფიციურ სპეციალისტების პოტენციალს და სამუშაო ძალას, დანერგავს ინოვაციებსა და მოწინავე გამოცდილებას მენეჯმენტისა და მარკეტინგის სფეროებში, შეავსებს ადგილობრივ ბაზარს

ხარისხიანი სამამულო პროდუქციით და ა.შ. თემის აქტუალობა მდგომარეობს იმაში, რომ დღესდღეობით არსებული რთული საინვესტიციო გარემოს და არც თუ ისე სახარბიელო საკანონმდებლო ბაზის, და სხვა ობიექტური თუ სუბიექტური მიზეზების გამო, ინვესტორი ინვესტიციების ჩადების გადაწყვეტილების მიღებას ან ვერ ახერხებს, ან მაღალი რისკით აწარმოებს. კვლევის მიზანია ვაჩვენოთ, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია საინვესტიციო პოლიტიკის სწორად წარმართვა საქართველოს ეკონომიკის ეფექტურობის ამაღლებისთვის. სტატიის კვლევის ამოცანაა ვაჩვენოთ, რომ ეკონომიურ-ორგანიზაციული მეთოდებით შესაძლებელია მენეჯმენტის პროცესის ავტომატიზირება ინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით, რის საშუალებითაც ინვესტორს შეეძლება, ოპტიმალურად დაგეგმოს, აკონტროლოს და მართოს საინვესტიციო პროექტი პირველადი გადაწყვეტილების მიღებიდან განხორციელებული საინვესტიციო პროექტის ექსპლუატაციამდე. კვლევის ორიგინალობა მდგომარეობს იმაში, რომ ნაშრომში განხილულია პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლიან ინვესტიციების განხორციელების შედეგად საქართველოს ეკონომიკაზე დადებითი ეფექტის მაქსიმალურ ამოქმედებას. ავტორის წვლილი ამ სფეროში გამოიხატება იმ პრობლემების კვლევაში, რაც ხელს უშლის საქართველოში საინვესტიციო პოლიტიკის წარმართვის ბერკეტების დროულ და რაციონალურ გამოყენებას. კვლევის პროცესში გამოყენებულ იქნა საქართველოში განხორციელებულ საინვესტიციო პროცესებზე დაკვირვების, შედარებისა და ანალოგიის გატარების მეთოდები.

ინვესტიციები დღეისთვის წარმოადგენენ ქვეყნის კრიზისიდან გამოსვლისა და გაჭიანურებული დეპრესიიდან ეკონომიკური აღორძინებისაკენ გადასვლის ერთ-ერთ რეალურ ბერკეტს. სწორედ აღნიშნულის მკაფიო გაგების შედეგად საინვესტიციო პროცესების აქტივიზაციის კუთხით ქვეყნის მთავრობის მიერ ბოლო პერიოდში გადადგმული ნაბიჯები.

დღეისთვის სავსებით ცხადაა, რომ უცხოური ინვესტიციების იმპორტი წარმოადგენს ქვეყანაში საინვესტიციო პროცესების ამოცოცხლების ერთ-ერთ ყველაზე ეფექტურ და უსწრაფეს გზას. აღნიშნული განპირობებულია სტრუქტურულ-საინვესტიციო პოლიტიკის გატარებისთვის აუცილებელი სახსრების უკმარისობით ისეთი პრიორიტეტული მი-

მართულებებით, როგორებიცაა: მრეწველობა, სოფლის მეურნეობა, ტურიზმი, ტრანსპორტი, კომუნიკაციები და ა.შ. [1. გვ. 24–25].

საინვესტიციო პოლიტიკა წარმოადგენს სახელმწიფოს ეკონომიკური სტრატეგიის უმთავრეს ელემენტს და განისაზღვრება მისი მიზნებითა და ამოცანებით. უცხოური კაპიტალის და ინვესტიციების მოზიდვის სახელმწიფო პოლიტიკა, ეკონომიკური რეფორმების ლოგიკის შესაბამისად, გამოდინარეობს აუცილებლობიდან – მაქსიმალურად შეეწყოს ხელი წარმოების სტრუქტურულ გარდაქმნებს კრიზისისა და ინფლაციის პირობებში, ასევე განვითარდეს საბაზრო ურთიერთობები და მნიშვნელოვნად ამაღლდეს საინვესტიციო აქტივობა სახელმწიფოსა თუ კერძო ინვესტორების მხრიდან.

დღეისთვის ქვეყანაში ძირითადად ფორმირებულია უცხოური კაპიტალის მოზიდვისთვის აუცილებელი ეკონომიკური გარემო და და საგარანტიო სისტემა: მიღებულია და მოქმედებს სამოქალაქო, საბაჟო და საგადასახადო კოდექსები, მიღებულია და უმჯობესდება კანონი „უცხოური ინვესტიციების შესახებ“, მაქსიმალურად ლიბერალური გახდა საგარეო ეკონომიკური ურთიერთობები, პრიორიტეტული საინვესტიციო პროექტებისთვის მოქმედებს სამთავრობო გარანტიების ინსტიტუტი. სახელმწიფოს მიერ განსაზღვრულია ქვეყნის ეკონომიკაში ინვესტიციების დაბანდების მთავარი, პრიორიტეტული მიმართულებები [2. გვ. 120–124].

საზღვარგარეთელი ექსპერტების აზრით, საინვესტიციო კლიმატი საქართველოში მთლიანობაში ხელსაყრელია, მაგრამ ამავე დროს არსებობს სერიოზული ბარიერები ფინანსური რისკების, საგადასახადო კანონმდებლობასა და სადაზღვევო სფეროებში არსებული ხარვეზების და ა.შ. სახით, რომლებიც გარკვეულ წილად აფერხებენ უცხოური ინვესტიციების შემოდინებას. მეორეს მხრივ, უცხოელი ინვესტორების მხრიდან საქართველო, საქმიანი კლიმატის საბაზო მაჩვენებლების მიხედვით, საკმაოდ მიმზიდველ ბაზრად ითვლება: ქვეყანას გააჩნია საკმარისი საბაზრო პოტენციალი, ასევე ბუნებრივი და შრომითი რესურსების სიჭარბე.

საინვესტიციო საქმიანობისთვის მიზანმიმართული დინამიური პროცესის ხასიათის მინიჭებისთვის მნიშვნელოვანია მისი კვლავწარმოებითი არსის შეთანაწყობა როგორც ეკონომიკური რეფორმების მიზნებთან, ასევე კვლავწარმოების პროცესების

შესაბამის რეგულატორებსა და ეკონომიკურ წყაროებთან: ფულად-საკრედიტო ურთიერთობებთან, ამორტიზაციის ნორმებთან, ფასიანი ქაღალდების ბაზართან, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების ინსტრუმენტებთან და ა.შ. აღნიშნული რეგულატორების სისტემა აგებული უნდა იქნას არა თავისი თავის თვითემარობის პრინციპზე, არამედ პასუხობდეს საინვესტიციო სფეროს მოთხოვნილებების მომსახურების მიზნებს.

უცხოური კაპიტალისა და ინვესტიციების მოზიდვისა და გამოყენების საფუძველს წარმოადგენს გარკვეული საბაზისო პრინციპები, რომელთა შესრულებაც შეიძლება განხორციელდეს იქნას სხვადასხვა ფორმით, ქვეყანაში არსებული ეკონომიკური პირობებისა და ქვეყნის წინაშე მდგარი ამოცანების თავისებურებების მკაცრი გათვალისწინებით. მათგან ძირითადად შეიძლება მივიჩნიოთ [3. გვ. 115–117]:

– ეკონომიკური უსაფრთხოების პრინციპი. საზღვარგარეთული სახელმწიფო და საბანკო კრედიტების მოზიდვისა და გამოყენების კუთხით აღნიშნული პრინციპი ნიშნავს, რომ უნდა გაეთვალისწინოთ ეკონომიკური უსაფრთხოების ისეთი პარამეტრები, როგორებიცაა საგარეო ვალისა და უარყოფითი სალდოს ზრდა;

– სახელმწიფოს საინვესტიციო მიზნების რეალიზაციის პრინციპი. უცხოური ინვესტიციები უნდა ექვემდებარებოდეს სახელმწიფო რეგულირებას და მიმართული უნდა იყოს ისეთი მაკროეკონომიკური პრობლემების გადაჭრისაკენ, როგორებიცაა: მშპ-ს ზრდა; საგადასახდელი ბალანსის ოპტიმიზაცია; წარმოებისა და დასაქმების რყევების შერბილება; ფასების სტაბილიზაცია და ინფლაციის შემცირება, სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტის შემცირება და ა.შ. ამავე დროს ამა თუ იმ უცხოური ინვესტიციების მიზანშეწონილობის კრიტერიუმს წარმოადგენს ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლება;

– უცხოური კაპიტალის გამოყენების ეტაპობრიობისა და მიმართულების პრიორიტეტულობის პრინციპი. უცხოური კაპიტალის გამოყენების მიმართულებების განვითარება ექვემდებარება დეფიციტური და კრიზისული მდგომარეობიდან მაღალგანვითარებულ დონემდე მისაღწევად ეკონომიკის განვითარების ზოგად ამოცანებს. აღნიშნული განვითარება მოიცავს შემდეგ ეტაპებს:

- ა) იმპორტის ჩანაცვლება;
- ბ) ორიენტაცია ექსპორტზე;

გ) ეკონომიკის შექმნა მეცნიერებატევად ტექნოლოგიების ბაზაზე;

– კრედიტების გამოყენების დროს საპროექტო მეთოდის გამოყენების პრინციპი. უცხოური ინვესტიციების გამოყენებისა და კონტროლის გაცილებით ეფექტური ორგანიზაციის მიზნით სახელმწიფომ უნდა შეიმუშაოს პრიორიტეტული მიმართულებებისა და პროექტების ნუსხა. ამავე დროს დაფინანსების საპროექტო მეთოდი სასურველია წარმოადგენდეს ნებისმიერი დაკრედიტების საფუძველს;

– შიდა დაგროვების ნორმის პროექტის ღირებულებაზე წინსწრების პრინციპი. კრედიტების გამოყენებისგან ეკონომიკური ეფექტი მიღწეული იქნება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფოს ექნება მეტი ფინანსური და მატერიალური შესაძლებლობები, ვიდრე კრედიტების ღირებულებაა, რომელსაც დააბრუნებს ძირითადი თანხისა და პროცენტების სახით. წინააღმდეგ შემთხვევაში კრედიტი იქნება ზარალის მომტანი;

– კონკურენტულობის პრინციპი პროექტების შერჩევის დროს – გულისხმობს, რომ პრიორიტეტული მიმართულებების მიხედვით პროექტებს შორის უნდა ჩატარდეს კონკურსი;

– საინვესტიციო კლიმატის ამაღლების პრინციპი. ამასთან დაკავშირებით გასათავისებელია, რომ უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა გაცილებით უკეთესი პირობებით, ვიდრე მას გთავაზობენ სხვადასხვა საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები ან განვითარებული ქვეყნები, შესაძლებელია მხოლოდ საინვესტიციო რეიტინგის ამაღლებით;

– სტრატეგიულ და პრიორიტეტულ დარგებში უცხოური ინვესტიციების დაშვების შეზღუდულობის პრინციპი. როგორც მსოფლიო პრაქტიკა გვიჩვენებს, ნებისმიერმა განვითარებადმა ქვეყანამ, რომელსაც გააჩნია გარკვეული რესურსული ან ეკონომიკური ბაზა, უნდა შეზღუდოს ინვესტიციების დაშვება პრიორიტეტულ დარგებში მარტო ეკონომიკური უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მიზნით, არამედ მისი ნორმალური გრძელვადიანი ეკონომიკური განვითარებისთვის.

ყოველივე ზემოთ აღნიშნულთან ერთად, ქვეყნის საინვესტიციო აქტივობის ასამაღლებლად, აუცილებელია ყველა ეკონომიკური, სამართლებრივი და ორგანიზაციული ზემოქმედების ბერკეტების გამოყენება. საინვესტიციო პოლიტიკა წარმოების ეკონომიკურ და ტექნიკურ განვითარებასთან მიმართებაში

იმყოფება ძლიერ დამოკიდებულებაში. განვითარების მიზნობრივი პარამეტრებიდან გამომდინარე, ინვესტიციები შეიძლება მიმართული იქნას ახალი წარმოებების შექმნის, ტექნიკური გადაიარაღების ან არსებულის რეკონსტრუქციის ორგანიზაციაზე.

სტრუქტურული გარდაქმნების განსახორციელებლად საქართველოს ეკონომიკას ესაჭიროება მნიშვნელოვანი უცხოური ინვესტიციები. ეკონომიკის სტრუქტურული გარდაქმნის პირველ რგოლს, ჩვენი აზრით, უნდა წარმოადგენდეს ინფრასტრუქტურა. საწარმოო ინფრასტრუქტურის განვითარება უშუალოდ ზემოქმედებს წარმოების ზრდაზე. სწორედ ამჟამადაა ხელსაყრელი ინვესტიციების სტიმულირება წარმოების სფეროს განვითარებაში, და მაშინ ინვესტიციები, რომლებიც გამოიყენება მიმოქცევის სფეროში იმპორტული პროდუქციის ყიდვა-გაყიდვაში, შემცირდება.

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს გააჩნია უზარმაზარი საგარეო ვალი, რომლის მომსახურებაც მძიმე ტვირთად აწევს ქვეყნის ეკონომიკას. მომავალში, საინვესტიციო პოლიტიკის განხორციელების დროს, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ადგილობრივი ინვესტიციების სტიმულირებასა და წარმოების სფეროს განვითარებას. ამისთვის აუცილებელია საფონდო ბაზრის საქმიანობის აქტივიზაცია. ინვესტიციები მიმოქცევის სფეროდან უნდა გადავიდნენ წარმოების სფეროში, რაც იძლევა ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისა და უმუშევრობის დონის შემცირების საშუალებას.

განსაკუთრებულ მიდგომას საჭიროებს საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების პრობლემები. თუ 2011 და 2012 წლებში პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოცულობამ შეადგინა 14,9 და 19,1 მლნ აშშ დოლარი შესაბამისად, 2015 წლისთვის ეს მაჩვენებელი გაიზარდა 28,8 მლნ აშშ დოლარამდე. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ უცხოელი ინვესტორები ნაკლებად არიან დაინტერესებული, დააბანდონ თავიანთი კაპიტალი მემცენარეობისა და მეცხოველეობის განვითარებაში, ვინაიდან კაპიტალის ბრუნვისთვის მათ ესაჭიროებათ გაცილებით მეტი დრო, ვიდრე მიმოქცევის სფეროში. კერძო ინვესტორები ინტერესს იჩენენ რესტორნების, ბენზინგასამართი სადგურებისა და სხვა ისეთი ობიექტების მშენებლობების მიმართ, რომლებიც მოკლევადიან პერსპექტივაში იძლევიან მნიშვნელოვან შემოსავლებს. აღნიშნულიდან გამომდინარე,

სახელმწიფო რეგულირების ამოცანა მდგომარეობს იმაში, რომ ინვესტიციები მიმართოს იმ სფეროებში, რომლებიც ხელს უწყობენ სამამულო წარმოების გამოცოცხლებას, არ უნდა დაუშვას მათი ანგარებით გამოყენება.

ამასთან ერთად, უნდა გაკეთვალისწინოთ, რომ ინვესტიციების რაციონალური გამოყენება მოითხოვს [4. გვ.246–248]:

- სამამულო პროდუქციის გამოცოცხლების მიზნით პროტექციონისტული ღონისძიებების გატარებას, რაც მნიშვნელოვნად შეამცირებს უცხოური საქონლის იმპორტს;

- შესაბამისი მექანიზმების შემუშავებას ეროვნული ბიზნესის თავისუფალი სახსრების სამამულო წარმოებაში დაბანდების წახალისების მიზნით;

- დაბეგვრის სისტემის გადახედვას იმ კუთხით, რომ ის მუშაობდეს სამამულო კაპიტალის წარმოების სფეროში მოზიდვაზე შესაბამისი პირობების შექმნით გარკვეული შეღავათების დაწესების გზით;

- შიდა ბაზრის განვითარების უზრუნველყოფას სამამულო პროდუქციის წარმოების ზრდის ხარჯზე.

ქვეყანაში შესაბამისი საინვესტიციო კლიმატის შექმნა წარმოადგენს უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის უმნიშვნელოვანეს ფაქტორს. ამ კუთხით საქართველო პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან ერთ-ერთ მიმზიდველ და წარმატებულ ქვეყანად ითვლება ინვესტიციების დაბანდების თვალსაზრისით. მიუხედავად გლობალური ფინანსური რყევებისა და საშინაო სირთულეებისა, ქვეყნის ეკონომიკა მდიდრის შემდგომი რეფორმირებებისა და მსოფლიო ეკონომიკურ სისტემაში ინტეგრირების გზით.

ინვესტიციების ძიების პროცესში საქართველომ უნდა აამაღლოს ქვეყნის ბაზრის მიმზიდველობა, მათ შორის თანამედროვე საბაზრო ინფრასტრუქტურის შექმნით, ეკონომიკის რიგ დარგებში დანახარჯების სტრუქტურაში სატრანსპორტო შემადგენელის შემცირებით, საგარეო ბაზრებზე სამამულო მეწარმეების კონკურენტუნარიანობის ამაღლებით, ასევე საქართველოს ტერიტორიაზე სატრანზიტო ნაკადების გაყვლის გზით და ა.შ.

ბოლო წლების პრაქტიკამ გვიჩვენა, უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის პოლიტიკაში არსებობდა გარკვეული ხარვეზები, არ არსებობდა უცხოური კაპიტალის დაბანდების სტიმულირების ქმედითი მექანიზმი, რომელიც ადეკვატური იქნებოდა საბაზრო ეკონომიკის ტრანსფორმაციის მოთხოვნებისა და ამოცანების მიმართ. აღნიშნული ეხება როგორც

უცხოური ინვესტიციების მოცულობების შეფასების მეთოდოლოგიასა და მეთოდებს, უცხოური კაპიტალის მოზიდვის ფორმებსა და დასაშვებ მასშტაბებს, ასევე უცხოური კაპიტალის მოზიდვის ორგანიზაციულ და ეკონომიკურ მექანიზმებს, ინვესტიციების რეგიონალურ და დარგობრივ განაწილებას.

საბაზრო ურთიერთობების შესაბამისად, საქართველოს ეკონომიკის გარდაქმნაში უცხოური კაპიტალის მონაწილეობის გაცილებით მისაღები ფორმაა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის საშუალებით ერთობლივი საწარმოების ან საზღვარგარეთული საწარმოების შექმნა პორტფელური ინვესტიციების ან კონცესიის პირობებით.

დღეისთვის და პერსპექტივაშიც უპირატესობა ენიჭება პირდაპირ ინვესტიციებს, რომელთაც გააჩნიათ მნიშვნელოვანი უპირატესობები ეკონომიკური ზემოქმედების სხვა ფორმებთან შედარებით [5. გვ.345–348]:

– წარმოადგენს საქონლისა და მომსახურების წარმოებაში კაპიტალდაბანდების პირდაპირ წყაროს, უზრუნველყოფს უახლესი მსოფლიო ტექნოლოგიებისა და ნოუ-ჰაუს მოზიდვას, ასევე მენეჯმენტისა და მარკეტინგის უახლესი მეთოდების დანერგვას;

– მძიმე ტვირთად არ აწევბა ქვეყნის საგარეო ვალს;

– მრავალფეროვანი საწარმოო და სამეცნიერო-ტექნიკური თანამშრომლობა ხელს უწყობს ეროვნული ეკონომიკის ინტეგრაციას მსოფლიო ეკონომიკაში, ასევე ამაღლებს საქმიან და სამეურნეო აქტივობას.

უცხოური სამეწარმეო კაპიტალის პირდაპირ ინვესტირებას საქართველოს ეკონომიკაში უცხოურ კრედიტებთან შედარებით გარკვეული უპირატესობები გააჩნია. უცხოური სამეწარმეო კაპიტალის მოზიდვა ასევე წარმოადგენს კონკურენციის განვითარების აქტიურ საშუალებას. მისი დახმარებით სახელმწიფოს შეუძლია არა მარტო მიიღოს დამატებითი საინვესტიციო რესურსი, არამედ მისი დახმარებით გამოაცოცხლოს და აამაღლოს ეროვნული საწარმოო ძალების გამოყენების ეფექტურობა. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციები, მისი გონივრულად გამოყენების შემთხვევაში, ხელს უწყობენ ექსპორტის დივერსიფიკაციას, დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნას, უცხოური კრედიტებისგან განსხვავებით არ ზრდის ქვეყნის საგარეო ვალს და აქედან გამომდინარე, ამცირებენ საზღვარგარეთ ვალუტის გაჟონვას.

ეკონომიკის პრიორიტეტულ სფეროებში

უცხოური კაპიტალის მოზიდვის სტიმულირებისთვის მიზანშეწონილია, გამოყენებულ იქნას როგორც საფინანსო-საკრედიტო და საგადასახადო სტიმულები, ასევე არასაფინანსო მეთოდები. ამ უკანასკნელს შეიძლება მივაკუთვნოთ უცხოური კაპიტალის ფუნქციონირებისთვის კეთილსასურველი გარემოს შექმნა, წარმოების აუცილებელი ფაქტორებით – ინფორმაციით, მართვის სამსახურით, ტრანსპორტით, სხვადასხვა სახის კომუნიკაციებით, საბანკო მომსახურებით და საბაზრო ინფრასტრუქტურის სხვა ელემენტებით უზრუნველყოფა.

ცხადია, რომ საგადასახადო და საფინანსო-საკრედიტო შეღავათების გაწევა უნდა ხორციელდებოდეს არა ავტომატურად, არამედ დიფერენცირებულად: განსახორციელებელი პროექტის სახელმწიფო მნიშვნელობის გათვალისწინებით, საწარმოს საწესდებო ფონდში მისი წილის შესაბამისად, თუ რა სფეროშია დაბანდებული კაპიტალი და ასევე გათვალისწინებული უნდა იქნას კაპიტალის ბრუნვის სისწრაფე.

დასკვნა

საქართველოს მთავრობის მისწრაფება, მოახდინოს სამამულო და უცხოური ინვესტიციების ქვეყნის ეკონომიკაში დაბანდების სტიმულირება, წარმოადგენს საკანონმდებლო, ნორმატიული და პროგრამული დოკუმენტაციებისგან შემდგარი ჯაჭვის მნიშვნელოვან რგოლს, რომელიც მიმართულია ქვეყანაში საინვესტიციო აქტივობის გაღრმავებისკენ. უცხოური კაპიტალისა და ინვესტიციების მნიშვნელობა მოითხოვს, რომ აღნიშნული მისწრაფება უნდა ფუნქციონირებდეს რეფორმების შემდგომი გაღრმავების სამთავრობო პროგრამასთან შეთანხმებით.

ცხადია, რომ ეკონომიკური რეფორმების პირობებში საინვესტიციო პოლიტიკის გატარებაში უმნიშვნელოვანესი როლი ენიჭება რეგიონებსა და ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებს. დღეისთვის საინვესტიციო აქტივობა ქვეყნის სხვადასხვა რეგიონებში განსხვავებულია. განსხვავებები გამოწვეულია რეგიონების გეოგრაფიული მდებარეობით, ინფრასტრუქტურის განვითარების დონით, თვით ხელისუფლების ორგანოებით და ა.შ. ასევე, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება საინვესტიციო სფეროში საკანონმდებლო და ნორმატიული ბაზის შექმნასა და მის დახვეწას, აუცილებელი ორგანიზაციული ღონისძიებების გატარებას,

რომელთაც უპირველესად მიეკუთვნება:

- საფინანსო, სავალუტო და საგადასახადო კანონმდებლობის სტაბილურობა ინვესტიციების სატარიფო და არასატარიფო რეგულირებასთან მიმართებაში;
- საკანონმდებლო ნორმებში გათვალისწინებული შესატანი ცვლილებების შესახებ მეწარმეების წინასწარი ინფორმირებულობა;
- ისეთი პროცედურებისა და მექანიზმების შემუშავება, რომლებიც დაიცავენ ინვესტორებს მართვის ორგანოების არამართლზომიერი ქმედებებისგან.

ლიტერატურა:

1. ნ.სამსონია, მ.ლომსაძე, მ.თოფურია. საინვესტიციო პროექტის დაგეგმვის მეთოდოლოგიური ასპექტები. სამეცნიერო-ტექნიკური ჟურნალი „ენერჯია“, 2(50), ნაწ. 2, 2009, გვ. 25–31 (Samsonia N. Lomsadze M. Tophuria M. „Methodological aspects of planning the investment project” – Scientific-Practical Journal „Energy” 2(50), Part 2, 2009, pp:25-31).
2. რ. მახვილაძე, კ. მახვილაძე, ჯ. ჩოგოვაძე და სხვ. ინვესტიციების თეორია და ანალიზი. რედ.: გ. ლალუნდარიძე, დ. პაპავა. სტუ, თბილისი, 2005, სტუ-ს სტამბა, გვ. 325 (Makhviladze R. Chogovadze J. and others „The theory and analysis of investments”. Ed: Laghendaridze G. Papava D. GTU, Tbilisi 2005, GTU Print, p:325).
3. კიკნაძე ნ. ინვესტიციების მართვა სამეწარმეო ინოვაციურ პროცესებში, 2008, გვ.263 (Kiknadze N. „Investment management in the innovative processes of business”, 2008, პ:263).
4. ე.ბარათაშვილი, რ.ქუთათელაძე, ლ.გვაჯაია, გ.ყურაშვილი; „საინვესტიციო მენეჯმენტი“, თბ. 2011, გვ. 356 (Baratashvili E. Qutateladze R. gvajaia L. Kurashvili G. „Investment management”, თბილისი 2011, პ:356).
5. ქოქიაური ლ., ინვესტიციების ბაზარი, თეორია, პოლიტიკა, პრაქტიკა, თბ., 2001, გვ. 535 (Qoqiauri L. „Market, theory, politics, practices of investment”, თბილისი 2001, პ:535).

RESEARCH OF THE INFORMAL FACTORS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL SERVICES MARKETS

სერგეი შკარლეთი,

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, უკრაინის მეცნიერებისა და ტექნიკის დამსახურებული მოღვაწე, ჩერნიგოვის ერვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის რექტორი, ქ. ჩერნიგოვი, უკრაინა

SHKARLET SERHII,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technique of Ukraine, Rector Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

СЕРГЕЙ ШКАРЛЕТ

доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, ректор Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

Abstract

Within the article essence of the informal factors and their role in the development of economic entities, in particular in the functioning of the financial services markets, was analyzed. The essence of such market was defined. As well the factors, that influence on the defined markets, were divided into two groups: global and national, among which national factors were researched in more details and they were ranked into such

მაქსიმ ღუბინა,

ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი, ფინანსების, საბანკო საქმისა და დაზრევის კათედრის დოქტორანტი, ჩერნიგოვის ერვნული ტექნოლოგიური უნივერსიტეტის რექტორი, ქ. ჩერნიგოვი, უკრაინა

DUBYNA MAKSIM,

PhD in Economics, Docent, Doctoral student of the Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

МАКСИМ ДУБИНА

кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет

groups: political, social, economic, informational, historical and psychological, the factors of each of the group were determined. Special attention is paid to the defining of the essence of informal factors and their nature. To their number the following were related: **trust, customs and traditions**, civic culture, stereotypes, lifestyle, ethics, level of economic thought, mentality. Deep at-

tention was paid to the influence of trust on the development of the financial services.

Keywords: *thefinancialservicesmarket, financialintermediary, informalfactor, formalfactor, financialservice.*

ИССЛЕДОВАНИЕ РОЛИ НЕФОРМАЛЬНЫХ ФАКТОРОВ В РАЗВИТИИ РЫНКА ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ

Аннотация

В рамках статьи были проанализированы сущность неформальных факторов и их роль в развитии экономических объектов, в том числе в функционировании рынка финансовых услуг. Была определена сущность такого рынка. Также проанализированы факторы, влияющие на данный рынок, которые были разделены на две группы: глобальные и национальные, среди которых более подробно рассмотрены национальные факторы, которые были распределены на следующие группы: политические, социальные, экономические, информационные, исторические и психологические, определенные факторы каждой из групп. Значительное внимание уделено определению сущности неформальных факторов и их природа. К их числу отнесены следующие: доверие, обычаи и традиции, гражданская культура, стереотипы, образ жизни, нормы поведения, уровень экономического мышления, менталитет. Углубленное внимание уделено влиянию доверия на развитие рынка финансовых услуг.

Ключевые слова: *рынок финансовых услуг, финансовый посредник, доверие, неформальный фактор, формальный фактор, финансовая услуга.*

ფინანსური მომსახურების ბაზრის განვითარებაზე მოქმედი არაფორმალური ფაქტორების როლის კვლევა

ანოტაცია

სტატიაში გაანალიზებულია არაფორმალური ფაქტორები და მისი როლი ეკონომიკური ობიექტების განვითარებაში, მათ შორის ფინანსური მომსახურების ბაზრის ფუნქციონირებაში. განსაზღვრული იქნა ასეთი ბაზრის არსი. ასევე გაანალიზებულია ფაქტორები, რომლებიც მოქმედებენ მოცემულ ბაზარზე და რომლებიც დაყოფილნი იქნენ ორ ჯგუფად: გლობალური და ეროვნული, რომელთა შორის უფრო დაწვრილებით იქნა განხილული ეროვნული ფაქტორები, რომლებიც განაწილდა შემდეგ ჯგუფებად: პოლიტიკური, სოციალური, ეკონომიკური, საინფორმაციო, ისტორიული და ფსიქოლოგიური, თითოეული ჯგუფის განსაზღვრული ფაქტორები. მნიშვნელოვანი ყურადღება დაეთმო არაფორმალური ფაქტორების არსის და მათი ბუნების განსაზღვრას. მათ რიცხვს მიეკუთვნებიან: ნდობა, ადათები და ტრადიციები, სამოქალაქო კულტურა, სტერეოტიპები, ცხოვრების წესი, ქცევის ნორმები, ეკონომიკური აზროვნების ღონე, მენტალიტეტი. განსაკუთრებული ყურადღება დაეთმო ნდობის გავლენას ფინანსური მომსახურების ბაზრის განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: *ფინანსური მომსახურების ბაზარი, ფინანსური შუამავალი, ნდობა, არაფორმალური ფაქტორი, ფორმალური ფაქტორი, საფინანსო მომსახურება.*

Introduction.

The financial services market is an important component of the national economy because within of such market the volumes of investment and credit resources are formed, that are used by economic entities for further functioning and thus the development of the national economy in general goes on. Besides, the financial services market, which is a part of the economy of the country, is also an important component of our lives. It is difficult to imagine the society without

the activity of the financial intermediaries, that are the producers of the financial services and it is acceptable to relate to them banking establishments, insurance companies, credit unions, investment funds, nongovernmental pension funds and other establishments.

The financial services market develops especially dynamically in the epoch of the economy globalization, integration of the financial markets and financial establishments of the world, intensification of the international movement of goods, capitals, services, labor resources, information, technologies. Evolution of these factors, changing the mechanisms of international competition, has long-term character, stipulating difficult processes in their financial systems [5, p. 1].

Transformation processes, that are taking place today in society, can't but not affect the development of the financial services market in general, and its separate components: approaches to customer's servicing change, new products are created. New economic reality demands also transformation of the financial services market, adaptation of its conditions of economic activity. Thanks to its potential for the development and influence on the general economic processes, the financial services market as an economic entity of the research is quite important one from the sight of its investigation. It allows to conduct continuous analysis of new tendencies of its development, clarify new problems which arise in range of its functioning concerning their solution.

Taking into account all the above mentioned it can be affirmed about the importance of the investigation of the financial services market, deepening theoretical, methodic and methodological aspects of its functioning. It gives the possibility to cognize better the nature and essence of the defined market, to investigate modern transformation processes, which take place on it and on this base to form efficient prerequisites of its further development. Dynamic functioning of the financial services market is directly connected with the growth rate of the country and welfare of its citizens.

Analysis of the latest investigations and publications. Investigations of the peculiarities of the financial services markets functioning and studying of their nature and essence as an economic entity were made by many scientists among whom to our mind the following are worth noting: Belienkiy P.U., Bobrov E.A., Bondarenko E.P., Voytenko O.M., Vnukova N.M., Yeshch S.M., Kovalenko U.M., Podzygun I., Tretiakov M.M., Yurchuk O.M.,

The question of the financial services influence on the development of the national economic system are considered in the scientific works of Boldova A.A., Vyshyvana B.M., Yuriy S.I., Yashchuk V.V. But studying of the factors that influence the mentioned market functioning hasn't got proper justification in the scientific literature. In most cases the scientists focus their attention on studying the combination of different factors which realize the influence of the activity of separate segments of this market (insurance, banking, credit, fund) or such factors are investigated which define the development of separate financial establishments. In particular, for example, Malysenko K.A. researches the factors that define the peculiarities of the stock market [10], Prokopenko V.U. studies the factors that influence the demand and offer of the real estate market [12], Volokhata V.E. analyses the factors of the forming of the bank deposit resources [6], Gerasymchuk Z.V. and Gomaniuk O.K. investigate influence factors on the development of the regional markets of the banking services [7],

But there is not so many thorough and complex studying of factors combination that influence the functioning of the financial services markets using system analysis to their approach in the scientific literature. It is separately worth noting that the questions of the informal factors influence the development of this market functioning were given very little attention. Such researches are made by the scientists in the process of cognition of other economic entities and process. All the defined stipulates the objective necessity to conduct additional scientific researches of the factors system that influence the financial

services market in general and to allot among these informal factors the factors which take the important place in this system.

The purpose of the article is to investigate the role of the informal factors in the development of the financial services markets through general study of the functioning factors of such market, their systematization and detailed description.

To perform the defined goal the following tasks are targeted and successfully performed in the article: to define essence of the financial services market as an economic entity of the investigation; to identify the factors that influence such market functioning; to make classification of such factors; to select the block of the informal factors in the development of the financial services market in the general system of factors; to clarify what is the meaning of the informal factor; to select and describe the informal factors that influence the development of the financial services market.

Economic essence of the financial services market

So, the financial services market is essentially important component of the modern economic development of any country. In general in the scientific sphere it is considered that more developed such market is, more stable the country is, within which it functions. In general, the financial services market by its nature is an abstract economic system which comprises in its complex system separate segments that are decided to be allocated depending on many factors. The most popular is an approach of the elements identification of such market by the essence of the financial services that are performed on it (credit, deposit, fund, investment), or by nature of the financial establishments that offer their services (banking, insurance, etc.).

In general, the financial services market from the theoretical point of view can be characterized as a complex of economic relations which arise in the process of implementing the intangible results of interaction, which is inherent in the use value between the entities in the process of satisfying by one participants (producers) the needs of

others (consumers) on the base of mutually beneficial coordination of their interests on their own account, on the account of the consumers or on the account of the financial resources of other entities in accordance with the active legislation with the purpose of getting the profit, preserving the value of assets or achieving social effect from the realization of such interaction.

Thus, by operating mentioned above it can be noticed that in general as on any other market on the financial services market can be observed coordination of the customers needs and the producers of the financial services. Actually, the consumers of the financial services create the demand for such services, i.e. they form the definite demands that as on any other market and the financial intermediaries try to satisfy them. But, sometimes the producers of such services themselves create the financial services and then they impose them as necessary ones to their customers. That allows the financial establishments to increase volumes of their own income.

It is also should be noted that actually from the consumers to the producers of the financial services go temporarily free financial re-sources which they don't need at the present moment and which they agree to transfer in temporarily control to the financial companies but on the definite terms. From the producers to the consumers together with the financial services also the financial resources move, but of the credit and investment character, and the users of such resources shall pay for them additional costs.

Taking into account given results of the investigation of the essence of the financial services market let's deepen the theoretical base of the studied factors functioning that influence it.

Factors that determine the development of the financial services market

Investigating the financial services market as a complex system of interaction it should be mentioned that such system is characterized by quite high level of openness and interaction with other systems, that allows to admit the

existence of significant number of exogenous and endogenous factors of different nature that influence such market [4].

On scheme 1 the model of the different factors that influence the development of the given market is given. Let's perform their more detailed investigation. So, in general all factors of the development of the financial services market are divided into two large groups: global and national. We relate to the global factors all factors which arise in the global environment and influence the development of the national financial markets by the same way. The global factors can be predicted, adapted, some measures as to their change can be taken, but, on the national level you can't counteract them. This is why in that aspect consideration of the defined factors is quite an important component of the development of the national financial services markets because such factors are powerful in their power of influence and quite often correlate with the economic and political factors inside the country.

The second group of the factors is presented by the national factors that form and act inside the definite country. From that position all the complex of such factors is divided into the following groups: economic, political, social, information, historical and psychological.

The political and economic factors are usually considered in the context of investigation the economic entities of different nature and complexity. The financial services market as a complex system also depends from a large number of the factors of political, economic and social character. The efficient and qualitative normative base of the financial intermediaries functioning, protection of the financial services consumers, stable economic situation, no surge of panic on the financial services markets, all the defined has a significant weight to create the conditions for the development of that market.

Also in our opinion the considerable influence have the historical factors which in general create the base of the development of the financial services markets, put its base and define specific characteristics of the development

of the defined market in future. In particular, the historical factors influence the creation of the model of the financial services market, define the development of the most influential financial intermediaries in future. In particular, in Ukraine the bank-centric model of the development of the financial market and the financial services market has been created. That state is conditioned by presence of the bank establishments also in the Soviet period of the financial intermediaries functioning. In the years of independence other financial establishments started to be created, but banks got definite privileges because the customers trusted them more and traditionally invested money in such establishments.

Quite intensive influence this time on the quality and dynamics of the development of the financial services market is made at the present moment by the information factors, that define the level of transparency of the financial intermediaries functioning, level of implementing new technologies in sphere of the financial services providing, increase the level of the information accessibility about the defined market and its separate segments. Nowadays, in the epoch of the information technology which is built on the base of the data of different nature, the financial services market can't act not considering modern tendencies of the development of information components of the modern society functioning.

The psychological factors are quite important in the complex of the total factors complex of the development of the financial services market. In the traditional scientific researches of that market in the part of the factors studying that influence on the that market the greatest attention is paid to the traditional factors studying, which we've looked through above. But, taking into account that the financial services market partially in its functioning develops under the pressure of the decisions made by different economic entities, it is logical to accept that not only economic, social or political factors influence it, but as well the psychological factors caused by a number of individual characteristics of the individual. In the economic literature by studying the objects

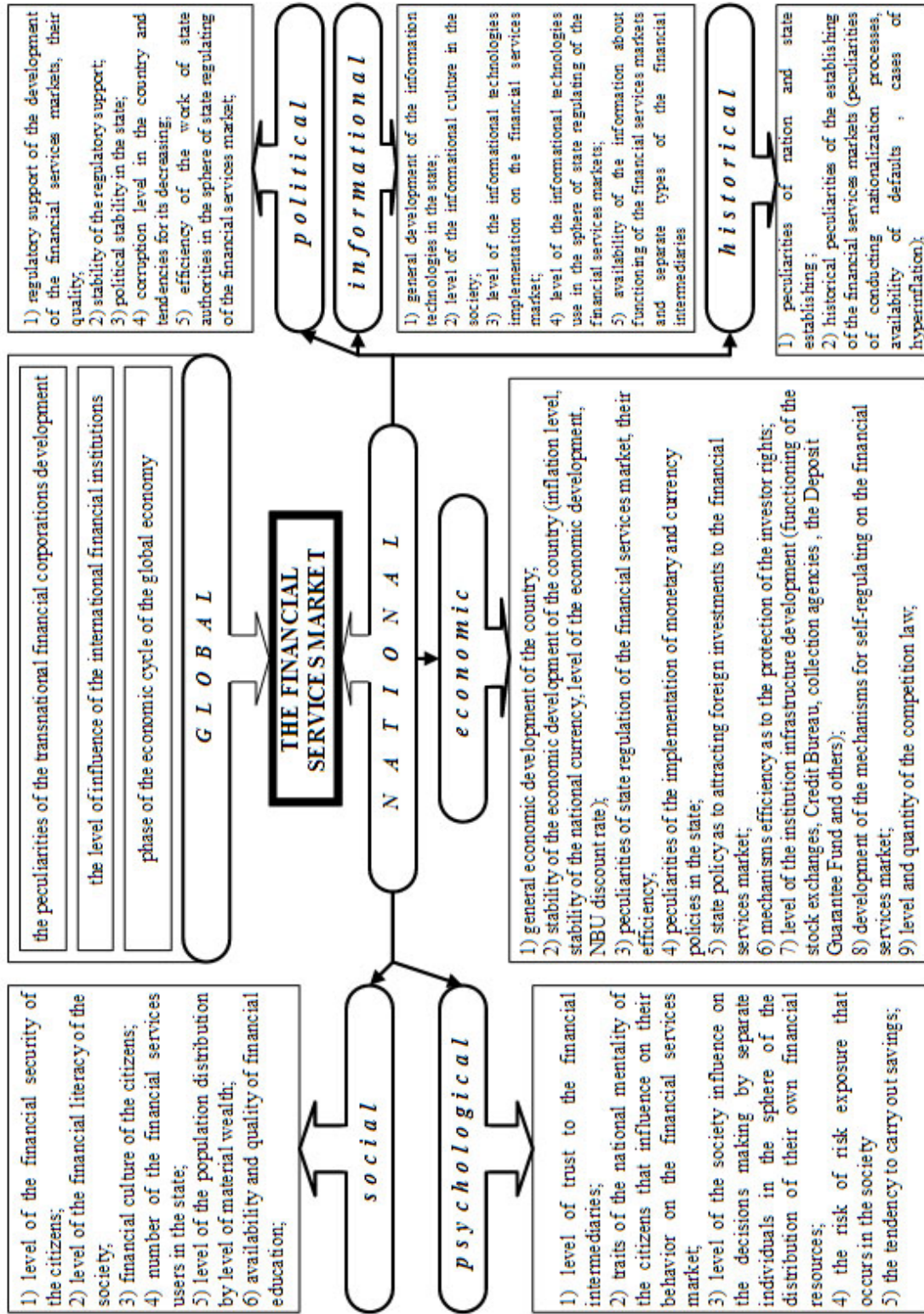

Fig. 1. Factors affecting to the financial services market development

and processes which are influenced by such factors not sufficient role is paid to their role, because it is difficult to conduct their research from the position of these factors measuring and mathematical calculation of their influence on the investigated objects. Considering that, the psychological component of the development of the financial services market is quite weighty in comparison with other spheres and branches of the national economy. Panic on the financial market, deposits withdrawals from accounts, not repaid loans, all described in their base have definite psychological factors, which should be investigated and there should be an attempt made to predict them. It is in the part of the psychological factors the informal factors of the economic entities development usually appear, which are difficult for classic economic analysis and it is difficult to quantify their impact on the object under investigation.

Let's analyze in details the psychological factors of the development of the financial services market in the light of their consideration as the informal factors influencing the defined market.

Essence of the informal factors in the economic entities development

Reality shows that neglecting the informal factors of the development of the investigated events doesn't allow to conduct really detailed and comprehensive scientific research. It is well known that human behavior on the financial services market is not determined purely by the economic and political factors, on the desire of a person to submit his money to the availability of the financial intermediaries the considerable influence is made by such factors as a personal attitude to the financial establishments, position as to economy, certain mental traits, religious beliefs, etc. As a rule in the theory of institutionalism the defined factors are related to the informal factors of the economic entities development. Let's investigate their essence in details.

We support the thought of Kolota A. and Kravchuk O., who note that "purely economic postulates further appear less as a construction

material, from which present and future economic life of the country, household of each person can be built. At the same time non economic factors further should supply as a construction material – moral and spiritual associated with consciousness, eternal human values both individual and collective, society character [9, p. 18]. As a prove of the scientific interest increase to the non economic factors studying which influence the development of economic processes are as well advanced researches recognized by the international scientific community. In particular, in 2015 the Nobel Prize in Economics was awarded to Angus Deaton, who devoted his researches to the issues of consumption, poverty and welfare. „To create economic policy which would favor welfare and decrease the level of poverty, at the beginning we should understand how each individual consumer chooses, - is stated in the note of the Swedish Royal Academy of Sciences" [11]. So, considerable attention in the researches is paid not only to the economic component but as well to the psychological, behavioral aspects, and that doesn't change the vector of the investigation itself and demands the creation of the new methodology of studying such phenomena, defined interrelations and correlations, deepening the theoretical base of their functioning.

Thus the issue of identification of the essence of the informal factors and institutions, which are active at the present moment in range of the national economic system, becomes actual. In particular Ukis U.O. notes that informal institutions are the mechanisms that regulate people's behavior with the help of definite stereotypes, standards and social conventions that are not defined by the legislative and normative acts [3, p. 7]. From the other side those factors which cannot be considered as formal ones can be related to the informal factors. Kovalenko U.M. notes that "informal (traditional) norms-mental stereotypes, customs, traditions, not unwritten codes and codes of behavior, economic ethics, rites, taboos, religious, moral, ethic and social standards, sociocultural background – are deprived of hard automatism

and provide opportunities for flexible adaptations to conditions” [8, p. 58]. Thus, spectrum of the informal factors types can be very wide and their influence is not always clear and visible. But in comparison between different national economics their role increases greatly, which leads to the need to consider these factors in the study of different objects and phenomena. It is worth noting that such peculiarity of the informal factors influences on these factors investigation, demands using the other means of investigation. Studying of the informal factors is also connected with the possibility to build the system of their identification, measurement and implementation of the definite level of management the creation and their influence on the investigated objects. But nature of the informal factors causes quite a complicated process of their creation and accordingly correction with the purpose of strengthening positive influence on the economic processes.

Referring the financial service market it is worth noting that the informal factors role of such market development at the present moment is quite weighty because it is caused by the behavior specific of its main entities, that is formed under the pressure of the big number of such factors. We are convinced that to the informal factors which influence the financial services market the following should be related: trust, customs and traditions, civil culture, stereotypes, way of life, ethics, level of economic thinking, mentality. The defined informal factors by their nature are abstract and complex formalized, but useful from the position of the development of the financial services market, modelling its functioning in future. We'd like to note that sometimes it is difficult to put lines between the defined factors taking into account their interpretation and content.

The financial services market as a complex economic system develops under the pressure of the massive of different factors and the informal factors play the key role in their complexity. Quite a controversial from the scientific point of view is the issue concerning correlation between the formal and informal factors themselves,

their completeness, in other words mutual complementarity and interplay. It is logical to admit that trust, for example, of customers to the financial intermediaries functioning will partially depend on stability of the economic system in the state, the efficient functioning of the system of the state regulating the financial institutions activity, presence of the active mechanisms of the customers rights protection, their right to return their money in case of bankruptcy of the financial institutions. But from the other side without trust in general the development of the financial services market on the initial stages of their development isn't possible, when there is no institutional base of its functioning, there is always definite level of trust which is not confirmed by any economic or political factors, it is only based on the psychological and mental peculiarities of the citizens.

Let's investigate in more details the influence of trust on the financial services market because we consider that this informal factor by its nature is the result of the influence of many factors on the development of this market. Trust availability, especially in the range of the economic systems, is a powerful basis of their development because functioning of such systems becomes easier, the interrelations nature between the main economic entities changes, that speeds the circulation of goods, services, money, information. Trust availability favors quicker goods production, their sale and money receiving, allows to decrease transaction fees which positively influence on the economic state of the economic entities, allows to decrease costs of the state for the construction and maintenance of a significant number of civil servants in the regulation of economic relations on the financial services market in general.

Generally, trust is a phenomenon which arises in the process of interrelation of separate entities as a result of that such interrelation arise between them and they can be characterized as reliable, confident, honest, decent, which give the possibility to predict further actions of the participants of such interrelations, provides confidence in their future actions [14, p. 58].

It is very difficult to create confidence in the

society and it is even more difficult to create the mechanism of its support and increasing its level. Trust is quite an abstract meaning, increasing level of which demands using huge efforts from all sides of the economic process: state, citizens to long term and difficult process, which demands methodological, consistent implementation of the mechanisms of support in different spheres especially in the part of the development of the financial services market and the financial intermediaries functioning.

It is very easy to lose the customers trust but to return it is extremely hard task. In limits of the defined market functioning trust is a resource of stability and normal functioning of the financial establishments. Decreasing the customers trusts level to the financial intermediaries leads to withdrawal of fund resources, liquidity decreasing of the bank system, deterioration of the financial state of the credit, investment and deposit establishments in general as to the economic recession, or, in worse case to the economical fall in limits of the state. That's why the issue of research of the informal factors is actual because good governance by them allows to create actually stable base of the economic development and prosperity of the state. It is well known that for the development of the state it is worth implementing economic reforms but in our point of view they should compulsorily consider influence of the informal factors which already exist in the society. Ignoring such factors doesn't allow to create efficient measures of further development of the national economy, provide its development in long term perspective.

Conclusion. So, within the article the essence of the informal factors and their role in the development of the economic entities, in particular in the financial services market, was analyzed. In particular, within the article essence of such market was defined and interpretation of its as nonmaterial form of the interrelation results was suggested, which are characterized by consumer price between the entities in the process of satisfying by the participants (producers) needs of the others (consumers) on mutually beneficial reconciliation of the interests

on their own account, on the account of the customers or on the account of attracted financial resources of other entities in accordance with the active legislation with the purpose to get profit, preserving the value of assets or achieving social impact from the realization of such interaction.

Within the article also the factors that influence the defined market were analyzed and which were divided into two groups: global and national among which the national factors were studied in details and which were ranked in such groups: political, social, economic, informational, historical and psychological, the factors of each one were defined. In the process of this research special attention was paid to the psychological factors of the development of the financial services market and their relation to the factors of the informal action was reasoned.

Special attention within the conducted research was paid to essence of the informal factors and their nature. In particular, importance of such factors considering in the process of the measures creation of the economic entities development and the financial services market in general were noted. To the informal factors that influence on that market the following ones are related: trust, customs and traditions, civil culture, stereotypes, way of living, ethics, level of the economic thinking, mentality. The deepened attention was paid to the influence of trust on the development of the financial services market.

In general conducted research gave reasons to believe in the significant scientific potential of studying the informal factors role in the development of the economic entities. Issues of the methodologies development to study the impact of such factors, their listing and typology need to be researched additionally. Particularly relevant and interesting is the application of mathematical tools to study the defined impact.

References

Textbooks

1. Веблен Т. Теория праздного класса. – М., 1984.
2. Механізм формування системи парабанківських посередників на фінансовому ринку в контексті забезпечення економічної безпеки України: монографія / С.М. Шкарлет, О.І. Гонта, В.Г. Маргасова, М.В. Дубина. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 272 с.
3. Укіс Ю.О. Роль неформальних інститутів у перехідній економічній системі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 „Економічна теорія” / Ю.О. Укіс. – Харків, 205. – 16 с.
4. Унець-Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика / В.П. Ходаківська, О.І. Костюкевич, О.А. Лятямбор. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 292 с.
5. Юрчук О.М. Банківська діяльність на ринку фінансових послуг : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 „Гроші, фінанси і кредит”/ О.М. Юрчук. – К., 2010. – 20 с.

Статті

6. Волохата В.Є. Фактори формування депозитних ресурсів банку / В.Є. Волохата // Бізнес Інформ. – 2013. - № 8. – С. 310-316.
7. Герасимчук З.В. Фактори впливу на розвиток регіональних ринків банківських послуг / З.В. Герасимчук, О.К. Гоманюк // Фінансовий простір. – 2015. – № 1 (17). – С. 92-101.
8. Коваленко Ю.М. Неформальні норми фінансового сектора економіки: економічна ментальність та інституційна довіра / Ю.М. Коваленко // Економічна теорія. – 2011. — № 2. — С. 58-68.
9. Колот А. Людина і нова економіка: теоретико-методологічний аналіз взаємодії та домінант розвитку / А. Колот, О. Кравчук // Економічна теорія. – 2015. – № 1. – С. 5-25.
10. Малишенко К.А. Фактори, що визначають особливості фондового ринку України / К.А. Малишенко // Вісник бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2013. – № 4 (24). – С. 104-107.
11. Нобелівська премія-2015: портрети лауреатів [Електронний ресурс] / офіційна сторінка журналу „Корреспондент”. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/tech/science/3575429-nobelivska-premiia-2015-portrety-laureativ>
12. Прокопенко В.Ю. Фактори, що впливають на попит та пропозицію ринку нерухомості / В.Ю. Прокопенко // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2010. – Вип. 43. – С. 605-609.
13. Тарасова І. Інституціоналізм в методології наукового дискурсу / І. Тарасова // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 2 (164). – 73-78.
14. Dubyna M.V. Essence of trust and its role in the development the economic relations of modern society / M.V. Dubyna, O.M.Kalchenko, E.V.Shyshkina // French Journal of Scientific and Educational Research: “Paris University Press”. Paris, 2014. – No.2. (12). –Volume I. – P. 352-356.

იოსებ არჩვაძე,

ეკონომიკის დოქტორი,
ქუთაისის უნივერსიტეტის პროფესორი

JOSEPH ARCHVADZE,

PhD in economics, Kutaisi Universiti,
Professor

ანოტაცია

მსოფლიოში ყველაზე მრავალრიცხოვანი ქვეყნის — ჩინეთის ხელმძღვანელობამ 1980-იანი წლების დასაწყისში შეიმუშავა ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობრივი რეგულირების სახელმწიფო სისტემური პოლიტიკა სახელწოდებით „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“. ეს იყო თანამედროვე მსოფლიოში სახელმწიფოებრივ დონეზე დემოგრაფიული რეგულირების ყველაზე მსხვილმასშტაბიანი და ხანგრძლივი პროექტი, რომლის რეალიზაციამ 35 წელი გასტანა. ადმინისტრაციული და ეკონომიკური მეთოდების გამოყენებით მოხერხდა ჩინეთის მოსახლეობის უკონტროლო ზრდის შეჩერება, შობადობის დარეგულირება, ქორწინების საშუალო ასაკის საგრძნობი ამაღლება, მოსახლეობის საგანმანათლებლო-პიგიენური განათლების არსებითი ამაღლება, ქალთა ფართო ჩართულობა ეკონომიკაში. ამასთან, აღნიშნულ პროცესს თან მოჰყვა ისეთი ნეგატიური ფაქტორებიც, როგორებიცაა მოსახლეობის დაბერება, სამუშაო ძალის დეფიციტი, მოსახლეობის სქესთაშორისი რაოდენობრივი დისბალანსის, განსაკუთრებით ფერტილურ ასაკში, ზრდა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, 2015 წლის ოქტომბერში აღნიშნული პოლიტიკა დასრულებულად გამოცხადდა და ჩინეთი გადავიდა სოციალურ-დემოგრაფიული განვითარების გაცილებით ლიბერალურ მოდელზე.

საკვანძო სიტყვები: დემოგრაფია, დემოგრაფიული პოლიტიკა, დემოგრაფიული დაბერება, გეგმური შობადობა, ქორწინება, მოსახლეობის ბუნებრივი მატება, მედიანური ასაკი

THE END OF CHINA'S ONE – CHILD POLICY

Abstract

The leaders of China, which represented the country with the largest population in the world, in early 1980s created a state systemic policy, which aimed to regulate the growth of the population of the country and the name of the policy was: One family-one child. This was in the modern world the biggest and the longest demographic regulation process on the state level, which realization continued 35 years. By using of administrative and economic methods, it was possible to stop the uncontrolled growth of china's population; it helped regulation of birthrate, growth of an average age for marriage, increase of educational-hygienic knowledge, women's broad involvement in economy. Although this process was followed by increase of negative factors, such as-population's aging, deficit of workforce, imbalance between the genders, especially in the fertile years.

Because of all these factors, the mentioned policy was declared finished in October 2015 and China was switched to more liberal model of social-demographic development.

Keywords: Demographics, Demographic Policy, Demographic aging, Scheduled Births, Natural population growth, The median age

2015 წლის ოქტომბერში გამართულმა ჩინეთის კომპარტიის მეხუთე პლენუმმა ოფიციალურად დაუსვა წერტილი საუკუნის მესამედზე მეტხნაინ დემოგრაფიულ პოლიტიკას სახელწოდებით — „ერთი ოჯახი — ერთი შვილი“¹. ამ პოლიტიკას საფუძველი დაედო 1979 წელს, რითაც არსებითად შეიცვალა ჩინეთში მანამდე არსებული სახელმწიფოს დემოგრაფიული კურსი. წინა მმართველის, ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის დამაარსებლის მათ ძედუნის საყვარელი ლოზუნგი იყო: „ჩვენი ძალა სიმრავლეშია!“, რაც გულისხმობდა მეტ სამუშაო ძალას სოფლის მეურნეობასა და ინდუსტრიაში და მეტ ჯარისკაცს — ჩინეთის შეიარაღებულ ძალებში. ჩინეთის დიდი მესაჭე (როგორც თავმჯდომარე მათს მოიხსენიებდნენ მის სიცოცხლეში) ამბობდა, ადამიანთა სიმრავლეს ატომურ აფეთქებაზე მეტი ძალა აქვსო. ამ ლოზუნგის პრაქტიკულმა განხორციელებამ ჩინეთის მოსახლეობა გაზარდა 1950 წლის 540 მილიონიდან 1970 წლის 850 მილიონამდე და 940 მილიონამდე — 1976 წლისთვის. თუმცა მათ ძედუნის სიცოცხლის ბოლოსთვის ჩინეთის ხელისუფლებამ, ფაქტობრივად, სრულად გააცნობიერა ის საფრთხე, რაც ამ ქვეყანისთვის მოსახლეობის უკონტროლო და სწრაფი ზრდის შემდგომ გაგრძელებას შეეძლო მოეტანა. მოსახლეობის რიცხოვნობის მატება საჭიროებდა სულ უფრო მეტ მატერიალურ რესურსს და ძალისხმევას, რაც ეკონომიკურად დასუსტებული, „დიდი ნახტომისა“ და ათწლიანი „კულტურული რევოლუციის“ გადამტანი ქვეყნისთვის შეიძლებოდა, კიდევ უფრო სავალალო შედეგებით დასრულებულიყო. სუსტი ეკონომიკის მქონე სახელმწიფო ვერ მისცემდა საკუთარ თავს იმის ფუფუნების უფლებას, თითებს შორის ეცქირა ქვეყნის ისედაც უზარმაზარი მოსახლეობის უკონტროლო ზრდისთვის. თანაც, იმ დროისთვის მაღალ რეპროდუქციულ ასაკში იმყოფებოდა სწორედ ის თაობა, რომელიც 1950-1960-იან წლებში მათ ძედუნის ზემოხსენებული ლოზუნგის პერიოდში მოველინა ქვეყანას. ასეთი მკაცრი დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებას საფუძვლად კონკრეტული გათვლებიც ედო. - ჩინელი მათემატიკოსის სუნ ცზიანის გათვლებით, მკაცრი დემოგრაფიული პოლიტიკის გაუტარებლად ჩინეთის მოსახლეობა 2080 წლისთვის 4 მილიარდს მიაღწევდა. [6] შესაბამისად, ასეთი „დემოგრაფიული ბომბის“ კატასტროფული შედეგის თავიდან ასაც-

¹ ამ პერიოდის ჩინეთში დემოგრაფიული პოლიტიკის არაოფიციალური სლოგანი იყო: „იყოლიეთ ნაკლები შვილი და მეტი ღორი“ (?).

ილებლად საჭირო იყო შობადობის მკვეთრი შემცირება ერთ ბავშვამდე და ამ პოლიტიკის შენარჩუნება არანაკლებ 20-40 წლის განმავლობაში.

აქვე უნდა ითქვას, რომ ლოზუნგი „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ ცარიელ ნიადაგზე არ აღმოცენებულა. - დემოგრაფიული საფრთხის გაცნობიერება ჩინეთის ხელისუფლებამ ჯერ კიდევ მათ ძედუნის სიცოცხლეშივე შეძლო, თუმცა გატარებული შესაბამისი ზომები უფრო ზომიერი იყო. კერძოდ, ჯერ კიდევ 1970-იანი წლების დასაწყისში წამოწყებულ იქნა კამპანია ლოზუნგით: „გვიან — იშვიათად (ნაკლებად ხშირად) — ნაკლები“.² ეს კამპანია რამდენიმე ასპექტს ითვალისწინებდა:

ჯერ ერთი, პროპაგანდა ეწეოდა დაგვიანებულ ქორწინებას — დაქორწინების სარეკომენდაციო მინიმალურ ასაკად მიჩნეული იყო 28 წელი — მამაკაცებისთვის და 25 წელი — ქალებისთვის (სოფელ ადგილებში, შესაბამისად, 25 წელი და 23 წელი) [1].

მეორე, ოჯახურ წევრებს სთავაზობდნენ, რომ პირველი და მეორე ბავშვის დაბადებას შორის პერიოდი ყოფილიყო არანაკლებ 4 წელი.

მესამე, ოჯახებს რეკომენდაცია ეძლეოდათ, ჰყოლოდათ: ქალაქად — არაუმეტეს ორი, ხოლო სოფლად — არაუმეტეს სამი ბავშვი. სააგიტაციო საშუალებები განუმარტავდნენ მოსახლეობას ამგვარი საოჯახო პოლიტიკის უპირატესობებზე, რესურსების ეკონომიასა და ბავშვთათვის უფრო მეტ შესაძლებლობებზე.

ამის გარდა, ადგილი ჰქონდა კონტრაცეპტივების უფასო დარიგებას და არასასურველი ფეხმძიმობის შეწყვეტას. 1971-2013 წლებში ჩინეთში ოფიციალურად იქნა გაკეთებული 336 მილიონი აბორტი და 222 მილიონი სტეროილიზაცია.[7]

მთლიანად, შესაბამისი დემოგრაფიული

² შობადობის რეგულირების სახელმწიფო პოლიტიკამ ჩინეთში, ფაქტობრივად, რამდენიმე ეტაპი გაიარა: პირველი ეტაპი - 1956-1958 წწ. — შრომითი მობილიზაცია ინდუსტრიალიზაციის უზრუნველსაყოფად.

მეორე ეტაპი - 1962-1966 წწ. ორიენტაცია შობადობის დაგეგმვაზე. მიმართული იყო ქალაქის მოსახლეობაში გვიანი ქორწინების, ოჯახის სულადობის შემცირებაზე, ინტერვალის ზრდაზე მშობიარობებს შორის, ჰქონდა სუსტი ეფექტი.

მესამე ეტაპი - 1971-1979 წწ. გატარდა მეტი ძალისხმევა და შედეგად უფრო თვალსაჩინო იყო. — ფართო გავრცელება ჰპოვეს აბორტებმა და კონტრაცეპტივებმა. ხელისუფლების მითითება მოსახლეობის დემოგრაფიულ ქვევაზე თანდათან გამკაცრდა 1970-იანი წლების დასაწყისის მაქსიმუმ 3 ბავშვის ყოლიდან 1970-იანი წლების ბოლოსათვის მაქსიმუმ 1 ბავშვის ყოლიამდე.

პოლიტიკა „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ (1979-2015 წწ.) ფაქტობრივად, ჩინეთის დემოგრაფიული პოლიტიკის მეოთხე ეტაპი იყო.

პოლიტიკის გატარებაზე ჩინეთი ხარჯავდა ყოველწლიურად 11.2 მლრდ. აშშ დოლარზე მეტს, მათ შორის 32 სახეობის კონტრაქტივების დარიგებაზე XXI საუკუნის დასაწყისში ჩინეთი ყოველწლიურად ხარჯავდა 100 მლნ. აშშ დოლარზე მეტს.

დემოგრაფიული პოლიტიკაში ცვლილებები, რომლებიც ისტორიაში შევიდა სახელწოდებით „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“, 1970-იანი წლების ბოლოს დენ სიაო პინის ეკონომიკური რეფორმების პარალელურად დაიწყო. გეგმური შობადობა სახელმწიფო პოლიტიკის უმნიშვნელოვანეს კომპონენტად იქცა. მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ 2000-იანი წლების დასაწყისში მოსახლეობის რაოდენობა უნდა დარჩენილიყო 20 წლის წინანდელის დონეზე, ხოლო თითო ბავშვი უნდა ყოფილიყო ქალაქად ოჯახების არანაკლებ 95 პროცენტში, ხოლო სოფლად — 90 პროცენტში [3; გვ. 119] დადგენილი წესის დარღვევას შეიძლება მოყოლოდა ადმინისტრაციული და მატერიალური პასუხისმგებლობა (პარტიიდან გარიცხვა, ჯარიმები „ჭარბი ბავშვებისთვის“, რომელთა მოცულობა „ურჩი მშობლის“ წლიურ შემოსავალს 4-8-ჯერ აღემატებოდა, საჯარო სამსახურის დაკარგვა და ა.შ.). ჯარიმის გადაუხდელობის შემთხვევაში, ბავშვი რჩებოდა ჩაწერისა და პრაქტიკულად ყველა სახის სოციალური გარანტიის გარეშე.

აღნიშნული პოლიტიკის ხაზით ფართო ხასიათი ჰქონდა ჩინეთში საქორწინო წვეილის წინასაქორწინო პროფილაქტიკურ საუბრებსა და სამედიცინო შემოწმებას.

სოფლად მცხოვრებლებს „შეუნარჩუნდათ“ უფლება, ჰყოლოდათ 2 ბავშვი (ისიც იმ შემთხვევაში, თუ პირველი შვილი გოგო იქნებოდა). ამასთან, ეს პოლიტიკა არ ეხებოდა ეროვნულ უმცირესობებს — 100 ათასამდე რიცხოვნობის მქონე ეროვნებებს შეზღუდვა საერთოდ არ ეხებოდათ, ხოლო სხვა, უფრო მრავალრიცხოვან ეროვნულ უმცირესობებს (ჩინეთში 56 ეროვნული უმცირესობაა, რომლებზეც მოდის, ჩინეთის მთელი მოსახლეობის 8.9 პროცენტი — „სულ რაღაც“ 122 მილიონი კაცი) შეეძლოთ ჰყოლოდათ 2-3 ბავშვი. ამის გარდა, 1987 წლიდან ტარდებოდა გარკვეული შემსუბუქებები ამ პოლიტიკის გატარებაში. მაგალითად, ზოგიერთ პროვინციაში ნებას რთავდნენ ოჯახს მეორე შვილიც ჰყოლოდა პირველი ბავშვის გარდაცვალების შემთხვევაში, აგრეთვე, თუკი ბავშვის მშობლები თავადაც დედისერთები ან შეზღუდული შესაძლებლობების საჯარო მოხელენი იყვნენ.

ამასთან, „მორჩილი“ და „დამჯერი“ ოჯახები სახელმწიფოსგან იღებდნენ დახმარებას... 5-დან 20 იუანამდე თვეში (0.8 -3.5 აშშ დოლარი).

აღნიშნული პოლიტიკის გატარების წყალობით შესაძლებელი გახდა ჩინეთში 1980 წლიდან 2015 წლამდე აეცილებინათ დაახლოებით 400 მილიონი ბავშვის (ზოგიერთი მეცნიერის პესიმისტური შეფასებით, ეს ციფრი 100 მილიონს არ აღემატება) დაბადება [1]. ამ ქვეყნის მოსახლეობა, მართალია, ამ პერიოდში მაინც გაიზარდა დაახლოებით 40 პროცენტით - 1373 მლნ.-მდე, მაგრამ ეს მაინც ორჯერ უფრო დაბალი ტემპია წინა 30-წლიან პერიოდთან (1950-1970-იანი წლები) შედარებით. შედარებისთვის: იმავე პერიოდში ინდოეთის მოსახლეობა, ფაქტობრივად, გაორმაგდა და ჩინეთის მოსახლეობის რიცხოვნობის 87 პროცენტი შეადგინა (1980 წელს — 61%). ამ პერიოდში შობადობის კოეფიციენტი ჩინეთში შემცირდა 18.5 პრომილედან 11.9 პრომილემდე, ხოლო ფერტილობის კოეფიციენტი — 2.75-დან 1.7-მდე [2].

პოლიტიკამ „ერთი ოჯახი — ერთი შვილი“ საგრძნობი შედეგი გამოიღო და 2011 წლისთვის მოსახლეობის წლიურმა მატებამ მხოლოდ 0.49 პროცენტი შეადგინა, რაც საშუალო მსოფლიო მაჩვენებელს (1.1%) ორჯერ და მეტად ჩამორჩება [4; 55]. აღნიშნული ინდიკატორით ჩინეთი მსოფლიოს 186 ქვეყნიდან მხოლოდ 151-ე ადგილზეა. ამ პოლიტიკის რეალიზაციის „წყალობით“ ოჯახებში ბავშვების რაოდენობა 1970 წლის 5.8 ბავშვიდან ³ 2013 წლისთვის 1.58-მდე შემცირდა. სხვადასხვა წყაროებით, ყოველწლიურად ჩინეთში კეთდებოდა 25 ათასი რეგისტრირებული აბორტი [8]. შობადობის წლიური მაჩვენებელი 2000 წლის 16.1 მილიონიდან 2014 წლისთვის შემცირდა 12.17 მილიონამდე.⁴ ექსპერტები ვარაუდობენ, რომ 2025 წლისთვის ჩინეთი მიაღწევს მოსახლეობის ბუნებრივი მატების ნულოვან დონეს [7].

მიღებული შედეგი თვალსაჩინოა, თუმცა ამ პოლიტიკის ფასიც საკმაოდ მაღალია. ამჟამად 15 წლამდე ასაკის ყოველ 100 ბავშვზე 64 წელს გადაცილებული 165 მოხუცი მოდის. ფაქტობრივად, ბოლო წლებში „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“ წინააღმდეგობაში მოვიდა სახელმწიფოს ძირეულ ინტერესებთან და სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყ-

³ ჩინეთის სახალხო რესპუბლიკის ამჟამინდელ თავმჯდომარეს სი ძინ პინს, რომელიც 1950 წელს დაიბადა, ყავს ორი უფროსი და ერთი უმცროსი ძმა.

⁴ 1970-იანი წლების პირველ ნახევარში ჩინეთის შობადობის საერთო წლიური მაჩვენებელი 25 მილიონს აღემატებოდა.

ოფის ამოცანებთან. ასეთ პოლიტიკას, გარდა მოსახლეობის დემოგრაფიული დაბერებისა, ნეგატიური სოციალური და ეკონომიკური თაიგული ახლავს თან.

ჯერ ერთი, ერთშვილიან ოჯახებში ბავშვი, როგორც თავად ჩინელები თვლიან, „პატარა იმპერატორად“ იქცა. უფროსი თაობის წარმომადგენლების მთელი ყურადღება მათზე იქნა კონცენტრირებული. მაგრამ ამჟამად, როდესაც პირველი თაობის ამ „პატარა იმპერატორების“ სიმწიფის წლები დადგა (30-35 წელი), მათ, ფაქტობრივად, უწევთ უფროსი თაობის რამდენიმე ადამიანის რჩენა. ერთ ახალგაზრდა წევილზე მოდის მათი მშობლების ორი წევილი, ხოლო ბებია-ბაბუის გათვალისწინებით, არც თუ იშვიათად, უფროსთა სამი-ოთხი წევილი. შესაბამისად, დედისერთებს უფროსი თაობის წარმომადგენლების დახმარება-შენახვა დედამამიშვილების „მეხილების“ გარეშე უწევთ. ეს — „უკეთეს შემთხვევაში“. საქმე იმაშია, რომ საქართველოსაგან განსხვავებით, სადაც საკენსიო ასაკის მოსახლეობის 93 პროცენტი ოჯახის სხვა, ახალგაზრდა თაობის წარმომადგენლებთან ერთად ცხოვრობენ, ჩინეთში 70 წელს გადაცილებულთა თითქმის მეხუთედი, ვინც 70 წელზე უფროსია, მარტო ცხოვრობენ [9]. მომავალში კი ასეთთა რიცხვი, სავარაუდოდ, კიდევ უფრო გაიზრდება. ამიტომ აღნიშნული კატეგორიის მოსახლეობისადმი უყურადღებობა, შესაბამისი მხარდაჭერის დეფიციტი ქმნის ამ კონტინგენტისთვის დეპუმანიზაციისა და დესოციალიზაციის ამკარა საფრთხეს, რის დაძლევაც „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ პოლიტიკის დასრულების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა.

მეორეც, როდესაც ბავშვთა რაოდენობა ოჯახში ერთი ბავშვით შემოიფარგლა, ბევრმა ოჯახმა უპირატესობა ბიჭს მიანიჭა. და თუ საშუალოდ მსოფლიო პრაქტიკა აჩვენებს, რომ საშუალოდ 100 დაბადებულ გოგონაზე 106 ბიჭი მოდის, ჩინეთში ეს მაჩვენებელი 116-120-ის ფარგლებშია. ახალგაზრდა მშობლები ხშირად წვევებდნენ ფეხმძიმობას იმ შემთხვევაში, თუკი ცნობილი იყო, რომ გოგო უნდა დაბადებულიყო. გოგონაზე ფეხმძიმობის ხელოვნურმა შეწვევებმა იმდენად კატასტროფული მასშტაბები მიიღო, რომ ჩინეთის ხელისუფლება იძულებული გახდა, საკანონმდებლო დონეზე აეკრძალა ბავშვის სქესის წინასწარი დადგენის პროცედურების ჩატარება. მიუხედავად ამისა, 2014 წლისთვის ფერტილური ასაკის მამაკაცების რაოდენობა 25 მილიონით აღემატებოდა ფერტილური ასაკის ქალების

რაოდენობას. ამჟამად 1980 წლის შემდეგ დაბადებულ დასაქორწინებულ 100 ქალზე 136 დასაქორწინებელი ვაჭი მოდის [6].

მესამე. ამან გამოიწვია ჩინეთის მოსახლეობის მედიანური ასაკის სწრაფი ზრდა, რომელიც უკვე მნიშვნელოვნად აღემატება საშუალო მედიანურ მსოფლიო ასაკს და შეადგენს 36.8 წელს (სხვა წყაროებით — 37.5 წელს), მაშინ, როდესაც ინდოეთში, რომელიც სწრაფად უახლოვდება ჩინეთს მოსახლეობის რიცხოვნობით, მედიანური ასაკი მხოლოდ 27.3 წელია. თუ მედიანური ასაკი ჩინეთში 1970 წელს იყო 19.2 წელი, 1980 წელს — 21.7, 1990 — 24.7, 2000 — 29.8, 2010 — 35.2, 2015 — 37, 2080 წლისთვის, არსებული ტენდენციის შენარჩუნების პირობებში, 51.1 წელს მიაღწევს.⁵ 65 წელს გადაცილებულ პირთა რაოდენობა გაიზარდა 4%-დან 9%-მდე და 2050 წლისთვის, პროგნოზებით, უნდა მიაღწიოს 30%-ს.

მეოთხე, აღნიშნულ პერიოდში დემოგრაფიული დატვირთვა (15 წლამდე ბავშვებისა და 65 და მეტი წლის ადამიანების რიცხოვნობის თანაფარდობა 15-64 წლიანების რიცხოვნობასთან) შემცირდა 2.2-ჯერ — 1979 წლის 0.74-დან 2015 წლის 0.34-მდე. ამ ხნის განმავლობაში შრომის ბაზარი შეივსო იმ ქალებით, რომლებსაც აღარ უწევდათ მეორე და მომდევნო ბავშვების გაჩენა და მოვლა, მცირე ზომის ოჯახებს დიდ ოჯახებთან შედარებით ნაკლები ხარჯები და სოციალური დახმარება სჭირდებოდათ ბავშვთა აღზრდაზე, სწავლა-განათლებლასა და ჯანმრთელობაზე. შესაბამისად, საშუალო ძალის მიწოდება საკმაოდ ხანს შენარჩუნებული იყო მაღალ დონეზე და მისი ღირებულების ზრდის ამოცანა პრაქტიკულად არ იდგა. ამიტომ, „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ პოლიტიკა ამართლებდა თავის დანიშნულებას მანამდე, სანამ იგი ეკონომიკაში შობადობის მკვეთრი შემცირების პირობებში დამატებითი ან სტაბილური რაოდენობის საშუალო ძალის არსებობას უზრუნველყოფდა. მაგრამ ბოლო წლებში სიტუაცია არსებითად შეიცვალა. 2011 წლიდან ჩინეთში სისტემატურად მცირდება შრომისუნარიანი ასაკის (15-64 წელი) მოსახლეობის აბსოლუტური რაოდენობა და წილი მთელ მოსახლეობაში. მარტო ბოლო ოთხ წელიწადში (2011-2014 წწ.)

⁵ ჩინეთის მოსახლეობის სწრაფ დაბერებაზე მეტყველებს შემდეგი მონაცემიც. კერძოდ, თუ 1970-იანი წლების დასაწყისში მედიანური ასაკი ჩინეთში აშშ-ის ანალოგიურ მაჩვენებელს 8.9 წლით ჩამორჩებოდა (შესაბამისად, 19.2 წელი და 28.1 წელი; 2015 წლისთვის სხვაობამ მხოლოდ 0.7 წელი შეადგინა (შესაბამისად, 37.0 წელი და 37.7 წელი). - იხ.: <http://www.statista.com/statistics/241494/median-age-of-the-us-population/>.

შრომისუნარიანი ასაკის მოსახლეობის წილი 0.9 პროცენტული პუნქტით შემცირდა. ფაქტია, რომ ხანდაზმული მოსახლეობის წილის ზრდა აუცილებლად გამოიწვევს ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობის რიცხოვნობის შემდგომ შემცირებას და ეკონომიკური ზრდის ტემპების შენელებას. ამის კარგ მაგალითს იძლევა იაპონია, სადაც ხანდაზმული მოსახლეობის წილი უკვე 30 პროცენტია, მედიანური ასაკი 45 წელს უახლოვდება, ხოლო ეკონომიკის ზრდის საშუალო წლიური ტემპი 2000 წლის შემდეგ დროინდელ პერიოდში 0.8 პროცენტს არ აღემატება.

უნდა ითქვას, რომ მოსახლეობის დაბერებისა და ამასთან დაკავშირებული სხვა მზარდი სოციალური პრობლემების ნიშნები საკმაო ხნის განმავლობაში ვლინდებოდა, თუმცა ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპები იძლეოდა შესაძლებლობას მნიშვნელოვნად გადაეფარა, ასე ვთქვათ, „ჩაეხშო“ დემოგრაფიული პროცესების ნეგატიური სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები. ამასთან, აკრძალვის გაუქმებისგან ხელისუფლება ბოლო დრომდე თავს იმის გამოც იკავებდა, რომ კანონის დარღვევაზე არსებული ჯარიმების მოცულობა საგრძნობი წყარო იყო ადგილობრივი ბიუჯეტების შესავსებად. ყოველწლიურად მობილიზებული თანხა ჯარიმებიდან 33-35 მლრდ. იუანს (დაახლოებით 5.2-5.5 მლრდ აშშ დოლარს) შეადგენდა, რაც სახელმწიფოს მიერ დემოგრაფიული პოლიტიკის გატარებისთვის საჭირო სახსრების თითქმის ნახევარი იყო.

ეკონომიკური ზრდის ტემპების შემცირება, ჩინური იუანის წლევანდელი 2-პროცენტია და კიდევ უფრო მასშტაბური დეველუაციის საფრთხე გაისად [10] აიძულებს ჩინეთის ხელისუფლებას, გადასინჯოს სოციალურ-ეკონომიკური და დემოგრაფიული პოლიტიკის მთელი რიგი მიმართულებები და განაახლოს შესაბამისი ინსტრუმენტები.

ჩინეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ახალ მოდელზე გადასვლა გულისხმობს მეტ ლიბერალიზაციას ქვეყნის შიგნით და მეტ საერთაშორისო გახსნილობას. ამ კუთხით უნდა შევხედოთ ჩინეთის კომპარტიის ზემოხსენებული პლენუმის გადაწყვეტილებას

ბას მოხუცებულობის პენსიის ქვეყნის მთელ მოსახლეობაზე გავრცელების თაობაზე — მანამდე იგი მხოლოდ ქალაქის მაცხოვრებლებს მთელი მოსახლეობის მხოლოდ 55 პროცენტს ეხებოდა.⁶ ამის გარდა, ჩინეთის ხელისუფლებამ გადადგა ნაბიჯები მეტი საერთაშორისო გახსნილობისკენ და უცხოურ კაპიტალს ინვესტიციების განხორციელების ნება დართო ისეთ დარგებში, რომლებიც მანამდე მათთვის დახურული იყო (ელექტროენერგეტიკა, ნავთობისა და გაზის მრეწველობა, სამშენებლო, მათ შორის ინფრასტრუქტურის და მომსახურების სექტორები). საქმიანობის დახურული სფეროების რაოდენობა ჩინეთში ორჯერ და მეტად შემცირდა — 79-დან 38-მდე.

რაც შეეხება დემოგრაფიულ პოლიტიკაში ცვლილებებს, სავარაუდოდ, ჯარიმების სისტემა ზედმეტი ბავშვის ყოლაზე არ გაუქმდება, თუმცა ჯარიმების მთელი ტვირთი გადავა მეორედან მესამე ბავშვის ყოლაზე. ესაა, რომ სოციოლოგიური გამოკითხვებით, 30 წელზე ახალგაზრდა ჩინელთა ნახევარს უკვე თავად აღარ სურს ორ ბავშვზე მეტის ყოლა. ასე რომ, ნაკლები სავარაუდოა, რომ შობადობის კოეფიციენტი 2-ს მიაღწიოს — იგი კარგა ხნის განმავლობაში, ალბათ 2-ზე ნაკლები დარჩება. აქედან გამომდინარე, დემოგრაფიული ლიბერალიზაცია არ არის იმის გარანტი, რომ მოსახლეობის მატება მკვეთრად გაიზრდება. განათლების დონის ამაღლებამ, ცხოვრების წესის შეცვლამ, დაქორწინების ასაკის გადაწვევამ გამოიწვია ის, რომ ჩინელი ახალგაზრდობის დიდ ნაწილს აღარ სურს მრავალშვილიანი ოჯახი, რადგან ისინი უპირატესობას ანიჭებენ ცხოვრების ხარისხს (განათლება, ჯანმრთელობა, ბავშვთათვის კარგი საბავშვო ბაღი და ა.შ.), რაც პირდაპირ უკავშირდება ფინანსურ შესაძლებლობებს.

მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკა „ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვი“, ფაქტობრივად, დასრულდა, მისი შედეგების სრული შეფასება ჯერ კიდევ დროის ამბავია. თუმცა უნდა ვაღიაროთ, რომ ამ პროგრამის, ისევე როგორც მთლიანობაში ჩინეთის განვითარების მაგისტრალური ხაზი განსაზღვრა ეკონომიკურმა რეფორმებმა, რეფორმებმა და ინვესტიციებმა განათლებისა და ჯანდაცვის სფეროებში,

⁶ 1990-იანი წლების დასაწყისში ჩამოყალიბებული წესით, დაქირავებული მუშების საპენსიო შენატანების 20 პროცენტს იხდიდნენ დამქირავებლები, 80 პროცენტს — დაქირავებულები. სოფლად მცხოვრებლების აბსოლუტური უმრავლესობა იყო თვითდასაქმებული და შესაბამისად, აღნიშნულ სქემაში ბევრი ვერ მოხვდა.

რომელთა შედეგადაც ამ ქვეყნის მთლიანი შიგა პროდუქტი 2015 წლისთვის 1980 წელთან შედარებით 27-ჯერ(!) გაიზარდა და ჩამორჩენილი სუსტად განვითარებული სახელმწიფოდან მსოფლიოს ყველაზე განვითარებული ეკონომიკის ქვეყნად გადაიქცა. მაგრამ, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ ეკონომიკის აღნიშნული ზრდა ემთხვეოდა პერიოდს, როდესაც საზოგადოებაში მცირდებოდა ბავშვებისა და მოხუცების რაოდენობა. შენარჩუნდება თუ არა ეს პროცესი, როდესაც ჩინეთში დაიწება ბავშვებისა და მოხუცების რაოდენობისა და წილის ზრდა, ამას მომავალი გვიჩვენებს.

„ერთი ოჯახი — ერთი ბავშვის“ დე-

მოგრაფიული ეპოპეა ჩინეთში დასრულდა, თუმცა თავისი გრძელვადიანი შედეგებით იგი კიდევ დიდხანს დარჩება ამ ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ პოლიტიკის განმსაზღვრელ ფაქტორად. ხოლო შენარჩუნდება თუ არა ეკონომიკური ზრდის მაღალი ტემპი დემოგრაფიული პოლიტიკის შეცვლის, მეორე ბავშვის ყოლის ნებადართულობის, სამუშაო ძალის რიცხოვნობის შემცირებისა და გაძვირების პირობებში, ამას უკვე მომავალი გვიჩვენებს.

იეროგლიფური დამწერლობის მქონე დიდი ერი თავის თანამედროვე ისტორიის წერას აუჩქარებლად განაგრძობს...

ლიტერატურა:

1. 5 things to know about China's 1-child policy. – <http://www.cbc.ca/news/world/5-things-to-know-about-china-s-1-child-policy-1.3294335>
2. Alexa Olesen. Experts challenge China's 1-child population claim Associated Press / October 27, 2011
3. Population, Policy, and Politics: How Will History Judge China's One-Child Policy? Wang Feng Yong Cai Baochang Gu. – Population and Public Policy: Essays in Honour of Paul Demeny.
4. World Population Prospects The 2006 Revision Highlights. – http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2006/WPP2006_Highlights_rev.pdf
5. Китайотказалсяотполитики«Однасемья—одинребенок». – 29.10.2016 Lenta.ru
6. Второйнелишний. Кчемуприведетотменаправила«однасемья—одинребенок»вКитае. - Lenta.ru 6.11.2015.
7. Детородныйордер. - <http://www.vademec.ru/magazines/article1786.html>
8. «Многиекитайцыобходилиэтотзаконспомощьюиностранцев». Коммерсант.ru 29.10.2015.
9. ЕвгенийАндреев, УдвоениеКитая: чемобернетсяотменаправила«однасемья - одинребенок». –rbk.ru, 12.11.2015
10. Юаньблизоккатастрофическомуобвалу. –«НезависимаяГазета», 10.11.2015.

საქართველოს სახელმწიფო საპენსიო სისტემის უზრუნველყოფაზე მოქმედი ფაქტორები

ირმა ჩხაიძე,

ეკონომიკის დოქტორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

**IRMA CHKHAIDZE,
Doctor Of Economics,
Associate Professor
of Batumi State University**

ანოტაცია

„საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობა“ წარმოადგენს ქვეყნის მთელი მოსახლეობისთვის სახელმწიფოს მიერ გაწეულ ძირითად მომსახურებას, რომელიც მიეწოდება საზოგადოების თითოეულ წევრს „თანაბრად“ და არ გამოირჩევა მათგან იმ ეჭვს, თუ ვინ ღებულობს „ძირითადად“ ამ სახეობის საზოგადოებრივ სოციალურ (თავდაცვის, ჯანდაცვის და სხვა სფეროში სახელმწიფოს მიერ გაწეული მომსახურება) კეთილდღეობაზე სარგებლობის უფლებას.

სტატიაში სოციალური კეთილდღეობის უმთავრეს ობიექტს წარმოადგენს საქართველოში მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში რეფორმის მიმდინარე პროცესების გაანალიზება. სახელმწიფო საპენსიო სისტემა ითვალისწინებს ყველა პენსიონერზე და მათ შორის ასაკით „მომლოდინე“ პენსიონერებზე, ერთი მხრივ, ყოველთვიური სახელმწიფო გასაცემლის გაცემას მათი მინიმალური საარსებო საშუალებით უზრუნველყოფის მიზნით, მეორე მხრივ, აღნიშნულ სფეროში მიმდინარე რეფორმის დროს, პენსიების ზრდის პარალელურად, შეინიშნება პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის უმოქმედობა, რომლის წარმოქმნის მიზეზებია სოციალური უზრუნველყოფის ფონდის სიმცირე, ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფლაციური პროცესები, ქვეყნის მოსახლეობაში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე მკაფიოდ გამოკვეთილი როგორც მოსახლეობის შემცირების ისე ერის დაბერების ზრდის ტენდენცია, რომლის მიზეზებად სახელდება სიკვდილიანობის მაღალი დონე, შობადობის

დაბალი მაჩვენებელი, ფართო მასშტაბიანი მიგრაციული პროცესები. აღნიშნული პროცესების შეჩერებისა და შემცირებისთვის მიზანშეწონილია აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელება, რაც, უპირველესად, მოითხოვს შობადობის სტიმულირებას, მოკვდავობისა და მიგრაციული პროცესების შემცირებას.

ამრიგად, ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, რაც შეეხება სოციალურ ფაქტორებს, იგი პირდაპირ უკავშირდება მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას. ამ პრობლემის წინაშე საქართველოს მსგავსად ბევრი განვითარებული ქვეყანა დგას.

საკანძო სიტყვები: „საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობა“, ეკონომიკური მექანიზმების პრინციპი, საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემა.

FACTORS AFFECTING THE PROVISION OF THE STATE PENSION SYSTEM Abstract

“Common Public Welfare” is the basic service, provided by the country, which is delivered equally to all the members of society and does not exclude assumption from their side, about which part of society gets mostly the right for this type of public social welfare. (Defense, Health Care and other services, provided by the state in different spheres).

The main object of social welfare in this topic is the process of reforms taking place in the state pension system. State pension system provides all the pensioners as well as the people waiting for being pensioners, with the monthly minimum wage, in order to ensure their minimal means of subsistence. Besides the fact of raising pension amount, inaction of differentiate principle of pensions is taking place, which is the result of the lack of social security fund, inflation processes, the reduction of population, dating from the 90s of the 20th century, which are caused by the high mortality indicator, low indicator of birth-rate and migration processes. For reducing all the above mentioned processes, it is important to stimulate birth-rate, to reduce mortality and implement an active demographic policy.

Thus, the country's demographic development, migration and natural population movement has an important impact on the socio-economic development, what about social factors, it is directly related to the pension system, the problem facing not only Georgia, but many other developed country.

Key words: “Public Social Welfare”, “The principle of economic continuity”, Pension system.

შესავალი

საქართველოში სახელმწიფო საპენსიო სისტემის ეფექტური მოქმედების პრობლემა ბოლო ორი ათეული წლის განმავლობაში მწვავედ დგას და ჩატარებული კვლევების მიხედვით, ყოველთვის შედიოდა და შედის „მომლოდინე“ პენსიონერთათვის ყველაზე მტკივნეულ საკითხთა სიაში, რის გამოც ნაშრომის კვლევის მიზანია, ვაჩვენოთ, თუ რამდენად პრობლემატურია საქართველოში მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში მიმდინარე პროცესების პარალელურად სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელი ეკონომიკური მემკვიდრეობითობის პრინციპის დაცვა ღირსეული პენსიის გაცემის თვალსაზრისით. კვლევის მიზნიდან გამომდინარე განსახორციელებელი ამოცანებია: შევაფასოთ საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემაში წლების განმავლობაში მიმდინარე რეფორმები; გავაანალიზოთ, თუ ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა, როგორ მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე და როგორ ამყარებს პირდაპირ კავშირს მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემასთან. კვლევის ორიგინალობა (ავტორის წვლილი) გამოვლენილია იმ პრობლემების კვლევებში,

რომლებიც ხელს უშლის სახელმწიფოს მიერ განსახორციელებელი ეკონომიკური მემკვიდრეობითობის პრინციპის დაცვით „საერთო საზოგადოებრივი კეთილდღეობის“ ამოქმედებას. კვლევის პროცესში საქართველოს საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმების პარალელურად, გამოყენებულ იქნა, როგორც არსებული, ასევე წარმოქმნილი პრობლემატური პროცესების შესახებ მონაცემთა თავმოყრის, ანალიზისა და სინთეზის მეთოდი, ჩატარებული კვლევის შედეგები, საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები, უცხოელ და ქართველ ექსპერტთა შეფასებები.

საქართველოში მოქმედი სახელმწიფო საპენსიო სისტემა ითვალისწინებს ყველა პენსიონერზე და მათ შორის ასაკით „მომლოდინე“ პენსიონერებზე ყოველთვიური სახელმწიფო გასაცემელის გაცემას მათი მინიმალური საარსებო საშუალებით უზრუნველყოფის მიზნით. სახელმწიფო პენსიის მიმღებთა რაოდენობაში ასაკით პენსიონერთა რიცხვმა 2008 წლისთვის შეადგინა 73,1%-ი (673 183 ათასი კაცი), 2009-2010 წლისთვის – საშუალოდ 78,3%-ი (საშუალოდ 658 568 ათასი კაცი), 2011 წლისთვის – 79,3%-ი (662 350 ათასი კაცი), 2012 წლისთვის – 81%-ი (673 183 ათასი კაცი).

დემოკრატიული მოწყობისკენ მიმავალი ჩვენი ქვეყნის მოქმედ სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში საბაზრო ეკონომიკის გარდამავალი სისტემიდან დღემდე ხელისუფლების მიერ სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლებრივი პრინციპის აღდგენა დაიწყო ქვეყანაში არსებული სოციალური დაცვის დონის განსაზღვრით. ანალიზით დგინდება, რომ 1998 წლიდან 2003 წლამდე ხელისუფლების მიერ თევების ან ზოგჯერ წლების განმავლობაში გადაუხდელი სიმბოლური პენსიების გაცემა 2004 წლიდან შექლო დიდი ფულის დაზოგვით და დაფარა დაუკმაყოფილებელი „მომლოდინე“ (14 ლარი თვიური პენსია) პენსიონერების მთლიანი დავალიანება, ხოლო 2005 წლიდან 800 000 პენსიონერზე, ანუ მთლიანი მოსახლეობიდან პენსიონერთა 20,5%-ზე მოხუცებულობის სამუდამო პენსიის გაზრდის ტენდენციას (2005 წელს თვიური – 28, 2006 წელს თვიური – 33, 2007 წელს თვიური – 38 ლარის ოდენობით) განაპირობებდა, ერთი მხრივ, იმ ათასამდე პირის პენსიის შემცირება, რომლებიც ყოველთვიურად 560 ლარზე მეტს იღებდნენ და მეორე მხრივ, მომუშავე პირთა მიერ გამოიმუშავებული თანხიდან დარიცხული გადასახადები, რომელიც აღნიშნულთან ერთად ქმნის ამ მომუშავე პირის

სამომავლო საპენსიო სისტემას.

2010 წელს ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე მინიმალური პენსია 55 ლარიდან 80 ლარამდე გაიზარდა. 2011 წლისთვის შეადგინა 100 ლარი (2011 წელს განხორციელებული საპენსიო რეფორმა შეეხო მხოლოდ ასაკით პენსიონერებსა და პირველი ჯგუფის ინვალიდებს). სოციალური მომსახურების სააგენტოს 2011 წლის პირველი სექტემბრის მონაცემებით 100 ლარიან პენსიას ღებულობდა სულ 828 203 პენსიონერიდან 82,9 %, ანუ 686 500 პენსიონერი, მათ შორის 96.6%, ასაკით პენსიონერი (663 000 პენსიონერი) და 3.4%, მკვეთრად გამოხატული შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი (23 500 პენსიონერი).

2012 წლის საპენსიო რეფორმის საფუძველზე (საპენსიო ზღვარი: 60 წელი — ქალბატონებისთვის, 65 — მამაკაცებისთვის) პენსია 67 წელს გადაცილებულ პენსიონერებს გაეზარდა 125 ლარამდე (რომელშიც 125 ლარში შედის სტაჟისა და დამსახურების მიხედვით დამატებული თანხა), ხოლო 67 წელს გადაცილებული პენსიონერების ნაწილს გაეზარდა 25 ლარით, ნაწილს — 15 ლარით. 2013 წლის პირველი სექტემბრიდან ყველა ასაკით პენსიონერისთვის სახელმწიფო პენსიის ფულადი ოდენობა შეადგენდა 150 ლარს, ხოლო 2015 წლის პირველი სექტემბრიდან შეადგენს 160 ლარს. მაშინ, როცა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებიდან საქართველოს საშუალო პენსიის ოდენობით ბევრად ჩამორჩება: მოლდოვა, უზბეკეთი, ყირგიზეთი, ტაჯიკეთი, ხოლო ესტონეთი (660 ლარი), ყაზახეთი (585 ლარი), ლატვია (550 ლარი), ლიტვა (453 ლარი), რუსეთი (438 ლარი), აზერბაიჯანი (303 ლარი) და სხვა პოსტსაბჭოთა ქვეყნები ბევრად აღემატება ჩვენი ქვეყნის საშუალო პენსიის ოდენობას.

ამრიგად, საქართველოში ამჟამინდელი საშუალო პენსიის ოდენობა მსყიდველუნარიანობით ორი ათეული წლის წინანდელი მინიმალური პენსიის დაახლოებით 45%-ის ეკვივალენტურია და, ფაქტობრივად, მხოლოდ სოციალური დახმარების ფუნქციის მქონეა.

აღნიშნულ სფეროში მიმდინარე რეფორმის დროს პენსიების ზრდის პარალელურად შეინიშნება პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის უმოქმედობა, რომლის წარმოქმნის მიზეზებად შესაძლებელია დასახელდეს, ერთი მხრივ, სოციალური უზრუნველყოფის ფონდის სიმცირე და ქვეყანაში ბოლო წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფლაციური პროცესები, რაც ართულებს იმის გაანალიზებას, თუ თითოეულმა პენსიონერმა რამდენი გამოიმუშავა (მანეთებში, კუპონებში, ლარებში) და წლის განმავლობაში ბიუჯეტში ანარიცხ-

ების სახით რამდენი შეიტანა. მეორე მხრივ, ქვეყნის მოსახლეობაში მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე მკაფიოდ გამოკვეთილი როგორც მოსახლეობის შემცირების ისე ერთი დაბერების ზრდის ტენდენცია.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით 1990-2008 წლებში საქართველოს მოსახლეობის რიცხოვნობა შემცირდა 19,5%-ით, 1990-2010 წლებში — 22.72 %-ით, 2013 წელს 2012 წელთან შედარებით — 0.31%-ით. აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში 2010 წელს გაერთიანებული ერების მოსახლეობის ფონდის მიერ ჩაატარებული კვლევებით 2050 წლისთვის საქართველოს დემოგრაფიული კატასტროფა ემუქრება, ქვეყნის მოსახლეობა 28%-ით, ანუ 1170000 კაცით მცირდება. USAID-ის მონაცემებით, 232 ქვეყანას შორის საქართველო მოსახლეობის რიცხოვნობის შემცირების ტემპით მე-16-ე ადგილზეა.

რაც შეეხება მოსახლეობის დაბერების ზრდის ტენდენციას ის შესაძლებელია განისაზღვროს ასაკობრივი ზღვარის შესაბამისობაში. კერძოდ, 1990 წლისთვის 65 წლისა და მეტი ასაკის მოსახლეობის წილი მოსახლეობის საერთო რიცხოვნობაში შეადგენდა 9,25%-ს, 1995 წელს — 10,8%-ს, 2003 წლისთვის — 13,1%-ს, დღეისთვის მოსახლეობის დაბერების მიმდინარე პროცესი ცხადყოფს, რომ ჩვენი ქვეყნის მოსახლეობის 19%-ზე მეტი 60 წლის ასაკს გადაცილებულია და ეს პროცესი მომდევნო ათწლეულებში უფრო დაჩქარდება.

საერთო დემოგრაფიული მაჩვენებლების გაანალიზების საფუძველზე დადგინდა, რომ 1990 წლიდან დღემდე საქართველოს მოსახლეობის ყოველწლიური შემცირების მიზეზებად სახელდება: სიკვდილიანობის მაღალი დონე, 18-50 წლის ასაკის მოსახლეობაში ფათომასშტაბიანი მიგრაციული პროცესები, რამაც განაპირობა 1989-2002 წლებში ქართველების რიცხვის 126 ათასზე მეტით შემცირება და შობადობის დაბალი მაჩვენებელი. საერთაშორისო და ქართველი ექსპერტების გათვლებით, საქართველო შობადობის მიხედვით მსოფლიოს 196 ქვეყანას შორის 164-ე ადგილზეა, ხოლო USAID-ის მონაცემებით, 232 ქვეყანას შორის საქართველო შობადობის შემცირების ტემპით 174-ე ადგილზეა. შობადობის ჯამობრივი კოეფიციენტი (ერთი ქალის მიერ სიცოცხლის განმავლობაში დაბადებული ბავშვების საშუალო რაოდენობა) 1,4-1,7-ის ფარგლებშია, ანუ საქართველოში შვილების თაობა მათი მშობლების თაობის დაახლოებით 70-80%-ს განაახლებს.

აღნიშნული პროცესების შეჩერებისა და შემცირებისთვის მიზანშეწონილია აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკის განხორციელება, რაც, უპირველესად, მოითხოვს შობადობის სტიმულირებას, და ამასთან, მოკვდავობის შემცირებას.

აღსანიშნავია ის გარემოებაც, რომ სახელმწიფომ „არაწინააღმდეგობრივი კეთილდღეობის“, ანუ საპენსიო სისტემის სამართლიანობის პირობის (მეტ-ნაკლები) განხორციელება დაიწყო 2007 წლიდან სტაჟისა და ნამსახურების მიხედვით სამუდამო სიბერის პენსიაზე თანხის დამატებით შემდეგი წესის დაცვით, (25 წელზე მეტი სტაჟის დროს/დანამატი პენსიაზე 10 ლარი, 15-დან 25 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 7 ლარია, 5-დან 15 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 4 ლარია, 5 წლამდე სტაჟის დროს/პენსიაზე დანამატი 2 ლარია). აქვე აუცილებელია ხაზგასმით აღინიშნოს ისიც, რომ სახელმწიფო არ ივიწყებს საპენსიო სისტემის მეორე – დაუცველ მოქალაქეთა მინიმალური უზრუნველყოფის პირობასაც, რადგან პირებს, რომლებსაც არა აქვთ სამუშაო სტაჟი, მათ სახელმწიფო პენსიაში გასვლის შემდეგ უნაზღაურებს იმ დროისთვის არსებული სამუდამო სიბერის პენსიის თანხის ოდენობით.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ითქვას, რომ სახელმწიფო პენსიონერთა უმრავლესობას ვერ შეუქმნის რეალური დიფერენცირებული პრინციპის ამოქმედებით რეალურ თვიურ მინიმალურ საპროცენტო ოდენობას, რადგან აუცილებელია გავიგოთ ისიც, რომ სოციალური მემკვიდრეობითობის სამართლიანობის შესანარჩუნებლად სახელმწიფო მიიჩნევს იმას, რომ მის მიერ შექმნილი კეთილდღეობის მომხმარებელი არის არა მხოლოდ ის პირები, რომლებმაც საპენსიო ასაკამდე შექმნეს საკუთარი საპენსიო ფონდი, არამედ მომხმარებელი არის ის პირებიც, რომლებსაც არ შეუქმნიათ საკუთარი საპენსიო ფონდი და არ მიუღიათ მონაწილეობა სოციალური მემკვიდრეობითობის პრინციპების დაცვაში.

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემების საფუძველზე საქართველოში ასაკით სიბერის პენსია 2004; 2005; 2006; 2007; 2010; 2011; 2013 და 2014 წლისთვის შესაბამისად შეადგენდა საშუალო ოჯახის წლიური საარსებო მინიმუმის 9,8; 17,5; 18,5; 19,1; 35; 41,1; 59,3 და 61,0 %-ს.

საქართველოში „სოციალური მემკვიდრეობითობის“ სამართლებრივი პრინციპის ამოქმედების პარალელურად ხელისუფლების წინაშე მკაცრად დაისვა საკითხი იმის შესახებ,

თუ მომავალში ვინ შეუქმნის მომლოდინებს „არაწინააღმდეგობრივად გამოყენებულ კეთილდღეობას“. საკითხისადმი პრობლემატურ მიდგომას განაპირობებს სტატისტიკოსების მიერ 1992-2003 წლის მონაცემების გაანგარიშებები. ანალიზით დადგინდა, რომ აღნიშნულ წლებში მნიშვნელოვნად მზარდი იყო გარე მიგრაცია და იგი ექსპერტების შეფასებით, ნახევარ მილიონ ადამიანს აჭარბებდა. სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის ოფიციალური მონაცემებით, 2000 წელს მიგრაციულმა სალდომ შეადგინა – 35,2 ათასი კაცი. 2000 წელთან შედარებით 2002 წლისთვის მიგრაციული სალდო შემცირდა 7,4 ათასი კაცით (შეადგინა 27,8 ათასი კაცი).

2004-2005 და 2009-2010 წლებში საქართველოში მიგრაციული სალდო დადებითი მაჩვენებლებით შეფასდა. მიგრაციულმა სალდომ 2004 წელს შეადგინა 5,5 ათასი კაცი, 2005 წლისთვის გაიზარდა 76,3 ათასი კაცამდე, 2009 წელს შეადგინა 34,2 ათასი კაცი, 2010 წლისთვის 18,1 ათასი კაცი. საქართველოში მუშახელის უცხოეთიდან მოზიდვა 2004-2005 წლებში განაპირობა ქვეყანაში ხელისუფლების მიერ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ სფეროში აღებულმა „ახალმა კურსმა“, ხოლო 2009-2010 წლებში – მსოფლიო კრიზისმა, რაც განაპირობებს მოსახლეობის გაზრდას და მის გაახალგაზრდავებას.

მიგრაციის პრობლემა მოქმედებს არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ ყველა განვითარებად ქვეყნებში, სადაც ყოველი მეათე ადამიანი მიგრანტია, კერძოდ გაეროს ექსპერტთა შეფასებით, 1975 წლიდან დღემდე მსოფლიოში მიგრანტთა რაოდენობა გაორმაგდა და მსოფლიოს მოსახლეობის დაახლოებით 3%-ი ანუ 175 მილიონი ადამიანი დღეს არ ცხოვრობს იმ ქვეყანაში, სადაც დაიბადა, რაც მეტყველებს მიგრაციის მასშტაბების ზრდაზე.

ამრიგად, მიგრაციის გამომწვევი როგორც პოლიტიკური (მათ შორის ეთნიკური წმენდა და გენოციდი), ეკონომიკური (მატერიალური პირობების გაუმჯობესება), რელიგიური, სოციალურ-კულტურული, ბუნებრივ-ეკოლოგიური მიზეზებისა, ასევე ნებაყოფლობითი, იძულებითი (განხორციელების ფორმის მიხედვით), მუდმივი და დროებითი (დროითი განზომილებით) მიგრაციის მიზეზების შედგად, მსოფლიოს განვითარებადი ქვეყნების მსგავსად, საქართველოდან გადინება მოხდა მეტწილად შრომისუნარიანი და რეპროდუქციული ახალგაზრდებისა, რამაც მნიშვნელოვანი ზემოქმედება მოახდინა მოსახლეობის სქესობრივ-ასაკობრივი სტრუქტურისა და რიცხოვნობის ფორმირებაზე. საქართველოს

მოსახლეობა 1990 წელთან შედარებით 1995 წელს შემცირდა 6,7%-ით და შეადგინა 5061,7 ათასი კაცი, ახალშობილთა რაოდენობა (56341 ბავშვი) შემცირდა 395%-ით, გარდაცვლილთა (49073 კაცი) რაოდენობა — 3,2%-ით, ხოლო ბუნებრივი მატება შემცირდა 42094 კაციდან 7268 კაცამდე, ანუ 82,75%-ით. 2003 წლისთვის საქართველოს მოსახლეობის რაოდენობამ შეადგინა 4315,2 ათასი კაცი, დაიბადა 46194 ბავშვი (10,7%), გარდაიცვალა 46055 კაცი (10,6%), ბუნებრივმა მატებამ შეადგინა 139 კაცი (0,1 %).

ამრიგად, ქვეყნის დემოგრაფიული განვითარება, მიგრაციული პროცესები და მოსახლეობის ბუნებრივი მოძრაობა მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაზე, რაც შეეხება სოციალურ ფაქტორებს, იგი პირდაპირ უკავშირდება მოსახლეობის საპენსიო უზრუნველყოფის სისტემას. ამ პრობლემის წინაშე დგას ბევრი განვითარებული ქვეყანა. გაეროს ექსპერტთა შეფასებით, ბევრი განვითარებული ქვეყნების მსგავსად, იტალიაში, გერმანიაში და საფრანგეთში შობადობამ იკლო, სიცოცხლის ხანგრძლივობა გაიზარდა. ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მონაცემებით, 65 წელს გადაცილებულთა ხვედრითი წილი საფრანგეთის მოსახლეობაში, დღეს თუ 25%-ია, 2050 წელს 50%-ს მიაღწევს. ეს მოცულობა უზარმაზარი წნეხის ქვეშ მოაქცევს საფრანგეთის მოქმედ საპენსიო სისტემას, რომელსაც თან ერთვის ეკონომიკური კრიზისი, რასაც საფუძვლად ედება უმუშევრობის ზრდა და თანდართული სოციალური გადასახადის ამოღების მკვეთრი შემცირება.

დასკვნა. XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან განვითარებულმა პოლიტიკურმა და ეკონომიკურმა პროცესებმა მნიშვნელოვანი ძვრები მოახდინეს დემოკრატიული მოწყობისკენ მიმავალი ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოს მმართველობით სისტემაში, რაც ითვალისწინებდა ახლად ჩამოყალიბებულ დამოუკიდებელ სახელმწიფოში მოქმედ ყველა სისტემაში ეფექტური და დროული რეფორმების განხორციელებას, აღნიშნული კი შეეხებოდა თვით სახელმწიფო საპენსიო სისტემის ჩამოყალიბებას და შედეგზე ორიენტირებული ეტაპობრივი რეფორმების განხორციელებას. რეფორმის

პრაქტიკული რეალიზების შუქ-ჩრდილები გასული საუკუნის ბოლოდან დღემდე მნიშვნელოვნად იკვეთება და ეკონომიკურ გაანალიზებასა და შეფასებას ექვემდებარება.

კვლევის ძირითადი თეორიული და პრაქტიკული შედეგები გამოიხატება საქართველოს სახელმწიფო საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმების განხორციელებაში. ნაშრომში მოცემულ კვლევებზე დაყრდნობით მიღებული თეორიული და მეთოდოლოგიური შედეგები გამოადგებათ სახელმწიფო საპენსიო სისტემის საკითხებით დაინტერესებულ მეცნიერ-მუშაკებს, მკვლევარებს, დოქტორანტებს, მაგისტრანტებსა და ბაკალავრიატის სტუდენტებს, ხოლო კვლევის პრაქტიკული შედეგები შეიძლება გამოყენებულ იქნეს სხვადასხვა აღმასრულებელი ორგანოების მუშაკთა მიერ.

რეკომენდაციები. საქართველოში ეკონომიკური მექანიზმებით პრინციპის დაცვის მიზნით ხელისუფლებამ მიზანშეწონილია განხორციელოს:

1. საპენსიო სისტემის სრულყოფისთვის და ეფექტური რეალიზებისთვის ისეთი თანმიმდევრული რეფორმები, რაც დაექვემდებარება საპენსიო ფონდის ზრდას, შესაბამისად „ღირსეული“ საპენსიო ოდენობის განსაზღვრას და პენსიების დიფერენცირებული პრინციპის ამოქმედებას თითოეულ „მომლოდინე“ პენსიონერზე;

2. აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკა, რაც უნდა ითვალისწინებდეს, ერთი მხრივ, ფათო მასშტაბიანი მიგრაციული პროცესების შეჩერებას, რასაც თან უნდა ახლდეს დასაქმების დონის ზრდა, ხოლო მეორე მხრივ, მოკვდავობის შემცირებასა და ამასთან შობადობის სტიმულირებას, რომლის მიმართაც სახელმწიფოს მიერ ამოქმედებული საყოველთაო დახვეწა, თავის მხრივ, საწყის ეტაპზე ეფექტის მომტანია.

3. სახელმწიფოს მიერ საპენსიო სისტემაში მიმდინარე რეფორმები და განხორციელებული აქტიური დემოგრაფიული პოლიტიკა ხელისუფლებას დაეხმარება ქვეყანაში „სოციალური მექანიზმებითობის“ სამართლებრივი პრინციპის ამოქმედებაში ანუ „მომლოდინე“ პენსიონერებისთვის „არაწინააღმდეგობრივად გამოყენებული კეთილდღეობის“ შექმნაში.

ლიტერატურა:

1. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები 2004-2016 წლები. http://www.geostat.ge/?action=page&p_id=913&lang=geo
2. Якобсон Л. И. "Экономика общественного сектора". Мос., ГУ-ВШЭ, 1996, ст.45-50
3. Стиллиц Дж. Ю. "Экономика государственного сектора". Мос., ИНФРА-М, 2002, ст.55-67
4. Якобсон Л.И. "Государственный сектор экономики" Мос., ГУ-ВШЭ, 2000, ст. 25-42.

ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის როლი სოციალური რისკების მართვაში

ასიე ცინცაძე,

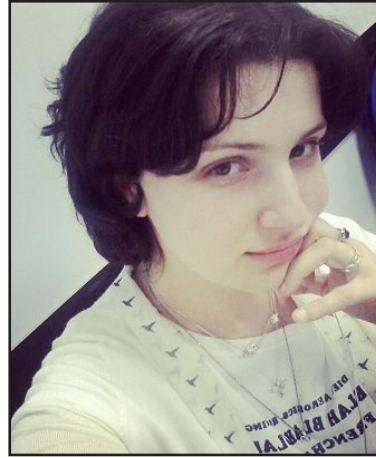
ეკონომიკის მეცნიერებათა კანდიდატი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

ASIE TSINTSADZE,

Candidate of Economic Science, Professor

ანოტაცია

საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლამ შეამცირა სახელმწიფოს მხარდაჭერა სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების მართვაზე და გარკვეულწილად ეს ტვირთი ბიზნესს დაეკისრა, თუმცა ბიზნესი ამისთვის სრულიად მოუზნადებელი აღმოჩნდა და დღემდე სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის რეალიზება ისე, როგორც განვითარებული ქვეყნებში არის, ვერ ხდება. ნაშრომში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის საკითხის შესწავლისთვის ჩამოყალიბებულია სოციალური რისკების არსი და გამოკვეთილია ის რისკები, რომლის მართვა ბიზნესმა უნდა აიღოს თავისთავზე და რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან უნდა იმართებოდეს. ყველა დროში ბიზნეს სუბიექტები საკუთარ კეთილდღეობაზე ზრუნავდნენ, მათი მხრიდან საქმიანობის მიზნად მხოლოდ ეკონომიკური სარგებელი იყო აღქმული. სოციალური უკუგების განაკვეთი, რომელიც ასახავს სოციალური მიმართულებით გაწეულ ხარჯებს, არამონეტოზებულია და შესაბამისად, ბიზნესისთვის საინტერესო არ არის. „ეკონომისა“ და „გონიერი ეკონომის“ თეორიების საფუძველზე

თაბარ ღოღობერიძე,

ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის დოქტორანტი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

TAMAR GHOGHOBERIDZE,

Doctorate of Economic and Business Faculty

აზნისილია სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის გატარების მიმართულებები, საგადასახადო ტვირთის შემცირების სანაცვლოდ სოციალური პასუხისმგებლობის ვალდებულების დაკისრების სამართლებრივ ჩარჩოში მოქცევა. განხილულია საბანკო სექტორის მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის გაგება და გატარებული ღონისძიებების შეფასების საფუძველზე ჩამოყალიბებული რეკომენდაციები.

საკვანძო სიტყვები: სოციალური რისკი, ეკონომი, გონიერი ეკონომი, საგადასახადო შეღავათი, ქველმოქმედება, ალტრუიზმი.

THE ROLE OF BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY IN MANAGING THE SOCIAL RISKS

Abstract

The transition to market economy reduced state support on governing social-economic process and some extent, the burden imposed on business, but business was completely unprepared for it and still a policy of social responsibility is not realized as well as in the developed

countries. In the work for study of the CSR question it is established the essence of social risks and it is identified the risks, which must be managing by the business and the government should be run too. In all time the business subjects were caring about their welfare, only economic benefits were perceived as the aim of activities from them. Rate of social return, which reflects the social costs are not monetarism and therefore it is not interesting for business. On the bases of 'egoism' and 'intelligent egoism' theories, it is explained the directions of social responsibility policy, the article deals with social responsibility of the banking sector and it is formulated the recommendations on the bases of taken measures.

Keywords: *Social risk, Egoism, Intelligent egoism, Tax relief, charity, Altruism*

საკუთრების ფორმების მრავალფეროვნებაში, წარმოების საბაზრო ურთიერთობებზე გადასვლამ მნიშვნელოვნად შეამცირა სახელმწიფოს მხრიდან სოციალური თუ სხვა ხასიათის რისკებისგან დაცვის უზრუნველყოფა. ეს, ერთი მხრივ, ფასდება უარყოფითად, როგორც სოციალურ-ეკონომიკურ სფეროში რისკების ზრდის ფაქტორი. მაგრამ, მეორე მხრივ, საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბებამ აამაღლა ეკონომიკური სუბიექტების ეკონომიკური თავისუფლება და სოციალური პასუხისმგებლობის წინაშე დააყენა ბიზნეს სუბიექტები. ყველა სოციალური რისკი არ წარმოადგენს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის ობიექტს, იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ბიზნესი, როგორც კერძო სექტორი, ვერ იქნება საზოგადოების იმ სოციალური რისკებისგან დაცვის გარანტი, რომლის წარმოქმნა და გავრცელება სახელმწიფოს სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის შედეგია. იმისთვის, რომ სწორად განისაზღვროს ბიზნესის ვალდებულებები სოციალური მიმართულებით, აუცილებელია სოციალური რისკების განსაზღვრა.

სოციალური რისკები დასავლეთის მეცნიერების კვლევის საგანს დიდი ხანია, წარმოადგენს, მას იკვლევენ სოციოლოგები, ეკონომისტები. ისტორიული წყაროებიდან ჩანს, რომ რაც უფრო ვითარდებოდა კაცობრიობა, იზრდებოდა არსებული და ჩნდებოდა ახალი რისკები. კაპიტალიზმის ჩამოყალიბებამ სოციალური რისკები საზოგადოებისგან უყოფელი ნაწილი გახადა, რის საფუძველზეც ზოგიერთი სოციოლოგი განვითარებულ საზოგადოებას „რისკების საზოგადოებას“ უწოდებს. რისკის არსის ახსნა დაკავშირებულია მისი წარმოქმნის წყაროსთან, მიზეზთან, ამიტომ, ზოგადად, რისკები, რომლებიც შეიძლება ამოქმედდეს

და ზარალი მიაყენოს სუბიექტს ან მის მატერიალურ მდგომარეობას, მრავალფეროვანია. არსებული მოსაზრებით სოციალური რისკები ყველა დანარჩენი რისკებისგან განსხვავდება შემდეგი მახასიათებლების მიხედვით:

1 სოციალური რისკები არ შეიძლება იყოს იმ მიზეზების შედეგი, რომლებიც განპირობებულია ბუნებრივ-კლიმატური, ტექნოლოგიური პროცესებით ან ცალკეული პირების ქცევებით;

2 სოციალური რისკები მოიცავს მთელ საზოგადოებას, მაგრამ იგი უარყოფითად აისახება მხოლოდ ცალკეულ სოციალურ ჯგუფებზე.

რეალურ ცხოვრებაში სოციალური რისკს აქვს კონკრეტული გამოვლინება: მოხუცებულობა, ინვალიდობა, მარჩენალის დაკარგვა, უმუშევრობა, ღროებითი შრომისუუნარობა, შშობიარობა, მრავალშვილიანობა, სიღარიბე და სახელმწიფოს სოციალურ უზრუნველყოფის სისტემის ბაზას წარმოადგენს. ქვეყანაში შექმნილი კანონები და კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები ისე უნდა აოგოს, რომ მინიმუმამდე იქნას დაყვანილი ცალკეული სახის სოციალური რისკების რეალიზაციისგან მიღებული ნეგატიური შედეგები. ჩამოთვლილი რისკებისგან დაცვის ფინანსური უზრუნველყოფა გადასახადებით ფორმირებული შემოსავლებიდან ხდება. აქედან გამომდინარე, ბიზნესი, როგორც გადასახადის გადამხდელი, არაპირდაპირ მონაწილეობს სოციალური რისკების შემცირებაში. ამ ნაშრომში აქცენტი კონკრეტულად რისკების შემცირებაში ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაზე იქნება გადატანილი, რომლის არსი ჯერ კიდევ ვერ იქნა აღქმული როგორც ბიზნესის, ასევე საზოგადოების მხრიდან. ვ. დ. როიკი წიგნში „პროფესიული რისკები“ სოციალურ რისკს განმარტავს შემდეგნაირად: სოციალური რისკი არის საშიშროებათა მასიური სახეები, რომლებიც აუარესებენ მოსახლეობის დიდი ჯგუფების სოციალურ მდგომარეობას და ასევე სოციალურ რისკებად მიიჩნევა ის საშიშროებები, რომლებიც წარმოიქმნება საზოგადოებრივი ხასიათის მიზეზებით და მისგან დაცვა ინდივიდუალურად შეუძლებელია. ამ განმარტების „ფართო გაგებით“ სოციალური რისკები, არის იმ ფაქტორთა ჩამონათვალი, რომლებიც არღვევენ მოქალაქეთა ნორმალურ სოციალურ მდგომარეობას მათი ჯანმრთელობის, შრომისუუნარიანობის დაკარგვით ან სამუშაო ძალაზე მოთხოვნის არ არსებობით, რაც იწვევს მათი მატერიალური უზრუნველყოფის შეულებლობას. როგორც ვხედავთ, ვ.დ. როიკი თავის განმარტებაში სოციალურ

რისკებს უკავშირებს მხოლოდ მოქალაქეთა შრომით საქმიანობას, შრომის ბაზრის განვითარებას. სინამდვილეში კი, სოციალური რისკების ზემოქმედება ვრცელდება შრომითი საქმიანობის ურთიერთობების გარეშეც: სხვადასხვა დაავადებები, დაზიანებები ავარიის შედეგად, ეკოლოგიური კატასტროფები და სხვა. რომელი რისკები უნდა გახდეს ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის საგანი? ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად გავანალიზოთ სოციალური პასუხისმგებლობის არსი და მისდამი დამოკიდებულება განვითარებული საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებში. სოციალური პასუხისმგებლობის ცნება გაჩნდა დიდი დეპრესიის პირობებში, როდესაც უმუშევართა რაოდენობა კატასტროფულად იზრდებოდა და საწარმოთა ნაწილმა გადარჩენის გზად მენეჯმენტის ცვლილება დაისახა მიზნად. თუმცა ამ იდეას დიდი გამოხმაურება არ მოჰყოლია 60-იან წლებამდე. სოციალური პასუხისმგებლობა თავდაპირველად ფილანტროპიის სახით მიმდინარეობდა, საწარმოთა ხელმძღვანელები მასში მხოლოდ ერთჯერად დახმარებებს, პერსონალის სოციალური მდგომარეობის დროებით შემსუბუქებას და სხვადასხვა სახის ქველმოქმედებებსა და სპონსორობას ხელაუდნენ. კორპორაციის არსებობა შეუძლებელი იქნებოდა მისი მესაკუთრეების – აქციონერების კეთილდღეობის მაქსიმიზაციის მიღწევის გარეშე და პირიქით, კორპორაციის მმართველთა და დასაქმებულთა სოციალური უზრუნველყოფის გაუთვალისწინებლობა ეწინააღმდეგება აქციონერთა მიზანს – მიიღონ მაქსიმალური მოგება დაბანდებულ კაპიტალზე. „კაპიტალისტური ქველმოქმედების დოქტრინა“ ამართლებს საწარმოთა ქველმოქმედებას, მაგრამ არა მხოლოდ დასაქმებული პირების, არამედ მთელი საზოგადოების წინაშე. საბაზრო პრინციპების დანერგვა სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის სწორად გააზრებას და გამოყენებას მოითხოვს პარტნიორების, მომხმარებლების, დასაქმებულების, მმართველი ორგანოებისა და მთლიანად საზოგადოების წინაშე. სხვადასხვა ზომისა და საქმიანობის საწარმოთა პასუხისმგებლობა განსხვავებულია. მცირე ზომის საწარმოთა მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის ხარჯები შეიძლება, მძიმე ტვირთი აღმოჩნდეს. დიდი ზომის საწარმოები, კორპორაციები უფრო მოქნილი არიან სხვადასხვა სახის სოციალური პროგრამების განხორციელებაზე, უფრო მეტიც, მათ სტარატეგიულ გეგმაში შეაქვთ ამ მიმართულებით განსახორციელებელი ღონისძიებები. ზოგადად, კერძო სექტორი

საკუთარ კეთილდღეობაზეა ორიენტირებული და ნაკლებად არის აღქმული სოციალური მიმართულებით ხარჯების გაწევისგან მიღებული სარგებელი. ამიტომ ხარჯების გაწევის შეფასებისას მხედველობაში მიიღება მხოლოდ უკუგების განაკვეთი, რომელიც სარგებელს პირდაპირ ფულში გამოხატავს. თუ დავეყრდნობით ვ.როუზის განმარტებას სახელმწიფოს მიერ საინვესტიციო პროექტებიდან მისაღები სარგებლის განაკვეთში სოციალური უკუგების განაკვეთის ჩართვის შესახებ, ადვილი მისახვედრია, რომ ბიზნესი, როგორც სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი, უნდა ითვალისწინებდეს არა მონეტარიზირებულ სარგებელსაც, რომელსაც მართალია, ფულად ფორმაში ვერ ღებულობს, მაგრამ გაწეული ხარჯი სოციალური უკუგების სახით გრძელვადიან პერიოდში აისახება მომხმარებელთა მხრიდან უპირატესობის მინიჭებაზე, პარტნიორებთან ურთიერთობების მდგრადობაზე, დასაქმებულების შრომითი მოტივაციის ზრდაზე, ხელისუფლების მხრიდან მხარდაჭერაზე და ა.შ. სამეწარმეო საქმიანობის დასაწყისიდან განვითარებულ მდგომარეობამდე მისვლა რამდენიმე ეტაპისგან შედგება:

- დასაწყისში მეწარმის საქმიანობა საკუთარი გამოცდილების საფუძველზე მიმდინარეობს, ამიტომ ამ ეტაპზე ზრუნვა უფრო საკუთარი მოთხოვნების დაკმაყოფილებაზეა ფოკუსირებული და სოციალური პასუხისმგებლობის გრძნობა ნულს უტოლდება;

- მეორე ეტაპზე მეწარმე აანალიზებს გაწეულ საქმიანობას, ახდენს ღირებულებების გადაფასებას, მეტი მნიშვნელობა ენიჭება პარტნიორებს, მომხმარებლებს, დასაქმებულებს, ანუ მოთხოვნა საკუთარ თავთან სოციალური პასუხისმგებლობის პრინციპის რეალიზაციაზე იზრდება;

როგორც ვხედავთ, ბიზნესის წარმოების საწყის ეტაპზე თავს იჩენს ე.წ. ეგოიზმი, რომელიც აბრკოლებს სოციალური პასუხისმგებლობის გააზრებას მენეჯმენტის მხრიდან. სოციალური უკუგების განაკვეთის ჩართვა გაწეული ხარჯების შეფასებაში სწორ წარმოდგენას შეუქმნის მეწარმეს მოსალოდნელ მოგებაზე. რთულია ხარჯების გაღება, როდესაც კეთილდღეობა, რომელიც მიეწოდება დასაქმებულ პერსონალს და საზოგადოებას, პირდაპირპროპორციულად არ აისახება წარმოების ზრდა-განვითარებაზე. ეგოისტური მოტივები ადამიანში მუდმივად არსებობს, მაგრამ მისი გარდაქმნა გონიერ ეგოიზმში ისევ საკუთარი ინტერესებიდან გამომდინარე ხდება. მეწარმის მისწრაფება

მიიღოს მაღალი მოგება, მხოლოდ სამეწარმეო პროცესის სწორად წარმართვას არ გულისხმობს, მოვა დრო წარმოების ცხოვრებაში, როდესაც ისევ და ისევ საკუთარი ეგოისტური მიზნების განსახორციელებლად დღის წესრიგში დგება საზოგადოების ინტერესების გათვალისწინების აუცილებლობა, რაც სოციალური პასუხისმგებლობის სახით ვლინდება. ეს ე.წ. გონიერი ეგოიზმია, რომლითაც, არისტოტელეს განმარტებით, „სიკეთის გამცემმა უნდა იამაყოს,, და ხსნის, რომ მსხვერპლად გაღება უდიდესი სიამოვნებაა დაკავშირებული სიკეთის კეთებასთან. არისტოტელეს ეს განმარტება უფრო გამოხატავს ეთიკური ქცევის თეორიას, თუმცა მაინც ითვლება სოციალური პასუხისმგებლობის თეორიის პლატფორმად, ვინაიდან მეწარმის ქცევა, სოციალური მიმართულებით განსახორციელებელი ღონისძიებების გასატარებლად, დიდი პროცენტით საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებას ემსახურება. „გონიერ ეგოიზმს“ ფრიდმენი ეკონომიკური არსით გამოხატავს და ამბობს, რომ მოქმედებს რა ადამიანი საკუთარი ინტერესების დაკმაყოფილებისთვის, ხშირად ღებულობს შედეგს, რომლითაც კმაყოფილება საზოგადოებრივი ინტერესი, თუმცა ეს განზრახული არ ჰქონია [2. გვ.157]. ბიზნესისთვის ქველმოქმედება, ერთჯერადი დახმარება, სპონსორობა და ამ ყველაფრის რეკლამირება არ წარმოადგენს სოციალურ პასუხისმგებლობას. ამგვარი ქმედებებით ვერ ხდება საზოგადოებაზე გავლენის მოხდენა და შეიძლება ჩაითვალოს, რომ გაწეული ხარჯი მომავალში ბიზნესის განვითარებაზე დადებითად ვარ აისახება. საქართველოში ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა ჩანასახოვან ფორმაშია. მეწარმეთა მხრიდან ადგილი აქვს ერთჯერადი სახით ალტრუისტულ ქმედებებს, თუმცა ეს, უმეტეს შემთხვევაში, საზოგადოების იმ ნაწილის გაღიზიანებას იწვევს, ვინც საჭიროებს დახმარებას და ვერ მიიღო. გამომდინარე იქიდან, რომ სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი ბიზნესი არც თუ ისე ბევრია საქართველოში, ჩვენ შევეცადეთ შეგვესწავლა საფინანსო ინსტიტუტების მიერ სოციალური პასუხისმგებლობის ჩარჩო. საქართველოში მოქმედებს 19 კომერციული ბანკი, რომლებიც დიდი ფინანსური კაპიტალის მფლობელები არიან (2015 წლისთვის აქტივების საერთო მოცულობამ 24 მილიარდი ლარი შეადგინა.) კომერციული ბანკები ჩართული არიან სხვადასხვა: — განათლების, ხელოვნების განვითარების, სტიქიით დაზარალებულთა — სოციალურ პროექტებში. მაგალითად, 2015 წელს „ვითიბი ბანკმა“ სოციალური პა-

სუხისმგებლობის მიმართულებით 3 000 000 ლარი გაიღო, კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობა „ბანკ რესპუბლიკისთვის“ კვლავაც ერთ-ერთ უპირატეს საკითხად რჩება. ბანკი რეგულარულად ახორციელებს მრავალ სოციალურ პროექტს საზოგადოების კეთილდღეობის მხარდასაჭერად, „პაშა ბანკი — საქართველო“ მხარს უჭერს და აქტიურად მონაწილეობს კორპორატიულ სოციალურ პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებულ სხვადასხვა პროექტში. სოციალური პასუხისმგებლობა პროკრედიტ ბანკის ერთ-ერთი მთავარი ღირებულებაა. მასვე ეფუძნება ბანკის ბიზნეს მოდელი. „პროკრედიტ ბანკი“, როგორც განვითარებაზე ორიენტირებული და სოციალური პასუხისმგებლობის მატარებელი ბანკი, ყველა სახის საქმიანობას პასუხისმგებლიან საბანკო საქმიანობის პრინციპებზე აფუძნებს., „ფინკა ბანკი,, აქტიურად ახორციელებს სხვადასხვა სოციალურ პროექტებს და სხვა. არის თუ არა ჩამოთვლილი აქტივობები ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის მოთხოვნების შესაბამისი? ჩვენი აზრით, სოციალური პასუხისმგებლობა თვით ბიზნესის განვითარებაზე უნდა იყოს მიმართული. ერთჯერადი დახმარებები, ერთჯერადად განხორციელებული პროექტები ემსახურება ადამიანთა მცირე ნაწილის დაკმაყოფილებას. სოციალური პასუხისმგებლობის ღონისძიებები გათვლილი უნდა იქნას ფართო მასებზე. დღეისთვის საკრედიტო დავალიანება დაახლოებით 2 მლნ ადამიანს აქვს. ეს ნიშნავს, რომ ამა თუ იმ ტიპის სესხი მთელი ქვეყნის მოსახლეობის 54%-ს აქვს. ეს კომერციული ბანკის მომსახურების მომხმარებლები არიან, რომელთა მიმართ უნდა განხორციელდეს სოციალური პასუხისმგებლობის ღონისძიებები. ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის შედეგი, როგორც ზემოთ აღინიშნა, არის თავად ბიზნესის კეთილდღეობის ზრდა, ოღონდ დაფუძნებული საზოგადოების, პარტნიორების, დასაქმებულების კეთილდღეობის ზრდაზე. პარტნიორების კეთილდღეობა კომერციული ბანკების მოგებით განისაზღვრება და სოციალური პასუხისმგებლობიდან შეიძლება გამოვყოთ. მთავარი ობიექტი, რომლისკენაც უნდა იყოს მიმართული სოციალური პასუხისმგებლობა, არის მოსახლეობა. როგორც უცხოური გამოცდილება აჩვენებს, კომერციული ბანკების სოციალური პასუხისმგებლობა, სწორედ რომ, კლიენტებისაკენ არის მიმართული. სესხის რთული პირობები, არასწორად შეფასებული გირაო, რაც შემდგომ მოქალაქეთა ქონების, ხშირ შემთხვევაში საცხოვრებელი სახლის დაკარგვას

იწვევს, ვერანაირად ვერ თავსდება ბიზნესის სოციალურ პასუხისმგებლობაში. ბოლო პერიოდში სავალუტო კრიზისმა საგრძნობლად დააზარალა მოსახლეობის ის ნაწილი, რომელსაც სესხი დოლარში თუ ლარში აქვს, მაგრამ სოციალური პასუხისმგებლობის მსგავსი ღონისძიება არცერთ ბანკს არ გაუტარებია. ჩვენი აზრით, კომერციული ბანკების სოციალური მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებები უფრო ხელისუფლების მხარდაჭერის მოპოვების მექანიზმის როლს ასრულებს, ის სცილდება წმინდა „ეგოიზმის“ თეორიის ჩარჩოს, მაგრამ ვერ ჯდება „გონიერი ეგოიზმის“ თეორიაში – დაიკმაყოფილო საკუთარი ინტერესი, ისე, რომ ზიანი არ მიაყენო სხვის ინტერესს, ვინაიდან ბოლო პერიოდში გაზრდილი საპროცენტო განაკვეთები, სავალუტო კრიზისი, იპოთეკით დაზარალებული მოსახლეობის მოთხოვნების უგულებელყოფა ეწინააღმდეგება განვითარებულ ქვეყნებში სოციალური პასუხისმგებლობის ფორმებს. ჩატარებული კვლევის საფუძველზე ვთვლით, რომ ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის განვითარება და მისგან უკუგების მიღება დაკავშირებულია რაც ფაქტორებთან, რომელთაგან გამოვყოფთ შემდეგს:

1. წარმოების განვითარება, ბაზრის ათვისება არა უცხოური, არამედ ეროვნული წარმოების საქონლით, რადგან საქონლის ექსპორტიორი ნაკლებად აკებს პასუხს წარმოებული საქონლის ხარისხზე;
2. საზოგადოების განათლების ამაღლება სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის არსში;
3. სახელმწიფოს მიერ მარეგულირებელი კანონის შექმნა, რომლითაც განისაზღვრება სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის

შემცირების შესაძლებლობას.

ლიტერატურა:

1. **ცინცაძე ა. მელოიანი ლ.** „სოციალური რისკები და მისგან დაცვის მექანიზმები“ ჟურნ. ეკონომიკა №1-2. 2012, გვ. 105. [Tsintsadze A. Meloyan L. «Social risks and protection mechanisms» mag. Economy №1-2. 2012, p. 105.]
2. **Фридман М.** «Капитализм и свобода», Пер. с англ., Новое издательство, М.2006. [M. Friedman «Capitalism and Freedom», Trans. from English., New publishing, M.2006]
3. **Н. В. Башка, А.А. Данилюк,** Корпоративная социальная ответственность, учебное пособие, издательство Тюменского государственного университета. 2013 г. [N.V. Bashka, A.A Danyluk, Corporate Social Responsibility, a textbook, publishing Tyumen State universitetab 2013]
4. „რეზონანსის“ ვებ-გვერდზე ჩატარებული გამოკითხვის შედეგები, WWW.RESONANCEDAILY.CO/ 2015-02-17 [The results of the survey on the website «Resonance»]
5. **Роик В.Д.** „Профессиональные риски. - М.: АНКИЛ. 2004 [Roic VD «Professional risks. - M.: ANKIL. 2004]
6. **ბერიძე ლ.** ქველმოქმედება, როგორც ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის კომპონენტი, ბიზნესი და კანონმდებლობა 2009 №5-6 . [Beridze I. Charity, as a component of social responsi-

გატარების სუბიექტები, ობიექტები, ფორმები, პასუხისმგებლობის ჩარჩო;

4. საგადასახადო შეღავათების დაწესება იმ ბიზნესისთვის, რომელიც განახორციელებს სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკას. მაშინ, როცა სახელმწიფო ბიზნესის დაბეგრებიდან მიღებული შემოსავლით აფინანსებს სოციალურ ხარჯებს, ეს მიდგომა წაახალისებს ბიზნესსაც და სახელმწიფოს განტვირთავს ნაწილი სოციალური ხარჯებისგან;

5. სოციალური პასუხისმგებლობის პოლიტიკის გატარება განისაზღვროს მცირე, საშუალო და მსხვილი ბიზნესისთვის, ანუ მცირე ზომის ბიზნესისთვის ვალდებულებად დაწესდეს ისეთი სოციალური საკითხების გადაჭრა, რომელიც თავსდება მათი შესაძლებლობის ფარგლებში: სამუშაო ადგილების შექმნა, დასაქმებულთა სამედიცინო დაზღვევა, პროდუქციის ხარისხის დაცვა, ეკოლოგიური რისკების მინიმიზაცია. საშუალო და მსხვილი ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა ფართოდ უნდა იქნას წარმოდგენილი: სახელმწიფოსთან ერთად საზოგადოებრივი კეთილდღეობის ამაღლების პროგრამაში მონაწილეობა, მომხმარებელთა ინტერესების დაცვა, პარტნიორთა მოთხოვნების გათვალისწინება, გარემოს დაცვითი ღონისძიებების ჩატარება და სხვა.

ამგვარად, ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობა, ეს ის ინსტრუმენტია, რომელიც ერთმანეთთან აკავშირებს ბიზნესს, საზოგადოებას და სახელმწიფოს. მათი საქმიანობა აკებულია ურთიერთ სარგებლიანობაზე, რაც საბოლოოდ ამაღლებს ბიზნესის მომგებიანობას, საზოგადოების კეთილდღეობას და სახელმწიფოს აძლევს სოციალური ხარჯების

რუბრიკა მილოსვაბი

პროფესორ რევაზ გოგობიას 80 წლის იუბილე

2016 წლის 28 აპრილს, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორს, გამოჩენილ მეცნიერს, ღვანლმოსილ პედაგოგს, ავტორიტეტული ჟურნალის „ეკონომიკა და ბიზნესი“-ს დამაარსებელს, მის ურვლელ მთავარ რედაქტორს, ძვირფას ადამიანს, ბრწყინვალე კოლეგას ბატონ რევაზ გოგობიას დაბადებიდან 80წელი შეუსრულდა.

შთამბეჭდავია ბატონი რევაზ გოგობიას ურთიერთობა კოლეგებთან, განსაკუთრებით უძროს კოლეგებთან. მას ახასიათებს ღია, ალაღი, სამეგობრო ურთიერთობა გამორჩეული პრინციპულობით, ობიექტურ-ობიექტური ამავე მოთხოვნებით სხვებისგანაჲ.

მე ვერ ვიქნები ბატონი რევაზის ცხოვრებისეული და პროფესიული გზის შემფასებელი, რატომაც არა თავს მივრეპ ამის უფლებას. ამასთან, მინდა ხმაძალდა ვთქვა, რომ ბატონი რევაზი მისაბაძი პიროვნებაა ადამიანური თვისებებით, პატიოსანებით, უმნიკვლოებით, რაფინირების მაღალი ხარისხით. მას ნებისმიერ სიტუაქრიაში ახასიათებს ჯანსაღი და სასიამოვნო გარემოს შექმნის შესაძლებლობა. სწორედ ამიტომაცაა ის პოპულარული კოლეგებში, საზოგადოებაში.

ბატონ რევაზი გოგობიას ეკონომიკის აქტუალურ საკითხებზე თეორიული წოდნის მაშტაბურ შესაძლებლობებთან ერთად ღიდი პრაქტიკული გამოცდილებაც გააჩნია, რასაჲ ემატება უაღრესად შემოქმედებითი, გულშემატკივრული დამოკიდებულება ახალგაზრდა ავტორების მიმართ, რომელთა სტატეიები, ნერილები, მონოგრაფიები რედაქტირების შემდეგ თავისივე დაარსებულ მეტად ავტორიტეტულ ჟურნალში, ხასიათდება მაღალი აკადემიურობით და კიდევ უფრო ხელმისაწვდომი ხდება მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ჩემი აზრით ბატონი რევაზი ღვთისაგან ბოძებული ნიჭის, კარმომყვარეობასა და ჯანმრთელობასთან ერთად ფლობს შესაშური შრომის ნაყოფიერების, მაღალი საზოგადოებრიობის საოჯარ შესაძლებლობებს, რაჲ ბუნებრივია ყველა ადამიანის ხვედრი ვერ იქნება.

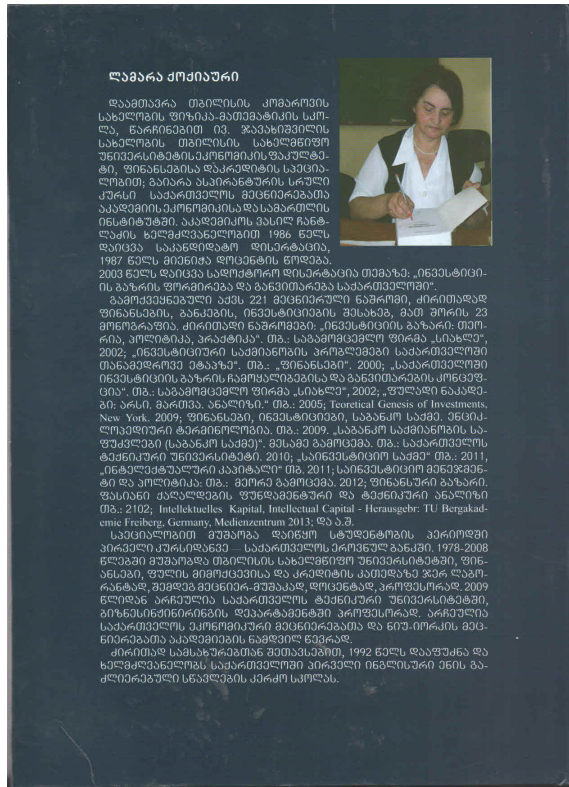
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის აკადემიური პერსონალის, სტუდენტების სახელით ვულორავთ ღირსშესანიშნავ იუბილეს. კვლავაც ვუსურვებთ ნარმატებებს, ჯანმრთელობასა და მისთვის ჩვეული თანადგომის შესაძლებლობებს.

მოკრძალებული პატივისცემით,

რევაზ მანველიძე

ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

რუბრიკა — ახალი ნიშნები

ლამარა ქოქიაური

ფინანსების დიდი ენციკლოპედია

საქართველოში, ჩვენს ქალაქში, ჩვენ გვერდით ცხოვრობენ ადამიანები, რომლებიც კოლოსალურად ბევრს შრომობენ, უხმაუროდ იღვწვიან ქვეყნისა და ხალხისათვის. რაც არ უნდა გასაოცარი იყოს მკითხველისათვის, მათ თავის გამოჩენა არ უყვართ, პირიქით, ზედმეტ ქებასა და საკუთარი წარმატების შესახებ საუბარს გაურბიან.

კიდევ ერთი გარემოებაც, უნდა აღინიშნოს - დღეს საქართველოში მეცნიერ-ქალებზე საერთოდ არ წერენ ან წერენ ძალიან იშვიათად, არადა ჩვენს ქვეყანას ჰყავს ძალიან გამორჩეული, ღვთის ნიჭით მომადლებული, სწავლული ქალბატონები. უსაზღვროდ მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი შრომის ნაყოფი და ღვაწლი, შერწყმული ჭკუემართად მაღალზნეობრივ თვისებებთან:

სიკეთესთან, ქველმოქმედებასთან, უანგარო სიყვარულთან, მაღლიერებასა და ამაგის დაფასებასთან, თავმდაბლობასთან, სამშობლოს, ქვეყნის საერთო ტკივილის გათავისებასთან, თუ დაკისრებული მოვალეობებისადმი უდიდეს პასუხისმგებლობასთან.

სწორედ ასეთად წარმოგვიდგება ჩვენ გვერდით მოღვაწე, ჩვენი თანამედროვე ქალბატონი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ლამარა ქოქიაური, რომელიც მთელი ცხოვრების განმავლობაში მარცვალ-მარცვალ აგროვებს, ქმნის და ამზეურებს სიკეთეს, სიყვარულს, ზრუნვას, ყველაფერს საუკეთესოს, რაც მამაზეციერს მისთვის დაუნათლავს.

სწავლობდა და დაამთავრა თბილისის კომაროვის სახელობის ფიზიკა-მათემატიკის

ნიჭიერთა სკოლა, ამავობს ამ სახელოვანი სკოლის პირველი გამოშვებით და კიდევ იმით, რომ პირველად იქ შეხვდა უდიდეს ქართველ მათემატიკოსებს - ნიკოლოზ მუსხელიშვილს, ილია ვეკუას, ვალერიან მელაძეს და სხვებს.

ბედნიერად თვლის თავს, რომ სწავლობდა და თითქმის 30 წელი მუშაობდა დედაუნივერსიტეტის ისეთი სახელოვანი ტრადიციების მქონე კათედრაზე, როგორიცაა ფინანსები და კრედიტი, სადაც მოღვაწეობდნენ ქართული ეკონომიკური მეცნიერების ბუმბერაზები - ვასილ ჩანტლაძე და პაატა გუგუშვილი - მისი პედაგოგები და გზის გამკვალავნი მეცნიერებაში.

ქალბატონი ლამარა პირველი პროფესორი ქალია საქართველოში ფინანსებისა და კრედიტის სფეროში. იგი 228 სამეცნიერო ნაშრომის, მათ შორის 20 მონოგრაფიის და 22 სქელტანიანი სახელმძღვანელოს ავტორია. სამეცნიერო კვლევის ძირითად მიმართულებად თავიდანვე შეარჩია 80-იანი წლებისათვის თითქმის შეუსწავლელი სფერო - ინვესტიციები. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ იგი პიონერია ჩვენს ქვეყანაში საინვესტიციო პრობლემების დაყენებისა და შესწავლის საკითხებში.

ქალბატონმა ლამარა ქოქიაურმა შვიდი წლის წინ დააფუძნა და დღემდე ხელმძღვანელობს არასამთავრობო ორგანიზაციას - საფინანსო-საინვესტიციო პოლიტიკისა და სტრატეგიის ფონდს, რომლის მუშაობის ძირითადი მიმართულებაა სამეცნიერო-საგანმანათლებლო სფერო. ფონდი აქტიურად საქმიანობს საერთაშორისო ასპარეზზეც: ატარებს საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციებს, თანამშრომლობს საყოველთაოდ აღიარებული საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოების თარგმნისა და გამოცემის საქმეში და ა. შ.

ამ სტატიაში გესაუბრებით ფონდის ხელმძღვანელის, პროფესორ ლამარა ქოქიაურისინიციატივითა და მრავალწლიანი რუდუნებით შექმნილ ნაშრომზე - ფინანსების ენციკლოპედიურ განმარტებით ლექსიკონზე.

მოვიშველიებთ ირაკლი აბაშიძის სახელობის ქართული ენციკლოპედიის მთავარი სამეცნიერო რედაქციის მთავარი რედაქტორის, ბატონი ზურაბ აბაშიძის სიტყვებს -

„ენციკლოპედია არის ერის ერთგვარი სარკე, წარსულის მათიანე (ჩვენ დავამატებდით - აწმყოსა და მომავლის განმსაზღვრელიც - ავტორები), მისი კულტურისა და განათლების დონის მაჩვენებელი. ამიტომ ნებისმიერ ამგვარ გამოცემას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ქვეყნისათვის.”

ახლად გამოცემული ენციკლოპედია მეცნიერი ქალბატონის მრავალწლიანი შრომის შედეგია. მასში ასახულია ქვეყნის ს ა ფ ი ნ ა ნ ს ო - ს ა ბ ა ნ კ ო - ს ა ი ნ ვ ე ს ტ ი ც ი ო სფეროში მიმდინარე დიდი ძვრები და ცვლილებები. მეოცე საუკუნის მიწურულს „რკინის ფარდის” დამსხვრევის შემდეგ გაიზარდა ქვეყნების ურთიერთკავშირები, მოხდა მათი გათავისუფლება პოლიტიკური და ეკონომიკური ბარიერებისაგან.

ფინანსური საქმიანობის გლობალიზაციამ წარმოშვა არაერთი ახალი, აქამდე ჩვენი ეკონომიკისათვის უცნობი ფინანსური ინსტრუმენტი; ინფორმაციული და კომუნიკაციური ტექნოლოგიების განვითარებამ დააჩქარა არა მარტო ბაზრის მონაწილეთა შორის კომუნიკაცია, არამედ პრინციპულად ახალი მეთოდებისა და ინსტრუმენტების გამოყენებით უფრო დაცული გახდა ფინანსური ოპერაციების წარმოება, რითაც შეამცირა ფინანსური რისკები და დანაკარგები. ავტორი შეეცადა ენციკლოპედიაში აესახა ყველა ეს და სხვა მნიშვნელოვანი სიახლე. მისივე სიტყვებით - „შევეცადე, მოკრძალებული წვლილი შემეტანა ახალი ათასწლეულის ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მისაღებად საერთო ენის შექმნაში”, ამასთან, ავტორს წინამდებარე ნაშრომით სურს ხელი შეუწყოს იმ პროფესიული, კულტურული და ენობრივი ბარიერების დამსხვრევას, გადალახვას, რომელთა გარეშეც საქართველო საუკუნეზე მეტი ხნით იზოლირებული იყო დანარჩენი მსოფლიოსაგან.

ჩვენი ქვეყნის საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის და გლობალიზაციის პირობებში ჯერ კიდევ მიმდინარეობს ახალი ეკონომიკური და ფინანსური ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესი. სარეცენზიო შრომა ამ მხრივაც განსაზღვრულ, პოზიტიურ როლს შეასრულებს. ამავე დროს, მასში ჩართულია ფინანსისტე-

ბის და ბანკირების ენის უკვე ტრადიციული, მყარად დამკვიდრებული ტერმინები. კერძოდ, იგი მოიცავს ბუღალტრული აღრიცხვის, აუდიტორული პრაქტიკის, კომერციული და სამომხმარებლო კრედიტის, ფინანსური სახსრების, დაზღვევის, საერთაშორისო საფინანსო და საბანკო ოპერაციების, ამ სფეროების კანონმდებლობის და რეგულირების, ფინანსური და საბანკო პროდუქტების მარკეტინგის და გაყიდვების, ანგარიშსწორებისა და ანგარიშგების ავტომატიზირებული სისტემების, ფასიანი ქაღალდების და ინვესტიციების, უძრავი ქონების დაკრედიტების და ა.შ. ახსნა-განმარტებებს. ამასთან, ავტორი უბრალოდ კი არ იფარგლება ტერმინების რუსული და ინგლისური ენებიდან თარგმნით, არამედ იძლევა მათ სიღრმისეულ ახსნა-განმარტებას.

საინტერესოა ფინანსების ენციკლოპედიის გამოცემის ავტორისეული იდეა. შესაძლებელია ამ სფეროში გაუცნობიერებელი მკითხველისათვის გაურკვეველი იყოს ახალი ფინანსური განმარტებითი ენციკლოპედიური ხასიათის ლექსიკონის შექმნა, მაგრამ ქალბატონი ლამარა ქოქიაური ფინანსებში ენციკლოპედიის გამოცემას შემდეგი ფაქტით ხსნის: დღემდე საქართველოში ხელმისაწვდომი იყო ფინანსურ-საკრედიტო ლექსიკონები მხოლოდ რუსულ და ინგლისურ ენებზე, კერძოდ, რუსულ ენაზე — ვ.კარბუზოვის რედაქტორობით 1984-1988 წლებში გამოცემული ფინანსურ-საკრედიტო ლექსიკონი და ა. გრიანოვას რედაქტორობით 2004 წელს გამოცემული ფინანსურ-საკრედიტო ენციკლოპედიური ლექსიკონი; ინგლისურ ენაზე: 1997 წელს გამოცემული ფინანსების ოქსფორდის განმარტებითი ლექსიკონი; 1997 წელს ჩარლზ ვულფელის საბანკო საქმისა და ფინანსების ენციკლოპედია; 1995 წელს ჯ. ლონის და ჯ. გუდმანის ფინანსების და ინვესტიციების ტერმინების ლექსიკონი; 1993 წელს მ. ჯერი როზენბერგის ინვესტირების ლექსიკონი; 2003 წელს გამოცემული ფ. ჯეიმს ნიელსენის საბანკო ტერმინოლოგია და ა.შ. თუმცა ისინიც უკვე სრულად ვეღარ ასახავენ ფინანსურ-საკრედიტო სფეროში მიმდინარე ახალ რეალობებს, მეტიც: ენობრივი ბარიერის გამო ზოგიერთი მათგანის ქართველი მომხმარებლის მიერ

გამოყენებაც გაძნელებულია.

თუ არ ჩავთვლით ზოგადად ეკონომიკასა და დემოგრაფიაში გამოცემულ პ. გუგუშვილის, ლ. ჩიქავას, რ. ასათიანის, ა. სილაგაძის და სხვ. გამოცემულ ნაშრომებს, ფინანსებში, საბანკო საქმესა და ინვესტიციებში დღემდე არ გამოცემულა დარგობრივი ხასიათის არც ერთი სერიოზული ტერმინოლოგიური, არც ენციკლოპედიური ხასიათის განმარტებითი ლექსიკონი, მით უმეტეს, ინგლისური და რუსული შესატყვისებით.

II 177 ტერმინისაგან შემდგარი ენციკლოპედია ფინანსებში მომზადდა და გამოიცა იმ იმედით, რომ იგი ხელს შეუწყობს და დააჩქარებს ფინანსებში, საბანკო საქმესა და ინვესტიციებში ინფორმაციისა და იდეების გაცვლას, გარკვეულ წვლილს შეიტანს ტერმინების უნიფიკაციაში, პოზიტიურ როლს შეასრულებს ახალი ათასწლეულის ფინანსური, საკრედიტო და საინვესტიციო გადაწყვეტილებების მისაღებად ახალი ტერმინოლოგიის ჩამოყალიბების პროცესში.

ფინანსების განმარტებითი ლექსიკონის აღნიშნულ გამოცემას წინ უძღვოდა ფინანსების, საბანკო საქმის და ინვესტიციების ერთიანი ტერმინოლოგიის ერთთომეულის გამოცემა 2009 წელს. წინამდებარე შრომის გამოცემით ავტორმა, ფაქტია, რომ შეძლო თავისი უდიდესი მნიშვნელობის ჩანაფიქრის განხორციელების დიდი ეტაპის განხორციელება - მოიძია, სისტემაში მოიყვანა, შეაჯერა, მკითხველისათვის გასაგები ენით წარმოადგინა უშუალოდ ფინანსური მეცნიერების შესახებ არსებული თითქმის ყველა ტერმინის სახელწოდება, ეტიმოლოგია, რუსული და ინგლისური შესატყვისები.

ერთსა და იმავე სიტყვას სხვადასხვა კონტექსტში სხვადასხვა მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, სიტყვას იმდენი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს, სპეციალიზაციის რამდენი სფეროც არსებობს. ფინანსების ენციკლოპედიის მიზანია, ფართოდ მოიცვას ყველა ეს ტერმინი და მოხდეს მათი მრავალსახეობიდან ცალკეული საკვანძო მნიშვნელობის დეფინიციების განსაზღვრა. ამდენად, განმარტებითი ლექსიკონი ხელს შეუწყობს, რათა სპეციალისტებმა

ზუსტად, სწორი ტერმინოლოგიით გამოთქვან თავიანთი აზრი ეკონომიკის ამ სფეროში.

ნიჭით და შრომისმოყვარეობით განთქმული ქალბატონი ერთ-ერთ თავის შრომაში წერს, რომ ყველა ადამიანი გარკვეული მისიით არის ამქვეყნად მოსული. რაოდენ სასიხარულო და დასაფასებელია, რომ მისთვის ამ ცხოვრების მიზანი, სიკეთის თესვასა და ცოდნის შექმნასთან ერთად, ახალგაზრდა თაობის, სტუდენტების, მაგისტრანტების, დოქტორანტებისათვის და არა მარტო მათთვის, შესანიშნავი მონოგრაფიების, სახელმძღვანელოების, სამეცნიერო შრომების შექმნაა.

ერთი იშვიათი მოვლენის ახსნასაც შევეცდებით - მეცნიერი ქალბატონი ქართველ ეკონომისტთა შორის ერთი გამორჩეული თვისებითაცაა ცნობილი - რასაც ხელს მოპკიდებს, ბიზნესი იქნება ეს თუ განათლების სფერო, თავისი მუშაობის და კვლევის არეალში მოაქცევს, იმდენად სრულყოფილად და ყოვლისმომცველად შეისწავლის და მიაწვდის ხოლმე საზოგადოებას, რომ ამ უკანასკნელს საფუძველი არ აქვს, რომ არ დაეთანხმოს. ასეთია მისი დიდი ნაშრომები „ინვესტიციის ბაზარი“, „საინვესტიციო საქმე“ და „ინოვაციები“; აგრეთვე მისი საყოველთად აღიარებული საუნივერსიტეტო სახელმძღვანელოები - „საბანკო საქმე“, „საინვესტიციო მენეჯმენტი და პოლიტიკა“, „ფინანსური ბაზარი და ფასიანი ქაღალდები“ და ა.შ. ასეა ახლაც. იმდენად დიდი, სრულყოფილი და სრული სახითაა ფინანსური ენციკლოპედია წარმოდგენილი, რომ მას თამამად შეიძლება ვუწოდოთ „ფინანსების დიდი ენციკლოპედია“.

დღეს ამ სტატიაში სამართლიანად არ „გვენანება“ მეცნიერ ქალბატონზე კარგი სიტყვის თქმა. ამიტომ ერთსაც დავამატებდით - ამგვარ შრომებს ათეულობით ადამიანის რამდენიმეწლიანი, მუხლჩაუხრელი შრომა სჭირდება; ვინც გამოცდილია და უმუშავია ამ სფეროში, იცის, რა დამღლევი შრომა, რუდუნება სჭირდება ამგვარი ენციკლოპედიების შექმნასა და გამოცემას. ასე იქმნება და გამოიცემა საქართველოში მდიდარი ენციკლოპედიები, ტერმინოლოგიური ლექსიკონები. რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, დღეს ქართველ საზოგადოებას ერთი ადამიანის

მიერ დაწერილი, გამოცემული საერთო ჯამში 131 ნაბეჭდი-თაბახის, „მოკრძალებული“, მშვენიერი ნაშრომი წარმოვუდგინეთ.

ფინანსების ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონი პროფესორ ლამარა ქოქიაურის შემოქმედების ერთ-ერთი თვალსაჩინო ნიმუშია. იგი თავისი სიღრმით, ყოვლისმომცველობით, მეცნიერული და პრაქტიკულ-გამოყენებითი თვალსაზრისით გამორჩეული და ორიგინალური ნიმუშეგარია. იგი მთლიანად პასუხობს ფინანსური მეცნიერების წინაშე დღევანდელი მითხოვნებს, რამეთუ მასში საცნობარო ლიტერატურის მითითების წესების დაცვით, ავტორი ცდილობს მკითხველს მიაწოდოს აგრეთვე ეროვნულ ეკონომიკაზე მსოფლიო გლობალური პროცესების შემოქმედების თავისებურებები, ფინანსების, საბანკო საქმისა და ინვესტიციების განვითარების ძირითადი ტენდენციები, სადაზღვევო სისტემების, საგადასახადო აპარატის, ბიუჯეტის, საგარეო და სახელმწიფო ვალის და სხვა ძირითადი ფინანსური ინსტრუმენტების კონცეფციებისა და თეორიების ამომწურავი, თანმიმდევრული ახსნა.

აღმზრდელი-მასწავლებლებისადმი მადლიერების გამოხატვით განთქმული პროფესორი ქალი ფინანსების ენციკლოპედიასაც თავის ამაგდარ პედაგოგებს — აკადემიკოსებს პაატა გუგუშვილს, ვასილ ჩანტლაძეს და პროფესორ გივი გამსახურდიას უძღვნის. ეს მისი განუმეორებელი ხელწერაა.

და კიდევ ერთი — მართალია, დღეს და შეიძლება მთელი ცხოვრებაც, საქართველოში ფინანსების დარგში პირველი დოქტორი ქალი მისგან დამოუკიდებელი მიხეზების გამო ჩრდილში დგას, მაგრამ იცით, მისთვის სიხარული რას მოაქვს? მის წიგნებს სტუდენტები ბიბლიოთეკებში რომ ეძებენ, უნივერსიტეტებში პროფესორ-მასწავლებლები მის სახელმძღვანელოებს და პროგრამებს რომ იყენებენ. ეკონომიკური პროფილის უნივერსიტეტების ბიბლიოთეკებში მისი მონოგრაფიები რომ დევს და მათით სარგებლობს სტუდენტი-ახალგაზრდობა ფინანსური მეცნიერების შესწავლისას.

მისთვის დიდი ბედნიერებაა, რომ ცოდნით გამორჩეულ ინტელექტუალ ბავშვებს ზრდის:

1992 წელს მისი დაარსებულია საქართველოში პირველი კერძო სკოლა; საუცხოო სტუდენტ-ი-ახალგაზრდების აღზრდას ემსახურებოდა ჯავახიშვილის უნივერსიტეტში თითქმის 30 წლის განმავლობაში. სხვა რაღას დაიტევს ერთი ადამიანის ცხოვრება!

როგორც ყველა ქართველის სულიერი მოძღვარი, მისი უწმინდესობა ილია მეორე ბრძანებს, რომ ყოველი ადამიანი სხვების მახარობელი და სხვათა გამხარებელი უნდა იყოს.

ქალბატონი ლამარა ქოქიაური, არ ვაჭარბებთ, ხალხის მსახური და სხვების მახარობელია თუნდაც იმიტომ, რომ თითქმის 2090 გვერდიანი, ათი წლის დაუღალავი შრომით შექმნილი ფინანსების ენციკლოპედიური განმარტებითი ლექსიკონი ბევრ ადამიანს მოუტანს სიხარულს. არ გადავაჭარბებთ და ვიტყვი, რომ იგი ყველა ფინანსისტიის სამაგიდო წიგნი გახდება.

ნანა ასლამაზიშვილი,

პროფესორი, საქართველოს ეროვნული ბანკის მონეტარული სტატისტიკის განყოფილების უფროსი.

მაყვალა სხირტლაძე,

პროფესორი, საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტი.

იაკობ მესხია,

პროფესორი, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი.

ბადრი გეგბაია

ეკონომიკის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი, ჟურნალ „ინოვაციური ეკონომიკა და მართვის“ მთავარი რედაქტორი.

ლოიდ ქარჩავა,

პროფესორი, ბიზნესის ადმინისტრირების დოქტორი.

ავთანდილ ლომსიანიძე,

მთავარი სპეციალისტი.

გულნაზ ერქომაიშვილი

ეკონომიკის დოქტორი, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტის ეკონომიკური პოლიტიკის კათედრის ასოცირებული პროფესორი, ეკონომიკური პოლიტიკისა და ეკონომიკური განვითარების ქართულ-გერმანული ინსტიტუტის წევრი, საქართველოს ეკონომიკური განვითარებისა და განვითარების ცენტრის (აშშ-ს ეკონომიკური განვითარების ეროვნული საბჭოს პარტნიორი ორგანიზაცია საქართველოში) ექსპერტი, მეცნიერების, ინჟინერინგისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო აკადემიის სარედაქციო-საგამომცემლო კომიტეტის წევრი საქართველოდან.

მას გამოეყენებოდა აქვს 110-ზე მეტი მეცნიერული ნაშრომი, მათ შორის მონოგრაფია და სახელმძღვანელოები. ერთმა მათგანმა („ბიზნესი – ფირმის ფუნქციონირების ძირითადი ასპექტები“) დაამთავრა საქართველოს სავაჭრო-სამრეწველო პალატისა და შურნალ საქართველოს ეკონომიკის პრემია.

იგი მონაწილეობდა ბრუნელის (ლონდონი) უნივერსიტეტის, დუბლინის (ირლანდია) უნივერსიტეტის ტრინიტი კოლეჯის, პარიზის, რომის, მადრიდის, ბარსელონის, დუბაის (მეცნიერების, ინჟინერინგისა და ტექნოლოგიების მსოფლიო აკადემია), კეგო - მოვილიანის აკადემიის (უკრაინა), მედიტერანული უნივერსიტეტის (უკრაინა), ტრაპიზონის (თურქეთი) მადე სდვის უნივერსიტეტის და სხვა სერთიფორის სახელმწიფო უნივერსიტეტისა და პროექტებში. ამჟამად კათედრის ლექციებს შედევს სასწავლო კურსებში: ეკონომიკური პოლიტიკა 1, ეკონომიკური პოლიტიკა 2, მენეჯმენტის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა (მაკროეკონომიკა), რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა, ფირმის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა (მაკროეკონომიკა).

**საქართველოს განვითარების
ეკონომიკური პოლიტიკის
პრიორიტეტული მიმართულებები**

თბილისი
2016

**საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის
პრიორიტეტული მიმართულებები**

წიგნში გადმოცემულია საქართველოს განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკის პრიორიტეტული მიმართულებები. მასში განხილულია ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნები და მისი განხორციელების შესაძლებლობები გრძელვადიან და მოკლევადიან პერიოდში: ეროვნული კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის ეკონომიკური პოლიტიკა, პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვის ეკონომიკური პოლიტიკა, მცირე და საშუალო მეწარმეობის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა, გარემოს დაცვის ეკონომიკური პოლიტიკა, აგრარული პოლიტიკის პრიორიტეტები, ტურიზმის განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა.

წიგნი განკუთვნილია უმაღლესი სასწავლებლების ეკონომიკისა და ბიზნესის სპეციალობების სტუდენტებისა და აღნიშნული საკითხებით დაინტერესებული მკითხველთა ფართო წრისათვის.

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2016 – 147 გვერდი.

ISBN 978-9941-22-717-2

ეფემენი ბარათაშვილი,
მანანა მარიდაშვილი,
თამარ ლაგაზიძე, ირმა მანსარაშვილი
შედარებითი მენეჯმენტი
და კლასტირიზაცია

შედარებითი მენეჯმენტი მენეჯმენტის თეორიის შემადგენელი ნაწილია, რომლის ჩარჩოებშიც განიხილება სხვადასხვა კულტურების წარმომადგენელთა ურთიერთქმედებების კანონზომიერებანი საწარმოთა მართვის სისტემებში. შედარებითი მენეჯმენტის, როგორც სასწავლო კურსის, მთავარი მიზანია წარმოების მენეჯერების მიერ ბიზნესის მართვის ეფექტიანობის გაზრდა საწარმოში დასაქმებულების, ბიზნესპარტნიორებისა და იმ ქვეყნების ნაციონალურ-კულტურული თავისებურებების გათვალისწინებით, სადაც ბიზნესი ხორციელდება.

შედარებითი მენეჯმენტს აქვს მნიშვნელოვანი სოციალურ-პოლიტიკური მიზნები. მისი კორექტული გამოყენება ხელს უწყობს სხვადასხვა კულტურების წარმომადგენელთა ურთიერთდობისა და სიმპათიების ზრდას ერთმანეთის მიმართ.

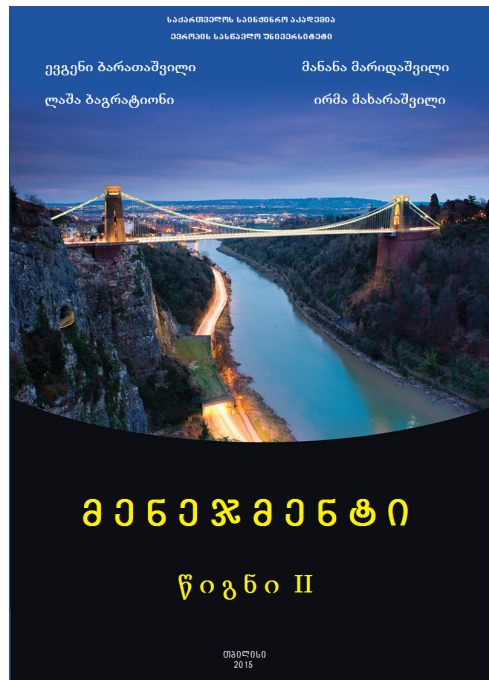
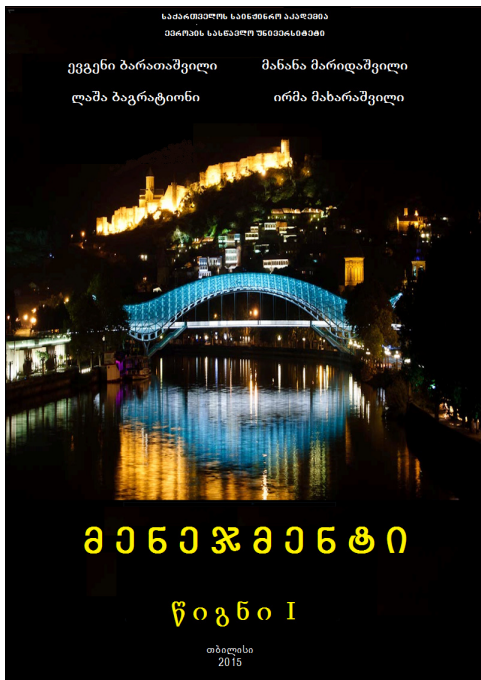
სახელმძღვანელოში ავტორები შეეცადნენ, მდიდარ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით, განეხილათ შედარებითი მენეჯმენტის პრინციპული საკითხები კლასტერიზაციის საფუძველზე. ავტორები ეყრდნობიან კლასტერული კლასიფიკაციის ყველაზე უფრო მიღებულ და უკვე აპრობირებულ მეთოდს – ქვეყნების ეკონომიკების გახსნილობისა და გამჭვირვალების დონეს და კლასტერების შემადგენლობაში შემავალი ქვეყნების შეფასებას კლასტერის გეოგრაფიული ცენტრიდან დაშორების მიხედვით. კლასტერულ ჭრილში განხილულია, თუ რამდენად ახლოსაა ამა თუ იმ ქვეყნის მენეჯმენტი კლასტერის შიდა დამახასიათებელ მაჩვენებელთან, რომლის შემადგენლობაშიც მოიაზრება.

კლასტერიზაციის კონტექსტში შედარებითი მენეჯმენტის განხილვამ ავტორებს საშუალება მისცა, შეემუშავებინათ რეკომენდაციები, რომლებზე დაყრდნობით მომავალი სპეციალისტები შეძლებენ, გამოიმუშავონ მულტინაციონალური კოლექტივების მართვის პრაქტიკული ხედვა.

სახელმძღვანელო დაეხმარება ყველას, ვინც სწავლობს საერთაშორისო და ნაციონალურ მენეჯმენტს ქვეყნების ან კლასტერების მიხედვით.

პოლიგრაფიული ცენტრი „ბარტონი“, 2016 — 574 გვერდი.

ISBN 978-9941-9420-2-0

ვეგენი ბარათაშვილი, მანანა მარიდაშვილი, ლამა ბაგრატიონი, ირმა მახარაშვილი

მენეჯმენტი

წიგნი I და II

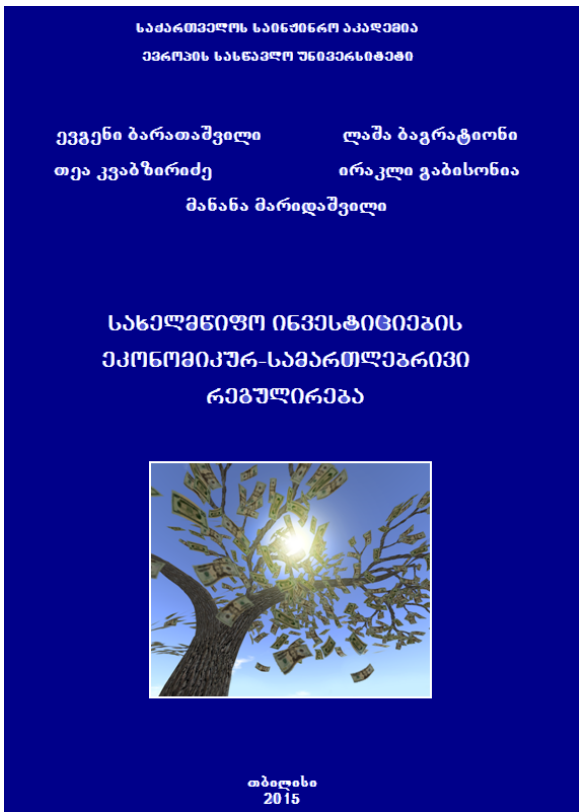
სახელმძღვანელოში განხილულია ახალ სამეცნიერო-სასწავლო დისციპლინად ჩამოყალიბებული მენეჯმენტი თავისი ნაირსახეობებით, როგორც არის: სერვისმენეჯმენტი, შედარებითი მენეჯმენტი, მოტივაციური მენეჯმენტი, ხარისხისა და ბიზნესის შეფასების მენეჯმენტი, რეგიონული მენეჯმენტი, ქალაქის მენეჯმენტი, უპირატესობის მენეჯმენტი, ანტიკრიზისული მენეჯმენტი, მარკეტინგის მენეჯმენტი, კლასტერული მენეჯმენტი, ცოდნის მენეჯმენტი, კონფლიქტის მენეჯმენტი, გუნდური მუშაობის მენეჯმენტი და სხვ. სახელმძღვანელოში კომპლექსურადაა გადმოცემული მენეჯმენტის ძირითადი თეორიულ-მეთოდოლოგიური საკითხები; განზოგადებული და გაანალიზებულია მენეჯმენტისა მდიდარი უცხოური გამოცდილება ჩვენი ქვეყნის რეალობასთან მისი ადაპტირების მცდელობით.

სახელმძღვანელოს ახლავს რამდენიმე დანართი, რომელშიც წარმოდგენილია მსოფლიო მენეჯმენტის კლასიკოსების მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები და მათი მენეჯერული საქმიანობის ამსახველი სპეციფიკური გამონათქვამები, რომლებიც ერთიორად ზრდის სახელმძღვანელოს გაცნობის ინტერესს და დანიშნულებას.

სახელმძღვანელო წარმოდგენილია ორ წიგნად და მოიცავს 21 თავს. განკუთვნილია უმაღლესი სასწავლებლების ეკონომიკისა და ბიზნესის ადმინისტრირების სპეციალობის მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის სტუდენტებისათვის, პროფესორ-მასწავლებლებისა და ბიზნესმენებისათვის, საკუთრების ნებისმიერი ფორმის ორგანიზაციების უმაღლესი და საშუალო მმართველობითი რგოლის ხელმძღვანელებისათვის, აგრეთვე ამ საკითხით დაინტერესებულ მკითხველთა ფართო წრისათვის.

ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016 — წიგნი I — 606 გვერდი, წიგნი II — 566 გვერდი

ISBN 978-9941-0-8423-2; 978-9941-0-8423-9;

ევგენი ბარათაშვილი, ლაშა ბაგრატიონი,
თეა კვაბჭირიძე, ირაკლი გაბისონია,
მანანა მარიდაშვილი

**სახელმწიფო ინვესტიციების
ეკონომიკურ-სამართლებრივი
რეგულირება**

სახელმწიფო ინვესტიციების
ეკონომიკურ-სამართლებრივი
რეგულირება

სახელმძღვანელოში განხილულია სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის ფინანსური უზრუნველყოფის თეორიული ასპექტები, მისი რეალიზაციის ძირითადი ფორმები და მნიშვნელობა. შესწავლილია სახელმწიფოს საინვესტიციო სფეროში არსებული საფინანსო-საინვესტიციო სამართლებრივი ურთიერთობები. მოცემულია საინვესტიციო სფეროში არსებული საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფის გზები, გაშუქებულია სახელმწიფო საინვესტიციო პოლიტიკის პრიორიტეტები და სახელმწიფო საინვესტიციო საქმიანობის ეფექტიანი ფინანსური ინფრასტრუქტურის ფორმირების ვარიანტები. ყურადღებაა გამახვილებული სახელმწიფო ინვესტიციების დანიშნულების ეკონომიკურ შინაარსზე და სხვ.

სახელმძღვანელო ძირითადად განკუთვნილია მაგისტრატურისა და დოქტორანტურის სტუდენტებისთვის, ასევე დაეხმარება უმაღლესი სასწავლებლების პედაგოგებსა და ინვესტიციების მართვის საკითხებით დაინტერესებულ ყველა პირს.

ევროპის სასწავლო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016 — 200 გვერდი.

ISBN 978-9941-0-8426-3

ინოვაციური ეკონომიკა და მართვა

INNOVATIVE ECONOMY AND MANAGEMENT

ИНОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА И УПРАВЛЕНИЕ

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია შეგიძლიათ იხილოთ ჟურნალის ვებგვერდზე: www.nier.ge
ელ. ფოსტა: nierbat@gmail.com
ანგისის ქ. 15. ბათუმი. 6010
ტელეფონი: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

The online version of the journal is available on the website:
www.nier.ge
E-mail: nierbat@gmail.com
15 Angisa Sht. Batumi. 6010
Phone: (+995) 593 72-21-15; (+995) 591 98-03-80

კომპიუტერული უზრუნველყოფა — მ. ბალავაძე
ტექსტის კორექტურა — ნ. კუპრაშვილი
ქაღალდის ზომა — 60/84

ჟურნალი დაიბეჭდა გამომცემლობა „კალმოსანიში“
E-mail: Kalmosani@yahoo.com
ტელეფონი: 571 19-19-39

